

RAZPRAVE

IN GRADIVO

UDK 323 15 (100) (058)

TREATISES AND DOCUMENTS

INŠTITUT
ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
V LJUBLJANI

Razprave in gradivo

Številka 7—8

Str. 1—272

Ljubljana

April 1976

RAZPRAVE

IN GRADIVO

TREATISES AND DOCUMENTS

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
V LJUBLJANI

UDK 323.15 (436 = 862 / = 863) (082)

1976

ŠT. 7—8

KAZALO — CONTENTS

Stran

	Uvod Preface Razprave — Treatises	5
dr. Borut Bohte:	Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji UDC 341.24(436)»1955«:323.15(436=862/=863) Specific Solution of the Legal and Actual Position of Our National Minorities in Austria	11
dr. Vlado Benko:	Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznosti glede slovenske manjšine UDC 341.234(436=862/=863):341.24(436)»1955« Some International Aspects of the Austrian Obligations towards the Slovene Minority	19
dr. Budislav Vukas:	Pravila medjunarodnog prava o pravnom položaju gradi- šćanskih Hrvata u Austriji UDC 341.234(436.17=862) Provisions of the International Law Concerning the Legal Status of the Burgenland Croats in Austria	49
dr. Janko Pleterski:	O teritorialni zasnovanosti manjšinske zaščite in o proti- pogodbenih stališčih in praksi Avstrije UDC 323.15.001(436.6=863):341.24(436)»1955« Territorially Based Minority Protection and the Austrian Views and Practice in Violation of the State Treaty . . .	69
Drago Druškovič:	O upoštevanju manjšine kot subjekta lastne usode UDC 323.15.001(436.6=863):341.24(436)»1955« The National Minority as a Subject	83
dr. Vladimir Klemenčič:	Kritika uradnih avstrijskih popisov prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 glede na slovensko manjšino in sloven- ščino kot občevelni jezik UDC 312.953/.954(436.6=863)»1951/1971« A Critical Analysis of the Austrian Censuses Taken in 1951, 1961 and 1971 concerning the Slovene Minority and the Slovene Language as the Language of Communication . .	101
dr. Tone Zorn:	Manjšinska šolska problematika na avstrijskem Koroškem UDC 376.744(436.6=863)»1920/1975« Minority School Problems in Austrian Carinthia	125
Dušan Nečak:	Manjšinsko varstvo v Avstriji po točki 3 člena 7 avstrijske državne pogodbe UDC 342.725.3/.7(436.6=863):341.24(436)»1955« Minority Protection in Austria Under Paragraph 3, Article 7, of the Austrian State Treaty	135
Janez Stergar:	Kršitve določb točke 5 člena 7 avstrijske državne pogodbe UDC 323.15(436=862/=863):323.12:341.24(436)»1955« Violations of the Provisions under Paragraph 5, Article 7, of the Austrian State Treaty	147

Mirjana Domini:	Diskriminacija gradišćanskih Hrvata kao narodne manjšine u Austriji UDC 342.725.3/.7(436,17=862):341.24(436)»1955« Discrimination against the Burgenland Croats as a National Minority in Austria	181
dr. Tone Zorn:	O Slovencih na avstrijskem Stajerskem UDC 323.15(436.5=863) The Slovenes in Austrian Styria	195

Gradivo — Materials

1. Spomenica HKD-a — 1955
2. Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage — 1958
3. Memorandum der Kärntner Slowenen anlässlich des 20. Jahrestages der Unterzeichnung des Staatsvetrages — 1975
4. Skupna izjava Zveze slovenskih organizacij in Narodnega sveta koroških Slovencev — 1975
5. Stellungnahme des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten zum Entwurf des Bundesgesetzes zur Durchführung der die Amtssprache bei Dienststellen der Verwaltung im Lande Kärnten betreffenden Bestimmungen aus Art. 7 § 3 des Staatsvetrages (Minderheiten — Verwaltungssprache gesetz für Kärnten) — 1960
6. Denkschrift der Kärntner Slowenen zur Volkszählung — 1961
7. Kazenski odlog — 1974
8. Karta: Občine s 25 % slovenskega prebivalstva po štetju 1971. v občinskih mejah pred 1. 1. 1973.

S tokrat tematsko ubrano številko RAZPRAV IN GRADIVA posreduje Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani z vrsto prispevkov — v glavnini sintetično in le deloma analitično izraženo predstavitev sodobnega položaja koroških, štajerskih Slovencev in gradiščanskih Hrvatov — narodnih manjšin v republiki Avstriji. Ob njih ponatiskuje kot gradivo nekaj dokumentacije, s katero sta slovenska in hrvaška manjšina v pravkar minulem dvajsetletju opozarjali avstrijske oblasti nase — na njuni narodnosti posebej zadevajoča, a nerešena vprašanja.

Zbranih prispevkov ni pobudilo v prvi vrsti teoretsko snovanje, raziskovanje in iskanje, čeprav tega ne velja odmisлити, temveč dogajanje, ki je v omenjenem obdobju prizadevalo in še prizadeva narodnostni razvoj Slovencev in Hrvatov v republiki Avstriji.

Troje dejstev nas neposredno povezuje z razvojem obeh skupnosti: — sam živelj dveh naših narodov; — narodnostna in državna soseščina in vsekakor tudi — mednarodna pogodba o upostavitvi avstrijske države (1955) in v njej zapisana mednarodna kodifikacija, namenjena zavarovanju obeh narodnih skupnosti, pogodba, katere sopsodpisnica je tudi SFR Jugoslavija.

Sele za omenjenimi dejstvi bi lahko inštitut napotil na objavo pričujočih prispevkov znanstveno raziskovalni običaj, običaj po katerem velja predstaviti domači, sosedni in sploh javnosti vsaj pogled na novejša raziskovanja, hkrati z razgledom po najbistvenejših sestavinah, kar je znanega o urejanju manjšinskega vprašanja pri sosedih; z mislijo, da lahko stvari koristi pogled iz drugega, našega zornega kota.

Omenjeni motiv za objavo se nam zdi koristen tudi še zato, ker predstavitev naših pogledov na vprašanja omogoča sporejanje znanstveno raziskovalnih dosežkov in tudi razlik pri izvedencih dveh različnih družb, držav — in to ne glede na bližino ali razdalje in razsežnosti pri že doseženem posameznem ali skupnem razumevanju položaja narodnostnih (etničnih) skupnosti, položaja obteženega z manjšinam nenaklonjenimi ideološkimi usedlinami preteklosti, v miselnosti, v prevladujoči družbeni zavesti, celo pri spoznavi kakor tudi v življenju samem; saj gre za zamotano dogajanje v bikulturnem območju, za narodnostno, jezikovno mešano področje.

Vse tukaj objavljene prispevke označuje najprej sklenjeno obdobje dvajsetih let določenega mednarodnega statusa, namenjenega zaščiti drugorodnih, narodnostnih (etničnih) skupin v prevladujoči mononacionalni državi.

Očitno so v preteklosti, ki so jo pregledovali avtorji, v osredju ne le pri politikih, temveč tudi pri izvedencih razlike glede vsebinskih razsežnosti avstrijske državne pogodbe in pomena, ki ga ima v mednarodnem okviru. Prav isto velja za vrsto vprašanj mednarodno pravne narave. Ne glede na to — da so se pogledi na nekaj vprašanj med izvedenci v dveh deželah v zadnjem dvajsetletju deloma že zblížali, a žal tega ni čutili pri političnem ravnanju in se še manj to uveljavlja

v širši popularizaciji — bo razumljivo, da je teh razlik še precej. Ob nezadovoljvem, nezadostnem uresničevanju vseh posameznosti in nadržbnosti kakor tudi celote opozarjajo prav pripadniki manjšin, da v dvajsetletju ni bil v celoti uresničen niti eden izmed odstavkov (paragrafov) manjšinsko varstvenega člena 7 avstrijske državne pogodbe. Znanstveno raziskovalno tudi naši severni sosedje ne zanemarjajo vprašanj narodnosti, saj so samo v zadnjih petih letih objavili več monografskih del, s katerimi so obravnavali manjše, posebne ljudske skupnosti ali se lotevali še bolj vsestrane tematike — »kratke zgodovine avstrijske državne pogodbe« in celo položaja »človekovih pravic v spreminjajočem se svetu«.

Tudi pri nas lahko naštejemo nekaj tematsko sorodnih znanstveno raziskovalnih prizadevanj, ki sicer ne dosegajo že omenjene znanstvene publicitete naših severnih sosedov po obsegu — ki pa niso nezanimiva za preučevanje narodnostnih vprašanj zaradi svoje tematske osrediščenosti. Že pred poldrugim desetletjem opravljeno temeljno raziskovanje novejših »manjšinske zakonodaje« (dr. Janko Pleterški, 1960) je ohranilo svojo aktualnost ob vseh drugih novejših vsebinah in sicer na dveh občutljivih mestih našega primera, primera ki zadeva življenski položaj koroških, štajerskih Slovencev in gradiščanskih Hrvatov. Izhaja najprej iz geneze manjšinskega varstvenega člena v avstrijski državni pogodbi in ustavi, izoblikovanega po drugi svetovni vojni, ki izvira iz novejših pojmovanj človekovih pravic, pravic posebne skupine (narodnostne, etnične manjšine), natančnejšega razlikovanja v teoriji in praksi, saj so avtorji mednarodnega dokumenta natančno razlikovali celo med označenimi skupinami in JEZIKOVNIMI manjšinami, ali imeli pred očmi varstvo pri ohranjanju skupin in njihovega značaja — in to celo v takšni meri, da so vnaprej eliminirali na najmanjšo možnost uresničitve, ki bi temeljile na kvantiteti — da bi število odločalo o količini in kakovosti človekovih pravic.

Postopoma prehajajo tudi avstrijski izvedenci do podobnih rezultatov, kakor jih lahko najdemo bolj izrazito predstavljene v pričujočih prispevkih — tako je npr. spoznanje o zgodovinskem dejstvu, da »so obravnavali jugoslovanski in avstrijski manjšinski problem v zvezi s teritorialnimi zahtevami« (Ermacora, 1974), ali da ima tudi nastanek manjšinskega člena svojo posebno zgodovino (Stourzh, 1975). To omogoča njegovo razumevanje in je povsem nasprotno ravnanjem, ki smo jim še priče v dnevni agitaciji in politiki o preštovanju, ugotavljanju manjšin. Vendar pa preostaja odprtih še mnogo osnovnih izhodišč, npr. o upoštevanju manjšine kot subjekta, saj ga pojmujejo pri nas vsebinsko razsežnejše od tistega, kar so pripravljeni priznavati narodnim manjšinam naši severni sosedje.

V glavnimi se časovno tukaj uvrščeni prispevki omejujejo z začetkom pravkar preteklega leta, ker so za tem avtorji besedila samo še pripravili za natis, a niso niti dodajali novega stvarnega gradiva, ki bi sicer nekaj odtehtalo in še nadalje obtežilo že tako k negativni podobi nagnjeno tehtnico nezadostne avstrijske manjšinske politike na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem.

Novejšega datuma je samo nekaj dokumentov, objavljenih med GRADIVOM. Prav na ta del bralca še posebej opozarjamo. Mislimo namreč in vrednotimo, da so narodne manjšine same z napor in prizadevanji, da bi prispevale svoj delež za ustreznejše reševanje vprašanj, ki jih življensko zadevajo, hkrati ustvarjale s spomenicami, izjavami, predlogi in drugim svoje teoretske prispevke, saj so si morale izoblikovati svoje načelne poglede tako pač njihova življenska praksa bogati

tudi teorijo o življenju in vprašanjih malih skupin, narodnih, etničnih skupnosti.

Odveč je omenjati, da omogoča natančnejše poznavanje vprašanj samo raziskovalna ustanova — inštitut — ki je lahko izvedencem oskrbel s svojim spremljanjem indikatorje za tukaj natisnjene poglede, razlage in opozorila.

Iz sedanjega razgleda je videti, da se je Inštitut za narodnostna vprašanja tokrat koristno odločil za natis tematske številke — pričevanja o usodi dveh narodnih manjšin, čeprav ne ravno številnih, a vendarle prisotnih na evropskem prizorišču, tembolj po helsinkiških sklepih in dokumentu. Tudi mimo formalno določenih položajev ostaja tako njihova notranja in mednarodna usoda še vnaprej v žarišču splošnega in ne le znanstvenega zanimanja. Prav zato bo tudi znanstvena osveščitev zastavljenih vprašanj koristna tudi še v prihodnosti.

Drago Druškovič,
januar 1976

In this issue of »RAZPRAVE IN GRADIVO« (Treatises and Materials), devoted to one subject entirely, the Ljubljana Institute for Ethnic Problems presents — rather synthetically than analytically — a series of articles reflecting the present position of the Carinthian and Styrian Slovenes, and Burgenland Croats, ethnic minorities in the Austrian Republic. Along with them reprints part of the documentation whereby the Slovene and Croat minorities in the last two decades have been calling the attention of the Austrian authorities to themselves, to the questions relating to their ethnic status which have hitherto remained unsolved.

This collection of contributions is not due primarily to theoretical effort, study and research, though they are playing their part in it, but to the events which over the said period have influenced and are still influencing the ethnic development of the Slovenes and Croats in the Austrian Republic.

There are three sets of realities that link us directly with the development of both communities — the population belonging by origin to two of our peoples; the ethnic and state proximity, and last not least, the international treaty on the re-establishment of the Austrian State (1955) with its codification intended to protect both national communities, a treaty to which the Socialist Federal Republic of Yugoslavia is also a signatory.

The next reason, second to the above mentioned considerations, for the Institute to publish the present collection lies in the fact that, as a rule, scientists and researchers think it worthwhile to provide the home and neighbouring public, and the public in general, with a glimpse of the latest state of research together with a survey of the essential elements that are important for the solution of the minority question in a neighbouring country. It is implied that the problem would better be understood if observed from another, our, point of view.

In our opinion the reason we have just mentioned for the publication of this collection is that the presentation of our views of the problems makes possible comparisons between scientific and research achievements and controversial attitudes held by experts of two different societies and countries, regardless of how close or wide is the gap between the present individual or common interpretation of the position of national (ethnic) communities. This position is aggravated by

the ideological dregs of the past, which are harmful to the minorities, in the existing mentality, the prevailing social atmosphere, even in the intellectual perception, and in everyday life. A complicated process is involved in an area where two distinct cultures co-exist in ethnically and linguistically mixed populations.

Every contribution published in this collection spans the entire period of the last two decades coinciding with the length of time during which a particular international statute has been in force with a view to protecting dissimilar national (ethnic) groups living in a country in which the majority of the population is mono-ethnic.

Clearly in the past surveyed by the authors different views of the substantial scope of the Austrian State Treaty and its international relevance have been a major preoccupation not only with politicians, but also with experts. The same applies to a series of questions falling within the international law. In spite of the fact that the gap between differing views of certain questions held by experts in both countries has, over the last twenty years, been somewhat reduced — though unfortunately this has not affected practical policies and even less mass media — it is understandable that such differences are still numerous. It is the minority that is calling the attention to the unsatisfactory and partial implementation of the provisions of the State Treaty in all its details and in its entirety since in the last twenty years not a single Paragraph of the minority protective Article 7 of the Austrian State Treaty has been fully implemented.

Neither are the scientific study and research of the ethnic questions neglected by our northern, i. e. Austrian, neighbours. In the last five years alone several monographs have been published dealing with minor, special communities, or analysing wider problems, such as »a brief history of the Austrian State Treaty«, and even »the human rights in a changing world«.

In this country too there have been some similar scientific and research efforts in this field, though not so voluminous as the scientific works published by our northern neighbours. However, they are not without interest for the study of ethnic questions owing to their concentrated thematic treatment. A basic research work on »the recent minority legislation«, published fifteen years ago (Dr. Janko Pleterški, 1960), has preserved all its topicality, in spite of all new developments, in two sensitive areas of our subject affecting vital interests of the Carinthian and Styrian Slovenes and Burgenland Croats. The author proceeds from the genesis of the minority protective Article 7 of the Austrian State Treaty and the Austrian Constitution. This article is a result of postwar interpretations of human rights, the right of individual special groupings (national, ethnic minorities), and of more detailed differentiation in theory and practice. Accordingly the authors of this international document were making the distinction even between ethnic and linguistic groups, i. e. they were aware of the necessity to protect and preserve such groups and their character to such an extent that they precluded in advance any solution based on quantity, viz. a solution whereby the quantity and quality of human rights would depend on numerical strength.

Gradually the Austrian experts too are reaching similar conclusions as those presented in greater relief in the present collection, such as the recognition of the historical fact that the signatories of the Austrian State Treaty »treated the Yugoslav and Austrian minority problem in connection with territorial claims« (Ermacora, 1974), or that the minority Article has its particular history (Stourzh,

1975). This contributes to a better understanding of this Article, though it is in complete contrast with everyday propaganda and the policies resulting in the decision to assess the numerical strength of the minorities. However, numerous basic considerations are still controversial, e. g. the treatment of the minority as a subject, a problem which we in this country are placing in a wider context than our northern neighbours are willing to contemplate with regard to the national minorities, etc.

Chronologically the articles in the present collection mainly date from the beginning of 1974, after which the authors have only been preparing their texts for publication without adding any new substantial material. Such material would only tilt further the balance of the unsatisfactory Austrian minority policies in Carinthia, Styria and Burgenland.

Of a more recent date are only a few documents published under the heading »Materials«. The reader is particularly directed to them. In our opinion and judgment the national minorities themselves, through their efforts and strivings to facilitate a better solution of the questions that are vital to them, have also made their theoretical contributions through their memoranda, statements, suggestions, and the like. They had to define the principles on which to base their views, and so their living experience is also enriching the theory about the existence and problems of small groups, national, ethnic communities.

It is perhaps a truism that a detailed knowledge of such questions can only be acquired in a research institution — an institute — which follows the developments and has been able to provide the experts with the necessary indicators on which to base their views, interpretations and — warnings contained in this collection.

In present circumstances the decision of the Institute for Ethnic Problems to publish an issue devoted entirely to one single subject seems to be the right one. This issue includes testimonials to the destiny of two ethnic communities which are not numerous, yet are still part of the wider European scene, especially after the Helsinki Conference decisions and its Final Act. Apart from their formally established status, both their local and international destiny is still in the limelight of general, not only scientific interest. Therefore a scientific treatment of the present problems will also have a bearing on the future.

Drago Družkovič
January, 1976

UDK 341.24(436):1955+323.15(436=862/=863)

Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji

dr. Vlado Benko

Kot je znano, ima vprašanje ureditve položaja naših narodnih manjšin v republiki Avstriji pravno podlago v Državni pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije z dne 15. maja 1955., h kateri je pristopila tudi SFR Jugoslavija. S členom 7 te pogodbe je po eni strani, republika Avstrija sprejela mednarodne obveznosti za ureditev položaja naših manjšin, po drugi strani pa je Jugoslavija kot zavezniška država in sopolpisnica avstrijske državne pogodbe dobila posebne pravice nasproti Avstriji v okviru določil tega člena.

Jugoslavija je vse do konca druge svetovne vojne vztrajala na določenih teritorialnih revandikacijah do Avstrije, pri čemer se je opirala na etnični sestav teritorija, ki je bil predmet teh revandikacij, na proces germanizacije, kateremu sta bili podvrženi slovenska in hrvaška manjšina v prvi avstrijski republiki, na protifašistični boj prebivalstva na tem ozemlju in ne nazadnje na dejstvo, da je bila članica zmagovite antifašistične koalicije.

S podpisom te pogodbe je SFR Jugoslavija priznala neodvisnost in teritorialno nedotakljivost meja Avstrije, kar je mogoče razumeti le, če se upošteva dejstvo, da je Avstrija sprejela obveznosti o posebnem manjšinskem varstvu.

Te obveznosti niso običajne mednarodne obveznosti, *marveč takšne kogentne norme, ki imajo značaj državnih konstitutivnih obveznosti.*

Argumente v prid takšnemu stališču opiramo na interpretacijo Preambule Avstrijske državne pogodbe.

Posamezni odstavki te Preambule govorijo namreč o naslednjem:

- a) Četrty odstavek: »Avstrija je bila osvobodjena dominacije nacistične Nemčije z rezultatom zavezniške zmage...«
Jugoslavija je bila zavezniška sila, članica Združenih narodov in članica antifašistične koalicije.
- b) Peti odstavek: »...zavezniške in pridružene sile, želijo skleniti pogodbo, s katero obnovljajo Avstrijo kot svobodno in neodvisno ter demokratično državo, kar naj bi prispevalo k obnovitvi miru v Evropi...«
Jugoslavija je v gornjem smislu in kot sopolpisnica Državne pogodbe dala svoj prispevek k obnovitvi miru v Evropi predvsem tako, da se je odrekla svojih teritorialnih obveznosti, ki jih je sprejela na podlagi določil te pogodbe.
- c) Šesti odstavek: »...zavezniške in pridružene sile želijo s pomočjo te pogodbe in v skladu s principi pravičnosti rešiti vsa vprašanja, ki še obstajajo v zvezi z zgoraj omenjenimi dogodki, vključno aneksijo Avstrije s strani hitlerjevske Nemčije in sodelovanje Avstrije kot integralnega dela Nemčije v vojni...«
Ker fungira ureditev položaja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji kot predmet 7. člena Državne pogodbe, je umestno sprejeti tolmačenje, da se ta ureditev navezuje tudi na dikcijo iz šestega člena, odnosno iz nje izhaja.
- d) Sedmi odstavek: »...zavoljo teh ciljev...želijo zavezniške in pridružene sile in Avstrija skleniti to pogodbo, ki naj rabi kot temelj za prijateljske odnose

med njimi, s čimer daje zavezniškim in pridruženim silam možnost za to, da podprejo prošnjo Avstrije za članstvo v OZN.» (Podčrtal V. B.).

Interpretacija gornje dikcije navaja na sklep, da je izvršitev v Državni pogodbi zapisanih obveznosti pogoj, da republika Avstrija postane članica OZN.

V tej zvezi je potrebno opozoriti še na naslednje:

Presoja aplikacije neke države za članstvo v tej organizaciji se vrši na podlagi petih kvalifikacij odnosno pogojev, določenih v Ustanovni listini OZN. Med temi pogoji so tudi naslednji: prisatnek na obveznosti, ki izhajajo iz Ustanovne listine, sposobnost izvrševati jih in voljnost jih izvrševati. Nadalje: upoštevajoč določila v Ustanovni listini (člen 2., točka 2.) in načela sodobnega mednarodnega prava, je sleherna država — članica OZN dolžna, da vestno in v dobri veri izvršuje svoje mednarodne obveznosti. S posebnim ozirom na 7. člen avstrijske Državne pogodbe, pa velja tudi poudariti, da je eden od ciljev OZN »...napredek in vzpodbujanje spoštovanja pravic človeka in temeljnih svoboščin ne glede na raso, spol, jezik ali vero...« (Člen 1., točka 3. Ustanovne listine OZN.)

Glede na to, da Avstrija dvajset let po podpisu Državne pogodbe določil, ki terjajo posebno varstvo manjšin ne samo da ni v celoti, po črki in bona fide izpolnila, marveč celo, da je nekatera od njih podvrgla postopni demontaži, bi bilo upravičeno opozoriti na nekatere okoliščine, ki jih je — po našem mnenju — potrebno upoštevati, ko gre za oblikovanje političnih pogojev za nastanek te pogodbe.

Pri tem gre za naslednje:

a) Kot smo že poudarili, se je SFR Jugoslavija odrekla teritorialnim zahtevam nasproti Avstriji ter priznala njeno neodvisnost in teritorialno nedotakljivost, pričakujoč, da bo le-ta izpolnila posebna manjšinsko — varstvena določila. Vendar pa je njen poseben odnos do ureditve mednarodnopravnega položaja Avstrije razumeti tudi v luči dejstva, da je bila 6. aprila 1941. napadena z ozemlja Avstrije in da so pripadniki nemških oboroženih sil, po narodnosti Avstrijci, imeli vidno mesto v vojnih operacijah in uničevanju ljudi in stvari na njenem ozemlju.

K podkrepitevi tega stališča sodi dokumentacija iz memorandumov SFR Jugoslavije vodilnim štirim silam. Posebej velja v tej zvezi opozoriti na gradivo o vojnih zločinih pripadnikov nemških oboroženih sil — po narodnosti Avstrijcev — na ozemlju Jugoslavije.¹

Da je imela Jugoslavija neko posebno mesto v odnosu do Avstrije, pa je sklepati tudi iz nekaterih eksplicitnih določil v avstrijski Državni pogodbi. Ne gre namreč samo za 7. člen, namreč tudi za 27. člen, kjer je govor o tem, da ima mimo določil (iz točke 1., op. V.B.) FLR Jugoslavija pravico zaseči, zadržati ali pa likvidirati avstrijsko imetje, pravice in interese znotraj jugoslovanskega teritorija, čim postane avstrijska Državna pogodba veljavna. Vlada Avstrije bo podvzela kompenzacije do tistih avstrijskih državljanov, katerih imetje je predmet tega določila (točka 2. op. V.B.).

Podobnih določil niso namenili drugim združenim in pridruženim silam.

¹ Dokumentacija o tem, glej: Report on the crimes of Austria and the Austrians against Yugoslavia and her peoples, Published by the Yugoslav War Crimes Commission, Belgrade 1947.

Za ilustracijo dodajamo, da o tej — 27. točki — izrecno govorijo tudi takomenovane pojasnjevalne pripombe, ki so bile predmet razprave v avstrijskem »Nationalratu« (parlamentu). V njih namreč ugotavljajo, da »vsebuje za Avstrijo zelo trda določila, ki pa jih je bilo potrebno sprejeti, če se naj ne bi zavlačevalo s sklenitvijo Državne pogodbe«.²

b) Čeprav je res, da je težave v oblikovanju političnih pogojev za ureditev mednarodno-pravnega položaja Avstrije pripisati predvsem sporom znotraj vodilnih sil bivše antifašistične koalicije, je vendar vsaj del teh težav izhajal tudi iz vprašanja o krivdi Avstrije za drugo svetovno vojno in za njen delež v toku vojnih dogajanj.

Sklenitev avstrijske Državne pogodbe na temelju Moskovske deklaracije z dne 3. X. 1943, je bila predmet številnih sestankov in zasedanj zunanjih ministrov štirih velikih sil, konferenc namestnikov zunanjih ministrov (260 sej), posebne komisije, ki naj bi razčistila vprašanje bivšega nemškega imetja v Avstriji itd. Pri tem velja poudariti, da vlada Avstrije, kljub stališču, kakršnega so sprejeli na Moskovski konferenci 1943. (»prva žrtev agresije nacistične Nemčije«) ni bila polnopravni udeleženec le-teh tedaj, ko je bila v razpravi ureditev njenega mednarodno-pravnega statusa, odnosno državna pogodba, marveč so jo samo konsultirali. Kot je po eni strani točno, da Avstrije niso postavili v isti položaj, v kakršnem so bile bivše satelitske države — Italija, Romunija, Madžarska, Bolgarija in Finska — velja po drugi strani njeno »nepolnopravnost« razložiti z nejasnostmi o deležu, ki ga je imelo prebivalstvo Avstrije, odnosno njen teritorij, v vojaških in drugi dejavnostih ter naporih nacistične Nemčije v toku druge svetovne vojne. V prid tej domnevi govori tudi dejstvo, da je bil avstrijski zunanji minister dr. Gruber podvržen istemu tretmanu kot italijanski zunanji minister de Gasperi, ki je na pariški mirovni konferenci smel samo pojasniti stališča Italije.

Sele ko je avstrijska vlada s formalno noto z dne 10. IX. 1953. ponovno izrazila željo, da bi kot enakopraven partner sodelovala pri nadaljnjih pogajanjih, ji je bila ta prošnja uslišana. Tako so njeni predstavniki sodelovali na konferenci zunanjih ministrov štirih velikih sil v Berlinu.

Sicer pa je v sami avstrijski Državni pogodbi moč zaslediti nekatere pasuse, ki navajajo na krivdo Avstrije za drugo svetovno vojno.

V tej zvezi opozarjamo na:

— Preambulo, ki v šestem odstavku vsebuje naslednjo formulacijo: »...v zvezi z zgoraj navedenimi dogodki, vključno aneksijo Avstrije s strani hitlerjevske Nemčije in njenim deležem kot integralnega dela Nemčije, v vojni. «...

Na sami konferenci zunanjih ministrov, ki je bila 14. maja 1955 na Dunaju — ta je sledila veleposlaniški konferenci — je bila na avstrijski predlog sprejeta sprememba v tekstu Preambule in to tako, da je bil črtan stavek o »določeni odgovornosti Avstrije glede na udeležbo v vojni«.

² Zu 517 der Beilagen zu den stenografischen Protokollen des Nationalrates (VII. GP) str. 10.

³ Erläuternde Bemerkungen str. 876 (517 der Beilagen zu den stenografischen Protokollen des Nationalrates VII GP, Regierungsvorlage).

Vendar pa kljub temu, da je bilo avstrijskemu predlogu v zgoraj navedenem smislu zadoščeno, v pojasnjevalnih pripombah menijo, da šesti odstavek Preambule napačno (irrigerweise) govori o udeležbi Avstrije v vojni, na kar je bil dan komentar, »da Avstrija od leta 1938. do 1945. ni bila v položaju podvzemati mednarodnopравnih dejanj in zavoljo tega tudi ni mogla biti v vojnem stanju z neko državo.«⁴ Pri tem se ta komentar sklicuje še na avstrijsko proklamacijo z dne 27. IV. 1945, ki — med drugim — piše tudi o tem, »da noben Avstrijec ni hotel nesmiselne in brezizgledne vojne« in nato — v nekoliko drugačni obliki — »da noben pravi Avstrijec ni imel občutkov sovražnosti in sovraštva do drugih narodov«. (Podčrtal V. B.).

— Člen 4 (Prepoved Anschlusa). V nekaterih elementih gre za razširjene, vendar v bistvu iz Saint-Germainske mirovne pogodbe prevzete obveznosti.

— Člen 9 (razpustitev nacističnih organizacij). Po našem mnenju gre za določilo, ki najbolj direktno opozarja na udeležbo dela avstrijskega prebivalstva v pripravah na drugo svetovno vojno in v njenem poteku.

— Člen 10 (posebna določila o zakonodaji). V že omenjenih pojasnjevalnih pripombah tarnajo o teh določilih in opozarjajo na to, da so evropske velike sile v 19. stoletju poskušale vsiliti otomanski porti podobna določila, vendar pa jih je le-ta odklonila.⁵

Druga točka tega člena (protihabsburška klavzula) je direktno prevzeta iz Saint-Germainske mirovne pogodbe.

— Člen 12 (prepoved službovanja nekdanjih pripadnikov nemških oboroženih sil in pripadnikov »določenih drugih krogov oseb«) je prav tako možno tolmačiti v smislu »določene odgovornosti« dela avstrijskega prebivalstva za drugo svetovno vojno in za dogajanja v njej.

— Člen 13 vsebuje določilo o prepovedi specialnih orožij (v taksativno navedenih kategorijah so tudi motorni torpedni čolni, topovi z več kot 30 km dometa itd.). Avstrijske pojasnjevalne pripombe menijo, da je bila s tem kršena avstrijska suverenost.⁶

Končno opozarjamo še na to, da so bili v toku oblikovanja dokončnega teksta avstrijske Državne pogodbe iz izvirnega osnutka (1946.) na instistiranje Avstrije izločeni členi 17., 19., 25., 16., 16. bis itd., češ, da bi jih bilo tolmačiti kot izraz odgovornosti Avstrije za drugo svetovno vojno.

c) Zgoraj navedeni podatki so relevantni za razumevanje spreminjajočih se odnosov Avstrije do slovenske in hrvaške narodnostne skupine v Avstriji. V grobem bi ga časovno opredelili na obdobje 1945—1949, 1949—1955 in od 1955. naprej.

Tako se je negotov mednarodno-pravni položaj Avstrije po koncu druge svetovne vojne odrazil v pozitivnih stališčih uradne Avstrije in oblasti na Koroškem do slovenske narodnostne skupine. Znana je izjava začasne deželne vlade na Koroškem, sestavljene iz predstavnikov strank prve avstrijske republike o vrnitvi med nacističnim obdobjem odvzetega premoženja koroških Slo-

⁴ Zu 517 der Beilagen zu den stenografischen Protokollen des Nationalrates, II. Besonderer Teil, str. 2.

⁵ Bericht des Hauptausschusses, 519 der Beilagen zu den stenografischen Protokollen des Nationalrates VII GP, str. 3.

⁶ Ibidem, str. 3.

vencev. Temu je meseca junija 1945. leta sledila obljuba posvetovalnega deželnega zbora o povračilu krivic, storjenih Slovincem v času nacističnega režima. Na slovesni seji koroškega deželnega zbora januarja 1947. leta je bila politika do koroških Slovencev po marcu 1938. leta označena in obsojena kot »uničevalna vojna zoper koroške slovenske deželane«. Uredba koroške deželne vlade z dne 3. X. 1945. leta o ureditvi dvojezičnih ljudskih šol na območju južne Koroške je poznala samo nemški in slovenski jezik, ne pa tudi takoiimenovani windisch jezik. Po tej uredbi naj bi obsegalo dvojezično šolstvo 108 šol, vendar pa na desetih šolah v neposredni okolici Celovca niso nikoli izvajali dvojezičnega pouka, tako da je na samem začetku preostalo 98 šol. Januarja 1947. leta je bila sprejeta skupna izjava vseh, v deželnem zboru zastopanih političnih strank, ki je — med drugim — obljubljala Slovincem na Koroškem podobno kulturno avtonomijo, kakršno je opredeljeval zakonski osnutek iz prve avstrijske republike.

Na ravni avstrijske zvezne vlade je pomembna izjava tedanjega zunanjega ministra dr. Gruberja. Ta je v času pogajanj okrog avstrijske državne pogodbe v imenu države zagotovil, da bo Avstrija v vsakem pogledu zaščitila kulturne in gospodarske pravice ter koristi koroških Slovencev.

Do praktičnih sprememb v tem odnosu je prišlo, ko so velike sile zavrnile teritorialne revandikacije Jugoslavije nasproti Avstriji (1949.) Od takrat naprej so avstrijske zvezne in deželne oblasti pričele opuščati dotedanje relativno pozitivno obnašanje do slovenske narodnostne skupine, do besede pa so znova prišle velikonemške nacionalistične, protislovenske in protihrvaške organizacije. Toda tudi v tem obdobju je moč ugotoviti vsaj v besedah izraženi odnos pripravljenosti za ureditev položaja manjšin, kar n. pr. velja za izjavo zunanjega ministra dr. Gruberja iz leta 1952., »da bi bil storjen izreden in pomemben napredek v mednarodnem življenju, če v manjšinah ne bi videli elementa, ki razdvaja, marveč elementa, ki združuje.«

Z avstrijsko Državno pogodbo je bil mednarodni in mednarodno-pravni položaj Avstrije urejen in — upoštevajoč sprejeto obveznost o stalni nevtralnosti — tudi utrjen. Od tedaj naprej pa je moč ugotoviti tudi vse manjšo pripravljenost uradne Avstrije za uresničitev določil o manjšinskem varstvu, v čemer so tudi vzroki za oscilacije, napetosti in konflikte v odnosih med njo in Jugoslavijo. Razumljivo je, da pri razpravah o tem vprašanju v vse večji meri uveljavljajo spoznanje o državnem in konstitutivnem značaju obveznosti, ki jih je sprejela Avstrija s podpisom Državne pogodbe, kamor sodijo tudi manjšinsko-varstvena določila ter obveznosti. Specifična obeležja le-teh izhajajo iz takšne interpretacije Državne pogodbe.

Povzetek

Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji

V svojem prispevku z naslovom »Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji« argumentira avtor stališče, da je s členom 7 Državne pogodbe, Avstrija sprejela mednarodne pravne obveznosti za ureditev položaja slovenske in hrvaške narodnostne skupine po eni strani, po drugi strani pa, da je Jugoslavija kot zavezniška država in sopolisnica te pogodbe, dobila posebne pravice nasproti Avstriji na temelju določil 7. člena.

Kar zadeva prve teze je njena teža ne samo v tem, da gre za mednarodno pravne obveznosti in s tem v zvezi za uresničevanje principa *pacta sunt servanda*, marveč tudi,

da gre za takšne kogentne norme, ki imajo značaj državnih konstitutivnih obveznosti. Oporo zanjo je avtor izvedel iz interpretacije Preambule avstrijske Državne pogodbe, iz katere je razvidno:

»da je bila Avstrija osvobodena dominacije nacistične Nemčije z rezultatom zavezniške zmage...«,

»da zavezniške in pridružene sile želijo skleniti pogodbo, s katero obnavljajo Avstrijo kot svobodno, neodvisno in demokratično državo, kar naj bi prispevalo k obnovi miru v Evropi...«

»da zavezniške in pridružene sile želijo s pomočjo te pogodbe in v skladu s principi pravičnosti rešiti vsa vprašanja, ki še obstajajo v zvezi z zgoraj omenjenimi dogodki, vključno aneksijo Avstrije s strani hitlerjevske Nemčije in sodelovanjem Avstrije kot integralnega dela Nemčije v vojni...«

»da zavoljo teh ciljev... želijo zavezniške in pridružene sile in Avstrija skleniti to pogodbo, ki naj rabi kot temelj za prijateljske odnose med njimi, s čimer daje zavezniškimi in pridruženimi silam možnost, da podprejo prošnjo Avstrije za članstvo v OZN.«

Kot sopodpisnica avstrijske Državne pogodbe in zavezniška sila, je dala Jugoslavija svoj prispevek k obnovi miru in v prid sodelovanju z Avstrijo predvsem tako, da se je odrekla teritorialnim zahtevam nasproti njej, pričakujoč, da bo le-ta uresničila obveznosti, ki jih je sprejela na podlagi določil te pogodbe. Izvršitev teh obveznosti je mogoče tolmačiti kot pogoj zato, da republika Avstrija postane članica OZN.

V zvezi z drugim stališčem, ki ga razvija avtor, je poseben odnos Jugoslavije do ureditve mednarodnopravnega položaja Avstrije razumeti v luči dejstva, da je bila Jugoslavija 6. aprila 1941 narodna tudi z ozemlja Avstrije in da so pripadniki nemških oboroženih sil, po narodnosti Avstrijci, imeli vidno mesto v vojaških operacijah in uničevanju ljudi in stvari na njenem ozemlju. Nekatera eksplicitna določila v avstrijski Državni pogodbi kot n. pr. 27. člen, kjer je govor o tem, da ima FLR Jugoslavija pravico zaseči, zadržati ali pa likvidirati avstrijsko űmetje, pravice in interese znotraj jugoslovanskega teritorija, govorilo v prid takšnemu stališču, kajti podobnega določila niso sprejeli za nobeno od zavezniških ali pridruženih sil, ki so podpisale avstrijsko državno pogodbo. V tej zvezi se avtor sklicuje tudi na takojmenovane pojasnjevalne pripombe iz gradiv, ki so bili podložena v razpravo avstrijskemu Narodnemu svetu (parlamentu).

V drugem delu razprave se pisec obširneje dotika vprašanja soodgovornosti Avstrije — njenega prebivalstva in teritorija — za vojaške in druge dejavnosti ter napore nacistične Nemčije v toku druge svetovne vojne.

To vprašanje je zanj interesantno v dveh medseboj povezanih ozirih. Prvič, avstrijska vlada se je vseskozi zavzemala za to, da bi iz osnutka Državne pogodbe izločila, ali pa v njem vsaj omilila, tiste pasuse, ki jih je moč tolmačiti kot eksplicitno ali implicitno potrditev te odgovornosti. Na posameznih členih, ki so vzlic takšnim prizadevanjem avstrijske vlade v Državni pogodbi ostali, pisec to odgovornost dokazuje.

Drugič, vse dokler ni bila avstrijska Državna pogodba podpisana, so avstrijske oblasti zavzemale do problema slovenske in hrvaške narodnostne skupine bolj pozitiven odnos kot poslej, kar je mogoče tolmačiti v posredni zvezi s težnjo Avstrije po čimprejšnji ureditvi njenega mednarodnopravnega položaja.

Ko je bil ta položaj urejen, se je pričel odnos Avstrije do ureditve posebnega manjšinskega varstva spreminjati, kar je privedlo tudi do tenzij med njo in Jugoslavijo.

Summary

Specific solution of the legal and actual position of our national minorities in Austria

In the article entitled, »Specific solution of the legal and actual position of our national minorities in Austria« the author argues that under the terms of Article 7 of the State Treaty, Austria assumed obligations in international law to settle the position of the Slovene and Croat national minorities on the one hand, and that Yugoslavia as one of the Allied Powers and co-signatory of this Treaty was given special rights toward Austria under Article 7, on the other hand.

As far as the first claim is concerned, its importance lies not only in the fact that obligations in international law are involved implying the principle of »pacta sunt servanda«, but also in the fact that these cogent norms entail constitutional obligations.

The author is basing this claim on the interpretation of the Preamble to the Austrian State Treaty, viz.:

»Whereas as a result of the Allied victory Austria was liberated from the domination of Hitlerite Germany;

»Whereas the Allied and Associated Powers... desire to conclude a treaty re-establishing Austria as a free, independent and democratic State, thus contributing to the restoration of peace in Europe;

»Whereas the Allied and Associated Powers desire by means of the present Treaty to settle in accordance with the principle of justice all questions which are still outstanding in connection with the events referred to above, including the annexation of Austria by Hitlerite Germany and participation of Austria in the war as an integral part of Germany; and

»Whereas the Allied and Associated Powers and Austria are desirous for these purposes of concluding the present Treaty to serve as the basis of friendly relations between them, thereby enabling the Allied and Associated Powers to support Austria's application for admission to the United Nations Organization.«

As a co-signatory to the Austrian State Treaty and an Allied Power Yugoslavia made her contribution toward the restoration of peace and cooperation with Austria above all by renouncing her territorial claims against Austria in the expectation that the latter would fulfil her obligations assumed under the terms of this Treaty. The fulfilment of these obligations can be interpreted as a condition for the admission of Austria to the United Nations Organization.

As far as the second claim is concerned, a special relationship of Yugoslavia toward the settlement of Austria's position in international law is to be viewed in the light of the fact that on April 6, 1941, Yugoslavia was attacked also from Austrian territory and that ethnically Austrian members of the German armed forces played an important role in military operations and in the destruction of life and property in Yugoslav territory. Some explicit provisions of the Austrian State Treaty, such as Article 27, which stipulate the right of the Federal People's Republic of Yugoslavia to seize, retain or liquidate Austrian property, rights and interests within Yugoslav territory, support this view, since no similar provision was made for any of the Allied or Associated Powers who signed the Austrian State Treaty. In this connection the author also refers to the so-called explanatory notes contained in the material which was submitted to the Austrian National Council.

In the second part of his article the author deals in greater detail with the question of co-responsibility of Austria — her population and territory — for military and other activities and efforts of Nazi Germany during World War Two.

The author finds this question interesting under two aspects that are mutually related.

Firstly, the Austrian government endeavoured throughout to see those paragraphs that could be interpreted as an explicit or implicit confirmation of this responsibility deleted from the State Treaty or at least mitigated.

Secondly, up to the signing of the State Treaty the Austrian authorities had been showing greater understanding for the needs of the Slovene and Croat national minorities than after the signing, which could be indirectly attributed to Austria's desire for a speedy settlement of her position in international law. Once that was achieved, the attitude of Austria toward the settlement of a special minority protection began to change, and this resulted in tensions between herself and Yugoslavia.

UDK 341.234(436=862/=863):341.24(436)»1955«

Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznosti glede slovenske manjšine — s posebnim ozirom na avstrijska stališča, ki so prišla do izraza OZN in ob izmenjavi diplomatskih not med SFRJ Jugoslavijo in Republiko Avstrijo v letu 1974.

Dr. Borut Bohte

Uvod

Namen tega sestavka je razpravljati o nekaterih obveznostih republike Avstrije, ki izhajajo iz občega in partikularnega mednarodnega prava in na ta način osvetliti polemiko v zvezi z izmenjavo diplomatskih not med SFR Jugoslavijo¹ in Republiko Avstrijo.²

Pri tem bomo podali osnovo mednarodnopravne obveznosti Avstrije do manjšin, kot je zapisana v Državni pogodbi o vzpostavitvi neodvisne in demokratične Avstrije (v nadaljnjem besedilu avstrijska državna pogodba),³ zlasti pa stipulacijo in splošne razsežnosti členov 6, 7 (posebej 5 odstavki), 9, 10 in 19 te pomembne mednarodne pogodbe, ki je kot *lex specialis sedes materiae* za naše proučevanje. Ogledali si bomo tudi, kako se manjšinsko varstvo odraža prek obče zaščite človekovih pravic, ki izhaja iz drugih pomembnejših mednarodnopravnih aktov, ki prepovedujejo diskriminacijo nasploh in v določenih primerih posameznih skupin, kot so manjšine, posebej ter stopnjo avstrijske formalnopravne vezanosti na te dokumente. Na nekaterih primerih si bomo podrobneje ogledali, kako se je ta problematika obravnavala pred mednarodnimi organi, zlasti pa v OZN v njenem rasnem aspektu in v povezavi z vprašanjem dolžnosti Avstrije po avstrijski državni pogodbi do denacifikacije ter v zvezi s pojavi neonacizma ter drugimi dejavnostmi, ki so usmerjene na zanikanje manjšinskih pravic. Poskušali bomo tudi opredeliti siceršnji odnos Republike Avstrije do SFR Jugoslavije, v kolikor pomeni le-ta določeno politiko ob kršitvah mednarodnopravnih obveznosti.

Poudarjamo pa, da ta prikaz ne pretendira na sistematično izčrpnost obravnave avstrijskih obveznosti po mednarodnem pravu, niti ne bo obravnaval čl. 7 avstrijske državne pogodbe po vseh njegovih elementih, ki so predmet posebnih študij, objavljenih v tej publikaciji. Isto velja za pravni položaj gradiščanskih Hrvatov, ki je tudi posebej obdelan.

Narava manjšinske zaščite po avstrijski državni pogodbi

Najprej si oglejmo tiste člene avstrijske državne pogodbe, ki se nanašajo na pravni položaj hrvaške in slovenske manjšine v Avstriji, bodisi prek zaščite človekovih pravic nasploh ali pa s posebno manjšinsko zaščito neposredno.

¹ Pri tem imamo v mislih noti z dne 30. X. 1974 in 2. XII. 1974, ki jih je zvezni sekretariat za zunanje zadeve poslal vladi Republike Avstrije prek ambasade Republike Avstrije v Beogradu.

² Verbalna nota, ki jo je dne 2. XII. 1974 avstrijski ambasador dr. Alexaner Otto podal podpredsedniku Zveznega izvršnega sveta in Zveznemu sekretarju za zunanje zadeve Milošu Miniču.

³ Pogodba je bila sklenjena 15. V. 1955 med ZSSR, Združenim kraljevstvom Velike Britanije in Sev. Irske, ZDA in Francijo na eni strani ter Avstrijo na drugi strani; začela je veljati 27. julija 1955. Gl. Treaty Series, United Nations, V. 217, str. 223. Zvezna ljudska skupščina je to pogodbo ratificirala 14. XI. 1955, objavljena pa je v dodatku št. 2 »Službenog lista FNRJ« z dne 1. II. 1956

Čl. 6 avstrijske državne pogodbe zagotavlja manjšinam relativno zaščito v kolikor so posamezniki kot pripadniki manjšin in avstrijski državljani varovani z obćimi garancijami človekovih pravic in prepovedjo diskriminacije. Člen 6, ki nosi naslov »Človekove pravice« glasi:

»1. Avstrija bo storila vse potrebne ukrepe, da zagotovi vsem osebam pod avstrijsko oblastjo, ne glede na raso, spol, jezik ali vero, uživanje človekovih pravic in temeljnih svobošćin, vštevši svobodo izražanja mnenja, tiska in objavljanja, svobodo veroizpovedi, političnega prepričanja in javnih zborovanj.

2. Avstrija se poleg tega obvezuje, da ne bodo zakoni, ki veljajo v Avstriji niti po svojem besedilu niti s svojo uporabo izvajali diskriminacije, niti ne bodo imeli za posledico diskriminacije med osebami z avstrijskim državljanstvom zaradi njihove rase, spola, jezika ali vere, bodisi da gre za njihovo osebo, premoženje, poslovne, politične ali finančne interese, pravni položaj, politične ali civilne pravice ali v kateremkoli drugem pogledu.«

V ta okvir sodi tudi člen 8 avstrijske državne pogodbe, ki zagotavlja vsem avstrijskim državljanom svobodno, enako in splošno volilno pravico, da so izvoljeni za opravljanje javnih služb brez razlikovanja glede na raso, spol, jezik ali politično mnenje.⁴

V sklop relativne manjšinske zaščite pa sodi deloma tudi določba 1. odstavek člena 7 avstrijske državne pogodbe, vendarle pa je ta odstavek tudi pomemben organski sestavni del, skupaj z drugimi določbami člena 7 avstrijske državne pogodbe, ki se v celoti nanaša le na slovensko in hrvaško manjšino. Ta člen vsebuje elemente t. im. absolutne manjšinske zaščite, kolikor zagotavlja posebne pravice slovenski in hrvaški manjšini na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem. Člen 7 nosi naslov »Pravice slovenske in hrvaške manjšine« in se glasi:

»1) Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem, uživajo iste pravice pod istimi pogoji kot vsi ostali avstrijski državljani, vštevši tudi pravice na lastne organizacije, združenja in tisk v svojem lastnem jeziku.

2) Imajo pravico na osnovni pouk v slovenskem ali hrvaškem jeziku in na sorazmerno število lastnih srednjih šol; s tem v zvezi se bo revidiral šolski program, pri ustanovi za nadzor šolstva pa se bo osnoval oddelek za slovenske in hrvaške šole.

3) V upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradišćanske in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prabivalstvom, bo slovenski ali hrvaški jezik dovoljen kot uradni jezik poleg nemškega. V teh okrajih bodo krajevna imena in napisi v slovenskem in hrvaškem jeziku poleg nemškega.

4) Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradišćanskem in Štajerskem, bodo imeli pravico udeležbe v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah in organih teh okrajev pod istimi pogoji kot ostali avstrijski državljani.

5) Prepovedalo se bo delovanje organizacij, ki jim je cilj, da hrvaškemu in slovenskemu prebivalstvu odvzame njihov manjšinski značaj ali njihove manjšinske pravice.«

⁴ Člen 8 Demokratične ustanove. »Avstrija bo imela demokratično vlado, ki bo temeljila na tajnih volitvah in bo zagotovila vsem državljanom svobodno, enako in splošno volilno pravico kakor tudi pravico biti izvoljen v javne službe brez diskriminacije glede na raso, spol, jezik ali politično mnenje«.

Takšna kolektivna zaščita, ki mednarodnopravno varuje manjšini kot celoti, ne le prek njenih pripadnikov kot posameznikov, ki uživajo obči standard človekovih pravic na osnovi enakosti in nediskriminacije, je dodatna in nesporna mednarodnopravna dolžnost Avstrije. Avstrija teh pravic ne more enostransko odtegniti.⁵ Manjšinska zaščita predpostavlja in terja posebne ukrepe v prid manjšine, katerih uresničenje šele omogoča *vzpostavitev dejanske enakosti* med pripadniki manjšine in ostalim prebivalstvom večinskega naroda.

Za to trditev najdemo oporo tako v mednarodni judikaturi, kot v pravnih pogledih in pristopu, ki se uveljavljajo v OZN.

Tako je n. pr. Stalno meddržavno sodišče v Haagu 5. aprila 1935. leta v svojem svetovalnem mnenju v zadevi manjšinskih šol v Albaniji med drugim prišlo: »Pravna enakost izključuje vsakršno diskriminacijo; med tem ko dejanska enakost lahko pomeni nujnost različnega postopanja, da bi se dosegla vzpostavitev ravnotežja med različnimi položaji.«⁶

Obojna zaščita je z mednarodnopravnega stališča tesno povezana in predstavlja celoto. Preprečevanje diskriminacije in izvedba posebnih ukrepov za zaščito manjšin sta le dva aspekta dolžnosti zaščite temeljnih človekovih pravic.

Tako npr. prof. Capotorti, posebni poročevalec komisije za človekove pravice ECOSOC-a, razpravljajoč v svoji študiji o pravicah oseb, ki pripadajo k etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam, o konceptih »zaščita manjšin« ter »enakost in nediskriminacija«, pravi naslednje: »Lahko se torej ugotovi, da sta oba koncepta različna v tem smislu, da enakost in nediskriminacija predpostavlja formalno zagotovilo enotnega ravnanja z vsemi posamezniki — ki mora zagotoviti uživanje istih pravic in sprejemanje istih obveznosti — medtem ko zaščita manjšin implicira posebne ukrepe v prid članov manjšinske skupine. Vendarle pa je namen teh ukrepov vzpostaviti dejansko enakost med člani manjšinske skupine in drugimi posamezniki. To potrjuje tezo, da sta preprečevanje diskriminacije na eni strani in izvajanje posebnih ukrepov za zaščito manjšin, na drugi strani, samo dva aspekta istega problema t. j. varovanja temeljnih človekovih pravic.«⁷

Pa tudi seminar Združenih narodov o pospeševanju in zaščiti človekovih pravic narodnih, etničnih in drugih manjšin, ki je bil leta 1974 v Ohridu, je ponovno potrdil takšno gledanje v prvi točki sklepov, ki predstavljajo konsenz udeležencev tega mednarodnega srečanja: »Neločljivo povezani problemi odprave di-

⁵ J. Andrassy, Medjunarodno pravo, Zagreb 1971, str. 235, ki govori nasploh o dolžnosti države v zvezi z absolutno manjšinsko zaščito. Za avstrijsko notranjo zakonodajo, ki odkriva, da gre za takšno protipravno enostransko odtegotanje manjšinskih pravic gl. J. Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po II. svetovni vojni, Institut za narodnostna vprašanja v Ljubljani (INV), Razprave in gradivo (RiG), 1960, št. 2 str. 7—99, prim. tudi novejšo delo T. Zorn — J. Pleterski, Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na Avstrijskem Koroškem, INV, RiG, 1974, št. 6, str. 84—106.

⁶ »L'égalité en droit exclut toute discrimination; l'égalité en fait peut, en revanche, rendre nécessaires des traitements différents en vue d'arriver à un résultat qui établisse l'équilibre entre des situations différentes«. Cour permanente de justice internationale, Serie A/B, Fascicule No. 64, Ecoles minoritaires en Albanie, Avis Consultatif du 6 Avril 1935, XXXIV me Session, str. 19.

⁷ Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities; Preliminary report by Mr. Francesco Capotorti, Special Rapporteur, United Nations, ECOSOC, E/CN.4/Sub. 2/L.564, 27. June 1972, paragraf 50, str. 16.

skriminiranja in pospeševanje ter zaščita človekovih pravic narodnih, etničnih in drugih manjšin imajo svetovne razsežnosti in pomen.«⁸

Neizvedba manjšinskih pravic iz čl. 7 pomeni v skrajni konsekvenci glede na dejanske razmere na Koroškem, tudi dejansko diskriminacijo v smislu kršitve čl. 6 avstrijske državne pogodbe. Namreč šele polno uživanje specialnih pravic slovenske in hrvaške manjšine iz čl. 7 avstrijske državne pogodbe bi v avstrijskih razmerah pomenilo nediskriminacijo po čl. 6 avstrijske državne pogodbe.

Posebna manjšinska zaščita ter prepoved diskriminacije glede na raso, spol, jezik ali vero vseh oseb, ki so pod avstrijsko oblastjo, je dolžnost, za katero se je Avstrija izrecno obvezala z avstrijsko državno pogodbo, pa bodisi, da gre za črko pogodbe ali pa njeno uporabo v smislu duha avstrijske državne pogodbe⁹ po temeljnem načelu mednarodnega prava *pacta sunt servanda*. To načelo, ki je kot prastaro običajnopravno načelo zapisano tudi v dunajski konvenciji o pogodbenem pravu iz leta 1969 določa, da »vsaka pogodba, ki velja, obvezuje pogodbenice in one jo morajo izpolnjevati v dobri veri.« To je osnova občega mednarodnega prava in je zapisana tudi v uvodu ustanovne listine Organizacije Združenih narodov.¹⁰

Manjšinska zaščita prek obče zaščite človekovih pravic

Manjšinsko varstvo prek obče zaščite človekovih pravic v smislu čl. 6 avstrijske državne pogodbe se navezuje na vse mednarodne dokumente s področja človekovih pravic, ki predstavljajo obči mednarodni standard, od Splošne deklaracije o človekovih pravicah prek posameznih mednarodnih aktov in pogodb s področja človekovih pravic, zlasti pa paktov o človekovih pravicah, ki bodo kmalu začeli veljati, pa vse do najnovejše konvencije o preprečevanju zločina apartheida kot mednarodnega zločina.

Ustrezne večstranske mednarodne pogodbe, sklenjene pod okriljem OZN, na katere spoštovanje se je Avstrija izrecno obvezala z ratifikacijo, so naslednje:

- Ustanovna listina Združenih narodov iz leta 1945 (zlasti so pomembni v tej zvezi poleg preambule čl. 1/3, 13, 55, 56 in 62);¹¹
- konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 (čl. I in II);¹²

⁸ »The twin problems of the elimination of discrimination and the promotion and protection of the human rights of national, ethnic and other minorities are of world-wide scope and significance.« Seminar on the Promotion and Protection of the Human Rights of National, Ethnic and Other Minorities, ST/TAO/HR/49, Ohrid, Yugoslavia, 25 June-8 July 1974, United Nations, New York, 1974, str. 27. Ista misel pa izhaja bolj ali manj neposredno tudi iz drugih točk sklepov n. pr. 2, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16 in t. 17, ki izrecno poziva na polno uporabo postopka po mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

⁹ Pri tem imamo v mislih tudi preambulo in vse druge določbe avstrijske državne pogodbe, bodisi da gre za genezo nastanka avstrijske državne pogodbe in njeno bistvo, bodisi za druge konkretne določbe, ki se bolj ali manj posredno nanašajo na problematiko varstva manjšin, kot n. pr. še členi 8 zlasti pa členi 9, 10 in 19, o katerih bomo spregovorili kasneje.

¹⁰ J. Andrassy, op. cit, str. 317.

¹¹ Ustanovna listina Združenih narodov in statut meddržavnega sodišča, Ljubljana 1966, slov. prevod prof. dr. I. Tomšiča.

¹² Besedilo gl. v Human Rights, A Compilation of International Instruments of the United Nations, New York 1973, str. 41—44. Konvencija je začela veljati 12. januarja 1951; Avstrija ji je pristopila 19. marca 1958, Jugoslavija pa jo je ratificirala 29. avgusta 1950.

- mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1965;¹³
- ILO konvencija (št. 111) o diskriminaciji glede zaposlovanja in poklicev iz leta 1958.¹⁴

Poleg teh v okviru OZN sklenjenih konvencij, je Avstrija vezana tudi na Evropsko konvencijo o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950, (zlasti pomemben je čl. 14).¹⁵

Zanimivo pa je ugotoviti, da Avstrija do konca leta 1973 še ni ratificirala temeljnih mednarodnih aktov na področju človekovih pravic, t. j. Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah iz leta 1966,¹⁶ ki v čl. 2 vsebuje podobno določilo o nediskriminaciji kot je čl. 14 pravkar citirane Evropske konvencije o človekovih pravicah; v čl. 27¹⁷ pa govori izrecno o manjšinski zaščiti. Člen 27 pravi:

»V tistih državah, v katerih so etnične, verske ali jezikovne manjšine, ne bo osebam, ki pripadajo takšnim manjšinam zanikana pravica, da skupaj z drugimi člani njihove skupine uživajo svojo lastno kulturo, izpovedujejo in izvajajo svojo lastno vero ali uporabljajo svoj lastni jezik.« V tej zvezi pa sta pomembna tudi čl. 20, 2. odst., ki terja zakonsko prepoved kakršnegakoli širjenja idej »narodnega, rasnega ali verskega sovraštva« ter čl. 14, 3. odst., ki daje vsakemu pravico do informacije v njegovem materinem jeziku.

Avstrija prav tako ni ratificirala Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz istega leta.¹⁸ Ta dva mednarodna pakta bosta začela veljati v bližnji prihodnosti, saj je od potrebnih 35 ratifikacij, zbranih po najnovejših dosegljivih podatkih že skoraj to število. SFR Jugoslavija pa je oba pakta ratificirala že januarja 1971 leta. Avstrija pa tudi ni ratificirala mednarodne konvencije o odpravi in kaznovanju zločina apartheida iz leta 1973.¹⁹

Za UNESCO konvencijo o diskriminaciji v šolstvu (education) iz leta 1960,²⁰ pa po najnovejših podatkih iz sedeža v Parizu, Avstrije tudi ni mogoče najti med državami, ki so poslale podatke o pristopu ali ratifikaciji.

¹³ Ibid., str. 23—29. Konvencija je začela veljati 4. januarja 1969, Avstrija pa jo je ratificirala 9. maja 1972 z rezervo na člena 4 in 5, o čemer več kasneje. Jugoslavija jo je ratificirala brez rezerve.

¹⁴ Ibid. str. 29—31; Konvencija je začela veljati 15. junija 1960; Avstrija in Jugoslavija sta jo ratificirali.

¹⁵ Besedilo v Yearbook on Human Rights for 1950, United Nations, New York, 1952, str. 418—426. Naša država ni članica te pogodbe, ker ni članica Evropskega sveta. Več o tej tkim. rimski konvenciji gl. Andrassy, op. cit., str. 232, 233.

¹⁶ Besedilo v Human Rights, A Compilation..., str. 7—15. Slovenski tekst v Uradnem listu SFRJ, 4. febr. 1971, str. 7.

¹⁷ Article 27 »In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture to profess and practice their own religion, or to use their own language.« Human Rights, A Compilation... str. 12.

¹⁸ Angleško besedilo ibid., str. 3—7; slovensko pa v Ur. list SFRJ, 4. febr. 1971, št. 7.

¹⁹ Aneks k resoluciji Generalne skupščine OZN A/Res. 3068 (XXVIII) z dne 30. nov. 1973. Za besedilo gl. Official Records of the General Assembly. Twenty-eight Session, Supplement No. 30 (A/9030). Konvencija še ne velja.

²⁰ Besedilo v Human Rights, A Compilation..., str. 31—33; konvencija je začela veljati 22. maja 1962.

Kot vidimo iz tega pregleda, nima Avstrija najboljše bilance glede ratifikacij ustreznih konvencij s področja človekovih pravic, saj se je izrecno zavezala na relativno skromno število teh mednarodnih pogodb, pa še na te, bodisi dokaj pozno z velikim oklevanjem (npr. mednarodno konvencijo o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki je bila sprejeta leta 1965 — v veljavi je od 4. jan. 1969 — je Avstrija ratificirala šele leta 1972; citirano ILO konvencijo št. 111 iz leta 1958 pa šele leta 1974) ali pa z določeno rezervo, ki si jo bomo ogledali kasneje.

Dejstvo, da Avstrija formalnopravno ni vezana na vse ustrezne mednarodnopravne akte v zvezi s človekovimi pravicami, pa v zvezi s presojo njenih mednarodnopravnih obveznosti ni odločilno, ker ima Avstrija, kot smo že ugotovili, izrecne, jasne in konkretne mednarodnopravne obveze iz avstrijske državne pogodbe, ki ni samo *lex specialis* v tej materiji, temveč je tudi temelj njenega nastanka kot neodvisne in demokratične države.

Dalje, ne glede na avstrijsko neposredno zavezanost glede teh mednarodnih pogodb, lahko s gotovostjo trdimo, da je Avstrija vezana tudi na obči standard človekovih pravic, ki izhaja iz celotnega pravnega korpusa človekovih pravic brez ozira na to ali in koliko vsi njegovi sestavni deli tudi formalnopravno veljajo. Kot primer za to naj omenimo le splošno deklaracijo človekovih pravic iz leta 1948. Pa tudi členu 27 mednarodnega pakta o političnih in državljanskih pravicah, čeprav še ne velja formalno, vendarle priznavajo pomen vodilnega pravila na tem področju kot izraz dosedanjih spoznanj o določenih pravicah manjšin. In končno velja omeniti, kot najočitnejši izraz občega standarda človekovih pravic, načelo nediskriminacije. In kar zadeva to načelo, zlasti v zvezi z dolžnostmi Avstrije po konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, na katero je Avstrija tudi formalnopravno zavezana, mu imamo namen posvetiti nadaljnja izvajanja.

Glede na to menimo, da torej ni pglavitni problem v tem, ker Avstrija ni pokazala posebne vneme pri ratifikaciji mednarodnih pogodb s področja človekovih pravic; pa tudi avstrijska državna pogodba sama po sebi ne pomeni idealne zaščite. Vzroke za neizvajanje avstrijskih mednarodnopravnih obveznosti ali njihovo »izvajanje« mala fide (npr. ugotavljanje manjšine), je treba iskati drugje.

Manjšine in prepoved rasne diskriminacije

Zato ni naš namen obdelati v tem okviru vseh mednarodnih obveznosti, ki jih ima Avstrija po teh mednarodnih pogodbah na področju človekovih pravic. Poglejmo podrobneje samo nekaj aspektov, ki so se v zadnjem času odrazili v organih OZN kot delna internacionalizacija manjšinskega vprašanja v Avstriji pred OZN in ki kažejo na prave vzroke za nerešeno manjšinsko vprašanje; so v tesni povezanosti med rasno osnovo diskriminacije in neizvedbo zaščite slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji ter kršenjem drugih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe, zlasti v zvezi z vprašanjem avstrijskega odnosa do vprašanja denacifikacije in delovanja šovinističnih in neonacističnih sil. Le-te delujejo v Avstriji v nasprotju z duhom človekovih pravic nasploh in z določbami nekaterih mednarodnih konvencij in avstrijske državne pogodbe posebej.

Avstrijsko izmikanje izpolnitvi obvez iz avstrijske državne pogodbe, češ, da so skoraj že v celoti izpolnjene in celo presežene, je dobilo v zadnjem času nov izraz. Avstrijski predstavniki postavljajo namreč pred mednarodnimi forumi trdi-

tev, da v Avstriji ni posebnih narodnostnih ali etničnih, niti rasnih manjšin ali skupin, temveč da so samo jezikovne in verske manjšine.²¹

Ta avstrijska trditev je nevzdržna iz več razlogov. Netočnost te trditve izhaja najprej iz dejstva, da gre za avtohtoni slovenski in hrvaški manjšini, narodnostno različni od danes večinskega nemškega prebivalstva. Kot taki ju tudi izrecno priznava avstrijska državna pogodba. Člen 7 govori o »slovenski« in »hrvaški« manjšini, ki sta narodnostni obeležji; ruski tekst tega člena pa uporablja dosledno izraz »narodna« manjšina.

Samo po sebi pa je zgovorno tudi dejstvo, da ni bil sprejet angleški predlog v pripravah na sklenitev avstrijske državne pogodbe, da bi uporabili izraz »jezikovni« manjšini.²²

Tudi dr. K. Berchtold,²³ avstrijski referent na ohridskem seminarju OZN o manjšinah, je moral priznati, da sta z avstrijsko državno pogodbo pravno priznani manjšini slovenska in hrvaška manjšina, ki živita na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem. Zato je tudi vsakršno ugotavljanje manjšine, četudi gre za takomenovano »ljudsko štetje posebne vrste« odveč in je lahko le, v pogojih protislovenske nastrojenosti in netolerance, pritisk na manjšino, kar se je pokazalo že ob prejšnjih popisih. Poleg tega niso te manjšinske pravice iz avstrijske državne pogodbe z ničemer pogojene.²⁴ Ne glede na to, da torej glede naših dveh manjšin ni nobenega dvoma za kašni manjšini gre, so pa tudi sicer osnovna obeležja manjšin znana. »Manjšine bi bile 'nedominantne skupine' prebivalstva, ki imajo in želijo ohraniti svoje etnične, verske ali jezikovne tradicije ali značilnosti, ki so različne od tistih, ki so lastne drugemu prebivalstvu iste države.«²⁵ V zvezi s tem pa je tehten tudi sklep, ki so ga sprejeli na že omenjenem ohridskem seminarju OZN o manjšinah leta 1974 in ki se glasi »čeprav ni splošno sprejete definicije izraza »manjšina«, je vendarle obče zavedanje o značilnostih skupin, na katere se v praksi nanaša ta izraz, v kolikor gre za vprašanje pospeševanja in zaščite njihovih pravic.«²⁶

Avstrijska navedba o izključno jezikovni naravi manjšin v Avstriji je naletela tudi na odločno nasprotovanje jugoslovanskih uradnih predstavnikov v OZN.

Poleg tega pa spodbija avstrijsko stališče tudi dejstvo, da je odbor za rasno diskriminacijo, ki je potrdil svoj interes za status manjšin nasploh, v svojem poro-

²¹ S to tezo so avstrijski predstavniki nastopali ustno in v pisemenih tekstih zlasti v odboru za odpravo rasne diskriminacije (A/9618); v tretjem odboru Generalne skupščine OZN, gl. n. pr. Zoper zapostavljanje manjšin, Delo, 4. decembra 1974, str. 6; in v UNESCO, gl. T. Martelanc, Preskušena dunajska taktika, Besedni spopad v komisiji UNESCO, Delo, sobotna priloga, 4. januar 1975 str. 20.

²² Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja po drugi svetovni vojni, RIG, 1960, št. 2, str. 36-37; glej še tukaj objavljeni prispevek Draga Druškoviča.

²³ Working Paper prepared by dr. Klaus Berchtold, Head of Department, Federal Chancellery, Avstrija, WP/8, str. 1.

²⁴ »...Potem takem seveda ni treba nobene zaščite 'etničnih manjšin', potem takem jih je treba šele iskati z 'ugotavljanjem'. To je zadnja doslednost avstrijske manjšinske politike«. Dr. Franci Zwitter, Potvarjanje resnice je slab argument, Slovenski vestnik, Celovec, 6. december 1974, str. 1.

²⁵ Andrassy, op. cit., str. 237; prim. tudi D. Druškovič, Nekaj vprašanj Koroških Slovencev (po 19 letih avstrijske državne pogodbe), Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, Razprave in gradivo, 1974, št. 6, str. 7; gl. tudi »Definition and Classification of Minorities, New York, 1950, E/CN.4/Sub.2/85.

²⁶ Kot pod op. 8, t. 7, str. 27.

čilu (A/9618)²⁶ kritično obravnaval avstrijsko poročilo po členu 9 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, zlasti kar zadeva avstrijske obveznosti do slovenske in hrvaške manjšine. Poročilo tega odbora ugotavlja »da bi delitev prebivalstva na podlagi jezikovnega kriterija žela drugačne rezultate od tistih, dobljenih na podlagi etične zavesti in sorodstvenih socioloških kriterijev«. Izredno pomembno pa je tudi stališče odbora, »da pravice manjšine ne zavisijo od njihovega števila ali odstotka, ki ga predstavljajo proti skupnemu prebivalstvu.«²⁷ Toliko glede avstrijskih navedb o vprašanju »jezikovnih« manjšin.

Preden si poglejmo, kaj je mišljeno v konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1966 pod terminom »diskriminacija«, ki je predmet specialne pogodbenice prepovedi in ki velja tudi za Avstrijo kot sopogodbenico. Poleg številnih dokumentov, ki so bili sprejeti v OZN in ki izrečno prepovedujejo diskriminacijo na podlagi narodnostne ali etnične pripadnosti oz. porekla in ki terjajo enako ravnanje za vse, je diskriminacija po tej konvenciji definirana v členu 1 takole: »V tej konvenciji pomeni izraz »rasna diskriminacija« kakršnokoli razlikovanje, izključevanje, omejevanje ali prednost, ki temelji na rasi, barvi, poreklu ali narodnostnemu ali etničnemu izvoru (national or ethnic origin), katerega namen ali posledica je zanikanje ali oškodovanje priznanja, uživanja ali izvajanja pod enakimi pogoji, človekovih pravic in temeljnih svoboščin na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem ali kateremkoli drugem področju javnega življenja.«²⁹ Poleg pojma diskriminacije, ki se neposredno nanaša tudi na narodne in etnične manjšine, je zelo pomembna tudi točka 2 člena 2 te konvencije, ki pravi: »Države pogodbenice bodo, ko okoliščine tako narekujejo, storile posebne in konkretne ukrepe na socialnem, ekonomskem, kulturnem in drugih poljih, da bi zagotovile ustrezní razvoj in zaščito določenih rasnih skupin ali posameznikov, ki jim pripadajo, z namenom zagotovitve njihovega polnega in enakopravnega uživanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin...«³⁰

Na tej osnovi in v zvezi z drugimi členi konvencije, ki jih bomo še omenili, je odbor obravnaval avstrijsko informacijo po čl. 9 konvencije in v svojem zadnjem

²⁶ Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Assembly, Official Records, 29th Session, Suppl. No. 18, A/9618, United Nations, New York 1974 (v daljnjem tekstu CERD Report)

²⁷ *ibid.* str. 35.

²⁸ »The interest of the Committee members for the position of national, ethnic or racial minorities has become dominant in the consideration of reports of a large number of Member States. Of great significance is the procedure of the consideration of reports in the presence of the representatives of the Member State whose report is considered as well as the achieved level of cooperation of the Committee with the members of the Convention«. Working Paper prepared by Naste Calovski, dr. Aleksander Peleš, United Nations Seminar on the Promotion and Protection of Human Rights of National, Ethnic and other Minorities, Ohrid, 1974, str. 11.

²⁹ Human Rights, A Compilation..., str. 24.

³⁰ *ibid.*, str. 25.

poročilu (CERD Report A/9618) kritično opozoril na nekaj vprašanj, kar dokazuje zelo dokumentirano in avtoritativno, da ni točna nadaljnja avstrijska trditev, da je Avstrija izpolnila in celo presegla svoje obveznosti iz avstrijske državne pogodbe do manjšin.

Ne glede na pravno naravo tega poročila in način ter tehniko formulacij stališč v poročilu, je poročilo tega odbora izredno pomemben mednarodni dokument, ki je rezultat dela nepristranskih ekspertov in ki ima najširšo mednarodno publiciteto; obravnava pa ga kot posebno točko dnevnega reda Generalna skupščina OZN na vsakoletnem rednem zasedanju.

Začetna kritika v poročilu odbora se nanaša na pojav, ki je postal že stalna praksa Avstrije tudi v odgovorih na jugoslovanske note in pobude za reševanje odprtih vprašanj. Gre namreč za formalizem, ki se kaže v golem navajanju in sklicevanju na notranjepravne tekste, ne glede na to, v kakšni stopnji odgovarjajo avstrijskim mednarodnim obvezam, oz. koliko se izvajajo v praksi.³¹ V poročilu odbora je namreč izražena kritika takšne prakse kar dvakrat. Najprej je v uvodu teksta poročila pod naslovom »Avstrija« izraženo v poročilu »obžalovanje, da zamera informacija samo zakonske ukrepe ob izključitvi pravosodnih, upravnih ali drugih ukrepov; in da ni indikacije o obsegu, v katerem dejansko uživajo določene pravice, ki jih zagotavljajo veljavni zakoni, tisti, na katere se le-ti nanašajo.«³²

V zvezi z manjšinami v Avstriji pa je v poročilu vsebovana pripomba »da kakorkoli že so pomembni zakonski predpisi, enakega pomena da je tudi dejansko izvajanje teh predpisov.«³³ Poleg tega poročilo odbora ugotavlja tudi, da niso bila besedila zakonskih določb, ki jih avstrijsko poročilo omenja, predložena v vseh primerih.³⁴

Ob tem je bilo izraženo zanimanje glede uporabe slovenskega in hrvaškega jezika pred sodišči in drugimi javnimi ustanovami v zvezi z vprašanjem »ali so osebe, ki želijo uživati te predpise in uporabljati te jezike podvržene čakanju ali težavam, kadar predložijo svoje zahteve oz. primere sodišču.« Se več, »ugotovljeno je bilo tudi določeno neskladje med določbami nekaterih mednarodnih pogodb, ki obvezujejo tudi Avstrijo in določbami njenih lastnih zakonov, ki zadevajo manjšine.«³⁵ Kot primer je bila v poročilu odbora navedena pravica uporabe slovenskega in hrvaškega jezika kot uradnih jezikov, poleg nemškega, v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradiščanske in Štajerske po 3. odst. 7. člena avstrijske državne pogodbe, »medtem ko je zvezni zakon z dne 19. marca 1959 uveljavil ta določila samo v določenih sodnih okrajih Koroške. Obrazložitev, podana v poročilu, da se v preostalih okrajih Koroške, Štajerske in Gradiščanske uporabljajo določila čl. 66 (4) St. Germainске pogodbe, (ki določa, da bodo nenemško govoreči avstrijski državljani uživali primerne olajšave za uporabo njihovih jezikov pred sodiščem)

³¹ Takšen odnos je značilen tudi za avstrijske nastope na obeh manjšinskih seminarjih OZN v Ljubljani (United Nations Seminar on the Multinational Society, Ljubljana, 8–21 June 1965, ST/TAO/HR/23 in Ohridu (Seminar on the Promotion and Protection of the Human Rights of National, Ethnic and Other Minorities, Ohrid 25 June — 8 July 1974, ST/TAO/HR/49).

³² CERD Report, t. 130. str. 34.

³³ *ibid.*, t. 135, str. 36.

³⁴ *ibid.*, t. 130, str. 34.

³⁵ *ibid.*, t. 135, str. 36.

kaže na to, da so bile določene obveznosti, ki izhajajo iz neke mednarodne pogodbe, skrčene ali omejene z zveznim zakonom.³⁶

Avstrijsko sklicevanje na uporabo določil St. Germainске pogodbe zahteva določen komentar. Z mednarodnopravnega stališča ureja namreč avstrijska državna pogodba ex novo celotno problematiko ne samo kot lex posterior, temveč tudi kot lex specialis ter je treba zato mednarodne obveznosti Avstrije ugotavljati izključno s stališča določb avstrijske državne pogodbe.

Dejstvo, da se Avstrija pa tudi manjšinske organizacije sklicujejo na St. Germainsko pogodbo je razumljivo, ker so nekatere njegove določbe (členi 62-69) dobile ustavni značaj in tako po notranjepravni poti še naprej obvezujejo državo tudi v tistih delih, v kolikor in če presegajo določila avstrijske državne pogodbe kar se nanaša zlasti na občo veljavnost St. Germainске pogodbe za vse manjšine in na vsem avstrijskem državnem ozemlju.

Ne glede na to pa se določba na katero se je sklicevalo avstrijsko poročilo, t. j. odst. 4 člena 66. St. Germainске pogodbe, nikdar ni uporabljala v praksi, saj sodišča niso niti bila, niti niso sedaj usposobljena za to.³⁷

Izredno pomembna pa je ugotovitev odborovega poročila, da je Avstrija z zveznim zakonom skrčila ali omejila obveznosti, ki izhajajo iz mednarodne pogodbe, pri čemer gre očitno za avstrijsko državno pogodbo. To je ugotovitev pristojnega mednarodnega foruma, ki ne samo da diskvalificira avstrijsko trditev o izpolnitvi in celo preseženju njenih mednarodnih obvez, temveč tudi pokaže v pravi luči avstrijske navedbe o odgovorih na jugoslovanske note, češ, da je to njena notranja zadeva, kakšne pravne akte sprejema. SFR Jugoslavija zares ni upravičena spuščati se v vprašanje, kakšne notranjepravne akte Avstrija sprejema, pač pa je več kot samo formalno upravičena terjati odgovor na vprašanje, ali Avstrija sploh izpolnjuje svoje ustrezne mednarodne obveznosti. Tudi ta primer potrjuje trditev, z avtoriteto ekspertskega mednarodnega telesa, da Avstrija svojih mednarodnih obvez ne izpolnjuje.

V poročilu je omenjeno tudi, da je avstrijski predstavnik potem, ko je zanzikal obstoj rasnih manjšin v Avstriji, rekel, »da doslej ni bilo nobenega primera pritožbe o diskriminaciji proti jezikovnim manjšinam v Avstriji pred pristojnimi sodišči in da se vse doslej nobena od podpisnic avstrijske državne pogodbe iz leta 1955 ni pritožila zaradi neizpolnjevanja avstrijskih obveznosti iz pogodbe.«³⁸ Ta izjava je ponoven dokaz zatekanja v goli formalizem kot, da uradne spomenice in vloge predstavnikov koroških Slovencev,³⁹ predloženih avstrijski vladi, ne bi imeli vsaj enake teže kot formalni postopki pred avstrijskimi sodišči. Poleg tega pa je znano, da je bil n. pr. primer Slovencev Franca Isopa, ob izčrpanju notranje-

³⁶ ibid.

³⁷ Prim. L. Ude, Avstrijska državna pogodba in njena manjšinska zaščitna določila, *Prostor in čas*, 1973, št. 3/4, str. 131.

³⁸ CERD Report, t. 136, str. 36.

³⁹ Prim. Spomenica Koroških Slovencev zvezni vladi Republike Avstrije, ki sta jo dne 11. 10. 1955 skupaj poslala Narodni svet Koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem (Besedilo v Dodatku [IV] knjige »Koroška in Koroški Slovenci, Maribor, 1971, str. 379-389). Ta spomenica je še vedno aktualna, ker je ostala neuresničena. Poleg tega dokumenta, so koroški Slovenci posredovali doslej pristojnim avstrijskim oblastem mimo številnih ustnih intervencij tudi 34 formalnih spomenic in pisemenih vlog s konkretnimi predlogi za ureditev odprtih vprašanj Slovencev na Koroškem.

pravnih sredstev po njegovi pritožbi obravnavan pred evropsko komisijo za človekove pravice⁴⁰ in to prav zaradi zavračanja njegove tožbe, sestavljene v slovenščini in predložene 17. XI. 1959 okrajnemu sodišču v Rožeku, češ, da po zveznem zakonu št. 102/1959 sodišče v Rožeku ni navedeno med sodišči, pri katerih se lahko uporablja slovenščina kot uradni jezik (sic!; ponoven dokaz, da je Avstrija poskusila z zveznim zakonom skrčiti svojo mednarodno obvezo).

Ta izkušnja ob Isopovem primeru je bila dovolj bridka in po mnenju nekaterih⁴¹ je pokazala, da bi bila pritožba na Evropski svet že vnaprej obsojena na neuspeh.

Res pa je, da se koroški Slovenci niso pogosto obračali na avstrijska sodišča zaradi kršenja njihovih manjšinskih pravic, kar se zdi na prvi pogled nerazumljivo in težko opravičljivo. Toda koroški Slovenci razlagajo takšno ravnanje z neodgovarjajočo avstrijsko notranjo zakonodajo, z nacionalno nestrpnostjo nemških sodeželanov in z neprijazno nastrojenostjo avstrijskih, zlasti deželnih oblasti do manjšine in z brezizglednostjo, da bi kakorkoli uspeli.

Zaradi tega razumemo trditve »da koroškim Slovincem tako po stvarnem kakor po formalnopravnem položaju ni preostalo nič drugega, kakor da se v stiski, v katero so zašli v boju za svoje zakonite pravice, obrnejo na Slovenijo in Jugoslavijo.«⁴²

V zvezi s trditvijo, da se vse doslej nobena od podpisnic avstrijske državne pogodbe ni pritožila zaradi neizpolnjevanja Avstrije obveznosti iz pogodbe, pa vse proteste in pritožbe jugoslovanske vlade o neizpolnjevanju avstrijske državne pogodbe avstrijski predstavnik enostavno ignorira, kot da jih ne bi bilo, četudi so bili izraženi uradno, v uradni diplomatski obliki⁴³ in čeprav so prišli jugoslovanski prigovori do izraza med drugim tudi na uradnih diplomatskih sestankih v organih OZN, UNESCO-a ter na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju.

Republika Avstrija očitno ne more zanikati SFR Jugoslaviji legitimnega interesa za zaskrbljenost nad neizvajanjem obveznosti iz avstrijske državne pogodbe, saj je Jugoslavija ne samo pristopila k avstrijski državni pogodbi in pridobila na ta način status pridružene sile po čl. 37 avstrijske državne pogodbe, temveč je tudi kot zavezniška sila in sosedna država, ki ima svoje manjšine v Avstriji, dobila s tem določene pravice ne glede na to, da pridejo zlasti med sosedskimi državami v poštev tudi določena načela ravnanja, ki jih prizna že obče mednarodno pravo. Ker pa vendarle Avstrija jugoslovanskih intervencij, ki merijo na mirno rešitev odprtih vprašanj, vztrajno ne upošteva, se postavlja vprašanje, ali ob skrajno legalno formalističnemu odnosu Avstrije do te problematike ne bi kazalo v tem smislu tudi zastaviti stvar pred mednarodno javnostjo, t. j. zadevo tudi ustrezno institucionalno internacionalizirati (npr. pred Generalno skupščino OZN, Med-

⁴⁰ Gl. Katja Kobal, Manjšinsko varstvo po državni pogodbi v Avstriji s posebnim ozirom na primer Franca Isopa pred Evropsko komisijo za človekove pravice, Pravna fakulteta v Ljubljani, april 1970, Magistersko delo, 74 str. in priloge.

⁴¹ L. Ude, op. cit., str. 130.

⁴² ibid.

⁴³ Za izmenjavo diplomatskih not z dne 6. novembra 1972 in 14. februarja 1973 prim. D. Druškovič, Carinthian Slovenes: Some Aspects of their Situation — 18 Years after the Signing of the Austrian State Treaty, Institut for Ethnic Problems, Ljubljana, 1973, zlasti str. 24 in str. 71—75. Pomembni pa sta še jugoslovanski noti z dne 17. marca in 4. oktobra 1959.

državnim sodiščem, Varnostnim svetom OZN itd.), skratka sprožiti zadevo tako, da ne bo mogoče več slepiti mednarodne javnosti.

Ni namen tega sestavka razpravljati o politični oportunisti institucionalne internacionalizacije, niti ne navajamo tukaj proceduralne poti ter možnosti, ki bi jih lahko Jugoslavija uporabila. Druge razpravljamo o pravnih določilih ustreznih postopkov v zvezi z obravnavanjem položaja slovenske manjšine na Koroškem pred mednarodnimi organi.⁴ Naš namen je le postaviti zadevo v pravi kontekst, t. j. poudariti, kakšna je vzročna zveza med neizpolnitvijo manjšinskih pravic po členu 6 in členu 7 in med neizpolnjevanjem obveznosti po členu 7 odst. 5, členu 9, členu 10 in členu 19 avstrijske državne pogodbe.

Problem denacifikacije ter neonacistični pojavi

Zlasti čl. 9 avstrijske državne pogodbe je odraz zavesti sopogodbenc o vplivu nacizma na območju Avstrije, ko je že izpadlo iz končnega besedila preambule avstrijske državne pogodbe opozorilo o avstrijski krivdi v II. svetovni vojni na temelju fikcije, da Avstrija ni agresor, temveč žrtev »nasilne vladavine Hitlerjeve Nemčije«. Vendarle pa avstrijska državna pogodba v 6. odst. preambule spominja na avstrijsko »sodelovanje v vojni kot sestavni del Nemčije«, pa tudi reparacijske določbe kažejo na avstrijsko nacistično preteklost in krivdo. Tudi odnos avstrijskih organov do nacističnih zločincev za časa zavezniške uprave je zavezniški svet pogosto kritiziral. O vsem tem več kasneje.

Po sklenitvi avstrijske državne pogodbe pa bi Avstrija morala po čl. 9⁵ te pogodbe »dokončati ukrepe, ki so jih začeli odgovarjajoči zakoni, odobreni po zavezniški komisiji za Avstrijo z namenom, da uniči nacionalsocialistično stranko in organizacije, ki so ji bile priključene ali so bile pod njenim nadzorom, v številni politične, vojaške in polvojaške organizacije na avstrijskem ozemlju.« Ta člen pravi takoj dalje, da bo Avstrija »nadaljevala z napor, da iz avstrijskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja odstrani vse sledove nacizma, da bi

⁴ »Okvirna delovna shema za možnosti akcije pri mednarodnih ustanovah za seznanjanje in uveljavljanje pravic slovenske manjšine na Koroškem pred mednarodno javnostjo«, 1973. leta, Interno gradivo Instituta za mednarodno pravo in mednarodne odnose pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 16 str.; Gl. tudi Danilo Türk, Možne proceduralne osnove za eventualno akcijo za uveljavljanje pravic slovenske in hrvaške narodnostne skupnosti v Avstriji pred Združenimi narodi, Diplomatska naloga na pravni fakulteti, januar 1975, 145 str.

⁵ Cl. 9 »Dissolution of Nazi Organizations.

1. Austria shall complete the measures, already begun by the enactment of appropriate legislation approved by the Allied Commission for Austria, to destroy the National Socialist Party and its affiliated and supervised organizations, including political, military and para-military organizations, on Austrian territory. Austria shall also continue the efforts to eliminate from Austrian political, economic and cultural life all traces of Nazism, to ensure that the above-mentioned organizations are not revived in any form, and to prevent all Nazi and militarist activity and propaganda in Austria.

2. Austria undertakes to dissolve all Fascist-type organizations existing on its territory, political, military and para-military, and likewise any other organizations carrying on activities hostile to any United Nation or which intend to deprive the people of their democratic rights.

3. Austria undertakes not to permit, under threat of penal punishment which shall be immediately determined in accordance with procedures established by Austrian Law, the existence and the activity on Austrian territory of the above-mentioned organizations.

zagotovila, da navedene organizacije ne bodo v nobeni obliki ponovno vzpostavljene in da bi preprečila vsako nacistično in militaristično dejavnost in propagando v Avstriji.«

Ta člen je Avstrijo obvezal tudi, da razpusti vse politične, vojaške in polvojaške organizacije fašističnega značaja, ki obstajajo na njenem ozemlju (odst. 2) in da bo pod grožnjo kazenskih sankcij prepovedala obstoj in delovanje omenjenih organizacij na avstrijskem ozemlju.

Po čl. 10 avstrijske državne pogodbe pa bi Avstrija morala ohraniti v veljavi in nadaljevati izvajanje načel iz zakonov in drugih predpisov, ki so jih avstrijska vlada in parlament sprejeli začenši s 1. majem 1945 in ki jih je zavezniška komisija za Avstrijo odobrila. Njih namen je likvidiranje ostankov nacističnega režima in vzpostavitev demokratičnega sistema, ter da izpopolni zakonske in upravne ukrepe, ki so od 1. maja 1945 že sprejeti ali se uporabljajo ter da kodificira in uporabi načela iz členov 6, 8, 9 avstrijske državne pogodbe in da, v kolikor to še ni storila, razveljavi ali spremeni vse zakonske in upravne ukrepe, sprejete v času med 5. marcem 1933 in 30. aprilom 1945 leta, ki so v nasprotju z načeli z členov 6, 8, 9 avstrijske državne pogodbe.

Pomanjkljivo izvedena denacifikacija Avstrije⁴⁶ in popustljivost do pojavov neonacizma⁴⁷ (ter fašističnih in nacionalistično šovinističnih manifestacij, ki jih izvajajo predvsem organizacije združene v Kärntner Heimatdienst (KHD)),⁴⁸ so v tesni zvezi z diskriminacijskim vzdušjem, naperjenim s takšnim sovraštvom in netoleranco do naše manjšine, da spominjajo že na genocidne izkušnje iz preteklosti.⁴⁹ Avstrijski strokovnjak dr. Hans Haas⁵⁰ poglobljeno in dokumentirano prikazuje razvoj neofašizma v Avstriji zaradi očitnih napak pri uporabi določb za denacifikacijo ob preveč formalnem uresničevanju in kar je bilo bolj odločilno zaradi pomanjkanja demokratične generacije vzgojiteljev ter zaradi prenehanja zasledovanja starih in

⁴⁶ Dr. T. Zorn, Denacifikacija po avstrijsko, Naša obramba, Ljubljana, 1975, št. 1, str. 5, 6.

⁴⁷ Splošno o neonacizmu gl. dr. A. Kolendič, Neonacizem danes, Sodobni svet, 1965, 37 str., Posebej za Koroško gl. Nacizem na Koroškem, Vestnik koroških partizanov (VKP), Ljubljana, št. 2/V, maj 1972, str. 25—44.

⁴⁸ Delovanje Kärntner Heimatdiensta in v njem združenih organizacij sta proučevala zlasti dr. T. Zorn n. pr. Obnovitev in delovanje Kärntner Heimatdiensta po drugi svetovni vojni, VKP, Ljubljana, Nov. 1970, Letnik III, št. 4, str. 23—64, Der Kärntner Schulverein—Südmark, VKP avgust 1971, letnik IV, št. 3, str. 42—49; Glasilo »Delovne skupnosti za južno Koroško« in Koroški Slovenci, VKP, št. 4/V, december 1972, str. 50—70; Der Kärntner Abwehrkämpferbund, VKP št. 1/V, marec 1972 str. 36—45; Beseda o Kärntner Heimatdienstu na skupni seji vseh zborov skupščine SR Slovenije o Koroški dne 20. Oktobra 1972, VKP, št. 1/VI, marec 1973 str. 18—20; Glasilo koroških »Domovinskih zvez« o slovenskem vprašanju, VKP, 4/VI, dec. 1973, str. 18—33 ter dr. J. Felaher »Deutscher Schulverein—Südmark in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki, VKP, št. 1, 2/IV, April 1971, str. 40—65.

⁴⁹ O oživljanju nacizma v Avstriji in protipravnem delovanju organizacij združenih v Kärntner Heimatdienst gl. L. Ude, Avstrijska državna pogodba in njena manjšinska zaščitna določila, Prostor in čas, 1973, št. 3/4, str. 129—140, zlasti pa strani 137—140, ter D. Nečak, Kontinuiteta protislovenske propagande na Koroškem, VKP, št. 1/VII, VIII, marec 1973 str. 57—72.

⁵⁰ Gl. članek Dr. Hans Haas-a o neofašizmu v Avstriji, ki temelji na referatu, katerega je imel pisec na študijski konferenci Instituta »Dr. Karl-Renner« 17. IV. 1973 v Wien-Neuwaldegg o temi »Nevarnost neofašizma in reakcionarne tendence v sedanosti«, Neofašizmus in Österreich, Die Republik, 1973, št. 3, str. str. 8—17.

novih fašistov koncem 40 let, v povezavi s strankarskimi konsideracijami boja za članstvo. V Avstriji je fašizem s svojim sistemom ekstenzivnega in intenzivnega obvladovanja zajel več Avstrijcev, kot jih je bilo včlanjenih v stranko. V Avstriji se je začela porajati neofašistična subkultura, ki se je v 50 in 60 letih izkristalizirala v malomeščanskem obmejnem nacionalizmu z ohranjanjem tradicij nekdanjega nacionalsocializma v raznih organizacijskih oblikah. Po Haasu niso neofašisti prevzeli od nacizma samo svojega ozkega nacionalizma, temveč tudi internacionalno usmerjenost. Haas omenja, npr. da so na »prav rjavi pomladi« (Volksstümme, 11. 4. 1973) v Gradcu dali častno mesto med starimi člani, ki so govorili, tudi enemu »mlajših« Josephu Feldnerju, šefu Kärntner Heimatdiensta; to da mu ni bilo podeljeno zastoj, kajti spor o krajevnih napisih se je, kot pravi Haas, izkazal za ognjeni krst novega fašističnega gibanja.

Heimatdienst pa se je izkazal že leta 1957 pod patronatom bivšega nacističnega H. Steinacherja s protislovenskim terorjem zoper dvojezično šolstvo. Od začetka 70 let pa Heimatdienst ne pozna več nobenih zadržkov. Demagoške zahteve po ugotavljanju manjšine, izločitvi slovenskih manjšinskih šol iz dvojezičnega šolstva, boj proti dvojezičnim krajevnim napisom, vse to je povezano z nacionalistično hujškaško politiko, kateri, po Haasovih besedah, ni para na evropskih tleh. Haas tudi pravi, »da Slovenci z one strani niso tisti, ki vršijo pritisk na Koroško, temveč, da so se ponovno vmešali v dogodke 'nemško-korajhovski fašisti' in meni, »da je Koroška šolski primer neofašistične agitacije«.

Takšni procesi v Avstriji in takšno stanje na Koroškem nazorno kažejo, kolikšen je za obe manjšini pomen neuresničene 5. odst. čl. 7 avstrijske državne pogodbe, ki zavezuje Avstrijo, da nastopi proti dejavnostim organizacij, ki delujejo proti manjšinam. Nastanek tega odstavka in njegova vključitev v posebni člen avstrijske državne pogodbe, ki govori o pravicah t. im. absolutne zaščite manjšin, ni slučajen, temveč je logičen izraz skrbi zaradi tega, kar se je z našimi manjšinami že dogajalo. V luči zgoraj opisanega vzdušja v Avstriji in še posebej na Koroškem, pa je očitna tudi povezanost med 5. odst. čl. 7 in členoma 9 in 10 avstrijske državne pogodbe, saj je ta določba tudi zelo pomemben most med členi avstrijske državne pogodbe, ki vsebujejo manjšinsko zaščito in določbami avstrijske državne pogodbe, ki obvezujejo Avstrijo na denacifikacijo.

Kasneje se bomo povrnili še na avstrijska uradna stališča o pomenu te določbe v zvezi z delovanjem Heimatdiensta. Na tem mestu naj povemo le to, da je po našem mnenju treba to določbo razlagati ne le v smislu prepovedi organizacij, temveč prepovedi vseh dejavnosti organizacij, »ki merijo na to, da se zanika hrvaškemu ali slovenskemu prebivalstvu manjšinski značaj ali pravice« (po angleškem besedilu)⁵¹ oziroma »ki imajo za cilj denacionalizacijo slovenske in hrvaške narodne manjšine« (po ruskem besedilu),⁵² ki sta po čl. 38 avstrijske državne pogodbe skupaj s francoskim in nemškim enako veljavni.

Pomemben sestavni del pozitivne absolutne zaščite manjšinskih pravic je izključevanje in preprečevanje raznarodovanja članov manjšine in odvzemanja narodnostnega značaja manjšinskemu prebivalstvu.

⁵¹ »... whose aim is to deprive the Croat or Slovene population of their minority character or rights shall be prohibited.« Treaty Series, vol. 217, 1955, str. 231.

⁵² »... imejuših celju denacionalizaciju slovenskovo i horvatskovo nacionalnih manjšinstva.« Ibid, str. 230.

To je nadaljnja značilnost organske celovitosti mednarodnopravne obveznosti Avstrije v zvezi z varstvom slovenske in hrvaške manjšine.

Dolžnost prepovedi pa velja tudi za delovanje vseh drugih organizacij, torej ne samo za tiste, ki so nacističnega ali fašističnega značaja, pri čemer ni odločilna le njihova programska usmerjenost, temveč je pomembno to, da dejansko delujejo proti manjšinskim značilnostim in njihovim pravicam. To delovanje je lahko po mnenju nekaterih avtorjev tudi zgolj priložnostno. V koroškem primeru pa ni sporno, za katere organizacije, za kakšno delovanje in za katere sile gre. Glede tega so očitne in zelo konkretne pritožbe in navedbe v jugoslovanskih memorandumih in notah ter v številnih spomenicah in drugih aktih koroških Slovencev.

Kar zadeva vprašanje neposredne izvršljivosti te določbe 5. odst. člena 7 avstrijske državne pogodbe je treba reči, da so v avstrijski doktrini mnenja različna. Medtem, ko npr. Veiter³³ sicer priznava, da ta določba zajema tudi prepoved vsakršne asimilacije, pa meni, da ni neposredno izvršljiva. Ermacora³⁴ pa meni, da je ta odstavek neposredno izvršljiv in da celo dopolnjuje avstrijsko kazensko zakonodajo in kar je tudi zelo pomembno, da ščiti manjšino kot celoto.

Posebno težo pa ima vladna izjava, ki jo je podala avstrijska vlada v zveznem parlamentu ob ratifikaciji avstrijske državne pogodbe, ki pravi, da ta določba nima ustavnega značaja, ker da je njena vsebina že zagotovljena v pozitivnem avstrijskem pravu t.j. v avstrijskem zakonu o društvih. To trditev razumemo tako, da je ta odstavek nedvomno neposredno uporabljen.

Posebno vprašanje pa je ali je res ustrezna avstrijska notranja zakonodaja v skladu s tem 5. odst. čl. 7, členoma 9 in 10 in z drugimi mednarodnopravnimi obveznostmi Avstrije npr. z dolžnostmi po konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije.

Takšen povezan pristop potrjuje tudi proučitev geneze nastanka Kärntner Heimatdiensta in njegove sistematične dejavnosti proti manjšini ter omogoča tudi lažje razumevanje teze o avstrijski odgovornosti za neizpolnitev obveznosti iz avstrijske državne pogodbe (čl. 6, 7, 9, 10, 19), ki jo nakazuje tudi kritika v citiranem poročilu odbora za odpravo rasne diskriminacije, ki se nanaša na vprašanje delovanja takšnih organizacij ter ustrezno avstrijsko zakonodajo, njeno politiko in prakso.

Medtem ko je odbor o odpravi rasne diskriminacije v svojem zadnjem poročilu³⁵ pozdravil dodatno informacijo predstavnika avstrijske vlade o tem, da bodo 1. januarja 1975 uveljavljena nova določila kazenskega zakonika, ki imajo namen implementirati čl. 4 konvencije o prepovedi vseh oblik rasne diskriminacije, pa takoj nato izraža zaskrbljenost zaradi neizvedbe implementacije naslednjih členov konvencije: 4(a), 4(b), 5(e), (VI), 5(f) in čl. 7. Toda še preden si oglemo natančneje te člene, za katerih neizvedbo je bila Avstrija kritizirana v odboru, je treba že takoj reči, da Avstrija ni zaslužila niti te redke pohvale glede novega kazenskega zakonika, kot bomo videli malo dalje.

³³ T. Veiter, *Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich*, 1970, str. 573—575. Avtor priznava, da je tudi to določilo avstrijske državne pogodbe ostalo neizpolnjeno.

³⁴ Več o njegovih stališčih gl. T. Zorn — J. Pleterski, *Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na Koroškem*, RIG, 1974, št. 6, str. 104.

³⁵ cit. dok. CERD Report, A/9618.

Cl. 4(a) terja, da mora biti z zakonom kaznivo vsako širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, vzpodbujanju k rasni diskriminaciji, kakor tudi vsa nasilna dejanja ali ščuvanje k takšnim dejanjem proti katerikoli rasi ali skupini oseb druge barve ali etničnega porekla, kot tudi vsako nudenje pomoči rasiističnim dejavnostim vključno z njihovim finansiranjem. Odbor je kritiziral oddelek 290 (1) kazenskega zakonika,⁶⁶ ki da je bolj ozek v obsegu kot čl. 4(a) konvencije v dvojnem pogledu: kvalificira širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, katera prepoveduje in tako omejuje njen učinek le na širjenje rasiističnih idej, ki »ima namen, da vodi v rasno diskriminacijo« in dalje, zakonski tekst 290(1) molči glede prepovedi »nudenja vsake pomoči rasiističnim dejavnostim, vključno z njihovim finansiranjem«.⁶⁷

Clen 4(b) konvencije terja od držav, pogodbenih strank, da proglasijo za nezakonite in prepovedo organizacije in vse druge organizirane in propagandne dejavnosti, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo in da štejejo udeležbo v takšnih organizacijah ali dejavnostih za nedopustno dejanje kaznivo z zakonom.

Clen 4. konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije pravi: »Države pogodbenice obsojajo vsako propagando in vse organizacije, ki temeljijo na idejah ali teorijah o superiornosti določene rase ali skupine oseb ene barve ali etničnega izvora, ali ki poskušajo upravičiti ali pospešiti rasno sovraštvo in diskriminacijo v katerikoli obliki in se zavezujejo, da bodo sprejele takojšnje in zakonske ukrepe z namenom, da izbrišejo vsako vzbujanje ali dejanja takšne diskriminacije in zato, upoštevajoč načela Splošne deklaracije o človekovih pravicah in pravice, ki so izrecno navedene v čl. 5 te konvencije, bodo med drugim:

- a) proglasile za dejanje, kaznivo po zakonu, vsako širjenje idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu, ščuvanje k rasni diskriminaciji, kakor tudi vsa nasilna dejanja ali ščuvanje k takšnim dejanjem proti katerikoli rasi ali skupini oseb druge barve ali etničnega porekla in vsako nudenje pomoči raznim dejavnostim, vključno z njihovim finansiranjem;
- b) proglasile za nezakonite in prepovedale organizacije in tudi organizirane in druge propagandne dejavnosti, ki pospešujejo in vzbujajo rasno diskriminacijo ter bodo štejele sodelovanje v takšnih organizacijah ali dejavnostih za dejanje kaznivo po zakonu;
- c) ne bodo dovoljevale javnim oblastem ali javnim ustanovam, osrednjim, državnim ali lokalnim, da pospešujejo ali vzbujajo rasno diskriminacijo«.⁶⁸

Nekateri člani odbora so bili mnenja, da odstavki 1 in 2 paragrafa 3(a) Zakona o prepovedi nacizma kažejo, da je bil zakon omejen v svoji uporabi na 7 specifi-

⁶⁶ Cl. 290 (1) Wer öffentlich auf eine Weise, die geeignet ist, die öffentliche Ordnung zu gefährden.

1) Andere zu einer feindseligen Handlung gegen eine im Inland bestehende Kirche oder Religionsgemeinschaft, zu einer Rasse, zu einem Volk, einem Volksstamm oder einem Staat bestimmte Gruppe auffordert oder aufreizt oder

2) Idem verbreitet, die auf Rassenüberlegenheit und Rassen basieren und angetan sind zur Diskriminierung zu führen, ist mit Freiheitsstrafe bis zu einem Jahr zu bestrafen.

(2) »Ebenso ist zu bestrafen, wer öffentlich in einer die Menschenwürde verletzenden Weise gegen eine der im Abs. 1 bezeichneten Gruppen hetzt, sie beschimpft oder verächtlich zu machen versucht.«

⁶⁷ Report CERD, t. 132, str. 35

⁶⁸ Prevredeno iz angleškega teksta v Human Rights, A Compilation of International Instruments of the United Nations, N. Y., 1973, str. 25.

ciranih nacističnih organizacij in njihove veje ter na druga združenja »katerih namen je škodovati avtonomiji in neodvisnosti Republike Avstrije, ali rušiti javni red in obnovo Avstrije«, podvomili so, da bi lahko zakon, katerega obseg je tako določen, zadovoljil obvezne zahteve iz čl. 4(b) konvencije »da se proglasi za nezakonite in prepove organizacije...«, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo.«

Prav tako je bil kritiziran Zakon o združenjih, ker so njegove določbe, ki govorijo o prepovedi nezakonitih organizacij, preveč permissivne v svojem besedilu in da ne odgovarjajo obveznim zahtevam iz konvencije. Še več, posebej je eden član odbora opozoril, »da je neimplementacija zahtev iz člena 4(b) bila vzrok za posebno zaskrbljenost glede na dejstvo, da so lahko takšne šovinistične organizacije kot je Kärntner Heimatdienst svobodno delovale in nasprotovale manjšinskim pravicam in stremele k asimilaciji Slovencev.«⁵⁹

Z zaskrbljenostjo je tudi ugotovljeno, da avstrijsko pravo nima predpisa o pravici do enake udeležbe v kulturnih dejavnostih, kot je določeno v čl. 5(e) (VI);⁶⁰ z obžalovanjem je bilo tudi ugotovljeno, da avstrijska informacija ne vsebuje ničesar o implementaciji čl. 7 konvencije,⁶¹ ki govori o ukrepih za boj proti rasnim predsodkom.⁶²

Avstrijski delegat se je, odgovarjajoč na kritiko v odboru, skliceval — glede točk, ki nas v tej zvezi najbolj zanimajo, na izjavo, ki jo je Avstrija dala ob ratifikaciji v zvezi z členi 4 in 5 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; dalje, da novi paragraf 283(1) kazenskega zakonika dopolnjuje Zakon o prepovedi nacizma in končno, »da je bilo izraz »nacizem« vselej razumeti v njegovem generičnem smislu v Avstriji in da je vključeval vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti.«⁶³

Oglejmo si kritično po vrsti vse tri navedbe avstrijskega predstavnika.

Sklicujoč se — zvest avstrijski tradiciji — na avstrijske notranjepravne akte, je avstrijski predstavnik najprej sam pokazal na rak rano, ki je kriva za neizvedbo avstrijske državne pogodbe in njenega duha ter na to, da je tudi avstrijski pristop k novim mednarodnim pogodbam na področju človekovih pravic pogojen z določeno mentalno rezervacijo. Prav avstrijska izjava ob ratifikaciji konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, ki ima mednarodnopravni značaj rezerve na člen 4 te pogodbe, ima prozoren namen. Besedilo te izjave glasi:

»Člen 4 mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije določa, da bodo ukrepi, podrobno opisani v odstavkih (a), (b) in (c), storjeni ob dolžnem upoštevanju načel iz Splošne deklaracije o človekovih pravicah in pravic, ki so izrecno navedene v čl. 5 konvencije. Republika Avstrija zato meni, da ne

⁵⁹ Report CERD, A/9618, t. 133, str. 35.

⁶⁰ »The Right to equal participation in cultural activities«, Human Rights, A Compilation, str. 25.

⁶¹ Čl. 7: States parties undertake to adopt immediate and effective measures, particularly in the fields of teaching, education, culture and information, with a view to combating prejudices which lead to racial discrimination and to promoting understanding, tolerance and friendship among nations and racial or ethnical groups, as well as to propagating the purposes and principles of the Charter of the United Nations, the Universal Declaration of Human Rights, The United Nations Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, and this Convention. Ibid, str. 25, 26.

⁶² CERD Report, A/9618, t. 134, str. 35.

⁶³ ibid., t. 136, str. 36.

smejo priti v nevarnost s takšnimi ukrepi svoboda mnenja in izražanja in svoboda mirnega zbiranja in združevanja. Te pravice so določene v členih 19 in 20 Splošne deklaracije o človekovih pravicah; ponovno jih je potrdila Generalna skupščina OZN, ko je sprejela člena 19 in 21 mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah in se na njih sklicuje v členu 5(d) (VIII) in (IX) te konvencije.⁴⁴

Ta izjava namreč odkriva resnično naravo avstrijskega odnosa do kogentnih norm mednarodnega prava o prepovedi dejavnosti in obstoja takšnih organizacij diskriminacijskega značaja, saj jih poskuša javno legalno ščititi. Avstrija, ne samo, da ni izvedla črke in duha čl. 9 in 7/5 avstrijske državne pogodbe, temveč npr. s takšno citirano rezervo poskuša topiti ost. čl. 4 konvencije in tako daje s svojo nič skrivano permisivnostjo potuho neonacističnemu in nacionalno šovinističnemu rovarjenju proti našim manjšinam, sklicujoč se na svobodo mnenja in izražanja in na pravico do svobode mirnega zbiranja in združevanja, ki naj bi bili ogroženi z ukrepi po čl. 4 konvencije.

Vendar v tem primeru do konflikta pravnih norm sploh ne more priti, ker velja pravilo o prednosti specialne norme, tukaj torej norme, ki neposredno in potencirano ščiti človekove pravice. Načela, na katera se Avstrija sklicuje, veljajo v kolikor gre za in prav za zaščito temeljnih človekovih pravic, in nikakor ne za pokrivanje kršitev človekovih pravic. Vsebinsko bi pomenila tako pokrivanja dejavnost napad na osnovni smisel konvencije, rezerva pa bi bila izkoriščana za to, da se dobrina napada namesto brani.

To rezoniranje posredno izhaja tudi iz odgovora, ki ga je ZR Nemčija poslala 11. 8. 1969 Združenim narodom v zvezi s točko dnevnega reda Generalne skupščine OZN »Ukrepi proti nacizmu in rasni netoleranci«⁴⁵ in ki je za primerjavo z ustreznim avstrijskim odnosom do nacizma in rasne netolerance silno poučen.

Namesto rezerve, kot je storila Avstrija, je vlada ZRN ob deponiranju instrumentov o ratifikaciji mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije »izrazila svoje polno odobravanje ciljev konvencije, kakor tudi prepričanje, da je vsaka doktrina o rasni superiornosti moralno zgrešena, nepoštena in nevarna. Dalje, ponovno je potrdila svoje prepričanje, da vsaka rasna diskriminacija zavira prijateljske odnose med narodi in da sploh ni opravičila za rasno diskriminacijo, kjerkoli se že pojavi.«⁴⁶ Malo dalje, ko opisuje pomen načela tolerance, opozarjajoč na čl. 18 Temeljnega zakona, pravi nemški dokument, da »kdorkoli zlorabi svobodo izražanja mnenja, zlasti svobodo tiska, svobodo zbiranja ali svobodo združevanja za borbo proti svobodnemu demokratičnemu temeljnemu redu, krši te temeljne pravice. Svobodni demokratični temeljni red postavlja pred vse spoštovanje človekovih pravic in načelo enakosti. Kdorkoli torej zlorabi svoje temeljne pravice za sejanje sovraštva ali diskriminacije proti sodržavljanom različne rase, barve ali porekla, krši te temeljne pravice.«

S tem je jasno povedano, da je nedopustno s sklicevanjem na človekove pravice, le te kršiti.

Nasploh pa je velika razlika med zavzetostjo ZRN za ukrepe proti nacizmu in rasni netoleranci in odnosom Avstrije do teh vprašanj.

⁴⁴ Multilateral Treaties in respect of which the Secretary General performs depositary functions, List of Signatories, Ratifications, Accessions etc. as at 31 December 1973, UN, str. 80.

⁴⁵ UN Doc. A/7683, str. 14-22.

⁴⁶ ibid., II/2, str. 14.

Tako npr. moramo ugotoviti glede drugega vprašanja, ki ga je omenil avstrijski predstavnik, t. j. glede novosti novega člena 283 (1) avstrijskega kazenskega zakonika, da ni bilo nič od napovedane spremembe tega člena kazenskega zakonika (tedaj pod številko 290 (1)), ki je bila z odobravanjem sprejeta v odboru za odpravo rasne diskriminacije. Sedanji tekst člena 283 (Verhetzung),⁴⁷ ki je dobil veljavo 1. 1. 1975, je občutno pomanjkljivejši od besedila čl. 290 (Verhetzung), na katerega se je skliceval v odboru v svojem prvem nastopu, torej besedila, ki je bilo že tako in tako kritizirano kot pomanjkljivo. Na žalost je namreč popolnoma izpadel 2. odst. prvega dela paragrafa (prej 290, sedaj 283), ki sankcionira tudi razširjanje idej, ki temelje na rasni superiornosti ali rasnem sovraštvu in so sposobne, da pripeljejo do diskriminacije. Sedanji čl. 283 pa ni nič boljši in nič naprednejši v tem pogledu, po mnenju nekaterih pa je celo slabši od 123 let starega § 302 avstrijskega kazenskega zakonika, ki je veljal doslej. Celo avstrijski referent⁴⁸ na seminarju OZN o manjšinah v Ohridu leta 1974 ni mogel reči dobrega o § 283, kot le-to, da je ta paragraf podoben paragrafu 302 kazenskega zakonika iz leta 1852.

Težko je razumeti, kako je do tega prišlo ali pa ugibati o možnih razlogih za takšen preobrat. Zlasti pa je težko razumeti, da je stara Avstrija, ki je bila znana »ječa narodov«, pred stoletjem bolje razumela, kaj je v njenem interesu, kakor današnja trajno nevtralna in demokratična Avstrija, ki je o tem ne morejo prepričati niti mednarodnopravne določbe. Praksi, da ne izvaja to, kar zapiše, se pridružuje torej tudi pojav, da ne kodificira tega, ker je že prej zapisala in obljubila, da bo.

Tretje vprašanje, ki je s tem tesno povezano, zadeva tolmačenje pojma »nacizem«, ki ga je dal avstrijski predstavnik, češ, da ga gre razumeti v njegovem generičnemu smislu v Avstriji in da vključuje vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti. Zopet bi bilo odveč ugibati ali gre le za gesto pred mednarodno javnostjo, kajti kot izgleda, se to tolmačenje ne ujema z avstrijsko sodno prakso, ki pojmuje nacizem izključno v smislu in kontekstu ideologije III. rajha, kar omogoča diskriminacijo, ki jo izvajajo celo državne oblasti in ustvarja ugodno vzdušje za neonacizem.⁴⁹

S to ugotovitvijo pa smo se že približali nekaterim sklepnim ugotovitvam tega sestavka, od katerih je ena, na katero je pokazal že omenjeni odbor za odpravo rasne diskriminacije — neustrezna avstrijska zakonodaja, ki na tem področju ne odgovarja avstrijskim mednarodnopravnim obveznostim, torej dejstvo, ki tudi

⁴⁷ Čl. 283

(1) Wer öffentlich auf eine Weise, die geeignet ist, die öffentliche Ordnung zu gefährden, zu einer feindseligen Handlung gegen eine im Inland bestehende Kirche oder Religionsgesellschaft oder gegen eine durch ihre Zugehörigkeit zu einer solchen Kirche oder Religionsgesellschaft, zu einer Rasse, zu einem Volk, einem Volkstamm oder einem Staat bestimmte Gruppe auffordert oder aufreizt, ist mit Freiheitstrafe bis zu einem Jahr zu bestrafen.

(2) Ebenso ist zu bestrafen, wer öffentlich in einer die Menschenwürde verletzenden Weise gegen eine der im Abs. 1 bezeichneten Gruppen hetzt, sie beschimpft oder verächtlich zu machen sucht; za čl. 302 gl. Berchtold, op. cit. str. 6.

⁴⁸ Berchtold, ibid.

⁴⁹ O nacizmu in njegovem oživiljanju in ZN je obširno pisal tudi posebni poročevalec komisije za človekove pravice ECOSOC-a Santa Cruz v študiji »Racial Discrimination« (Sales No. F. H. XIV., 2); zlasti pomembno je poglavje XII: The Danger of the Revival of Nazism and Racial Intolerance, str. 244 in sl. Posebej na Avstrijo se nanaša t. 1030, str. 269, 270 in t. 1056, str. 280.

najstrožjemu formalizmu ne more zadostiti. Sicer pa tudi formalno tolmačenje predpisov in njihova ocena kažejo na določeno politiko zavestnega odpiranja vrat določenim nedopustnim dejanjem. Če se temu formalnemu aspektu pridruži še praksa zapiranja oči pred dejanji, ki bi jih bilo nedvomno treba tudi po najširokogrudnejšem pravnem tolmačenju in merilih označiti za pravno nedopustna, potem je slika pravnega in dejanskega stanja v Avstriji glede na njene obveznosti po mednarodnih pogodbah na tem področju izpopolnjena in nedvoumna.

Za podkrepitev teh trditev pogledimo le nekaj primerov. Ko se npr. Avstrija tudi v svojem odgovoru na zadnjo jugoslovansko noto z dne 2. 12. 1974 sklicuje, da se v diskusiji o manjšinskem vprašanju ne more odvzeti predstavnikom z zakonom dovoljenih združenj »pravica, da se slišijo«, se postavlja vprašanje, ali to velja tudi za takšne glasove kot so npr. izjava v glasilu Kärntner Heimatdiensta »Ruf der Heimat« iz leta 1970, da bo na Koroškem mir šele tedaj, ko bo ena od obeh etničnih skupin prenehala obstajati!⁷⁰ Menimo, da gre za izjavo genocidnega značaja,⁷¹ z nekaterimi obeležji novega mednarodnopravnega zločina apartheida,⁷² da o izpolnjenih pogojih iz čl. 4 konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije niti ne govorimo.

Iz množice primerov diskriminatorne protimanjšinske dejavnosti KHD, naj jih omenimo le nekaj.⁷³ Te narave so npr. plakat KHD ob odkritju spomenika blizu Velikovca in izjava predsednika KHD dr. J. Feldnerja na tem zborovanju; javni letak KHD ob ljudskem štetju leta 1961, ki je označil za politično sumljive tiste, ki bi vpisali kot svoj pogovorni jezik slovenščino; nedavno transparent KHD na javnem mestu, z besedilom »Slovenska gimnazija je strup« itd.

Navedemo naj še, da je bil v začetku oktobra 1974 v Krivi vrbi (Krumpendorf) zbor bivših esesovcev iz več evropskih držav v navzočnosti avstrijskih uradnih predstavnikov. Iz te proslave, ki je v Avstriji našla najprimernejša tla, obstojijo fotografije dvorane, ki je bila okrašena z emblemi vseh enot SS (Volksstimme). Veteranske vojaške nacistične organizacije pa v svojih glasilih (npr. v Die Kameradschaft, št. 2 z dne 12. dec. 1974) oživljajo nacističen militarističen duh in protislovensko diskriminacijsko usmerjenost, ki meri, v skrb za »ogroženo« Koroško

⁷⁰ Prim. D. Druškovič, Nekaj vprašanj koroških Slovencev, RIG, 1974, št. 6, str. 28. Podrobneje o razlagah te izjave gl. op. 52 citiranega dela.

⁷¹ Genocid je, po čl. II. konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida, vsako dejanje (našteto dalje v točkah od a do e), ki je storjeno z namenom uničiti, v celoti ali deloma, narodne, etnične, rasne ali verske skupine.

⁷² Zločin apartheida so, po čl. II mednarodne konvencije o odpravi in kaznovanju zločina apartheida, nehumani postopki (našteti dalje v točkah od a do f), storjeni z namenom, da se vzpostavi in vzdržuje dominacija skupine oseb ene rase nad skupino oseb druge rase in njihovega sistematičnega tlačenja.

Dogajanja na Koroškem označuje za apartheid pisec Karel Smolle, Apartheid na Koroškem, Teorija in praksa, 1974, št. 11—12, str. 1149—1154.

⁷³ Več o dogodkih na Koroškem gl. D. Nečak, Kronologija važnejših dogodkov na J. Koroškem, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1973. V predgovoru te publikacije avtor omenja članek dunajskega lista Profil (20. julij 1973), ki označuje nastopanje slovenskih nasprotnikov na južnem Koroškem za »šovinistično eksplozijo«. Gre za okrepljeno nastopanje nemškega nacionalizma, ki se kaže v radikalizaciji stališč vodilnih političnih strank do koroškega slovenstva ter v razbijanju dvojezičnih krajevnih na pisov ter v fizičnih napadih na posamezne Slovence.

Za najznačilnejše dogodke do leta 1959 gl. Dinamit in zločinski atentati so sredstva pobesnelih nacionalistov na Koroškem, Slovenski vestnik, letnik XIV, št. 34 (901), Celovec, 21. avgusta 1959, cit. po Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, str. 70—72.

po preizkušenem hitlerjevskem vzorcu, zlasti na voditelje manjšine in na slovenske izobražence kot npr. na gimnazijce celovške gimnazije.

Znane so tudi fotografije z vencii,⁷⁴ ki so jih položili na grobove žrtev dveh vojn v okolici Celovca, med katerimi so tudi venci z napisi »Nekdanje enote SS« in »Astrijska zvezna vojska«.

Zgovoren pa je tudi razvoj prizadevanj avstrijskih Židov na povračilo škode, ki so jo utrpeli za časa nacizma. Sprva je Avstrija zavračala povračilo, vprašanje pa je bilo urejeno šele z avstrijsko državno pogodbo. Zahodnonemški predstavniki so leta 1952 odklonili prevzem povračila škode avstrijskim Židom z utemeljitvijo, da so bili najbolj »nasilni« nacisti prav Avstrijci ter da je bil avstrijski nacizem »bolj strašen« od nemškega.⁷⁵

Antisemitizem v današnji Avstriji pa razkrivajo rezultati raziskave, ki jo je opravil dunajski Inštitut za tržne in socialne analize (IMAS), objavljeni v Profil-u.⁷⁶ Iz podatkov raziskave izhaja, da kaže 70 % Avstrijcev antisemitska nagnjenja; pri 24 % pa so ta nagnjenja »močna«.

Se bi lahko naštevali primere za vkoreninjenost rasizma in nacistične miselnosti v Avstriji, ki je pravzaprav, po svojem poglavitnem nosilcu Adolfu Hitlerju, izšla iz Avstrije. Na Koroškem in vzhodnem Tirolskem je bilo npr. leta 1941 60.000 nacistov (desetina vsega prebivalstva), kar je bil največji odstotek članstva na celotnem ozemlju velikonemške države. Primer njihovega oživiljanja pa je npr. tudi dejstvo, da so knjižarne in časopišni kioski v Avstriji preplavljeni s knjigami o Hitlerju in nacizmu; z otroškimi igračami, na katerih je naslikan Hitler; vsepolno pa je tudi nacističnih odlikovanj, uniform, Hitlerjevih poprsij itd.; list Salzburger Nachrichten je spričo poplave publicističnih del o Hitlerju priobčil na prvi strani članek z naslovom »Adolf Hitler i koraka z nami«.⁷⁷ Več kot zgovorno pa je tudi izjava koroškega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja, prvaka socialistične stranke: »Bil sem odličen Hitler-junge.«

Endemičnost nacizma na Koroškem potrjuje tudi simptomatično dejstvo, da so se pričele obnavljati takoj po sklenitvi avstrijske državne pogodbe (sic!) nacionalistične in veteranske organizacije, včlanjene v Kärntner Heimatdienst. Te organizacije, ki jih karakterizira nemško nacionalni in nacistični duh, so v svoji dejavnosti naperjene proti slovenski in hrvaški manjšini in se v tem pogledu nič ne razlikujejo od svojih nacističnih predhodnic. Novo je le to, da se sedaj borijo proti manjšinskim določbam avstrijske državne pogodbe. V njihovih vodstvih je tudi mnogo članov, ki so po priključitvi Avstrije tretjemu rajhu postali odkriti zagovorniki nacizma in sodelavci nacističnih organizacij.

Prikaz dejavnosti KHD proti manjšini pa bi lahko dopolnil tudi izbor iz najznačilnejših protislovenskih nastopov, ki so razvidni iz ustreznih izjav vodilnih funkcionarjev na javnih zborovanjih, v društvenih glasilih in drugih publikacijah, sicer v javnem tisku ali pa kot se kažejo v društvenih letakih, transparentih in drugem.⁷⁸

⁷⁴ Naš tednik, 5. dec. 1974.

⁷⁵ Dietmar Walch, Die jüdische Bemühungen um die materielle Wiedergutmachung durch die Republik Österreich, Wien 1971, str. 14.

^{76a} Profil 9. nov. 1973, št. 23, str. 30-48.

^{76b} Dokumentacija INV.

⁷⁶ Prim. D. Nečak, Kronologija važnejših dogodkov na J. Koroškem, 1973.

Avstrija se v svojem zadnjem odgovoru sklicuje na to, da te organizacije, ki so združene v KHD (o sami krovni organizaciji avstrijski odgovor nič ne govori!) po svojih statutih v nobenem primeru ne zasledujejo cilja, da odvzamejo slovenskemu prebivalstvu njegove posebnosti in pravice kot manjšini. O tej trditvi je treba reči, da je problematična že z oziroma na statut KHD, ki v svoji definiciji organizacije kot »skupne zveze domovini zvestih združenj« implicira diskriminacijo ostalega prebivalstva, češ, da domovini ni zvesta in tako pospešuje gonjo proti njemu.⁷⁷ Ne glede na to pa je notorno delovanje KHD, ki dejansko potrjuje to tezo; to delovanje pa za Avstrijo kot dane obstaja.

Tudi takoimenovana vindišarska teorija, po kateri se deli koroški živelj slovenskega jezika na »domovini zveste vindišarje« in na »nacionalne« (po možnosti iredentistične) Slovence, je nacističnega izvora in pri njenem povojnem uveljavljanju odraz nacističnega duha. Nasploh je ideologija teh organizacij in teh sil, ideja takoimenovanega »obrambnega boja« in »prastrahu za obstoj koroške meje«, zmeraj bila v funkciji tradicionalnega »Dranga nach Süden«. Pri tem pa so to velikonemško potezo vselej izrabljali najprej za boj proti pravicam avtohtonega slovenskega in hrvaškega prebivalstva.

Avstrija se v svoji noti sklicuje tudi na to, da te organizacije niso nikdar niti v svojih statutih, niti ob svojih prireditvah, postavile vprašanje obstoja neodvisne in demokratične Avstrije. Ne glede na subjektivno stran tega vprašanja pa je nesporno, da je to lahko objektivna posledica takšnega delovanja.

Prva njihova žrtev so koroški Slovenci, druga in glavna pa bo avstrijska demokracija.⁷⁸ Avstrijskih meja nihče ne ogroža od zunaj, marveč je Avstrija ogrožena od znotraj in v tem stanju, oziroma prav zato, dopušča ogrožanje manjšine in sosedne Jugoslavije. Zato Avstrija prav kot taka in kot trajno nevtralna država ne bi smela dopustiti takšnih dejavnosti, a fortiori pa ne ogrožanje teritorialne integritete in napade na obstoj Jugoslavije, ne samo zato, ker je to že delikt po občem mednarodnem pravu, temveč tudi zato, ker bi Avstrija morala po čl. 9 prepovedati tudi obstoj in delovanje vseh »organizacij fašističnega značaja, ki so na njenem ozemlju, kakor tudi vse druge organizacije, ki se ukvarjajo s sovražno dejavnostjo proti kateremukoli združenemu narodu...« Notorne so organizirane sovražne dejavnosti proti SFRJ v Avstriji in celo vpadi oboroženih skupin iz avstrijskega državnega ozemlja na jugoslovanski teritorij.

Na podlagi opisane protimanjšinske usmerjenosti omenjenih organizacij v njihovi praksi, ki predstavlja določeno protipravno politiko, je treba ugotoviti mednarodno odgovornost avstrijskih oblasti, da takšno dejavnost in takšno politiko tolerirajo in se na ta način z njo solidarizirajo. Tako ne le prispevajo k neugodni klimi za reševanje odprtih vprašanj, marveč prevzemajo odgovornost za mednarodni delikt neizpolnitve obveznosti, ki izvirajo iz črke in duha avstrijske državne pogodbe ter obveznosti iz ustanovne listine OZN kot članica mednarodne organizacije, ki je nastala prav v boju združenih narodov z nacističnimi in drugimi fašističnimi silami v svetu.

Odgovornost republike Avstrije ne more biti odpravljena s krhko tezo o »neodgovornih elementih, ki poskušajo ovirati rešitev posameznih še odprtih manjšin-

⁷⁷ Podrobneje glej prispevek prof. dr. S. Peterina, 1974 str. 3, interno gradivo INV, Ljubljana.

⁷⁸ Prim. S. Peterin, Peccatum originis, Delo — priloga, 21. 10. 1972.

skih vprašanj in (ki) s tem delujejo proti naporom zvezne vlade.«⁷⁹ Gre namreč tudi za odgovornost avstrijske vlade, da ni odstranila »iz avstrijskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja vseh sledov nacizma,«⁸⁰ in da je s svojo permissivno zakonodajo in tolerantno prakso prispevala k razbohotenju diskriminacijske miselnosti, nastrojene proti manjšini in tako k nastanku ustrezne protipravne prakse. Namesto v smeri odpravljanja vseh sledov nacizma pa je Avstrija, iz katere teritorija je bilo jugoslovansko ozemlje oz. njegovi narodi večkrat napadeni in katere nacistični in vojaški kader, zlasti pa vodilni starešinski, je prevladoval med okupacijskimi silami v II. svetovni vojni na našem ozemlju, vodila in vodi posebno politiko do bivših nacistov in do vojnih zločincev. Državna komisija FNRJ za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev, je v posebni publikaciji⁸¹ sporočila javnosti dejstva o deležu Avstrije in Avstrijcev v pripravah na agresijo proti Jugoslaviji in vojnih zločinih in grozodejstvih, ki so jih Avstrijci počenjali nad našimi ljudmi. Državna komisija je med drugim ugotovila, da je bilo med, do leta 1947 skupaj ugotovljenimi 4443 nemškimi vojnimi zločinci, kar 2062 Avstrijcev, ki so pri nas počenjali najhujše zločine; med drugimi sta njihovo delo tudi masovna pokola v Kraljevu in Kragujevcu (vključno z iz klopi pobranimi gimnazijci in profesorji). Po vojni, za časa zavezniške vojaške uprave, pa je le-ta preko svojega zavezniškega vojaškega sveta morala pogosto kategorično posredovati pri avstrijskih oblasteh npr. zaradi premajhne ekspeditivnosti pri obravnavanju nacističnih zločincev in velikega števila suspendiranih primerov brez zadostnega razloga;⁸² zaradi prepočasnosti in nezadovoljivosti dela v zvezi z denacifikacijo Avstrije;⁸³ dalje, zaradi dejstva o tendenci obrambe, da poziva priče, katerih naslovi so neznamni, da prikažejo nezadostnost dokazov in zaradi nagnjenosti sodnikov, da se vdajajo tej taktiki, ki po pravilu često vodi k odlaganju sodnega obravnavanja primera.⁸⁴

Tudi v obdobju po sklenitvi avstrijske državne pogodbe, kažejo avstrijske oblasti do vojnih zločincev skrajno toleranco, izredno blago kaznovanje, v kolikor je do njega sploh prihajalo; prihajalo pa je do masovnega oproščanja obtoženih za vojne zločine. Oproščanja pred porotnimi sodišči odkrivajo določeno masovno mentaliteto prežetosti s simpatijami do storilcev takšnih dejanj kot so vojni zločini in zločini proti človeštvu, za katere so Združeni narodi leta 1968 pripravili posebno konvencijo o njihovem nezastaranju. Po podatkih Združenih narodov⁸⁵ Avstrije vse do leta 1974 ni niti med podpisniki in članicami te konvencije.⁸⁶

⁷⁹ Gl. avstrijsko noto z dne 2. dec. 1974, Ad t. 7.

⁸⁰ Gl. člen 9 odst. 1 avstrijske državne pogodbe.

⁸¹ Saopštenje o zločinima Avstrije i Avstrijanaca protiv Jugoslavije i njenih naroda, Beograd 1947.

⁸² Instruction of the Allied Council to the Austrian Government, Vienna, March 25, 1946, cit. po Documents on the Carinthian Question, Ministry for Foreign Affairs of the FPR of Yugoslavia, Beograd 1948, str. 186, dok. št. 80.

⁸³ Op. cit., str. 188, dok. št. 82.

⁸⁴ Op. cit., str. 192, dok. št. 84.

⁸⁵ Multilateral Treaties in respect of which the Secretary General performs depositary functions, List of Signatures, Ratifications, Accessions, etc. as at 31 December 1973, UN, ST/LEG/Ser.D/7.

⁸⁶ Konvencijo o nezastaranju vojnih zločinov in zločinov zoper človeštvo je naša država ratificirala 4. marca 1970 in je objavljena v angl. in slovenskem besedilu v Ur. listu SFRJ, Mednarodne pogodbe in drugi sporazumi, št. 50, 12. november 1970, str. 795—798.

Potrditev navedenega odnosa republike Avstrije do osrednjega vprašanja neodstranitve korenin nacizma v Avstriji in še posebej na Koroškem, izhaja tudi iz odnosa do koroških partizanov in aktivistov.

Koroški Slovenci in avstrijski antifašisti, ki so s svojim bojem proti fašizmu in nacizmu na ozemlju avstrijske Koroške odločilno prispevali k temu, da ni obveljala teza o avstrijski krivdi v II. svetovni vojni — in tako k vzpostavitvi nove demokratične Avstrije — so v že označenem družbenem ozračju skupina prej z negativnim kakor pozitivnim predznakom.

Skrajno neprimeren in nezadovoljiv je tudi odnos do tistih koroških partizanov in antifašističnih borcev, ki so padli pod roko nacistov. Nekaznovani napadi, rušenja in oskrunjenja spomenikov padlim in žrtvam protifašističnega boja, pomenijo kršitev čl. 19 avstrijske državne pogodbe. Takšni napadi in skrunitve s kljukastimi križi in napisi, žaljivimi za koroške borce, so napadi na protifašistični boj v Avstriji in na našo manjšino in njeno tradicijo protifašističnega boja. Avstrija ne bi smela dopustiti takšnih dejanj, storilce pa bi morala izslediti in kaznovati. Doslej je znan samo en primer kaznovanja storilcev. Že pred letom dni razstreljeni spomenik partizanom na Robežah še sedaj ni obnovljen, niti še ni ukrenjeno vse potrebno za njegovo obnovitev. Pogostnost takšnih dejanj in odnos avstrijskih organov ob tem, daje misliti na to, da brez potuhe državnega aparata ne bi prišlo do teh pojavov.

Sklep

Iz prikaza teh nekaj mednarodnopravnih aspektov v zvezi z vprašanjem izvajanja nekaterih avstrijskih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe izhaja ugotovitev, da Avstrija ni izvedla niti dolžnosti nediskriminacije in enakih pravic za slovensko in hrvaško manjšino, niti ni storila ustreznih ukrepov za izvedbo posebne manjšinske zaščite, kar pomeni kršitev temeljnih pravic pripadnikov manjšin.

V tesni zvezi s to ugotovitvijo pa je tudi dejstvo, da Avstrija sploh ne opravlja svojih obvez v zvezi s členom 7 odst. 5 avstrijske državne pogodbe in da ni izvedla denacifikacije po določbah avstrijske državne pogodbe in opravila dolžnosti prepovedi delovanja organizacij, ki jim je cilj, da hrvaškemu in slovenskemu manjšinskemu prebivalstvu odvzame njihove manjšinske značilnosti in njihove manjšinske pravice.

Vsi dogodki na Koroškem so dokaz, da gre za pojav rasnega sovraštva in nestrpnosti usmerjenih v zanikanje manjšinskih pravic in pogojev za njen nemoten razvoj. Takšna miselnost, ki izvira iz nacistične ideologije ter je po svoji naravi globoko šovinstična in diskriminacijska, združuje organizacije pod okriljem Kärntner Heimatdiensta. Tovrstna dejavnost je v bistvu protislovenska, narodnostno nestrpna.

Še več, ugotoviti je treba še, poleg neizvajanja avstrijskih dolžnosti po avstrijski državni pogodbi (n. pr. čl. 19), da se na avstrijskem teritoriju izvaja sovražna propaganda in sovražna dejavnost proti SFR Jugoslaviji. Pri tem ne gre zgolj za navadno nasprotovanje stališč, temveč prerašča že v vojaško urjenje in oborožene vdore iz avstrijskega ozemlja na jugoslovanski teritorij ustaških skupin. Za ustaše pa vemo, da so med vojno sodelovali z nacisti. Vse to pa ni samo neprijazno obnašanje do Jugoslavije, temveč mednarodni delikt po občem in partikularnem

pogodbenem pravu, kar ne daje Jugoslaviji le pravice do uradnih protestov, temveč tudi pravno legitimacijo za odločno terjanje izvajanja manjšinskih pravic in po mednarodnem pravu določeno dolžnost spoštovanja pravic SFR Jugoslavije ter ugotavljanja avstrijske krivde in iskanja zadoščenja pred ustreznimi mednarodnimi forumi.

Seveda pa ima Avstrija še vedno možnost, da z dejanji pokaže svojo pripravljenost bona fide spolnjevati svoje mednarodnopravne obveznosti do hrvaške in slovenske manjšine in do Jugoslavije po načelu pacta sunt servanda. Le tako bo Avstrija lahko pokazala, da resno in iskreno jemlje svojo vlogo v OZN in Evropi — v duhu mednarodnega sodelovanja in varnosti. Pri tem pa je odnos do manjšin merilo želje po trdnosti mostu, ki naj povezuje sosedne dežele.

Povzetek

Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznostih glede slovenske manjšine

Sestavek obravnava najprej v prvem delu mednarodnopravno naravo manjšinske zaščite za slovensko in hrvaško manjšino kot izhaja iz avstrijske državne pogodbe. Na osnovi primerjave med členom 6, ki predvideva občo dolžnost nediskriminacije za avstrijske državljane in posebno manjšinsko zaščito, ki jo imenujemo tudi absolutna zaščita, za slovensko in hrvaško manjšino, po členu 7 avstrijske državne pogodbe, katere implementacija bi šele omogočila vzpostavitev dejanske enakosti — ugotovi avtor, da je obojna zaščita z mednarodnopravnega stališča tesno povezana in da predstavlja celoto. Preprečevanje diskriminacije in izvedba posebnih ukrepov za zaščito manjšin sta le dva aspekta varovanja temeljnih človekovih pravic.

Nato v drugem delu avtor govori o manjšinskem varstvu prek obče zaščite človekovih pravic, pri čemer posebej obravnava vprašanje, na katere večstranske pogodbe o zaščiti človekovih pravic je Avstrija izrecno zavezana. To so mimo Ustanovne listine OZN, konvencija o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948, mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije iz leta 1965, ILO konvencija (št. 111) o diskriminaciji glede zaposlovanja in poklicev iz leta 1958 ter Evropska konvencija o zaščiti človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz leta 1950. Ni pa Avstrija še ratificirala mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah ter mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah iz leta 1966, niti mednarodne konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina apartheida iz l. 1973, kakor tudi ne UNESCO-ve konvencije o diskriminaciji v šolstvu iz leta 1960. Iz tega sledi, da ima Avstrija, čeprav nima najboljše bilance glede ratifikacij mednarodnih aktov s področja človekovih pravic, vendarle mimo nespornih obveznosti iz avstrijske državne pogodbe tudi čvrste in jasne mednarodnopravne obveznosti iz omenjenih mednarodnih aktov, ki pomenijo obči standard človekovih pravic in ki se tudi nanašajo na manjšine.

V tretjem in četrtem delu pisec obravnava nekatere aspekte avstrijskih obveznosti kot so prišle do izraza pred različnimi organi OZN, zlasti pa v odboru za odpravo rasne diskriminacije in ki kažejo na povezanost med rasno osnovo diskriminacije in zanižanja manjšinskih pravic ter neizruvanjem korenin nacizma. V tem okviru avtor polemizira z avstrijskimi stališči, med katerimi je osupljiva najnovejša trditev pred različnimi organi OZN, da v Avstriji ni posebnih narodnostnih ali etničnih, niti rasnih manjšin ali skupin, temveč da so samo jezikovne in verske manjšine. Nevzdržnost te trditve utemeljuje avtor z dejstvom, da gre za avtohtoni slovenski in hrvaški manjšini, ki ju izrecno priznava tudi avstrijska državna pogodba. Zato je tudi vsakršno ugotavljanje manjšine odveč in je lahko le, v pogojih protislovenske usmerjenosti in netolerance, pritisk na manjšino, kar se je pokazalo že ob prejšnjih popisih. Poleg tega niso te manjšinske pravice iz avstrijske državne pogodbe z ničemer pogojene. Dalje je avstrijska navedba o izključno jezikovni naravi manjšin v Avstriji naletela na odločno nasprotovanje jugoslovanskih uradnih predstavnikov v OZN. Poleg tega spodbija avstrijsko stališče tudi dejstvo, da je odbor za rasno diskriminacijo potrdil svoj interes za status manjšin nasploh in da je v svojem poročilu (A/9618) kritično obravnaval avstrijsko poročilo po členu 9.

konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije, zlasti kar zadeva avstrijske obveznosti do slovenske in hrvaške manjšine. Poročilo tega odbora ugotavlja »da bi delitev prebivalstva na podlagi jezikovnega kriterija žela drugačne rezultate od tistih, dobljenih na podlagi etnične zavesti in sorodstvenih socioloških kriterijev.« Izredno pomembno pa je tudi stališče odbora »da pravice manjšine ne zavisiyo od njihovega števila ali odstotka, ki ga predstavljajo proti skupnemu prebivalstvu«.

Kritika v odboru in v njegovem poročilu pa tudi dokazuje, da ni točna nadaljna avstrijska trditev, da je Avstrija izpolnila in celo preseгла svoje obveznosti iz avstrijske državne pogodbe do manjšine. Iz odborovega poročila je razvidno tudi, da Avstrija zelo formalistično obravnava vprašanje manjšinskega varstva, da ni navedla vseh pravosodnih, administrativnih in drugih ukrepov ter da kakorkoli že so pomembni zakonski ukrepi, da je enakega pomena tudi dejansko izvajanje teh ukrepov.« Izražen je bil tudi interes glede uporabe slovenskega in hrvaškega jezika pred sodišči in drugimi javnimi ustanovami. Ugotovljeno je bilo tudi neskladje med avstrijskimi obveznostmi iz mednarodnih pogodb in avstrijsko notranjo zakonodajo, ki zadeva manjšine. Ta ugotovitev tudi spodbija avstrijsko tezo, da se Jugoslavija s svojimi notami vmešava v avstrijske notranje zadeve. Jugoslavija je namreč kot sogodbenica avstrijske državne pogodbe povsem upravičena terjati odgovor na vprašanje ali Avstrija izpolnjuje svoje ustrezne mednarodne obveznosti. Glede na stalno opozarjanje na neizpolnitev obveznosti avstrijske državne pogodbe in glede na številne memorandume in druge vloge (približno 35 od sklenitve avstrijske državne pogodbe dalje), ki sta jih poslali obe organizaciji koroških Slovencev avstrijski vladi in drugim pristojnim organom, je težko razumljiva in brez prave vsebinske osnove trditev avstrijskega predstavnika v omenjenem odboru, da doslej ni bilo pritožb o diskriminaciji »jezikovnih« manjšin pred pristojnimi sodišči ali pa s strani podpisnic avstrijske državne pogodbe zaradi njenega neizpolnjevanja. Poleg tega pa je znano, da se je Slovenec Franc Isop pritožil pred evropsko komisijo za človekove pravice.

Razpravljajoč o pritožbah Jugoslavije in o internacionalizaciji koroškega vprašanja poudarja avtor vzročno zvezo med avstrijsko neizpolnitvijo manjšinskih pravic in neizpolnjevanjem obveznosti po členih 7/5, 9, 10 in 19 avstrijske državne pogodbe. Pomankljivo izvedena denacifikacija (po členih 9 in 10) in popustljivost do pojavov neonacizma ter fašističnih in nemških nacionalšovinističnih manifestacij, ki jih izvajajo predvsem organizacije združene v Kärntner Heimatdienst, pogojuje diskriminacijski odnos in vzdušje do manjšine. Peti odstavek 7. člena, po katerem bi bilo treba takšne dejavnosti prepovedati, je ostal v celoti neizpolnjen.

Avtor poudarja, da je bila tudi v odboru za odpravo rasne diskriminacije (CERD) in njegovem poročilu Avstrija kritizirana zaradi neustrezne zakonodaje v tem pogledu, ki da ni zadovoljiva glede sankcioniranja organizacij in delovanja, ki pospešujejo in vzpodbujajo rasno diskriminacijo. Odbor (CERD) je v zvezi s členom 290(1) avstrijskega kazenskega zakonika kritiziral restriktivnost kvalifikacije širjenja idej, ki temeljijo na rasni superiornosti ali sovraštvu in odsotnosti prepovedi o nujenju vsake pomoči rasističnim dejavnostim, vključno z njihovim financiranjem. Tudi zakon o združenjih je bil kritiziran zaradi tega, ker so njegove določbe, ki govorijo o prepovedi nezakonitih organizacij preveč permissivne v svojem besedilu in ne odgovarjajo obveznim postavkam iz konvencije. En član odbora je posebej opozoril na nedopustno delovanje KHD.

Avstrijski delegat se je v odgovoru na kritiko v CERD-u skliceval na izjavo (declaration), ki jo je Avstrija podala ob ratifikaciji konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; nato je navajal, da novi člen 283(1) kazenskega zakonika z veljavo od 1. januarja 1975, dopolnjuje zakon o prepovedi nacizma in končno, da je bilo izraz nacizem vselej razumeti v njegovem generičnem smislu v Avstriji in da je vključeval vse totalitarne ideologije, ki temeljijo na konceptu rasne superiornosti. Kritično ocenjujoč te navedbe, avtor označi omenjeno avstrijsko rezervo kot zunanji formalni izraz mentalne rezervacije, ki jo ima Avstrija v odnosu do novih mednarodnih pogodb na področja človekovih pravic ter podrobno razpravlja o pravnih aspektih tega vprašanja; dalje pravi, da do napovedane izboljšave v končnem tekstu člena 283 ni prišlo, ker je izpadla 2. točka 1. odstavka tega člena (prej 290(1)), ki je inkriminiral širjenje miselnosti oziroma idej, zasnovanih na rasni superiornosti ali sovraštvu, ki vodi k diskriminaciji; kar zadeva opredelitev pojma nacizem, pa je avtor poudaril, da se to tolmačenje ne ujema z avstrijsko sodno prakso, ki pojmuje nacizem zgolj v smislu in kontekstu ideologije tretjega rajha in da ne zajema idej in neonacističnih oblik, ki rastejo iz starega. Nato avtor navaja t. im. vindišarsko teorijo in omenja vrsto dejavnosti na Koroškem, ki po njegovem

mnenju kažejo na vkoreninjenost rasizma in nacistične miselnosti v Avstriji, pri čemer posebej poudarja delovanje organizacij združenih v Kärntner Heimatdienst. Avtor kritizira formalizem avstrijske teze, da ni osnove za prepoved v statutih te organizacije in da imajo »pravico, da se slišijo«. Meni, da je prav zato, da bi pravno pokrila takšno dejavnost, Avstrija podala že omenjeno rezervo na konvencijo o prepovedi vseh oblik rasne diskriminacije ter ustrezno prilagodila tudi člen 283.

Nato avtor podrobneje obdeluje avstrijsko tolerantnost do takšnih dejavnosti, ki so naperjene proti pravicam in narodnostnemu značaju slovenske manjšine; omenja sovražne dejavnosti iz avstrijskega teritorija proti Jugoslaviji; obravnava avstrijski odnos do obvez iz 9, 10 in 19 člena avstrijske državne pogodbe (v zvezi z napadi na grobove in spomenik padlih partizanov) ter opozarja na odnos, ki je toleranten do bivših nacistov in vojnih zločincev; govori pa tudi o avstrijskem odnosu do koroških partizanov in aktivistov.

Končno v sklepu avtor ugotovi, da Avstrija ni izvedla svoje dolžnosti do nediskriminacije in enakih pravic za slovensko manjšino (člen 6 in 8), niti ni storila ustreznih in zadostnih ukrepov za izvedbo posebne manjšinske zaščite (člen 7), kar pomeni kršitev temeljnih človekovih pravic pripadnikov manjšin. V zvezi s tem je tudi dejstvo, da Avstrija ne opravlja svojih obvez iz 5. odstavka člena 7 in da ni uresničila, denacifikacije po določbah avstrijske državne pogodbe (člena 9, 10). Neizpolnjevanje teh členov in člena 19 avstrijske državne pogodbe ter izvajanja sovražne propagande in sovražnih dejavnosti iz Avstrije proti Jugoslaviji kvalificira kot mednarodni delikt po občem in partikularnem mednarodnem pravu, za katerega je odgovorna avstrijska država.

Summary

Some International Law Aspects of the Austrian Obligations Towards the Slovene Minority

This article deals in its first part with the nature of the minority protection in international law concerning the Slovene and Croat minorities under the Austrian State Treaty. After making a comparison between Article 6 stipulating the general duty of non-discrimination of Austrian citizens, and of a special minority protection, called also the absolute protection, of the Slovene and Croat minorities, and Article 7 of the Austrian State Treaty whose implementation would only make possible the establishment of real equality, the author concludes that from the point of view of international law both protections are closely linked and represent a whole. Prevention of discrimination and implementation of special measures for the minority protection are merely two aspects of safeguarding the basic human rights.

In the second part of the article the author analyses the minority protection through the general protection of human rights by attaching special importance to the multilateral treaties on the protection of human rights by which Austria is expressly bound. These are, apart from the UNO Charter, the 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, the 1965 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the ILO 1958 Discrimination (Employment and Occupation) Convention (No. 111), and the 1950 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. However, Austria has not yet ratified the 1966 International Covenant on Civil and Political Rights, or the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, neither the 1973 International Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Apartheid, nor the 1960 UNESCO Convention Against Discrimination in Education. Consequently, though Austria's record of ratification of international conventions on human rights is not one of the best, she has, apart from her unequivocal obligations under the State Treaty, firm and clear obligations in international law arising from the above mentioned international acts having the value of the general standard of human rights which also affect the minorities.

In the third and fourth parts of his article the author deals with certain aspects of the Austrian obligations as evidenced in various United Nations organs, especially in the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, revealing the connexion between the racial basis of discrimination and the negation of the minority rights, and the fact that the roots of nazism have not been destroyed. In this framework the author argues against the Austrian views, including the latest astonishing claim made before various United Nations organs, that in Austria there are no special national or ethnic, nor racial

minorities or groups, but only linguistic and religious minorities. The author shows the untenability of this claim by adducing the fact that the Slovene and Croat minorities are two autochthonous minorities explicitly recognised as such by the Austrian State Treaty. Consequently any assessment of the numerical strength of the minority is superfluous and, in the climate of anti-Slovene bias and intolerance, can only result in pressure being brought to bear on the minority as shown by the experience of earlier censuses. Moreover, the minority rights under the terms of the State Treaty are unconditional. Also, the Austrian claim about the exclusively linguistic nature of the minorities in Austria was firmly rejected by the Yugoslav representatives in the United Nations. Furthermore, the Austrian view is disproved by the fact that the Committee on the Elimination of Racial Discrimination has confirmed its interest in the position of the minorities in general, and that it has, in its Report (A/9618), critically dealt with the Austrian report under Article 9 of the Convention of the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, especially as regards the Austrian obligations towards the Slovene and Croat minorities. The Committee's Report states »that a breakdown of the population on the basis of the linguistic criterion would yield results different from those yielded by one which was based on ethnic consciousness and kindred sociological criteria.« Of utmost importance is also the view emphasized in the Committee's Report »that the rights of minorities did not depend on their numbers or the percentage of the total population which they constituted.«

This critical opinion voiced in the Committee and included in the Report also disproves Austrian claim that Austria has fulfilled or even overfulfilled her obligations towards the minority under the terms of the State Treaty. From the Committee's Report can also be concluded that Austria deals with the question of the minority protection in a very formal manner, that she has not cited all the judicial, administrative and other measures, and that, though legislative measures are important, the actual application of such measures is of equal importance. An interest has also been expressed in the use of the Slovene and Croat languages in proceedings before the courts and other public institutions. A discrepancy has been established between the Austrian obligations under the terms of international treaties and the Austrian internal legislation concerning the minorities. This invalidates the Austrian claim that Yugoslavia, by lodging diplomatic notes, interferes in the Austrian internal affairs. As a party to the Austrian State Treaty Yugoslavia has every right to demand an answer to the question whether Austria is meeting her relevant international obligations. In view of continuous admonishments due to non-fulfilment of the Austrian State Treaty, and in view of numerous memoranda and petitions (about 35 since the signing of the State Treaty) submitted by both organisations of the Carinthian Slovenes to the Austrian government and other competent authorities, there is no logic and no basis for the claim of the Austrian representative in the said Committee to the effect that so far there have been no complaints about discrimination of »linguistic« minorities in proceedings before competent courts, nor by signatories of the Austrian State Treaty on account of the non-fulfilment of its terms. It is also known that a Slovene, Franc Isop, lodged a complaint with the European Commission for Human Rights.

While discussing the complaints of Yugoslavia and the internationalisation of the Carinthian question, the author stresses the causal link between the Austrian non-fulfilment of the minority rights and the non-fulfilment of obligations under Articles 7/5, 9, 10 and 19 of the Austrian State Treaty. Incomplete denazification (under the terms of Articles 9 and 10), and concessions made to neonazi tendencies as well as to fascist and German national chauvinist manifestations, emanating especially from the organisations affiliated to the Kärntner Heimatdienst, create discriminatory attitudes and an atmosphere which is inimical to the minority. Paragraph 5, Article 7, which provides for the prohibition of such activities, has been completely ignored.

The author stresses the fact that both in the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD) and in its Report Austria has been criticised for inadequate legislation in this respect. The legal provisions concerning organisations and activities designed to promote and stir up racial discrimination have been considered unsatisfactory. With respect to Article 290 (1) of the Austrian Criminal Code, CERD has criticised the restrictive qualifications of the spreading of ideas based on racial superiority or hatred, as well as the lack of prohibition of giving any assistance to racist activities, including financing of such activities. The Associations Act was also criticised on the ground of its provisions concerning the prohibition of illegal organisations being too permissive in

its wording and not reflecting the obligations resulting from the terms of the Convention. One member has specially drawn the attention of the Committee to the inadmissible activities of the Kärntner Heimatdienst.

The Austrian delegate in his reply to the criticism in CERD recalled the declaration made by Austria upon the ratification of the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination; he added that the new 283 (1) Article of the Criminal Code, which came into force on January 1, 1975, supplements the Act on the prohibition of nazism, and lastly stated that the term 'nazism' has always been understood in Austria in its generic sense including all totalitarian ideologies based on the concept of racial superiority. After a critical evaluation of this statement the author interprets it as a formal reflection of Austria's mental reservation toward the new international treaties in the field of human rights, and discusses in detail the legal aspects of this question. He adds that the envisaged improvement in the final text of Article 283 did not materialise because Section 2 Paragraph 1 of this Article [previously 290 (1)] — incriminating the propagation of mentality or ideas based on racial superiority or hatred conducive to discrimination — was dropped. As far as the term nazism is concerned the author makes clear that this interpretation does not accord with the Austrian judicial practice whereby nazism is considered merely in terms of, and in context with, the ideology of the Third Reich to the exclusion of neonazi ideas and forms arising from the old ideology. The author then discusses the so-called Windisch theory and mentions various activities in Carinthia, which in his opinion, show how deeply are racism and nazi mentality rooted in Austria, placing special emphasis on the activities of organisations affiliated to the Kärntner Heimatdienst. Author criticises the formalism of Austrian claim that there are no grounds for a statutory prohibition of this organisation, and that »they have the right to be heard«. In his opinion, in order to provide a legal smokescreen for this activity, Austria made the above mentioned reservation towards the Convention on the Prohibition of All Forms of Racial Discrimination and modified also Article 283 accordingly.

The author discusses in detail the Austrian tolerance of activities which are directed against the rights and ethnic character of the Slovene minority; mentions hostile activities conducted from Austrian territory against Yugoslavia; deals with the Austrian attitude toward obligations under the terms of Articles 9, 10 and 19 of the Austrian State Treaty (in connection with desecration of graves and defilement of monuments dedicated to fallen Partisans) and draws attention to a tolerant attitude towards ex-nazis and war criminals; also discusses the Austrian attitude towards Carinthian Partisans and activists.

Lastly, the author concludes that Austria has not discharged her duty as far as non-discrimination and equal rights for the Slovene minority are concerned (Articles 6 and 8), nor has she taken adequate and sufficient steps to ensure the implementation of a special minority protection (Article 7) which represents a violation of fundamental human rights of persons belonging to the minorities. Also pertinent is the fact that Austria does not discharge her obligations under the terms of Paragraph 5, Article 7, and that she has not carried out denazification according to the Austrian State Treaty (Articles 9 and 10). Non-implementation of these Articles and Article 19 of the Austrian State Treaty, and the conduct of hostile propaganda and hostile activities from Austrian territory against Yugoslavia qualifies as international delinquency both in general and particular international law for which the Austrian state is responsible.

UDK 341.234(436.17=862)

Pravila međunarodnog prava o pravnom položaju gradišćanskih Hrvata u Austriji

Dr Budislav Vukas

Iako smo ovom radu dali naslov koji bi trebao jasno ukazati na njegov sadržaj, moramo dodati još nekoliko riječi o njegovoj svrsi i domašaju. Svrha mu nije da pruži potpunu sliku o pravnim pravilima kojima je uređen položaj gradišćanskih Hrvata. U prvom redu, moramo istaknuti da ne raspravljamo o pravnom položaju svih gradišćanskih Hrvata, već samo onih u Republici Austriji; izostavljamo raspravu o gradišćanskim Hrvatima u Mađarskoj i Čehoslovačkoj. Daljnje je ograničenje ovog rada u tome što se u njemu raspravlja samo o pravilima međunarodnog prava o Hrvatima u Gradišću, a ne o pravilima unutrašnjeg austrijskog prava o tim austrijskim građanima. Konačno, moramo istaknuti i to da u ovom radu nećemo nastojati iscrpno prikazati austrijsku praksu u provođenju njenih međunarodnopravnih obveza prema Hrvatima i eventualnih internih propisa o njihovu položaju.

Posebno moramo naglasiti da se ograničavamo na prikaz međunarodnog ugovornog prava iz kojeg proizlaze austrijske međunarodnopravne obaveze prema našim sunarodnjacima u toj zemlji. Nećemo se upuštati u raspravu o eventualnom postojanju običajnih pravila međunarodnog prava ili općih načela prava o manjinama, koja bi bila primjenjiva i na Gradišćanske Hrvate, iako je postojanje takvog općeg prava o manjinama moguće braniti s mnogo valjanih argumenata.

1. Senžermenski mirovni ugovor

Prve norme međunarodnog prava koje se odnose na Hrvate u Austriji su pravila o zaštiti manjina iz Senžermenskog mirovnog ugovora, zaključenog s Austrijom 10. 9. 1919. među ugovornicima kojega nalazimo i Državu Srba, Hrvata i Slovenaca. U čl. 62.—69. tog Ugovora sadržana su pravila o zaštiti manjina u Austriji, a da se manjine pri tome ne spominju poimence. Austrija je obvezana da pravila iz tih članaka prihvati kao svoje temeljne zakone, kojima se neće protiviti nijedan njezin zakon, propis, ni službeni postupak (čl. 62).

Međutim, u tim člancima ne nalazimo samo odredbe posvećene manjinama, odnosno njihovim pripadnicima, već i pravila o općoj zaštiti prava čovjeka. Neka su od tih prava dana svim stanovnicima Austrije, a neka samo njezinim državljanima, pa se zato u samom ugovoru određuju osobe koje imaju pravo na austrijsko državljanstvo. To su bile osobe koje su na dan stupanja na snagu Mirovnog ugovora imale prebivalište (pertinenza) na austrijskom području, a koje nisu državljanji druge države (čl. 64), ali i sve osobe rođene na austrijskom području, koje rođenjem ne stječu drugo državljanstvo (čl. 65).

Svi stanovnici Austrije, bez obzira na razlike u porijeklu, narodnosti, jeziku, rasi ili vjeri, trebali su uživati potpunu zaštitu života i osobne slobode. Garantirana im je bila i sloboda vjere i privatno i javno vršenje vjerskih obreda, ukoliko time nisu ugrožavali javni poredak i dobre običaje (čl. 63).

Austrijski državljani svih rasa, jezika i vjera trebali su biti jednaki pred zakonom i uživati jednaka građanska i politička prava. Posebno je bilo naglašeno da im razlike u vjeri ne smiju šteti pri prijemu u javne službe ili pri obavljanju raznih zanimanja (st. 1. i 2, čl. 66).

Navedena pravila zabranjuju diskriminaciju među austrijskim državljanima u uživanju pojedinih prava čovjeka, zbog njihove pripadnosti nekoj rasi ili vjeri ili zbog upotrebe nekog jezika. I ta pravila pružala su, dakle, zaštitu austrijskim državljanima koji su pripadali rasnim (narodnim), jezičnim i vjerskim manjinama. Međutim, dalje nailazimo na pravila koja su posebno namijenjena zaštiti prava manjina, iako se one u svima ne spominju. Tako se zabranjuje svako ograničavanje slobodne upotrebe bilo kojeg jezika u privatnom životu i poslovnim odnosima, u štampi, u publikacijama i na javnim skupovima (st. 3, čl. 66). Austrijskim građanima koji ne govore službenim, njemačkim jezikom moraju se pružiti odgovarajuće olakšice da bi mogli na svom jeziku usmeno i pismeno istupati pred sudovima (st. 4, čl. 66). U gradovima i kotarima u kojima u znatnom broju žive austrijski državljani čiji jezik nije njemački, pružit će se odgovarajuće olakšice da bi se njihovoj djeci u osnovnoj školi osigurala nastava na njihovu jeziku. Austrijska je vlada i u takvim školama smjela uvesti obvezatno učenje njemačkog jezika (st. 1, čl. 68).

Konačno, u nekim se odredbama izričito spominju manjine ili njihovi pripadnici. S austrijskim državljanima, pripadnicima etničkih, vjerskih ili jezičnih manjina moralo se postupati na isti način kao i s drugim građanima te zemlje, svi su oni morali imati iste pravne i stvarne garancije. Posebno je istaknuto pravo pripadnika manjina da »o svom trošku podignu, upravljaju i nadziru dobrotvorne, vjerske ili društvene ustanove, škole i druge obrazovne ustanove, s pravom da u njima slobodno upotrebljavaju svoj jezik i da ispovijedaju svoju vjeru« (čl. 67). U gradovima i kotarima u kojima u znatnom broju žive austrijski državljani pripadnici etničkih, vjerskih ili jezičnih manjina, tim se manjinama mora osigurati pravedno sudjelovanje u korištenju sredstava državnih, gradskih i drugih budžeta namijenjenih obrazovanju, vjeri ili dobrotvornim svrhama (st. 2, čl. 68).

U vezi s navedenim odredbama o pravima manjina, Senžermenski ugovor, kao i drugi ugovori Versajskog sistema zaštite manjina, daje određena prava organima Lige naroda u mijenjanju tih odredaba i u nadzoru nad njihovim izvršavanjem od strane obvezane države (čl. 69).

U okviru ovog rada ne može se ulaziti u kritički prikaz sistema zaštite manjina iz vremena Lige naroda, ali s obzirom na Senžermenski ugovor i zaštitu Hrvata i Slovenaca u Austriji, možemo ustvrditi da je obim zajamčenih prava bio malen, a da ni ona nisu našim manjinama bila u Austriji osigurana (upotreba jezika u sudstvu, manjinske škole, zabrana diskriminacije). Sistem nadzora Lige naroda nad ispunjavanjem austrijskih obveza pokazao je svoju neefikasnost u slučaju žalbe Slovenaca zbog načina provođenja popisa stanovništva, kad su isti organi protiv čijeg ponašanja je bila uložena žalba, bili pozvani da daju mišljenje o opravdanosti slovenske žalbe.¹

S obzirom da je 15. 5. 1955. zaključen Državni ugovor o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije (dalje: Državni ugovor), i da u njemu postoje odred-

¹ Općenito o provođenju odredaba Senžermenskog ugovora o manjinama: Memorandum on the Rights of the Slovene and Croat Minorities in Austria (1949), str. 5-10.

be o općoj zaštiti prava čovjeka (čl. 6. i 8.) i posebna pravila o zaštiti prava slovenske i hrvatske manjine (čl. 7), postavlja se pitanje valjnosti i primjenjivosti odredaba Senžermenskog ugovora o manjinama. Ne postoji, naime, nikakav instrument, nikakva jasna izjava stranaka Senžermenskog ugovora o tome da on bilo u cjelosti, bilo njegove odredbe o manjinama nisu više na snazi. Kako je trebalo odgovoriti na pitanje valjanosti svih predratnih instrumenata o zaštiti manjina, Ekonomsko i socijalno vijeće Ujedinjenih naroda zatražilo je od Glavnog tajnika da izradi studiju, u kojoj će proučiti da li su ti predratni instrumenti još na snazi »barem utoliko što bi oni određivali među državama ugovornicama prava i obveze, čije bi postojanje bilo nezavisno od njihovog garantiranja od strane Lige naroda.«²

Glavni tajnik je studiju izradio,³ ali Ujedinjeni narodi o tvrdnjama iz te studije o predratnim instrumentima o zaštiti manjina nikad nisu donjeli konačni zaključak. Pojedinačnom analizom u studiji je utvrđeno da je većina tih instrumenata prestala vrijediti. Za neke ugovore je utvrđeno da bi, u skladu s pravilima međunarodnog prava o ugovorima, i dalje morali biti smatrani dijelom pozitivnog prava. Muđutim, za cijeli sistem zaštite manjina iz vremena Lige naroda redaktori studije su tvrdili da više nije na snazi, zbog bitno promijenjenih okolnosti prema vremenu u kojem je uspostavljen i u kojem je djelovao.

Kako, dakle, nema mjerodavne međunarodne odluke o predratnim ugovornim odredbama o zaštiti manjina, preostaje da se o sudbini čl. 62—69. Senžermenskog ugovora sudi na temelju općih pravila međunarodnog prava o prestanku ugovora. Moramo, međutim, odmah napomenuti, da raspravu o tom pitanju smatramo važnom ne samo zato što je sa stanovišta međunarodnog prava sudbina tih odredaba nejasna, već i zato što su ona i danas dio austrijskog ustavnog prava, kao i zato što se razni austrijski izvori (uključujući predstavnike gradišćanskih Hrvata) često pozivaju na te odredbe.

Mnoge okolnosti u vezi sa Senžermenskim ugovorom pružaju osnovu da se zaključi kako su odredbe o zaštiti manjina (neovisno od sudbine drugih dijelova tog Ugovora) prestale vrijediti.⁴ Najznačajnije su izbijanje rata i nestanak Lige naroda, temelja predratnog sistema zaštite manjina.⁵ Spomenuta studija Glavnog tajnika tvrdi da je u pregovorima o mirovnim ugovorima nakon drugog svjetskog rata stav saveznika bio da su predratni ugovori već tada bili prestali vrijediti, a takav stav su navodno imali i pregovarači o austrijskom Državnom ugovoru u odnosu na Senžermenski mirovni ugovor.⁶ Drugačiji je, međutim, stav same Austrije. U svom izvještaju Odboru za uklanjanje diskriminacije, podnesenom 2. 8. 1973,

² Vidi: Yearbook of the United Nations 1947—48, str. 582.

³ Dokument Ujedinjenih naroda E/CN.4/367.

⁴ Zanimljivo je ukazati na Memorandum vlade FNRJ zamjenicima ministara vanjskih poslova o teritorijalnim i drugim klauzulama ugovora s Austrijom (1948), u kojem se traži da Austrija ispuní svoje obveze iz Senžermenskog mirovnog ugovora u vezi s povratom Jugoslaviji predmeta od kulturne vrijednosti, str. 11 i 14.

⁵ Iz rasprave o eventualnoj današnjoj valjanosti odredaba Senžermenskog ugovora o manjinama svakako treba izostaviti čl. 69, u kojem se daju neka prava Ligi naroda. Taj je članak, na temelju naknadne nemogućnosti izvršenja, zbog propasti Lige naroda, svakako prestao vrijediti. U taj bi se zaključak moglo posumnjati jedino da su Ujedinjeni narodi preuzeli funkcije Lige na temelju predratnih instrumenata o zaštiti manjina, ali oni to nisu željeli učiniti. Vidi: M. Bartoš, Međunarodno javno pravo, I knjiga, Beograd 1954, str. 434.

⁶ E/CN.4/367, str. 64 i 67.

među međunarodnim ugovorima koji se odnose na pravni položaj manjima u toj zemlji, Austrija navodi i Senžermenski ugovor.⁷

Ako bismo i zaključili da odredbe Senžermenskog mirovnog ugovora nisu derogirane, postavlja se pitanje njihove primjene na gradišćanske Hrvate, nakon što je zaključen Državni ugovor. Taj je Ugovor, naime, *lex posterior* u odnosu prema Senžermenskom ugovoru, a s obzirom da izričito uređuje položaj Hrvata i Slovenaca, on je *lex specialis* prema Senžermenskom ugovoru, koji se odnosi općenito na manjine u Austriji. Međutim, pitanje je, da li samo zato što je Državni ugovor kasniji ugovor, i zato što se odnosi izričito na Hrvate, on u potpunosti zamjenjuje ranije ugovorne odredbe. Moglo bi se, naime, braniti i gledište da za pojedina pitanja u vezi s manjinama, koja nisu precizno, izričito rješavana u novom ugovoru, vrijede i dalje stare ugovorne odredbe. Tako npr. Senžermenski ugovor izričito obvezuje Austriju da u gradovima i kotarima gdje žive pripadnici manjina izdvoji pravedan dio budžetskih sredstva namijenjenih obrazovanju, vjerskim i dobrotvornim svrhama, i da ga dade manjinama (st. 2, čl. 68). S druge strane, uređenje manjinskih pitanja u oba ugovora se ni prostorno ne poklapa. Senžermenski ugovor donosi pravila o položaju svih manjina u cijeloj Austriji, a Državni ugovor uređuje položaj Slovenaca i Hrvata samo u tri austrijske zemlje: Koruškoj, Štajerskoj i Gradišću. Na veliki broj Hrvata u Beču ne bi se mogle primijeniti odredbe Državnog ugovora, ali bi bona fide izvršenje nekih odredaba Senžermenskog ugovora tražilo određena prava za pripadnike naših manjina i izvan zemalja u kojima žive ostali naši sunarodnjaci u Austriji. Tako bi npr. po st. 4, čl. 66. Senžermenskog ugovora Hrvat i u Beču mogao tražiti pravo da pred sudom istupa na hrvatskom jeziku. Konačno, s obzirom da krug ugovornica Senžermenskog i Državnog ugovora nije jednak, moglo bi se, iako bez mnogo opravdanja s obzirom na prirodu odredaba o zaštiti manjina, tvrditi da je Austrija obvezana odredbama Senžermenskog ugovora o zaštiti manjina u odnosu prema onim državama koje nisu stranke Državnog ugovora iz 1955. godine.

Zaključci o mogućnosti današnje primjene odredaba Senžermenskog ugovora na pravni položaj Hrvata u Austriji i pored postojanja kasnijeg ugovora, koji izričito regulira položaj Hrvata u Austriji, nisu naročito uvjerljivi. Međutim, već je rečeno da je mogućnost zaključka o današnjoj neposrednoj primjenjivosti odredaba Senžermenskog ugovora na Hrvate u Austriji, samo jedan od razloga što se o odredbama iz tog Ugovora ne usuđujemo govoriti kao o derogiranom pravu. Naime, odredbe o manjinama iz čl. 62—69. Senžermenskog ugovora integralni su dio Saveznog austrijskog ustava koji je danas na snazi! Moramo se podsjetiti na već spomenuti čl. 62. Senžermenskog ugovora, koji je obvezivao Austriju da odredbe V odsjeka III dijela (tj. čl. 62—69) Senžermenskog ugovora prizna kao svoj »temeljni zakon«. Izvršavajući tu svoju međunarodnu obvezu, Austrija je taj odsjek Senžermenskog ugovora 1920. godine unijela u svoj Ustav, a taj Ustav, u obliku kako je revidiran 1929. godine, današnji je Ustav Austrije. Pri tome se u Ustavu ne navodi tekst čl. 62—69. Senžermenskog ugovora, nego se Ustav poziva na V odsjek III dijela tog Ugovora, čime Austrija pokazuje da su te odredbe još uvijek njene međunarodne obveze.⁸

⁷ Dokument Ujedinjenih naroda CERD/C/R.50/Add. 6, str. 7—9.

⁸ Vidi: st. 1, čl. 149. Saveznog austrijskog ustava; The Austrian Federal Constitution, prijevod: Ch. Kessler, Beč 1970, str. 82.

Uz već spomenuti austrijski službeni stav, da odredbe Senžermenskog ugovora još uvijek uređuju položaj manjina u Austriji, takvo mišljenje nalazimo u različitim drugim austrijskim izvorima. Takav je osobni stav predstavnika Austrije na »Seminaru Ujedinjenih naroda o unapređenju i zaštiti ljudskih prava nacionalnih, etničkih i drugih manjina« (Ohrid, 1974), Klause Berchtolda⁹ i najistaknutijeg austrijskog pisca o manjinskim pitanjima, Theodora Veitera.¹⁰ Za nas je najznačajnije to što se i predstavnici gradišćanskih Hrvata, koji nastoje što bolje dokumentirati svoje zahtjeve za zaštitu i pomoć manjini, pozivaju na taj predratni Ugovor. Tako I. Müller piše: »U budućnosti će biti potrebno jače financijalno podupiranje naših organizacija od strane države i zemlje, kako to prepisuje državni ugovor od St. Germaina«.¹¹ Konačno, na Senžermenski ugovor se pozivaju i pojedinci, pripadnici manjina u traženju zaštite svojih prava pred nacionalnim i međunarodnim institucijama.¹²

Iz svega što je rečeno o statusu odredaba Senžermenskog ugovora i njihova odnosa prema Državnom ugovoru iz 1955. možemo zaključiti slijedeće: a) u svim pitanjima zaštite hrvatske manjine u Austriji koja su rješavana Državnim ugovorom, moraju se primjenjivati odredbe tog Ugovora, b) u svim pitanjima zaštite Hrvata u Austriji koja nisu rješavana Državnim ugovorom, primjenjuju se odredbe Senžermenskog ugovora, jer su one u Austriji na snazi kao dio austrijskog Saveznog ustava.

2. Državni ugovor o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije

Državni ugovor je zaključen 15. 5. 1955, a stupio je na snagu 27. srpnja iste godine.¹³ Uz Austriju i četiri velike sile pobjednice, stranke su mu još sedam država, među kojima je i Jugoslavija.¹⁴

Pored odredaba o zaštiti manjina, u Ugovoru nalazimo i pravila o općoj zaštiti prava čovjeka i zabrani diskriminacije. Austrija se obvezuje da poduzme sve potrebne mjere kako bi svim osobama pod svojom jurisdikcijom osigurala uživanje prava čovjeka i osnovnih sloboda. U te slobode moraju biti uključene i slobode: izražavanja, štampe i publikacija, vjerskih obreda, političkog uvjerenja i javnih skupova. U uživanju tih prava i sloboda ne smije biti razlikovanja s obzirom na rasu, spol, jezik ili vjeru (st. 1, čl. 6). Za razliku od tih prava, koja se odnose na svaku osobu pod jurisdikcijom Austrije, pravo na jednako i opće pravo glasa, kao i pravo da se bude izabran u javnu službu, pripada samo austrijskim građanima. I pri vršenju tih prava ne smije biti diskriminacije (čl. 8).

⁹ United Nations Seminar on the Promotion and Protection of Human Rights of National, Ethnic and other Minorities, Ohrid, Yugoslavia, 25 June — 8 July 1974, Working Paper prepared by Dr. Klaus Berchtold, Head of Department Federal Chancellery Austria, WP/8, str. 4.

¹⁰ T. Veiter, Pravni status hrvatske narodne grupe u Austriji — de iure i de facto, Symposium croaticon — Gradišćanski Hrvati, Beč 1974, str. 92, 93. Vidi isti: Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien 1970, str. 512.

¹¹ I. Müller u Hrvatskim novinama, br. 21, od 24. 5. 1974.

¹² Vidi predmet: ISOP against AUSTRIA, Decision of 8th March 1962, Yearbook of the European Convention on Human Rights, 1962, str. 112.

¹³ Vidi: Nations Unies, Recueil des Traités, vol. 217, str. 223.

¹⁴ Vidi: Treaties in Force, A List of Treaties and Other International Agreements of the United States in Force on January 1, 1971, str. 268.

St. 2, čl. 6 sadrži obvezu Austrije da ni sadržajem svojih zakona, ni njihovom primjenom ne dovede do diskriminacije među osobama austrijskog državljanstva »na temelju njihove rase, spola, jezika ili vjere, bilo s obzirom na njihove osobe, imovinu, posao, poslovni ili financijski interes, pravni položaj, politička ili građanska prava ili bilo koje drugo pitanje«.

Ovako široke garancije prava čovjeka i zabrane diskriminacije eliminiraju potrebu da se u tim pitanjima na položaj Hrvata u Austriji primjenjuju odredbe Senžermenskog ugovora. Pri tome se mora posebno ukazati na generalnu klauzulu st. 1, čl. 6, po kojoj se svim osobama pod jurisdikcijom Austrije, bez ikakve diskriminacije, osiguravaju prava čovjeka i osnovne slobode. Dalje se u toj odredbi posebno izdvajaju neke osnovne slobode, ali stvarni sadržaj te generalne klauzule moramo tumačiti u skladu s tadašnjim shvaćanjima o tim pravima i slobodama. Ona su bila izražena u već usvojenoj Općoj deklaraciji o pravima čovjeka i drugim dokumentima Ujedinjenih naroda, organizacije u koju je Austrija, upravo na temelju zaključivanja Državnog ugovora željela ući (str. 7. preambule Državnog ugovora).

Čl. 7. nosi naslov »Prava slovenske i hrvatske manjine«. Evo njegova sadržaja:

»1. Austrijski državljani slovenske i hrvatske manjine u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj uživati će ista prava, uz jednake uvjete, kao svi ostali austrijski državljani, uključujući pravo na vlastite organizacije, sastanke i štampu na vlastitom jeziku.

2. Oni imaju pravo na osnovnu nastavu na slovenskom ili hrvatskom jeziku i razmjerni broj vlastitih srednjih škola; s tim u vezi školski nastavni planovi bit će revidirani i odsjek nadzorništva za nastavu bit će osnovan za slovenske i hrvatske škole.

3. U upravnim i sudskim kotarima Koruške, Gradišća i Štajerske, gdje se nalazi slovensko, hrvatsko ili mješovito pučanstvo, slovenski ili hrvatski jezik bit će prihvaćen kao službeni jezik uz njemački. U takvim kotarima bit će topografsko nazivlje i natpisi na slovenskom ili hrvatskom jeziku baš kao i na njemačkom.

4. Austrijski državljani slovenske ili hrvatske manjine u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj sudjelovat će u kulturnom, upravnom i sudskom ustrojstvu na tim područjima uz jednake uvjete s ostalim austrijskim državljanima.

5. Bit će zabranjena djelatnost organizacija kojima je cilj da liše hrvatsko i slovensko pučanstvo njihova manjinskog značaja ili prava.«

U sadržaju čl. 7. moramo razlikovati dvije grupe odredaba:

a) St. 1. sadrži pravilo koje znači samo primjenjivanje odredaba o pravima čovjeka na austrijske državljane slovenske i hrvatske manjine. Pripadnicima manjina garantira se »ista prava, uz jednake uvjete« kao svim ostalim austrijskim državljanima. Iako se ne kaže izričito o kojim se pravima radi, očito je da se radi o »pravima čovjeka i osnovnim slobodama«, čije se osiguranje svim austrijskim državljanima obećaje u članku što prethodi čl. 7. Samo kao primjer prava koja moraju uživati Slovenci i Hrvati navode se neka prava, koja se često uskraćuju manjinama: »pravo na vlastite organizacije, sastanke i štampu na vlastitom jeziku«. To ne znači da bi pripadnicima manjina moglo biti uskraćeno uživanje drugih prava i sloboda koje spominje čl. 6: slobode izražavanja mišljenja i slobode vjeroispovijesti ili slobode političkog uvjerenja. Moramo se, međutim, pod-

sjetiti, da i čl. 6. navodi neka prava čovjeka samo radi primjera, te stoga zaključujemo da st. 1, čl. 7. zapravo znači priznavanje slovenskoj i hrvatskoj manjini svih prava i sloboda čovjeka iz Opće deklaracije o pravima čovjeka. Ukoliko Austrija pristupi Paktovima o pravima čovjeka, i kad oni stupe snagu, prepadnici manjina bit će, na osnovi st. 1, čl. 7, izjednačeni sa svim austrijskim državljanima u uživanju svih prava i sloboda iz Paktova.

b) Za razliku od prava navedenih pod a), koja bi svim pripadnicima hrvatske i slovenske manjine pripadala i da nisu posebno spomenuta u čl. 7, zato što se radi o austrijskim državljanima, st. 2., 3. i 4. donose odredbe o posebnim pravima tih dvaju manjina.

Do ugovaranja posebne zaštite slovenske i hrvatske manjine došlo je zato što nije bilo udovoljeno jugoslavenskom zahtjevu da se slovenski dijelovi Koruške i Štajerske pripoje Jugoslaviji. Uz taj svoj neopozivi zahtjev, Jugoslavija je predlagala dvije moguće solucije za zaštitu gradišćanskih Hrvata od daljnje germanizacije. Prva je bila davanje hrvatskoj manjini »posebnog statuta koji bi im jamčio nacionalna prava«. Druga je mogućnost bila zamjena pučanstva: preseljavanje gradišćanskih Hrvata u Jugoslaviju, u zamjenu za iseljenje njemačkog stanovništva što bi nužno ostalo u novim jugoslavenskim granicama (pripajanjem dijelova Koruške i Štajerske).¹⁵ Kako nije udovoljeno našim zahtjevima za pripajanjem dijela predratnog austrijskog teritorija, za obje manjine je postalo moguće jedino rješenje ugovaranjem posebnih pravila o njihovoj zaštiti u Austriji.

Jugoslavenski zahtjevi prema susjednoj državi nisu bili izneseni zbog naše želje za tuđim teritorijama, niti radi kažnjavanja Austrije za sudjelovanje njenog stanovništva u nacističkoj armiji na jugoslavenskom tlu, već zbog želje da naši sunarodnjaci, Slovenci i Hrvati, zauvijek prestanu biti izloženi germanizaciji, i uđu u zajedničke državne granice s većinom svojih naroda. Naši zahtjevi nisu imali podrške velikih sila, pa je zaštita naših manjina prepuštena Austriji, koju su saveznici obvezali odredbama njenog Državnog ugovora.

Neshvatljivo je, međutim, kako pored te poznate povijesti čl. 7. i nazivanja zaštićenih manjina »slovenskom i hrvatskom manjinom«, austrijski službeni predstavnici ponekad negiraju postojanje nacionalnih manjina u Austriji. Tako je austrijski predstavnik u Odboru za uklanjanje rasne diskriminacije u dva navrata izjavio da u Austriji nema nacionalnih ili etničkih, odnosno rasnih, već samo vjerskih i jezičnih manjina!¹⁶

Da bi se umanjilo značenje austrijskih međunarodnih obveza prema manjinama, u austrijskom izvještaju Odboru za uklanjanje rasne diskriminacije, od 2. 8. 1973, ističe se da prema zadnjem popisu pučanstva (od 1971. godine) samo 0,69 % ukupnog stanovništva Austrije pripada slovenskoj i hrvatskoj manjini.¹⁷ Pored

¹⁵ Vidi: Memorandum of the Government of the Federal People's Republic of Yugoslavia on the Slovene Carinthia, the Slovene frontier areas of Styria and the Croats of Burgenland (1947), str. 7, 8.

¹⁶ Vidi: Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, General Assembly Official Records, Twenty-Ninth Session, Supplement No. 18 (A/9618), str. 35, par. 135, str. 36, par. 137. Za razliku od te izjave, austrijski predstavnik na Seminaru u Ohridu napisao je u svom referatu: »pravno priznate manjine u Austriji su Slovenci i Hrvati«, Berchtold, o. c., str. 1.

¹⁷ Dokument CERD/C/R.50/Add. 6, str. 7.

toga se naglašava da te dvije manjine žive u samo tri od devet austrijskih zemalja, te da nijedna od njih ne nastanjuje cjelovita, odijeljena područja.

Navedeni postotak Hrvata i Slovenaca sumnjivo je malen; međutim, broj pripadnika manjina nema utjecaja na obveze Austrije na temelju Državnog ugovora. Austrija je preuzela većinu obveza prema Slovencima i Hrvatima u onim zemljama u kojima oni žive, tj. u Koruškoj, Štajerskoj i Gradišću, neke obveze samo u onim upravnim i sudskim kotarima u kojim živi slovensko, hrvatsko ili mješovito pučstvo, a obvezu da zabrani djelatnost organizacija kojima je cilj odnarođivanje pripadnika manjina na području cijele Austrije. Nijedno pravo manjina nije veza no ni uz kakve apsolutne ili relativne brojeve pripadnika manjina, bilo u pojedinoj zemlji, bilo u pojedinom upravnom ili sudskom kotaru.¹⁸ Do takvog su zaključka došli i članovi Odbora za uklanjanje rasne diskriminacije prilikom razmatranja izvještaja Austrije.¹⁹

U novije vrijeme često se pokreće pitanje posebnog popisa stanovništva, ili samo popisa pripadnika manjina, u vezi s dužnosti Austrije da izvrši svoje obveze na temelju Državnog ugovora. Postoji bojazan da je svrha popisa da se dokaže kako je broj pripadnika manjina vrlo malen, a sumnja se i da bi uvjeti popisivanja mogli biti takvi, da se raznovrsnim pritiscima dovede do iskazivanja nerealno malog broja Austrijanaca kao Hrvata ili Slovenaca. Nije ni potrebno isticati da je provođenje popisa s takvom svrhom i pod takvim uvjetima protivno duhu Državnog ugovora. Rezultati popisa koji bi iskazali znatno manji broj pripadnika manjina no u ranijim popisima ukazivali bi na presiju na austrijske građane da se ne izjašnjavaju kao pripadnici manjine, ali i na dvadesetgodišnje neizvršavanje austrijskih obveza, koje je dovelo do odnarođivanja dijela Hrvata i Slovenaca. Time bi Austrija potvrdila da je povrijedila svoju dužnost prema manjini — dužnost zaštite postojanja manjine, kako je naziva Berchtold.²⁰ Ta temeljna obveza Austrije proistječe iz cjeline čl. 7. Državnog ugovora, a posebno i iz st. 5, čl. 7.

Međutim, ma kako popis bio proveden, i ma kakvi bili njegovi rezultati, on ne može utjecati na postojanje austrijskih međunarodnopravnih obveza. Za utvrđivanje postojanja naših manjina, kako to točno kaže Veiter,²¹ bitan je bio popis stanovništva od 1951. godine, posljednji popis prije zaključenja Ugovora sa Austrijom. Relevantni su i podaci izneseni u jugoslavenskim zahtjevima savezniciima, na temelju kojih je ugovorena zaštita manjina u Austriji.²² Konkretna današnje potrebe Slovenaca i Hrvata u školstvu, upravi, sudstvu, kulturi, sredstvima javnih informacija, itd., a u okvirima odredaba Državnog ugovora, mogu se utvrditi i bez posebnih popisa, na isti način kao što se slične potrebe utvrđuju kod većinskog naroda. Osim toga, sa svojim potrebama i slovenska i hrvatska manjina i te kako

¹⁸ O tretiranju tog pitanja u pripremama za zaključivanje Državnog ugovora vidi. D. Drušković, *Carinthian Slovenes, Some Aspects of their Situation 18 years after the signing of the Austrian State Treaty* (second completed edition), Ljubljana 1973, str. 20.

¹⁹ Dokument A/9618, str. 35, par. 135.

²⁰ Berchtold, o. c., str. 6.

²¹ Veiter, *Pravni status hrvatske narodne grupe u Austriji — de iure i de facto*, str. 103.

²² Vidi npr.: Annex No. 6 to the Memorandum of the Government of the Federative People's Republic of Yugoslavia on Slovene Carinthia, the Slovene frontier areas of Styria and the Croats of Burgenland (1947).

često upoznaje zemaljske i savezne organe vlasti putem podnesaka svojih organizacija.

Kao što je sa stanovišta međunarodnog prava neumjesno pozivanje na mali broj Hrvata i Slovenaca da bi se opravdalo neizvršavanje obveza prema Državnom ugovoru, tako su s istog gledišta neprihvatljive isprike Austrije za neispunjavanje svojih međunarodnih obveza koje se oslanjaju na nepostojanju internopravnih pravila za provođenje preuzetih međunarodnih obveza. Obveze Austrije na temelju Državnog ugovora su jasne i bezuvjetne. Nema nikakve recipročne obveze neke druge ugovornice prema Austriji, o izvršavanju koje bi moglo ovisiti ispunjavanje obveza Austrije. Isto tako u Ugovoru nisu nametnute nikakve dužnosti manjinama ili njihovim pripadnicima, ispunjavanje kojih bi moglo biti uvjet za izvršavanje obveza austrijske države.

Shvatljivo je da za provođenje nekih od obveza Austrije nisu dovoljna samo pravila Državnog ugovora, već da je nužno donjeti internopravne akte za njihovu provedbu. Zato je Jugoslavija i predlagala da se u samom Državnom ugovoru navedu zakoni potrebni za provođenje preuzetih austrijskih obveza prema manjinama, koje bi Austrija morala donjeti u određenom roku po stupanju Ugovora na snagu.²¹ Isto je tako razumljivo da se svi potrebni akti ne mogu donjeti neposredno nakon preuzimanja međunarodnopravnih obveza. Sporost zakonodavne procedure, materijalni razlozi, potreba da se i manjina i većina adaptira na nove propise i sl., mogu opravdano dovesti do odgađanja donošenja potrebnih akata unutrašnjeg prava, kao i do određene sporosti u njihovu provođenju. Međutim, sve te isprike i svi obziri prema sporosti u mijenjanju unutrašnjeg prava i navika ljudi postaju potpuno neprihvatljivi u slučaju u kojem je od preuzimanja obveza na temelju međunarodnog ugovora prošlo dvadeset godina! Donošenje zakona o provođenju jedne od obveza Austrije (st. 3, čl. 7) sedamnaest godina nakon zaključenja Državnog ugovora (1972. godine — o topografskim znacima u Koruškoj) i odustajanje od provođenja tog zakona zbog otpora jedne organizacije koja mora biti zabranjena po samom tom ugovoru (st. 5, čl. 7. i čl. 9.), ne mogu se kvalificirati nego kao kršenja preuzetih međunarodnopravnih obveza Austrije.

Da zaključimo: Austrija je po međunarodnom ugovoru obvezana na određene postupke prema manjinama Slovenca i Hrvata u okviru svog teritorija. Ona je te obveze morala početi izvršavati od časa kad je Državni ugovor stupio na snagu. Kršenje njenih međunarodnopravnih obveza predstavlja samo onemogućavanje manjinama da uživaju ugovorom zajamčena prava. Donošenje unutrašnjih propisa samo je jedan od uvjeta, ispunjavanje kojih može doprinjeti da bi manjine uživale garantirana prava (uz osiguravanje financijskih sredstava, osnivanje potrebnih organa, provođenje propisa, itd.). U nekim pitanjima zaista nema ni potrebe donošenja ni posebnih zakonskih, ni provedbenih propisa, da bi se manjini osigurala ugovorena prava (npr. za st. 1, čl. 7). Čak su i austrijski sudovi u nekim slučajevima presudili da je Državni ugovor self-executing ugovor, na temelju kojega

²¹ Predloženo je donošenje zakona o prilagođivanju upravnih granica kotara nacionalnom sastavu područja u Koruškoj, Gradišću i Stajerskoj, zakona o upotrebi slovenskog i hrvatskog jezika, zakona o slovenskim i hrvatskim školama, zakona o slovenskim i hrvatskim političkim, kulturnim, ekonomskim i sportskim organizacijama i zakona o slovenskim i hrvatskim javnim službenicima. Vidi: Memorandum on the Rights of the Slovene and Croat Minorities in Austria (1949), str. 11—18.

Hrvati i Slovenci neposredno stječu neka prava, tj. mogu se tim pravima koristiti, iako o njima ne postoje austrijski propisi koji provode odredbe Državnog ugovora.²⁴

U uvodu smo rekli da nije svrha ovog rada da se u njemu analizira provođenje i kršenje austrijskih međunarodnih obveza prema manjinama. Ipak, najvidentnija kršenja odredaba čl. 7. prema Gradišćanskim Hrvatima moramo iznijeti, jer su ona razlog pisanja ovog rada, kao i nekih stavova zauzetih u njemu.

St. 1, čl. 7. — U spomenici Hrvatskog kulturnog društva Saveznoj austrijskoj vladi i Zemaljskoj vladi Gradišća, od 1955. godine, konstatira se da su i prije zaključenja Državnog ugovora Hrvati u Gradišću imali pravo na vlastite organizacije, sastanke i štampu na vlastitom jeziku. Brojne aktivnosti naših sunarodnjaka dokazuju da im se ta prava i danas ne uskraćuju.

St. 2, čl. 7. — Mogućnost školovanja na materinjem jeziku jedan je od najvažnijih faktora očuvanja manjine. Austrija krši obveze iz Ugovora i u odnosu na osnovne i odnosu na srednje škole. Naime, nakon što su ukinuti viši razredi osnovne škole, dvojezična nastava postoji samo u prva četiri razreda školovanja djece. U daljnjem školovanju samo ponegdje djeca uče nekoliko sati hrvatskog jezika tjedno, ali nema ni govora o nastavi na hrvatskom u gimnazijama, tehničkim školama, ekonomskim akademijama i sl. Međutim, nepovoljno stanje u školovanju hrvatske djece na materinjem jeziku očituje se i u tome što se nastava i u nekim »dvojezičnim« školama vodi na njemačkom jeziku, u prevelikom broju učenika u razredima u kojima je nastava dvojezična, u uvođenju nastave hrvatskog jezika u srednjim školama tek po zahtjevu vrlo velikog broja učenika, u podjeli hrvatskih šaka na veći broj srednjih škola, što onemogućava uvođenje nastave hrvatskog jezika, u određivanju nepovoljnog vremena nastave hrvatskog kao neobaveznog predmeta, itd.

O ozbiljnosti posljedica neprovođenja st. 2, čl. 7 (posebno s obzirom na srednje škole) najrječitije govori T. Veiter: Opadanje hrvatske narodne grupe u Gradišću mora se dobrim dijelom pripisati toj očigledno namjernoj diskriminaciji i neizvršavanju Državnog ugovora.²⁵

St. 3, čl. 7. — Za razliku od Koruške, za koju su Saveznim zakonom od 1959. godine donesena (nezadovoljavajuća) pravila o provođenju obveze iz st. 3. u odnosu na sudstvo, za Štajersku i Gradišće nema zakonskih odredaba o primjeni slovenskog, odnosno hrvatskog jezika. U austrijskom izvještaju Odboru za uklanjanje rasne diskriminacije napominje se da se u praksi primaju podnesci na hrvatskom jeziku,²⁶ a Veiter zaključuje da su Hrvati u pogledu upotrebe svog jezika u istom položaju kao i stranci — mogu se služiti tumačem!²⁷

Konstatirajući da se Savezni zakon od 1959. ne odnosi na Štajersku i Gradišće, kao ni na neke (šest) kotare u Koruškoj, austrijski izvještaj podsjeća da se i na ta područja primjenjuje st. 4, čl. 66. Senžermenskog mirovnog ugovora, po kojem se austrijskim građanima koji ne govore njemački mora osigurati »odgovarajuće olakšice« za korištenje svog jezika u sudu, bilo pismeno, bilo usmeno. Ta je tvrdnja

²⁴ Vidi: Yearbook of the European Convention on Human Rights, 1962, str. 114.

²⁵ T. Veiter, Pravni status hrvatske narodne grupe u Austriji — de iure i de facto, Symposium croaticon »Gradišćanski Hrvati«, Sveučilište Beč, 1973—10—27, str. 10.

²⁶ CERD/C/R.50/Add. 6, str. 10.

²⁷ Veiter, Pravni status..., Symposium croaticon »Gradišćanski Hrvati«, Sveučilište Beč, 1973—10—27, str. 10.

točna, ali, navedena odredba Senžermenskog ugovora daje pripadnicima manjina slabiju zaštitu od one iz st. 3, čl. 7. Državnog ugovora. Državnim ugovorom se, naime, jezici manjina u potpunosti izjednačuju s njemačkim (moraju biti prihvaćeni kao službeni jezik), a mogu se upotrebljavati bez obzira da li se stranka služi njemačkim. Naprotiv, po Senžermenskom ugovoru predviđaju se samo »odgovarajuće olakšice«, i to samo za one pripadnike manjina koji se ne služe njemačkim jezikom.

Hrvatski jezik se ne primjenjuje kod upravnih vlasti, tvrdi Veiter, a čak i u potpuno hrvatskim općinama, gdje se, razumljivo, u općinskom savjetu govori hrvatski, sve se odluke moraju izdavati na njemačkom.²⁸

Nema propisa o topografskim nazivima na hrvatskom jeziku, a ni natpisa na putokazima niti na ulazu u potpuno hrvatska mjesta. Hrvatskih naziva nema ni na zemljopisnim kartama.

St. 4, čl. 7. — Odredbu ovog stavka čl. 7. nadopunja spomenuta odredba st. 2 čl. 68. Senžermenskog ugovora, koja obvezuje Austriju da manjinama osigura raspolaganje pravednim dijelom budžetskih sredstava namijenjenih obrazovnim, vjerskim i dobrotvornim svrhama.

I nota Saveznog sekretarijata za vanjske poslove SFRJ, od 29. 10. 1974.²⁹ i hrvatske kulturne organizacije u Gradišću ističu nedovoljnu materijalnu pomoć kulturnim društvima i ustanovama gradišćanskih Hrvata. Manjinama se onemogućava da dobiju vlastiti televizijski program.

Zanimljiva je konstatacija Veitera, da se financijska pomoć namijenjena manjinama dijeli između organizacija nacionalno svjesnih gradišćanskih Hrvata i onih hrvatskih grupa koje se zalažu za asimilaciju, a da se stipendije Saveznog ministarstva za nastavu i umjetnost, namijenjene manjinama, dodjeljuju udruženjima i grupama čiji je cilj asimilacija i nestanak Hrvata u Austriji.³⁰

St. 5, čl. 7. — Već je spomenuto da se zaštita manjina iz ovog stavka odnosi na cijelu Austriju, a ne samo na tri zemlje u kojima žive manjine, i to kako na organizacije sastavljene od pripadnika većinskog naroda, tako i na organizirana nastojanja nekih pripadnika manjina da dovedu do odnarođivanja svojih sunarodnjaka. Organizacije koje djeluju protiv jedne manjine (Slovenaca), znače neposrednu opasnost i prijetnju i očuvanju druge manjine (Hrvata).

U vezi s ovom odredbom čl. 7. treba podsjetiti i na čl. 9. Državnog ugovora, koji zabranjuje da na austrijskom području postoje organizacije fašističkog karaktera.

3. *Mnogostrani ugovori o zaštiti prava čovjeka*

Rasprava o međunarodnopravnom položaju manjina u Austriji ne smije se temeljiti isključivo na razmatranju odredaba Senžermenskog mirovnog ugovora i Državnog ugovora. Na pravni položaj manjina odnose se i drugi ugovori koji sadrže posebne odredbe o manjinama, ali i instrumenti o općoj zaštiti prava čovjeka i zabrani diskriminacije. Iako se ne radi uvijek o ugovorima (npr. Opća de-

²⁸ Ibid, str. 11.

²⁹ Vidi: Vjesnik SSRNH od 31. 10. 1974.

³⁰ Veiter, Pravni status..., Symposium croaticon »Gradišćanski Hrvati«, Sveučilište Beč, 1973—10—27, str. 6 i 11.

klaracija o pravima čovjeka), njihovo značenje za položaj svake osobe, pa i pripadnika manjina je vrlo veliko.

Zabranu diskriminacije u uživanju prava čovjeka ne smije se shvatiti tako da se na temelju te zabrane svakoj ljudskoj osobi mora jamčiti svako pravo u istom obliku kao i drugim osobama. Takvo tumačenje zabrane diskriminacije zapravo bi dovodilo do diskriminacije u uživanju pojedinih prava. Zaista se ne bi moglo tvrditi da je postupljeno u skladu sa zabranom diskriminacije, kad bi se sva djeca koja govore različite materinje jezike prisiljavala da pohađaju nastavu na istom jeziku, ili kad bi se ljudima raznih vjeroispovijesti omogućilo da sudjeluju u vjerskim obredima jedne vjere. Prema tome, samo ispunjavanje načela zabrane diskriminacije dovodi do nužnog posebnog tretiranja u nekim pitanjima pripadnika manjina od ostalih građana. Za vjerske manjine to znači posebno uređivanje pitanja vjere, a za jezične manjine omogućavanje slobodne upotrebe njihova jezika u privatnom i javnom životu, itd.

Princip jednakosti ljudi i zabrane diskriminacije u više je navrata raspravljan pred Stalnim sudom međunarodne pravde i pred Međunarodnim sudom, a stavovi tih pravosudnih organa potvrđuju gornje zaključke o sadržaju zabrane diskriminacije. Tako je u savjetodavnom mišljenju o manjinskim školama u Albaniji rečeno: "...stvarna jednakost može zahtijevati raznovrsni postupak da bi se postigao rezultat koji uspostavlja ravnotežu među raznovrsnim situacijama",¹¹ a u sporu o Jugozapadnoj Africi sudac Tanaka je ustvrdio u svom odvojenom mišljenju: »Načelo jednakosti pred pravom traži da s onim što je jednako jednako postupamo, a s onim što je različito da se različito postupi.«¹²

U skladu sa svrhom ovog rada prikazat ćemo detaljnije one ugovore kojih je stranka i Austrija, pa su zbog toga od interesa za položaj Hrvata u Gradišću. Ipak, spomenuti treba i one ugovore koje Austrija nije prihvatila, jer kod nekih postoji vjerojatnost da će i Austrija ući u krug ugovornica.

a) Austrija je stranka Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, od 9. 12. 1948.¹³ Kao genocid u Konvenciji se kvalificiraju: ubojstvo ili nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede članovima jedne narodne, etničke, rasne ili vjerske grupe, namjerno podržavanje takve grupe u životnim uvjetima koji trebaju dovesti do njenog potpunog ili djelomičnog uništenja; poduzimanje mjera koje su usmjerene na sprečavanje rađanja u okviru takvih grupa, prisilno premještanje djece jedne grupe u drugu. Da bi navedeni zločini bili smatrani genocidom, potrebno je da su »počinjeni u namjeri potpunog ili djelomičnog uništenja« jedne od navedenih grupa (čl. II). Ova Konvencija štiti, dakle, neka najosnovnija prava pripadnika manjina: pravo na život, slobodu od zlostavljanja, zaštitu obitelji i djece, odnosno garantira manjini kao cjelini zaštitu postojanja.

Genocid je po Konvenciji proglašen zločinom po međunarodnom pravu, bez obzira da li je izvršen u vrijeme mira ili u ratu (čl. I), a osobe koje na bilo koji

¹¹ Minority Schools in Albania, Advisory Opinion of April 6th, 1935, P. C. I. J., Series A/B, No. 64, str. 19.

¹² South West Africa Cases, Second Phase, Judgment, I. C. J., Reports, 1966, str. 313.

¹³ Pristupila je Konvenciji 19. 3. 1958. Stranka Konvencije je i Jugoslavija, Vidi: Multilateral Treaties in respect of which the Secretary-General Performs Depositary Functions, List of Signatures, Ratifications, Accessions etc. as at 31 December 1973, ST/LEG/SER. D/7, str. 71, Vjesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ, 1950, br. 2, str. 49.

način u njemu sudjeluju mogu biti kažnjene, bile one državni, javni službenici ili privatne osobe (čl. IV). Osobe okrivljene za djelo genocida bit će suđene pred nadležnim sudovima države na čijem su području djelo počinile (čl. VI). Konvencija je predvidjela i osnivanje međunarodnih krivičnih sudova, ali do danas oni nisu osnovani.

Države su preuzele obvezu da u svoja zakonodavstva unesu odredbe putem kojih se omogućuje provođenje Konvencije, a posebno obvezu da odredi kazne (čl. V). Za sve sporove koji bi među državama mogli izbiti u vezi s primjenom i tumačenjem Konvencije ugovorena je nadležnost Međunarodnog suda. Za razliku od nekih stranaka Konvencije, ni Jugoslavija, ni Austrija nisu dale rezervu na odredbu o nadležnosti Međunarodnog suda.

Prikazali smo Konvenciju o genocidu radi upotpunjavanja slike o pravilima međunarodnog prava koja štite manjine u Austriji, ali treba se nadati da ni njene odredbe, kao ni odredbe Konvencija Međunarodne organizacije rada o diskriminaciji u zaposlenju i zvanjima (od 1958.), kao ni one o politici zapošljavanja (od 1964.), neće biti povrijeđene u odnosu na Hrvate u njihovoj domovini Gradišću.³⁴

b) 4. 11. 1950. zaključena je u Rimu Evropska konvencija o očuvanju prava čovjeka i osnovnih sloboda.³⁵ Stranke su joj države članice Evropskog vijeća, a među njim i Austrija. U njoj se posebno ne štite manjine, ali se uživanje građanskih i političkih prava iz Konvencije jamči svim osobama pod jurisdikcijom stranaka Konvencije »bez diskriminacije na osnovama kao što su spol, rasa, boja kože, jezik, vjera, političko ili drugo uvjerenje, narodno ili socijalno porijeklo, pripadnost jednoj narodnoj manjini, imovina, rođenje ili drugi status.«

Vrijednost te Konvencije je u relativno efikasnom sistemu nadzora nad ponašanjem država u pitanjima riješenim Konvencijom. Osnovana je, naime, Evropska komisija za prava čovjeka, pred koju sve države stranke Konvencije mogu iznijeti prigovore protiv povreda Konvencije od strane neke države ugovornice. Kako Jugoslavija nije stranka Konvencije, zaštita naših manjina u Austriji ovisila bi o intervenciji neke druge ugovornice.

Međutim, Konvencija predviđa i mogućnost da se Komisiji obrate i svi pojedinci, grupe pojedinaca i nevladine organizacije, koji bi bili povrijeđeni postupkom jedne ugovornice. Takva predstavka može biti podnesena samo protiv onih država koje su posebnom deklaracijom pristale na tu djelatnost Komisije (st. 1, čl. 25). Austrija je to pravo dala Komisiji,³⁶ a ono je od strane pripadnika slovenske manjine već bilo iskorišteno.³⁷

Evropska komisija nastoji pronaći prijateljsku nagodbu stranaka. Ukoliko u tome ne uspije, o sporu konačno odlučuje Odbor ministara Evropskog vijeća ili Evropski sud za prava čovjeka. Sud može odlučivati samo u odnosu prema državama koje su prihvatile njegovu nadležnost. Međutim, spor može pred Sud iznijeti samo jedna od interesiranih država ili sama Komisija, a ne pojedinci. Austrija je prihvatila nadležnost Suda.

³⁴ I Austrija i Jugoslavija su ratificirale obje Konvencije. Vidi: International Labour Conventions, Chart of Ratifications, 1 January 1975.

³⁵ Vidi: Nations Unies, Recueil des Traités, vol. 213, str. 221.

³⁶ Vidi: Council of Europe, European Convention on Human Rights, Collected Texts (Fifth Edition), Strasbourg 1966, Section I.

³⁷ Vidi: Application No. 808/60; ISOP against AUSTRIA, Decision of 8th March 1962, Yearbook of the European Convention on Human Rights, 1962, str. 108-125.

c) Najznačajniji opći dokument o zaštiti prava čovjeka s gledišta zaštite manjina je Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, usvojena u Općoj skupštini Ujedinjenih naroda 21. 12. 1965, a otvorena za potpisivanje 6. 3. 1966. U velikom broju stranaka tog ugovora nalaze se i Austrija i Jugoslavija.³⁰ U toj se Konvenciji zabranjuje rasna diskriminacija u pogledu velikog broja izričito navedenih prava čovjeka (čl. 5). Pri tome se izraz »rasna diskriminacija« definira široko, tako da Konvencija štiti od diskriminacije i etničke manjine. St. 1, čl. 1, glasi:

»U ovoj Konvenciji izraz »rasna diskriminacija« odnosi se na razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasnivaju na rasi, boji, precima, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom porijeklu, koji imaju za svrhu ili rezultat da unište ili da ugroze priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uvjetima, prava čovjeka i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom polju ili na svakom drugom polju javnog života.«

Sama Konvencija, međutim, predviđa da će države, zbog osiguranja napretka i zaštite određenih rasnih ili etničkih grupa u uživanju prava čovjeka, kad okolnosti to zahtijevaju, donjeti posebne mjere na socijalnom, ekonomskom, kulturnom i ostalim poljima, koje se u tom slučaju neće smatrati diskriminacijom prema drugim grupama (st. 4, čl. 1. i st. 2, čl. 2.).

Države ugovornice su se obvezale da putem zakonskih i svih drugih mjera spriječe provođenje diskriminacije od strane državnih organa ili bilo koga drugoga pod njihovom nadležnošću. Isto će tako onemogućavati i svaku ideologiju o superiornosti rasa i rasnoj mržnji.

Za zaštitu od djela rasne diskriminacije Konvencija je, osim garancija u internom pravnom poretku država, predvidjela i zaštitu na međunarodnom planu. Međunarodni nadzor nad izvršavanjem obveza država iz Konvencije ostvaruje se, u prvom redu, kontrolom izvještaja koje države ugovornice moraju podnositi o svojim zakonskim, sudskim, upravnim i drugim mjerama, putem kojih se ostvaruju odredbe Konvencije (čl. 9.). Ti se izvještaji podnose za dvogodišnja razdoblja, ili na zahtjev posebnog Odbora što ga sastavljaju države ugovornice. Taj Odbor razmatra izvještaje, a može tražiti i naknadna obavještenja od podnosioca izvještaja. On sam podnosi godišnje izvještaje Općoj skupštini, a na temelju proučenih izvještaja država i dobivenih obavještenja može davati i preporuke Općoj skupštini.

Odbor ima i nadležnost posredovanja i mirenja u slučaju kad jedna ugovornica smatra da druga krši odredbe Konvencije. Sporove među državama o tumačenju i primjeni Konvencije može svaka od njih iznijeti pred Međunarodni sud, ukoliko se spor ne riješi putem pregovora ili po postupku što ga predviđa sama Konvencija (čl. 22.).

Države mogu posebnom izjavom prihvatiti i nadležnost Odbora da prima i razmatra saopćenja (žalbe) osoba ili grupa osoba o njenim postupcima koji su protivni obvezama po Konvenciji. Rezultat rada Odbora na temelju takvih saopćenja su njegove eventualne sugestije i preporuke zainteresiranoj državi i pojedincu (čl. 14). U malom broju država koje su prihvatile takvu nadležnost Odbora ne nalaze se ni Austrija, ni Jugoslavija.

³⁰ Vidi: Multilateral Treaties ..., str. 78.

Izveštaj Austrije Odboru za uklanjanje rasne diskriminacije doveo je do vrlo značajnih primjedbi članova Odbora u odnosu na austrijski stav prema manjinama.³⁹ Na osudu su naišle austrijske tvrdnje da u Austriji nema etničkih manjina, već samo vjerskih i jezičnih, kao i zakonska ograničenja preuzetih ugovornih obveza o upotrebi jezika manjina pred sudovima.⁴⁰ Pri raspravi o izvještaju Odbora u Općoj skupštini, Jugoslavija je taj najveći međunarodni forum upozorila na kršenja odredaba Državnog ugovora od strane Austrije, koja ujedno predstavljaju kršenja Konvencije o zabrani diskriminacije.

d) Među ugovorima o općoj zaštiti prava čovjeka koje Austrija do danas nije ratificirala, najznačajniji su Paktovi o pravima čovjeka, od 16. 12. 1966. I Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, kao i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima zabranjuju svaku diskriminaciju u zaštiti prava čovjeka, pa i diskriminaciju na temelju rase, boje, jezika, vjere i nacionalnog porijekla. Međutim, u čl. 27. Pakta o građanskim i političkim pravima nailazimo na pravilo posvećeno manjinama:

»U državama u kojima postoje etničke, vjerske ili jezične manjine, osobe koje pripadaju tim manjinama ne mogu biti lišene prava da imaju, zajedno s drugim članovima svoje grupe, svoj posebni kulturni život, da očituju i ispovijedaju svoju vlastitu vjeru ili da se služe svojim jezikom.«

Prava manjina formulirana su dosta općenito i neodređeno, tako da je Potkomisija za sprečavanje diskriminacije i zaštitu manjina Komisije za prava čovjeka Ujedinjenih naroda započela s proučavanjem načina ispunjavanja prava manjina prema čl. 27. Pakta.

I Pakt o građanskim i političkim pravima predviđa nekoliko oblika nadzora nad izvršavanjem obveza preuzetih od strane ugovornica. One moraju podnositi izvještaje o izvršavanju preuzetih obveza posebnom Odboru za prava čovjeka. Odbor će o pojedinom izvještaju podnositi izvještaj svim državama strankama. Osim toga, moći će uputiti »opće primjedbe« kako državama ugovornicama, tako i Ekonomskom i socijalnom vijeću.

Odbor ima i zadaću rješavanja međunarodnih sporova u vezi s izvršavanjem Pakta (posredovanje, mirenje), ali se ona odnosi samo na one države koje posebnom deklaracijom pristanu na takvu djelatnost Odbora.

Fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima daje i pojedincu, čija prava krši jedna ugovornica, pravo da započne postupak pred Odborom za prava čovjeka. Taj postupak rezultira izradom gledišta Odbora, koje on dostavlja pojedincu i državi protiv čijeg se postupka on žalio. Paktovi još nisu stupili na snagu, ali do toga će vrlo brzo doći. Naime, Pakt o građanskim i političkim pravima prihvatilo je već 29 država, a Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima 30 država, a za stupanje svakog Pakta na snagu potrebno je da ga ratificira ili mu pristupi 35 država.⁴¹

Austrija do sada nije ratificirala Paktove, ali izgleda da ima namjeru da to učini. Ona je, naime, 10. 12. 1973., dakle već u toku dosta oštrem raspravi s Jugoslavijom o manjinama potpisala oba Pakta i Fakultativni protokol.⁴²

³⁹ CERD/C/R.50/Add. 6, od 2. 8. 1973.

⁴⁰ Report of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination, Gen. Ass. Off. Rec., Twenty-Second Session, Suppl. No. 18 (A/9618), str. 34—36.

⁴¹ Jugoslavija je ratificirala oba Pakta 29. 1. 1971, Službeni list SFRJ, br. 7/1971.

⁴² Multilateral Treaties ..., str. 88, 92, 95.

Manje je vjerojatno da će Austrija pristupiti Konvenciji o zabrani diskriminacije u prosvjeti, koja je zaključena 14. 12. 1960, a stupila je na snagu već 22. 5. 1962.⁴ Osim zabrane diskriminacije, ta Konvencija obvezuje države da priznaju »pravo članovima narodnih manjina da se bave vlastitim prosvjetnim aktivnostima, uključujući i održavanje škola, i da mogu, ovisno o prosvjetnoj politici svake države, upotrebljavati i podučavati svoj jezik...« (čl. 5.).

Najnoviji je ugovor iz te materije Međunarodna konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina apartheida, od 1973. Austrija još nije ratificirala tu Konvenciju, ali to je dosad učinilo samo šest država, tako da ona još nije na snazi.⁴

4. Završna napomena

Neprovođenje ugovornih obveza u odnosu prema manjinama u Austriji izaziva reakcije ne samo kod pripadnika manjina, nego i u jugoslavenskoj javnosti. Raznovrsne povrede Državnog ugovora, a posebno manifestacije nekih protuslovenskih organizacija u Koruškoj, dovele su i do razmjene nota između Jugoslavije i Austrije, u kojima Jugoslavija zahtijeva ispunjavanje prava što su ih Slovenci i Hrvati stekli po Državnom ugovoru.

U tim se raspravama postavlja pitanje opravdanosti i legitimnosti jugoslavenskog zanimanja i intervencija u prilog manjinama, a ponekad se tvrdi da se radi o miješanju u unutrašnje poslove susjedne zemlje. Ne osvrćući se na humane, ali vanpravne osnove interesa naše zemlje, moramo poreći takve zaključke na temelju samog Državnog ugovora o uspostavljanju Austrije. Položaj Jugoslavije prema Austriji, koja je preuzela obveze prema manjinama dvaju jugoslavenskih naroda, nije položaj nekog ugovorom nevezanog zaštitnika beneficijara tog Ugovora — manjina, već Jugoslavija ima status stranke tog Ugovora. Na temelju st. 1, čl. 37. Ugovora, kao članica Ujedinjenih naroda, ratnog saveza država, koja je 8. 5. 1945. bila u ratu s Njemačkom, Jugoslavija je pristupila Ugovoru već 28. 11. 1955.⁴ Kao sugovornica, Jugoslavija ima pravo tražiti od Austrije izvršavanje svih njezinih obveza na temelju Državnog ugovora. Njezino pravo da traži izvršavanje obveza Austrije prema manjinama samo je pojačano time što se radi o obvezama koje su nametnute Austriji umjesto drugih rješenja koja je predlagala Jugoslavija: pripajanja dijelova predratne Austrije Jugoslaviji i razmjene stanovništva. U tom nastojanju treba se poslužiti svim prijateljskim i diplomatskim sredstvima, ali ako ona ne bi dala rezultata, pravo je Jugoslavije da ispunjavanje obveza prema manjinama traži i drugim sredstvima mirnog rješavanja sporova.

Jedan od načina rješavanja sporova predviđa i sam Državni ugovor (čl. 34 i 35). Ugovoreno je da se svaki spor o tumačenju ili izvršenju Ugovora, koji ne bude riješen neposrednim diplomatskim pregovorima, podnosi četvorici šefova misija velikih sila u Beču. Svaki spor koji oni ne riješe u roku od dva mjeseca, ukoliko se stranke u sporu ne sporazume o nekom drugom načinu rješavanja, podnjet će se na zahtjev bilo koje stranke u sporu Komisiji sastavljenoj od po jednog pripadnika svake stranke i od trećeg člana, kojeg obje stranke spora biraju među

⁴ Službeni list SFRJ, Dodatak: Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, 1964, br. 4, str. 357.

⁴ Vidi: UN Monthly Chronicle, br. 2/1975, str. 29.

⁴ Vidi: Nations Unies, Recueil des Traités, vol. 226, str. 382.

državljanima neke treće zemlje. Ako u roku od mjesec dana stranke ne postignu sporazum o imenovanju trećeg člana, bilo koja od stranaka moći će zatražiti od Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda da izvrši to imenovanje. Odluke Komisije su konačne i obvezuju stranke.

Opisujući međunarodne instrumente na kojima se temelji međunarodnopravni položaj Hrvata u Austriji ukratko smo izložili i oblike međunarodnog nadzora nad izvršavanjem obveza ugovornica. Raznovrsne postupke mirnog rješavanja sporova mogu u nekim slučajevima pokrenuti države ugovornice (npr. kod Konvencije o zabrani rasne diskriminacije), ali ponekad i pojedinci, grupe pojedinaca i nevladine organizacije (npr. kod Evropske konvencije o pravima čovjeka). Uz sve te oblike rješavanja sporova pred posebnim organima stvorenim na temelju pojedinih ugovora o zaštiti prava čovjeka, u okviru svojih nadležnosti i o sporovima u vezi s manjinama mogli bi rješavati i redovni organi Ujedinjenih naroda: Opća skupština, Vijeće sigurnosti i Komisija za prava čovjeka.

Nameće se pitanje nadležnosti Međunarodnog suda. S obzirom da je za njegovu nadležnost potreban sporazum stranaka, moramo zaključiti da Međunarodni sud, bez posebnog sporazuma Jugoslavije i Austrije ne bi mogao rješavati eventualni spor o manjinskim pitanjima. Jugoslavija, naime, uopće nije dala izjavu o prihvatanju fakultativne klauzule o općoj nadležnosti Suda (čl. 36. Statuta Suda), a Austrija je prihvatila takvu nadležnost, ali izuzimajući sporove za koje su se stranke sporazumjele »da ih konačno i obvezujuće riješe primjenom drugih sredstava mirnog rješavanja sporova.«⁴ Kako je takvo rješavanje sporova predviđeno u Državnom ugovoru, čak kad bi Jugoslavija i prihvatila fakultativnu klauzulu, spor s Austrijom bi mogla iznijeti pred Međunarodni sud tek ako bi Austrija odustala od spomenute rezerve iz svoje deklaracije od 28. 4. 1971.

Sažetak

Pravila međunarodnog prava o pravnom položaju gradišćanskih Hrvata u Austriji

Prve norme međunarodnog prava koje se odnose na Hrvate u Austriji su opća pravila o zaštiti manjina u Mirovnom ugovoru zaključenom s Austrijom (Saint-Germain-en-Laye, 10. 9. 1919). Autor opširno raspravlja o pitanju eventualnog današnjeg važenja tih predratnih odredaba o zaštiti manjina, kao i njihove primjenjivosti na pravni položaj Hrvata u Gradišću. U traženju odgovora na ta pitanja za njega su bitna dva momenta: a) zaključivanje Državnog ugovora o uspostavljanju slobodne i nezavisne Austrije (Beč, 15. 5. 1955.), u kojem su sadržana posebna pravila o zaštiti prava slovenske i hrvatske manjine u Austriji; b) činjenica da su odredbe Senžermenskog mirovnog ugovora i danas dio Ustava Austrije (čl. 149, st. 1. Saveznog austrijskog ustava). Vodeći računa o tome, on zaključuje: a) u svim pitanjima zaštite hrvatske manjine u Austriji koja su rješavana Državnim ugovorom iz 1955., moraju se primjenjivati odredbe tog Ugovora; b) u pitanjima zaštite Hrvata u Austriji koja nisu rješavana Državnim ugovorom, primjenjuju se odredbe Senžermenskog ugovora, jer su one u Austriji na snazi kao dio austrijskog Saveznog ustava.

Uz odredbe o općoj zaštiti prava čovjeka i zabrani diskriminacije, austrijski Državni ugovor sadrži i posebna pravila o zaštiti slovenske i hrvatske manjine. Austrija je preuzela većinu obveza iz čl. 7. prema Slovencima i Hrvatima u onim zemljama u kojima oni žive, tj. u Koruškoj, Štajerskoj i Gradišću, neke obveze samo u onim upravnim i sudskim kotarima u kojima živi slovensko, hrvatsko ili mješovito pučanstvo, a obvezu da zabrani djelatnost organizacija kojima je cilj odnarođivanje pripadnika manjina, na području

⁴ Cour internationale de Justice, *Annuaire* 1974-1975, No. 29, str. 50.

cijeje Austrije. Nijedno pravo manjina nije vezano ni uz kakve apsolutne ili relativne brojeve pripadnika manjina, bilo u pojedinoj zemlji, bilo u pojedinom upravnom ili sudskom kotaru. (Do takvog su zaključka došli i članovi Odbora za uklanjanje rasne diskriminacije u Ujedinjenim narodima prilikom razmatranja izvještaja Austrije). Nije, stoga, jasno, kakav bi cilj, dopustiv prema Državnom ugovoru, mogla Austrija postići provođenjem posebnog popisa stanovništva, ili samo popisa pripadnika manjina, o čemu se u novije vrijeme mnogo govori. Postoji bojazan da je svrha popisa da se dokaže kako je broj pripadnika manjina vrlo malen, a sumnja se i da bi uvjeti popisivanja mogli biti takvi, da se raznovrsnim pritiscima dovede do iskazivanja nerealno malog broja Austrijanaca kao Hrvata ili Slovenaca. Rezultati popisa koji bi iskazali znatno manji broj pripadnika manjina no u ranijim popisima, ukazivali bi na presiju na austrijske građane da se ne izjašnjavaju kao pripadnici manjina, ali i na dvadesetgodišnje neizvršavanje austrijskih obveza, koje je dovelo do odnarođivanja dijela Hrvata i Slovenaca. Time bi Austrija potvrdila da je povrijedila svoju osnovnu dužnost prema manjinama — dužnost zaštite postojanja manjine. Ta temeljna obveza Austrije proistječe iz cjeline čl. 7. Državnog ugovora, a posebno i iz st. 5, čl. 7.

Međutim, ma kako popis bio proveden, i ma kakvi bili njegovi rezultati, on ne može utjecati na postojanje austrijskih međunarodnih obveza. Za utvrđivanje postojanja naših manjina bitan je bio popis stanovništva iz 1951., posljednji popis prije zaključenja Ugovora s Austrijom. Relevantni su i podaci izneseni u jugoslavenskim zahtjevima saveznicima, na temelju kojih je uspostavljena zaštita manjina u Austriji. Konkretno današnje potrebe Slovenaca i Hrvata u školstvu, pravu, sudstvu, kulturi, sredstvima javnih informacija, itd., a u okvirima odredaba Državnog ugovora, mogu se utvrditi i bez posebnih popisa, na isti način kao što se slične potrebe utvrđuju i kod većinskog naroda. Osim toga, sa svojim potrebama i slovenska i hrvatska manjina i te kako često upoznaju zemaljske i savezne organe vlasti putem podnesaka svojih organizacija.

Sa stanovišta međunarodnog prava, neprihvatljive su isprike Austrije za neispunjavanje svojih međunarodnih obveza koji se oslanjaju na nepostojanje internopravnih pravila za provođenje preuzetih međunarodnih obveza. Obveze Austrije prema manjinama na temelju Državnog ugovora jasne su i bezuvjetne. Ako za provođenje nekih od tih obveza nisu bila dovoljna pravila Državnog ugovora, Austrija je bila dužna da neposredno po njegovu stupanju na snagu donese internopravne akte za njihovu provedbu. Nedo- nošenje takvih pravila, ukoliko su austrijski organi smatrali da su ona nužna, i samo za sebe predstavlja kršenje Državnog ugovora. Autor, međutim, ukazuje na neka mišljenja austrijskih sudova, da nema ni potrebe za donošenjem posebnih zakonskih ili provedbenih propisa, jer je Državni ugovor self-executing ugovor.

Pisac raspravu o međunarodnom položaju Hrvata u Austriji proširuje i na analizu nekih ugovora o općoj zaštiti prava čovjeka i zabrani diskriminacije. Čak i ako ne sadrže posebnih odredaba o zaštiti manjina, po njegovu mišljenju, takvi su ugovori značajni za njihov pravni položaj. Zabrana diskriminacije u uživanju prava čovjeka on ne smatra tako kao da se na temelju te zabrane svakoj ljudskoj osobi mora jamčiti svako pravo u istom obliku kao i drugim osobama. Takvo tumačenje zabrane diskriminacije upravo bi dovelo do diskriminacije u uživanju pojedinih prava. Samo ispunjavanje načela zabrane diskriminacije dovodi do nužnog posebnog tretiranja u nekim pitanjima pripadnika manjina od ostalih građana. Za vjerske manjine to znači posebno uređivanje pitanja vjere, a za jezične i nacionalne omogućavanje slobodne upotrebe njihova jezika u privatnom i javnom životu, itd.

U tom kontekstu posebno se raspravlja o Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, Evropskoj konvenciji o očuvanju prava čovjeka i osnovnih sloboda, Međunarodnoj konvenciji o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije i Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima. Za zaštitu manjina do sada je u praksi najznačajnija bila Konvencija o diskriminaciji, odnosno razmatranje izvještaja država pred Odborom za uklanjanje rasne diskriminacije. Upravo izvještaj Austrije doveo je do vrlo značajnih primjedbi članova Odbora na austrijski stav prema manjinama. Na osudu su naišle austrijske tvrdnje da u Austriji nema etničkih manjina, već samo vjerskih i jezičnih, kao i njena zakonska ograničenja preuzetih ugovornih obveza o upotrebi jezika manjina pred sudovima.

Na kraju autor raspravlja i s tezom o neopravdanosti zanimanja i intervencije Jugoslavije u prilog slovenske i hrvatske manjine u Austriji. Ne osvrćući se na razumljive

humane, ali vanpravne osnove interesa Jugoslavije, pisac zaključuje da Jugoslavija ima pravo tražiti od Austrije izvršavanje svih njezinih obveza po Državnom ugovoru, zato što je i ona stranka tog Ugovora (pristupila mu je 28. 11. 1955). Ona to pravo ima naročito u odnosu na pravila Državnog ugovora o zaštiti manjina, jer su ona u Ugovor unešena upravo na insistiranje Jugoslavije.

Summary

The international law provisions affecting the legal status of the Burgenland Croats in Austria

The first norms of international law affecting the Croats in Austria were general provisions on the protection of minorities included in the Peace Treaty with Austria (Saint-Germain-en-Laye, September 10, 1919). The author discusses in detail the possible validity of these prewar provisions on the minority protection, and their applicability to the legal status of the Croats in Burgenland. In attempting to find an answer to these questions the author considers the following two elements to be essential: a) the conclusion of the State Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria (Vienna, May 15, 1955) containing special provisions for the protection of the rights of the Slovene and Croat minorities in Austria; b) the fact that the provisions of the St. Germain Peace Treaty are still an integral part of the Austrian Constitution (Article 149, Paragraph 1, of the Federal Austrian Constitution). In consideration of all this the author draws the following conclusions: a) in all matters pertaining to the protection of the Croat minority in Austria which are dealt with by the 1955 State Treaty, the provisions of this Treaty shall apply; b) in the matters affecting the protection of minority rights of the Croats in Austria that are not provided for by the State Treaty, the provisions of the Saint Germain Treaty shall apply because they are in force in Austria as part of the Federal Constitution.

Apart from clauses on the general protection of human rights and prohibition of discrimination, the Austrian State Treaty also contains special provisions for the protection of the Slovene and Croat minorities. Under Article 7 Austria has assumed the majority of her obligations towards the Slovenes and Croats in those *länder* where they live, i. e. in Carinthia, Styria and Burgenland; certain obligations only in those administrative and judicial districts with Slovene, Croat, or mixed populations; and the obligation of banning the activity of organisations whose aim is to denationalize members of the minorities, throughout Austria. Not a single minority right is conditional upon any absolute or relative number of the minorities, either in individual *länder*, or in individual administrative or judicial districts. (Such was also the conclusion reached by the members of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination of the UN during the discussion of the report submitted by Austria.) It is, therefore, not clear what end, permissible under the State Treaty, could Austria achieve by taking a special population census, or only a census of the minority population about which there has been so much talk lately. There are grounds for fear that the objective of the census is to prove how small is the minority, and also for suspicion that the terms of the census could be such as to show owing to various pressures, an unrealistically small number of Austrian citizens as Slovenes and Croats. The results of the census revealing a considerably smaller number of minority members than that established by earlier censuses, would point to pressures having been brought to bear on Austrian citizens not to declare themselves members of the minority, and also to the fact that for the past twenty years Austria has not been fulfilling her obligations which has caused a certain number of Slovenes and Croats to change their ethnic adherence. Thus Austria would confirm that she has abandoned her basic duty — the duty to protect the minority's existence. This basic Austrian obligation results from Article 7 of the State Treaty in its entirety and from Paragraph 5, Article 7, in particular.

However, no matter how the census is going to be taken, and no matter what its results are going to be, it cannot affect the existence of Austria's international obligations.

For the establishment of the existence of the minorities was decisive the census taken in 1951, the last census prior to the conclusion of the State Treaty with Austria. Relevant too are the data set forth in the Yugoslav requests addressed to the Allies, on the basis of which the protection of minorities in Austria was included in the State Treaty. The needs of the Slovenes and Croats in schools, courts, cultural life, mass media, etc., within the provisions of the State Treaty, can be identified even without special censuses in the same way as similar needs of the majority populations are being identified. Moreover, both the Slovene and the Croat minorities have amply and frequently acquainted the regional and federal authorities about their needs by petitioning them through their organisations.

Under the international law one cannot accept the excuses advanced by Austria for her non-fulfilment of her international obligations to the effect that there are no internal legal instruments for the discharge of the assumed international obligations. Austria's obligations towards the minorities under the State Treaty are clear and unconditional. Even if the State Treaty provisions had been insufficient for the fulfilment of some of these obligations, Austria was obligated, immediately after the coming into force of the State Treaty, to pass the appropriate legal acts for their implementation. The fact that such acts were not passed, insofar as the Austrian authorities considered them necessary at all, was in itself a violation of the State Treaty. The author, however, points to some opinions of the Austrian courts that there is no need for special executing laws and regulations since the State Treaty is a self-executing treaty.

The author broadens his study on the international legal status of the Croats in Austria by analyzing some conventions on the general protection of human rights and prohibition of discrimination. These conventions, even if they do not provide specifically for minority protection are, in his opinion, still important for the minorities' legal status. According to the author, the prohibition of discrimination in the enjoyment of human rights shall not be interpreted in such a way as to say that on the strength of this prohibition every person should be guaranteed every right in the same form as it is guaranteed to other persons. Such interpretation of the prohibition of discrimination would, in fact, lead to discrimination in the enjoyment of individual rights. The very implementation of the principles arising from the prohibition of discrimination leads necessarily in certain matters to a special treatment of the minority members which differs from the treatment of the rest of citizens. With religious minorities this means special arrangements to solve their religious problems, whereas with linguistic and ethnic minorities it means such solutions whereby they can freely use their language in private and public life, etc.

In this context the author specifically mentions the Convention on the Prevention and Punishment of the crime of Genocide, the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, and the International Covenant on Civil and Political Rights. Hitherto for the minority protection, in practice, the most important has been Discrimination Convention, especially the discussion of countries' reports before the Committee on the Elimination of Racial Discrimination (CERD). It was the Austrian report that prompted members of the Committee to make very important remarks on Austria's attitude toward her minorities. There was condemnation for the Austrian claims that there are no ethnic minorities in Austria, but only religious and linguistic ones, and for Austria's statutory limitations to the assumed treaty obligations concerning the use of the minority languages in courts.

Finally the author deals with the allegation that the interest of Yugoslavia in, and her support of, the Slovene and Croat minorities in Austria are unjustifiable. Apart from the understandably humane, though non-legal basis for Yugoslavia's interest, the author concludes by claiming that Yugoslavia has the right to demand from Austria the implementation of all her obligations under the State Treaty because Yugoslavia is a party to this Treaty (she acceded to it on November 28, 1955). She has this right especially on the strength of the provisions of the State Treaty concerning the minority protection, since it was on Yugoslavia's insistence that they were included in the Treaty.

UDK 323.15.001(436.6=863):341.24(436)1955

O teritorialni zasnovanosti manjšinske zaštite in o protipogodbenih stališčih in praksi Avstrije

Dr. Janko Pleterski

»...uzimanje za osnovu popis stanovništva iz 1961 godine i primena cenzusa od 20 procenta za određivanje mesta... nije u saglasnosti sa teritorialnim principom koji je sadržan u pomenutom (7.) članu državnog ugovora.« — Jugoslovska nota z dne 6. novembra 1972.

— »...poslednji dogodjaji u Republici Austriji — kao što je dogovor u parlamentu zastupljenih stranaka o prebrojavanju manjine i pojačan pritisak i pretnje manjini — pokazuju da Republika Avstrija nastavlja i dalje sa politikom neizvršavanja odredbi državnog ugovora u odnosu na manjine.« — Jugoslovska nota z dne 29. 10. 1974.

»...dass der Artikel 7 des Staatsvertrages keine Bestimmung enthält, die eine Minderheitenfeststellung bzw.-zählung verbietet. ... Der Staatsvertrag definiert den örtlichen Anwendungsbereich der Minderheitenbestimmungen nicht durch Angabe eines geographisch abgegrenzten Gebietes, sondern nur insofern, als er verlangt, dass eine slowenische, kroatische oder gemischte Bevölkerung vorhanden sein muss... Das Argument schliesslich, das Gebiet, auf welches der Artikel 7 des Staatsvertrages Anwendung findet, sei schon durch die Verordnung der Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 festgelegt worden, ist gleichfalls unzutreffend. Es wäre auch unmöglich gewesen schon 1945 durch eine Landesverordnung das Anwendungsgebiet für Bestimmungen des erst zehn Jahre später unterzeichneten Staatsvertrages festzulegen.« — Austrijska nota z dne 2. decembra 1974.

1. Zaščita slovenske in hrvatske manjšine po čl. 7 avstrijske državne pogodbe je teritorialno utemeljena. Avstrija implicitno priznava to izhodiščno načelo, hoče pa ga kolikor mogoče razvrednotiti, po možnosti obiti ali pa v stvarni uporabi kar najbolj skriti. Priznanje teritorialnega načela vsebujejo vsi trije izvedbeni zakoni za čl. 7 glede Koroške (šolski in sodni iz l. 1959, topografski iz l. 1972). Razvednotenje teritorialnega načela v teoriji in praksi Avstrije je v tem, da o njem govori in ga formalno upošteva zgolj kot administrativno relevantno ugotovitev »krajevnega območja uporabe manjšinskih določil« (»der örtliche Anwendungsbereich der Minderheitenbestimmungen«) in da ne izhaja od dejstva, da je za slovensko manjšino na Koroškem in Stajerskem prav tako kot za hrvatsko na Gradiškanskem — ker niso migracijske, marveč domače, avtohtone — ozemlje njihove naseľjenosti bistven element tistega njihovega narodnostnega costoja, ki ga avstrijska državna pogodbe ščiti. Narod brez teritorija ni narod in prav tako narodna manjšina brez svojega domačega ozemlja ni narodna manjšina, temveč le naključno navzoča skupina oseb, ki se po tem ali onem kriteriju razločuje od prevladujočega »normalnega« prebivalstva. Teritorij je konstitutivni element nacionalne manjšine in načelo zaštite in ohranitve takšne manjšine vsebuje tudi zaščito in ohranitev tega konstitutivnega elementa enako kot zaščito in ohranitev vseh drugih njenih konstitutivnih elementov, npr. jezika, kulture, premoženja itn. Takšen pomen in

funkcijo ozemlja v sistemu zaščite manjšine je avstrijska državna pogodba še posebej uzakonila (čl. 5. in čl. 7.). — Avstrija hoče teritorialno načelo obiti s tem, da izhaja v dosednji izvedbeni zakonodaji od dvoma sploh o obstoju ozemlja, na katerem živi slovensko, hrvatsko ali z nemškim mešano prebivalstvo. Brez vsakega dvoma pa trdi za slovensko prebivalstvo na Koroškem, da tam »prebiva zelo raztreseno« (»sehr zerstreut siedelnd« — Avstrijska nota z dne 11. januarja 1975), medtem ko kak problem slovenskega prebivalstva na Štajerskem sploh zanika (»hat sich in der Steiermark ein Problem im Zusammenhang mit den Minderheiten nicht ergeben« — avstrijska nota z dne 2. decembra 1974). Teritorialno načelo skuša obiti tudi s tem, da pojem teritorija, ki je v čl. 7 definiran kot »upravni in sodni okraji... s slovenskim (hrvatskim) ali mešanim prebivalstvom«, ki torej vsebuje sklenjenost vsaj enega takšnega okraja, tolmači kot nepovezan seznam posameznih naselij (določitev 205 posameznih naselij kot tistih, ki prihajajo v poštrev za dvojezično oznako po 3. odst. čl. 7. v zakonu z dne 6. junija 1972). — Tendencia Avstrije, da bi v stvarni rabi kar najbolj skrčila teritorij manjšine, ni samo temeljni namen sklepa o ugotavljanju manjšine, temveč je dokazana tudi z restriktivnim tolmačenjem in izvajanjem že sprejetih avstrijskih pravnih predpisov (neizvajanje dvojezičnega pouka na znatnem številu šol, ki jih je kot dvojezične predpisala uredba koroške deželne vlade z 3. oktobra 1945, provizorično reduciranje slovenskega kot uradnega jezika na zgolj tri sodne okraje od devetih (!), ki zajemajo ozemlje dvojezičnih šol, restriktivno tolmačenje topografskega zakona z dne 6. julija 1972, tako da je od 205 naselij za dvojezično označitev ostala le še približno polovica naselij).

2. Teritorialna utemeljenost zaščite slovenske in hrvatske manjšine ni samo sklep iz dejstva, da gre za narodne (nacionalne) manjšine (o takšnih izrecno govori rusko besedilo čl. 7), temveč predvsem tudi iz značaja čl. 7. Glede Koroške in Štajerske je čl. 7 način rešitve teritorialnega vprašanja, neposredna posledica dejstva, da je bilo vprašanje, kakšna bo državna meja Avstrije z Jugoslavijo, ob koncu druge svetovne vojne mednarodno pravno odprto. Zahteva Jugoslavije po priključitvi obmejnega dela Koroške in nekaterih obmejnih občin Štajerske je temeljila predvsem na dejstvu, da gre za ozemlje s slovenskim ali mešanim slovensko-nemškim prebivalstvom, na dejstvu da je prva avstrijska republika namerno nadaljevala in krepila germanizacijo tega ozemlja, da je nacistična vladavina to stopnjevala v politiko genocida slovenskega prebivalstva in da je to prebivalstvo aktivno sodelovalo v oboroženem boju proti hitlerjevski Nemčiji. Splošni temeljni vzrok za to zahtevo pa je bilo dejstvo, da je Jugoslavija bila 6. aprila 1941 napadena z ozemlja, ki je danes del obnovljene Avstrije. Štiri velike države, ki so odločale o pogojih obnove demokratične in neodvisne Avstrije, so to zahtevo Jugoslavije vzele v obravnavo, zavzele do nje dalj časa neenotna stališča, končno pa so 20. junija 1949 odločile, da naj bodo meje obnovljene Avstrije takšne, kakršne so bile 1. januarja 1938, pogodba o Avstriji pa mora predvidevati, da »Avstrija zagotavlja varstvo pravic slovenske in hrvatske manjšine v Avstriji«. Obveznost Avstrije, da ščiti slovensko in hrvatsko manjšino, je v neposredni vzročni in stvarni zvezi s sklepom o obnovi stare državne meje med Avstrijo in Jugoslavijo, je torej način reševanja državno-teritorialnega vprašanja. Varstva slovenske manjšine ni mogoče ločiti od ozemlja njene naseljenosti, zaščitena mora biti teritorialno. To je potrdila državna pogodba, ki vsebuje tako čl. 5 o mejah kot čl. 7 o specifični zaščiti slovenske in hrvatske manjšine.

3. Neposredno vzročna in stvarna povezanost čl. 5 in čl. 7 avstrijske državne pogodbe je očitna iz dejstva, da so predstavniki štirih velikih držav manjšinsko zaščitna določila prvič načelno izrekli ob sklepu o mejah in jih nato tudi formalizirali (24. avgusta 1949). Pri tem je treba opozoriti na dve pomembni dejstvi: a) Sklep z dne 20. junija 1949, ki je splošno govoril o varstvu slovenske in hrvatske manjšine v Avstriji kot celoti, so opredelili teritorialno in ga vezali na ozemlje upravnih in sodnih okrajev s slovenskim oz. hrvaškim ali mešanim prebivalstvom v avstrijskih zveznih deželah Koroški, Štajerski in Gradiščanski. S tem je bilo opredeljeno načelo teritorialne utemeljenosti manjšinske zaščite za obravnavano manjšinsko prebivalstvo. In b) Z vključitvijo manjšinsko zaščitnih določil glede tega prebivalstva so sestavljenci pogodbe presodili in primerno upoštevali dejstvo, da prva republika Avstrija teh manjšin nikakor ni zadovoljivo varovala in da so zato potrebne nove, dodatne oblike zaščite. Na nezadostnost manjšinske zaščite v Avstriji po določilih senžermenske pogodbe iz l. 1919 in še posebej na njihovo neizvajanje in na germanizacijske tendence v času prve avstrijske republike je namreč predstavnik štirih velikih držav opozarjala Jugoslavija, nazadnje s posebnim memorandumom z dne 28. julija 1949. Čl. 7 potemtaka nikakor ne pomeni samo želje pogodbenih držav popraviti zgolj zločinsko genocidno politiko nacističnega režima v letih 1938—1945, temveč pomeni tudi in še celo posebno, njihovo namero, da državna pogodba obveže obnovljeno demokratično Avstrijo, da do slovenske in hrvatske manjšine na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem vodi drugačno, negermanizacijsko politiko in da v namen njihove zaščite sprejema nove in popolnejše ukrepe. Prav posebej se ta namera nanaša na teritorialno utemeljenost te zaščite, kar je vidno v tem, da je nova državna pogodba — v razliko od senžermenske — ozemeljsko zaščito tudi konkretno opredelila.

4. V nasprotju s senžermensko mirovno pogodbo iz l. 1919, katere manjšinsko zaščitna teritorialna določila so se za varstvo slovenske in hrvatske manjšine v Avstriji izkazala kot nezadostna, je avstrijska državna pogodba takšna določila na novo, natančneje opredelila. Medtem ko je senžermenska pogodba vsebovala le splošno rabljeno teritorialno klavzulo manjšinskega varstva, da namreč to varstvo velja »v mestih in okrajih, v katerih biva znaten delež avstrijskih državljanov drugega jezika«, govori čl. 7 izrecno o Koroški in Štajerski, torej o deželah, kjer je Jugoslavija po sprejetju sklepa o meji za varstvo manjšin posebej zainteresirana, in pa o Gradiščanski, glede katere je Jugoslavija že ves čas sklepanja pogodbe o Avstriji zahtevala posebno varstvo hrvatske manjšine. Zaradi vsega tega postavlja čl. 7 manjšinsko zaščito ne le zaradi jezikovno posebnih, sicer pa pobilje neopredeljenih avstrijskih državljanov (»ratione personae«), temveč izrecno zaradi slovenske in hrvatske narodne manjšine in to na njenem domačem ozemlju (»ratione loci«). To ozemlje je pobilje opredeljeno takole: »...v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Štajerske in Gradiščanske s slovenskim, hrvaškim ali nacionalno mešanim prebivalstvom«. Opustitev pogoja, ki ga izrecno vsebuje senžermenska mirovna pogodba, o »znatnem deležu« prebivalstva narodne manjšine, je namerna, ker se čl. 7 nanaša na točno opredeljena ozemlja, ki so predmet meddržavnih pogajanj in katerih geografski obseg je dobro znan in ga ni treba šele ugotavljati in določati. Na tem ozemlju ni potrebno in ni dovoljeno postavljati pogoja nekega določenega deleža prebivalstva narodne manjšine. V tej zvezi je stipulirana prepoved asimilacije slovenske in hrvatske manjšine-prebivalstva — kot skupine

(kolektiva), ki ne izhaja le iz splošnega, manjšinsko zaščitnega namena celotnega čl. 7 temveč izrecno tudi iz določila njegovega 5. odstavka (prepoved denacionalizacije slovenske in hrvatske nacionalne manjšine), kar vsebuje tudi prepoved krčenja ali celo likvidiranja njihovega domačega ozemlja naselitve. Na tem ozemlju mora posebni režim, ustvarjen zaradi manjšinske zaščite, veljati brezpogojno in trajno. Ta pomen teritorialne utemeljenosti manjšinske zaščite je potrebno še posebno poudariti, saj izvira iz izkušnje dogajanja na Koroškem in Štajerskem, kjer je v teku več kot stoletna zavestna germanizacija (na Gradiščanskem po 1. 1920) in kjer ni nobene stvarne možnosti, da bi bilo ogroženo naselitveno ozemlje večinskega, nemškega prebivalstva. To je položaj, v katerem je v preteklosti in sedanjosti v svoji substanci ogrožena le manjšina. Ogroženo je le njeno ozemlje domače naseljenosti, ki ne pozna širjenja temveč vedno le krčenje in ekspanzijo večinskega elementa. Prav ta položaj je bil razlog za vključitev izrecne prepovedi asimilacije v avstrijski državni pogodbi.

5. Ozemlje manjšinske zaščite na Koroškem (upravni in sodni okraji s slovenskim in mešanim prebivalstvom) je bilo v teku sklepanja državne pogodbe večkrat definirano. Avstrijska stran sama ga je definirala že jeseni 1945, ko je že v naprej zavračala teritorialne zahteve Jugoslavije, še preden je ta svoje zahteve uradno konkretno opredelila. V spomenici z dne 12. septembra 1945 zaveznikom prek britanske vojaške vlade v Avstriji je koroška deželna vlada zapisala, da Koroška ni etnično enotna, da je njeno prebivalstvo sestavljeno iz nemško in slovensko govorečega prebivalstva, da je treba ločevati med severnim in zahodnim delom dežele, kjer prebiva izključno le nemško prebivalstvo, in pa med »dolinami in kotlinami na jugu in jugovzhodu srednje in vzhodne Koroške« z »mešanim« prebivalstvom. Ozemlje s slovenskim in mešanim prebivalstvom je avstrijska stran natančno opredelila z zakonsko uredbo, ki je na tem ozemlju uvedla splošno obvezno dvojezično t. j. slovensko-nemško osnovno šolstvo (3. oktobra 1945). Ta zakonska uredba našteva 64 koroških občin, za katere je značilno to, da skupaj tvorijo geografsko sklenjeno, nepretrgano ozemlje. V ponovnih izjavah je Avstrija v tem času zagotavljala, da hoče slovensko manjšino varovati in ji dati vse pravice, pri čemer ni nikoli dvomila o ozemlju, določenem za dvojezično šolsko ureditev. Nasprotno, avstrijski predstavniki so na tako teritorialno zasnovano dvojezično šolstvo ponovno uradno opozorili štiri velike države kot na poglobitni dokaz, da Avstrija slovensko manjšino na Koroškem priznava in ščiti.

Jugoslavija je ozemlje, ki se nanj nanaša čl. 7, definirala glede Koroške in Štajerske s teritorialnim zahtevkom, naznačenim že z noto z dne 14. novembra 1945. Glede obeh teh dežel in tudi glede Gradiščanske je to še dodatno storila s podrobnim prikazom etnične strukture v aneksih k memorandumu štirim velikim državam v začetku leta 1947. Zlasti je še treba upoštevati, da je Jugoslavija to storila tudi po sklepu štirih velikih o avstrijsko-jugoslovanski državni meji. V memorandumu z dne 28. julija 1949 konferenci namestnikov zunanjih ministrov štirih velikih sil, ki je tedaj razpravljala o manjšinsko zaščitnih določilih avstrijske državne pogodbe, je natančno, z naštetjem političnih okrajev in občin, opredelila ozemlje manjšinske zaščite slovenskega prebivalstva na Koroškem. Tako opredeljeno ozemlje se je v glavnem ujemalo z ozemljem dvojezičnih šol po avstrijski zakonski uredbi z dne 3. oktobra 1945. Ker so predstavniki prizadete slovenske manjšine tudi sami, po sklenitvi državne pogodbe, v spomenici avstrijski vladi in vladam štirih za-

vezniških držav in vladi pridružene sile Jugoslavije z dne 11. oktobra 1955 opredelili ozemlje, na katerem je utemeljena manjšinska zaščita po čl. 7 na Koroškem, kot »teritorij, ki je označen v uredbi o dvojezičnih šolah iz leta 1945, z vključenimi upravnimi, sodnimi, samoupravnimi in drugimi uradi v Celovcu, Beljaku in Šmohorju, ki so pristojni za imenovano ozemlje«, je podana dejanska soglasnost vseh treh prizadetih faktorjev, Avstrije, Jugoslavije, slovenske manjšine na Koroškem, glede obsega teritorija, na katerem je utemeljena manjšinska zaščita na Koroškem po čl. 7. To je bilo v času formuliranja tega člena v avgustu 1949. Ta člen je ostal po svojem besedilu nespremenjen vse do končnega podpisa državne pogodbe. Ni bilo potemtakem nobenega razloga za predstavnike štirih velikih držav, ki so odločali o avstrijski državni pogodbi, da bi glede obsega tega ozemlja imeli drugačno mnenje ali namero. Zato tudi niso kakorkoli naznačili, da bi to ozemlje šele bilo treba kako drugače določiti oz. ugotavljati, še prav posebej pa ne po poti kakršnegakoli ugotavljanja manjšine. Trditev avstrijske note z dne 2. decembrom 1974, da čl. 7 postavlja pogoj obstoja »relevantne manjšine«, ni utemeljena niti v okoliščinah nastanka niti v samem besedilu avstrijske državne pogodbe. Ta pogodba ne izhaja od pogoja, »da mora obstajati slovensko, hrvatsko ali mešano prebivalstvo«, temveč od znanega in od vseh treh prizadetih priznanega dejstva, da takšno prebivalstvo že obstaja in da bo moralo še nadalje obstajati. Zato je tudi napačen argument avstrijske note, da zakonska uredba o dvojezičnih šolah na Koroškem ni mogla že 3. oktobra 1945 določati ozemlje, ki se naj na njem izvajajo določila avstrijske državne pogodbe sklenjene šele deset let pozneje. Pravni subjekt in objekt zaščite, slovenska manjšina in njeno naselitveno ozemlje na Koroškem, sta stara in tradicionalna in nista šele nastala in to niti z zapisom v zakonski uredbi dne 3. oktobra 1945 niti 15. maja 1955, ko je bila avstrijska državna pogodba končno veljavno sklenjena.

6. Ugotavljanje slovenske manjšine, kakor je predvideno v avstrijskem zakonu o manjšinskem šolskem zakonu za Koroško z dne 19. marca 1959, v zakonu o uradnem jeziku na koroških sodiščih z dne 19. marca 1959, v sklepu parlamenta z dne 19. marca 1959, ki avstrijski vladi nalaga, da takšno ugotavljanje pripravi in izvede, in še posebno politični dogovor o potrditvi načela ugotavljanja, ki so ga sprejele vse v avstrijskem parlamentu zastopane stranke dne 17. septembra 1974, in sploh vsakršno ugotavljanje kot pogoj za izvajanje avstrijske državne pogodbe, je v očitnem nasprotju s to pogodbo in pomeni njeno hudo kršenje.

7. Omenjeno ugotavljanje manjšine pomeni »in merito«, da hoče Avstrija postaviti izvedbo manjšinske zaščite po čl. 7 na temelj načelnega dvoma o obstoju manjšine in načelnega zanikanja obveznosti, da imenovano manjšino štiti in ohranja kot celoto.

8. Po svojem izvoru je zamisel ugotavljanja manjšine nadaljevanje boja nemške nacionalistične družbene strukture na Koroškem za likvidacijo manjšine. To je nova oblika tega starega boja. Izvajati jo je bilo treba potem, ko se je po maju 1945 ta struktura morala odreči direktni genocidni metodi, kakršne je bil proti slovenskemu prebivalstvu uporabil nacistični režim. Ta nova oblika ustreza političnemu testamentu zadnjega predstavnika nacistične vladavine na Koroškem dr. F. Rainerja, ki je 8. maja 1945 priporočal, naj novi odgovorni ljudje na Koroškem

poiščejo prilagojene oblike boja, ki »bolje ustrezajo nazorom naših sovražnikov«, s čimer so bile mišljene zavezniške in pridružene države, ki so tedaj z velikanskimi žrtvami premagale hitlerjevsko Nemčijo. Prilagojene oblike protislovenskega boja je nemška nacionalistična družbena struktura na Koroškem začela neprikrito uveljavljati že po sklepu o mejah l. 1949, še bolj brez pomislekov in ozirov pa po sklenitvi avstrijske državne pogodbe in po prenehanju zavezniške zasedbe Avstrije. Med temi oblikami je zahteva po ugotavljanju manjšine postala pravcati »ceterum censeo« novim razmeram prilagojenih nosilcev nemškega nacionalizma na Koroškem. Ob tej quasi demokratični in demagoški zahtevi si ti nosilci neovirano pridobivajo in izsiljujejo vedno širši konsens prebivalstva vladajoče narodnosti za svoje splošne, zaradi poraza v drugi svetovni vojni, prikriti družbene cilje. Dejstvo, da je avstrijski zakonodajalec že l. 1959 sprejel načelo ugotavljanja manjšine, zlasti pa dejstvo, da so se po 15 vmesnih letih rezerviranosti (zaradi ugovora slovenske manjšine in protesta Jugoslavije) zanj ponovno opredelila vse v avstrijskem parlamentu zastopane stranke in da hoče avstrijska vlada to načelo celo uveljaviti kot pravico za Avstrijo, pričata o tem, kako nevarno so se razširile postojanke in vpliv nadaljevalcev (v prilagojeni obliki) miselnosti, ki je bila na srečo vsega človeštva vojaško poražena leta 1945.

9. Ljudska štetja na Koroškem so bila glede registriranja jezikovnega značaja prebivalstva vselej sredstvo zmanjševanja dežela slovenskega jezika. Kriterij »občevalnega jezika« je dajal nemškemu jeziku kot jeziku javnega življenja, politike, gospodarstva in javnih kulturnih ustanov že v času monarhije v števnih rezultatih veliko večji delež kot pa je bil delež samega nemškega prebivalstva. K temu so pripomogli še specifični politični prijemci števnih oblasti in pa pritisk nemškega nacionalizma. Stvari so se v teh pogledih v času prve avstrijske republike in njenih štetij leta 1923 in 1934 še bistveno poslabšale. Celo tako poslabšale, da je spričo nestvarnih rezultatov štetij 1923 in 1934 dobilo zadnje štetje v monarhiji leta 1910 pomen štetja, katerega rezultati relativno še najbolj ustrezajo stvarnem stanju. Od leta 1910, ko je na Koroškem v današnjih mejah bilo naštetih 66.463 oseb s slovenskim občevalnim jezikom, se je do leta 1934 statistično ugotovljeno število prebivalstva s slovenskim jezikom namreč zmanjšalo na 26.128. Poleg protestov in opozoril slovenske manjšine obstaja obsežna znanstvena literatura, ki obravnava teorijo in prakso ljudskih štetij na Koroškem. Ta dela ugotavljajo nesporno, da se je število registriranih oseb s slovenskim jezikom skrčilo tako hitro, da tega ni mogoče niti približno pojasniti s faktorji gibanja prebivalstva (morebitna večja umrljivost, izseljevanje in podobno), temveč da gre to krčenje na račun dejstva, da se čedalje večji krog oseb, ki so pri prejšnjem štetju bile še prištete k slovenskemu jeziku, prišteva pri novem štetju k nemškemu jeziku, ne da bi te osebe dejansko spremenile svoj jezikovni značaj. Tega dejstva niti sami predstavniki Avstrije v pogajanjih za državno pogodbo niso zanikali. Tako je prihajal rezultat štetij v prvi avstrijski republiki v čedalje večje neskladje z dejanskim jezikovnim značajem prebivalstva, seveda na škodo slovenskega jezika. Ni naključno, da so koroški vladni faktorji, ki so jeseni 1945 pripravljali dvojezično šolsko ureditev, ki naj bi dokazovala dobro voljo nove Avstrije nasproti slovenskemu prebivalstvu Koroške, segli za določitev teritorialnega temelja te ureditve nazaj k podatkom zadnjega štetja v monarhiji leta 1910, da so se izognili rezultatom avstrijskega štetja leta 1934, katere so torej imeli za nestvarne. Nestvarnost rezultatov ni samo posledica

napačne števne metode (l. 1934 so spraševali o »jeziku kulturnega kroga«), temveč je v največji meri posledica germanizatorskega pritiska vseh vrst na slovensko manjšino. Na te okoliščine je v času pripravljanja avstrijske pogodbe jugoslovanska delegacija ponovno in izčrpno opozarjala. V memorandumu iz leta 1948 je za zaščito slovenske in hrvatske manjšine v Avstriji zato med drugim izrečno zahtevala: »Pri ljudskih štetjih je treba ugotavljati *materinski jezik* v sodelovanju s predstavnikom Hrvatov oz. Slovencev«. Po sklepu o mejah je ta element manjšinske zaščite še podrobneje opredelila v spomenici z dne 28. julija 1949, pri čemer je izrecno opozorila, da je izjave o materinskem jeziku, označenem kot »windisch«, treba registrirati kot »slovenski«. To opozorilo je bilo posledica izkušnje s taktiko skrajnih nemških nacionalistov na Koroškem, ki jo je nacistični režim povzdignil v sistem, namreč zatiranje, da je slovensko narečje na Koroškem posebna jezikovna skupina, različna od slovenskega knjižnega jezika. Nacistične oblasti so v skladu s svojo politiko likvidacije slovenske manjšine izvedle v l. 1939 štetje, ki je prvo v zgodovini ljudskih štetij na Koroškem poleg nemškega in slovenskega jezika spraševalo še po slovenskem narečju in ga pod imenom »windisch« registriralo kot posebno jezikovno skupino. Podatki tega štetja so v prvih letih po vojni bili sicer znani le v globalnih številkah, prav dobro pa je še vsem prizadetim bilo v spominu, kako so nacisti vključili pojem in oznako »windisch« v svoj sistem. Treba je pripomniti, da so nacistične oblasti s tem štetjem pripravljale »končno rešitev« slovenskega vprašanja na Koroškem, t. j. izselitev slovenskega elementa.

V prvih letih neposredno po vojni v Avstriji ni bilo splošnega ljudskega štetja. Ze v tem času pa je za praktične potrebe dvojezičnega šolstva na Koroškem šolska oblast vsako leto izvedla prek učiteljev anketo o materinščini šolarjev. V tem času so še hoteli dokazovati, da je storjen odločilni prelom z nacistično tradicijo na Koroškem in da je slovenska manjšina enakopravna in zavarovana. Šolska oblast je izrecno poudarjala, da gre za materinski jezik, torej ne za kak »občevalni« jezik učencev, in pa da obstaja poleg nemškega le slovenski jezik, ki obsega tudi pojem »windisch«. Navodilo glede izpolnjevanja vprašanja o materinščini se je še l. 1951 glasilo: »Kot materinski jezik je treba zapisati občevalni jezik, ki je v rabi v družinskem krogu. Pri tem ne gre za izjavo o »kulturni pripadnosti«, zaradi česar je treba učence, ki govore doma izključno ali pretežno slovenski oz. slovensko narečje (nekoč označevano kot »windisch«) zapisati v rubriko »materinski jezik slovenski«. — Pripomniti je treba, da je šolska oblast na Koroškem v tistem času tudi sicer opozarjala, da v uradni rabi izraz »windisch« ni dopusten in da je uradna označitev tega jezika »slovenski« (»slowenisch«) (Odlok koroškega deželnega šolskega sveta z dne 10. aprila 1946). Prvo splošno ljudsko štetje je Avstrija izvedla l. 1951, *šele potem, ko sta člena o mejah in manjšinski zaščiti v načrtu pogodbe že bila sprejeta* in formulirana. Dotlej so na Koroškem že močno oživele politične sile, ki so se po maju 1945 morale začasno potuhnuti in ki so v tem štetju videle možnosti nadaljevati po zavezniški zmagi pretrgano »končno rešitev« slovenskega vprašanja na Koroškem. Te sile so že osnoval organizacije z značilnim diskriminacijskim proti Slovincem naperjenim naslovom »Zveza domovini zvestih južnih Korošcev« in prek nje in vseh drugih postojank v družbeni strukturi so oživele zahtevo po registraciji slovenskega narečja z imenom »windisch« kot posebnega jezika poleg slovenskega. Namen je bil decimirati v števnikih rezultatih število prebivalstva slovenskega jezika. Avstrijska statistična oblast je s svoje strani zavrgla materinščino kot kriterij za popis jezikovne pripadnosti in se vrni-

la k »občevalnem jeziku« in k vsem problematičnim prijemom pri izvedbi štetja, kakršne je že v prvi republiki slovenska manjšina odločno zavračala (sistem števni komisarjev in pod.). Kot novost je uvedla možnost, da se pri šteti osebi vpiše tudi dva ali več občevalnih jezikov, kar manjšini, ki dejansko večidel govori tudi nemški jezik, samo po sebi ne bi moralo biti v škodo, kar pa se je pokazalo kot posebno problematično pri izračunavanju in objavljanju rezultatov štetja. Toda poglobljena negativna in proti obstoju slovenske manjšine na Koroškem usmerjena značilnost štetja je bilo to, da štetje ni sledilo omenjeni metodi šolskih oblasti, temveč je dopustilo cepljenje slovenskega jezika v »slovenski« in »windisch«. Tega cepljenja števni formularji seveda niso predpisovali, saj posebej sploh niso govorili o nobenem jeziku, ne o nemškem ne o kakem drugem. Statistične oblasti pa cepljenja slovenskega jezika v dve kategoriji tudi niso izrecno prepovedale, celo kakega kritičnega mnenja niso izrazila čeprav bi to bilo njihova strokovna dolžnost. Tako je bilo polje odprto dejavnosti in tendencam, ki so rehabilitirale nacistični protimanjšinski števni sistem. Širili so geslo, da je treba v jezikovno rubriko pri slovenskem prebivalstvu vpisovati oznako »windisch«.

Organizirani akciji za uveljavitev tega sistema se je nato pridružila tudi oblast: 8. maja 1951 je koroški deželni glavar izdal vsem občinam, t. j. izvedbenim instancam štetja, odlok (Zl. 6981-2/51), v katerem je sporočeno obvezno tolmačenje, kako je treba izpolnjevati rubrike o občevalnem jeziku. In sicer: »Praviloma pripadajo k področjem, kjer se govorita dva ali več občevalnih jezikov, tiste občine Koroške, v katerih obstajajo dvojezične šole in kjer se poleg nemškega jezika uporablja še slovenski ali »windisch« kot občevalni jezik«. Iz tega navodila in poznejšega komentarja v dnevnem tisku je očitno, da je oblast na ozemlju dvojezičnih šol Koroške govorila o vseh treh jezikovnih oznakah kot o enakovrednih in da se ni zavzela za to, da bi opozorila, da je slovenski jezik en sam in da je »windisch« njegova uradno nepriznana soznačnica. Tega ni storila, čeprav se je dobro zavedala, kakšne tendence se skrivajo za vsiljevanjem »windisch« kot ločeno upoštevanega jezika pri štetju. Glasilo stranke deželnega glavarja je prav v zvezi z navedenim njegovim odlokom komentiralo: »Enačenje 'windisch' z domovinsko zvestobo je zelo mladega datuma... V času (odloka) pa je bilo že znano, da bo neka določena stran pri prihodnjem ljudskem štetju ljudi pozivala, naj vpišejo »windisch« namesto »slovenski«. — Pri odloku deželnega glavarja z dne 8. maja 1951 je šlo torej za zavestno odločitev oblasti, da se ne postavijo po robu akciji za uvedbo »windisch«, vzlic temu, da so se zavedale diskriminacijskega značaja tega početja. Še več, te oblasti so uradno tolmačile, da je takšna akcija dopustna in zakonita. Trditev avstrijske note, da avstrijske oblasti niso odgovorne za oživitve posebne uradne registracije »windisch« pri ljudskih štetjih, ampak da so samo vzele na znanje, kar je lastnoročno vpisalo določeno število državljanov, je napačna že v luči navedenega odloka koroškega deželnega glavarja. Ta trditev živo priča vrh tega o vznemirljivem nagnjenju avstrijske vlade, da zamiži pred organizirano protimanjšinsko dejavnostjo. V praksi so odlok koroškega deželnega glavarja tolmačili številnim komisarjem celo kot obveznost, da vpisujejo kjerkoli mogoče, t. j. kjer odpor štete osebe ni preveč močan, »windisch« namesto slovenski. O tem obstajajo izpovedi verodostojnih prič. Avstrijska statistična služba je pozitivno sprejela in podprla akcijo za rehabilitacijo nacistične števne manipulacije z jezikom »windisch«. To je dokazano z dejstvom, da je kategorijo »windisch« vključila v statistično obdelavo in objavo brez vseh pridržkov. Za štetje l. 1971

je celo vnaprej, torej že pred »lastnoročnim vpisom določenega števila državljanov«, tehnično pripravila program za računalniško obdelavo podatkov štetja vključno jezikovno kategorijo »windisch«.

Posebno registriranje »windisch« poleg slovenskega in pa nemškega jezika je široko odprlo vrata manipuliranju s števničnimi rezultati pri objavi in pri sprejemanju oblastnih ukrepov v zvezi z manjšino na Koroškem, a vselej v njeno škodo. Podatki štetja l. 1951 so bili uradno objavljeni v štirih različnih variantah, katerih vsaka je dala drugačno številko o slovenskem jeziku, skupna poteza teh objav pa je, da so vse od slovenskega jezika odštevale »windisch« po raznih metodah, a da nobena ni povedala, kakšno je skupno število vseh oseb s slovenskim občevelnim jezikom brez njegove neznanstvene cepitve (42.095). V to proti priznanju obstoja slovenskega prebivalstva naperjeno »matematiko« so se vključile obnovljene protimanjšinske organizacije. Te so v javnosti in v politiki dosledno uveljavljale najslabšo možno varianto izračunavanja števila oseb slovenskega jezika: Vse osebe, pri katerih je bil zapisan jezik »windisch« v kakršnikoli kombinaciji, so prištevali k nemškemu prebivalstvu, slovenski značaj so dopuščali le še tistim, ki so slovenski jezik vpisali kot edini ali pa na prvem mestu (13.712). *In prav to za manjšino najbolj neugodno varianto je sprejela avstrijska vlada leta 1959, ko je pripravljala zakon o slovenskem jeziku pri sodiščih!* Za določitev sodnih okrajev, ki provizorično, do ugotavljanja manjšine, pridejo v poštev za izvajanje tega zakona, je porabila izračun, ki je temeljil na omenjeni metodi nemških ekstremistov. Vrh tega je še svojevoljno postavila kriterij 20 %-nega deleža tako izračunanega manjšinskega prebivalstva. Na tak način je lahko izdelala zakonski predlog, potem sprejet v parlamentu, ki je slovenski jezik pri sodiščih omejil le na tri koroške sodne okraje od skupno devetih dvojezičnih! Na podoben način je vlada uporabila tudi podatke ljudskega štetja iz leta 1961 pri pripravi zakona o dvojezičnih krajevnih napisih z dne 6. julija 1972 za določitev krajev, ki naj bi bili označeni dvojezično: Zopet je bil samovoljno vzet kriterij 20 %, od slovenskega prebivalstva pa so odšteli osebe z jezikovno oznako »windisch«, »windisch-deutsch« in »deutsch-windisch«. Vzlic temu, da je štetje l. 1961 že samo po sebi v celoti za slovensko manjšino slabše od štetja leta 1951, so vendarle edino zaradi uporabe metode, ki jo vsiljujejo »Heimatsdienst« in sorodne organizacije, mogli priti do trditve, ki jo vsebuje vladno pojasnilo k zakonskemu predlogu, da je namreč »slovenska manjšina na Koroškem naseljena raztresena«, t. j. da ni sklenjenega ozemlja s slovenskim in mešanim prebivalstvom. Kot je znano, vsebuje isto protimanjšinsko trditev tudi nota avstrijske vlade z dne 11. januarja 1973. Zaradi vseh teh dejstev je težko dovolj ostro označiti neresničnost trditve avstrijske note z dne 2. decembra 1974 da »avstrijska savezna vlada uostalom nije dovolila da na njenu manjinsku politiku utiču ove razne windišarske kombinacije«.

Še enkrat je treba poudariti, da so trditve, da žive na Koroškem poleg Slovencev še posebni »Windische« s posebnim jezikom, pred nacizmom zastopali le posamezni nacionalistični publicisti in da je ni sprejela pri svojih štetjih niti stara monarhija niti prva avstrijska republika. Uradno so jo uvedli šele nacisti pri štetju l. 1939. Po vojni so šolske oblasti uradno oznako »windisch« prepovedale, v svojih statističnih anketah so spraševale le za nemško ali slovensko materinščino učencev. Po sklepu o mejah pa so pri štetju l. 1951 in tudi pri vseh naslednjih štetjih zopet sprejeli »windisch« kot posebno kategorijo in s tem prevzeli tradicijo nacizma. Nekritičnost avstrijske vlade do te tradicije je nedvomno stvar, ki jo

je treba gledati tudi v luči protinacističnih določil državne pogodbe in ne le z vidika določil njenega čl. 7. Do kakšne mere je avstrijska vlada nekritično, a vneto sprejemala in celo zagovarjala to tradicijo nacizma, se posebno drastično vidi v odgovoru avstrijske vlade z dne 11. septembra 1961 na vprašanja Komisije za človeške pravice pri Evropskem svetu o jezikovni strukturi prebivalstva v sodnem okraju Rožek (Rosegg) na Koroškem (zadeva »Isop«). Odgovor avstrijske vlade (baje je njegov avtor zdaj najvišji funkcionar Republike Avstrije)* — je čisto resno zatrjeval, da obstaja v tem sodnem okraju poleg prebivalstva nemškega in slovenskega jezika, še prebivalstvo tretjega, »windisch« jezika in je ta jezik, v podkrepitev njegove posebnosti, še posebej označil kot (lužiško) srbskega (v angleškem prevodu-besedilu »wendish sorbish«)!

Ze te izkušnje s teorijo in prakso povojnih avstrijskih ljudskih štetij v zvezi z jezikom prebivalstva na ozemlju političnih in sodnih okrajev na Koroškem s slovenskim ali mešanim prebivalstvom, vse izkušnje z ukrepi avstrijske zakonodaje, ki se je na ta štetja naslanjala, kažejo, kako škodljiv učinek bi za zavarovani obstoj manjšine imela izvedba ugotavljanja manjšine v kakršnikoli obliki. Zato je tembolj upravičen protest in odpor prizadete slovenske manjšine proti sklepu avstrijskih v parlamentu zastopanih strank o izvedbi ugotavljanja.

Opozoriti je treba še enkrat, da je ugotavljanje kot pogoj za izvedbo manjšinsko zaščitnih določil avstrijske državne pogodbe v nasprotju s prav temi določili samimi, da je ob pripravljanju in sklepanju državne pogodbe bilo ozemlje s slovenskim in mešanim prebivalstvom na Koroškem po vseh prizadetih nedvoumno opredeljeno. K temu je treba dodati, da je ugotavljanje v sedanjem času, enako kot že ves čas, tudi *stvarno* nepotrebno, saj je avstrijskim oblastem to ozemlje dobro znano. To dokazuje npr. odlok koroške direkcije deželnih uradov z dne 10. avgusta 1968, o upoštevanju slovenskega jezika v upravi. Ta odlok vsebuje definicijo, kateri politični in sodni okraji so dvojezični. Nadaljnji tak dokaz je priporočilo koroškega deželnega glavarja z dne 3. septembra 1958 koroškim občinam v isti materiji. Ta je naslovljen *imenoma* na občine na dvojezičnem ozemlju (52 občin). Paradoksalnost koroškega položaja, ki ga je ustvarila z ničimer ovirana dejavnost nemškonacionalističnih nadaljevalcev protislovenske tradicije nacizma, se otipljivo pokaže v luči dejstva, da avtorji akcije za referendum o sprejetju zakona o ugotavljanju manjšine v *svojem osnutku tega zakona sami naštejejo politične in sodne okraje na Koroškem s slovenskim in mešanim prebivalstvom* (par. 1) in tako sami definirajo ozemlje manjšine, ki bi ga naj s posebnim glasovanjem šele ugotovili, pravzaprav, izbrisali.

Povzetek

O teritorialni zasnovanosti manjšinske zaščite in o protipogodbenih stališčih in praksi Avstrije

V dosedANJI zakonodaji (1959 do 1972) na temelju čl. 7 pogodbe o obnovi demokracije in neodvisne Avstrije je implicitno priznано načelo, da je zaščita slovenske in hrvatske manjšine po tem členu teritorialno utemeljena. Avstrija pa dosledno skuša to načelo obiti ali razvrednotiti. Obiti s tem, da izhaja od načelnega dvoma o obstoju ozemlja

* Th. Veiter, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien 1970, str. 782.

avtohtone naseljenosti manjšine (na Štajerskem ga direktno zanika) in s tem, da pogodbeni pojem »upravni in sodni okraji s slovenskim (hrvatskim) ali mešanim prebivalstvom« tolmači kot nepovezan seznam posameznih naselij, a še tega skuša čim bolj skriti, kar je tudi temeljni namen sklepa o ugotavljanju manjšine. Razvrstiti skuša teritorialno načelo s tem, da ga formalno upošteva zgolj kot administrativno relevantno ugotovitev »krajnega območja uporabe manjšinskih določil« in da ne izhaja od dejstva, da je za prizadete avtohtone manjšine ozemlje naseljenosti bistven element narodnostnega obstoja, ki ga pogodba štiti, enako bistven kot drugi taki elementi (jezik, kultura, premoženje itn.).

Teritorialna zasnovanost zaščite po čl. 7 izhaja prav posebej iz dejstva, da pomeni ta člen glede Slovencev na Koroškem in Štajerskem oblike rešitve teritorialnega vprašanja t. j. poteka državne meje med Avstrijo in Jugoslavijo ki je bilo ob koncu druge svetovne vojne mednarodno pravno odprto. Specifična obveznost Avstrije, da štiti slovensko manjšino prav na ozemlju, katerega državna pripadnost je mednarodno pravno bila odprta, je v neposredni vzročni in stvarni zvezi s sklepom o obnovi stare državne meje med Avstrijo in Jugoslavijo. Čl. 5 Avstrijske pogodbe o mejah kot čl. 7 o zaščiti slovenske in hrvatske manjšine sta neposredno vzročno in stvarno povezana v svojem nastanku in formulacijah (sklep predstavnikov štirih velikih zaveznških držav z dne 20. junija 1949 o mejah in hkrati o manjšinski zaščiti, konkretna formulacija določil za to zaščito 24. avgusta 1949). S stipulacijo čl. 7 je bilo zavrženo stališče Avstrije, da nova določila niso potrebna, ker imajo v Avstriji veljavo še stara določila senžermenske mirovne pogodbe iz l. 1919. Predstavniki štirih držav so manjšinsko zaščitna določila na novo in natančneje opredelili in sicer prav v teritorialnem smislu. Medtem ko je senžermenska pogodba vsebovala le splošno rabljeno klavzulo manjšinskega varstva, da namreč to varstvo velja »in towns and districts in which a considerable proportion of Austrian nationals of other than German speech are resident«, govori čl. 7 izrecno o Koroški in Štajerski torej o deželah, katerih pripadajo pred sklepom o avstrijsko-jugoslovanski meji sporna ozemlja, in pa o Gradiščanski, glede katere je Jugoslavija ves čas pogajanj o avstrijski pogodbi zahtevala posebno varstvo hrvatske manjšine. Čl. 7 postavlja manjšinsko zaščito ne le zaradi jezikovno posebnih sicer pa pobliže neopredeljenih avstrijskih državljanov (»ratione personae«), temveč izrecno zaradi slovenske in hrvatske narodne manjšine in to na njenem domačem ozemlju (»ratione loci«). To ozemlje je pobliže opredeljeno takole: »in the administrative and judicial districts of Carinthia, Burgenland and Styria, where there are Slovene, Croat or mixed populations.« Opustitev pogoja, ki ga izrecno vsebuje senžermenska pogodba, o »considerable proportion« prebivalstva narodne manjšine, je namerna, ker se čl. 7 nanaša na točno opredeljena ozemlja, ki so predmet meddržavnih pogajanj in katerih geografski obseg je dobro znan in ga ni treba šele ugotavljati in določati. Na tem ozemlju ni potrebno in tudi ni dovoljeno postavljati pogoja nekega določenega deleža prebivalstva narodne manjšine. V tej zvezi je stipulirana prepoved asimilacije slovenske in hrvatske manjšine (prebivalstva) kot skupine in to ne le v splošnem ščitenju manjšine s čl. 7 temveč tudi izrecno v njegovem 5. odstavku. Prepoved denacionalizacije vsebuje prepoved krčenja ali celo likvidiranja ozemlja naselitve prizadetih narodnih manjšin. Na tem ozemlju mora posebni režim, ustvarjen zaradi manjšinske zaščite, veljati brezpogojno in trajno. Ozemlje manjšinske zaščite na Koroškem je bilo v teku sklepanja avstrijske pogodbe večkrat definirano tako s strani Avstrije (spomenica koroške dežele vlade zaveznikom z dne 12. septembra 1945, zakonska uredba dežele Koroške z dne 3. oktobra 1945 o ozemlju splošnih obveznih dvojezičnih šol; na to uvedbo se je avstrijska stran v teku pogajanj ponovno sklicevala) kot s strani Jugoslavije (teritorialni zahtevki na koroškem in štajerskem sektorju državne meje v noti zaveznikom z dne 14. novembra 1945, v memorandumu konferenci štirih držav v začetku l. 1947, prav posebno pa še v memorandumu z dne 28. julija 1949 konferenci štirih držav, ki je razpravljala o manjšinsko zaščitnih določilih oz. o čl. 7). Ker je po sklenitvi avstrijske pogodbe tudi predstavništvo same prizadete slovenske manjšine v svoji spomenici avstrijski vladi in vladam štirih držav ter vladi Jugoslavije z dne 11. oktobra 1955 opredelilo ozemlje manjšinske zaščite po čl. 7 na Koroškem kot identično ozemlju, določenem 1945 za dvojezični šolski sistem, je v kritičnem času bila podana dejanska soglasnost vseh treh prizadetih faktorjev, Avstrije, Jugoslavije in slovenske manjšine na Koroškem glede obsega teritorija, na katerem je utemeljena manjšinska zaščita na Koroškem po čl. 7. To dejansko soglasje je Avstrija zanižala šele pozneje, ko je v praksi hotela revidirati določila čl. 7.

Najizrazitejša oblika revidiranja in neizpolnjevanja avstrijske pogodbe je zanikanje trdne teritorialne utemeljenosti manjšinske zaščite in zadevni sklep o ugotavljanju manjšine. Po svojem izvoru je zamisel ugotavljanja manjšine nadaljevanje iz zgodovine znanih naporov vladajočih nemško nacionalističnih faktorjev na Koroškem za likvidacijo slovenske manjšine. Ti faktorji so po porazu nacizma morali odstopiti od direktne genocidne metode, morali so se prilagoditi političnim nazorom zmagovitih držav. Gre za eno poglavitnih prilagojenih oblik boja, ki »bolje ustrežajo nazorom naših sovražnikov«, kakor je svetoval zadnji Gauleiter F. Rainer, 8. maja 1945, ko je izročal oblast predstavnikom post-nacistične Koroške. Zamisel ugotavljanja manjšine kot način revidiranja in neizpolnjevanja avstrijske pogodbe se naslanja tudi na prakso povojnih avstrijskih ljudskih štetij na Koroškem, ki so glede zapisovanja jezikovnega značaja prebivalstva bila vedno sredstvo zmanjševanja številčnega deleža slovenskega jezika. Že pri prvem štetju po vojni l. 1951 (mejno vprašanje je bilo že odločeno) so nosilci nemškega nacionalizma dosegli, da so v številni praksi in v statistični obdelavi lingvistično in etnično enotni jezik slovenskega prebivalstva v dva politično diskriminirana jezika: »slowenisch« naj bi bil jezik politično problematičnih Slovencev, »windisch« pa jezik »domovini zvestih«. Vir inspiracije je bilo štetje l. 1939, ko so nacistične oblasti prvič uporabile razlikovanje med »slowenisch« in »windisch«. Trditev avstrijske vlade v noti z dne 2. decembra 1972, da avstrijske oblasti niso odgovorne za to oživitve posebne uradne registracije »windisch« pri ljudskih štetjih, marveč da so samo vzele na znanje, kar je določeno število državljanov lastnoročno vpisalo v številne formularje, je napačna in sicer v luči odloka koroškega deželnega glavarja Zl. 6981-2/51 z dne 8. maja 1951, v luči, kako je avstrijska državna statistična služba podatke o »windisch« vključila v statistično obdelavo in objavo, prav posebej pa je napačna v luči dejstva, da je ta služba za štetje l. 1971 vnaprej (še pred »lastnoročnim« vpisom določenega števila državljanov) vključila kategorijo »windisch« v program za računalniško obdelavo. Zakonodajna in administrativna praksa Avstrije zanika nadaljnjo trditev avstrijske note z dne 2. decembra 1974, da »avstrijska vlada ni dovolila, da bi razne vindišarske kombinacije vplivale na njeno politiko«. Ugotavljanje manjšine v kakršni koli obliki že — kot pogoj za izvedbo manjšinsko zaščitnih določil državne pogodbe, je v nasprotju s prav temi določili samimi. Vrh tega je ugotavljanje manjšine v sedanjem času, enako kot že ves čas, tudi stvarno nepotrebno za zaščito manjšine na njenem zdavnaj znanem ozemlju avtohtonega prebivanja.

Summary

Territorially Based Minority Protection and the Austrian Views and Practice in Violation of the State Treaty

Hitherto the legislation (passed between 1959 and 1972) under the terms of Article 7 of the State Treaty for the Re-establishment of a Democratic and Independent Austria has implicitly contained the principle that the protection of the Slovene and Croat minorities under this Article is territorially based. However, Austria is making persistent efforts to circumvent or water down this principle. She tries to circumvent it by casting doubts, in principle, on the very existence of the territory settled by autochthonous minority (in Styria she is denying it outright), and by interpreting the term, »administrative and judicial districts where there are Slovene (Croat) or mixed populations«, as a disconnected series of individual settlements. At the same time Austria attempts to limit this term as much as possible, and this is the basic reason for the decision on the assessment of the minority. Austria also tries to water down the territorial principle by taking formal account of it as a merely administratively relevant »local area where minority provisions are in effect«, and by ignoring the fact that, as far as the autochthonous minorities are concerned, the territory of settlement is an essential element of ethnic existence, safeguarded by the State Treaty, of equal importance as the rest of similar elements (e. g. language, culture, property, etc.).

The territorially based protection under Article 7 results especially from the fact that, as far as the Slovenes in Carinthia and Styria are concerned, this Article represents a form of solution of the territorial question, i. e. delimitation between Austria and Yugoslavia, which at the end of World War Two was an open question in international law.

The specific obligation of Austria to protect the Slovene minority in the very territory whose state adherence was uncertain in international law has a direct causal and actual connection with the decision on the re-establishment of the former state frontiers between Austria and Yugoslavia. Article 5 of the Austrian State Treaty on frontiers as well as Article 7 on the protection of the Slovene and Croat minorities are directly causally and actually linked both in their origin and formulation (decision by the Four Power representatives on June 20, 1949, concerning both the frontiers and the minority protection, with concrete provisions stipulating this protection being formulated on August 24, 1949). The terms of Article 7 repudiated the Austrian view that no new provisions are necessary since the old provisions of the Peace Treaty of St. Germain of 1919 are still in effect in Austria. The Four Power representatives redefined the minority protection provisions in greater detail, and they did so in terms of the territorial principle. Whereas the Treaty of St. Germain contained only a general clause on the minority protection to the effect that this protection should obtain in «towns and districts in which a considerable proportion of Austrian nationals of other than German speech are resident», Article 7 expressly cites Carinthia and Styria, i. e. the two provinces which include the areas that before the decision on the frontiers between Austria and Yugoslavia had been disputed territory, as well as Burgenland in which throughout negotiations on the State Treaty Yugoslavia demanded special protection for the Croat minority. Article 7 stipulates the minority protection not only because of some linguistic peculiarities, with the Austrian nationals not closely identified («ratione personae»), but explicitly because of the Slovene and Croat national minorities in their very native territory («ratione loci»). This territory is more closely defined as follows: «...in the administrative and judicial districts of Carinthia, Burgenland and Styria, where there are Slovene, Croat or mixed populations». The dropping of the condition explicitly stated in the Treaty of St. Germain about «a considerable proportion» of the population of the national minority is intentional since Article 7 refers to precisely defined territories which are an object of interstate negotiations and the geographical size of which need not be first determined and established. In these territories it is unnecessary and prohibited to make any conditions as to the numerical strength of the national minority as a percentage of the total population. In this connection the prohibition of assimilation of the Slovene and Croat minorities (population) is stipulated not only under the general terms of Article 7 concerning the minority protection, but also explicitly in its Paragraph 5. The prohibition of denationalisation includes the prohibition of diminution or even suppression of the areas in which the concerned national minorities are settled. In these areas the special regime, created with a view to ensuring the minority protection, shall stay in effect unconditionally and permanently. Throughout negotiations concerning the Austrian Treaty the territory of the minority protection was repeatedly defined both by Austria (the memorandum of the Carinthian provincial government to the Allied Powers on September 12, 1945, the legislative decree of the Province of Carinthia on October 3, 1945, regarding the territory in which bilingual schools were compulsory: the Austrian side during negotiations repeatedly referred to this decree), and by Yugoslavia (territorial demands in the Carinthian and Styrian sectors of the state frontiers in her note to the Allied Powers of November 14, 1945; in her memorandum to the Four Power conference early in 1947; and especially in her memorandum of July 28, 1949, to the Four Power conference which was discussing the provisions for the minority protection, i. e. the terms of Article 7). Since after the conclusion of the Austrian State Treaty the representative body of the very Slovene minority concerned, in its memorandum of October 11, 1955, to the Austrian government, the Four Power governments, and the government of Yugoslavia, defined the territory of the minority protection in Carinthia under Article 7, at the critical time there was actually an agreement of all the three parties involved, Austria, Yugoslavia and the Slovene minority in Carinthia, as to the size of territory in which the minority protection in Carinthia was fully justified. This actual agreement was repudiated by Austria only later, when she wanted to revise the terms of Article 7 in practice.

The most flagrant form of revision and non-implementation of the Austrian State Treaty is the negation of a firmly territorially based minority protection and the resulting decision of the assessment of the numerical strength of the minority. Historically speaking, the idea of assessing the minority had been at the roots of the well-known attempts by the ruling German nationalistic circles in Carinthia to liquidate the Slovene minority. After the defeat of nazism these circles had to renounce the di-

rect method of genocide, they had to adapt themselves to the political views of the victorious Powers. The assessment is one of the principal weapons, adapted so as to »better correspond to the views of our enemies«, according to the literal advice given by the last Gauleiter, F. Rainer, on May 8, 1945, as he quietly handed over the reins of power to the representatives of the post-nazi Carinthia. The idea of assessing the minority as a means to revise and ignore the provisions of the Austrian State Treaty is also based on the postwar Austrian public censuses in Carinthia which as records of the linguistic character of the population have always been used to reduce the number of people speaking the Slovene language. As early as the first postwar public census of 1951 (by then the question of frontiers was settled) the protagonists of the German nationalism, insofar as the method of counting and statistical processing were concerned, succeeded in splitting the linguistically and ethnically common language spoken by the Slovene populations into two discriminated idioms: »slowenisch« was supposed to be the language of politically unreliable Slovenes, whereas »windisch« was the language of those who had remained »loyal to their country«. The inspiration for such practice was the census of 1939, when the nazi authorities for the first time used the distinction between »slowenisch« and »windisch«. The claim made by the Austrian government in its note of December 2, 1972, that the Austrian authorities were not responsible for the re-introduction of special official registration, »windisch«, at public censuses, but that they merely took notice of it since a certain number of Austrian nationals have personally made such entries in the census forms, is false. It is false in view of the decree issued by the Head of the Carinthian provincial government Z. 6981-2/51 of May 8, 1951; in view of the manner in which the official Austrian statistical service processed and published the data about »windisch-speaking« persons; and especially in view of the fact that in 1971 the census service (even before »a certain number of Austrian nationals have personally made such entries«) included in advance the »windisch« category in its computer processing programme. Austria's legislative and administrative practice disproves another claim advanced in the Austrian note of December 2, 1974, that »the Austrian government has not allowed various windisch combinations to influence its policy«.

The assessment of the minority — in any form whatsoever — as a precondition for the implementation of the provisions for the minority protection under the State Treaty, is a violation of these very provisions. Moreover, the minority assessment at the present time, no less than at any time in the past, is *in fact* unnecessary for the protection of the minority in its autochthonous territory of settlement which has long been known.

UDK 323.15.001(436.6=863):341.24(436)=1955=

O upoštevanju manjšine kot subjekta lastne usode

Drago Druškovič

Splošen razvoj¹ je doprinesel k spoznanju, da je treba v večji meri upoštevati narodne (etnične) manjšine kot subjekte pri urejanju vprašanj, ki zadevajo njihove razvojne možnosti. In to ne glede na to, da so kot posebne skupnosti le objekti zaščitnih določil v mednarodnih pogodbah, saj teh ne podpisujejo. V njih imenu nastopajo matične (glede na etničnost) države, medtem ko so manjšine v omenjenih dogovorih prisotne s pričevanji o svojih usodah. Vsekakor so s tem priznane kot identitete in jih v okviru držav druge, prevladujoče narodnosti (etničnosti) upoštevajo bolj ali manj kot subjekte lastne usode.

V našem zapisu bomo v fragmentarni obliki na primeru koroških Slovencev skušali predstaviti položaj in razmerje etnične (narodne) manjšine do etnično drugorodne in v državi prevladujoče avstrijske skupnosti nemškega jezika predvsem iz enega zornega kota: — v koliki in kakšni meri upošteva manjšino kot subjekt prevladujoča (v državi, v družbi) skupnost.

Pri tem smo izbirali kot primere za pojasnila podatke iz novejšega dogajanja, iz zadnjih dvajset let po podpisu avstrijske državne pogodbe (1955). Razumljivo, da izhajamo tudi iz splošnih razsežnosti novejših moralnopolitičnih spoznanj o tem, kako naj bi ljudje in skupnosti urejali medsebojna razmerja.

V teoriji so se izvedenci že pred četrto stoletja (1949) takole izrazili o manjšini kot subjektu svoje usode:

»Drugo je vprašanje, da vemo, ali so posebni zaščitni ukrepi, ki so v soglasju z manjšino, individualne ali skupinske pravice. Odgovor je odvisen od tega, ali je država priznala manjšino (manjšinsko skupnost, D. D.) kot pravno osebo ali ne. Če jo je priznala, obstojata dve vrsti pravic: tiste, ki jih manjšina kot pravna oseba in ki jo zastopajo njeni zakoniti organi — lahko uveljavlja pri državi in tiste pravice, ki jih posamezni člani manjšine lahko uveljavljajo kot njeni pripadniki. Če pa država nasprotno ni priznala manjšine kot pravne osebe, temveč ji je samo na-

¹ Navajamo le skromen izbor del iz območja narodnostnih vprašanj:

Guy Néraud, *L'Europe des Ethnies*, Presses d'Europe, I. izd. 1963, II. izd. 1974. Edvard Kardelj, *Narod in mednarodni odnosi*, Izbrano delo, MK 1963. Eugen Lemberg, *Nacionalismus*, Rowohlt, II. izd. 1968. Iz dokumentacije OZN: *Definition et classification des Minorités*, Nations Unies — Commission des droits de l'homme, 1950, E/CN.4/Sub.2/85; 27. décembre 1949. *Protection des Minorités*, Nations Unies 1967, E/CN.4/Sub.2/214/Rev.1, E/CN.4/Sub.2/21/Rev.1. Seminar on the multinational society Ljubljana, Yugoslavia, (8 to 21 June 1965), UN 1965, ST/TAO/HR/23. Seminar on the promotion and protection of the human rights of national, ethnic and other minorities, (Ohrid, Yugoslavia, (25 June — 8 July 1974) UN 1974, ST/TAO/HR/49.

klonila ugodnosti, da bi ta lahko ohranila svoje posebne značilnosti, lahko zahtevajo takšne pravice samo posamezniki in ne manjšina kot taka.²

Kot vemo, je prišlo v primeru koroških Slovencev, ki žive v republiki Avstriji, s sprejemom avstrijske državne pogodbe do dvojnega priznanja manjšine kot pravne osebe (subjekta) tako na mednarodni ravni kakor tudi s strani avstrijske države in to v obliki, da so določila iz mednarodne pogodbe hkrati deli avstrijske ustave.

Vendar pa je znano in priznано, da v dvajsetletju zaostaja uresničevanje omenjenega priznavanja; še več, priče smo bili celi vrsti ravnanj in postopkov, ki se hudo oddaljujejo od upoštevanja manjšinske skupnosti kot pravne osebe, kot subjekta; poznamo pa tudi nekaj primerov upoštevanja tega, primerov, ki so očitno manj vplivne narave.

Naši severni sosedje različno obravnavajo narodne manjšine, tako tiste, ki imajo isti mednarodni pravni status (Slovenci na Koroškem in Štajerskem in Hrvati na Gradiščanskem) in tiste, ki tega nimajo (Madžari, Čehi); drugačen odnos imajo dežele od zvezne države in le-ta je bolj občutljiva do vprašanj južnotirolske manjšine kakor do manjšinskih ureditev v svojem okviru.

Ta različnost je videti časovno raztegljiva, a tudi neenotna glede na manjšinsko problematiko. Avstrijske oblasti različno uresničujejo sestavine manjšinskega določila iz člena 7 državne pogodbe in sicer tako v uradnih obrazložitvah kakor v praksi. Kancler je npr. ustanovil študijsko komisijo (podkomisijo), dalje najprej poseben kontaktni komite za koroške Slovence, poiskal zatem še neposreden stik z njimi, dalje še poseben kontaktni komite za gradiščanske Hrvate, a ni vzpostavil nikakršnega stika s Slovenci na Štajerskem. Ti gremiji (okrilja, zbori) poudarjajo v sosedni državi — so »edinstveni v Evropi«, kar zadeva upoštevanje manjšine s strani neke vlade.

Naš pogled na ta del odnosov med avstrijsko državo in manjšino — subjektom (predvsem imamo pred očmi koroške Slovence), je upravičen tudi zato, ker Avstrija že vseskozi poudarja svoje upoštevanje manjšinskih teženj, in ker je prišlo pri meddržavnih pogojih in dogovorih do skupnih mnenj predstavnikov obeh sosednjih držav (Avstrija — Jugoslavija), »da omogočajo prav stiki med predstavniki avstrijskih oblasti in manjšine vsestransko zadovoljivo urejanje vprašanj«.³

Vsaj do neke mere žele naši severni sosedje pokazati, kako prav oni več kot zadovoljivo upoštevaajo narodne manjšine pri urejanju vprašanj, ki se nanašajo na te skupnosti. In ne le-to, temveč so tudi avstrijski državni in deželni predstavniki, bodisi sami bodisi na pobudo jugoslovanske strani deklarativno namenjali narodnim manjšinam kulturno posredniško vlogo med sosednimi narodi in državama.

² »55. La deuxième question est celle de savoir si les mesures spéciales de protection accordées à une minorité constituent des droits individuels ou des droits collectifs. La réponse varie selon que l'Etat en question a ou non reconnu la personnalité morale de la minorité. S'il l'a reconnue, il existe deux catégories de droits: ceux que la minorité, en tant que personne morale, représentée par ses organes légaux, peut faire valoir auprès de l'Etat, et ceux que les membres de cette minorité peuvent faire valoir du fait qu'ils appartiennent à celle-ci. Si, par contre, l'Etat n'a pas reconnu la minorité comme personne morale, mais lui a simplement accordé des facilités pour lui permettre de préserver ses caractères distinctifs, les droits qui en découlent ne peuvent être invoqués que par les individus du fait qu'ils appartiennent à cette minorité et non par la minorité en tant que telle. »Definition et classification des Minorités, E/CN.4/Sub.2/85; str. 14—15.

³ Avstrijska verbalna nota, št. 510.02.00/300-6/74; 2. XII. 1974.

⁴ Iz komunikeja ob obisku državnega sekretarja Koče Popovića (Wiener Zeitung, 27. XI. 1960, št. 227, str. 1; Slovenski vestnik, Celovec 9. XII. 1960, str. 1).

II.

Tudi obe predstavniški organizaciji koroških Slovencev: Zveza slovenskih organizacij na Koroškem in Narodni svet koroških Slovencev se zavedata nujnega upoštevanja in pomembnejše vloge narodnih manjšin. Po sklenjeni avstrijski državni pogodbi sta izoblikovali in izročili (11. oktobra 1955) zvezni vladi avstrijske republike posebno *Spomenico*⁵ (dokument sta odposlali tudi vsem drugim podpisnikom avstrijske državne pogodbe), s katero sta obrazložili, kako pojmujejo koroški Slovenci kot narodna manjšina v obnovljeni republiki Avstriji, njim namenjena, nova mednarodnopravna, a hkrati v avstrijsko ustavo prevzeta varstvena določila, izražena predvsem v členu 7 avstrijske državne pogodbe.

Vsebinsko podpira ali dopušča prav omenjeni člen znatnejšo uveljavljanje manjšine kot subjekta, saj predvideva v nasprotju z nekdanjimi varstvenimi določili (senžermenskimi) tudi varstvo vse *manjšinske skupnosti* in ne le posameznika⁶, člana posebne skupnosti, kar je vsekakor dovolj vidna *novina*. S tem novim vsebinskim obsegom so oblikovalci zavezali avstrijsko republiko za zaščito, za varstvo docela konkretnih manjšinskih skupnosti: *slovenske* na Koroškem in Štajerskem in *hrvaške* na Gradiščanskem, saj govori 5. odstavek člena 7 avstrijske državne pogodbe celo o tem, da je treba zavarovati *značaj* manjšinske skupnosti in to določen: slovenski, hrvaški, torej nacionalni značaj. Prav to izpričuje, da je bila oblikovalcem in vsem, ki so pogodbo podpisali docela znana narava danih skupnosti. Znano torej je, katerim in kakšnim skupnostim je namenjena zaščita in da ne gre za nikakršne anonimne, neopredeljene, amorfne skupnosti ali s postopkom odmišljanja pridobljene jezikovne manjšine⁷, temveč da je njihovo bistvo znano: *slovensko*, *hrvaško*; to pomeni hkrati tudi označitev skupnostne osebnosti ali subjekta, ki ga je treba še vnaprej zavarovati in upoštevati, a hkrati omogočiti njegov razvoj.

Prav to tudi govori za pravilnost izhodišč koroških Slovencev, o novem upoštevanju narodne manjšine kot subjekta lastne usode in pripravljenosti narodne manjšine za konstruktivno sodelovanje pri uresničevanju njej namenjenih varstvenih določil.

V uvodu, v posebnem poglavju o soodločanju manjšine in v zadnjem odstavku svoje *Spomenice* (1955), v prvem svojem dokumentu po vzpostavitvi druge avstrijske republike, navaja predstavništvo koroških Slovencev (ZSO, NS), da je *vp*

⁵ Spomenica Zvezni vladi republike Avstrije, Celovec, 11. oktobra 1955; lastnik, izdajatelj in založnik: Narodni svet koroških Slovencev, Celovec, Viktringer Ring 26 in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem, Celovec, Gasometergasse 10, strani 42.

⁶ Tako avstrijski (Veiter, Ermacora) kakor slovenski: jugoslovanski (Pleterski, Vukas) izvedenci imajo o tem vprašanju enako mnenje. Glej še D. Druškovič, Nekaj vprašanj koroških Slovencev, Rig 1974, št. 6.

⁷ Dr. J. Pleterski pojasnjuje vprašanje v svoji razpravi Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni že 1960. leta takole: »Znano je, da je v razpravah namestnikov štirih zunanjih ministrov velikih sil o členu 7 avstrijske Državne pogodbe, v juliju in avgusta 1949, eno izmed prvih spornih vprašanj bil sam izraz 'manjšina'. V obravnavi sta bila dva predloga za besedilo člena o manjšinskih pravicah angleški in sovjetski.« Avtor opozarja, da se je angleški predlog nanašal samo na pravice državljanov slovenskega in hrvaškega jezika, medtem ko je sovjetski predlog to presegal in mislil tudi na ljudi označenega porekla; v končni redakciji je odpadla omejitev samo na jezikovno manjšino (Razprave in gradivo, 1960, št. 2, str. 35-37). Tudi v novjšem delu G. Stourzha je v poglavju Die Entstehung des Minderheitenschutzartikels ponatisnjena omejena angleška verzija (glej Kleine Geschichte des österreichischen Staatsvertrages, Styria, Graz-Wien-Köln, 1975, str. 56-59).

šanje vsebine in razlaga pogodbe predvsem pravica tistega, na katerega se le-ta nanaša in v korist katerega je bila sklenjena; dalje, da se v demokraciji ureditev manjšinskega vprašanja ne sme omejiti zgolj na mednarodno obveznost, temveč da mora vsebovati tudi soodločanje narodne manjšine; po lastni skušnji manjšine vsaka izključitev soodločanja narodne manjšine izzove napetosti, ki se jih je treba v splošnem interesu in interesu mirnega sožitja vseh narodov brezpogojno izogniti.

Predstavništvo koroških Slovencev je dobilo šele po dvajsetih letih prve neposredne odgovore na svoje predloge in na svojo osnovo za uresničevanje člena 7 in razumljivo je, da še vnaprej poudarja aktualnost svojega dokumenta iz leta 1955, češ da dosedanje urejanje ni izčrpalo njegove vsebine. Hkrati so predstavniki manjšin poskrbeli za nenehno informiranje oblasti. Znani so tudi mnogi dokumentirani predlogi, a tudi kritike tako zaradi neustreznih ukrepov ali sploh nezadostnega uresničevanja manjšinskih določil državne pogodbe.

III.

Avstrijska država se je različno obnašala (hkrati z njo večinski del večinske družbe) do narodnih manjšin v svojem državnem okviru in do južnotirolske manjšine v republiki Italiji, različno tudi glede na čas preden je Avstrija dosegla svojo državno obnovo z državno pogodbo, čeprav pa ni pretrgala zgodovinskega toka raznonarodovanja manjšin, o čemer pričajo, hoteli ali ne hoteli naši sosedje, vsi avstrijski popisi prebivalstva.¹

Medtem ko je ob južnotirolskem vprašanju Avstrija uveljavljala upoštevanje manjšine kot subjekta, se poslužila celo pravice svojega zastopanja manjšine in zagovarjala *stališče enakih startov*² med manjšino in večino, je pri koroških Slovencih (štajerskih Slovencih in Gradiščanskih Hrvatih) krnila upoštevanje njihovega subjekta, odklanjala pa ob raznih zaostritvah celo vlogo in skrb Jugoslavije (obdolžitve o vmešavanju). V skrajni varianti skušajo naprtiti tudi manjšini ne-loyalnost in iredentizem, kar naj bi oslabilo njeno odpornost in jo skušajo onesposabljan tako v deželi kakor tudi pri njenem povezovanju z matično etničnostjo. Avstrijska stran ni le vseskozi odklanjala vprašanja enakih startov manjšinske in večinske skupnosti, temveč je s formalističnim in delnim uresničevanjem izvršne zakonodaje, navezane na člen 7 (po 20 letih še neuresničeni člen 7), s postopnostjo

¹ Deficitarnost glede na avstrijske popise prebivalstva omenjajo tudi avstrijski izvedenci (Ermacora, Veiter).

² »Leta 1945 spet uvedena enakopravnost, na katero se sklicuje Italija, ni nobena resnična enakopravnost, če ima en del velikansko prednost. Zato bi bilo treba nekaj ukreniti in ta namen so imeli pogodbeniki. Izenačiti bi bilo treba neenake pogoje začetka v korist južnih Tirolcev. Vendar se to ni zgodilo. Da, celo formalna enakopravnost se ni upoštevala.« »Wenn man dies in Betracht zieht, hatten die Südtiroler nach 1945 keineswegs die gleichen Startbedingungen wie die Italiener. Die 1945 wiederhergestellte Gleichberechtigung, auf die sich Italien beruft, ist keine wahre Gleichberechtigung, wenn der eine Teil einen gewaltigen Vorsprung hat. Es hätten daher — und das war die Absicht der Vertragschliessender — Massnahmen ergriffen werden müssen, um die ungleichen Startbedingungen zugunsten der Südtiroler auszugleichen. Das geschah jedoch nicht, ja es wurde sogar die formelle Gleichberechtigung nicht eingehalten. Dies will ich im folgenden in einzelnen Punkten zeigen.« (Ausprache Dr. Kreisky vor der Politischen Spezialkommission der UNO — Generalversammlung. Der genaue Wortlaut der Ausführungen des Ausenministers zum Südtirolproblem.) (Wiener Zeitung, št. 244, 19. X. 1960, str. 7-9) — »Die Wiederherstellung des nationalen Status quo von 1918 ein nationaler Rückstellungsanspruch Österreich. Ist Südtirol erst wieder ein deutsches Land, wird wieder Friede einkehren.« (Die Presse, 18. III. 1956.)

le-té, predvsem pa z neupoštevanjem manjšinskih predlogov in pomislekov, podaljšala tudi delovanje denacionalizacije *po sami družbeni vztrajnosti*. Dopusčala je — in smo temu še priče — *dejavnosti* celega omrežja organizacij, ki jemljejo manjšini značaj in ki ustvarjajo nestrpno ozračje. Celo uradna politika je prevzemala občasno od omenjenih političnih sil in organizacij ideološka izhodišča za manjšinsko politiko. Odtod izhaja in je preostala tudi negacija obstoja manjšine, najmanj: uradno uveljavljanje načelnega dvoma o njenem obstoju — *o obstoju subjekta*. *Akcija o ugotavljanju temelji na načelnem dvomu glede kvantitete in lokalitete narodne manjšine*. Ni naključje, da ob samem sprejemu, ob postopku ratifikacije avstrijske državne pogodbe pri obrazložitvi svojih obveznosti navajajo, da so paragrafu (odstavku 5), torej tistemu delu člena 7, ki izrecno prepoveduje denacionalizacijo, jemanje značaja narodni manjšini — že zadovoljili z dotedanjim pravom,¹⁰ kar pa je očitno kontradiktorno, saj drugače tega določila oblikovalci ne bi bili vključili v obveznosti po avstrijski državni pogodbi. Ne zanikajo pa evolucije manjšinskega varstva glede na nekdanja določila v odstavkih 2, 3, 4, člena 7.

To izhodišče — s katerim je avstrijski parlament že pri razpravi ob ratifikaciji (s protokolom, ki sodi v besedilo) avstrijske državne pogodbe skušal minimizirati pomembni del: peti odstavek v členu 7, je v dvajsetih letih doseglo znaten razvoj v smeri *neupoštevanja* manjšine in ne le samo pri vsiljevanju posameznih zakonov.

Predvsem še z nadaljnjo negacijo, z dopuščanjem navideznega dajanja prednosti tistemu delu denacionaliziranega, z atributom patriotičnega, domovini zvestega prebivalstva ali pa vsaj zastrašenega slovenskega prebivalstva zaradi reminiscenc na preteklost, izseljevanja in pa drugih genocidnih ravnanj v nedavni preteklosti, pa tudi zaradi obnove tistih sil (nemško nacionalističnih organizacij) in njihovega odprtega nastopanja ter dejavnosti, naperjene zoper slovensko manjšino — kot je to npr. uporaba in opredeljevanje tako imenovanih vindišarjev — »Windische«.

Avstrijski izvedenci za manjšinska vprašanja razlagajo omenjeno dilemo, češ da gre za poseben družbeni pojav, za zakonitost v določenih okoliščinah, kot je npr. pojav »odcepitve jezika od narodnosti« ali pa pojav »omahujoče narodnosti«. Po teh mnenjih ni mogoče koroških vindišarjev obrazložiti drugače, kakor če uvedemo novi pojem za posebno nastalo sociološko kategorijo — za »jezikovno manjšino«.¹¹ Po našem mnenju ta vrsta pojasnil pristaja bolj na posledicah in se premalo ukvarja z vzroki za določeno razcepljenost. Ne da bi se mogli ob tej priložnosti spuščati globlje v jedro problema, npr. v navajanja, da so koroška sloven-

¹⁰ »Die Bestimmung des Paragraphen 5 ist schon durch das bisherige Recht gewährleistet.« Zu 517 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates (VII. G. P./II, Besoderer Teil, str. 3).

¹¹ Glej Theodor Veiter, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien-Stuttgart, 1970, str. 75—88; Str. 82—3: »Das Auseinanderfallen von Sprache und Volkstum, das hin und wieder an Volksrändern, besonders bei verzahnter Streulage, ebenso beobachtet wird wie die Erscheinung des damit freilich nicht immer identischen 'schwebenden Volkstums', hat auch in Österreich zur Erscheinung der 'einsprachigen Kulturdeutschen' in Kärnten (Boehm, Veiter Pfeifer)⁷² geführt. Das damit verbundene Phänomen einer besonderen Abart des slowenischen Sprachvolkes ist ohne Einführung des Begriffes der Sprachminderheit überhaupt nicht zu erklären. ... Auf die sehr bedeutsamen Erkenntnisse von Ermacora gerade zum Fall der slowenischen Sprachminderheit in der Erscheinungsform ser sog. Windischen sei hier besonders hingewiesen.«⁷⁴

ska narečja hudo preobtežena z nemškimi izposojenkami, da se je ob vplivu sosedov spremenil ustroj govornega slovenskega stavka in podobno — naj navedemo samo enega izmed zelo zunanjih kazalcev, ki pospešuje omahljivost in razcepjenost in sicer *ustanavljanje posebnih organizacij*: 1945 so ustanovili v prej omejenosti in sicer *avstrijskih Slovencev* (Bund der österreichischen Slowenen), njeni namen *Zvezo domovini zvestih južnih Korošcev* (Bund der Heimatreuen Südkärntner, 1957 — (po podpisu avstrijske državne pogodbe) pa že *Zvezo koroških vindišarjev* (Bund der Kärntner Windischen). O tej zadnji organizaciji nam daje Österreich Lexikon, Zweiter Band naslednje pojasnilo: »V drugi republiki so botrovale nemško nacionalne organizacije Zvezi koroških vindišarjev, katere neznatno članstvo čuti svojo pripadnost k nemški kulturni skupnosti.« Geslo »Windisch«, v leksikonu iz katerega navajamo, nam posreduje še druga pojasnila o izvorih razcepjenosti slovensko govorečega človeka na avstrijskem Koroškem in se le-to glasi: »Od koroškega obrambnega boja naprej so izoblikovali nemško nacionalni krogi politični pojem 'Windisch' (= 'domovini zvest') kot nasprotje k nacionalno slovenski (= 'iredentističen'). Od 1939 je izraz dopuščen tudi pri uradnih štetjih kot jezikovna izjava, vendar od znanosti zavrnjen kot jezikovni pojem.¹²

Država je tudi v okviru vseh treh rednih popisov (1951, 1961, 1971) bolj ali manj posredno legalizirala samo denacionalizacijo in prišlo je naposled 1974. leta do sklepa treh v parlamentu nastopajočih strank o ugotavljanju — do odprte deklaracije, do odprtega poudarjanja — načelnega dvoma o eksistenci subjekta, do dvoma o številu in lokaciji (naseljenosti) koroških Slovencev, čeprav so ti avtohtoni prebivalci na svojem dednem ozemlju, na katerem živijo še danes — postali manjšina. Ta čas tedaj tako država kakor tudi prevladujoča avstrijska družba odprto pripravljata ilegalizacijo tistega položaja koroških Slovencev, do katerega je prišlo tudi po dvajsetletnem nezadostnem, okrnjenem manjšinskem varstvu, ob neizpolnjevanju mednarodnih obveznosti in v glavnini ob neupoštevanju narodne manjšine, njenih potreb, njenih predlogov, njenih svaril in pomislekov.

Glede na druga določila v členu 7 je avstrijska država koroškim Slovcem v glavnini vsilila izvršno zakonodajo, s katero je glede na nekatere ureditve in prakso v prvem povojnem desetletju manjšini paradoksalno poslabšala položaj in sicer: koroški deželni glavar je z dekretom ukinil dvojezične šole; zatem so sprejeli dva zakona — zakon o manjšinskem šolstvu (s posebno glede na teritorij dvojezičnega šolstva *deloma reducirano teritorialno osnovo*) in zakon o slovenščini pred sodišči (z manjšim številom sodnih okrajev in *znatno manjšo teritorialno osnovo* glede na položaj pred avstrijsko državno pogodbo). Kot obliko urejanja je avstrijska oblast dopustila najprej akcijo nemško nacionalnih organizacij (šolski štrajki), ki so z grožnjami ustvarile pritiske, po katerih je prišlo do omenjenega protustavnega dekreta koroškega deželnega glavarja. Hkrati je dejavnost omenjenih organizacij vplivala na starše in prišlo je do znatnega odjavljanja otrok

¹² Windisch... Seit dem Kärntner Abwehrkampf formten dt. nationale Kreise den politischen Begriff windisch (=heimatreu) als Gegensatz zunational — slowenisch (= iredentistisch). Ab 1939 auch bei den amtlichen Volkszählungen als Sprachbekenntnis zugelassen, doch von der Wissenschaft als selbständiger Sprachbegriff abgelehnt. In der 2. Republik standen dt. nationale Organisationen einem Bund der Kä. Windischen Pate, dessen geringe Mitgliedschaft sich dem dt. Kulturvolk zugehörig fühlte. »Österreich Lexikon, zweiter Band, L-Z, Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst-Verlag für Jugend und Volk, Wien München, 1966, str. 1280.

od dvojezičnega pouka, medtem ko je avstrijska zakonodajna oblast prešla vsa opozorila in proteste manjšine, le njene predstavnike je pred sprejetjem obeh zakonov seznanil z že odločeno vsebino parlamentarni odbor.¹³

Prav tako je država vsilila koroškim Slovencem tudi še zakon o topografskih in dvojezičnih krajevnih napisih (1972) (s *tretjo teritorialno osnovo*).

Če se omejimo samo na tri konstitutivne osnove manjšinske identitete: *na ozemlje avtohtone naseljenosti, materinski jezik in posebno kulturo*, pomeni odrekanje vsake izmed omenjenih osnov dejavnost zoper *intergriteto* skupine kot narodne (etnične) manjšine in prav to se dogaja v sklenjenem prizadevanju na Koroškem še danes; mnogi avstrijski viri in izvedenci se opravičujejo s trditvijo, da gre za razpršeno naselitev (Streulage) manjšine.

Medtem ko so avstrijske oblasti s pomanjkljivimi dekreti v zvezi z uporabo slovenščine kot *pomožnega jezika* v uradih ponovno spregledale manjšino in njene predloge, in to celo tako, da so s posebno obliko najprej internega značaja predpisa (do 1969 leta) že z *neobjavo* preprečevale njegovo uporabo; s takšnim reševanjem so se toliko oddaljile od črke in duha, da so to bistveno sestavino pri afirmaciji narodnostnega subjekta degradirale,¹⁴ namreč njegov temeljni idiom — *slovenščino* (hrvaščino) na mesto nepomembnega *pomožnega jezika*, čeprav narekuje državna pogodba uporabo kot *uradnega jezika dodatno k nemškemu*.

Socialno-prihološko pomeni prav to glede na manjšinsko skupnost v koroškem, avstrijskem okolju (pa tudi na štajerskem mejnem obrobju in na Gradiščanskem) ustvarjanje manjšini nenaklonjenih okoliščin, za kar so neposredno odgovorne avstrijske oblasti, uradna Avstrija po mednarodni obveznosti, saj so s tovrstnim položajem jezikov narodnih manjšin izrinili jezika na položaj manj uporabnih, manj praktičnih, pomožnih idiomov v zasebnost. Jemljejo jima v določilih člena 7 zagotovljeno *družbeno*, uradno veljavo in uporabnost celo v občini; reducirali so ju na narečna, manj vredna in uporabna ljudska jezika (patois), ki sta prenatrpana z germanizmi ali arhaizirana, s čimer odvzemajo tudi teh devetnajst let po avstrijski državni pogodbi *drugo realno osnovo subjektu*, predvsem pa ustvarjalno zakladnico miselnega razvoja, narodnostno drugorodni skupnosti; — vse to v imenu naravnega procesa in v okviru demokracije, ki poudarja vseh skozi *pravilo večine*. *Hkrati smo slišali* naznanila o pospeševalni politiki, češ da manjšini ne velja samo izenačevanje, temveč mora imeti določene prednosti.¹⁵

V ta zbir stvarnih in neposrednih primerov neupoštevanja manjšine kot subjekta spadajo tudi še predpisi ob zakonih k posameznim popisom prebivalstva (če že ne določila v zakonu), saj so koroški Slovenci sproti opozarjali tako na načelne slabosti popisov, pa še na pritiske s strani popisovalcev pri sami izvedbi, a tudi zatem na uradne in poluradne manjšini nenaklonjene prikaze rezultatov in na njihovo praktično politično zlorabo. Tudi samo izhodišče o ugotavljanju v koroških nestrpnih razmerah — od petdesetletnice plebiscita (1970) naprej zaznavamo po-

¹³ »...Vertreter der Minderheit hätten bei einer Vorsprache im Parlament kundgetan, dass die slowenische Minderheit gegen die beiden Gesetze sei, weil keine ihrer Forderungen erfüllt worden wäre.« Letzte Sitzung des Nationalrates; stenografski protokol, 19. III. 1959. (Wiener Zeitung, 20. III. 1959, št. 66, str. 1—2.)

¹⁴ Izjava obeh predstavniških organizacij koroških Slovencev 3. I. 1975, po Delu, 4. I. 1975, str. 3.

¹⁵ »Eine Minderheit, so Kreisky, dürfe niemals nur gleiches Recht erhalten, sondern Sie müsse ein Vorrecht besitzen (Die Presse, 13. X. 1972, str. 3).

večanje represije — pomeni nov pritisk in neupoštevanje manjšine kot subjekta. Pri tem pa pri dosedanjih popisih prebivalstva ni prihajalo do manipulacij samo z omenjenimi kombinacijami z bilingvizmom in navajanjem podatkov o jeziku »windisch«. V Avstriji razlagajo, da do tega pač prihaja na željo ljudi, po demokratični poti torej in da gre le za upoštevanje najširše izražene ljudske volje. — Ne omenjajo pa neposredne aktivne dejavnosti mnogih popisovalcev, kajti pri teh sodelovalcih pri izpolnjevanju popisnic za gospodinjstva gre za znatno udeležbo teh ljudi. Kakor priznavajo tudi avstrijski statistični izvedenci, je to le neke vrste anketa ali intervju.¹⁶ Ugotavljanje ali kakršnokoli anketiranje narodne manjšine na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem pomeni zaradi dosedanjega razvoja in posebnih okoliščin delovanje več dejavnikov: celo strah, izvirajoč iz nedavne preteklosti, vpliv splošne družbene inercije ob dejavnosti nemško nacionalnih organizacij, manjšini nenaklonjenih strank — vsekakor pa neposredno obliko pritiska na manjšino. Pri tem vprašanju deluje dosedanja popisna praksa, vprašljivo obveščanje javnosti, neposredno pa strankarsko politični interesi v deželi in v slehernem posameznem kraju — kar vse je *drobilo* skozi več kot stoletje narodnostno fiziognomijo Slovenca v tem območju.

Cetudi bi v Avstriji poiskali kakršnokoli najustreznejšo obliko registracije narodnosti, npr. tajnih volitev in vprašanja po materinščini,* bi doslej uveljavljene mentalitete ter različne porazdelitve, kjer se povezuje politični in svetovni nazor z etnično izjavo, pripeljale do konfrontacij na kraju samem. Kakor se izpričuje, nameravajo avstrijske oblasti tak popis vsiliti narodnim manjšinam. O vprašljivosti tovrstnega postopka — namreč uradne verifikacije o etnični pripadnosti — ima mednarodna javnost že svojo preizkušnjo. Naj omenimo poljsko-nemško ženevsko pogodbo (1922), kjer se stranki posebej zavezujeata, da oblasti ne morejo verificirati ali spodbijati pripadnosti osebe k rasni, jezikovni ali verski manjšini, to stališče je osvojilo kasneje (1928) tudi mednarodno sodišče. Tudi v nemško-danski izjavi (29. III. 1955) zagovarjajo svobodnost priznavanja k narodnosti in h kulturi in zavračajo bodisi uradno nasprotovanje bodisi ugotavljanje.¹⁷ Da izpričujemo

¹⁶ Avstrijski statistiki pojasnjujejo, da gre pri popisih za neke vrste intervju med državljanom in popisovalcem, glej: Heimold Helczmanovszki (Im Auftrag des Österreichischen Statistischen Zentralamtes herausgegeben von): Beiträge zur Bevölkerungs- und Sozialgeschichte Österreichs, Nebst einem Überblick über die Entwicklung der Bevölkerungs- und Sozialstatistik, Verlag für Geschichte Politik, Wien 1974.

¹⁷ »La Convention signée à Genève, le 15. mai 1922, entre la Pologne et L'Allemagne et qui dispose, à l'article 74: 'La question de savoir si une personne appartient ou non à une minorité de race, de langue ou de religion ne peut faire l'objet d'aucune vérification ni d'aucune contestation par les autorités.' La cour permanente de Justice internationale, dans son jugement du 26 avril 1928, a interprété le sens de cet article de la manière suivante: 'La Cour estime que l'interdiction de toute vérification ou contestation ne cesse pas d'être applicable dans les cas où il apparaît que la déclaration n'est pas conforme à la vérité... si une déclaration a été faite, il faut toujours la respecter... 3'. Definition et classification des Minorités, NU, Lake Success, New York 1950, E/CN.4/Sub.2/85; 27. déc. 1949, str. 14. — Izjava vlade Zvezne republike Nemčije o statutu danske manjšine v Nemčiji, po pogajanjih z dansko vlado, 29. III. 1955; Izjava danske vlade o splošnih pravicah oseb, ki pripadajo k nemški manjšini v južnem Jutlandu, sprejeta v parlamentu 19. aprila 1955; Protection des minorités, UN 1967, E/CN.4/Sub.2/214/Rev.1 in E/CN.4/Sub.2/221/Rev.1, str. 49.

* Statistični urad OZN priporoča na prvem mestu materinščino, ki jo pojmuje kot »jezik, ki ga posameznik običajno govori v domačem krogu v zgodnjem otroštvu« (Principles and Recommendations for the 1970 population censuses, (Series M. No. 44, UN, New York, 1966).

tudi v naši domovini ustrezno stopnjo razumevanja in občutljivosti in pa zrelosti, kar zadeva tovrstne človekove pravice, nam pove člen 170, (drugi odstavek) v zvezni ustavi (1974), ki določa, da je občanu zajamčeno svobodno izražanje svoje narodnosti in da tudi *ni dolžan izjaviti*, kateri narodnosti pripada.

Ponovno naj poudarimo, da so tudi oblikovalci čl. 7 po konfrontaciji dveh različnih osnutnih predlogov (angleškega in sovjetskega) opustili pogoj zaščite s tako imenovanim znatnim številom (*quantité considérable, considérable — proportion*) in ostali pri drugih zadovoljivih opredelitvah.¹⁸ Samo še mnenje ekspertov iz poročila Generalne skupščine OZN sodi semkaj in se glasi: »Poudarili so, da pravice manjšin niso odvisne od njihovega števila ali odstotka, ki ga manjšina predstavlja glede na celotno prebivalstvo.»

Kot primer *upoštevanja subjekta* naj omenimo:

Izjemoma so avstrijske oblasti deloma uresničile del drugega odstavka v členu 7 (ustanovitev gimnazije za Slovence/1957), izoblikovanje učnih načrtov za dvojezični pouk (1965/67) in ustanovitev šolskega nadzorništva (1960) *na torzu* dvojezičnega šolstva, kar sicer ugodno učinkuje, a ne more nadomestiti vsega, kar je nujno za sodoben harmoničen razvoj narodnostne skupine kot subjekta lastne usode ali celo glede na predvideno kulturno posredniško vlogo manjšine.

Ne glede na proteste manjšine in njeno pripravljenost za konstruktivno sodelovanje pri morebitnih dopolnilih, izpopolnjevanjih danih rešitev v šolstvu ali na drugih območjih so avstrijske oblasti v večini primerov seznanile manjšinske predstavnike s svojimi vsakokratnimi odločitvami in to tik pred uveljavitvijo (tako npr. parlamentarni odbor pred sprejetjem obeh zakonov); podobno so ravnali tudi v primeru zakona o dvojezičnih topografskih napisih. Tovrstna praksa se zato izpričuje v bistvu le kot taktika prevladujoče državne nacije in družbe pred domačo in mednarodno javnostjo, medtem ko s takšno obliko skuša docela omejiti in nevtralizirati odpor narodne manjšine.¹⁹

¹⁸ Glej opombo 7, z dopolnilom, da je avtor tega prispevka imel na razpolago angleško osnovno verzijo iz gradiva, ki ga hrani Zvezni sekretariat za zunanje zadeve SFRJ, torej uradni dokument (in ne le časnikarsko sporočilo in natis) z označitvijo R/IV-2, 91/18. Britanski predlog o manjšinskim pravicama Hrvatov i Slovencev u Avstriji, London, 17. jula 1949, Prepis hrani INV. Glej še razpravo v Razprave in gradivo 1974, št. 6, str. 20, opombi 12 in 29. Dalje v isti razpravi str. 19 in 20 razlaga o inkompatibilnosti načela avtodeterminacije v primeru narodnih manjšin. Tudi dr. T. Zorna razpravo — predavanje »O 'ugotavljanju' slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem«, december 1974, rkp. arhiv INV, str. 26. Avtor opozarja, da v primeru nemško govorečih državljanov v posebnem zakonu, »ki določa določa na kakšen način prijavljajo v času druge svetovne vojne priseljene ali pregnane osebe stvarno škodo, ki jim je bila s tem prizadeta — vse to z namenom, da bi jim izplačali škodo (BGB1, 1962, Stück 12; zakon z dne 14. decembra 1961). V tem primeru je zakonodajalec določil, da se nemška narodnost oseb, ki žele dobiti odškodnino, ugotavlja po 'določenih znakih', ki jih potem našteje: poreklo, vzgoja, jezik, kultura ('... weil sie ... nach bestimmten Merkmalen wie Abstammung, Erziehung, Sprache Kultur, zur deutschen Volksgruppe gerechnet wurde.« (Str. 21.)

¹⁹ 135 »... It was emphasized that the rights of minorities did not depend on their numbers or the percentage of the total population which they constituted.« Report of the Committee on the elimination of racial discrimination, General Assembly, Official records: Twenty-ninth session, Supplement No. 18 (A/9618) United Nations, New York, 1974, str. 35, Avstria, 153.

²⁰ Ob novejših nesoglasjih med državo in narodnimi manjšinami zasledimo predvsem v avstrijskem tisku sporočila (regionalnem), ki jim ne moremo prisoditi niti naklonjenosti manjšini in prav tako ne objektivnosti.

Tudi rezultati neposrednih stikov med predstavniki manjšine in oblastmi niso za pregledano obdobje ravno spodbudni.

Ko je prišlo do občasnih pogovorov med predstavniki manjšine in odgovornimi avstrijskimi državniki na najvišji ravni (z zunanjim ministrom, kanclerjem), ni v vseh dvajsetih letih napredovalo *institucionalno* urejevanje manjšinskih zadev, zasnovano s členom 7, razen prej omenjenih izjem.

Celo ustanovitev vrste pomožnih gremijev pri avstrijski vladi (študijska komisija za probleme manjšine, njena izvedenska podkomisija — Kontaktna komiteja — s Slovenci in Hrvati) v novejšem času ni do danes pripomogla k ustreznim rešitvam vprašanj, ali k večjemu upoštevanju manjšine kot subjekta.

Glede na novejšo nezadostno obrazložitve avstrijske strani ob prekinitvi sodelovanja in nepripravljenosti predstavnikov Koroških Slovencev v omenjenih posvetovalnih organih ali pa drugih podobnih posvetovalnih oblikah (gremijih) in torej »krivde« manjšine in njenih predstavnikov za neurejanje vprašanja — velja imeti pred očmi pač vzroke in ne samo posledic določenih ravnanj s strani prevladujoče večine in države. *Razumljivo, da je lahko kriterij tako imenovane humanistične znanosti le na strani šibkejšega.* Neudeleževanje v »Študijski komisiji za probleme koroških Slovencev« je sprožilo dejstvo, da je v njej nastopil, čeprav kot delegat avstrijske ljudske stranke (ÖVP), dr. Einspieler, hkrati predsednik Zveze koroških vindišarjev in podpredsednik »K. Heimatdiensta«, človek, ki vodilno deluje v okviru organizacij, za katere koroški Slovenci sodijo, da morajo avstrijske oblasti njihovo dejavnost prepovedati v skladu z določili 5. odstavka člena 7. Tako označena dejavnost je znana, saj je prizadevanje omenjenih organizacij očitno naperjeno zoper manjšino, npr. zasnovano in zapisano tudi v 2. členu, točke a, b pravil organizacije in se to glasi: »pojasnjevanje prebivalstvu (oblastem) posebnosti koroških vindišarjev« in dalje pod e) — da ima za cilj »ohranitev vindišarskega jezika kot dela ukoreninjenih koroških kulturnih dobrin.«²¹

Karkoli približno podobnega si npr. niso dovolili Italijani s »Komisijo devetnajstih« v primeru urejevanja južnotirolskega vprašanja, namreč, da bi vsiljevali Južnim Tirolcem kakršnegakoli sogovornika katere izmed italijanskih patriotskih organizacij, npr. Lege nazionale.

Ne glede na obseg in smeri razprav v »podkomisiji izvedencev« ali novejšega dopolnila, da gre pri »vindišarjih« za ljudi, ki ne žele biti prišteti k slovenski manjšini, kakor je to pojasnjeval omenjeni predstavnik avstrijske ljudske stranke ali »Bund der Windischen« in »Kärntner Heimatdienst«, je vendarle prav zaradi legaliziranja tovrstnih predstavnikov in posredno vsebin njihovih organizacij razumljiva odklonitev sodelovanja predstavnikov narodne manjšine — koroških Slovencev, kajti dobro jim je znano, da so v drugi avstrijski republiki pri ustanovitvi »Bund« der K. Windischen« botrovale nemško nacionalne organizacije.

(Končno sta zapustila študijsko komisijo še Avstrijec nemške materinščine, deželni poslanec in svetnik za kulturo Josef Guttenbrunner, ki je izjavil, da ni več pogojev, kakršni so bili takrat, ko ga je stranka SPÖ delegirala v komisijo, prav tako pa župan iz Sel, Slovenec H. Velik, ki je obrazložil svoj izstop z vsiljevanim sporazumom treh strank o ugotavljanju manjšine, kar vse izpričuje, da so predstavniki manjšine upravičeno odklonili svoje sodelovanje.)

²¹ Iz statuta omenjene organizacije.

Neposredni vzrok za prekinitev sodelovanja predstavnikov koroških Slovencev v Kontaktnem komiteju — v tem znamenju posebnih *možnosti in upoštevanja manjšine kot subjekta* — je dogovor (17. IX. 1974) predsednikov treh strank, ki sodelujejo v parlamentu — sklep o *ugotavljanju (preštevanju) narodne manjšine*. Z navedenim sklepom avstrijskih strank, ob nasprotovanju koroških Slovencev in po dvajsetletnem zaostajanju uresničevanja manjšinskega člena, je očitno, da narodna manjšina doživlja samo še enega izmed *vsiljenih položajev*. Ni mogoče govoriti prav zaradi tega neupoštevanja manjšine o *upoštevanem subjektu ali o pospeševalni, manjšini naklonjeni politiki* in o ustreznih rešitvah, odgovornost vsekakor pada na prevladajoči večinski narod. Še bolj vprašljivi za določeno sedanje avstrijsko politiko so poskusi zvrčanja krivde" in odgovornosti za neurejanje manjšinske zaščite na manjšino samo, kakor je mogoče razbrati iz avstrijskega odgovora — note (1974). Po naši presoji to skrajno odklanjanje manjšine kot subjekta budi dvom in nezaupanje manjšine do avstrijskih državnih predstavnikov kot korektnih sogovornikov in pomisleke tudi pri podpisnici avstrijske državne pogodbe SFRJ — predvsem *pa terja dejanja v prid manjšine* in ne le kopičenje razprav in besed, izjav na različnih političnih ravneh.

Sklep o *ugotavljanju* in iskanje raznih (tudi s pomočjo avstrijskih izvedencev v podkomisiji) oblik *ugotavljanja* je vsekakor globlje narave. Ob dvajsetletni deficitarnosti avstrijske manjšinske politike se potrjuje domneva o globlji, strateški nepripravljenosti za uresničevanje predvsem določene skupine členov v avstrijski državni pogodbi, ki vsebinsko neposredno izvirajo iz protifašistične zmage, iz idejnih osnov le-te. V nekem pomenu — v določeni razsežnosti, ker negirajo nacionalistični krogi obstoj manjšine, saj samo to lahko pomeni trdovratno vztrajanje pri *ugotavljanju (preštevanju)*, kar pač pomeni načelen dvom o eksistenci te narodnostne skupine in ne le dvoma o njenem številu — se ne odrekuje obnem samo vsebini mednarodno pogojene državne pogodbe. Hkrati in s tem potrjujejo podmeno o revizijskih težnjah, vsebinsko na najbolj občutljivi točki človekovih pravic ne zadovoljujejo pričakovanj, da so pretrgali z nekdanjo etnofobijo, glede na slovenske narode; tudi oba manjšini vsiljena zakona šolstvo, sodstvo (1959) imata za pogoj *ugotavljanje manjšine*.

Očitno pa je izrazil ta isti načelni dvom v eksistenco narodne manjšine tudi avstrijski predstavnik v III. odboru OZN 1973/74, ko je z drugimi besedami govoril, da ima Avstrija samo *jezikovne in verske manjšine*.

VI.

Pretrg vseh stikov dveh strani, predstavnikov državne nacije in narodne manjšine v preteklih dvajsetih letih izpričuje, da doslej ni mogoče govoriti o zadovoljivem upoštevanju manjšinskih predlogov ali njihovih pomislekov pri temeljnih, sistemskih, *institucionalnih ureditvah*, temveč bolj o nekaj primerih upoštevanja predlogov neposredno praktične narave (omenili smo tudi primere upoštevanja *institucionalne narave*).

Naj podčrtamo, da so zastoju pri pogajanjih predstavnikov manjšine z avstrijsko oblastjo sledili komentarji, da pade na predstavnike manjšine krivda za neuresničevanje, še več — da ne ustrezajo kot predstavniki manjšinskih organizacij in da bo treba v prihodnje (da si bo morala država izbrati) poiskati sogovornike iz

vrst manjšinskih voljenih odbornikov, pač občinskih, ker v deželi narodna manjšina zaradi svoje politične porazdelitve med tri avstrijske stranke ne dosegajo mandata; to bi pomenilo seveda spet novo — dokaj vprašljivo stopnjo pri urejanju manjšinskega vprašanja.

Ob izjemah naj omenimo še ustanovitev manjšini namenjenega uradnega organa v deželi — kulturni referat, doslej še ni mogel izkazati zadovoljive dejavnosti. Najbolj prikazuje položaj dejstev, da v deželni ustavi niso zapisali nič bolj določenega o obstoju manjšine; v njej omenjajo kot uradni jezik pri oblasteh in uradih dežele nemški jezik, vendar naj to ne bo v škodo z zakonom določenim pravicam jezikovnih manjšin; formulacija je skromna, medtem ko ne ustreza niti terminološko, saj državna pogodba in člen 7 ne govorita o *jezikovnih manjšinah*. V tem se potrjuje odklanjanje docela etnično — narodnostno determinirane narodne manjšine, hkrati z nepripravljenostjo posebej na Koroškem, da bi kakorkoli, četudi v najmanjši meri popravili svoj negativni odnos do koroških Slovencev. Manjšina doživlja kot subjekt še večje spregledavanje na deželni ravni. Ne le da ni ustreznega določila glede narodne manjšine v deželni ustavi, temveč se tudi pri koroškem deželnem zboru obstoječi posebni odbor²² posebej še ni dogovarjal s predstavniki manjšine, čeprav je pripravljajal v teku let tudi predloge institucionalne narave.

Koroški Slovenci dalje niso soudeleženi niti pri osrednjih deželnih kulturnih ustanovah: v deželnem muzeju, konzervatoriju, gledališču namreč, da bi bili prisotni v programih naštetih ustanov, da bi bili npr. dvojezično označeni eksponati, da bi njihova zgodovina imela enakovredno mesto (npr. o zgodnji slovenski državnosti) tudi pri vzgoji in izobrazbi in raziskovanjih, restavratorskih delih in podobno, da bi v teh ustanovah našel svoje delovno mesto vsaj kakšen posameznik iz vrst manjšine.

Kako je z narodnimi simboli; ne dopuščajo jih (tako po drugi svetovni vojni jih je z vojaškimi sodišči zatrla okupacijska oblast, namreč slovensko trobojnico). Semkaj sodi tudi odstranjevanje dvojezičnih napisov, pač slehernega znamenja, da v deželi še živi drugi narod.

Kulturno prisotnost si ustvarjajo koroški Slovenci seveda sami iz svoje kulturne volje in moči, ob nekaj skromnih podporah s strani države v zadnjih letih. Vnaprej pa ohranja večina svojo prevlado, elitizem in nepripravljenost, da bi kakorkoli nadomestila oviranje v preteklosti in ne mislimo le na zunanje formalno ureditev, temveč na dejansko spremembo okoliščin in na resnejše upoštevanje manjšinskega subjekta; seveda je to tudi v navzkrižju z določilom v 4. odstavku člena 7, ki govori o *udeležbi manjšin v kulturnih ustanovah*.

Vse omenjeno utrjuje naše sklepanje, da se nadaljuje tudi še ob vstopu v zadnje četrletje dvajsetega stoletja in v srednji Evropi, zdaj že v bližini in v odvisnosti v nekem pomenu od mestnega središča — Dunaja, ki so ga potrdili Združeni narodi za enega izmed svojih središč, vnaprej ravnanje nasprotno človekovim pravicam, naperjeno zoper manjše narodnostne skupine in sicer v obliki, ki je naperjena v njihova jedra — postopoma se jim jemlje čedalje bolj *naselitveni prostor* in se to tudi uradno registrira slehernih deset let, izničene so možnosti za najobčutljivejši človeški idiom — *materinščino* otrok in prav tako tudi *krnijo* in minimizirajo tudi še druge kulturne možnosti, namreč tiste, ki so skupini narodnostno posebne in

²² Po izjavah objavljenih v dnevnem tisku.

nujne za ohranitev njene identitete. Zaradi takšne sodobne družbenopolitične naravnosti so seveda na minimum zmanjšane možnosti manjšine kot subjekta.

Neupoštevanje manjšine kot subjekta, njenih pogledov na uresničevanje obravnavanih določil pa tudi vsega drugega, kar ta del prebivalstva upravičeno pričakuje od prevladujočega dela v državi — sodi tudi med karakteristike, ki nam omogočajo presojo ali gre za pospeševalno manjšinsko politiko in zakonodajo, iz izhodišča bona fide ali za prav nasprotno rešitve, pragmatične in formalistične narave, ki ne zavarujejo niti posebne etnične individualnosti, še manj pa da bi omogočile njen razvoj.

Očitno je, da si ni mogoče razlagati dvoma o eksistenci manjšine, ki ga ta čas postavljajo v ospredje samo kot neupoštevanje manjšinskih teženj in želja, temveč veljajo pomisleki upravičenosti manjšinskih opozoril še za neupoštevanje dogovorov in po njih obveznosti do Jugoslavije za dokaj resne spotike dobrim sosedskim odnosom tudi za težnjo po reviziji avstrijske državne pogodbe.

S stališč SFRJ je upravičen takšen pogled predvsem zato, ker je od pristopa (podpisa) k avstrijski državni pogodbi v vseh stikih bila prisotna in stalno trajno poudarjena skrb naše, glede na etničnost manjšin v avstrijski republiki — matične države — in dostikrat poudarjena celo kot primerna pot reševanja, neposrednega urejanja med predstavniki avstrijskih oblasti in predstavniki manjšine. Ob sklepnem pogledu na dosedANJI razvoj in v veliki meri reducirano uresničevanje člena 7 avstrijske državne pogodbe, kjer država ni dovolj upoštevala *narodne manjšine* (urejanje na Štajerskem in Gradiščanskem še zaostaja za koroškim) naj podčrtamo, da gre vsekakor za nezadostne rezultate v okvirih splošne in posebne manjšinske politike, ki svojo nezadostnost razkriva pred nami in vse bolj tudi pred svetom s svojo nezadovoljivostjo naposled tudi s tem, da v Avstriji po nujni logiki svojega razvoja in nezadostnega upoštevanja manjšin prehajajo k prav nasprotnemu rezultatu, ki ga terja člen 7.

Obenem so skušali naši severni sosedje v novejšem času z navajanjem podatkov o dosežkih narodne manjšine (ljudsko prosvetna kulturna dejavnost, tisk, gospodarsko-zadružno samoorganiziranje in delovanje in podobno) dokazovati, kako naklonjeno je okolje vsestranskemu razvoju in emancipaciji narodne manjšine. Prav o tem velja imeti še posebej pred očmi popravek koroških Slovencev, ki so ga objavili v novoletni izjavi obeh predstavniških organizacij za 1975 leto. V njej omenjajo, da gre za izrazito samorastniško dejavnost, da niso uživali neke posebne podpore s strani vlade in da tovrstno prikazovanje njihovega gospodarskega in kulturnega priznavanja ni le zgrešeno, marveč ob dejanskem nerazumevanju pristojnih uradov za kulturne in gospodarske težnje narodne manjšine naravnost izzivalno.

* * *

Naj ob sklepu opozorimo, da se zavedamo, kako ima naš pogled in pregled v ospredju bolj opremljivo zunanje dogajanje, kar zadeva pomanjkljivo uresničevanje mednarodne pogodbe in upoštevanja pri tem manjšine kot subjekta — ne predstavi in ne ukvarja pa se z globljimi sestavinami in vzroki sedanjih razmerij in odnosov, ker v tako strnjeni in tako opredeljeni obliki to tudi ni mogoče; zato teh nekaj misli v epilogu.

Nismo niti označili npr. enega izmed najbolj trdnih izhodišč iz novejšje zgodovine koroških Slovencev — subjekta, protinacističnega gibanja in njihovih žrtev, o čemer naj uporabimo prispodobo avstrijskega avtorja — »kamni (nagrobni) go-

voré.²³ Prav tako nismo naštevati drugih žrtev genocidnih ravnanj in niti povojnih obnovitvenih prizadevanj in naporov narodne manjšine — v nenaklonjenih oboliščinah.

Se manj smo se mogli spustiti v razpravo o določenih dogajanjih, ki jih registrira in zaznava in razkriva le socialna psihologija in ki prav na Koroškem še kako prizadevajo slovenski subjekt — mislimo na splošno indoktrinacijo prebivalstva in na trajen obtok in vnovčevanje stereotipov s predznakom — anti — npr.: —slovenstvo, —slovanstvo, —jugoslovanstvo, —komunizem, —titoizem in tako naprej; to bi komaj lahko prikazala posebna študija.

Razumljivo, da naseljena človeška skupina ni brez gospodarskih osnov, in da so zanjo pomembna dejstva, kot je to npr. odtujevanje narodnega ozemlja ali so premiki, naselitveni in drugi, celo upravni, npr. združevanje občin — občutljivi posegi v položaj subjekta; semkaj bi sodilo vsaj omenjanje učinka vsega najbolj sodobnega dogajanja v okviru množične potrošniške družbe, vsega kar lahko zadeva manjšino kot subjekt; ustrezne omejitve smo nakazali že uvodoma.

Kot znano — gre na eni strani za temeljne konstitutivne možnosti posameznika in skupnosti, od najbolj zgodnjih in najbolj občutljivih, ko stopi otrok v tako imenovano pol varstveno in pol vzgojno okolje (otroški vrtci, mala šola) do širokega razvejanega omrežja industrijske družbe — v njej naj bi človek v prid človečnosti ohranjal subjekte: posameznika in skupnosti; ta čas za primer koroških Slovencev in narodnih manjšin v Avstriji nismo razkrili kaj pozitivnejšega, kot je to lahko posredoval pričujoči zapis.

Povzetek

O upoštevanju manjšine kot subjekta lastne usode

V prispevku »o upoštevanju etnične — narodne manjšine kot subjekta« in to na primeru koroških Slovencev ter dogajanja in razvoja po podpisu avstrijske državne pogodbe izhaja avtor iz že dosežene stopnje mednarodnih spoznanj, a tudi prakse. Večje upoštevanje tovrstnih skupnosti kot pravnih oseb — tudi političnih subjektov so predvideli že pred četrto stoletja izvedenci, ki so v okviru OZN, podkomisije za človekove pravice pripravljali definicijo in klasifikacijo manjšin in le-to pogojili v primeru, ko država bolj ali manj priznava manjšinskim skupnostim položaj pravnih osebnosti, subjekta. Pričujoča analiza temelji na zornem kotu, v koliko in kako so v dvajsetih letih po podpisu avstrijske državne pogodbe upoštevali koroške Slovence, to, docela identificirano manjšinsko skupnost kot pravno osebo in politični subjekt. To skupnost bi morali upoštevati v tisti meri, kakor to določajo tako mednarodne obveznosti kakor tudi notranje pozitivno pravo, avstrijska ustava, saj je varnostni člen 7 in so tudi druga varstva v zvezi z odporom antifašistične koalicije prešla po omenjeni pogodbi v avstrijsko ustavo. Avtor ugotavlja večkratno različnost. Različno obravnavajo narodne manjšine, ki so pod istim mednarodnopravnim statutom (koroški, štajerski Slovenci in gradiščanski Hrvati), bolj se zavzemajo za manjšine zunaj države (Južne Tirolce), kakor pa za manjšine, ki žive v državi. Poseben je odnos do manjšin, ki nimajo mednarodnega pravnega statusa; različno urejajo vprašanje v obeh deželah in zvezni državi. Dalje se ustavlja ob posebnih posvetovalnih gremijih, ki jih je ustanovil avstrijski kancler, ob poudarjanju — tudi v

²³ Erich Fein, Die Steine reden, Gedenkstätten des österreichischen Freiheitskampfes, Mahnmale für die Opfer des Faschismus, Eine Dokumentation, Europaverlag, izdala Arbeitsgemeinschaft der KZ-Verbände und Widerstandskämpfer Österreich, Wien 1975; od skupno 367 strani so namenili Koroški str. 126—161, kjer prevladujejo spomeniki koroških Slovencev.

mednarodni javnosti, kako žele upoštevati narodne manjšine (kar omenjajo v novejših dokumentih), — spregovori tudi o koristnosti neposrednega sodelovanja med manjšino in oblastmi; o tej obliki sta v soglasju obe sosedni državi.

Tudi manjšina je izoblikovala svoje poglede in pojmovanja o manjšini kot subjektu in to obrazložila s svojo *Spomenico* (1955), kakor tudi z mnogimi kasnejšimi dokumenti in predlogi in opozarja ob dvajsetletnici, da država ni zadovoljivo uresničila docela niti enega določila člena 7.

Le-ta vsebinsko obseže celotno manjšinsko skupnost — ne jamči varstva le posameznemu članu manjšinske skupnosti — torej skupnost kot pravno osebo in kot subjekt, saj izrecno govori peti odstavek o zavarovanju *značaja manjšinske skupnosti* in ta značaj opredeljuje še posebej atributa *slovenski* in *hrvaški*. Prav to pa potrjuje tudi pravilnost stališč manjšine (Koroških Slovencev), da ji kot subjektu pripada pravica, da sam razlaga njen namenjeni del varstvenih določil, saj je do njih prišlo zaradi njene identitete in pa ravnanj, ki so bile v preteklosti naperjene zoper njeno bit kot narodne manjšine; šele po dvajsetih letih so dobili koroški Slovenci na svojo *Spomenico* prve neposrednejše odgovore.

Ob tem ko avstrijska država bolj zavzeto urejuje vprašanje zunaj svoje državne meje — južnotirolske manjšine in je zagovarjala v tem primeru načelo enakih startov med manjšino in prevladujočo večinsko (italijansko) nacijo, pa v primeru etničnih, narodnih manjšin v okviru svojih meja ubira drugačne poti in uveljavlja drugačno družbeno prakso. O zgubljanju kvantitete pri koroških Slovencih pričajo že avstrijski popisi prebivalstva (1951, —61, —71). Ob zavlačevanju in postopnosti pri uresničevanju manjšinskih določil, se je tudi v teh 20. letih uveljavljala denacionalizacija po družbeni inerciji. Kljub določilu v 5. odstavku dopuščajo avstrijske oblasti razvejano dejavnost raznih organizacij, ki jemljejo narodni manjšini značaj. Opozorila sosedne države, SFRJ, države (etnično) bližnje obema manjšinama v avstrijski republiki in sopodpisnice avstrijske državne pogodbe je različno zavračala — predvsem — da gre za notranjo zadevo, da ovira vrsta objektivnih zaprek uresničevanje manjšinskega varstva in podobno. V novejšem času je začela uveljavljati še tezo o načelnem dvomu o kvantiteti in lokaliteti manjšine, dvom o manjšini kot subjektu, kar ima tudi svoj izvir v stališčih ob ratifikaciji avstrijske državne pogodbe, ko so v spremnem protokolu zapisali, da zadovoljujejo 5. odstavek člena 7 že svojim dotedanjim pravom, medtem ko pomenijo odstavki 2, 3 in 4 vendarle še novino manjšinskega varstva. Med osnovne faktorje, ki so naperjeni zoper manjšino, sodijo prizadevanja, s katerimi povzročajo delitev manjšine in vsega koroškega prebivalstva na patriotično in nepatriotično prebivalstvo. To pomeni tudi učinkovito obliko, kakor opozarja avtor, psihološkega pritiska, če pomislimo na genocidna ravnanja v bližnji preteklosti koroških Slovencev. S spretnim izkoriščanjem omenjenih reminiscenc in podaljševanjem neke vrste indoktrinacije o posebnem, k nemškemu kulturnemu krogu pripadajočega prebivalstva, vindišarskega. V novejšem času razlagajo zadrego z vindišarji tudi ugledni avstrijski izvedenci z inačico o tako imenovani skupini, pri kateri se je »od narodnosti odcepil njen jezik« in sicer, da gre torej za »jezikovno manjšino«. Ta opredelitev in tovrstna uporaba določene strokovne terminologije, je prav z nastopi naših sosedov v III. odboru OZN (1974) našla svojo pot v mednarodno javnost. V tem vidimo seveda neupoštevanje tako manjšine kot subjekta kakor tudi opredelitev v besedilu državne pogodbe, saj sta narodni manjšini v členu 7 izrecno opredeljeni z atributom slovenski in hrvaški in ne kot neki imaginarni, neopredeljeni »jezikovni« manjšini, kajti atribut *slovenski* ne pomeni samo narečja ali ljudskega jezika, temveč tudi določeno kulturo, naseljenost na ozemlju, iz katerega, kakor vidimo, postopoma želijo izriniti narodno manjšino. Prispevek omenja tudi avstrijsko poluradno označitev omenjene dejavnosti v avstrijskem leksikonu (1966) leta. Posebej pa se ustavlja tudi že ob napovedanem ugotavljanju manjšine, ki pomeni nadaljnje dejanje, s katerim naj bi razdrobili v označenih nestrpnih okoliščinah manjšinski subjekt. Pregled kaže tudi, da je avstrijska država koroškim Slovencem v glavnini vsilila svojo obliko njim namenjene zakonodaje, da v glavnini ni upoštevala njihovih predlogov, temveč je manjšino ob posameznih primerih samo seznanjala tik pred sprejetjem zakonov (šolski zakon, zakon o sodiščih) s tistim, kar so odločile prevladujoče stranke — pač večinska družba. Tudi neposredni stiki med predstavniki manjšine in vrhnjimi predstavniki avstrijske države so pripeljali večinoma le do ureditev manj pomembnejših vprašanj, napredovanja pa ni bilo pri vprašanih institucionalne narave. Bilo je tudi nekaj izjem, ko so upoštevali manjšino pri ustanovitvi ene srednje šole, zagotovili učni program na redukcirani manjšinski šoli in podobno,

medtem ko še vnaprej ogroža vsa ureditev, vse usmerjevanje družbe manjšino na treh njenih osnovah, saj so jezik nasprotno določilom degradirali na pomočni jezik (namesto da bi imel mesto dodatnega uradnega jezika). S posredno ali neposredno dejavnostjo in raznimi manj izrazitimi oblikami socialno-psihološke represije odtujujejo manjšini še danes njeno kulturo in intergriteto. S pomočjo splošne agitacije in enostranskega informiranja notranje in mednarodne javnosti in drugimi oblikami nastopanja pa skušajo posegati celo znotraj skupine same, s težnjami, da bi si pridobili, izbrali ustrežnejše predstavnike za tako imenovano uresničevanje manjšinsko varstvenih določil. Pri tem je očitno dežela še bolj deficitarna, kakor so to zvezne oblasti v svojem odnosu do manjšine, saj preprečuje neposredno ali pa posredno kakršnokoli vidnejše znamenje, da živita na ozemlju dve narodnosti (pa naj bo to že prisotnost v kulturnih ustanovah ali pa naj so to le dvojezični krajevni in kakršnikoli napisi). Avtorjev pregled ne prinaša za preteklih dvajsetih let glede na upoštevanje manjšine kot subjekta s strani avstrijske države spodbudnih rezultatov.

Kljub vsemu pa ne velja pozabljati na dejstvo, kako manjšina še naprej zmore in tudi išče ustreznih poti za svojo identiteto — ter s tem potrjuje misel o bistvenih virih svoje moči. Na primeru koroških Slovencev se uresničuje zavest o subjektu, o svoji identiteti, o boju za upoštevanje tega. Naposled opozarja avtor, da se je ustvarjal le na zunanjih sestavinah in da se ni posvetil še drugim prvinam manjšinske skupnosti.

Summary

The National Minority as a Subject

In his article, »The National Minority as a Subject«, dealing with the Carinthian Slovenes and the developments after the signing of the Austrian Treaty, the author starts from the present level of internationally agreed norms and practice. A greater consideration for such communities as legal entities — as well as political subjects — was anticipated as far back as a quarter of a century ago, within the United Nations, when experts were working out, on the Sub-commission for Human Rights, the definition and classification of minorities subject to the States according to a greater or lesser degree the minorities the status of legal entities, i. e. of subjects. The author analyses the record of the past twenty years that have elapsed since the signing of the State Treaty and tries to establish to what extent and in what manner the Carinthian Slovenes, i. e. a fully identified ethnic community, have been considered as a legal entity and a political subject. This consideration should be equal to international obligations and internal legislation, the Austrian Constitution, since the protective Article 7 and other protective provisions resulting from the struggle of the anti-fascist coalition became an integral part of the Austrian Constitution after being included in the State Treaty. The author notes several discrepancies. National minorities enjoying the same status under the international law (the Slovenes in Carinthia and Styria, and the Croats in Burgenland) are subject to different treatment, while the minorities abroad (South Tyrol) are receiving greater consideration than the minorities living in Austria. There is a special attitude towards the minorities lacking a legal status in international law; the two provincial governments and the federal government take different approaches to the solution of this problem. The author further discusses special advisory bodies set up by the Austrian Chancellor, and protestations to the effect that Austria wants to accord the best possible treatment to the national minorities (protestations mentioned in recent documents and also made before international audiences). The author stresses the usefulness of direct cooperation between the minority and the authorities, a point on which both neighbouring countries are in agreement.

The national minority too has clarified its views on the minority as a subject explaining them in its *Memorandum* (1955) and in many subsequent documents and proposals, and is pointing out upon the 20th anniversary of the signing of the Austrian State Treaty that Austria has not fully implemented a single provision of Article 7 to the minority's satisfaction.

Article 7 essentially covers the entire ethnic community; it provides not only for the protection of an individual member of the minority community, but deals with the minority as a legal entity and a subject, since the protection of the *ethnic character of the minority* community is explicitly stipulated under Paragraph 5 of Article 7, and further qualified with two attributes, *Croat or Slovene*. This supports the claim of the minority (Carinthian Slovenes) that as a subject it has the right to interpret itself the applicable protective provisions since they were adopted for the sake of its identity and because of the actions in the past directed against its very existence as a national minority. It took twenty years for the Carinthian Slovenes to get the first more direct answers to their Memorandum.

Whereas Austria is much more eager to settle minority problems outside her borders — the problem of her minority in South Tyrol — advocating in this particular case the principle of equal starting points both for the German-speaking minority and the Italian-speaking majority, in the case of ethnic minorities within her own border, however, she is following a different course and applying different social criteria. During the last twenty years, owing to social inertia, denationalisation has been in progress aggravated by procrastination and gradualness in the implementation of the minority provisions. In violation of the provision under Paragraph 5, Article 7, the Austrian authorities tolerate widespread activities of various organisations whose stated objective is to destroy the ethnic character of the minority. The warnings of the neighbouring country, Yugoslavia, which is ethnically closer to both minorities and is one of the signatories to the Austrian State Treaty, have been variously rejected, mostly with the argument that this was an Austrian internal affair, that the implementation of the minority protection was meeting a series of obstacles, and the like. Lately Austria has begun voicing doubts — in principle — about the numerical strength and geographical location of the minority, i.e. doubts about the existence of the minority as a subject. This attitude has its roots in the views expressed upon the ratification of the State Treaty when an Annex in the form of Protocol was drawn up stating that Austria was already meeting Paragraph 5, Article 7, by her existing legislation, while admitting that Paragraphs 2, 3 and 4, did, in fact, represent a novelty in the minority protection. One of the principal weapons used against the minority is the attempt to cause a division among the minority and the entire Carinthian population into patriotic and unpatriotic citizens. This is also, as the author points out, a form of powerful psychological pressure if genocidal activities in the not too distant past of the Carinthian Slovenes are taken into consideration. These memories are ably exploited and accompanied by a sort of persistent indoctrination about a special, »windisch« category of population belonging to the German cultural sphere. Lately the embarrassing Windisch question has been explained by noted Austrian experts with the theory about a so-called group »whose language has lost its ethnic character« thus creating »a linguistic minority«. Through Austria's statements in the 3rd Committee of the United Nations (1974) the international public opinion became aware of this attitude and the use of such specific terminology. This reflects Austria's rejection both of the minority as a subject and of the provisions of the State Treaty in view of the fact that under Article 7 the national minorities are explicitly identified with the attributes, *Croat or Slovene*, and not described merely as imaginary and nebulous »linguistic« minorities. The attribute, »Slovene«, does not include only an idiom or a dialect, but also a specific culture and a settled territory from which some people would like to displace the national minority. The author pays particular attention to the envisaged assessment of the minority and qualifies it as a further attempt at minority fragmentation in an atmosphere of intolerance. According to the present survey, the Austrian State has, on the whole, imposed upon the Carinthian Slovenes her version of minority legislation and in the majority of cases has ignored their suggestions. Only in isolated cases, immediately before the passing of various pieces of legislation (School Act, Courts Act) has Austria merely informed the minority about the decisions taken by the large political parties, i.e. by the majority. Neither did direct contacts between minority representatives and high Austrian authorities result in major solutions, but only in settlement of minor matters, so that no progress was made in institutional questions. There were a few exceptions as with the establishment of a secondary school for the minority, with the syllabus for the reduced minority school, and the like. But in the meantime the entire system, all the social attitudes are still endangering the three principal foundations on which the existence of the minority is based since the minority language — in violation of the provisions — was reduced to

the inferior status of an auxiliary language (instead of enjoying the status of the second official language). The minority culture and integrity are still being undermined through direct or indirect activities and through various less pronounced forms of socio-psychological repression. By loud propaganda and one-sided information directed at the Austrian and international opinion as well as by other forms of persuasion Austria is even making attempts at infiltration of the national minority with a view to attracting and selecting more pliable interlocutors for her alleged implementation of the minority protective clauses. In this respect the score of the provincial government is evidently even poorer than that of the federal authorities as far as the relationship towards the minority is concerned, since the former suppresses directly or indirectly every more visible sign of the fact that two national groups live in the territory (whether the signs are reflected in cultural institutions or merely in the existence of bilingual topographical or any other kind of inscriptions). According to the author's survey, in the last twenty years Austria has not achieved encouraging results in her treatment of the minority as a subject.

Nevertheless it is a fact that the minority still possesses the strength to look for means whereby to preserve its identity — thus giving proof of its vitality. The Carinthian Slovenes struggle to remain a subject, to keep their identity, and to be recognised as such. In the end the author makes it clear that he has dealt only with the external aspects of the problem leaving aside other elements that make up the minority community.

UDK 312.953/.954(436.6=863)»1951/1971«

Dr. VLADIMIR KLEMENČIČ

Kritika uradnih avstrijskih popisov prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 glede na slovensko manjšino in slovenščino kot občevalni jezik*Uvod*

Vsi uradni avstrijski popisi prebivalstva po drugi svetovni vojni v letih 1951, 1961 in 1971 imajo za slovensko manjšino v Avstriji značaj statističnega »genocida«. Ta je bil prisoten pri odvijanju vseh faz treh povojnih popisov prebivalstva po občevalnem jeziku, od priprave, izvedbe, obdelave in do interpretacije popisnih podatkov v tiskani obliki. Že sama statistična protislovnost popisnih rezultatov o jezikovni sestavi prebivalstva dokazuje, da je bila uradna državna statistična služba na deželni in zvezni ravni pod vplivom protislovenskih elementov, ki so dali ton vsebinski zasnovi in izvajanju popisov glede na občevalni jezik, kar poleg številnih avtorjev podrobno tolmačijo v svojih delih Grafenauer (1), Klemenčič (2) in Pleterski (3).

Popisi prebivalstva na narodno mešanem ozemlju Koroške in avstrijske Štajerske niso bili izvedeni z dvojezičnimi popisnicami, prebivalstvu tudi niso bila na razpolago dvojezična navodila in druge javne objave, ki so povezane s popisi prebivalstva. To bi bil dolžan poskrbeti po določilih 7. člena avstrijske Državne pogodbe Avstrijski statistični centralni urad. Slovencem ni bila nikoli dostopna dokumentacija rokopisnih podatkov iz popisov vprebivalstva. Le-ta je služila delu avstrijskega tiska, ki je s svojo protislovensko naravnostjo popačeno tolmačil rezultate popisov o jezikovni strukturi prebivalstva na narodno mešanem ozemlju Koroške (4. str. 44).

Ob pripravi na popise in v času samih popisov prebivalstva se je s sredstvi javnega obveščanja in z izdajo posebnih lepakov ustvarjalo napeto vzdušje zoper koroške Slovence, da bi ti ob popisih tako preusmerjeni v kar največji meri prikrili svojo jezikovno ter posredno s tem tudi slovensko narodnostno pripadnost.

Med pripravo na popise prebivalstva je sodilo s strani upravnih organov tudi zbiranje takih oseb za popisovalce — številne komisije, ki so bili pripravljeni v kar največji meri, če je bilo potrebno tudi z različnimi oblikami pritiskov, preprečiti slovenskemu prebivalstvu vpis slovenščine ali te v kombinaciji z nemškim jezikom v rubriko občevalnega jezika. Za doseg ciljev prikrivanja dejanskega števila slovensko govorečega prebivalstva ter njihovega sklenjenega poseljenega območja so številne komisije kršile najosnovnejša načela strokovnega zbiranja in zadržano tajnost statističnih podatkov. Statistične strokovne službe so se pri analizah, tabeliranju ter publiciranju in interpretaciji podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva posluževale tudi metod, ki presegajo vsako normo strokovnosti statističnega zbiranja, urejanja in analize podatkov. Po podrobni analizi rezultatov popisov in statističnega gradiva o občevalnem jeziku lahko trdimo, da so bili le-ti izvedeni s ciljem, prikazati čim manjše število slovensko govorečega prebivalstva in čim manjši obseg s slovenskim prebivalstvom sklenjenega poseljenega ozemlja Koroške. Težili so za tem, da bi z rezultati popisov prikazali poselitev koroških Slovencev v obliki med seboj slabo ali teritorialno sploh nepovezanih otokov.

Protislovenski značaj popisov prebivalstva po občevalnem jeziku nazorno ilustrira členitev prebivalstva na »deset jezikovnih skupin«, ki so jih statistiki z različnimi strokovno neutemeljenimi statističnimi metodami pretvorili še v nove jezikovne skupine. Taki, s statističnimi manipulacijami pridobljeni podatki o jezikovni strukturi prebivalstva, so služili Avstriji kot osnova pri pripravi za Slovence nesprejemljivih zakonov: o dvojezičnih topografskih napisih in o uporabi slovenščine na sodiščih. Prav zato lahko trdimo, da so sami popisi prebivalstva akt diskriminacije koroških Slovencev in kot primer statističnega »genocida«, ki bi ga težko našli v statistični praksi še kje drugod. Le kje v svetu najdemo na ozemlju s skupno okoli 110.000 prebivalci dveh narodov pri objavljanju rezultatov popisov prebivalstva po občevalnem jeziku, tako kot to najdemo v različnih uradnih avstrijskih statističnih publikacijah, prebivalstvo razčlenjeno na skupaj več kot 25 umetno stvorjenih in strokovno statistično nedefiniranih jezikovnih skupin. Ker je avstrijski centralni statistični urad, ki je vodil popise prebivalstva, avstrijska državna ustanova, moremo opravičeno pripisati neodgovorno ravnanje te ustanove neposredno avstrijski državi.

Ugovori koroških Slovencev pri avstrijskih vladnih organih zoper vse, kar jih je diskriminiralo pri popisih prebivalstva, niso imeli pozitivnega odziva (4, str. 44).

Na avstrijskem Štajerskem so na primer pri popisu leta 1971 v občinah, kjer žive Slovenci in je slovenščina občevalni jezik večine prebivalstva, vpisali med prebivalstvo s slovenskim občevalnim jezikom tako nizko število oseb, da bi po rezultatih popisa lahko sodili, da na primer v obmejnih krajih (Žetinci — Sichelendorf, Potrna — Laafeld, Dedonci — Dedenitz, Slovenska Gorica — Windisch Gortitz in Ženkovci — Zelting) občine Radgona (Radkersburg) slovenščina skoraj ni več v vsakodnevni rabi med tamkajšnjim slovenskim prebivalstvom (5).

Protislovensko vzdušje in neobjektivno ravnanje števni komisarijev pri popisih prebivalstva

Ze nekaj mesecev pred vsakim popisom prebivalstva se je s širjenjem protislovenskih lepakov in brošur, ki so jih izdajale Slovincem sovražne organizacije in posamezniki, ustvarjalo med prebivalstvom nerazpoloženje zoper slovensko prebivalstvo. V teh protislovenskih akcijah so označevali vse tiste prebivalce narodnostno mešanega ozemlja Koroške, ki bi navedli kot svoj občevalni jezik slovenščino, za narodne izdajalce, ki so proti Avstriji, proti miru v deželi ter proti nedeljivosti Koroške. Prebivalce ozemlja Koroške so pozivali, da naj kot lojalni avstrijski državljani vpišejo v popisnice nemščino kot svoj občevalni jezik, kar so utemeljevali s tem, da nemščino na Koroškem vsi obvladajo, ali pa da naj navedejo za svoj občevalni jezik »windisch«, ki s knjižno slovenščino in pripadnostjo k slovenski nacionalni skupnosti nima nobene zveze. S tem se je avstrijski uradni popis prebivalstva izenačil z nacističnimi koncepti in duhom, saj se je prvič v uradni statistiki uveljavila jezikovna skupina »windisch« v času nacizma pri popisu prebivalstva leta 1939 (6).

Kot dokaz, da so lahko vplivale na rezultate popisov glede števila slovensko govorečega prebivalstva pri popisu leta 1961 Slovincem nenaklonjene organizacije, nam zelo nazorno pričajo izjave vodilnega člana Heimatdiensta, dr. Knausa, ki je na občnem zboru te organizacije izrecno izjavil, da gre šteti med zasluge Heimat-

diensta tudi angažiranje pri popisu prebivalstva leta 1961 za zmanjšanje števila slovensko govorečega prebivalstva (7).

Predstavniki koroških Slovencev kakor posamezniki so protestirali proti številnim pojavom pritiskov števnih komisarjev, ki so ponekod tudi proti odločnim ugovorom silili Slovence k vpisu občevalnega jezika »deutsch« ali »windisch« odnosno v te jezikovne skupine v kombinaciji z »deutsch«. V posebni spomenici (8), ki so jo koroški Slovenci naslovili na avstrijsko zvezno notranje ministrstvo zaradi diskriminacije, ki so jo povzročili števniki komisarji pri popisu prebivalstva 1961 pri izpolnjevanju rubrike o občevalnem jeziku, je bila našeta vrsta primerov pritiskov števnih komisarjev na slovensko prebivalstvo zoper vpis slovenščine kot njihovega občevalnega jezika odnosno proti vpisu te kot občevalnega jezika v kombinaciji z nemščino. Slovence so silili k vpisu nemščine z motivacijo, da morajo le-to navesti kot svoj občevalni jezik že zato, ker nemščino obvlada vsak Korošec, ali pa so jih silili k vpisu občevalnega jezika »windisch« ali »windisch« v kombinaciji z nemškim jezikom, češ da na Koroškem ni Slovencev in da jezik, ki ga govorijo, ni knjižna slovenščina, temveč poseben jezik, »koroški windisch«. Popisovalci so odvrčali Slovence od vpisa slovenščine kot občevalnega jezika tudi z grožnjami, češ da bodo izgubili pokojnino ali kake druge socialne pravice. V nekaterih primerih so števniki komisarji odvrnili slovensko prebivalstvo od navedbe slovenščine kot občevalnega jezika s tem, da so slovensko prebivalstvo povpraševali po jeziku, ki ga uporablja koroško prebivalstvo v javnih upravnih službah ali v prometu. Ker se slovensko prebivalstvo v javnih službah res ne more posluževati slovenščine, saj Avstrija ne izpolnjuje 7. člena avstrijske državne pogodbe, po katerem bi morala biti na dvojezičnem ozemlju slovenščina poleg nemščine uradni jezik v javnih službah, so se Slovenci zaradi takih dezinformacij vpisovali ali pa so števnim komisarjem prepustili vpis nemščine kot občevalnega jezika.

Za odvrnitev slovenskega prebivalstva od vpisa slovenščine kot občevalnega jezika so se števniki komisarji poslužili tudi metod, s katerimi je bila kršena uradna tajnost zbiranja statističnih podatkov. Čeprav navodila za izvedbo popisov prebivalstva v načelu predvidevajo samostojno izpolnjevanje popisnic, so v mnogih primerih občine ali števniki komisarji organizirali izpolnjevanje popisnic v občinskih uradih ali pa so si izpolnjevanje teh v popolnoma neopravičenih primerih prilastili sami števniki komisarji. V nekaterih občinskih uradih so izpolnjevali popisnice komisarji kar ob prisotnosti orožnikov. Ponekod so popisnice raznašali po hišah števniki komisarji ob spremstvu učiteljev ali orožnikov, s čemer je bilo kršeno načelo uradne tajnosti popisov prebivalstva, saj so na ta način dobile vpogled v odgovore na popisnicah o jezikovni pripadnosti tudi nepoklicane osebe, ki so bile Slovincem sovražne in so predstavljale oblast. Med števničnimi komisarji so bile pa tudi zastopane osebe, ki so že predhodno sodelovale v raznih protislovenskih akcijah, tako na primer v akcijah za ukinitve dvojezičnih šol že pred letom 1958 ali pa pri širjenju Slovincem sovražnih lepakov. Med pripravami na popise prebivalstva je prišlo še pred štetjem prebivalstva celo do zamenjave takih števnih komisarjev, za katere so nasprotniki Slovencev predvidevali, da bodo objektivno opravili naloge števne komisarja. Te so zamenjali s števničnimi komisarji, ki so se že odlikovali v raznih protislovenskih akcijah. Objektivne števne komisarje so skušali zamenjati celo v času popisovanja prebivalstva.

Med Slovenci in števničnimi komisarji, ki so skušali prisiliti Slovence k vpisu nemškega občevalnega jezika ali pa jezika »windisch« ali tega v kombinaciji z

nemščino, je prišlo tudi do ostrih dialogov, ki so se za Slovence končali neuspešno v občinskih pisarnah. V nekaterih primerih so se koroški Slovenci uprli taki zahtevi s tem, da niso hoteli podpisati popisnic. Čeprav se odklonitev podpisa na popisnici pri uradnem štetju prebivalstva šteje za kaznivo dejanje, niso avstrijske oblasti kaznovale oseb, ki niso hotele podpisati popisnic, ker so se zavedale, da so storili kaznivo dejanje sami števniki komisariji z zahtevo vpisa neresničnih podatkov o jezikovni pripadnosti. Bili pa so tudi primeri, ko je imel števniki komisar na popisnici že vnaprej izpolnjeno rubriko občevalnega jezika ter po njem sploh ni povpraševal, pri tem pa ni imel v popisnicah vnešene slovenščine kot občevalnega jezika. Pritisk na koroške Slovence po vpisu občevalnih jezikov »deutsch«, »windisch« ali »windisch« v kombinaciji z »deutsch« se je stopnjeval od popisa do popisa.

Ob zadnjem popisu prebivalstva v letu 1971 so posamezniki ter slovenske organizacije zahtevali dvojezične popisnice. Ker teh tudi pri zadnjem popisu leta 1971 ni bilo, so pošiljali pritožbe avstrijskemu zveznemu notranjemu ministrstvu, koroškemu deželnemu glavarju in uradu avstrijskega kanclerja (9). Vendar na te pritožbe ni bilo nobenega pozitivnega odziva. V odgovorih so se uradni predstavniki sklicevali na nejasnost zakonodaje glede kompetentnosti reševanja te vrste vlog, ukrenili pa niso ničesar. V nekaterih primerih so Slovincem pri popisu ponujali dvojezične popisnice v nemškem in srbohrvaškem jeziku, ki so bile namenjene jugoslovanskim zdomcem. Ker avstrijska oblast ni ugodila zahtevi koroških Slovencev do dvojezičnih popisnic v nemškem in slovenskem jeziku, so ponekod koroški Slovenci odklonili podpis na popisnicah ali pa popisnic uradnega ljudskega štetja sploh niso izpolnili. Čeprav so v teh primerih prebivalci, ki niso izpolnili popisnic oziroma se niso na popisnicah podpisali, napravili zakonski prestop, niso bili klicani na odgovornost, pa tudi niso bili kaznovani. Odgovorni so se pač zavedali, da gre v tem primeru za kršenje določil 7. člena avstrijske državne pogodbe s strani javnih služb.

Na popisnicah iz popisa prebivalstva leta 1971 se je povpraševalo le po nemškem občevalnem jeziku. V vprašalniku, ki je bil prirejen za računalniško obdelavo, je bila kot varianta občevalnega jezika tiskana samo nemščina, za druge jezike pa je bila dana možnost svobodne izbire vpisa poljudne jezikovne skupine. Pri tem pa v vprašalniku nista bila poleg nemščine kot varianti navedena še slovenski in hrvaški jezik, ki sta po avstrijski državni pogodbi uradna jezika (10).

Statistično neobjektivno in protislovensko ravnanje avstrijske statistične službe

V pojmovanju skupine občevalnega jezika pri števnikih komisarijih kot pri popisnem prebivalstvu se je pojavljala tudi nejasnost glede definicije pojma občevalnega jezika, ker so le-to od popisa do popisa spreminjali. Na primer pri popisih prebivalstva v letih 1951 in 1971 je bil tolmačen kot občevalni jezik tisti, ki ga posameznik pretežno govori v vsakdanjem življenju, pri popisu leta 1961 pa kot tisti, ki ga posameznik pretežno govori v svoji družini (9). Statistični urad Združenih narodov (Serija M., št. 44, ZN, New York, 1966): Načela in priporočila za štetja prebivalstva v letu 1970, str. 21, 244, navaja samo tri motive: a) materin jezik, b) običajni jezik — označen kot jezik, ki ga posameznik tekoče govori ali

najpogosteje uporablja v svojem sedanjem domu in c) sposobnost govoriti enega ali več naštetih jezikov. Tu uporabljamo jezik komunikacije — občevalni jezik (občevalni jezik je jezik, ki ga posameznik uporablja v družbenem življenju), ker je ustreznejši za naš primer. V koroškem primeru pa je jezik komunikacije dominanten jezik oblasti, uprave, gospodarstva — skratka dominantne večinske državne nacije (4, str. 46). Vsako medsebojno primerjavo statističnih podatkov o jezikovni sestavi med popisi prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 pa onemogoča členitev prebivalstva na jezikovno skupino »deutsch« in na devet nenemških jezikovnih skupin. Prebivalstvo niso vpisovali samo v jezikovne skupine »deutsch«, »slowenisch« in »windisch«, temveč tudi še v posebne »kombinirane jezikovne skupine« s »slowenisch«: »slowenisch«, »slowenisch-deutsch« ter »deutsch-slowenisch« in v kombinirane jezikovne skupine z »windisch«: »windisch«, »deutsch-windisch«, »windisch-deutsch« in še v dve jezikovni skupini »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch«, ki kažeta na posebno »visoko strokovno domiselnost« uradne avstrijske statistične službe in na popolno politično odvisnost le-te od protislovenskih krogov. Prav členitev prebivalstva na jezikovno skupino »deutsch« in na devet omenjenih nenemških jezikovnih skupin je dala osnovo za razne manipulacije s statističnimi podatki o jezikovni strukturi s strani popisnih komisarjev, statistikov ter vseh tistih, ki so to gradivo interpretirali v uradne in neuradne namene. Statistična nedefiniranost številnih jezikovnih skupin je ustvarjala nejasnosti pri razvrščanju prebivalstva v jezikovne skupine tako za popisane kot za števne komisarje, kar je omogočalo vplivanje, pa tudi direktno izsiljevanje Slovencev s strani števnih komisarjev k vpisovanju v jezikovne skupine »deutsch«, »windisch« ter v »windisch« v kombinaciji z »deutsch«. To je v take jezikovne skupine, ki pri statistični obdelavi podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva niso veljale kot slovenska jezikovna skupina (4, str. 10).

Zaradi omenjenega načina uvrščanja prebivalstva v tako številne in izmišljene ter zato statistično nedefinirane jezikovne skupine niso mogli popisani prebivalci objektivno opredeliti svoje jezikovne pripadnosti po lastni presoji, kar so lahko izkoristili števeni komisarji. Kot je razvidno iz pritožbe koroških Slovencev avstrijskemu notranjemu ministrstvu zoper ravnanje števnih komisarjev pri popisu prebivalstva leta 1961, šestokrat niso prebivalci popisnic sami izpolnjevali (9). V mnogih primerih so števeni komisarji rubriko o občevalnem jeziku že sami vnaprej izpolnili, ali pa te rubrike v številnih primerih niso izpolnili tako kot so želeli popisani Slovenci.

Nedefiniranost številnih jezikovnih skupin in še zlasti vindišarskih je omogočala popisovalcem veliko špekulacij v škodo koroških Slovencev, tako da pri popisih prebivalstva opravičeno ne moremo govoriti o samoopredeljenosti prebivalstva glede na jezikovno pripadnost, temveč o vpisanosti prebivalstva v jezikovne skupine. S temi popisnimi špekulacijami pa niso bili oškodovani le koroški Slovenci, temveč tudi tisti Avstrijci, ki si žele objektivni popis in dobro sožitje s koroškimi Slovenci. V uradnih avstrijskih statističnih publikacijah so navedeni podatki o jezikovni strukturi tako, kot da bi se prebivalstvo pri vpisu v posamezne jezikovne skupine samo opredeljevalo. Nikjer v uradnih avstrijskih statističnih publikacijah, v katerih so objavljeni podatki o jezikovni sestavi prebivalstva, ne najdemo opisov definicij za 9 nenemških jezikovnih skupin, niti kritičnih pripomb o strokovnih pomanjkljivostih, ki so spremljale nastajanje objavljenih števil o jezikovnih skupinah pri vseh treh povojnih popisih prebivalstva, čeprav je bila

na nje opozorjena statistična služba z znanstvenim in dnevnim tiskom ter s protesti koroških Slovencev. Na primer, kako naj števni komisar, popisani in statistik vedo kakšna je razlika med kombiniranimi dvojezičnimi jezikovnimi skupinami, ki se razlikujejo le po vrstnem redu kot na primer »slowenisch-deutsch« ali »deutsch-slowenisch«, »windisch-deutsch« ali »deutsch-windisch«, ali pa, kar samo potrjuje, da so popisi prebivalstva po občevalnem jeziku le sredstvo zlorabe na račun slovenske manjšine, v čem se razlikujeta takozvani jezikovni skupini »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch«.

Prav ta neobjektivni in nehumani odnos, ki ga je pokazala uradna avstrijska statistična služba do koroških Slovencev pri popisih prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971, kaže, da avstrijska statistična služba nima moralne in strokovne kvalifikacije za kakršnokoli strokovno statistično ugotavljanje številčne moči in teritorialne razporeditve slovenskega prebivalstva na Koroškem in na avstrijskem Štajerskem.

Ali more razbrati tisti, ki se poslužuje objavljenih statističnih podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva na Koroškem, po kakšni poti so bile dosežene različne številke o jezikovni pripadnosti prebivalstva, ki jih navajajo uradne avstrijske statistične publikacije. Tako navaja uradna statistična publikacija, da je bilo na Koroškem leta 1951 prebivalstva s slovenskim občevalnim jezikom 19.900, leta 1961 14.000 in leta 1971 16.100, odnosno, da je bilo leta 1951 prebivalcev z občevalnim jezikom »windisch« 19.600, leta 1961 11.500 in leta 1971 le še 3.900. Prebivalcev z nemškim občevalnim jezikom je bilo pri popisih prebivalstva leta 1951 67.500, leta 1961 83.500 in leta 1971 99.700 (11).

Tabela 1

Primer številke za 16 statističnih jezikovnih skupin, ki so jih statistiki rekonstruirali iz desetih številke za 10 jezikovnih skupin, zbranih ob popisu prebivalstva leta 1951

1. »deutsch« po prvi varianti	428.784 ^{12 13}
2. »deutsch« po drugi varianti	448.345 ^{14 15}
3. »deutsch-slowenisch« po prvi varianti	8.617 ¹²
4. »deutsch-slowenisch« po drugi varianti	19.561 ¹³
5. »slowenisch-deutsch« po prvi varianti	5.888 ¹²
6. »slowenisch-deutsch« po drugi varianti	11.218 ¹³
7. »slowenisch« po prvi varianti	7.707 ¹²
8. »slowenisch« po drugi varianti	11.316 ¹³
9. »slowenisch« po tretji varianti	22.534 ¹⁵
10. »deutsch-windisch«	10.944 ¹²
11. »windisch-deutsch«	5.330 ¹²
12. »slowenisch-windisch«	117 ¹²
13. »windisch-slowenisch«	38 ¹²
14. »windisch«	3.454 ¹²
15. »sonstige, unbekannt« po prvi varianti	3.885 ¹³
16. »sonstige, unbekannt« po drugi varianti	26.419 ¹⁴

Odklonilno stališče koroških Slovencev do takega načina prikazovanja številke o sestavi prebivalstva po občevalnem jeziku, pa tudi odločen odpor koroških Slovencev do ugotavljanja njihovega števila, je lahko za vsakega razumnega človeka in demokratično državo razumljiv, saj pod jezikovno skupino »slowenisch« najdemo v avstrijski statistični publikaciji za leto 1951 tri iz popisnih jezikovnih skupin statistično skonstruirane številke (Tabela 1). Tako navajajo po prvi varianti za jezikovno skupino »slowenisch« številko 7.707, po drugi varianti 11.316, po tretji pa 22.534. Državni avstrijski statistični centralni urad je v svoji publikaciji, ki jo je izdal leta 1973 poleg teh treh številke za jezikovno skupino »slowenisch« navajal še novo, četrto varianto številke 19.900 (11). Iz tega lahko vsakdo, ki ima le skromen občutek za statistiko, razbere, da gre pri tem za zlorabo statističnih podatkov in za diskriminacijski odnos uradne državne avstrijske institucije do koroških Slovencev. To nam dokazujejo še tile podatki iz uradnih avstrijskih statističnih publikacij. V eni publikaciji Avstrijskega statističnega centralnega urada se pri objavi statističnih podatkov o občevalnem jeziku v Avstriji sploh ne omenja jezikovna skupina »slowenisch«, navedeni sta le dve, »deutsch« in »sonstige, unbekannt« (15), v kateri so na ta ali oni način vštete številke »nenemških jezikovnih skupin« iz popisa leta 1951. Tak način prikazovanja uradnih statističnih podatkov po občevalnem jeziku je prav gotovo posebna oblika statističnega zatajevanja prisotnosti koroških Slovencev v Avstriji s strani avstrijske državne ustanove. V istih publikacijah se razlikujeta tudi številki jezikovne skupine »deutsch«; po eni varianti je bilo v tej jezikovni skupini leta 1951 428.784, po drugi pa 448.345 prebivalcev. Do kakšne absurdnosti je privedla nestrokovnost uradne avstrijske statistike, nam kaže št. 117 iz rezultatov popisa 1951 o občevalnem jeziku, 117 prebivalcev v jezikovni skupini »slowenisch-windisch« in 38 v »windisch-slowenisch« (Tabela 1).

Če primerjamo številke osmih nemških jezikovnih skupin, po katerih so pri popisih v letih 1951, 1961 in 1971 razvrščali prebivalstvo, se pri posameznih popisnih štetjih kaže taka jezikovna struktura prebivalstva, ki si jo ne moremo razložiti z nobeno statistično logiko (Tabela 2). Absurdnost zasnove avstrijskih popisov prebivalstva po občevalnem jeziku je pa še posebej otipljiva, če medsebojno primerjamo pri vseh treh popisih pridobljene in objavljene številke za iste jezikovne skupine občevalnega jezika. Da so popisi prebivalstva imeli protislovenski značaj, pa četudi je za to morala državna avstrijska statistika žrtvovati svoj strokovni ugled, nam kažejo naslednje navedbe: pod »deutsch-slowenisch« je bilo leta 1951 uvrščenih okoli 8.600 ljudi, leta 1961 le 3.300, leta 1971 pa 10.900; pod »windisch-deutsch« je bilo leta 1951 uvrščenih okoli 5.300, leta 1961 2.500 in leta 1971 le še dobrih 100 ljudi; v jezikovno skupino »slowenisch-deutsch« je bilo leta 1951 uvrščenih okoli 5.880, leta 1961 2.200 in leta 1971 pa še samo okoli 760 prebivalcev.

V jezikovno skupino »slowenisch-windisch« so uvrstili leta 1951 117, v jezikovno skupino »windisch-slowenisch« pa 38 ljudi; leta 1971 so pa v obeh navedenih jezikovnih skupinah uvrstili skupaj le 9 ljudi. Navedene številke in še zlasti številki za zadnji dve imenovani jezikovni skupini, menimo, da ne potrebujejo nobenega strokovnega komentarja. Take statistične podatke lahko najdemo le tam, kjer statistično logiko in objektivnost zamenjata šovinizem in skrajna neobjektivnost. Popuščanje in prilagajanje državne avstrijske statistike nemškim nacionalističnim protislovenskim krogom, kar smo že povedali pri osvetlitvi načinov izvajanja popisov in o vlogi števnih komisarjev, se kaže tudi z umetnim konstruiranjem

Tabela 2

Primer statistične popačenosti števil o jezikovni sestavi prebivalstva po nenemških jezikovnih skupinah, ki se kažejo v luči primerjave popisov prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 (12, 16, 17)

Popisi prebivalstva	»deutsch-slowe-nisch«	»slowe-nisch-deutsch«	»slowe-nisch«	»deutsch-windisch«	win-disch-deutsch«	»win-disch«	»slowe-nisch-windisch«	»win-disch-slowe-nisch«	Skupaj v nenemških jezikovnih skupinah
1951	8.617	5.888	7.707	10.944	5.330	3.454	117	38	42.095
1961	3.300	2.200	8.300	7.400	2.500	1.600	—	—	25.300
1971	10.935	758	6.214	3.394	124	454	9	—	21.918

njem novih jezikovnih skupin. Konstruiranje številnih umišljenih jezikovnih skupin je slonelo na različnih načinih seštevanja podatkov popisnih jezikovnih skupin. Pri prvi objavi popisnih rezultatov iz leta 1951 so zbrane podatke desetih jezikovnih skupin predelali in objavili v petih jezikovnih skupinah: »deutsch«, »deutsch-slowenisch«, »slowenisch-deutsch«, »slowenisch-windisch« in »sonstige, unbekannt«. V tem primeru so bile vindišarske jezikovne skupine prištete k slovenskim jezikovnim skupinam. Pod »deutsch-slowenisch« so v objavljenih podatkih šteli skupaj jezikovne skupine »deutsch-slowenisch«, »deutsch-windisch«, pod »slowenisch-deutsch« pa jezikovne skupine »slowenisch-deutsch« in »windisch-deutsch«, pod »slowenisch« pa seštevke števil v jezikovnih skupinah »slowenisch« in »windisch« (13). Že leto dni kasneje, leta 1953, so v posebni publikaciji koroškega deželnega časopisa (Kärntner Landes-Zeitung vom 18. Dezember 1953 (12), objavili rezultate v desetih jezikovnih skupinah, tako kot so bili prebivalci vpisani pri popisu, vključno z jezikovno skupino »sonstige, unbekannt«. Ta način objavljanja uradnih statističnih podatkov pomeni pravzaprav začetek uradnega označevanja slovensko govorečega prebivalstva z »windisch« in s tem strokovno neosnovanega drobljenja slovenskega prebivalstva na številne vindišarske in druge jezikovne skupine, s čemer so dobili uradno objavljeni statistični podatki protislovenski značaj.

Podatke popisov prebivalstva o jezikovni pripadnosti iz let 1961 in 1971 so publicirali na tri načine. Po eni varianti so jih objavil razčlenjeno v desetih jezikovnih skupinah, tako kot je bilo prebivalstvo popisano (16, 17), po drugi varianti v treh jezikovnih skupinah (18), po tretji varianti pa v petih, na poseben način konstruiranih jezikovnih skupinah (19, 20). Po drugi varianti je prebivalstvo razčlenjeno na nemško ter na takoimenovano slovensko in takoimenovano vindišarsko jezikovno skupino. V slovensko jezikovno skupino so šteli popisne jezikovne skupine »slowenisch«, »deutsch-slowenisch« in »slowenisch-deutsch«, v vindišarsko pa jezikovne skupine »windisch«, »windisch-deutsch«, »deutsch-windisch« ter »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch«.

Konstruiranje objavljenih podatkov po petih jezikovnih skupinah se razlikuje med popisoma v letih 1961 in 1971. Popisne podatke iz leta 1961 so razdelili na jezikovne skupine: »deutsch«, »slowenisch«, »windisch«, »deutsch-slowenisch« in »sonstige, unbekannt«. V jezikovno skupino »windisch« so vključili tudi številke, dobljene v jezikovnih skupinah »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch«, v jezikovno skupino »deutsch-slowenisch« pa so sešteli številke jezikovnih skupin »deutsch-windisch«, »slowenisch-deutsch« in »windisch-deutsch«. Jezikovno strukturo prebivalstva iz popisa leta 1971 so uradno objavili z bistveno drugačnimi oznakami in kombinacijami števil v popisnih jezikovnih skupinah kot za leto 1961:

»deutsch«, »slowenisch«, skupaj »deutsch-slowenisch« in »slowenisch-deutsch«, »windisch«, ter skupaj »deutsch-windisch« in »windisch-deutsch«. Državna avstrijska statistika se je pri omenjenih objavah podatkov o jezikovnih skupinah ponovno osmešila, še posebej s tem, ker je pri dveh popisih prebivalstva (v letih 1961 in 1971) različno interpretirala popisne podatke dveh izmišljenih jezikovnih skupin, »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch« (Tabela 3). Pri objavi popisnih podatkov za leto 1961 je številke obeh imenovanih jezikovnih skupin prištela k jezikovni skupini »windisch«, pri objavi popisnih podatkov za leto 1971 pa k jezikovni skupini »slowenisch«. Pri objavljanju podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva so tudi razlike v tem, da se podatki za popis leta 1961 nanašajo na območja izbranih občin Koroške in na avstrijske državljane tega ozemlja. Podatki popisa prebivalstva

o jezikovni strukturi za leto 1971 se pa nanašajo na stalno naseljeno prebivalstvo Koroške. Če primerjamo samo ta dva načina objave podatkov o jezikovni strukturi iz popisov 1961 in 1971, ki sta objavljena v Statističnem priročniku dežele Koroške (izdal Urad koroške deželne vlade — Deželni oddelek za statistiko), nam postane več kot jasno, da se državne avstrijske statistične institucije igrajo s statističnimi podatki, kadar gre za slovensko manjšino. Pri tem ne izbirajo sredstev za prikaz čim manjšega števila slovensko govorečega prebivalstva, pa četudi je pri tem potrebno manipulirati s številkami o jezikovni sestavi prebivalstva na račun slovenske manjšine. Omenjene in že prej navedene izkušnje statističnih manipulacij in številčnih manipulacij s popisnimi podatki o jezikovnih strukturah prebivalstva s strani državnih avstrijskih statističnih institucij so zelo mazorno opozorilo, do kakšnih novih manipulacij s popisnimi podatki o jezikovni strukturi lahko pride ob eventualnem že napovedanem »preštevanju koroških Slovencev posebne vrste«.

Jezikovna skupina »deutsch-slowenisch« predstavlja za popis leta 1961 novo konstrukcijo jezikovne skupine, ki se je tako kot številne druge, ne moremo pojasniti z nobeno statistično logiko, saj v statistični publikaciji za njo ne najdemo nobene obrazložitve, kar je samo še eden od mnogih primerov, ki dokazujejo nestrokovnost in protislovenski značaj državne avstrijske statistične službe. To je bil tudi začetek nadaljnje členitve in konstruiranja statističnih jezikovnih skupin. Če bi računali vse možne kombinacije seštevov in s tem pridobljenih števil za jezikovno pripadnost prebivalstva Koroške pri vseh popisih v avstrijskih statističnih publikacijah, bi lahko ugotovili, da je jezikovnih skupin za prebivalstvo dveh narodov več kot 25, kar je svetovni rekord manipulacij s statističnimi podatki za jezikovno sestavo prebivalstva. V težnji, da bi lahko prikazali čim manjše število slovensko govorečega prebivalstva, so popisne podatke o jezikovnih skupinah seštevili tako, da so po eni varianti štel za slovensko govoreče prebivalstvo le tisti del prebivalstva, ki so ga vpisali v jezikovne skupine »slowenisch«, »deutsch-slowenisch« in »slowenisch-deutsch«, po drugi varianti pa so štel za slovensko prebivalstvo le tisto, ki je bilo pri popisu vpisano pod »slowenisch« in »slowenisch-deutsch«.

Da je bila ta igra s statističnimi podatki o jezikovni strukturi v celoti zrežirana s strani Slovencev sovražnih elementov, je več kot jasno, saj so pri pripravi zakona o uporabi slovenskega jezika na sodiščih po sodnih okrajih iz leta 1959 upoštevali le število prebivalcev, vpisanih pri popisu leta 1951 v jezikovnih skupinah »slowenisch« in »slowenisch-deutsch« (21). Pri pripravi zakona o dvojezičnih napisih iz leta 1972 so pa upoštevali število prebivalcev po krajih, kjer je bilo prebivalstvo pri popisu leta 1961 vpisano v jezikovne skupine »deutsch-slowenisch«, »slowenisch-deutsch« in »slowenisch« (22). Ta igra z vpisovanjem prebivalcev v izmišljene jezikovne skupine je bila usmerjena k vpisovanju čim večjega števila slovensko govorečega prebivalstva v jezikovne skupine »deutsch«, »windisch« in »windisch« v kombinaciji z »deutsch« ter »deutsch-slowenisch« in odvrčanju Slovencev od vpisa jezikovne skupine »slowenisch«. To nam postane jasno s poznavanjem načina zlorabe podatkov o jezikovni pripadnosti slovenskega prebivalstva za pripravo omenjenih zakonov o manjšini, ki so Slovence le oškodovali. Vsa početja državne avstrijske statistike v zvezi s štetji prebivalstva po jezikovnih skupinah, ki so koroškim Slovence le okrnile pravice in prinesla novo zlo, so opozorilo, da bi popis prebivalstva posebne vrste predstavljal za koroške Slovence le novo obliko diskriminacije.

Tabela 3

Primer statistično nepojmljivega prikaza dveh različnih načinov členitve prebivalstva na skupine občevalnega jezika pri dveh popisih prebivalstva v letih 1961 in 1971 (19, 20)

Leto	Skupaj stalno naseljeno prebivalstvo Koroške	»Deutsch«	»Slowenisch«	»deutsch-slowenisch« »slowenisch-deutsch«	»windisch«	»deutsch-windisch« »windisch-deutsch«
1971	525.728	501.350	6.223	11.711	454	3.518

Leto	Skupaj Avstrijski držav- ljani na območju izbranih občin	»deutsch«	»slowenisch«	»windisch«	»deutsch-slowenisch«	»sonstige, unbekannt«
1961	109.438	84.320	7.986	1.580	15.345	207

Da podatki o jezikovni strukturi prebivalstva za narodnostno mešano ozemlje Koroške po drugi svetovni vojni niso mogli nastati v normalnih pogojih popisovanja prebivalstva, nam še dodatno dokazujejo primerjave številke za posamezne jezikovne skupine treh povojnih popisov prebivalstva po nekaterih izbranih občinah (Tabela 4). Protislovenski značaj popisov prebivalstva se razkriva s primerjavo med številkami odnosno odstotki za jezikovne skupine »deutsch« ter »slowenisch« in »slowenisch« v kombinaciji z »deutsch«, ter za jezikovne skupine »windisch« in »windisch« v kombinaciji z »deutsch«. Od enajstih v tabeli izbranih občin (po upravni razdelitvi iz leta 1971), izkazujejo vse, razen občine Radiše, nesorazmerno visoko povečanje relativnega števila vpisanega prebivalstva v jezikovno skupino »deutsch«. Za občino Radiše si ne moremo razložiti vzroka za spreminjanje odstotka prebivalstva, ki je bilo vpisano v jezikovno skupino »deutsch«. Leta 1951 so v tej občini uvrstili v jezikovno skupino »deutsch« okoli 45 % prebivalcev, leta 1961 11,2 % leta 1971 pa je odstotek v tej jezikovni skupini uvrščenega prebivalstva znašal okoli 41 %.

Za občino Medgorje si ne moremo po nobeni statistični logiki razložiti tako povečanega odstotka prebivalstva v jezikovni skupini »deutsch«. Še leta 1951 so v tej jezikovni skupini našli manj kot 10 % prebivalcev, leta 1961 eno četrtno, leta 1971 pa že 76,4 %.

V občini Djekše so našli leta 1951 v jezikovni skupini »deutsch« dobro polovico prebivalcev, leta 1961 dobre tri četrtine, leta 1971 pa že več kot 90 % prebivalcev.

V občini Smarjeta v Rožu so našli leta 1951 v jezikovni skupini »deutsch« le slabo četrtno prebivalcev, v letih 1961 in 1971 pa že po dve tretjini.

V občini Žitara vas so v isti jezikovni skupini našli leta 1951 le okoli 16 %, v letih 1961 in 1971 pa že skoraj polovico prebivalstva.

V dveh občinah, ki ležita na dveh geografsko različnih območjih: v Selah pod Karavankami in v Medgorju na Vzhodnih Gurah, so pri popisu leta 1951 uvrstili vse prebivalce v jezikovne skupine »deutsch«, »slowenisch« in »slowenisch« v kombinaciji z »deutsch«. Pri naslednjih dveh popisih prebivalstva, v letih 1961 in 1971, so vpisovali prebivalce tudi v jezikovne skupine »windisch« in »windisch« v kombinaciji z »deutsch«. V občini Vernberk, vzhodno od Beljaka, so številni komisariji odkrili vindišarje le pri popisu prebivalstva v letu 1961, pri ostalih dveh popisih pa nobenega. Zakaj se je moralo pojaviti vpisovanje prebivalstva v vindišarske jezikovne skupine v občinah Sele in Medgorje šele pri popisih leta 1961 in 1971, v Vernberku pa le enkrat, pri popisu 1961, si lahko pojasnujemo le z nestrokovnostjo in protislovensko naravnostjo avstrijskih državnih popisov prebivalstva. Najbolj nazoren dokaz za take domneve nam služi občina Medgorje, kjer kot že rečeno, niso pri popisu leta 1951 uvrstili v vindišarske jezikovne skupine nobenega prebivalca, leta 1961 pa že več kot 70 %, leta 1971 pa le dobrih 10 %. V občini Slovenji Plajberk so leta 1951 našli v vindišarskih skupinah dobrih 70 %, leta 1961 okoli 45 %, leta 1971 pa le 36 % prebivalcev.

Ce bi lahko verjeli tem uradnim avstrijskim statističnim podatkom, bi lahko »sklepali«, da se je v dveh desetletjih v občini Medgorje kar dvakrat zamenjala narodnostna struktura prebivalstva in to pri prostorsko manj mobilnem, na zemljo navezanem kmečkem ali delavsko-kmečkem prebivalstvu. Po objavljenih popisnih podatkih državne uradne avstrijske statistične službe naj bi bila občina Medgorje leta 1951 poseljena s pretežno slovenskim, leta 1961 s pretežno vindišarskim in

Tabela 4

Prikaz očitne protislovnosti rezultatov treh povojnih popisov o jezikovni sestavi prebivalstva, ki so posledica drobljenja na strokovno neutemeljene jezikovne skupine na primeru nekaterih občin Koroške v letih 1951, 1961 in 1971 (12, 13, 18)

O b č i n e	1951			1961			1971		
	»deutsch«	»slowenisch und kombina- tion mit slowenisch«	»windisch auch in kombina- tion mit deutsch«	»deutsch«	»slowenisch und kombina- tion mit deutsch«	»windisch auch in kombina- tion mit deutsch«	»deutsch«	»slowenisch und kombina- tion mit slowenisch«	»windisch auch in kombina- tion mit deutsch«
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Brdo — Egg	40,8	23,9	35,3	75,1	9,8	14,3	91,2	5,2	3,6
Št. Štefan — St. Stephan	100	—	—	99,5	0,3	—	99,3	0,3	0,3
Sele — Zell	2,4	94,6	—	4,7	83,1	11,7	5,5	91,9	2,6
Medgorje — Mieger	8,6	91,4	—	25,0	3,2	71,8	76,4	12,7	10,9
Zitara vas — Sittersdorf	15,6	14,8	69,7	48,1	13,6	38,1	49,8	36,7	13,5
Globasnica — Globasnitz	11,6	37,2	51,2	16,4	46,6	37,0	29,0	59,0	11,9
Slovenji — Windisch									
Plajberk — Bleiburg	18,7	10,0	71,3	23,1	30,3	44,7	23,1	40,6	36,3
Vernberk — Wernberg	79,5	20,5	—	97,4	2,1	0,5	98,5	1,5	—
Radiše — Radsberg	44,9	46,9	8,2	11,2	61,8	27,0	40,6	46,2	13,2
Djekše — Diex	53,9	2,4	43,7	76,0	8,9	15,1	92,7	5,2	2,1
Smarjeta — St. Margarethen	23,2	12,3	64,5	66,3	14,3	19,4	64,5	16,9	18,6

leta 1971 pa s pretežno nemškim prebivalstvom. Samo ta primer nam je dovolj zgovoren dokaz potvorb, ki so jih storili uradni avstrijski popisi prebivalstva v zvezi z jezikovno strukturo.

Občina Globasnica sodi med tiste izjemne občine, kjer so pri popisu leta 1951 vpisovali prebivalstvo tudi v edinstveni jezikovni skupini »slovenisch-windisch« in »windisch-slovenisch«. Tako so našli v jezikovni skupini »windisch-slovenisch« več kot eno tretjino od skupnega števila v letu 1951 v to jezikovno skupino uvrščenega prebivalstva na celotnem dvojezičnem ozemlju Koroške in več kot so skupaj našli na tem ozemlju tako uvrščenega prebivalstva pri popisu leta 1971 v obeh jezikovnih skupinah, »windisch-slovenisch« in »slovenisch-windisch« (12, 20). Te številke o sestavi prebivalstva po občevalnem jeziku v občini Globasnica so lep primer »statistične telovadbe« s podatki občevalnega jezika, ki ne prenese nobene kritike.

Kako nezanesljivi so popisni podatki o občevalnem jeziku, seveda le v škodo slovenskemu prebivalstvu, nam nazorno kažejo podatki o jezikovni strukturi prebivalstva v občini Št. Stefan v Ziljski dolini. Tu so v času nacizma pri popisu prebivalstva leta 1939 (3, str. 176) našli manj kot polovico prebivalcev z nemškimi občevalnim jezikom, pri popisu leta 1951 pa že 100 %, pri popisih leta 1961 in 1971 pa že več kot 99 %. Več kot prepričljivo je, da ni moglo v dvanajstih letih, med popisoma prebivalstva 1939 in 1951, pa tudi še ne do leta 1971, izumreti slovensko govoreče prebivalstvo v tej še precej agrarni občini, ki v tem času ni doživela kakih bistvenih gospodarskih ali demografskih sprememb. To nam dokazujejo tudi uradni podatki o sestavi šoloobveznih otrok po materinem jeziku, ki so jih zbrali učitelji v tej občini na šolah v Št. Stefanu in Št. Pavlu v šolskem letu 1954/55 (23). Na obeh šolah so našli več kot 30 % otrok s slovenskim materinim jezikom. Če bi lahko verjeli statističnim podatkom vseh treh povojnih avstrijskih popisov o sestavi prebivalstva po občevalnem jeziku, bi lahko sklepali, da izumro manjšine tudi v krajih, kjer so v prevladi, v dobrem desetletju.

Podobna nezanesljiva vrednost popisnih podatkov o jezikovni strukturi se nam razkriva tudi v občini Brdo v Ziljski dolini s primerjavo uradnih podatkov o materinščini šoloobveznih otrok v šolskem letu 1954/55. V tej občini so leta 1951 našli v jezikovni skupini »deutsch« okoli 41 % prebivalcev, v letu 1961 75 % in v letu 1971 pa že več kot 91 %; pri popisu šoloobveznih otrok po materinem jeziku so pa našli skoraj 80 % otrok s slovenskim materinim jezikom (23).

V nekaterih primerih so številni komisarji in popisani prebivalci dali državnemu popisu prebivalstva z razvrščanjem v jezikovne skupine neresen značaj. To nam najbolj nazorno povedo uradni podatki za del naselja Rute, ki spada v občino Borovlje. Popisani del naselja Rute je štel leta 1951 le tri prebivalce. Od teh je bil eden uvrščen v jezikovno skupino »slovenisch«, drugi v jezikovno skupino »windisch« in tretji v jezikovno skupino »windisch-deutsch«. Avstrijski statistik ki je obdeloval te podatke, bi se moral vprašati, kakšen je lahko občevalni jezik teh treh ljudi pri njihovem vsakodnevem sporazumevanju (2, str. 149).

Nedoslednost avstrijske statistike se kaže tudi s spreminjanjem poimenovanja s Slovenci sklenjenega poseljenega ozemlja Koroške. Pri tabelah za jezikovno sestavo sklenjenega, s Slovenci poseljenega ozemlja, so ob objavi podatkov po občinah iz popisa prebivalstva leta 1951 označevali to ozemlje izrecno kot »jezikovno mešano ozemlje Koroške« ali pa kot »ozemlje dvojezičnega šolstva Koroške« (12, 14), popisne podatke o jezikovni strukturi prebivalstva iz let 1961 in 1971 so pa ob-

javili za isto ozemlje pod naslovom »Občevalni jezik v izbranih občinah Koroške« (18, 19). Opuščanje oznake teritorija jezikovno mešanih občin ali ozemlja z dvojezičnim šolstvom ob objavljajanju statističnih podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva sodi med prilagajanje uradnih statističnih institucij protislovenskim stališčem, ki skušajo avstrijski in mednarodni javnosti predstaviti nesklajeno poselitev Slovencev na ozemlju Koroške, kar je v prid njihovim težnjam, ki nasprotujejo teritorialnemu načelu reševanja manjšinskih pravic.

Identifikacija popisovanja po občevalnem jeziku pri povojnih avstrijskih popisih s predvidenim štetjem prebivalstva posebne vrste

Analize načinov izvajanja treh povojnih popisov prebivalstva v zvezi z vprašanjem občevalnega jezika so nam pokazale, česa vsega se lahko poslužuje avstrijska statistična služba za doseg cilja ugotovitve čim manjšega števila slovenskega prebivalstva in za prikaz nesklajene poselitve koroških Slovencev. Konstrukcija popisnih rezultatov o jezikovni strukturi prebivalstva na narodnostnem mešanem ozemlju Koroške, dosežena z manipulacijo popisnih podatkov, je bila Avstriji osnova za opravičilo priprave take manjšinske zakonodaje, ki tako minimalno izpolnjuje obveznosti 7. člena avstrijske državne pogodbe, da to že pomeni poizkus revizije z mednarodno pogodbo prevzetih obveznosti do manjšin. K tem ciljem je vodilo državno avstrijsko statistiko izvajanje takega načina popisovanja prebivalstva, s katerim so dosegli nizko število in nizek odstotek prebivalstva, vpisanega v jezikovnih skupinah »slowenisch« in »slowenisch-deutsch« ter »deutsch-slowenisch«, in to na nivoju naselij, občin, sodnih in političnih okrajev, dežele in celotne države. Z dosegom nizkega relativnega števila ali odstotka prebivalstva v jezikovnih skupinah »slowenisch« in »slowenisch-deutsch« pri popisu prebivalstva leta 1951 si je avstrijska država izoblikovala tak manjšinski zakon o uporabi slovenščine kot pomožnem jeziku v sodstvu, ki upošteva le tri od devetih jezikovno mešanih sodnih okrajev Koroške (21).

Z upoštevanjem 20 % prebivalstva od skupnega števila prebivalstva po naseljih narodnostno mešanega ozemlja Koroške, ki je bilo vpisano pri popisu leta 1961 v jezikovne skupine »slowenisch«, »slowenisch-deutsch« in »deutsch-slowenisch«, pa naj bi dobilo 205 krajev dvojezične topografske napise (22). To pa predstavlja le del naselij narodnostno mešanega ozemlja Koroške. Taka razvrstitev krajev, ki naj bi po veljavnem zakonu imeli dvojezične topografske napise pa sloni na tezi o nesklajeni poselitvi slovenskega prebivalstva v obliki otokov.

Za se teh z mahinacijami pridobljenih statističnih podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva poslužujejo tudi avstrijski predstavniki, ko pred mednarodno javnostjo in organi OZN utemeljujejo izpolnjevanje mednarodnih obveznosti Avstrije do manjšin. K dokumentom prilagajo celo tabele o jezikovni sestavi prebivalstva, kakršne je avstrijska statistika dosegla s popisi, ki jih lahko kot smo že predhodno utemeljili, označujemo kot statistični »genocid«, naperjen zoper slovensko manjšino. Zloraba takih statističnih podatkov pri utemljevanju izpolnjevanja mednarodnih obveznosti Avstrije do slovenske manjšine pred delovnimi organi OZN in mednarodno javnostjo je vse graje vredna. To še posebej zato, ker so avtorji avstrijskih dokumentov, ki so bili predloženi mednarodni javnosti in organom OZN, razpolagali z vrsto javno publiciranih kritik znanstvene in poli-

tične narave o vseh uradnih avstrijskih povojnih popisih prebivalstva. Pisanih virov, ki dokumentirajo zlorabe popisov prebivalstva po jezikovnih skupinah pri vseh avstrijskih povojnih popisih, tako glede nestrokovne statistične zasnove, izvajanja in statistične obdelave popisnega gradiva ter glede popisov kot sredstev pritiska in nasilja nad manjšino, je na razpolago več kot za katerokoli manjšino v Evropi, in to v slovenščini, nemščini, angleščini, pa tudi v drugih jezikih. V zadnjih dveh desetletjih najdemo tudi v avstrijskem tisku potrditev vseh predhodno osvetljenih pomanjkljivosti avstrijskih uradnih popisov prebivalstva. V zvezi z vprašanjem lingvistične in s tem strokovno statistične utemeljitve posebne izmišljene jezikovne skupine »windisch«, se srečamo že ob popisu prebivalstva leta 1951. Sam direktor Avstrijskega statističnega centralnega urada je javno izjavil, da bo predstavljala pri popisu prebivalstva členitev slovenskega jezika na še poseben jezik, »windisch«, sramoto za avstrijsko statistiko (24, 25, str. 49—50). V poročilih vladne študijske komisije, ki jo je vodil kancler Kreisky, je pa razvidno, da so strokovnjaki — lingvisti prepričljivo dokumentirali pri delu študijske komisije, da posebnega jezika »windisch«, ni (Inzko, Isačenko, 26). Iz vsega bi lahko sklepali, da pomenijo podaljšane opredelitve s kategorijo vindišarstva določeno politično vplivanje in to v smeri narodnostnega odtujevanja in politične propagande, če že ne pritiska. V tem smislu se zdi odklanjanje vstopa predstavnikov koroških Slovencev v »Komisijo«, ki jo je ustanovil kancler Kreisky za urejanje manjšinskih vprašanj, opravičljivo, saj je avstrijska ljudska stranka vanjo delegirala dr. V. Einspielerja (podpredsednik v »Kärntner Heimatdienst«), sedanjega predsednika Zveze koroških Vindišarjev. Dejavnost te »organizacije« je očitna in sodi med tiste, »ki merijo na to, da odvzemajo hrvatskemu ali slovenskemu (podčrtal D. D.) prebivalstvu njegov značaj in pravice kot manjšine« in ta »se mora prepovedati«. Tako glede na paragraf 5 člena 7 avstrijske državne pogodbe (4, str. 45). Pri delu študijske komisije se je ob vprašanju metod izvajanja preštevanja prebivalstva posebne vrste pojavilo tudi vprašanje slovenskih popisnic (27). Načeto je bilo tudi vprašanje sklenjene teritorialne poselitve slovenskega prebivalstva, pri čemer se niso mogli izogniti dejstvu, da žive koroški Slovenci kot avtohtono sklenjeno poseljeno prebivalstvo na Koroškem. To se je še posebej jasno izrazilo ob razglabljanju, kakšen odstotek slovenskega prebivalstva bi bil potreben za izpolnjevanje določil 7. člena avstrijske državne pogodbe odnosno, kakšno statistično teritorialno enoto naj bi upoštevali kot osnovo pri izvajanju manjšinske zakonodaje. Avtor ekspertize, Matscher (28), je izdelal več modelov za izvajanje določil 7. člena državne pogodbe, ki so temeljili na upoštevanju različnih stopenj odstotkov slovensko govorečega prebivalstva, pri čemer je upošteval popisno gradivo iz leta 1971. Za izhodišče je vzel historično utemeljeno s slovenskim avtohtonim prebivalstvom poseljeno ozemlje Koroške, ki ga v avstrijski statistiki še pred popisom prebivalstva leta 1971 označujejo kot jezikovno mešano ozemlje ali kot ozemlje dvojezičnega šolstva na Koroškem.

V študijski komisiji je bila posvečena tudi posebna pozornost vprašanju zadržane tajnosti popisnih podatkov »pri takoiimenovanem štetju posebne vrste«. Vzrok za to moremo prav gotovo iskati v izraženih dvomih nekaterih članov študijske komisije, ki so vedeli za kršenje načela tajnosti popisnih podatkov pri popisih prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971.

Veiter (29, 30), ki je bil član študijske komisije, še posebej opozarja na to, da je bil dan pri delu študijske komisije velik poudarek utemeljeni kritiki doseda-

njih povojnih avstrijskih popisov prebivalstva, ter da poročila študijske komisije ne vsebujejo dovolj izčrpno vseh tistih mnenj, ki so bila izražena na račun pomanjkljivosti avstrijskih popisov prebivalstva in interpretacije jezikovne strukture. Tudi avstrijski manjšinski izvedenec F. Ermacora misli, da si Avstrija sicer pomaga z rezultati ljudskih popisov, vendar pa učinek ni povsem zadovoljiv. Doslej se po njegovem mnenju še ni posrečilo določiti števila manjšine niti v Avstro-ogrski monarhiji niti v prvi in drugi republiki (4, str. 11). Očitno je, da študijska komisija ob pripravi metodologije za preštevanje prebivalstva posebne vrste ni dovolj upoštevala tehtnih kritičnih pripomb avstrijskih strokovnjakov o ravnanju državne avstrijske statistične službe pri vseh dosedanjih povojnih avstrijskih popisih prebivalstva glede na občevelni jezik na Koroškem. Če bi upoštevala le del kritičnih pripomb in še posebej dejstvo, da preštevanje prebivalstva posebne vrste na Koroškem ni v skladu s 7. členom avstrijske državne pogodbe, ne bi pripravila metodologije za tovrstno preštevanje prebivalstva. Člani te komisije iz Koroške, ki so zastopali stranke ÖVP in FPÖ, so bili med tistimi, ki so v imenu strank zahtevali ugotavljanje manjšine. Očitno se jim ni bilo potrebno pri tem ozirati na tehtne kritične pripombe strokovnjakov študijske komisije.

Ce upoštevamo poročilo študijske komisije o metodi in tehniki izvajanja preštevanja prebivalstva posebne vrste, ki naj bi bilo izvedeno na Koroškem v letu 1976 in si prikličemo v spomin vse že naštete nepravilnosti na račun koroških Slovencev, ki jih je zakrivila državna avstrijska statistična služba pri rednih popisih s podatki o jezikovni pripadnosti prebivalstva, lahko trdimo, da prinese vsako preštevanje prebivalstva posebne vrste le ponovitev statističnih diskriminacijskih postopkov, ki so bili že preizkušeni pri vseh treh povojnih popisih prebivalstva.

Kritična osvetlitev ravnanja popisnih komisarjev in avstrijske statistične službe pri vseh treh povojnih popisih prebivalstva, še posebej statistikov, ki so pripravljali, spremljali, obdelovali in objavljali statistično gradivo o jezikovni strukturi prebivalstva na ozemlju dvojezičnega šolstva Koroške, nam je pokazala, da niti avstrijska statistična služba niti celotno družbeno okolje na Koroškem ob še tako idealno izdelani metodi za preštevanje prebivalstva posebne vrste, ne morejo v sedanjosti zagotoviti takih popisnih rezultatov, ki ne bi škodovali koroškim Slovincem. V taki družbeni klimi, ki je prežeta s protislovenskim razpoloženjem določenega dela prebivalstva, si tudi ne moremo zamisliti, da ne bi preštevanje prebivalstva posebne vrste izzvalo splošno še hujšo in nevarnejšo protislovensko vzdušje kot so to povzročili vsi dosednji uradni avstrijski povojni popisi prebivalstva. Dosedanje izkušnje ne-strokovnega ravnanja avstrijskih statistikov in držav ne avstrijske statistične službe s popisnimi podatki o jezikovni strukturi prebivalstva ne morejo biti jamstvo pred mahinacijami s popisnimi podatki preštevanja prebivalstva posebne vrste. Zagotovitve varnosti koroških Slovencev pred novo protislovensko politično napetostjo ter zajamčene tajnosti popisnih podatkov ne moremo pričakovati, pa čeprav bi Avstrija prepustila to posebnim, posebej organiziranim državnim institucijam, saj avstrijska vlada doslej ni mogla zagotoviti niti izvajanja zakona o dvojezičnih krajevnih napisih.

VIRI IN LITERATURA

1. Grafenauer Bogo: Teorija in praksa ljudskih štetij od srede 19. stol. do danes, referat na 2. koroških kulturnih dnevih, leta 1970, Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu (Arhiv).
2. Klemenčič Vladimir: Kritični pretres avstrijskega popisa 1951 z ozirom na jezikovno strukturo na Koroškem, Razprave in gradivo, Ljubljana 1960, št. 2, str. 101—182.
3. Pleterski Janko: Die Volkszählung vom 31. März 1961, Razprave in gradivo, št. 4—5, Ljubljana 1966, str. 165—217.
4. Umgangssprache in der Steiermark 1971, Statistische Nachrichten, 28. Jahrgang (Neue Folge), Heft 9.
5. Zorn Tone: Nacistično ljudsko štetje leta 1939 na Koroškem, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1973, št. 1/2, str. 91—105.
6. Die Kärntner Landsmannschaft, Heft 5/1968.
7. Denkschrift des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten zur Volkszählung 1961, Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu (Arhiv).
8. Malle Avgust: Ljudsko štetje 1971, 5. koroški kulturni dnevi, Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu (Arhiv).
9. Ordentliche Volkszählung am 12. Mai 1971, Personenblatt.
10. Druškovič Drago: Nekaj vprašanj koroških Slovencev (Po 19 letih avstrijske državne pogodbe), Razprave in gradivo, štev. 6, Ljubljana 1974, str. 7—54.
11. Statistische Nachrichten (28. Jahrgang, Neue Folge, zv. 7, str. 404—411).
12. Volkszählungsergebnisse der Gemeinden mit zweisprachigen Schulen 1890—1951, Beilage zum Sonderabdruck aus Nr. 49 der »Kärntner Landes — Zeitung vom 18. Dez. 1953«. »Entwurf zum neuen Kärntner Schulgesetz«.
13. Ergebnisse der Volkszählung vom 1. Juni 1951. nach Gemeinden Kärnten. Bearbeitet und herausgegeben von Österreichischen Statistischen Zentralamt Wien 1952.
14. Ergebnisse der Volkszählung vom 1. Juni 1951. nach Gemeinden Kärnten. Bearbeitet und herausgegeben vom Österreichischen Statistischen Zentralamt Wien 1952, str. 3—13.
15. Statistisches Handbuch für die Republik Österreich. Herausgegeben vom Österreichischen Statistischen Zentralamt, Wien 1952.
16. Kärntner Nachrichten, št. 11/1962.
17. Wohnbevölkerung Kärntens nach Umgangssprache (detaillierte Gliederung), Staatsangehörigkeit und Gerichtsbezirken 1971 (Gebietsstand 12. Mai 1971), Statistische Nachrichten, 28. Jahrgang (Neue Folge), Heft 7.
18. Österreicher nach Umgangssprache 1971 und 1961 in ausgewählten Gemeinden Kärntens (Gebietsstand 12. Mai 1971), Statistische Nachrichten, 28. Jahrgang (Neue Folge), Heft 7, Tabelle 3.
19. Die Umgangssprache 1961 in ausgewählten Gemeinden, Statistisches Handbuch des Landes Kärnten, 12. Jahrgang 1966.
20. Wohnbevölkerung 1971 nach der Umgangssprache Volkszählung 1971, Gebietsstand 1. 1. 1973, Statistisches Handbuch des Landes Kärnten 21. Jahrgang 1975, Zahlen und Daten 74.
21. Bundesgesetzblatt, št. 102, 1959.
22. Bundesgesetzblatt, 27. 7. 1972, št. 270.
23. Die Volks-, Haupt- und Sonderschulen in Kärnten im Schuljahr 1954/55, Amt der Kärntner Landesregierung, Statistik und Wirtschaftsdienst, Zl. Stat. 3/12/1955, Klagenfurt, im Mai 1955.
24. Neue Zeit, 22. maja 1952, št. 119.
25. Nečak Dušan: Nekateri vidiki asimilacije manjšine in položaj slovenske narodne manjšine na avstrijskem Koroškem, Koroški koledar, Celovec 1975.
26. o. Univ. — Prof. Dr. Gerald Stourzh: Zusammenfassende Stellungnahme zu den Modalitäten einer Sprachzählung zur Durchführung von Art. 7, Abs. 3 des Staatsvertrages, Wien 31. Juli 1973.
27. Zwischenbericht der Studienkommission für Probleme der slowenischen Volksgruppe in Kärnten über ihre bisherige Tätigkeit.

28. Univ. — Prof. Dr. Franz Matscher: Kärntner Minderheitenkommission; 10 bzw. 20 % Anteil der Minderheit als Grundlage einer Minderheitenschutz — Regelung, Salzburg, den 30. 10. 1974.
29. Prof. Dr. Theodor Veiter: Vsako štetje brez pristanka manjšine je orožje proti manjšini na Koroškem. Naš tednik, št. 42, z dne 16. oktobra 1975.
30. Dr. Theodor Veiter: Kärnten: »Urangst« und vertane Zeit Zwischenbericht der Ortstafelkommission und zum Streit mit den Slowenen, Die Presse, 22. maj 1974.

Povzetek

Kritika uradnih avstrijskih popisov prebivalstva v letih 1951, 1961 in 1971 glede na slovensko manjšino in slovenščino kot občevalni jezik

Vsi uradni avstrijski popisi prebivalstva po drugi svetovni vojni v letih 1951, 1961 in 1971 imajo za slovensko manjšino v Avstriji značaj statističnega »genocida«. Ta je bil prisoten pri odvijanju vseh faz treh poveljnih popisov prebivalstva po občevalnem jeziku, od priprav, izvedbe, obdelave in do interpretacije popisnih podatkov v tiskani obliki. Že sama statistična protislovnost popisnih rezultatov o jezikovni sestavi prebivalstva dokazuje, da je bila uradna državna statistična služba na deželni in zvezni ravni pod vplivom protislovenskih elementov, ki so dali ton vsebinski zasnovi in izvajanju popisov glede na občevalni jezik, kar poleg številnih avtorjev podrobno tolmačijo v svojih delih Grafenauer, Klemenčič Pleterski, Druškovič in Malle.

Popisi prebivalstva na narodno mešanem ozemlju Koroške in avstrijske Stajerske niso bili izvedeni z dvojezičnimi popisnicami, prebivalstvu tudi niso bila na razpolago dvojezična navodila in druge javne objave, ki so povezane s popisi prebivalstva. To bi bil dolžan poskrbeti po določilih 7. člena avstrijske državne pogodbe Avstrijski statistični centralni urad. Slovencem ni bila nikoli dostopna dokumentacija rokopisnih podatkov iz popisov prebivalstva. Le-ta je služila delu avstrijskega tiska, ki je s svojo protislovensko naravnostjo popačeno tolmačil rezultate popisov o jezikovni strukturi prebivalstva na narodno mešanem ozemlju Koroške.

Ob pripravah na popise prebivalstva se je s sredstvi javnega obveščanja in z izdajo posebnih lepakov ustvarjalo napeto vzdušje zoper koroške Slovence, da bi ti ob popisih tako preusmerjeni v kar največji meri prikrili svojo jezikovno ter posredno s tem tudi slovensko narodnostno pripadnost.

Med priprave na popise prebivalstva je sodilo s strani upravnih organov tudi zbiranje takih oseb za popisovalce — števrne komisarje, ki so bili pripravljeni v kar največji meri, če ji bilo potrebno tudi z različnimi oblikami pritiskov, prepričati slovenskemu prebivalstvu vpis slovenščine ali te v kombinaciji z nemškim jezikom v rubriko občevalnega jezika. Za dosegajo ciljev prikrivanja dejanskega števila slovensko govorečega prebivalstva ter njihovega sklenjenega poseljenega območja so števrni komisarji kršili najosnovnejša načela strokovnega zbiranja in zajamčeno tajnost statističnih podatkov. Statistične strokovne službe so se pri analizah, tabeliranju ter publiciranju in interpretaciji podatkov o jezikovni strukturi prebivalstva posluževale tudi metod, ki presegajo vsako normo strokovnosti statističnega zbiranja, urejanja in analize podatkov. Po podrobni analizi rezultatov popisov in statističnega gradiva o občevalnem jeziku lahko trdimo, da so bili le-ti izvedeni s ciljem, prikazati čim manjše število slovensko govorečega prebivalstva in čim manjši obseg s slovenskim prebivalstvom sklenjenega poseljenega ozemlja Koroške. Težili so za tem, da bi z rezultati popisov prikazali poselitev koroških Slovencev v obliki med seboj slabo ali teritorialno sploh nepovezanih otokov.

Veliko zmedo je povzročila v rezultatih popisa uporaba kategorij, ki so povezane z oznako »windisch«. Na Koroškem žive le Slovenci in Nemci, jezikovne skupine ali naroda »windisch« pa med koroškim prebivalstvom doslej etnično, lingvistično ali historično še ni mogel nihče utemeljiti, zato tudi te oznake pri avstrijskih ljudskih štetjih pred drugo svetovno vojno, poleg kategorij »deutsch« in »slowenisch«, ne moremo zaslediti. S to oznako so prvič koroške Slovence uradno označile nacistične oblasti in to pri popisu prebivalstva leta 1939, ki ugovor tedanjega slovenskega tiska zoper to oznako sploh niso upoštevale.

Kako naj razumemo, da se je mogla pri avstrijskem ljudskem štetju leta 1951 ponovno uveljaviti oznaka »windisch«. Taka in podobna preimenovanja tudi drugih narodov s strani nacistične »znanosti« so služila kot oznaka za manjvredne in brezpravne rase, ki so jih podobno kot Slovence, nameravali nacisti sistematično izseliti ali iztrebiti.

Trdimo lahko, da so sami popisi prebivalstva akt diskriminacije koroških Slovencev in kot primer statističnega »genocida«, ki bi ga težko našli v statistični praksi še kje drugod. Le kje v svetu najdemo na ozemlju s skupno okoli 110.000 prebivalci dveh narodov pri objavljanju rezultatov popisov prebivalstva po občevelnem jeziku, tako kot to najdemo v različnih avstrijskih statističnih publikacijah, prebivalstvo razčlenjeno na skupaj več kot 25 umetno stvorjenih in strokovno statistično nedefiniranih jezikovnih skupin (Tabela 1, 2, 3, 4).

Da podatki o jezikovni strukturi prebivalstva na narodnostno mešanem ozemlju Koroške po drugi svetovni vojni niso mogli nastati v normalnih pogojih popisovanja prebivalstva, nam še dodatno dokazujejo primerjave števil za posamezne jezikovne skupine treh povojnih popisov prebivalstva po nekaterih izbranih občinah (Tabela 4). Protislovenski značaj popisov prebivalstva se razkriva s primerjavo med številkami odnosno odstotki za jezikovne skupine »deutsch« ter »slowenisch« in »slowenisch« v kombinaciji z »deutsch«, ter za jezikovne skupine »windisch« in »windisch« v kombinaciji z »deutsch«. Od enajstih v tabeli izbranih občin (po upravni razdelitvi leta 1971), izkazujejo vse, razen občine Radiše, nesorazmerno visoko povečanje relativnega števila vpisanega prebivalstva v jezikovno skupino »deutsch«. Za občino Radiše si ne moremo razložiti vzroka za spreminjanje odstotka prebivalstva, ki je bilo vpisano v jezikovno skupino »deutsch«. Leta 1951 so v tej občini uvrstili v jezikovno skupino »deutsch« okoli 45 % prebivalcev, leta 1961 11,2 %, leta 1971 pa je odstotek v tej jezikovni skupini uvrščenega prebivalstva znašal okoli 41 %.

Za občino Medgorje si ne moremo po nobeni statistični logiki razložiti tako povečanja odstotka prebivalstva v jezikovni skupini »deutsch«. Še leta 1951 so v tej jezikovni skupini našli manj kot 10 % prebivalcev, leta 1961 eno četrtno, leta 1971 pa že 76,4 %.

V občini Djekše so našli leta 1951 v jezikovni skupini »deutsch« dobro polovico prebivalcev, leta 1961 dobre tri četrtine, leta 1971 pa že več kot 90 % prebivalcev.

V občini Šmarjeta v Rožu so našli leta 1951 v jezikovni skupini »deutsch« le slabo četrtno prebivalcev, v letih 1961 in 1971 pa že dve tretjini.

V občini Žitara vas so v isti jezikovni skupini našli leta 1951 le okoli 16 %, v letih 1961 in 1971 pa že skoraj polovico prebivalstva.

V dveh občinah, ki ležita na dveh geografsko različnih območjih: v Selah pod Karavankami in v Medgorju na Vzhodnih Gurah, so pri popisu leta 1951 uvrstili vse prebivalce v jezikovne skupine »deutsch«, »slowenisch« in »slowenisch« v kombinaciji z »deutsch«. Pri naslednjih dveh popisih prebivalstva, v letih 1961 in 1971, so vpisovali prebivalce tudi v jezikovne skupine »windisch« in »windisch« v kombinaciji z »deutsch«. V občini Vernberk, vzhodno od Beljaka, so številni komisarji odkrili vindišarje le pri popisu prebivalstva leta 1961, pri ostalih dveh popisih pa nobenega. Zakaj se je moralo pojaviti vpisovanje prebivalstva v vindišarske jezikovne skupine v občinah Sele in Medgorje šele pri popisih leta 1961 in 1971, v Vernberku pa le enkrat, pri popisu 1961, si lahko pojasnjemo le z nestrokovnostjo in protislovensko naravnostjo avstrijskih državnih popisov prebivalstva. Najbolj nazoren dokaz za take domneve nam služi občina Medgorje, kjer kot že rečeno, niso pri popisu leta 1951 uvrstili v vindišarske jezikovne skupine nobenega prebivalca, leta 1961 pa že več kot 70 %, leta 1971 pa le dobrih 10 %. V občini Slovenji Plajberk so leta 1951 našli v vindišarskih skupinah dobrih 70 %, leta 1961 okoli 45 %, leta 1971 pa le 36 % prebivalcev.

Ce bi lahko verjeli tem uradnim avstrijskim statističnim podatkom, bi lahko »sklepali«, da se je v dveh desetletjih v občini Medgorje kar dvakrat zamenjala narodnostna struktura prebivalstva in to pri prostorsko manj mobilnem, na zemljo navezanem kmečkem ali delavsko-kmečkem prebivalstvu. Po objavljenih popisnih podatkih državne uradne avstrijske statistične službe naj bi bila občina Medgorje leta 1951 poseljena s pretežno slovenskim, leta 1961 s pretežno vindišarskim in leta 1971 s pretežno nemškim prebivalstvom. Samo ta primer nam je dovolj zgovoren dokaz potvorb, ki so jih storili uradni avstrijski popisi prebivalstva v zvezi z jezikovno strukturo.

Občina Globasnica sodi med tiste izjemne občine, kjer so pri popisu leta 1951 vpisovali prebivalstvo tudi v edinstveni jezikovni skupini »slowenisch-windisch« in »windisch-slowenisch«. Tako so našli v jezikovni skupini »windisch-slowenisch« več kot eno tretji-

no od skupnega števila v letu 1951 v to jezikovno skupino uvrščenega prebivalstva na celotnem dvojezičnem ozemlju Koroške in več kot so skupaj našli na tem ozemlju tako uvrščenega prebivalstva pri popisu leta 1971 v obeh jezikovnih skupinah, »windisch-slowenisch« in »slowenisch-windisch«. Te številke o sestavi prebivalstva po občevalnem jeziku v občini Globasnica so lep primer »statistične telovadbe« s podatki občevalnega jezika, ki ne prenese nobene kritike.

Kako nezanesljivi so popisni podatki o občevalnem jeziku, seveda le v škodo slovenskemu prebivalstvu, nam nazorno kažejo podatki o jezikovni strukturi prebivalstva v občini St. Stefan v Ziljski dolini. Tu so v času nacizma pri popisu prebivalstva leta 1939 našli manj kot polovico prebivalcev z nemškim občevalnim jezikom, pri popisu leta 1951 pa že 100 %, pri popisih leta 1961 in 1971 pa že več kot 99 %. Več kot prepričljivo je, da ni moglo v dvanajstih letih, med popisoma prebivalstva leta 1939 in 1951, pa tudi še ne do leta 1971, izumreti slovensko govoreče prebivalstvo v tej še precej agrarni občini, ki v tem času ni doživela kakih bistvenih gospodarskih ali demografskih sprememb. To nam dokazujejo tudi uradni podatki o sestavi šoloobveznih otrok po materinem jeziku, ki so jih zbrali učitelji v tej občini na šolah v St. Stefanu in St. Pavlu v šolskem letu 1954/55. Na obeh šolah so našli več kot 30 % otrok s slovenskim materinim jezikom. Če bi lahko verjeli statističnim podatkom vseh treh povojnih avstrijskih popisov o sestavi prebivalstva po občevalnem jeziku, bi lahko sklepali, da izumro manjšine tudi v krajih, kjer so v prevladi, v dobrem desetletju.

Podobna nezanesljiva vrednost popisnih podatkov o jezikovni strukturi se nam razkriva tudi v občini Brdo v Ziljski dolini s primerjavo uradnih podatkov o materinščini šoloobveznih otrok v šolskem letu 1954/55. V tej občini so leta 1951 našli v jezikovni skupini »deutsch« okoli 61 % prebivalcev, v letu 1961 75 % in v letu 1971 več kot 91 %; pri popisu šoloobveznih otrok po materinem jeziku so pa našli skoraj 80 % otrok s slovenskim materinim jezikom.

Taki, s statističnimi manipulacijami pridobljeni podatki o jezikovni strukturi prebivalstva, so služili Avstriji kot osnova pri pripravi za Slovence nesprejemljivih zakonov o dvojezičnih topografskih napisih in o uporabi slovenščine na sodiščih.

Ugovori koroških Slovencev pri avstrijskih vladnih organih zoper vse, kar jih je diskriminiralo pri popisih prebivalstva, pa niso imeli pozitivnega odziva.

Kritična osvetlitev ravnanja popisnih komisarjev in avstrijske statistične službe pri vseh treh povojnih popisih prebivalstva, še posebej statistikov, ki so pripravljali, sprejemali, obdelovali in objavljali statistično gradivo o jezikovni strukturi prebivalstva na narodno mešanem ozemlju Koroške, nam je pokazala, da niti avstrijska statistična služba niti celotno družbeno okolje na Koroškem ob še tako idealno izdelani metodi za preštevanje prebivalstva posebne vrste, ne morejo v sedanjosti zagotoviti takih popisnih rezultatov, ki ne bi škodovali Koroškim Slovincem v taki družbeni klimi, ki je prežeta s protislovenskim razpoloženjem določenega dela prebivalstva, si tudi ne moremo zamisliti, da ne bi preštevanje prebivalstva posebne vrste izzvalo splošno še hujšo in nevarnejšo protislovensko vzdušje kot so to povzročili vsi dosedanja avstrijski povojni popisi prebivalstva. Dosedanje izkušnje nestrokovnega ravnanja avstrijskih statistikov in avstrijske statistične službe s popisnimi podatki o jezikovni strukturi prebivalstva ne morejo biti jamstvo pred mahinacijami s popisnimi podatki preštevanja prebivalstva posebne vrste. Zagotovitev varnosti koroških Slovencev pred novim napetim vzdušjem ter zajamčene tajnosti popisnih podatkov ne moremo pričakovati, pa čeprav bi Avstrija prepustila to posebnim, posebej organiziranim zveznim institucijam, saj doslej avstrijska vlada ni mogla zagotoviti niti izvajanja zakona o dvojezičnih krajevnih napisih.

Summary

A critical Analysis of the official Austrian censuses in 1951, 1961 and 1971 concerning the Slovene minority and the Slovene language as the language of communication

Every official Austrian population census after World War Two — they were taken in 1951, 1961 and 1971 — was in the nature of a statistical genocide as far as the Slovene minority in Austria is concerned. This is typical of all the phases during the postwar censuses concerning the language of communication, beginning with preparations, exe-

cution and processing, and ending in the interpretation of census data in a printed form. The very statistical contradiction in the gathered data about the linguistic composition of the population reflects the fact that the official government statistical service on the provincial and federal level was influenced by anti-Slovene elements who coloured the fundamental concept and the execution of the censuses concerning the language of communication. Among the authors who have dealt in detail with this problem are Grafenauer, Klemenčič, Pleterški, Družkovič and Malle.

The censuses in the ethnically mixed territories of Carinthia and Austrian Styria were not carried out with bilingual census-papers, nor was the population provided with any bilingual instructions and other public notices which should be issued at every census. Under the terms of Article 7 of the Austrian State Treaty the responsibility for providing such bilingual material rests with the Austrian Statistical Central Bureau. The Slovenes could never gain access to hand-filled census-papers. This documentation, however, was used by some Austrian newspapers with an anti-Slovene bias to distort the census data concerning the language structure of the population in the ethnically mixed territories of Carinthia.

During preparations for the censuses as well as while the censuses were actually taken, through mass media and publication of special posters a bitter campaign was conducted against the Carinthian Slovenes in order to frighten them into concealing their linguistic and thereby their Slovene ethnic adherence.

During preparations for the censuses the administrative authorities also had the task to choose as census takers — census commissioners — such persons that were willing to make every effort, if necessary to use various forms of pressure, in order to prevent the Slovene population from entering the Slovene language or the Slovene combined with the German into the column under the heading «the language of communication». To achieve their objective of concealing the actual number of Slovene speaking population and the extent of the territory compactly inhabited by this population the census commissioners violated the fundamental principles of data gathering and the guaranteed secrecy of statistical data. In their analysis, tabulation, publication and interpretation of the data about the linguistic structure of the population the professional statistical services also used methods that break every norm of professional statistical data gathering, processing and analysis. On the basis of a detailed analysis of the census returns and the statistical material concerning the language of communication it can safely be claimed that the censuses were taken with a view to producing the smallest possible number of the Slovene speaking population and reducing to the utmost the area in Carinthia where the Slovene population is compactly settled. The census results were manipulated to show that the Carinthian Slovenes are settled in population islands which are either tenuously linked or totally isolated.

A great confusion in the census results was caused by the use of categories under the heading «windisch». Only Slovenes and Germans live in Carinthia, whereas until now nobody has been able ethnically, linguistically or historically to establish the existence of a linguistic or ethnic group, «windisch», in the midst of the Carinthian populations. One would look in vain for this designation at prewar Austrian censuses when only the two categories, «deutsch» and «slowenisch», had been used. For the first time had the Carinthian Slovenes been so officially designated at the 1939 census by the nazi authorities who had ignored the objections of the Slovene press against such designation.

How to explain the fact that at the Austrian census of 1951 the designation «windisch» was resurrected? The nazi «science» used to rename similarly other peoples to brand them as inferior races without any rights that, like the Slovenes, were destined to be systematically displaced or destroyed by the nazis.

It is safe to claim that these censuses represent an act of discrimination against the Carinthian Slovenes and provide an example of statistical genocide hardly to be found in any statistical procedure elsewhere. Where else in the world, in a territory with a population totalling approximately 110,000 and belonging to two ethnic groups, are the inhabitants broken down into more than 25 artificially constructed and from the professional point of view statistically undefined linguistic groupings (Tables 1, 2, 3, 4). They are, according to the published census results concerning the language of communication as reflected in various Austrian statistical publications.

That the data on the linguistic structure of the population living in the ethnically mixed territories of Carinthia after World War Two could not have been obtained under

normal census conditions is borne out by comparisons between figures for individual linguistic groups at the three postwar censuses in some selected municipalities (Table 4). The anti-Slovene bias displayed at the censuses is revealed through comparative studies of figures or percentages of linguistic groups »deutsch« and »slowenisch« (or »slowenisch« combined with »deutsch«) as well as of linguistic groups »windisch« and »windisch« combined with »deutsch«.

Except for the municipality of Radiše, in all the eleven selected municipalities in the Table (according to the administrative division of 1971) there was a disproportionately high increase in the relative number of the population entered in the linguistic group »deutsch«. In the municipality of Radiše no explanation is possible of the cause for the changing of the percentage of the population registered in the linguistic group »deutsch«. In 1951 in this municipality about 45 per cent of the population were entered in the linguistic group »deutsch«, in 1961 the percentage dropped to 11.2 per cent, while in 1971 the percentage of the population registered as belonging to this linguistic group amounted to 41 per cent.

In the municipality of Medgorje by no statistical logic an explanation can be provided for the enormous increase of the population belonging to the linguistic group »deutsch«. As early as 1951 fewer than 10 per cent of the population had been found to belong to this linguistic group, in 1961 one quarter, and in 1971 as many as 76.4 per cent.

In the municipality of Djekše in 1951 more than half of the population was registered as belonging to the linguistic group »deutsch«, in 1961 more than three quarters, and in 1971 already more than 90 per cent.

In the municipality of Smarjeta v Rožu fewer than 25 per cent of the population were entered as »deutsch«, in 1961 and 1971 this percentage became two thirds of the entire local population.

In the municipality of Žitara was in 1951 only about 16 per cent of the population belonged according to the census returns to the linguistic group »deutsch«, yet in 1961 and 1971 almost 50 per cent of the population came under this heading.

In two municipalities, located in different areas, at Sele below the Karavanke and at Medgorje on the Eastern Gure, at the census of 1951 all the population had been divided into the linguistic groups »deutsch«, »slowenisch« and »slowenisch« combined with »deutsch«. At the next two censuses, in 1961 and 1971, the population was also entered in the linguistic groups »windisch« and »windisch« combined with »deutsch«. In the municipality of Vernberk the census takers or commissioners discovered the »windisch« only at the census of 1961, while at the other two censuses none was found. Why the registration of the population in the municipalities Sele and Medgorje in the »windisch« linguistic groups took place only at the 1961 and 1971 censuses, at Vernberk only once, is a matter which can be explained by lack of professional skill and by an anti-Slovene bias of the Austrian official census takers. The best confirmation for this assumption is provided by the municipality of Medgorje, where, as already noted, not a single inhabitant was entered in the linguistic groups »windisch« in 1951, in 1961 more than 70 per cent, and in 1971 only slightly above 10 per cent. In 1951 in the municipality of Slovenji Plajberk 70 per cent of the population accounted for the »windisch« groups, in 1961 about 45 per cent, and in 1971 only 36 per cent of the population.

The municipality of Globasnica is one of the rare municipalities where at the census of 1951 the inhabitants were also entered in the unique linguistic group »slowenisch-windisch« and »windisch-slowenisch«. Thus in 1951, in that particular municipality, in the linguistic group »slowenisch-windisch« was entered more than one third of the total number entered in this category in the entire bilingual territory of Carinthia; and more than the total number of persons so registered in this territory in both linguistic groups at the census of 1971. These figures on the composition of the population according to the language of communication in the municipality of Globasnica provides as striking an example as any of the »statistical juggling« with such data that is beneath criticism.

How unreliable are the census data on the language of communication, but always to the detriment of the Slovene population, is clearly shown by the data on the linguistic structure of the population in the municipality of St. Štefan in the Ziljska dolina valley. At the census of 1939, under nazism, less than half inhabitants spoke German as the language of communication, at the census of 1951 the total population, i.e. 100 per cent, spoke German, while at the censuses of 1961 and 1971 more than 99 per cent were registered as doing so. It is hardly possible for the Slovene speaking population to have died

out over a period of twelve years between 1939 and 1951, or even until 1971, in this rather agrarian community which during this time saw no major economic or demographic changes. This is also borne out by the official data on the composition of school children according to their mother tongue gathered by the teachers in this municipality at schools at St. Stefan and St. Pavel in the school year 1954—55. At both schools they counted more than 30 per cent of children using Slovene as their mother tongue. But if one is to believe the statistical data obtained at all the three postwar Austrian censuses on the composition of the population according to the language of communication, the minorities die out within the short span of a decade even in the localities where they predominated.

Equally unreliable are the census data on the linguistic structure for the municipality of Brdo in the Ziljska dolina valley when compared with the official data on the native tongue spoken by school children in the school year 1954—55. In 1951 in this municipality 41 per cent of the inhabitants were counted as belonging to the linguistic group »deutsch«, in 1961 there were 75 per cent, and in 1971 more than 91 per cent; however, when the census of school children was taken to determine their mother tongue, almost 80 per cent of children were counted as speaking Slovene.

Such data on the linguistic structure of the population obtained through statistical manipulations were used by Austria as a basis for drafting Acts, unacceptable to the Slovenes, on bilingual topographical inscriptions and on the use of the Slovene language in courts.

The objections of the Carinthian Slovenes with the Austrian government against all the discriminatory acts committed at the censuses have elicited no constructive reply.

A critical analysis of the handling of all the three postwar censuses by the census commissioners and the Austrian statistical service, especially statisticians who were preparing, following, processing and publishing the statistical materials on the linguistic structure of the population in the ethnically mixed territories of Carinthia, makes clear that neither the Austrian statistical service nor the general social climate, even if an ideal method of taking a census of a special kind were devised, can at present vouch for such census returns that would not be detrimental to the Carinthian Slovenes. Nor is in such climate, charged with the anti-Slovene bias felt by a part of the population, thinkable that a census of a special kind would not raise the spectre of an even worse and more dangerous anti-Slovene campaign than those generated by the Austrian postwar censuses. Judging by past experience resulting from unprofessional handling of census data on the linguistic structure of the population by Austrian statisticians and by the Austrian statistical service, there is no certainty that the data obtained through the census of a special kind would not be similarly manipulated. It is not to be expected that the Carinthian Slovenes would be protected from a new campaign and that the secrecy of the census data would be observed, even if Austria were to entrust specially organised federal institutions with the execution of the census. After all, hitherto the Austrian government has been unable even to ensure the implementation of the Act on bilingual topographical inscriptions.

UDK 376.744(436.6=863)»1920/1975«

Dr. Tone Zorn

Manjšinska šolska problematika na Avstrijskem Koroškem

Solstvo na Koroškem je najbolj občutljivo področje narodnostne biti, dejstvo, ki se tu kaže vse od uvedbe splošne šolske obveznosti leta 1869 dalje. Od tega časa pa do anšlusa, vključitve Avstrije v nacistično Nemčijo, je na območju južne Koroške obstajalo tako imenovano utrakvistično osnovno šolstvo.

V šolah te vrste, namenjenih učencem obeh deželnih jezikov, slovenskega in nemškega, je bil v prvih razredih pouk v nemškem in slovenskem jeziku. V tretjem in četrtem razredu so morali učenci posečati pouk slovenskega jezika vsega tri ure tedensko in ob pogoju, da so to njihovi starši posebej zahtevali. Vendar se je v resnici praksa pouka slovenščine na posameznih šolah bolj ali manj oddaljevala od nakazane osnovne oblike šole, saj je pouk v mnogočem zavisel od volje in kvalifikacije posameznega učitelja.¹ Poleg tega koroške oblasti po plebiscitu niso dale privoljenja, da bi nadaljevali s poukom obe slovenski privatni šoli v Št. Jakobu v Rožu in Št. Rupertu pri Velikovcu. Šoli sta bili znova odprti šele, ko je na opozorilo slovenske manjšine 22. januarja 1922 Društvo narodov interveniralo pri avstrijski vladi, ki je nato končno zagotovila ponovno odprtje obeh slovenskih šolskih zavodov.

Dejstvo je tudi, da je po plebiscitu zapustila Koroško večina slovenskih učiteljev itako, da so na avstrijskem Koroškem ostali vsega štirje učitelji Slovenci. Od njih je bil v začetku sprejet v učiteljsko službo le eden, drugi je ostal izven nje, ostalo dvojico pa so leta 1925 namestili na severnem, nemškem delu dežele.² Za usmerjenost dela koroškega učiteljstva med obema svetovnima vojnama pa je značilno, da je bila že leta 1924 ustanovljena na Koroškem nacistična učiteljska organizacija, prva ne le v Avstriji, ampak tudi na ozemlju prihodnjega tretjega rajha sploh.³ Značilno je še, da je po drugi svetovni vojni, julija 1945, koroški deželni glavar izjavil, da bi morali zapreti vse koroške šole, v kolikor bi izvedli denacifikacijo učiteljstva.

Med prvimi nacističnimi ukrepi po anšlusu je bila odstranitev vsakršnega pouka slovenskega jezika.⁴ Temu se je v letih druge svetovne vojne pridružilo še ravnanje⁵ s katerim naj bi fizično uničili koroške Slovence, (nasilna izselitev koroških Slovencev v notranjost nemškega rajha leta 1942).⁶ Na šolskem in vzgojnem

¹ Lojze Ude, *Zgodovina slovenskega pouka na koroških osnovnih šolah od leta 1969 do danes*. Osnovna šola na Slovenskem 1869—1969, Ljubljana 1970, str. 117 sl.

² Tone Zorn, *Koroški Slovenci v letih 1920—1930*. Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, str. 525—526.

³ Verbrechen fordern Sühne, Celovec—Klagenfurt 1947, 10; Kärntner Grenzruf 13. junij 1939, št. 150 piše da je bila organizacija ustanovljena leta 1926; Tone Zorn, *Koroški učiteljsko glasilo in slovenska manjšina*. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana 1973, št. 1, 26—27.

⁴ Gl. op. 1.

⁵ Gl. op. 3.

⁶ Tone Zorn, *Poizkusi izselitve koroških Slovencev med drugo svetovno vojno*, Kronika 1966, št. 2, 3, 73—82, 133—140.

področju je bilo v tem času vidno prizadevanje po intenzivni germanizaciji mlade slovenske generacije. V ta namen so nacistične oblasti ustanovljale nemške otroške vrtce; tisk je ob ustanavljanju teh vrtcev celo pisal o njihovi germanizacijski naravi.⁷ Posledice nezadostnega uveljavljanja manjšinskih pravic v območju šolstva v prvi avstrijski republiki ter germanizacijskih prizadevanj koroškega nacizma na šolskem in vzgojnem področju in sploh totalni germanizaciji z geslom Kärntner sprich deutsch za časa druge svetovne vojne so se med drugim pokazala v pomenu celih generacij slovenskih otrok.

Po osvoboditvi Avstrije je začasna koroška deželna vlada 3. septembra 1945 sprejela uredbo o obveznem dvojezičnem osnovnem šolstvu na delu Koroške na katerem živi slovensko in jezikovno mešano prebivalstvo. Član te vlade je bil takrat tudi predstavnik slovenske manjšine, ki je bil tudi med pobudniki nove šolske ureditve.⁸

Po uvedbi omenjenega obveznega dvojezičnega šolstva so koroške deželne šolske oblasti poudarjale, da je bila ta šola uvedena kot prispevek k popravni krivici, storjenih manjšini za nacizma. Predstavnik deželne vlade je leta 1945 tudi poudaril, da je dvojezično šolsko ureditev pozdravilo celotno prizadeto prebivalstvo. Uredba je bila zasnovana na načelih, da je treba vsem otrokom slovenskega in dvojezičnega področja zagotoviti osnovni pouk v materinščini. Za prve tri razrede osnovne šole je predpisovala enakopravno upoštevanje obeh jezikov, nemškega in slovenskega. Od četrtega razreda dalje pa nemški jezik s slovenščino kot obveznim predmetom štiri ure, v višjih razredih pa po tri ure tedensko. Za glavne šole (vanje se učenci lahko vpisujejo po štirih razredih osnovne šole) je bila slovenščina predpisana kot obvezni učni jezik štiri ure tedensko.⁹

Druga bistvena novost obveznega dvojezičnega šolstva je bila njegova ureditev na teritorialnem principu. Zajemalo je strnjeno območje 62 južnokoroških občin, kriterij za določitev tega prostora pa so bili jezikovni podatki štetja leta 1910, kar pomeni, da so se deželne oblasti zavedale diskriminacijskih postopkov do koroških Slovencev pri obeh jezikovnih popisih v prvi avstrijski republiki (l. 1923 in 1934) ter neuporabnost njunih jezikovnih rezultatov za spoznavanje jezikovne strukture južnokoroškega prebivalstva. Vendar so šolske oblasti že v začetku pričele odstopati od načela zagotovitve dvojezičnega pouka vsem otrokom z območja dvojezičnega šolstva. Radi nemškonacionalnega odpora pa tudi pomanjkanja ustreznega učiteljstva dvojezični pouk ni bil že od začetka uveljavljen na vrsti južnokoroških šol, same oblasti pa se niso tudi v prihodnje potrudile, da bi odpravile to pomanjkljivost. Še več, v prihodnjih letih so na posameznih šolah celo odpravili ali skušali odpraviti dvojezični pouk, oziroma pouk slovenskega jezika. Vse pri starem je ostalo na področju otroških vrtcev, tako, da imamo še danes na avstrijskem Koroškem vsega dva slovenska otroška vrtca in še ta sta v privatnih rokah (v Št. Rupertu pri Velikovcu in v Št. Petru pri Št. Jakobu v Rožu).

⁷ Tone Zorn, Med plebiscitom in napadom na Jugoslavijo. Vestnik koroških partizanov, Ljubljana 1972, št. 2, 35—36.

⁸ Za manjšinsko zakonodajo v Avstriji gl. Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Raprave in gradivo Inštituta za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1960, št. 2, 7—99; Tone Zorn — Janko Pleterski, Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, prav tam, 1974, št. 6, 84—105.

⁹ Gl. op. 8.

V nasprotju s trditvijo avstrijske note Jugoslaviji z dne 2. decembra 1974,¹⁰ da uredba o obveznem dvojezičnem šolstvu nasprotuje avstrijskemu pravnemu redu, so avstrijski predstavniki do podpisa pogodbe o neodvisni in demokratični Avstriji (15. maj 1955) predstavljali obvezno dvojezično šolo kot vzgledno šolsko ureditev. Poudarjali so zakonsko veljavo uredbe o obvezni dvojezični šoli ter njeno vlogo za ustvarjanje pozitivnega odnosa med obema narodnostima na Koroškem. Na uredbo se je sklicevalo tudi avstrijsko poročilo, izdelano za podkomisijo OZN za preprečevanje diskriminacije in zaščito manjšin z dne 3. februarja 1955 ter navedbo očitavalo obvezno dvojezično šolsko ureditev. Poročilo naslovljeno z »Mindeheitenschutz und Erziehungswesen in Österreich« je kazalo na koroško dvojezično šolstvo kot na sistem, ki jamči šolanje otrok v njihovi materinščini.¹¹ In še pozneje, leta 1958, je posebna komisija dunajskega parlamenta ugotavljala pozitivnost obstoječe dvojezične šolske ureditve na Koroškem. Po besedah poročevalca komisije, naj bi bila dvojezična šola najbolj primerna šolska ureditev za območje južne Koroške. Opozoril je še, da je komisija s pedagoškega stališča ugotovila, da učenci dvojezičnih šol ne zaostajajo za učenci enojezičnih. »Komisija je nadalje ugotovila — nadaljuje poročilo — da je dvojezična šola tj. srečanje otrok v eni šoli za sožitje obeh narodnosti potrebna. Če bi slovenske otroke izločili, bi skupnost razpadla... Ločitve šole tj. šole za nemško govoreče otroke in posebne šole za slovensko mladino, bodo vedno pomenile nevarnost, da bodo postale mesto nacionalnega fantaziranja.«¹²

Po odločitvi o mejnem vprašanju, zlasti pa po podpisu državne pogodbe, je bilo v Avstriji vedno pogostejše opaziti izjave o prisilnem značaju uredbe o obveznem dvojezičnem šolstvu, kot dela zasedbenega, okupacijskega (!) prava, radi česar jo je treba odpraviti. Proti takim glasovom je predstavnik avstrijske vlade še 8. marca 1951 opozoril parlament na ustavni značaj uredbe in poudaril, da ima uredba z dne 3. oktobra 1945 moč zakona. Hkrati je z glasovi slovenskih nasprotnikov proti obvezni dvojezični šoli bilo po letu 1949 opaziti tudi protimanjšinske izjave vrste politikov, med njimi celo namestnika koroškega deželnega glavarja, ki je leta 1955 izjavil, da je slovenščina »jezik smrtnih sovražnikov svobodne, nedeljene Koroške«.¹³

Po podpisu avstrijske državne pogodbe se pričena v koroški in avstrijski javnosti agitacija za likvidacijo obstoječe šolske ureditve. V nasprotju s točko 5 člena 7 te pogodbe začenjajo koroški nemški nacionalisti ustanavljati ali pa obnavljati vrsto nacionalističnih organizacij, ki se leta 1957 združijo v organizacijo s tradicionalnim značajem in imenom, imenovano Kärntner Heimatdienst. Za dejavnost te organizacije je značilno, da je vse sile usmerila na odpravo povojnega izboljšanja šolskega položaja slovenske manjšine, in to kljub temu, da dejanska enakopravnost slovenskega življa z nemškim dotlej še ni bila dosežena. Z neprestano nacionalistično propagando in z organiziranjem protizakonitih šolskih stavk pa tudi z drugimi metodami, je organizacija ob vsestranski podpori avstrijske ljudske (ÖVP) in svobodnjaške stranke (FPÖ) izsilila, da je koroški deželni šolski

¹⁰ Verbalna nota republike Avstrije Jugoslaviji z dne 2. 12. 1974, Zl. 510.02.00/300-6/74.

¹¹ E. CN. 4/sub. 2/L. 92/add. 32, str. 14. Cit. po Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Razprave in gradivo INV, 1960, št. 2, 28.

¹² Tone Zorn, Koroški Slovenci v drugi avstrijski republiki. Koroška in koroški Slovenci, Maribor 1971, 213—214.

¹³ Op. 1, 222. Po Allgemeine Bauern-Zeitung 7. februarja 1955, št. 5.

svet 22. septembra 1958 izdal administrativni odlok, s katerim je bilo odpravljeno zakonsko določilo o obveznem dvojezičnem pouku. Pri tem oblasti niso upoštevale niti opozoril manjšine niti protesta Jugoslavije, ki je opozorila Avstrijo na poslabšanje položaja slovenske manjšine in na očitno kršenje zadevnih določil avstrijske državne pogodbe.¹⁴

Dejstvo, da je do odloka prišlo pod pritiskom nemških nacionalističnih elementov in njihovih organizacij, kaže že samo besedilo odloka koroškega deželnega šolskega sveta, ki trdi, da je bil pouk na šolah ogrožen zaradi nemira, ki je baje nastal med starši dvojezičnega ozemlja. V resnici pa je šlo za kapitulacijo odgovornih oblasti pred pritiskom koroškega nemškega nacionalizma. S tem aktom je bila odvzeta prizadetemu prebivalstvu veljavna zakonska pravica do obveznega dvojezičnega pouka, dejstvo, ki ne pomeni le kršenja načela varnosti vseh državljanov pred zakonom, dalje varstvo manjšine pred diskriminacijo, ampak tudi kršenje človeških pravic, ki so zapisane v členu 7 splošne deklaracije o človeških pravicah. Na tak način so koroške šolske oblasti 22. septembra 1958 z administrativnim odlokom razveljavile ustavnopravno veljavno uredbo o obveznih dvojezičnih šolah v njenih bistvenih določbah, saj so z njo odpravljale načelo obveznega pouka v obeh deželnih jezikih s tem, da so dajale staršem pravico, da otroke odjavijo od dvojezičnega pouka. Istočasno so odpravili obvezni pouk slovenščine na višjih stopnjah osnovne šole ter ga degradirali na položaj fakultativnega predmeta. Po doseganju odloka koroškega deželnega šolskega sveta so začele nemške nacionalistične organizacije silovito kampanjo za odjavljanje otrok od dvojezičnega pouka.¹⁵ V tej kampanji so jih podprli ponekod tudi državni uslužbenci (orožniki, uradniki, učitelji) med njimi tudi deželni poslanec ljudske stranke dr. Wolfgang Mayrhofer, eden vidnih pobudnikov odjav od obveznega dvojezičnega pouka, ki je po doseganju tega cilja svoje otroke znova prijavil k dvojezičnemu pouku. Torej dokaz več o koristnosti dvojezične šole za učence tudi nemškega materinskega jezika pa tudi o pedagoških vrednotah obvezne dvojezične šole. Vsekakor pa je vsestranski politični, gospodarski in ustrahovalni pritisk dosegel, da so starši odjavili v zelo velikem številu od dvojezičnega pouka tudi šolarje slovenskega materinskega jezika (več kot polovico, skoro 57 % vseh slovenskih otrok).¹⁶ Ob sprejetju odloka z dne 22. septembra 1958 so koroške šolske oblasti tudi tiho obšle lastno označitev nasprotnikov dvojezičnega pouka, dano ob prvih pojavih protislovenskega nastopanja v deželi. V poročilu prosvetnemu ministrstvu je deželni šolski svet namreč poročal, da je le »majhen del« koroškega prebivalstva nasproten obstoječi šolski ureditvi, v glavnem pa da ga sestavljajo mekdanji nacisti.¹⁷ Vsekakor značilno opozorilo, ki kaže na obnovitelje koroškega nemškega nacionalizma po drugi svetovni vojni. Oblasti so dalje prešle lastno opozorilo iz decembra 1953 o pomenu in značaju obstoječe dvojezične ureditve. To opozorilo podčrtuje obveznost učenja obeh deželnih jezikov za vse učence območja obveznega dvojezičnega osnovnega

¹⁴ Gl. med dokumentacijo ponatisnjen Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage (Klagenfurt 1959); jugoslovanska nota Avstriji, Slovenski poročevalec, Ljubljana, 5. oktober 1958, št. 235; D. R. Jugoslavija i Koruški Slovenci u Austriji. Jugoslovanski pregled, Beograd, 1959, št. 6, 257—259.

¹⁵ Več o tem: Janko Pleterski, Materinščina otrok na koroških osnovnih šolah. Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, 113—120.

¹⁶ Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage (Klagenfurt 1959).

¹⁷ Ista spomenica, dok. št. 6.

šolstva ne glede na narodnost h kateri se njihovi starši prištevajo. Opozorilo tudi zavrača princip ločenega šolstva za učence različnih narodnosti, o uspehih dvojezičnega šolstva pa je deželna vlada takrat sporočila, da so ti razveseljivi povsod tam, kjer je učitelj na mestu in kjer starši ne nasprotujejo dvojezičnemu pouku.¹⁸

Odlok iz leta 1958 pomeni prelomnico v postopku Avstrije s slovensko manjšino in bistveno poslabšanje njenega položaja. Potem ko je bila z obvezno dvojezično šolo po uredbi iz leta 1945 trinajst let prebivalstvu na slovenskem in mešanem ozemlju zagotovljena vzgoja v maternem jeziku vsaj v obliki, ki smo jo označili, je od leta 1958 dalje ta vzgoja zagotovljena le nemško govorečemu otroku, medtem ko je velika večina slovenskih otrok tega ni več deležna. Gre za diskriminacijo, ki je manjšini odvzela pravico in varnost, ki jo je dotlej uživala.

Marca 1959 v dunajskem parlamentu sprejeti zakon o koroškem manjšinskem šolstvu ni le potrdil protizakonitega odloka koroškega deželnega šolskega sveta, ampak celo ustvaril položaj, ki pomeni še novo poslabšanje tudi v primerjavi s koroškim odlokom. Medtem ko je odlok z dne 22. septembra 1958 uvajal pravico odjavljanja od dvojezičnega pouka, je novi uvedel za dvojezično območje kot pravilo čisto nemško šolo, dodatni slovenski pouk pa omejil na tiste učence, katerih starši to izrecno zahtevajo. Kdor ne izrazi nobene želje, se po tem zakonu avtomatično prišteje k učencem, ki obiskujejo izključno nemški pouk. Razen tega pomeni ta določba bistveno poslabšanje celo v primerjavi s položajem, ki je bil slovenskemu jeziku zagotovljen v nekdanji utrakvistični šoli, kjer je bila slovenščina v prvih dveh letih obvezen predmet. Diskriminacijski značaj zakona kaže že temeljna formulacija zakona, ki pravi, da je »samo po volji zakonitega predstavnika mogoče od učenca zahtevati, da uporablja slovenski jezik kot učni jezik ali da se ga uči kot učni predmet«. Določilo kaže, da zakonodajalcu ni šlo za uvajanje pravic manjšine do pouka materinščine, ampak narobe, namreč predvsem zagotovitev prevlade nemške večine.¹⁹ O takem značaju zakona priča tudi dejstvo, da zakon izraža načelen dvom v obstoj slovenske skupnosti v delu Koroške, saj predvideva tako imenovano »ugotavljanje manjšine« in s tem veže teritorialni obseg veljavnosti svojih določil na rezultate uradne ugotovitve manjšine in samo začasno dopušča uporabo slovenskega jezika na šolah, ki so v začetku šolskega leta 1958/59 bile še dvojezične. Ta določba odpira možnost za najradikalnejšo redukcijo področja, kjer naj bi uveljavljali manjšinske pravice. V zakonu se jezik manjšine tudi ne upošteva kot trajen socialen faktor na njegovem domačem prostoru, ampak kot slučajna in izjemna zahteva državljanov, kateri je trenutno treba ustreči, ki pa lahko tudi izgine, dejstvo, ki je v očitnem nasprotju s šolsko uredbo koroške deželne vlade iz leta 1945 in z orisano dvojezično šolsko ureditvijo. V zakonu tudi ni ničesar, kar bi onemogočalo nemški pritisk na slovenske starše, da ne bi prijavljali svojih otrok k dvojezičnemu pouku, niti določila, ki bi varovalo slovenske otroke pred diskriminacijo. In dalje: že z odlokom koroškega deželnega šolskega sveta je izgubilo možnost obiskovati pouk slovenske materinščine 56,7 % vseh slovenskih šoloobveznih otrok. Zakon o koroških manjšinskih šolah pa je ta položaj še poslabšal tako, da — kolikor je znano — obiskuje dvojezični pouk komaj četrtina otrok slovenskih staršev. Po podatkih za šolsko leto 1973/74 je

¹⁸ Der Entwurf zum neuen Kärntner Schulgesetz. Kärntner Landes-Zeitung, Klagenfurt, 18. decembra 1953, št. 49.

¹⁹ Povzeto po: Janko Pleterški, Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni. Razprave in gradivo INV, 1960, št. 2, 48.

bilo med 9.427 učenci na zoženem območju nekdanjega obveznega dvojezičnega šolstva prijavljeno k dvojezičnemu pouku vsega 1372 učencev. Cenitev, da obiskuje dvojezični pouk komaj četrtnina otrok slovenskih staršev, pa utegne biti še nižja, saj je k temu pouku prijavljeno iz prizadetega območja Koroške vsega 14,5 % vseh šoloobveznih otrok.²⁰

V nasprotju z uredbo iz leta 1945, ki določa, da mora biti verouk v materinščini učenca, pomeni zakon iz leta 1959 nadaljnje in to dvojno poslabšanje. V nasprotju s stanjem do sprejetja zakona, ko je veljalo določilo, da se verouk poučuje v materinščini učenca, za kar je veljalo dejansko stanje in ni bila potrebna odjava oz. prijava s strani staršev. Odslej pa morajo učenci, ki niso prijavljeni k dvojezičnemu pouku, imeti verouk le v nemškem jeziku, ne glede na to, da je njihov jezik slovenski. Nasprotno pa velja dvojezični verouk za k dvojezičnemu pouku prijavljene učence, kar pomeni, da velja obveznost pouka v drugem deželnem jeziku le za te učence. Želji manjšine, da bi imeli prijavljenci k dvojezičnemu pouku verouk izključno v slovenskem jeziku, oblast niso osvojile, kljub temu, da je ustrezno prošnjo podpisalo nad 4.500 koroških Slovencev.²¹ Kljub izrazito restriktivnemu značaju šolskega zakona iz leta 1959 za slovensko manjšino, saj zakon daje vseskozi prednost večini in s tem nima značaj manjšinsko-varstvenega dokumenta, skuša koroški nemški nacionalizem še dodatno zožiti njegovo veljavnost. V okviru praktičnega izvajanja zakona je vidna težnja, da bi omejili z zakonom predpisano usposobljenost za dvojezični pouk za ravnatelje na vrsti južnokoroških šol. Očitna je tudi težnja, da bi z reorganizacijo mreže osnovnega šolstva odpravili več dvojezičnih osnovnih šol, s tem ko bi šolanje preusmerili v večje centre. Tako bi moral velik del učencev, prijavljenih k dvojezičnemu pouku, imeti dodatne težave (podaljšano bivanje, pouk izven domačega kraja) pri izobraževanju v slovenski materinščini.²² Tako pomeni obstoječi izobraževalni sistem sam zase oviro za prijavo otrok k dvojezičnemu pouku, saj so vse predšolske ustanove, z izjemo dveh privatnih slovenskih vrtcev, izključno nemške, dejstvo, ki znova dokazuje privilegiranost koroškega nemštva ter na težnje po restriktivnem odnosu do manjšine.

Po sprejetju koroškega manjšinskega šolskega zakona leta 1959 je vendarle vzbujalo določeno upanje dejstvo, da država ni skušala uveljaviti določila o posebnem ugotavljanju slovenske manjšine ter ohranjevala dotedanji krog števila dvojezičnih šol (oziroma šol z možnostjo dvojezičnega pouka). Poleg tega je prosvetno ministrstvo menilo, naj koroški Slovenci ne odklonijo zakona takoj v začetku, ampak naj počakajo na rezultate nove ureditve dvojezičnega šolstva. Ti pa so kmalu potrdili predvidevanja manjšine o diskriminacijskem ozadju novega šolskega zakona. Znano je, da je manjšina z vrsto vlog nakazovala potrebo po spremembi obstoječega zakona ter pri tem zagovarjali načelo skupne vzgoje šoloobveznih otrok po posameznih šolskih okoliših. Manjšina je tudi zahtevala uvedbo obvezne dvojezične šole na podlagi teritorialnega principa, vendar pa so ti predlogi ostali brez odmeva.²³

²⁰ Verordnungsblatt des Landesschulrates für Kärnten, Klagenfurt, 6. junij 1974, Stück 4.

²¹ Primerjaj tudi: Für den Religionsunterricht in der Muttersprache, Klagenfurt 1966.

²² Dr. Pavel Apovnik, Ukrepi regionalnega prostorskega urejanja na Koroškem in njihov vpliv na slovensko narodno skupnost. Koroški koledar, Celovec, (za leto) 1975, 65—71.

²³ Prim. Dr. Augustin Malle, Pregled o razvoju in problematiki slovenskega osnovnega oziroma dvojezičnega obveznega šolstva na Koroškem. Koroški koledar (za leto) 1976, Celovec.

Iz ostalih obveznosti iz drugega odstavka člena 7 državne pogodbe je treba omeniti, da je bila leta 1957 kot edini šolski zavod srednje stopnje, namenjen manjšini, ustanovljena Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu. Poleg tega se slovenščina po izboru ali kot prost predmet poučuje v naslednjih srednjih koroških šolah: na glasbeno-podagoški realni gimnaziji v Celovcu, na prvi zvezni gimnaziji v Celovcu, na ekspozituri tega šolskega zavoda na Plešivcu, na trgovski akademiji in šoli v Celovcu, na vzgojiteljski šoli za vrtnarice v Celovcu, na velikovski zvezni gimnaziji ter na trgovski šoli v Velikovcu.

Gimnazija za Slovence v Celovcu je od ustanovitve l. 1957 do srede preteklega leta (l. 1975) delala v neprimernih delovnih pogojih: bila je namreč gost v tujem šolskem zavodu z izključno popoldanskim poukom. O odnosu koroškega nemškega nacionalizma priča dejstvo, da je iz koroških nemških nacionalističnih krogov, pa tudi od posameznih politikov, izšlo geslo, da gre pri gimnaziji za »velikodušno« darilo večine manjšini, ki presega avstrijske obveznosti na področju državne pogodbe. Od začetka dalje je bilo tudi več fizičnih napadov na dijake slovenske gimnazije. V novjšem obdobju pa koroški nemški nacionalisti in njihove organizacije vodijo izrazito agitacijo z vzbujanjem javnega mnenja proti gimnaziji. Tako se vedno znova trdi, da avstrijska vlada in javnost nimata možnosti nadzora nad tem šolskim zavodom. Tako je prvak koroške ÖVP Bacher v začetku leta 1975 očital, da pristojno šolsko nadzorstvo ne opravlja nadzora nad gimnazijo za Slovence tako, kot bi moralo,²⁴ še pred tem pa so na zborovanju osrednje koroške protimanjšinske organizacije, Kärntner Heimatdiensta, 13. oktobra 1974 poudarili trditev, da je bila gimnazija za Slovence »velik strup« za Koroško. Podobno kot ob drugih priložnostih, so bili tudi prireditelji tega zborovanja oproščeni vsake krivde zbujanja narodne nestrpnosti proti manjšini.²⁵

Dejstvo je tudi, da oblasti ob napadih na zvezno gimnazijo za Slovence in na njene dijake niso vse do danes ukrepale. Tako je tudi trditev avstrijske note z dne 2. decembra 1974, da so Slovenci z gimnazijo v privilegiranem položaju v nesorazmerju z dejanskim stanjem. Izjava slovenske manjšine v tej zvezi pravi, da so koroški Slovenci »globoko zaprepaščeni, da tudi zvezna vlada poskuša z neko-
rektnim prikazom stanja na področju splošno-vzgojnega in poklicno-vzgojnega šolstva tolmačiti ustanovitev in obstoj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu kot velikodušno favoriziranje slovenske narodne skupnosti preko tozadevnih določil člena 7«, in kot taka je izjava lahko le za podporo nemškim nacionalističnim pristašem proti slovenski gimnaziji, v kolikor je sploh kapitulacija pred temi silami.

Tako se v koroškem primeru ustrezno določilo državne pogodbe o manjšinskem srednjem šolstvu za koroške Slovence zaenkrat omejuje le na en srednješolski zavod (gimnazijo). Očitno je, da more tako veljavno stanje pomeniti glede na zdajšnji položaj slovenske manjšine, predvsem pa glede na dosedanje urejanje manjšinskega šolstva, namenjenega slovenski manjšini, dejansko veljati le kot izhodišče za ugodnejše in celotnostno reševanje in ureditev tega šolstva.²⁶

²⁴ Naš tednik, Celovec, 3. januar 1975, št. 5.

²⁵ Kleine Zeitung, Klagenfurt, 15. november 1975, št. 265.

²⁶ Delo, Ljubljana, 4. januar 1975.

Povzetek

Manjšinska šolska problematika na avstrijskem Koroškem

Solstvo je na avstrijskem Koroškem najbolj občutljivo področje manjšinskega varstva. Še za časa Avstroogrske monarhije je tu obstajala za Slovence takomenovana utrakvistična šola, katere dejanski namen je bil privajati slovenskega učenca na nemški jezik in na nemško narodno zavest. Tak sistem splošne osnovne šole je obdržala tudi prva avstrijska republika ter se je ohranjal vse do Anschlusa, do vključitve Avstrije v nacistično Nemčijo. Kljub pomembnemu značaju so nacisti utrakvistično šolo ukinili in sedaj je na avstrijskem Koroškem vse do zmage nad nacizmom izključno nemška osnovna šola. V okviru poprave krivic, ki jih je do tega časa doživela slovenska manjšina, je bila jeseni leta 1945 uzakonjena posebna dvojezična osnovna šola. Obvezani so jo bili obiskovati učenci tako slovenskega kot nemškega jezika. Dostopna dokumentacija opozarja, da je šola opravičila zaupanje ter pospeševala sožitje obeh narodnosti na Koroškem; to so do leta 1955 poudarjali tudi kvalificirani predstavniki avstrijske javnosti. Prav to pa je bilo vzrok, da se je na strani nemških koroških nacionalistov že leta 1946 pričel pojavljati odpor proti obstoječi dvojezični šolski ureditvi. Še posebej pa se razvname kampanija za likvidacijo obstoječe dvojezične šole v koroški in avstrijski javnosti po podpisu pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije 15. maja 1955. V nasprotju s točko 5 člena 7 te pogodbe se prične v tem času obnavljati ali pa ustanavljati vrsta nemško nacionalističnih organizacij, katerih cilj je bil odprava poveljnega izboljšanja položaja slovenske manjšine. Leta 1958 končno uspe tem organizacijam z nedemokratičnimi sredstvi in podporo nekaterih političnih strank izsiliti odlok predsednika koroškega deželnega sveta, s katerim je bila 22. septembra 1958 dejansko odpravljena obvezna dvojezična šolska ureditev. Ta nezakoniti akt je prihodnje leto potrdil tudi dunajski parlament.

Članek nadalje opozarja na napade omenjenih organizacij na Zvezno gimnazijo za Slovencev v Celovcu, na edini srednješolski zavod, ki je bil do danes ustanovljen na podlagi izrecnega določila člena 7 pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije. Poleg tega še polemizira z nekaterimi avstrijskimi trditvami, podanih v noti, izročeni Jugoslaviji 2. decembra 1974 leta.

Summary

Minority school problems in Austrian Carinthia

Education in Austrian Carinthia is one of the most delicate areas of minority protection. As far back as the Austria-Hungarian monarchy there existed for the Slovenes the so-called utraquist school that was in fact devised to get the Slovene pupil used to the German language and to instil into his mind the German national consciousness. This system of universal primary education was retained by the first Austrian Republic and remained in existence until the *Anschluss*, the incorporation of Austria into the Nazi Germany. For all its germanising influence the utraquist schools were closed down by the Nazis, and so up to the liberation only German primary schools existed in Austrian Carinthia. Among the measures aiming at redressing the wrongs suffered by the Slovene minority, a special bilingual primary school was enacted in the autumn 1945. It was compulsory for both Slovene-speaking and German-speaking pupils. According to available documentation this school proved its worth and strengthened the harmony between the two ethnic groups in Carinthia. That is what the responsible representatives of the Austrian public were also saying until 1955. This was the reason for the resistance by the German nationalists in Carinthia, which first appeared as early as 1946, against the existing bilingual school system. However, with the signing of the State Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria on May 15, 1955, a vicious campaign was started in Carinthia and Austria with a view to closing down the existing bilingual schools. Contrary to Paragraph 5, Article 7, of this Treaty, at that time several German nationalist organisations were being revived or newly established with the aim to undo any postwar improvements in the position of the Slovene minority. At last,

in 1958, these organisations succeeded, by using undemocratic means and with the support of some political parties, in forcing the chairman of the Carinthian provincial school board to issue a decree on September 22, 1958, whereby a compulsory bilingual school system was practically abolished. In the subsequent year, this illegal act was ratified by the Vienna parliament.

The article further deals with the attacks of the above mentioned organisations against the federal »gymnasium« for Slovenes students at Klagenfurt, the only secondary school established so far under the express provision of article 7 of the Treaty for the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria. The author also argues against some Austrian claims made in the Austrian diplomatic note delivered to Yugoslavia on December 2, 1974.

UDK 342.725.3/.7(436.6=863):341.24(436)»1955«

Dušan Nečak

Manjšinsko varstvo v Avstriji po točki 3 člena 7 avstrijske državne pogodbe

Uporaba materinega jezika pri občevaranju z javnostjo na svojem domačem ozemlju ni samo osnovna pravica vsakega svobodnega človeka, temveč je tudi tisti temelj, na katerem stoji vsaka moderna zgradba sodobnega manjšinskega varstva. Uporaba materinščine namreč ni samo zasebna pravica posameznika, temveč je vprašanje odnosov v družbi, vprašanje politično-moralne zrelosti družbe, ki se najbolj jasno odraža pri odnosu družba-posameznik ali v našem primeru pri odnosu družba večinskega naroda — narodna manjšina in njeni pripadniki. Zato vprašanje rabe in še posebej enakopravnosti materinega jezika neke narodne manjšine, ki avtohtono živi na ozemlju države, kjer prevladuje druga narodnost, ni in ne more biti tehnično vprašanje, ki naj bi temeljilo na golem spoznavanju jezika, ali samo formalnem sporazumevanju. Gre za tisto izmed osnovnih vprašanj pri manjšinskem varstvu, po katerem lahko s precejšnjo natančnostjo sodimo o stanju, dovršenosti in izvajanju manjšinskega varstvenega sistema, s tem v zvezi o ravni demokratičnosti v družbi, ki jo obvlada narodnostna večina. To je vprašanje svobode do primarnega izraznega sredstva.

Pri vsem tem pa vprašanja enakopravnosti materinega jezika neke manjšine, izoliranega od vseh ostalih bistvenih in življenjskih vprašanj narodne skupnosti ne gre napačno ocenjevati. Enakopravnost jezika manjšine z jezikom večine je namreč le prvi pogoj manjšinskega varstva, brez katerega si sicer ne moremo predstavljati skladnega in nemotenega napredka manjšinske narodne skupnosti, a sam zase pomeni le golo enakopravnost v njeni prvotni, primitivni obliki.

Avstrijska državna pogodba je vprašanju enakopravnosti manjšinskega materinega jezika posvetila veliko pozornosti. To vprašanje je prisotno v vsem členu 7, izrecno pa o njem govori odstavek 3, ki predpisuje enakopravnost slovenskega in hrvaškega jezika v šolstvu, upravi in toponomastiki na tistem področju Koroške, Stajerske in Gradiščanske, kjer živi slovenska in hrvaška manjšina. Avstrijska zvezna vlada je o tej točki člena 7 izdelala v okviru splošnih pripomb na državno pogodbo še »razširjene pripombe« v katerih pravi, da *so določila 3. točke 7. člena bolj široka, kot 66. člen senžermenske mirovne pogodbe, ker uvajajo slovenščino kot uradni jezik dodatno k nemščini v sodišča in urade slovenskih, hrvaških in mešanih okrajev na Koroškem, Stajerskem in Gradiščanskem. Posebej do v pripombah zapisali, da »ta določba ne potrebuje nobene izvedbene zakonodaje in jo je treba neposredno izvajati.«¹ Tako je bilo mnenje avstrijske vlade le šest dni po*

¹ Erläuternde Bemerkungen zum Staatsvertrag, 517 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates, VII. GP. 21. 5. 1955, (Regierungsvorlage) Besonderer Teil str. 3: »Paragraph 3 dieses Artikels geht über die bisherigen Regelungen des Artikels 66 des Staatsvertrages von Saint Germain hinaus, der den nichtdeutschsprachigen österreichischen Staatsangehörigen angemessene Erleichterungen beim Gebrauch ihrer Sprache vor Gericht in Wort oder Schrift garantiert. Nun wird die kroatische und slowenische Sprache in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder Gemischter Bevölkerung zusätzlich zur

podpisu državne pogodbe, mnenje tiste vlade, ki je pri formuliranju državne pogodbe sodelovala in jo podpisala. Za izvedbeni zakon se je vlada že takrat odločila le pri določbah o topografskih dvojezičnih napisih.²

Dobro leto dni po podpisu državne pogodbe je tudi avstrijsko vrhovno sodišče potrdilo mnenje, ki ga je imela zvezna vlada neposredno po podpisu državne pogodbe. V zadevi Večeslava Gregoriča je 5. decembra 1956 izreklo sodbo, po kateri je odstavek 3. člena 7 državne pogodbe neposredno uporabna ustavna določba. Z njo je člen 8 ustave in sodni red spremenjen v tem smislu, da je v upravnih in sodnih okrajih Koroške, Stajerske in Gradišćanske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom, slovenski ali hrvaški jezik dopuščen dodatno k nemškemu, kot uradni jezik. Pravdna stranka avstrijskega državljanstva, ki pripada manjšini, ima v jezikovnem področju pravico na neposreden kontakt s sodiščem v manjšinskem uradnem jeziku brez tolmača. To je ustavno garantirana pravica, ki jo v primeru kršenja stranka lahko po poti nadzorne pritožbe uveljavlja.³

Razsodba je pravilno tolmačila smisel določb 3. točke 7. člena. Vendar pa to tolmačenje ni bilo upoštevano, saj je avstrijska politika ne da bi se ozirala na vladno interpretacijo in na razsodbo vrhovnega sodišča 19. marca 1959 sprejela zakon o uporabi slovenskega jezika pred sodišči. To naj bi bil nekakšen izvedbeni zakon za del določb točke 3 člena 7 in to za tisti del, ki ga vladna interpretacija iz leta 1955 in razsodba vrhovnega sodišča 1956 izrecno imenujeta kot »neposredno uporabe določbe«.

Ce pustimo ob strani to očitno neupoštevanje svojih lastnih mnenj in razsodb lahko pri tem zakonu najdemo še celo vrsto elementov, ki so v nasprotju z državno pogodbo in ustavo, da o nasprotju z dobro voljo in o ustvarjanju ugodnega ozračja za razvoj manjšine, niti ne govorimo. S tem zakonom je Avstrija prvič po podpisu državne pogodbe bistveno poslabšala položaj slovenske manjšine, kar pa se ni zgodilo le na področju sodstva, temveč je istega dne sprejela tudi zakon o šolstvu, ki ima enak pomen. Druga avstrijska republika je torej na dveh izredno pomembnih področjih manjšinskega življenja ubrala restriktivno pot in lahko bi rekli, da je tudi popustila pred organiziranim in enotnim pritiskom nemških nacionalističnih sil. Zakon o manjšinskem sodstvu je torej pomenil, tako s svojo vsebino kot z obsegom uporabe radikalno poslabšanje položaja v primerjavi s položajem pred njim. Uspeh pritiska nemškega nacionalizma pa se še posebej kaže v tistih določbah, ki predvidevajo ugotavljanje manjšine. Veljavnost in obseg uporabe zakona je zakonodajalec s tako določbo časovno omejil, saj zakon velja na področju sodnih okrajev Zelezna Kapla, Pliberk in Borovlje, le toliko časa dokler ne bo izvedeno ugotavljanje manjšine. Dejstvo je, da manjšina ni sodelovala pri nastajanju zakona, ker se je avstrijski politični aparat obnašal do nje kot do objekta, tako kot se obnaša v veliki meri še danes. Manjšina in SFRJ sta sicer proti predlogu zakona in zakonu samem protestirala in ugovarjala, toda brez uspeha.

deutschen Amtssprache als Amtssprache zugelassen. Diese Bestimmungen bedarf keiner näheren Ausführungsgesetzgebung mehr; sie ist unmittelbar anwendbar. Hinsichtlich der Bezeichnung der Ortsnamen und Ortsaufschriften wird eine entsprechende gesetzgeberische Massnahme des Bundes, beziehungsweise der Länder erforderlich sein«.

² Ibid.

³ Janko Pleterški: Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, št. 2, priloga 20.

Zakon je manjšini nasproten in diskriminatoričen. Je začetek tistega, kar se je izkristaliziralo šele v zadnjem času — *začete težnje po reviziji avstrijske državne pogodbe*. Kako naj si drugače razlagamo zožitev uporabe slovenščine pred sodišči samo na tri sodne okraje (Borovlje, Pliberk in Železna Kapla), saj so zakonodajalec in pripravljavci zakona dobro vedeli, da manjšina živi še v drugih sodnih in upravnih okrajih Koroške. Če drugače ne, so vedeli to po otrocih, ki so pred sprejetjem tega zakona hodili tam v dvojezično šolo. Pa še pri teh treh sodnih okrajih je zakonodajalec uporabo slovenščine postavil pod vprašaj, saj je zakon pogojen z ugotavljanjem manjšine, kar pa je v popolnem nasprotju z državno pogodbo. Zatrjevanje, da pomeni pogoj o ugotavljanju manjšine, možnost za razširitev določb tega zakona, se izpričuje kot demagogija. Znano je namreč, da se manjšina po podatkih uradnih statistik, pod germanizacijskim pritiskom pa celo v življenju, krči in umika in da njena moderna zgodovina ne pozna teritorialne ekspanzije. Zakon torej grobo krši ustavno načelo enakopravnosti pred zakonom in določila v točki 3 člena 7, saj se velik del koroških Slovencev ne more posluževati materinega jezika pred sodišči.

Avstrija pa hoče prikazati uporabo in enakopravnost slovenskega jezika pred sodišči tudi na tistem dvojezičnem ozemlju Koroške, ki ga sodni zakon iz leta 1959 ne zajema. Pred mednarodno javnostjo namreč trdi, da se pred sodišči izven sodnih okrajev Borovlje, Pliberk in Železna Kapla, za katere velja sodni zakon iz leta 1959, uporabljajo določila člena 66 (4) senžermenske mirovne pogodbe, ki govorijo o primernih olajšavah nemških državljanom pri uporabi njihovih jezikov pred sodišči.

Mimo tega, da se določila imenovanega člena senžermenske mirovne pogodbe ne izvajajo v praksi, pa pomenijo take trditve tudi nespoštovanje avstrijske državne pogodbe. Določila tega člena namreč za slovensko in hrvaško manjšino v Avstriji ne veljajo. Lahko se nanašajo le na druge avstrijske manjšine (npr. Čehe, Madžare), medtem ko za zaščito slovenske in hrvaške manjšine veljajo v celoti poznejše, širše in popolnejše določbe, ki jih vsebuje avstrijska državna pogodba in s katerimi so hoteli izrecno zaščititi prav ti dve manjšini. Ker je avstrijska državna pogodba kasnejši meddržavni pravni akt, je treba manjšinsko zaščito koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov urejati po tem kasnejšem kodeksu, s katerim so bile razveljavljene prejšnje določbe senžermenske mirovne pogodbe.

Kakor razlagajo pravniki, velja v tem primeru pravno načelo prednosti posebne norme: »Lex specialis derogat legi generali«. Da pa so trditve avstrijske vlade neresnične, kaže že primer Franca Isopa, ki se je leta 1961 prav zaradi neupoštevanja slovenskega jezika pred okrajnim sodiščem v Rožeku (Rožek je imel po štetju 1951 39 odstotkov slovenskega prebivalstva) pritožil na Evropsko komisijo za človekove pravice.

Druga očitna diskriminacija je tolmačenje in uzakonitev interpretacije pojma, ki ga avstrijska državna pogodba imenuje v prvem stavku točke 3 člena 7 — uradni jezik in se ta glasi: »V upravnih in sodnih okrajih Koroške, Gradiščanske in Štajerske s slovenskim, hrvaškim ali mešanim prebivalstvom je slovenski in hrvaški jezik dopuščen kot uradni jezik dodatno k nemškemu«. Ze z besedo »dodatno« (...zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen.«... »seront admis comme langue officielle en plus de l'allemand.«... »shall be accepted as an official language in addition to German.« »Oficialnim jazykom... javljajetsja krome

nemškega jezika, takže i slovenski ali hrvaški jezik.«) je rečeno, da je slovenščina kor uradni jezik enakopravno dopuščena poleg nemškega jezika.

Pod besedo, pojmom uradnega jezika pa je razumeti — tudi po avstrijskem pojmovanju —, da lahko stranka z uradno osebo na sodišču govori in razpravlja v svojem jeziku, da se ves postopek vodi v njenem jeziku, da se vloge sprejemajo v njenem jeziku, da se v manjšinskem jeziku izdajajo odločbe, da je notranji sodni jezik tudi slovenski, da se zemljiške in druge knjige vodijo tudi v slovenščini itd. Zakon iz leta 1959 pa upošteva slovenščino le kot pomožni jezik, saj določa pravico občevarja s tolmačem, javne knjige se vodijo samo v nemškem jeziku, notranji jezik je nemški, povrh vsega pa zakon velja samo za prvostopenjska okrajna sodišča.

Ob diskriminacijskih elementih v sodnem zakonu naj navedemo še zgovorno dejstvo, da ta zakon — kakor tudi drugi manjšini namenjeni zakoni — nima sankcijskih določb, kar pomeni, da zaradi neizpolnjevanja zakona nihče ne more biti kaznovan. Sodna praksa na Koroškem, na ozemlju za katerega velja sodni zakon iz leta 1959, je pokazala, da se tudi določbe tega zakona, še posebej pa določbe državne pogodbe, izvajajo le deloma ali pa sploh ne.

Eden najznačilnejših primerov neupoštevanja slovenščine v zadnjem času je zadeva koroškega Slovence (Franca Smrtnika) pred sodiščem v Železni Kapli (U 4/73, Železna Kapla). Vsebina njegove zadeve ni pomembna, pač pa je zelo značilen potek pred sodiščem. Obtoženi (Franc Smrtnik) je pooblastil svojega advokata, da je pri prvi glavni obravnavi zahteval postopek v slovenskem uradnem jeziku. Glavna obravnava je bila zato preložena, vabilo za naslednjo obravnavo pa je obtoženec dobil spet samo v nemščini in zato ni prišel na razpravo, ki je bila spet preložena. (Na tej razpravi je bil navzoč tolmač za slovenščino, ki pa je prišel iz Lipice/Leibnitz na Štajerskem). Šele za tretjo razpravo je dobil obtoženi (Franc Smrtnik), kljub pomislekom pristojnega sodnika, vabilo v slovenščini. Zataknilo pa se je pri prevajalcu, ki ni bil sposoben prevajati in je prevajal popolnoma napačno. Iz vsega tega so nastali seveda veliko večji sodni stroški, kot bi bili sicer ali kot bi jih imel nemško govoreči Korošec. Da so s tem kršene celo osnovne norme enakopravnosti, najbrž ni težko ugotoviti.

V dokaz, da ta primer (Smrtnik) ni osamljen, ko gre za slovenski jezik pred sodišči, naj navedemo še primer pred boroveljskim sodiščem, kjer je bila obtožena skupina šestih Slovencev (Florian Lippusch, Josef Wrolich, Matthäus Wieser, Johann Urank in prof. Anton Malle) (U 294/73 Borovlje). Njihov zagovornik, Slovenec (dr. Matevž Grilc) je ob napovedanem terminu prišel na obravnavo in vložil v slovenščini pooblastilo ter predlagal, da bi bil pripuščen k razpravi kot pooblaščenec. V pooblastilu je predlagal, da bi bila razprava v slovenščini. Pooblastilo (dr. Grilca) je bilo iz formalnih razlogov zavrnjeno, predlog o slovenski razpravi pa ni našel odgovora.^{3a}

Tudi ta pogled z dvema primeroma iz sodne prakse nam priča o nezavidljivem položaju slovenščine in Slovencev pred sodišči, če pa pri tem pogledamo še, kakšni ljudje so glede na svojo jezikovno izobrazbo uslužbeni na sodiščih, kjer naj bi bila slovenščina drugi uradni jezik, nam to našo ugotovitev še utrjuje. Na območju sodnih okrajev Borovlje, Pliberk in Železna Kapla je samo en sodnik, ki obvlada

^{3a} Za oba navedena primera iz sodne prakse glej podrobnosti v pismu obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev, poslanem zveznemu kanclerju Kreiskemu, z dne 14. 3. 1974, v katerem obe organizaciji prosita za izredno sejo kontaktne komisije.

slovenski jezik. To je deželni sodni svetnik (Oberlandesgerichtsrat) dr. Johan Gregori na sodišču v Borovljah (v zadnjih dveh letih pa je bil zaradi bolezni odsoten toliko, da je bil v službi vsega pol leta). Na vsem področju južne Koroške poznamo le nekaj sodnikov, ki slovenščino razumejo, je pa ne obvladajo (dr. Keber — Velikovec, dr. Weratsching — Rožek, dr. Pignet — Celovec, dr. Startnig — Celovec in dr. Parted — Celovec, pripravnik). Nobeden od navedenih še ni vodil razprave v slovenščini. Torej na ozemlju, za katerega velja sodni zakon iz leta 1959 že zaradi kadrovskih pomanjkljivosti ni mogoče izpolnjevati zakona in so besede zapisane v avstrijskem odgovoru na moto SFRJ češ, da so na Koroškem sodniki, ki obvladajo slovenski jezik in podobna izjava »sektionsschefa« v zveznem pravosodnem ministrstvu dr. Petra Raindla, netočni in namenjeni zavajanju javnosti.

Vsa koroška sodna dvojezičnost počiva na tolmačih. Nesposobnost le-teh pa ni razvidna samo iz prej navedenega primera (Franca Smrtnika). Zgovoren je tudi slovenski prevod kazenskega odloka št. 55.775/1/74—5. okrajnega glavarstva Celovca. V njem je bilo toliko slovničnih in vsebinskih napak, da je naslovljenec kazenski odlok poslal nazaj, kot nerazumljiv. Kazenski odlok je bil celo tako slabo preveden, da advokat kaznovanega ni mogel razbrati, zakaj je bil le-ta kaznovan. To v tem primeru ni samo značilnost nezadostnega obvladanja slovenskega jezika, temveč tudi splošnega slabega odnosa do njega in do ljudi, ki ga govorijo.^{3b}

Poznamo nekaj primerov, v katerih je sodišče samo, na primer deželno sodišče v Celovcu, dalo predstavniku slovenske manjšine in obenem sodnem prevajalcu za slovenščino, v presojo slovenski prevod. Iz njegove presoje se sicer vidi, da gre za slovenščino, vendar s pomembnimi slovničnimi napakami in s smiselno napačnimi prevodi, v pravnem jeziku važnih pojmov. Prevod, ki ga je koroški Slovenec in sodni prevajalec za slovenščino presojal, je izdelal sodno zapriseženi prevajalec za slovenski jezik in javni notar na dvojezičnem ozemlju.⁴

Avstrijska državna pogodba nikjer ne govori o upravnih in sodnih, organih, temveč le o upravnih in sodnih okrajih, kjer mora biti slovenščina dopuščena, kot drugi uradni jezik. Iz tega sledi, da mora biti slovenščina poleg nemščine dopuščena na območju teh okrajev pri vseh ustanovah, ki se poslužujejo nemščine kot uradnega jezika, torej pri železnicah, poštah, raznih zbornicah in sploh v javnem življenju. Le tako bi bili Slovenci dejansko enakopravni z nemškimi prebivalstvom in s tem izpolnjena določila točke 3 člena 7. Na tem področju takoiimenovanega upravnega jezika je Avstrija storila bore malo in še tisto kar je, ne izvaja.

Avgusta leta 1955 je takratni koroški deželni glavar Newole, izdal upravnim oblastem odlok (Erlas), da naj se vse vloge v slovenskem jeziku, v kolikor prihajajo iz političnih okrajev Velikovec, Celovec (brez sodnega okraja Feldkirchen), Beljak (brez sodnega okraja Paternion) in Šmohor (brez sodnega okraja Köttschach), takoj posredujejo direktorju deželnega urada, da ga prevede in dá potrebno navodilo. Sledilo je še dve navodili leta 1968. Prvo je bilo navodilo direktorja koroškega deželnega urada, dr. Hauerja, drugo pa deželnega glavarja Sime, ki sta Newolejev odlok razširila še na druga področja javnega življenja (kmetijske okrajne oblasti, gozdne okrajne oblasti, občine). Toda vsa ta navodila so ostala strogo tajna in zato niso prišla v prakso. Newolejev odlok je celo nosil napis »vertraulich« (zaupno). Nikoli niso bila javno objavljena, Simova navodila pa sploh

^{3b} Glej prilogo št. 7 in mnenje prof. dr. Jožeta Topovišiča na strani 256/57.

⁴ Spis pri okrajnem sodišču Železna Kapla U 4/74; številka dopisa deželnega sodišča v Celovcu 3 B1 236/74.

nerazdeljena županom posameznih občin. Newollejev odlok in Hauerjevo navodilo sta bila prvič objavljena v glasilu avstrijske lige za človekove pravice »Das Menschenrecht« leta 1969, kar pa seveda ni uradna objava in jo zato uradniki ne morejo in ne smejo uporabljati.

Kako zelo tajna so bila ta navodila, nam dokazujeta pismi koroškega deželnega glavarja in zveznega kanclerja iz leta 1969. V prvem je koroški deželni glavar odklonil izročitev Newollejevega odloka avstrijski ligi za človekove pravice, v drugem, pa je avstrijski zvezni kancler odklonil objavo vseh do tedaj izdanih navodil o slovenščini kot drugem jeziku v upravi (Newollejev odlok in Hauerjevo navodilo ter sklep ministerskega sveta). Z drugimi besedami povedano teh odlokov kot da mi, pa tudi če bi bili objavljeni in uradno posredovani tistim uradnikom, ki na tem področju delajo, gre le za interna navodila in priporočila, katerih se ni nujno držati. Na drugi strani pa naj ugotovimo, da kolikor je znano, s strani odgovornih oblasti ni bila organizirana nobena akcija, ki bi uradnike usposobila za upravljanje nalog iz naštetih upravnih aktov.

O dvojezičnem poslovanju so sicer sklepale nekatere občine na dvojezičnem področju, naprimer v Slovenjem Plajberku in na Radišah ter tudi sprejele odgovarjajoče sklepe. Toda danes jih ne morejo izvajati, ker so jih združili z večjimi večinsko nemškimi občinami. Dne 8. oktobra 1968 je tudi ministrski svet sklenil, da naj posamezna ministrstva izdajo navodila v smislu točke 3 člena 7 avstrijske državne pogodbe. V takšni ali drugačni obliki so ministrstva taka navodila tudi posredovala, toda zopet so ostala strogo tajna in so bila privatno objavljena šele 11. januarja 1973 v koroškem dnevnem časopisju. Dvoje ministrstev pa ni spoštovalo sklepa ministrskega sveta. To sta bili ministrstvi za znanost in raziskovanje ter pravosodno ministrstvo. Ministrica za znanost in raziskovanje dr. Herta Firenberg je izdajanje takih navodil zavrnila in odklonila uporabo točke 3 člena 7 državne pogodbe na svojem področju in s tem ni dala manjšinskemu jeziku nobene možnosti.⁴

Na drugi strani pa je bilo pravosodno ministrstvo mnenja, da je z njegovega področja, s sodnim zakonom iz leta 1959 narejeno vsem možno v smislu izpolnitve člena 7 avstrijske državne pogodbe. Poudarilo je tudi, da na Koroškem nima nobenih podrejenih uradov. Obe trditvi sta napačni in pravosodno ministrstvo je, poleg ministrstva za znanost in raziskovanje med tistimi, ki so manjšini najmanj naklonjeni.⁵

Po vsem navedenem ne bo težko razumeti, da je danes na Koroškem skoraj nemogoče kupiti avtobusno ali železniško karto v slovenščini, da v vsem povojnem obdobju ne najdemo dvojezičnega javnega razglasa katerekoli javne ustanove, da pošta še vedno ne posluje dvojezično, da v kmetijski zbornici zastopnik Slovencev izvoljen na slovenski listi ne more govoriti v materinščini, ker je uradni jezik

⁴ Theodor Veiter, *Slowenische in Kärnten*, 11. 1. 1973, *Kleine Zeitung*: ... »Nach Ansicht des Ministers ist im Bereich dieses Ministeriums kein Grund für eine Sonderregelung.« ... »Es fällt aber auf, dass die Ressortleiterin dieses Ministeriums der einzige Minister ist, der Anwendung des Art. 7 Abs. 3 des Staatsvertrages von Wien für sein Ressort praktisch ablehnt und Minderheitssprache keine Chance geben will.«

⁵ Ibid.: »Das Justizministerium ist der Meinung — Schreiben Zl. 11. 522-1/69 — dass mit dem Kärntner Gerichtsprachengesetz alles Erforderliche im Sinne der Durchführung von Art. 7 des Staatsvertrages getan worden sei und das Ministerium überdies keine nachgeordneten Dienststellen in Kärnten habe. Beides ist falsch. Nach dem BM. f. Wissenschaft und Forschung ist das BM. f. Justiz das am wenigsten minderheitenfreundliche.«

nemški in ker mu to preprečujejo stanovski kolegi, da je prepovedan privatni dvojezični župniški pečat v Galiciji, da časopisje ostro dapada kmetijskega inšpektorja, koroškega Slovenca, ker je imel v Globasnici predavanje v slovenščini in se pri tem sklicuje na avstrijsko ustavo, kar zopet kaže na prakso neizvrševanja dvojezičnosti...⁵

Edino v takoimenovanem slovenskem referatu pri koroški deželni vladi (Büro für Information und Beratung der slowenischen Volksgruppe in Kärnten in Slowenisches Volksbildungsreferat beim Amt der Kärnten Landesregierung), ki ga je ustanovil bivši deželni glavar Sima, so Slovenci vsaj formalno enakopravno tretirani. Referat vodi koroški Slovenec in vse vloge se lahko oddajo v slovenščini. Diskriminacija pa se tu kaže na drugem področju. Deželniglavar Sima je urad ustanovil z obljubo, da bo dobil status pododdeka ali oddelka, kar pomeni določeno stopnjo avtonomije in možnosti odločanja. Že on pa te obljube ni držal čes, da politično tega ni mogoče izpeljati, ker bi bila proti ÖVP in slovenski referat ima nižjo stopnjo kot prej omenjene oblike uradov v koroški deželni vladi. S prihodom novega deželnega glavarja Wagnerja pa se je značaj slovenskega referata in njegovega vodje še zmanjšal. Wagner je sistiral službeni nalog prejšnjega deželnega glavarja in vodja slovenskega referata lahko sedaj samo sprejema vloge, ki mu jih dodeljujejo in jih z mnenjem posreduje naprej. Med tem časom (od januarja 1974 do decembra istega leta) pa so pri deželni vladi ustanovili že tri nove pododdelke na drugih področjih, ki imajo enako funkcijo, kot je bila obljubljena slovenskemu referatu.

Zadnji stavek točke 3 člena 7 govori, da je treba v sodnih in upravnih okrajih z manjšinskim ali mešanim prebivalstvom postaviti dvojezične topografske napise. Avstrijska zvezna vlada je v pripombah na državno pogodbo in 7. člen iz leta 1955 zapisala, da je za te določbe točke 3 člena 7 potreben zakonodajni ukrep zveze oziroma dežele.⁶ Z zakonodajnim ukrepom je Avstrija čakala sedemnajst let. Po sedemnajstih letih je na predlog koroškega deželnega glavarja Sime, člana SPÖ, in socialistične stranke, parlament 6. julija 1972 samo z glasovi socialistov, sprejel zakon o dvojezičnih topografskih napisih, ki naj bi pomenil nekakšen prvi korak k uresničevanju tozadevnih določb državne pogodbe.

Nastanek zakona je zamotan in dolg, zakon sam pa nasproten državni pogodbi in manjšini. V času njegovega nastajanja, še posebej pa po njegovem sprejetju so se na Koroškem spet v jasni luči pokazale nacionalsitične, šovinistične in neonacistične sile. Ob tem zakonu se je pokazala tudi njihova vplivnost na avstrijsko-koroško uradno politiko.

Cepprav zakon govori o topografskih napisih, gre v resnici samo za krajevne napise. Pojem, ki ga uporablja državna pogodba »oznake in napisi topografskega značaja«, je namreč mnogo širši od interpretacije avstrijskega zakonodajalca. Izvedbena določila urada zveznega kanclerja pa so že tako zoženo interpretacijo še bolj zožila. Določila so, da se morajo dvojezične označbe in napisi namestiti samo na tablah, ki že obstojajo, ter da se zakon ne nanaša na napise pri ustanovah pri čemer izrecno omenjajo železniške postaje.

⁵ Naš tednik, 28. 11. 1974; Allgemeine Bauernzeitung, 7. 12. 1974; Nečak Dušan: Volitve v koroško kmetijsko zbornico, ZC 1974/3-4 str. 95-116; Pleterski Manjšinska zakonodaja... RiG, št. 2.

⁶ Ibid. točka 1.

S tem, da se je avstrijska državna pogodba poslužila izraza »topografskega značaja«, je mislila na vse oznake in napise, ki so v zvezi z geografskimi dejstvi, z imeni krajev, rek, gora itd. Ker pa govori o označbah in napisih — ne pa samo o krajevnih tablah — so mišljene označbe na ustanovah, javnih zgradbah, občinah, železniških postajah, skratka povsod tam, kjer označbe in napisi vsebujejo geografsko obeležje.

Na drugi strani pa se je protimanjšinski karakter zakona pokazal pri kriterijih za postavitev dvojezičnega napisa. Zakon sloni na popisu prebivalstva leta 1961, kot pogoj za postavitev dvojezičnega napisa pa postavlja določen odstotek slovenskem prebivalstvu v posameznem kraju. Na podlagi takih kriterijev so izbrali 205 krajev v 36 občinah, kjer naj bi postavili dvojezične krajevne napise. Geografsko je tako zakonodajalec prikazal nesklajenost slovenskega etničnega ozemlja, obenem pa zlorabil števno jezikovno kategorijo »windische«, saj je jezikovne kategorije »windisch«, »windisch — deutsch« in »deutsch — windisch« niso štele v pogojni odstotek.⁷ Z vsem tem je zakon hudo kršil določila državne pogodbe, ki govori o celotnem ozemlju upravnih in sodnih okrajev in ne o krajih in občinah, ter ne pridvidevalo nikakršnega pogojnega odstotka, za namestitev dvojezičnega napisa.

Ceprav je bil tak zakon nezadovoljiv, okrnjen in zopet pripravljen brez sodelovanja manjšine, so nemški nacionalisti skušali ustvariti posebno ozračje, kot da bi bila južna Koroška pred izrednim stanjem. Ko so 20. septembra 1972 postavili prve table, samo tiste, ki so sodile v kompetenco uprave cest, so začele nacionalistične skupine z razbijanjem in odstranjevanjem tabel. Do proslave obletnice plebiscita 10. oktobra ni bilo nobene dvojezične table več, čeprav so jih noč in dan stražili orožniki. Ti so omenjeno početje le registrirali niso pa preprečili odstranitve napisov. Slovenci so bili deležni vseh mogočih zaničevanj, pritiskov, zmerjanj in niso bili varni niti življenja (razbijanje oken zavednim Slovencem, ustvarjanje protislovenskega vzdušja pri čemer je mnogo pomagalo koroško nemško časopisje, grožnje slovenskim organizacijam in celo deželni vladi z bombnimi atentati in ne na koncu fizični napad na pliberškega živinozdravnika, Slovenca dr. Marka Dumpelnika).⁸ Koroški nacionalisti in neonacisti pa se niso znašli samo nad Slovenci, celo zvezni kancler in deželni glavar sta potrebovala policijo za svoje zavarovanje (prišlo je do javnih ekscesov kot so bili napadi z obmetavanjem politikov z vsemogočimi predmeti in antisemitsko obarvanimi vskliki: »Saujude«, »Verräter« in »Jude«). V nekaj izjavah so koroški Slovenci poudarjali, da so bili ti dnevi blizu tistim, kar so doživljali na Koroškem tik pred nacizmom.

Ulica, pod vodstvom organiziranih nacionalistov in šovinistov, je v divjanju uspela. Na koroškem ni nobenega dvojezičnega napisa več, stojijo le prazni okvirji. Oblast ni proti temu ničesar storila. Še več. Pokojni avstrijski zvezni predsednik Jonas je razbijače tabel celo pomilostil, češ da s tem doprinaša k miru v deželi. Januarja 1972 pa je pred leobenskim sodiščem stal Slovenec Marjan Sturm samo zato, ker je krajevni tabli Hermagor dopisal šmohor. Še pred pomilostitvijo pa je vendarle prišlo do procesa zoper razbijače tabel. Slovenski zakonski par Miškulnik

⁷ Volkszeitung, št. 84, 13. 4. 1972, str. 1.

⁸ Primer Dumpelnika, arhiv INV; Nečak Dušan; Kronologija važnejših dogodkov na južnem Koroškem od septembra 1972 do avgusta 1973, Ljubljana 1973, izdal Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani; delna objava, Delo, 2. decembra 1972.

je prijavil sodišču tri razbijalce dvojezične table Mülbach—Reka. Čeprav so dejanje priznali, je državno tožilstvo v Celovcu obvestilo preiskovalnega sodnika, da ni razloga za nadaljnji pregon.⁹ Zakon o dvojezičnih topografskih napisih, ni v skladu z državno pogodbo, je zožen tako po teritoriju kot po vsebini, pa še ta ni izvršen.

Povzetek

Manjšinsko varstvo v Avstriji po točki 3 člena 7 avstrijske Državne pogodbe

Prispevek poskuša analizirati manjšinsko zakonodajo, ki jo je avstrijska Državna pogodba zajela v točki 3 člena 7. Gre za določbe o uporabi materinega jezika pripadnikov manjšine in njegove enakopravnosti z jezikom večinskega naroda. Državna pogodba je prav enakopravnosti manjšinskega jezika posvetila veliko pozornosti. O njej posredno govori ves člen 7, izrecno pa je ta problematika prisotna v točki 3 člena 7, ki predpisuje enakopravnost slovenskega in hrvaškega jezika v sodstvu, upravnih in toponomastiki na tistem področju Koroške, Štajerske in Gradišanske kjer živi slovenska in hrvaška manjšina.

Avtor uvodoma ugotavlja, da uporaba materinskega jezika pri občevarjanju z javnostjo na svojem domačem ozemlju, ni samo osnovna pravica vsakega svobodnega človeka, temveč je tudi tisti temelj na katerem stoji vsaka moderna zgradba sodobnega manjšinskega varstva. Prav vprašanje uporabe in enakopravnosti manjšinskega jezika je eno osnovnih vprašanj v manjšinskem varstvu skozi katero lahko s precejšnjo natančnostjo sodimo o stanju izdelanosti in izvajanja manjšinskega varstvenega sistema in s tem v zvezi o nivoju demokratičnosti v večinski družbi. Kljub temu pa tega vprašanja ne gre gledati izoliranega od ostalih bistvenih in življenjskih problemov manjšine, kajti gre le za prvi pogoj manjšinskega varstva, brez katerega si sicer ne moremo predstavljati skladnega in nemotenega napredka manjšinske narodne skupnosti, a sam zase pomeni le golo enakopravnost v njeni prvotni, primitivni obliki.

Točka 3 člena 7 je ena izmed tistih določb za katero je avstrijska zvezna vlada v splošnih pripombah k državni pogodbi leta 1955 zapisala, da »ta določba ne potrebuje nobene izvedene zakonodaje več in jo je treba neposredno izvajati« (razen za določila o toponomastiki). Enakega mnenja je bilo tudi avstrijsko vrhovno sodišče leto dni kasneje. Toda avstrijska politika takih razlag ni sprejela. Leta 1959 je parlament sprejel dva zakona, prvi izmed njih naj bi bil izvedeni zakon te točke člena 7. Gre za zakon o uporabi slovenščine pred sodišči in za takoiimenovani manjšinski šolski zakon. Z zakonoma je Avstrija prvič po podpisu državne pogodbe bistveno poslabšala položaj slovenske manjšine na Koroškem. Črka in duh avstrijske državne pogodbe sta bila z obema zakonoma kar se da restriktivno tolmačeni, zakona sta manjšini nasprotna in diskriminatorična, manjšina pri njenem nastajanju ni sodelovala, oba pa vsebujeta tudi določbo, ki je proti državni pogodbi, zahtevata namreč ugotavljanje manjšine kot pogoj za manjšinsko varstvo.

V prispevku je obdelan le sodni zakon, ker je v neposredni zvezi s točko 3 člena 7. Pokazana je diskriminacija slovenskega jezika, ki je iz drugega deželnega uradnega jezika, tako veljavo mu daje avstrijska državna pogodba, v imenovanem zakonu padel na raven pomožnega jezika. Obenem pa je tudi iz tega zakona jasno razvidna težnja po razbitju in zoževanju slovenskega etničnega prostora kar naj bi zakon prikazal s tem, da velja le za tri od devetih sodnih okrajev kjer živijo Slovenci. Na koncu je še zanimivo dejstvo, da zakon nima sankcijskih določb t. j. nihče ne more biti kaznovan če zakona ne izpolnjuje.

V nadaljevanju je opisanih tudi nekaj pravosodnih primerov, kjer se jasno pokaže neizpolnjevanje določil avstrijske Državne pogodbe, pa tudi samega restriktivnega sodnega zakona iz leta 1959. Najbolj zgovoren je primer tolmačev oziroma prevajanja, na katerem sloni vsa koroška sodna dvojezičnost. Mimo tega, da je sodnikov, ki razumejo, ne pa tudi obvladajo, slovenščino izredno malo (v članku so naštet) so nekateri tolmači celo taki, da so njihovi prevodi popolnoma neuporabni.

⁹ Zadeva Miškulnik, arhiv INV.

Poleg sodne dvojezičnosti in enakopravnosti slovenskega jezika pred sodišči, je v članku obdelana tudi dvojezičnost pred uradi oziroma pred upravnimi oblastmi. Tu je položaj še slabši. Neposredno se ta določila točke 3 člena 7 ne uporabljajo, izvedbenega zakona pa tudi ni nobenega. Na tem področju, ki se razteza od dvojezičnosti pri železnici, ki pa so internega značaja in niso obvezni. Že leta 1955 je takratni koroški deželni glavar občini, poštah, raznih zbornicah in sploh v javnem življenju, imamo le nekaj odlokov, Newole izdal upravnim oblastem odlok, da naj vse vloge v slovenskem jeziku, v kolikor prihajajo iz političnih okrajev Velikovec, Celovec (brez sodnega okraja Feldkirchen), Beljak (brez sodnega okraja Paternion) in Šmohor (brez sodnega okraja Kötschach), takoj posredujejo direktorju deželnega urada, da ga prevede in da potrebno navodilo. Leta 1968 je sledilo še dvoje podobnih navodil. Deželni glavar Sima in direktor deželnega urada Hauer sta izdala navodila, ki so razširila Newolejev odlok še na druga področja javnega življenja, kot na primer kmetijske okrajne oblasti gozdne okrajne oblasti, občine in podobno. Vsa ta navodila pa so ostala strogo tajna in zato niso prišla v prakso. Nikoli niso bila objavljena, neuradno pa jih je, šele leta 1969, objavilo glasilo avstrijske lige za človekove pravice »Das Menschenrecht«.

Prav tako strogo tajna so ostala tudi delovna navodila posameznih zveznih ministrstev v smislu točke 3 člena 7, ki so jih nekatera ministrstva izdala na podlagi sklepa ministrskega sveta z dne 8. oktobra 1968. Objavljena so bila šele v koroškem časopisju dne 11. januarja 1973, od koder smo tudi izvedeli, da sta ministrstvu za znanost in raziskovanje in pravosodje odklonili izdajo takih navodil.

V nadaljevanju prispevka je govora še o dveh izrazitih diskriminacijah koroških Slovencev po točki 3 člena 7. V prvem primeru gre za ustanovitev takoiimenovanega slovenskega referata pri koroški deželni vladi, ki ga je ustanovil bivši deželni glavar Sima. Tu bi bili Slovenci vsaj formalno enakopravno tretirani. Toda ob zamenjavi deželnih glavarjev se je zamenjala tudi objavljen politika do slovenskega referata. Novi deželni glavar je takoj po nastopu službovanja sistiral urad, mu s tem onemogočil delo, njegovega vodjo, ki je bil prej namestnik okrajnega glavarja v Velikovcu, pa spremenil v brezpomembnega uradnika.

Druga očitna diskriminacija pa je bila uzakonjena v zakonu o dvojezičnih topografskih napisih. S tem zakonodajalnim ukrepom, je Avstrija čakala sedemnajst let. Šele 6. julija 1972 je dunajski parlament sprejel zakon, ki ga je predlagala samo socialistična stranka Avstrije, njegov iniciator pa je bil koroški deželni glavar Sima. Zakon je izzval znamenite programe na dvojezične napise in na Slovence, čeprav še zdaleč ni posebno naklonjen koroškim Slovincem in ni v skladu s črko in duhom državne pogodbe.

Zakon sicer nosi v imenu naziv »topografski napisi«, toda gre le za krajevne napise. Ne predvideva dvojezičnosti pri imenih rek, gora, oznak na javnih zgradbah, železniških postajah, občinah, šolah itd. Nadalje sloni zakon na pogojnem odstotku slovenskega prebivalstva, kar je v nasprotju z državno pogodbo. Na podlagi štetja 1961 in določenega pogojnega odstotka slovenskega prebivalstva v posameznem kraju so zakonodajalci poskušali prikazati neskladenost slovenskega etničnega ozemlja, obenem pa zlorabiti številno jezikovno kategorijo »Windisch«, saj jezikovne kategorije »Windisch«, »Windisch — Deutsch« in »Deutsch — Windisch« niso štele v pogojni odstotek.

Ulične tolpe pa so tudi takemu zakonu preprečile izvršitev. Razbili so vse do zadnje dvojezične table, vlada je morala uporabiti celo vojsko orožništva, ki je bolj gledalo razbijanje kot pa jim preprečevanje dejavnost, samega kanclerja pa so sredi Celovca zmerjali z »Judovsko svinjo«, »Izdajalcem« in »Judom« ter mu za dalj časa preprečili vstop v avtomobil. Slovenci so to obdobje »uresničevanja« avstrijske državne pogodbe primerjali s časi, ki so jih doživljali tik pred nacizmom in za njega.

Summary

Minority protection in Austria under Paragraph 3, Article 7 of the Austrian State Treaty

This study attempts to analyse the minority legislation covered by the Austrian State Treaty under its Paragraph 3, Article 7. It affects the use of the minority mother tongue and of its equality with the language of the majority population. It is to equality of the minority language that the State Treaty pays so much attention. The whole Article

7 is indirectly concerned with this problem which is directly dealt with under Paragraph 3, Article 7, stipulating the equality of the Slovene and Croat languages in the courts, in the administration and in the topographical terminology and inscriptions in those areas of Carinthia, Styria and Burgenland where there are Slovene and Croat minorities.

In the beginning the author points out that the use of the mother tongue for communicating with the public in one's own native territory is not only a basic right of every free man, but it is also the basis on which any modern structure of contemporary minority protection rests. The very question of the use and equality of the minority language is one of the basic elements of the minority protection whereby one can judge fairly accurately the completeness, or otherwise, and the implementation of the system of minority protection and consequently the level of democracy obtaining in the majority society. Nevertheless, this question should not be considered in isolation from other essential and vital problems of the minority, being only the first pre-requisite for minority protection and representing, by itself, merely an equality in its original and primitive form.

Paragraph 3 of Article 7 is one of the provisions regarding which the Austrian Federal Government in its general comments to the State Treaty in 1955 wrote that »this provision requires no further enabling legislation and should be directly implemented« (excluding provisions concerning topographical inscriptions). The same opinion was given one year later by the Austrian Supreme Court. In 1959 the Parliament passed two acts, the first of which was supposed to be the enabling act of this particular paragraph of Article 7. The Act on the use of the Slovene language in courts and the so-called minority School Act are involved. With this two acts Austria, for the first time after the signing of the State Treaty, effectively worsened the position of the Slovene minority in Carinthia. Both these acts give the most restrictive interpretation to the letter and spirit of the Austrian State Treaty, both are inimical to, and discriminatory against the minority, the latter had no part in their drafting, and both also make provision, contrary to the State Treaty, for an assessment of the minority as the pre-condition for the minority protection.

This study deals only with the Courts Act since the latter directly bears upon Paragraph 3 of Article 7. It points to the discrimination against the Slovene language which under this Act was reduced from the status of the second official language of the Province — status accorded to it by the Austrian State Treaty — to that of an auxiliary language. At the same time, this Act too reveals the tendency to break up and restrict the Slovene ethnic territory, which is borne out by the fact that its validity is limited only to three out of nine judicial districts where there are Slovenes. What is, lastly, interesting is the fact that this Act makes no provision for sanctions, i.e. no one can be prosecuted in cases of non-compliance.

There follows a description of some judicial cases clearly showing the non-implementation of the provisions of the Austrian State Treaty, and even of those of the restrictive Courts Act adopted in 1959. The most telling is the case of the interpreters, or rather of their interpreting, on which all that remains of bilingualism in Carinthian courts depends. Apart from the fact that the number of judges who understand but do not, by any means, master the Slovene language, is extremely limited (they are named in the article), some interpreters turn out translations that are completely useless.

In addition to the use of both languages in courts and the equality of the Slovene language, or lack of it, in courts, the study also discusses the use of both languages in offices, that is in dealings with administrative authorities. Here the conditions are even worse. The provisions of Paragraph 3, Article 7, are not directly implemented, and there is no enabling legislation. In this field covering the use of both languages in railway communications, municipalities, post-offices, various chambers and in public life in general, there have been only a few decrees, though of internal character and therefore not binding. As far back as 1955 the then head of the provincial government, Newole, sent to the administrative authorities a decree requesting all petitions written in Slovene, provided they had been filed in the political districts of Velikovec — Völkermarkt, Celovec — Klagenfurt (excluding the judicial district of Feldkirchen), Beljak — Villach (excluding the judicial district of Paternion), and Šmohor — Hermagor (excluding the judicial district of Kötschach), to be immediately forwarded to the director of the Provincial Office for translation and appropriate instructions. The head of the provincial government, Sima, and the director of the Provincial Office, Hauer, issued directions which extended Newole's decree to other spheres of public life, viz. to district agricultural authorities, di-

strict forestry authorities, municipal councils, and the like. All these instructions, however, remained strictly classified and were consequently never executed. They were never made known officially, and only in 1969 they were unofficially published by the organ of the Austrian League for Human Rights, »Das Menschenrecht«.

The same secrecy surrounded other working instructions in terms of Paragraph 3, Article 7, issued by various ministries of the Federal Government on the strength of the decision taken by the ministerial council on October 8, 1968. They were published by the Carinthian press as late as January 11, 1973, along with the information that the ministry for science and research and the ministry of justice had refused to issue such instructions.

Two more discriminations against Carinthian Slovenes under Paragraph 3, Article 7, are further discussed in the study. The first case is exemplified by the so-called Slovene Department with the Carinthian Provincial Government, set up by the then head of the Provincial Government, Sima. Here the Slovenes would, at least formally, enjoy an equal treatment. But with the change of the provincial heads there was also a change of policy regarding the Slovene Department. Immediately upon assuming his office the new provincial head inhibited the department, thus putting a stop to his activities, and reduced the head of the department, who used to be deputy of the head of the Völkermarkt district, to the status of an insignificant civil servant.

The adoption of the Act on the bilingual topographical inscriptions was another clear discrimination. Austria had waited 17 years before it passed such an act. As late as July 6, 1972, the Vienna Parliament passed the bill introduced only by the Socialist Party of Austria and sponsored by the head of the Carinthian Provincial Government, Sima. This act gave rise to the notorious pogroms against bilingual inscriptions and against the Slovenes though it does not favour the Carinthian Slovenes and is not in accordance with the letter and the spirit of the State Treaty.

It is true that the act bears in its title the term, »topographical inscriptions«, but this term applies only to the local sign inscriptions. There is no provision for the use of both languages in the names of rivers and mountains, in inscriptions on public buildings, railway stations, municipal offices, schools, etc. Moreover, the act is based on a conditional percentage of the Slovene population which runs counter to the State Treaty. On the strength of the census taken in 1961 and of a specified conditional percentage of the Slovene population the legislator tried to create an impression of patchiness of the Slovene ethnic territory and to abuse the census linguistic category, »Windisch«, since the act does not include linguistic categories, such as »Windisch-Deutsch« and »Deutsch-Windisch«, into the conditional percentage.

But the mob prevented even this act from being implemented. Every single bilingual sign was destroyed, and the government had to sent a whole army of police who were more interested in watching the vandals at work than doing anything about stopping them. The federal chancellor himself was greeted in the centre of Klagenfurt with shouts like »Jewish swine«, »Traitor«, and »Jew«, and was prevented for a considerable length of time from getting into his car. The Slovenes compared this period of the »implementation« of the Austrian State Treaty with the times on the eve of the Anschluss and under the nazi rule.

UDK 323.15(436=862/=863):323.12:341.24(436)»1955«

Janez Stergar

Kršitve določb petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe

Za ohranitev in normalni razvoj narodne manjšine je samo pozitivna zaščita manjšinskih pravic premalo. Hkrati je treba odstraniti vzroke in družbene mehanizme, ki pospešujejo raznaroditev pripadnikov manjšine in ogrožajo narodnostni značaj naselitvenega področja manjšine.

Ta pogoj ni bil nikoli uresničen na področju, kjer žive koroški in štajerski Slovenci v Avstriji. Poleg tega, da prva avstrijska republika ni v zadostni meri uveljavljala manjšinsko-varstvenih določb, sprejetih ob koncu prve svetovne vojne, je dopuščala in podpirala delovanje vrste nemških nacionalnih organizacij (osrednja je bila Kärntner Heimatdienst oz. Kärntner Heimatbund), ki so raznarodovale slovensko manjšino. Metode teh organizacij so obsegale različne ukrepe: od velenemške propagande, propagiranja nemške večvrednosti v zgodovinskem, kulturnem, političnem in gospodarskem pogledu, izganjanja Slovencev in slovenskega jezika iz vseh oblik javnega življenja, poudarjanja samo nemškega značaja dežele, proti-slovenskega nastopanja z očitki iredentizma pa do podpiranja nemških šol, celo cerkva posebej za nemške vernike v tradicionalno slovenskem okolju, odkupovanja slovenske zemlje, naseljevanja družin nemških kolonistov in fizičnih napadov na zavedne Slovence.¹

Iste nemške nacionalne organizacije so pripravljale načrte za dokončno uničenje ter za priključitev in germanizacijo mejnih slovenskih območij tedanje Jugoslavije. Po priključitvi Avstrije nemškemu rajhu so bile protislovenske organizacije z vsem svojim ideološkim arzenalom, članskim aparatom in materialnimi sredstvi sprejete v ustrezne nacionalsocialistične organizacije. V času druge svetovne vojne so v tem sklopu odigrale vodilno vlogo pri poskusu uresničevanja predvojnih načrtov, to je pri izseljevanju slovenskega prebivalstva na obeh straneh nekdanje jugoslovansko-avstrijske meje, pri brutalnem germaniziranju ostalega prebivalstva in pri vojaških in policijskih ukrepih proti tistemu delu prebivalstva,

Uvodoma naj pripomnimo, da je namen pričujočega teksta na kratko podati rezultate dosedanjih pregledov in analiz avstrijskih kršitev določb petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe v času, ko so bile med jugoslovansko in avstrijsko vlado izmenjane tri diplomatske note, ki se nanašajo tudi na te kršitve.

¹ Novejša pregleda zgodovinske literature o Slovencih v Avstriji sta v skupinskem delu »Die Slovenen in Kärnten — Slovenci na Koroškem. Gegenwärtige Probleme der Kärntner Slovenen — Sodobni problemi koroških Slovencev«, (Celovec) 1974, strani 56—59 ter v knjigi Tone Ferenc — Milica Kacin-Wohinz — Tone Zorn, »Slovenci v zamejstvu. Pregled zgodovine 1918—1945«, Ljubljana 1974, strani 317—323; v tej knjigi je T. Zorn podal sintezo zgodovine Slovencev v Avstriji v času 1918—1945 oz. 1955. Posebej o nemškem nacionalizmu med vojnama: Lojze Ude, »Po plebiscitu 10. oktobra 1920 — Kärntner Heimatdienst, Heimatbund«, Zbornik Koroške, Ljubljana 1959, str. 73—91. Seznam medvojnih nemškonacionalnih društev na Koroškem je objavil Drago Druškovič v uredniških »Opombah« k 6. knjigi zbranih del Prežihovega Voranca.

ki se je v slovenskih partizanskih enotah v sklopu zavezniških sil boril proti fašizmu, oziroma je ta boj aktivno podpiral.²

Vse to je bilo dobro znano tako voditeljem druge avstrijske republike kot tudi zavezniškim silam, saj so bili zaradi svoje genocidne dejavnosti proti Slovencem številni predvojni voditelji protimanjšinskih organizacij obsojeni kot vojni zločinci; posebej naj omenimo le Aloisa Maier-Kaibitscha, bivšega glavnega tajnika koroškega »Heimatbunda«. Posebej je na predvojno in medvojno delovanje nemških nacionalističnih protislovenskih organizacij opozarjala vrsta povojnih jugoslovanskih diplomatskih aktov.³

Zavezniškim zasedbenim silam je bilo dobro znano tudi, da avstrijska denacifikacija ni temeljita in da so se zato nemški nacionalistični krogi na Koroškem in na Štajerskem razmeroma zgodaj po drugi svetovni vojni ponovno začeli zbirati in organizirati.⁴

Po sprejetju pariške odločitve glede temeljnih določb manjšinsko-varstvenega člena avstrijske državne pogodbe (20. 6. 1949) je jugoslovanska vlada še posebej jasno spregovorila o nemškem nacionalizmu in o porajajočem se neonacizmu v »Memorandumu o pravicah slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji« z dne 28. 7. 1949. V tem memorandumu vsebovani predlog manjšinskega člena avstrijske državne pogodbe v točki 5 zahteva dosledno prepoved organizacij, ki se ukvarjajo ali bi se lahko v bodoče ukvarjale z raznarodovanjem Slovencev ali Hrvatov. Memorandum nekatere take organizacije celo poimensko našteje,⁵ kakor so jih izrecno imenovali pri pogajanjih tudi predstavniki zavezniških sil. Vsi poznejši njihovi osnutki manjšinsko-varstvenega člena sprejemajo prepoved protimanjšinskega delovanja in zaščito narodnostnega značaja manjšin kot celote.⁶ Ob podpisu Državne pogodbe o obnovitvi neodvisne in demokratične Avstrije 15. 5. 1955 je bila tovrstna določba sprejeta kot organski sestavni del 7. člena, ki predstavlja podlago sistema potrebnih zaščitnih ukrepov v korist slovenski in hrvaški manjšini v Avstriji.

² Poleg zgodovinskega pregleda in bibliografij pod op. 1 tu omenimo za leta 1945—1969 posebej Pavla Dobrile »Bibliografijo o narodnoosvobodilnem boju Slovencev na Koroškem«, Vestnik koroških partizanov (odslej: VKP), Ljubljana, III/1970, št. 3.

³ Memorandum vlade Demokratske federativne Jugoslavije o Slovenačkoj Koroškoj, slovenačkim delovima Štajerske i Gradišćanskim Hrvatima, Beograd (1946) (tudi v tujih jezikih); Saopštenje o zločinima Austrije i Austrijanaca protiv Jugoslavije i njenih naroda, Beograd 1947 (tudi v angleščini); Documents on the Carinthian Question, Beograd 1948.

⁴ O avstrijski denacifikaciji in neonacizmu v tej številki RiG-a več v razpravi Boruta Bohteta. Posebej za ta čas na Koroškem tipkopisna disertacija T. Zorna »Politična orientacija koroških Slovencev in boj za mejo v letih 1945—1950«, Ljubljana 1966, 388 strani.

⁵ Po angleškem tekstu iz arhiva Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani (odslej: INV), str. 12: »Avstrija na teritoriju pod svojo jurisdikcijo ne bo dopustila delovanja nobene organizacije, ki se ukvarja ali bi se lahko v bodoče ukvarjala z raznarodovanjem slovenskih ali hrvaških otrok in z raznarodovanjem Slovencev ali Hrvatov nasploh. Take organizacije so npr.: »Südmark« — »Deutscher Schulverein«, »Bund der Heimatreuen Südkärntner«.

⁶ Tone Zorn, Geneza avstrijske državne pogodbe, Večer, Maribor, 1973, (4. jan.) št. 2 — (17. jan.) št. 17; ponatisa: Mednarodni vidiki koroškega vprašanja od druge svetovne vojne do avstrijske državne pogodbe, VKP, Ljubljana, VI/1973, št. 1, str. 21—36 in Slovenski vestnik (odslej: SV), Celovec, XXVIII/1973, (11. maj) št. 19 — (22. jun.) št. 25. — Najnovejše delo o tem: Gerald Stourzh, Kleine Geschichte des Österreichischen Staatsvertrages, Graz — Wien — Köln 1975, 255 strani.

Tekst petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe je v nemškem, angleškem in francoskem jeziku identičen in v slovenskem prevodu pravi: »Dejavnost organizacij, ki merijo na to, da odvzamejo hrvatskemu ali slovenskemu prebivalstvu njegov značaj in pravice kot manjšine, se mora prepovedati.« Enako veljavni ruski tekst je nekoliko enostavneje formuliran in govori o prepovedi »organizacij, ki imajo za cilj denacionalizacijo slovenske in hrvaške narodne manjšine«.⁷

V obrazložitvi predloga ratifikacije avstrijske državne pogodbe v avstrijskem zveznem parlamentu je tedanja vlada izrazila mnenje, da je določba 5. odstavka že zagotovljena v dotedanjem avstrijskem pravu. Po njenem mnenju naj bi odstavek 5 le ponavljal določbe veljavnega avstrijskega društvenega zakona, njegova vključitev v tekst 7. člena pa naj bi imela le deklarativni pomen.⁸ Tako stališče je bilo v neskladju s stališčem in intencijami štirih podpisnic avstrijske državne pogodbe, mednarodno-pravne veljavnosti določbe pa samo po sebi seveda ni moglo ogroziti, saj je v avstrijskem zveznem parlamentu tedanji zvezni kancler ing. Julius Raab še posebej poudaril, da z Državno pogodbo sprejemajo vse člene in vsak člen posebej kot celoto.

Omenjeno vladno interpretacijo sta sprva zagovarjala tudi avstrijska strokovnjaka za mednarodno pravo dr. Felix Ermacora⁹ in dr. Theodor Veiter,¹⁰ ki je še pred kratkim vpraševal glede upravičenosti omejevanja svobode, ki jo tudi v propagiranju raznaroditve dopuščata obstoječi avstrijski društveni in tiskovni zakon.¹¹ V podrobnejši analizi je Ermacora priznal tehtnost petega odstavka člena 7 in zatrdil, da pomeni novost v avstrijskem ustavnem sistemu, saj postavlja splošno normo o zaščiti manjšine kot človeške skupnosti.¹² Čeprav naj bi odstavek po Veitrovi analizi ne bil neposredno izvršljiv, prepoveduje organizacije, ki dejansko delujejo proti manjšini, ne glede na njihov formalni namen; ker odstavek ščiti manjšinsko skupnost, vsebuje prepoved asimilacije.¹³

Med jugoslovanskimi manjšinskimi izvedenci je že prej prvi na velik pomen in razsežnost petega odstavka opozoril dr. Janko Pleterski, ki je hkrati že kritizi-

⁷ Tekst v vseh štirih jezikih je bil objavljen v »Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich«, 30. julij 1955, št. 39; najlaže pa je dostopen v prilogi 7 razprave Janka Pleterskega »Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni«, Razprave in gradivo Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani (odslej: RiG) 1960, št. 2, str. 66—70.

⁸ Erläuternde Bemerkungen zum Staatsvertrag (Regierungsvorlage), 517 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates, VII. GP., 21. 5. 1955; objava še v RiG 1960, št. 2, str. 70—71.

⁹ Felix Ermacora, Österreichs Staatsvertrag und Neutralität, Frankfurt am Main — Berlin 1957, str. 74. — Cit. po razpravi J. Pleterskega iz op. 7, str. 58.

¹⁰ Po tipkopsnem elaboratu na INV: Janko Pleterski, Manjšinska zakonodaja na Koroškem v letih 1960—1965, str. 34.

¹¹ Theodor Veiter, Pravni status hrvatske narodne grupe u Austriji — de jure i de facto. Der rechtliche Status der kroatischen Volksgruppe in Österreich — de jure und de facto. V: Symposium Croaticon. Gradišćanski Hrvati. Die Burgenländischen Kroaten. Beč—Wien 1974, str. 100 in 230.

¹² Felix Ermacora, Handbuch der Grundfreiheiten und der Menschenrechte, Ein Kommentar zu den österreichischen Grundrechtsbestimmungen, Wien 1963, str. 533, 547, 548, 550. — Cit. po elaboratu J. Pleterskega iz op. 10, str. 34. Poglavje iz tega elaborata je bilo zelo skraćeno objavljeno v razpravi Tone Zorn — Janko Pleterski, Nekateri pravni vidiki položaja slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem, RiG 1974, št. 6, na str. 103 in 104.

¹³ Theodor Veiter, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien — Stuttgart 1970, str. 571—575.

ral avstrijsko toleranco do protimanjšinskih dejavnosti in organizacij ter restriktivno avstrijsko manjšinsko zakonodajo.¹⁴ Drago Druškovič je razčlenil, kaj pri naša evolucija od personalne zaščite v varstvenih določilih po prvi svetovni vojni do novosti v tretjem in petem odstavku člena 7 — zaščite skupnosti z vsemi njenimi konstitutivnimi elementi, prepovedi asimilacije dane in znane skupine prebivalstva z njenimi jezikovnimi in kulturnimi posebnostmi ter z naselitvenim ozemljem.¹⁵ K temu dodaja dr. Borut Bohte, da je že iz geneze petega odstavka očitna njegova povezanost s členoma 9 in 10 avstrijske državne pogodbe, torej zveza med določbami o manjšinski zaščiti in določbami, ki obvezujejo Avstrijo na denacifikacijo. Ker ni merilo deklarirana programska usmerjenost neke organizacije, ampak njeno delovanje, velja prepoved tudi za organizacije, ki morda le priložnostno škodijo ohranitvi manjšinskih pravic in značilnosti.¹⁶ Drugi mednarodni pravnik, dr. Budislav Vukas opozarja predvsem na to, da se zaščita manjšin po petem odstavku člena 7 nanaša na celotno Avstrijo, hkrati pa omenja, da bi bilo treba odstavek uporabiti tudi ob organiziranih prizadevanjih nekaterih pripadnikov manjšin, da bi dosegli raznaroditev svojih rojakov.¹⁷

Za analizo stanja ob podpisu avstrijske državne pogodbe in še posebej za analizo razsežnosti 5. odstavka člena 7 je pomembno tudi stališče, ki sta ga k temu členu zavzeli slovenska in hrvaška manjšina. Koroški Slovenci so v spomenici avstrijski vladi (11. 10. 1955) izrecno nasprotovali vladni tezi, »češ da je določilo tega paragrafa zajamčeno že po dosedanjem pravu... Nasprotno so potrebni posebni zakoni s kazensko sankcijo.« Izhajajoč iz načela, da bi bila manjšinska zaščita neučinkovita, če ne bi hkrati prepovedali protimanjšinske dejavnosti, so pribili, da brez dvoma ne gre zgolj formalno za organizacije v smislu društvenega zakona, ki bi imele kot društveni namen raznarodovalno dejavnost, temveč... analogno določilom členov 4 in 9 državne pogodbe za »vsako organizirano dejavnost proti pravicam državljanov slovenske narodnosti.« Prepovedano in kaznivo mora biti netenje nacionalne, jezikovne in rasne mržnje, v uradnem poslovanju analogno odloku deželnega šolskega sveta z dne 10. aprila 1946 (št. 3829) tudi uporaba izrazov »Windische« oziroma »windische Sprache« za Slovence oziroma slovenski jezik. Ob sodelovanju zastopnikov manjšine v števnih komisijah naj se pri ljudskih štetjih ugotavlja jezik, ki se govori v družini. Potrebno je zagotoviti neovirane stike s sonarodnjaki v drugih državah, hkrati pa tudi v uradni deželni publicistiki primerno upoštevati dva naroda, ki živita na Koroškem. Nasilno se ne sme spreminjati pravih pravopisnih oblik slovenskih družinskih imen. »Etnični značaj in sestava teritorija s slovenskim ali mešanim prebivalstvom se v smislu člena 7 Državne pogodbe in soglasnega sklepa koroške deželne vlade iz jeseni leta 1945 ne smeta spreminjati, prav tako pa tu «niso dopustne spremembe osnovnih upravnih, sodnih, šolskih in drugih enot, ako obstaja nevarnost, da bi ogrožale etnično sestavo in značaj enot tega teritorija ali manjšinske pravice pre-

¹⁴ V op. 7 citirana razprava, str. 7-99, posebej še str. 58 in 59; v op. 10 citirani elaborat, 61 strani, posebej še str. 34.

¹⁵ Drago Druškovič, *Carinthian Slovenes: Some Aspects of Their Situation*. 18 years after the signing of the Austrian State Treaty. (Second completed edition), Ljubljana 1973, str. 20 in 21. Slovenska objava: D. Druškovič, Nekaj vprašanj koroških Slovencev. (Po 19. letih avstrijske državne pogodbe), RiG 1974, št. 6, str. 23.

¹⁶ Prim. razpravo B. Bohteta v tej številki RiG-a.

¹⁷ Prim. razpravo B. Vukasa v tej številki RiG-a.

bivalstva«. Na svoje narodnostne pravice »se sklicuje lahko vsak prizadeti ali udeleženi državljani, ne da bi bil za to potreben dokaz pripadnosti k narodni ali jezikovni skupnosti.« Vsebinsko bogat komentar petega odstavka, v celoti izhajajoč iz življenjskih izkušenj preizkušane manjšine, ki si je s svojim aktivnim bojem za obstanek v najtemnejših časih evropske zgodovine priborila moralno pravico, da sama odloča o svoji prihodnosti, je med zaključnimi določbami končala ponovljena zahteva, naj »za prepoved organizacij v smislu § [odstavka — J. S.] 5 člena 7 niso odločilna pravila, marveč dejavnost organizacij, njihovih funkcionarjev in članov.«¹⁸

V imenu gradiščanskih Hrvatov je jeseni 1955 predložilo zvezni vladi podobno spomenico Hrvatsko kulturno društvo. Poleg pozdrava prepovedi delovanja protimanjšinskih organizacij je v tej spomenici le ena zahteva v zvezi s petim odstavkom in sicer, naj izvedbeni predpisi jasno določijo, kakšno delovanje naj bo na predlog (v spomenici predvidenega) manjšinskega referata razlog za prepoved organizacije s strani varnostne direkcije.¹⁹

Jugoslovanski državni sekretar Koča Popović je v posebni izjavi že 15. maja 1955 pozdravil podpis avstrijske državne pogodbe. Jugoslavija si je namreč tedaj že nekaj let prizadevala za čimprejšnjo sklenitev avstrijske državne pogodbe in s tem za ponovno vzpostavitev demokratične Avstrije. V interesu miru in dobrososedskih odnosov je pristopila k podpisu avstrijske državne pogodbe in s tem zagotovila nespremenjenost avstrijskih meja. Posebno pozornost so posvetili izpolnjevanju 5. odstavka. Ob ratifikaciji pristopa k pogodbi so v jugoslovanski zvezni skupščini poudarili: »Toda na Koroškem obstajajo šovinistične skupine, ki zanikajo obstoj in pravice koroških Slovencev s tem, da jih nazivajo z žaljivko »Windische« in ki so proti dvojezičnim šolam ter na vsakem koraku izražajo pangermanska in fašistična pojmovanja. Verjamemo, da bo vloga avstrijske vlade v odnosu do njih nevhvaležna in težka, toda verjamemo tudi to, da bo postopala v duhu te pogodbe in stalnega zblizevanja obeh držav.«²⁰

V tem duhu zaupanja je jugoslovanska vlada pozneje podpirala tudi vrsto akcij za ponovno enakopravno vključitev Avstrije v mednarodno skupnost in za zaščito upravičenih interesov avstrijske manjšine v Italiji. V dvajsetih letih sta državi razvili najrazličnejša področja medsebojnega sodelovanja in tudi v mednarodnih organizacijah in forumih večkrat zastopali ista ali sorodna stališča.

Jugoslovanska politika je v tem obdobju doma tako v ustavnopravnem sistemu kot v dejanskem družbenem življenju razvila svojo izvršno zaščito lastnih manjšinskih narodnih skupnosti. Zato je bilo razumljivo njeno zavzemanje v svetu, posebej pa še v odnosu do prizadetih sosednjih držav, naj bi povsod prevladalo načelo progresivne manjšinske zaščite. Kot podpisnica avstrijske državne pogodbe

¹⁸ Po slovenskem tekstu spomenice, objavljenem v dodatku zbornika »Koroška in koroški Slovenci«, Maribor 1971, str. 379—389. Nemški tekst je objavljen npr. v članku Toneta Zorna »Pregled predlogov in intervencij slovenskih manjšinskih organizacij na Koroškem pri avstrijskih oblasteh za izpolnitev člena 7 Državne pogodbe«, RiG 1963, št. 3 na straneh 140—152.

¹⁹ Gradiščansko-hrvaški tekst spomenice je najlažje poiskati v zborniku »Gradiščanski Hrvati«, Zagreb 1973, str. 307—311; zdaj tudi med prilogi te številke RiG-a.

²⁰ Iz stenografskega zapiska govora dr. Maksa Snuderla v diskusiji ob ratifikaciji avstrijske državne pogodbe v zveznem zboru zvezne ljudske skupščine FLRJ 10. novembra 1955 — Cit. po objavi v članku: M. Snuderl, Ob ratifikaciji avstrijske državne pogodbe, Naši razgledi, Ljubljana, IV/1955, (26. nov.), str. 530.

in legalna zaščitnica interesov svojih manjšin v Avstriji je SFRJ podpirala uresničevanje člena 7 v vsej njegovi vsebinski razsežnosti. Na drugi strani pa uradna Avstrija ni sprejela ne tolmačenja prizadetih manjšin niti docela tolmačenja lastne pravne znanosti in ne ponovnih opozoril Jugoslavije, ampak je vztrajala na manjšini izrazito nenaklonjenem stališču, ki je praktično onemogočilo uresničitev vrste direktnih in indirektnih zahtev člena 7.

Neizvajanje zaščitnih določil tega člena se je nujno odražalo tudi na medsebojnih odnosih. Kršenje njegovega petega odstavka je v povezavi s kršitvami zdaj tega zdaj onega predhodnega odstavka istega člena ob drugih nerešenih vprašanjih, nanašajočih se na SFRJ, botrovalo tako zaostritvam leta 1958, 1959 in 1970 kot sedanjji kritiki, ki se vleče že od jeseni leta 1972 in jo v najnovejšem času označuje izmenjava dveh jugoslovanskih (29. 10. in 27. 12. 1974) in ene avstrijske note (2. 12. 1974).²¹ Neizvajanje petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe ima dva sestavna elementa in sicer pomanjkljivo izvedbeno zakonodajo in bistveno pomanjkanje politične volje za obračun z velikonemštvom, nacizmom in šovinizmom; po naši presoji je to vsekakor kršenje črke in duha avstrijske državne pogodbe.

Jugoslovanska vlada je ob številnih priložnostih zelo konkretno navedla posamezne primere, v katerih vidi očitno kršenje določil petega odstavka člena 7. Tu gre:

- za samo formalno obnovev in obstoj nemškonacionalističnih protimanjšinskih organizacij na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem;
- za način izvajanja avstrijskih ljudskih štetij in za dosledno ohranjanje diskriminacijske jezikovne kategorije »vindiš«;
- za organizirano in od oblasti podpirano gonjo proti dvojezičnemu šolstvu, ki je prinesla zmanjšanje manjšinskih pravic tako v šolskem kot sodnem zakonu za Koroško iz leta 1959;
- za sklop odkrito protimanjšinskih, protijugoslovanskih in neonacističnih dejanj pod okriljem znanih šovinističnih organizacij v jeseni leta 1970;
- za kampanjo ob postavitvi nekaj dvojezičnih krajevnih napisov na Koroškem jeseni leta 1972;
- za nadaljevanje te kampanje ob priliki občinskih volitev na Koroškem spomladi leta 1973;
- za upoštevanje konceptov nemških nacionalističnih organizacij pri delovanju tim. »študijske komisije«;
- za ponoven sprejem zahteve po ugotavljanju manjšine;
- za dopuščanje številnih posamičnih dejanj narodnostne mržnje
- in tudi za vsebino in argumentacijo zadnje avstrijske note, ki prevzema stališča protimanjšinskih dejavnikov.

²¹ Za čas od podpisa avstrijske državne pogodbe do pomladi 1972: (Tone Zorn), Nekaj podatkov o jugoslovansko-avstrijskih odnosih v luči manjšinskega vprašanja, (Ob obisku predsednika IS Djemala Bijedića aprila letos Avstriji), VKP, Ljubljana, V/1972, št. 3, str. 27—32. — Za čas od 1945 do pomladi 1959: D. R., Jugoslavija i koroški Slovenci u Austriji, Jugoslovanski pregled, Beograd, III./1959, št. 6, str. 257—259.

Prve nemškonacionalistične organizacije so bile na Koroškem in na Štajerskem obnovljene že kmalu po koncu druge svetovne vojne.²² Okoliščinam primerne vse seveda niso takoj spočetka pokazale svojega protimanjšinskega značaja. Še danes prav tako velja, da pri nekaterih organizacijah in društvih prihaja njihovo protimanjšinsko bistvo do izraza le ob posameznih priložnostih in da se marsikdaj znaten del članstva niti ne zaveda, da so vključeni v stroj raznarodovanja manjšine. Že leta 1945 (28. nov.) je bila ustanovljena takoiimenovana »Zveza avstrijskih Slovencev — Bund österreichischer Slowenen«²³. V letu 1947 je bil oblastem priglasi »Kärntner Bildungswerk«²⁴. Od januarja 1947 pa nekako do leta 1949 je deloval »Bund der heimattreuen Südkärntner«, ki je ponovno oživel ob ljudskem štetju leta 1961.²⁵ »Kärntner Landsmannschaft« je prva tri leta upravljal komisar, leta 1948 pa si je organizacija spet sama izvolila odbor.²⁶ Še pred podpisom avstrijske državne pogodbe je med drugimi društvi pričel delovati tudi »Kärntner Sängerbund«.²⁷

Omenili smo že, da je bila misel na prepoved protimanjšinskih organizacij stalno prisotna v pripravah za dosego sporazuma o mirovni pogodbi z Avstrijo; tudi po pariškem kompromisu je Jugoslavija opozarjala na njihovo oživljanje v znanem memorandumu jeseni 1949, pred podpisom avstrijske državne pogodbe v stikih z avstrijskimi oblastmi še večkrat v letih 1953 in 1954.²⁸

Osrednja nemškonacionalna organizacija na avstrijskem Štajerskem — »Alpenländischer Kulturverband« — je bila ustanovljena v letu 1952 kot neposredni organizacijski, idejni in pozneje tudi materialni dedič predvojnih velikonemških, šovinističnih in pronacističnih organizacij.²⁹

S podpisom avstrijske državne pogodbe je delovanje tistih organizacij, prav tako pa ustanavljanje novih, postalo povsem nedvoumno protizakonito, saj jih je direktno prepovedoval ne samo člen 7, ampak tudi člen 4 (prepoved velikonemške propagande) in člen 9 avstrijske državne pogodbe (prepoved oživljanja nacizma).

V nasprotju z vsemi pričakovanji pa je ravno podpis državne pogodbe pomenil znak za začetek pospešenega ustanavljanja protimanjšinskih društev in oživitve starih organizacij, s starimi programi, z večinoma istim članstvom in

²² Najpopolnejši pregled obnavljanja in povojnega delovanja nemško-nacionalnih organizacij v Avstriji je pripravil Tone Zorn v tipkopisni razpravi, ki jo hrani knjižnica INV, »Izpolnjevanje odstavka 5 člena 7 a.d.p. na avstrijskem Koroškem«, Ljubljana 1969-70, str. 106. Po posameznih poglavjih je bila razprava objavljena v VKP v letih 1970-1973, letnik III-VI. Opozorimo naj še na najnovejši pregledni tekst »Pojav nemškega nacionalizma na Koroškem«, ki bo predvidoma objavljen v IX. letniku VKP v letu 1975.

²³ Po kopiji pravil v arhivu INV.

²⁴ Tone Zorn, Iz delovanja protislovenskih organizacij na Koroškem, poglavje »Kärntner Bildungswerk (KBW)«, VKP, Ljubljana, IV/1971, št. 4, str. 54-57.

²⁵ O tej zvezi Tone Zorn v objavi odlomka iz omenjene študije »Obnovitev in delovanje Kärntner Heimatdiensta po drugi svetovni vojni«, VKP, III/1970, št. 4, na str. 29 in 30.

²⁶ Tone Zorn, Die Kärntner Landsmannschaft, VKP, IV/1971, št. 1-2, str. 56-63.

²⁷ Kot v op. 24, poglavje »Kärntner Sängerbund«, str. 58-59.

²⁸ D. R., kot v op. 21, str. 257. Tone Zorn, kot v op. 26, str. 35.

²⁹ (Julij Felaher), »Deutscher Schulverein-Südmärk« in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki, SV, Celovec, 5. 2. — 25. 3. 1960, št. 6-13. — Cit. po ponatisu v VKP, Ljubljana, IV/1971, št. 1-2, na str. 47-49. — Felaher se tu opira na pregled: dr. Erich Körner, Deutschgesinnte Verbände in Oesterreich, Die Österreichische Nation, 1955, str. 170.

vodstvom in z istimi metodami delovanja kot v prvi avstrijski republiki in v nacističnem rajhu. Tako je bil npr. »Kärntner Schulverein — Südmark« ustanovljen 19. 5. 1955, to je le štiri dni po podpisu avstrijske državne pogodbe.³⁰ V naslednjem mesecu so legalizirala svoje delovanje prva takojimenovala »združenja staršev«, npr. »Elternvereinigung« oz. »Elternrat« v Pliberku/Bleiburg, ki je pollegalno rovaril proti dvojezični šolski ureditvi že približno pet let.³¹ Društva »plebiscitnih bojnikov« so prav tako po posameznih krajih delovala že prej, 18. decembra 1955 pa so se združila v »Kärntner Abwehrkämpferbund«.³² Februarja 1956 so se na Dunaju stari nemški nacionalisti zbrali v »Arbeitsgemeinschaft für Südkärnten« in 20. februarja izdali prvo številko biltena »Südpress«, ki že dve desetletji daje osnovni ton vsemu protimanjšinskemu pisanju.³³

Pomemben korak v združevanju protimanjšinskih sil je bila jeseni 1956 ustanovitev podobne »Arbeitsgemeinschaft für Südkärnten« na Koroškem. Iz te organizacije je na zboru 24. 1. 1957 nastal razvpiti »Kärntner Heimatdienst«,³⁴ ki je tedaj združeval tri organizacije ustanoviteljice: »Kärntner Schulverein-Südmark«, »Kärntner Abwehrkämpferbund« in »Kärntner Landsmannschaft«. Se v februarju istega leta je »Kärntner Heimatdienst« (dalje: KHD) ustanovil »Bund der Kärntner Windischen«.³⁵ 19. 9. 1958 pa še »Elternvereinigung der Pflichtschulen Kärntens«.³⁶ Po trenutnih podatkih naj bi današnji KHD sestavljalo sedemnajst organizacij. Poleg večine že naštetih organizacij so vanj vključena še nekatera veteranska društva (tudi SS-ovska!) in mladinske organizacije. Že od začetka imata neposreden vpliv na delo odbora KHD tudi svobodnjaška in ljudska stranka.³⁷

V odgovorih na zadnja jugoslovanska opozorila in proteste (note vlade SFRJ 6. 11. 1972, 11. 1. 1973 in 29. 10. 1974) je avstrijska vlada pojasnjevala, da nemškonacionalističnih organizacij ni moč prepovedati, ker delujejo v skladu z avstrijskim društvenim zakonom in njihova pravila ne vsebujejo omembe protimanjšinskega delovanja. Čeprav so možni ugovori tudi po tej plati (npr. statutarne določbe o »domovini zvestem prebivalstvu« v očitnem nasprotju z manjšino, ki se ji s tem pripisuje nezvestoba domovini in iredentizem), je treba opustiti zgolj formalno analizo in pogledati, kako nastopajo društva v javnosti. Tudi sam peti odstavek ni zamišljen kot cedilo za pravila društev, v njem gre za prepoved dejavnosti, konkretno dejavnosti proti manjšinskim pravicam in značaju.

Sprejeti društveni programi, vsebina javnih nastopov, izjav, pisanja glasil, teksti drugih tiskanih materialov in vsebina ostalega delovanja teh društev kažejo,

³⁰ Kot v op. 29. Celoten tekst v VKP na str. 40—55.

³¹ Volkszeitung, Klagenfurt, 19. 6. 1955, št. 138 — Cit. po: Tone Zorn, kot v op. 25, str. 38.

³² Tone Zorn, Der Kärntner Abwehrkämpferbund, VKP, Ljubljana, V/1972, št. 1, str. 36—40.

³³ Tone Zorn, kot v op. 25, str. 39 in posebej o Südpress-u: Tone Zorn, Glasilo »Delovne skupnosti za južno Koroško« in koroški Slovenci, VKP, Ljubljana, IV/1972, št. 4, str. 50—70.

³⁴ Tone Zorn, kot v op. 25, celoten tekst na str. 23—63, posebej o »Arbeitsgemeinschaft...« in ustanovitvi Heimatdiensta na str. 38. — Ferdinand Velik, Zur Geschichte des Kärntner Heimatdienstes, Kärnten — ein Alarmzeichen, Informations- und Presse-dienst der österreichischen Widerstandsbewegung (Ö. W. I. P.), št. 1/1974, str. 23—36. Slovenski prevod: Iz knjižice »Koroška — znamenje za preplah«, K zgodovini koroškega Heimatdiensta, Naši razgledi, Ljubljana, 10. 5. 1974, str. 246—249.

³⁵ Tone Zorn, Bund der Windischen, VKP, Ljubljana, V/1972, št. 1, str. 41—45.

³⁶ Tone Zorn, kot v op. 25, str. 45.

³⁷ Dokumentacija INV.

da se »domovinstvo« sestoji predvsem iz propagiranja in izvajanja dejanj in sistematičnih ukrepov, ki naj minimizirajo manjšinsko zaščito po avstrijski državni pogodbi in drugih mednarodnih in notranjih zaščitnih instrumentih, dejanj in ukrepov, ki naj manjšino oslabijo in končno izbrišejo iz vseh področij življenja. Analiza društvenih imen, organizacijskih gesel, simbolov, naslovov časopisov, izvora premoženja, še zlasti pa strukture članstva in vodstev, kažejo presenetljivo identičnost s predvojnimi in medvojnimi protimanjšinskimi združenji, še več: te organizacije so čisto idejno prežete ne samo s potencirano narodnostno mržnjo, ampak tudi z očitno nepremagano fašistično ideologijo.

V programih protimanjšinskih organizacij se od vsega začetka javlja zahteva po omejitvi in odpravi obveznega dvojezičnega šolstva s »prisilnim slovenskim poukom«. Druga zahteva se veže na uradno priznanje vindišarske skupine in s tem delitev manjšine na »nacionalne, komunistične, titoistične in protiaustrijske« Slovence na eni strani in »domovini zveste, Nemcem prijazne vindišarje«, ki jih nikakor ni moč priznati k manjšini, ampak tvorijo del nemške večine v deželi tako po svoji zgodovini, kot jezikovni pripadnosti in subjektivni zavesti. Tretja zahteva je ostala vse do danes aktualna zahteva po ugotavljanju manjšine, zahteva torej, ki nasprotuje teritorialnemu načelu manjšinske zaščite, postavlja načelen dvom o velikosti in obstoju manjšine sploh, od svoje izpolnitve pa pričakuje minimiziranje manjšinskih pravic na podlagi pričakovanih izredno nizkih števil o številu pripadnikov manjšinske skupnosti.³⁸

S postopnim uresničevanjem zahtev protimanjšinskih organizacij so se ob koncu petdesetih let programi preusmerili na preprečitev določb o slovenščini kot uradnem in sodnem jeziku, na nasprotovanje postavljanju vsakršnih dvojezičnih napisov in na zahtevo po nemškem poučevanju verouka.³⁹ Po odpravi obveznega dvojezičnega šolstva so nemškonacionalni krogi zahtevali nadaljnjo redukcijo vloge slovenščine v šolah. Dalje se zavzemajo za izrinitve slovenščine in manjšine na vseh ostalih področjih javnega življenja, tako pri delovanju političnih strank, najrazličnejših društev in organizacij, sindikatov in zbornic, občinskih samouprav, v gospodarskem življenju, še zlasti pa pri kulturnih prireditvah, ki jih podpira država in naj bi predstavile duhovno podobo dežele. Vse odločnejša in jasnejša postaja zahteva po vključitvi protimanjšinskih organizacij kot predstavnikov Nemcev v deželi v odločanje o manjšinski politiki. Z nastopanjem proti »diktatu« 7. člena avstrijske državne pogodbe in njegove dosedanje izvedbene zakonodaje se zavzemajo za odkrito revizijo Državne pogodbe. V javnih nastopih končno občasno prihaja tudi do izjav genocidnega značaja ali do zahtev po nekakšnem *apartheidu*. Programske zahteve so praviloma hkrati opremljene z zagotovitvami, da te organizacije ne nasprotujejo manjšinski zaščiti, vendar ob predhodni ugotovitvi velikosti in razširjenosti manjšine, da gre v njihovem boju predvsem za nasprotovanje »slovenizacije« nemških predelov in družbenih slojev ter da je vse nastopanje utemeljeno s sedanjimi razmerji, a tudi z zgodovinskimi izkušnjami, ki so v obmejnem prebivalstvu oblikovale nepremagljivi »prastrah«.⁴⁰

Javni nastopi KHD in drugih protimanjšinskih organizacij se često povezujejo s proslavo nekaterih zgodovinskih dogodkov, z odkrivanji spominskih obeležij, ki

³⁸ Janko Pleterski, kot v op. 7, str. 18—19.

³⁹ O tem npr. Tone Zorn v razpravi omenjeni v op. 25, str. 47 in 48.

⁴⁰ Po dokumentaciji in arhivu INV; zahteve nemških nacionalistov je moč razbrati tudi iz predhodno omenjenih pregledov delovanja protimanjšinskih sil.

naj bi čimdlje opozarjala na strani iz koroške zgodovine, za katere misli manjšina, da so netočne ali zanjo neugodne, večina pa jih zato s poudarkom slavi. Vsebinski nastopov je premišljeno natrpana z govornimi gesli, ustrezajočimi okusu zborovalcev.

Ob sklicevanju na »prastra« govornik običajno opozori na ugodnosti, ki jih manjšina uživa v očitnem nesorazmerju s svojo močjo. Tedaj je čas, da zborovalci dvignejo transparente oziroma začno skandirati: »Do tod so prišli srbski konjeniki in niti metra dlje!«, »Slovenska gimnazija je strup!«, »Zahtevamo ugotavljanje manjšine!«, »Slovenske Koroške ni!«. Sledi opozorilo, da vlada s popuščanjem do nezaslišanih slovenskih zahtev ogroža večino. In spet transparenti in vzkliki: »Korošci, bodite budni, ne dopustite slovenizacije!«, »Koroška — svobodna in nedeljiva!«, »Proč z diktatom sedmega člena!«, »Koroška je že dvanajst stoletij dežela nemškega jezika in nemške kulture!«. Po maši s pridigo kakšnega hujškaškega župnika in po razvitju prapora ali odkritju spominske plošče se kakšnemu »abverkempferju« ali »tradicionstregerju« v zanosu že izviije ta ali drugi iz repertoarja za tako priložnost primernih vzklikov: »Fuj titokomunistični partizanski morilci!«, »Proč s čuši!«, »Hooruk čez Karavankel« ali celo pobožen vzdih »Samo majhnega firerja rabimo...!«. Prisotno orožništvo poskrbi, da se po končani prireditvi klobčič z železnimi križi in koroškimi zastavicami ovešenih ljudi in z gesli oblepljenih avtomobilov nemoteno razvije. Poročevalci hite v redakcije poročat o odgovoru, ki so ga dali »domovini zvesti« ljubljanskim plačancem na Koroškem.⁴¹

Rekonstrukcija režijske knjige za »patriotično« zborovanje je seveda le ena izmed možnih predstavitev vsebine in protimanjšinskega značaja javnih nastopov nemškonacionalnih organizacij. Ker ni naš namen razčlenjevati vseh pravnih, socioloških, političnih in psiholoških elementov, ki sestavljajo ali so povezani s protimanjšinskim delovanjem, se zadovoljujemo s podmeno, da primer dovolj jasno dokazuje meskladje takšnih nastopov z določbami petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe.

Med glasili, ki jih izdajajo protimanjšinske organizacije, naj najprej omenimo bilten dunajske »Delovne skupnosti za južno Koroško« — »Südpress«,⁴² za katerega smo že dejali, da izhaja že od 20. 2. 1956 in da oskrbuje z informacijami o slovenski manjšini in s strupenimi komentarji ves tisk, ki piše nenaklonjeno manjšini. »Die Kärntner Landsmannschaft« izdaja istoimensko glasilo,⁴³ ki je bilo posebej pomembno že v času predplebiscitnega boja. Sredi leta 1958 je postalo skupno glasilo nemško-koroških nacionalističnih društev in zvez. Ob desetletnici odprave splošne dvojezične osnovne šole na Koroškem je leta 1968 začel izhajati list osrednje protimanjšinske organizacije »Ruf der Heimat«. Zveza veteranov izdaja list »Die Kameradschaft«, dunajska »Die Österreichische Landsmannschaft« mesečnik »Eckartbote« itd. Posebej zanimive so številke teh listov, ki izhajajo ob slavnostnih priložnostih, npr. ob 10. oktobru. Zadnja posebna številka »Die Kärntner Landsmannschaft« iz oktobra 1974 je izšla tudi kot samostojna knjižica »Kärnten — eine Information«; v njej je dr. Franz Koschier zbral vso pisano paleto protimanjšin-

⁴¹ Vse zahteve in gesla so dokumentirana v zbranem gradivu na INV, vir predstavljajo številni zapisi v avstrijskem in drugem tujem kot tudi jugoslovanskem tisku in publicistiki.

⁴² Tone Zorn, Glasilo »Delovne skupnosti za južno Koroško« in koroški Slovenci, VKP, Ljubljana, V/1972, št. 4, str. 50—70.

⁴³ Tone Zorn, Glasilo Koroških »Domovinskih zvez« o slovenskem vprašanju, VKP, Ljubljana, VI/1973, št. 4, str. 18—29.

⁴⁴ Podoben pregled kot za obe prej navedeni glasili je pripravil prav tako T. Zorn in bo v IX. letniku VKP v letu 1975 objavljen pod naslovom »Iz pisanja glasila KHD »Ruf der Heimat«.

skih argumentov.⁴ Ob petdesetletnici koroškega plebiscita leta 1970 se je posebej »proslavila« oktobrska številka »Ruf der Heimat«; priobčila je tudi znameniti članek »Die Geschichte zieht keinen Schlusstrich«, ki se zaključuje z značilnim odstavkom: »Zgodovina torej na Koroškem še ni zarisala končne črte. Med obema narodoma jo bo zarisala samo, če eden od njiju ne bo več obstajal. Tako je obrambni boj iz leta 1920 leta 1970 še zmerom obrambni boj z orožjem srca in duha vse dotlej, dokler je tu nemški in tam slovenski narod. Bog daj, da bosta vedno odločala le srce in duh, nikoli več pa nasilje!«. ⁵ Kljub izrečeni želji, v zaključnem stavku, gre prej ko slej za izjavo *genocidnega značaja* (in to ne glede na kasnejši demanti), saj nas ravno koroška zgodovina opozarja, da se nemški nacionalisti niso bali uporabljati nasilnih metod, vključno z uboji in razseljevanjem, kadar je šlo za to, da »zgodovinsko črto med obema narodoma« premikajo proti Jadranu.

Nemškonacionalne organizacije se na sodeželane često in po vsem sodeč tudi zelo uspešno obračajo s priložnostnimi tiski: letaki, plakati, transparenti. Njihova vsebina se sestoji običajno iz kratke alarmantne, posebej prikrojene ali polresnične informacije o »ogroženosti« nemštva tu in tam, ali o tej ali oni novi neupravičeni pridobitvi manjšine. Logičen sklep: v boj za koroške barve (ki jih je najti skoraj dosledno na vsakem tovrstnem tisku, za razliko od avstrijskih, ki so bolj redke); pozor pred vsakim Slovincem s te ali one strani meje!⁶

Vsaka od organizacij, vključenih v »Kärntner Heimatdienst«, ima poleg propagandnega dela na skrbi še eno izmed specifičnih dejavnosti. To je lahko pospeševanje nemškega šolstva z ustanavljanjem in podpiranjem šol, štipendiranjem učiteljskega kadra, ki naj bi izvajal germanizacijo, z zbiranjem nemških knjig in njihovim posredovanjem šolarjem na dvojezičnem ozemlju, s »kupovanjem« otrok z darili, za katere skrbe patronatske organizacije iz notranjosti Avstrije. To je skrb za pospeševanje narodopisja in oživljanje (tudi izmišljanje) starih običajev, vključno z obvezno nošnjo »Kärntner-tracht«, kar vse naj bi ustvarjalo ob popolnem zanemarjanju slovenskega deleža vtis, da je Koroška ena izmed najčistejših germanskih dežel. Zgodovinopisje ima spet svoje mesto, saj je podatke o naselitvenem prostoru Slovencev, njihovem številu še vse do prve svetovne vojne, o deležu Koroške v kulturni zgodovini celotnega slovenskega naroda in podobne »lepotne napake« treba odriniti v kot in prekriti z množico publikacij, proslav in »znanstvenih odkritij« o primatu nemštva in obrobnosti slovenstva v preteklosti dežele. Folklorna, pevska in glasbena društva imajo poleg gojenja vrednot, ki jih vsebuje takšno kulturno udejstvovanje, še hvaležno nalogo, da predstavljajo koroško kulturo tujim turistom in svetu nasploh na tako imenovanih »koroških večerih«. Ti lahko s morebitnim dodatkom ene ali dveh slovenskih pesmi in s poudarjanjem sožitja v smislu enotnega srednjeevropskega prostora ali regije »Alpe-Jadran« v popolnoma slovenski vasi ustvarijo vtis, da je manjšina le še folklorni relik, ali

⁴ V dnevniku Delo, Ljubljana, XVI/1974, (9. nov.) št. 262 sta na str. 27 objavljena članka Toneta Zorna »Kärnten — eine Information«. Koroški »prastrah« in Janeza Stergarja »Kdo je izdajatelj pamfleta »Kärnten — eine Information«. »Skurna storija« o dr. Koschierju. Organiziran nacist, od 1941. do 1945. leta pa nemški funkcionar v okupirani Sloveniji.

⁵ Ruf der Heimat, Mitteilungen des Kärntner Heimatdienstes, Klagenfurt, 1970, (okt.) št. 14 — Prevod odstavka v glavnem po prevodu v članku T. Zorna, citiranem v op. 25, str. 50; na istem mestu, na str. 63 je objavljen tudi faksimile članka.

⁶ Zbirka drobnih tiskov v arhivu INV.

pa da se slovenstvo pričanja tako ali tako šele za (bližnjo in odprto) mejo.⁴⁸ Med posebnimi protimanjšinskimi organizacijami dalje ne gre spregledati združenj nekdanjih plebiscitnih borcev, veteranov iz druge svetovne vojne in v novejšem času, ki prinaša izumiranje starejših letnikov, vključitev mladine — »Traditions-träger«-jev. V takoimenovanih »Domovinskih hišah« v Pliberku/Bleiburg, Dobrli vasi/Eberndorf in v Miklavčevem/Miklauzhof se odvija pestra dejavnost »domovini zvestih«.⁴⁹

Kontinuitete nekaterih sedanjih protimanjšinskih organizacij z njihovimi predhodnicami ni težko dokazati. Koroška »Landmannschaft« obstaja takorekoč neprekinjeno še izpred prve svetovne vojne. Popolna je tudi kontinuiteta »Schulverein-Südmark« in koroških obrambnih borcev »abverkempferjev«. Ime »Kärntner Heimatdienst« je podedovano po organizaciji, ki je pod tem imenom delovala od marca 1920 do leta 1924, ko je z istopom socialnih demokratov iz nje spremenila ime v »Kärntner Heimatbund«.

Med organizacijskimi gesli se pred drugo svetovno vojno in po njej ponavljajo: »Koroško Korošcem!«, »Za ljudstvo in domovino!«. V letih 1944—1945 je na Koroškem izhajal nacistični listič, ki je ščuval prebivalstvo zoper antifašistične borce v deželi, še zlasti zoper slovenske partizane. Njegovo ime »Die Heimat ruft!« je v neznatno spremenjeni obliki podedovalo sedanje hajmatdinstovsko glasilo »Ruf der Heimat«. Sestavni del naslova nacističnega časopisa je v prisego dvignjena desnica — enako je z danes izhajajočim »Ruf«-om; v prisego dvignjena desnica je namreč simbol zvestobe, ki ga vsebuje znak »Kärntner Heimatdienst«-a.⁵⁰

Glede dedovanja premoženja predvojnih predhodnic je posebej zanimiv primer organizacije »Schulverein-Südmark«. Ta je bila v prvi avstrijski republiki zaradi svojega posebnega pomena pri utrjevanju nemštva deležna podpore oblasti, čeprav je bila zatočišče ilegalnih nacistov in bila edina izvenrajhavska članica berlinskega »Verband für das Deutschtum im Ausland«, v katerega je bila po priključitvi Avstrije v celoti vključena. V procesu povojne denacifikacije so avstrijske oblasti prepovedale organizacijo in ji zaplenile premoženje z utemeljitvijo, da so njena pravila še pred priključitvijo Avstrije vsebovala velenemške in rasne protizidovske določbe.⁵¹ Leta 1960 kanclerju Gorbachu ni uspel poskus vrnitve premoženja obnovljeni »Südmark«-i, ker so temu nasprotovali vladni koalicijski partnerji — socialisti. Ko pa so bili socialisti leta 1968 v opoziciji, je Klausova vlada 4. julija 1968 v parlamentu z glasovi ljudske in svobodnjaške stranke sprejela zakon št. 257 o vrnitvi premoženja tej nemško-nacionalistični organizaciji. »Kärntner Schulverein — Südmark« je tako npr. znova prišel do šol v Diči vasi/Gödersdorf in Zavrhu/Bärental in do zemljišč v Megvarju/Maglern in Breznici/Friessnitz,

⁴⁸ Takšna »folklorizacija« manjšinskega problema je ena izmed oblik, ki spremlja raznarodovanje; pri »vindišarjih« je npr. značilno, da na veliko prepevajo »svoje« — to je koroške slovenske pesmi v obeh ljudskih jezikih (slovenskem in nemškem patois). Po naših spoznanjih se ta pol uradno pospeševana »folklorizacija« uveljavlja tudi pri gradiščanskih Hrvatih.

⁴⁹ Osnovne informacije glede domov: Tone Zorn, Domovi nemškonacionalnih organizacij na južnem Koroškem, VKP, Ljubljana, IV/1971, št. 1—2, str. 64—65.

⁵⁰ Na podobnost obeh listov je opozoril zapis z reprodukcijama v dnevniku Delo, Ljubljana, XV/1973, (7. sept.) št. 273: »Ista misel — ista roka«.

⁵¹ Österreichische Zeitung 22. 3. 1947, Volkszeitung 22. 3. 1947 in Slovenski vestnik 25. 3. 1947. — Cit. po v op. 29 navedeni razpravi J. Felaherja, str. 47 ponatisa v VKP.

medtem ko je štajerska organizacija med drugim zopet pridobila šole v Mlaki/Laaken, Soboti/Soboth in v M. Radljah/Kleinradl.⁵²

Preostaja še primerjava kontinuitete glede na strukturo članstva in vodstev protimanjšinskih organizacij. Za zvezo plebiscitnih »brambovcev« je osnovna članska struktura ostala seveda enaka kot pred vojno. Kje in kako so se združili člani raznih veteranskih društev iz druge svetovne vojne? Zaradi pomanjkanja podatkov je pri ostalih organizacijah analiza sestave članstva težja. Na marsikaj sicer lahko sklepamo po društvenih programih in po članstvu, ki nastopa na javnih prireditvah, splošne zaključke pa je težje izpeljati. Nasprotno pa vsi podatki v dosednji literaturi in preverjanje časopisnih objav o volitvah odbornikov jasno dokazujejo, da je personalna kontinuiteta od predvojnih do sedanjih protimanjšinskih voditeljev izredno močna.⁵³

Voditelji vrste v koroški Heimatdienst vključenih organizacij so nekdanji znani nacisti. To velja za vodjo »Landsmannschafta« in vrste drugih društev, ki se ukvarjajo z narodopisjem, dr. Franza Koschierja, dosedanjega direktorja koroškega deželnege muzeja; v SS je bil član od decembra 1937 s številko 299.580, v NSDAP pa se je legalno vključil marca 1938 s številko 6.275.171.⁵⁴ Predsednik »Kärntner Abwehrkämpferbunda« Siegfried Sames je bil član NSDAP vsaj od leta 1923 s številko 26.661, od 8. marca 1932 je bil tudi član ilegalne nacistične učiteljske zveze (NSLB). Pobudnik gradnje »Grenzlandheim«-a v Pliberku Karl Stukovnik je postal član NSDAP že 1. septembra 1933.⁵⁵

Ceprav se danes zaradi razumljivih časovnih razlogov delež nekdanjih organiziranih nacistov zmanjšuje, ostaja dejstvo, da so v času obnavljanja protimanjšinskih organizacij in v prvih letih njihovega delovanja po drugi svetovni vojni odbore sestavljali skoraj izključno nekdanji nacisti, izmed katerih so si mnogi med NOB umazali roke s sodelovanjem v nacističnem okupacijskem sistemu na Slovenskem.⁵⁶ Dr. Julij Felaher je npr. prvi odbor »Kärntner Schulverein — Südmark« iz maja 1955 označil takole: »V odbor so bile izvoljene samo take osebe, ki so demokratski javnosti znane kot predstavniki velenemške in protislovenske propagande na Koroškem. Za predsednika je bil izvoljen bivši vodja koroškega Heimatschutza (predhodnik fašističnega Heimwehra) dr. Walter Lakomy, direktor trgovske zbornice v pok. v Celovcu. V odboru so dalje bivši nacisti: Alex Elsenwenger, ki je med nemško okupacijo vodil pri »Deutscher Berater« (t.j. vrhovna nemška okupacijska uprava v Ljubljani) gospodarski referat, posebej zadeve Slovincem zaplenjene imovine; ing. Herman von Metnitz iz Pliberka, ki je med vojno osebno vodil policijske in SS-ovske odrede proti koroškim partizanom ter zakrivil pokol koroških partizanov na Komlju; Vilma Jobst iz Velikovca, voditeljica ženstva v koroški FPOe, bivša nacistka, znana po svoji udeležbi v hujšaški propagandi

⁵² Clanka »Klaus will Südmark-Realitäten aus Bundesgeldern übertragen« in »Staatsvermögen für Deutschen Schulverein« v Arbeiter Zeitung, Wien, 1968, (9. mar.) št. 57, str. 2 in (13. mar.) št. 60, str. 3. Objava zakona v Bundesgesetzblatt für die Republik Österreich, 1968, (12. jul.) št. 58, str. 1005. — Primer omenjata tako D. Druškovič v delu pod op. 15, RiG 6, str. 53, kot tudi še neobjavljen tekst pod op. 22.

⁵³ O tem zlasti teksti navedeni v op. 22 in op. 29.

⁵⁴ Največ podatkov v članku F. Velika iz op. 35 in J. Stergarja iz op. 45.

⁵⁵ Podatki za Samesa in Stukovnika so bili večkrat objavljeni, nazadnje v SV, Celovec, XXIX/1974, (15. mar.) št. 11, str. 2 v članku »Dejansko gre za obrambo časti in ugleda Koroške in Avstrije«.

⁵⁶ O tem zlasti teksti navedeni v op. 22 in op. 29.

zoper dvojezično šolstvo na Koroškem; ravnatelj glavne šole na Čajni v Ziljski dolini Andreas Fischer, bivši nacist, ki prepoveduje učencem glavne šole v Čajni slovensko govorico tudi zunaj šole; dalje Hans Glantschnigg iz Vovber, znani šovinistični hujskač; R. Lutschounig iz Žihpolj, ki ima že sam obstoj dvojezične šole za ogrožanje nemštva itd.»³⁷

Glede na politično preteklost vodij in idejno usmerjenost znatnega števila članov je ideološka povezava nemškonacionalističnih organizacij z neonacizmom skoraj nujna. Primere za to lahko najdemo v etiketiranju Slovencev s »titokomunisti in banditi«, v izrazito negativnem in hujskaškem odnosu do medvojnega protifašističnega boja in do spomenikov padlim partizanskim borcem na Koroškem, v žaljivem in omalovažujočem pisanju o okupatorskih ukrepih zoper manjšino (vključno z izseljevanjem in obglavljanjem selških žrtev), v samem članstvu veteranskih združenj SS-ovskih enot v Heimatdienstu, v prirejanju skupnih proslav in prireditev ipd.³⁸

Številna znanstvena dela z obeh strani meje so jasno razkrinkala vsebino in bistvo protimanjšinskega delovanja, ki ga nemškonacionalistične organizacije zakrivajo pod patriotsko geslo o »narodnostnem delu domovini zvestega prebivalstva«. Rezultati znanstvenih analiz, še bolj pa številni zgovorni dokazi iz vsakodnevne življenja, so avstrijskim oblastem dobro znani, tako iz pisanja njihovega lastnega tiska, intervencij prizadetih manjšin, nekaterih naprednih avstrijskih in tujih organizacij, kakor tudi — nedvomno — iz lastnih policijskih, v nekaterih primerih tudi sodnih poročil. Stalno je na tovrstne pojave opozarjala tudi jugoslovanska vlada.

Nevarnost, ki prihaja od oživljenega delovanja nemškonacionalističnih organizacij, so prizadete manjšine hitro začutile in nanjo tudi takoj pričele opozarjati avstrijske oblasti. V nepopolnem pregledu naj najprej omenimo protest koroških slovenskih organizacij in dveh neslovenskih organizacij (»Landesverband der Widerstandskämpfer und Opfer des Faschismus« ter »Bund demokratischer Frauen«) ob ponovni ustanovitvi Schulvereina 19. 5. 1950.³⁹ V odgovoru na protest je deželni glavar zapisal: »Glede šolskega društva Südmark sem popolnoma vašega mnenja. Se preden so pri meni intervenirali, sem opozoril pristojno ministrstvo. Ustano-

³⁷ Po ponatisu teksta iz op. 29, str. 50.

³⁸ Poleg že naštetih del o obnavljanju organiziranega nemškega nacionalizma v Avstriji po drugi svetovni vojni naj tu opozorimo na analizo B. Bohteta v tej številki RiG-a in na članek Hannsa Haasa »Neofaschismus in Österreich«, (ki ga Bohte tu povzema). Članek Karla Stulpharrerja »Germanisierung in Kärnten«, Neues Forum, Wien, XIX/1972, (dec.) št. 12 je izšel tudi v slovenskem prevodu: Germanizacija na Koroškem, Zaliv, Trst, 1973, (sep.) št. 42-43, str. 235-248. Posebej je omeniti še v avstrijski javnosti izredno odmeven izid »Informations- und Pressedienst der Österreichischen Widerstandsbewegung (Ö. W. I. P.)«, Nr. 1/1974, ki je izšel pod skupnim naslovom »Kärnten — ein Alarmzeichen« in poleg pomembnega uvoda člana odporniškega gibanja in današnjega vidnega levega socialno-demokratskega politika Josefa Hindelsa prinaša glede povezave neonacizma z nacionalizmom še v op. 34. omenjeni članek F. Velika o zgodovini Heimatdiensta, članek Wilhelma Fille »Bemerkungen zur Ideologie des Kärntner Oktobers 1972« (str. 49-55) in članek Kurta Traara »Deutschnationalismus in Kärnten« (str. 56-65). Obširnejša prikaza omenjene publikacije v slovenščini: Dušan Nečak, »Kärnten — ein Alarmzeichen«, ..., Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana, XXII/1974, št. 2, str. 135-137 in Janez Stergar, Knjižica »Kärnten — ein Alarmzeichen« (Koroška — znak za preplah), VKP, Ljubljana VII-VIII/1974, št. 2-3, str. 119-123.

³⁹ SV, Celovec, 17. 6. 1955, Volkswille, Klagenfurt 22. in 25. 5. 1955. — Cit. po ponatisu teksta iz op. 29, str. 52.

vitev društva je že odobrena in bi bilo mogoče proti njemu nastopati šele, če bi se udeleževalo v masprotju s pravili. Varnostni direkciji sem naročil, naj posebej pozorno opazujejo delovanje tega društva.«⁶⁰ Po tromesečnem odlašanju je na ponovno vlogo Zveze slovenskih organizacij oktobra 1955. odgovorila tudi varnostna direkcija in sicer, da po proučitvi okoliščin ne kaže, da bi bila z delovanjem Kärntner Schulveren-Südmark kršena določila 7. člena državne pogodbe in da torej ni razloga za ukrepe oblasti proti tej organizaciji.⁶¹

Temeljni dokument manjšine glede izpolnjevanja petega odstavka člena 7 in prepovedi protimanjšinskih organizacij slejkoprej ostaja Spomenica zvezni vladi 11. oktobra 1955.

Obe slovenski osrednji organizaciji (Zveza slovenskih organizacij — ZSO in Narodni svet koroških Slovencev — NSKS) sta proti oživiljeni dejavnosti Südmarke in njenim prizadevanjem po dedovanju premoženja predvojne predhodnice kakor tudi proti združevanju Landsmannschafta in Abwehrkämpferbunda v »Delovno skupnost za južno Koroško« protestirali konec novembra 1956 pri varnostni direkciji za Koroško in prepis vloge poslali tudi notranjemu ministrstvu in ministrskemu komiteju za izvedbo člena 7 Državne pogodbe.⁶² 15. januarja 1957 so ZSO, NSKS in Hrvatsko kulturno društvo (HKD) iz Željezna zaradi delovanja protimanjšinskih organizacij skupno protestirali pri diplomatskih predstavnikih Sovjetske zveze, Velike Britanije, Združenih držav Amerike in Francije ter prepis protesta poslali tudi avstrijski zvezni vladi.⁶³ Prepoved hujškanja proti manjšini je zahtevana tudi v protestni resoluciji s skupnega zborovanja ZSO in NSKS dne 23. junija 1957,⁶⁴ v skupnih spomenicah koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov zvezni vladi dne 29. septembra 1957⁶⁵ in dne 6. septembra 1958.⁶⁶

Posebej proti škovanju v zvezi s šolsko ureditvijo so koroški Slovenci protestirali v resoluciji zvezni vladi dne 1. oktobra 1958, zaradi manjšini sovražnega rovarjenja in škovanja pa so pri zveznem notranjem ministrstvu vložili protest še 31. avgusta 1959. Med drugimi dokumenti so na posledice delovanja protimanjšinskih sil opozarjale spomenice koroških Slovencev k ljudskemu štetju leta 1961 iz jeseni 1961, vloga zveznima ministrstvoma za zunanje zadeve in pouk glede slovenske srednje šole, manjšinskega šolskega nadzorstva in načrtovane novele kazen-

⁶⁰ Volkswille, Klagenfurt, 25. 5. 1955, Salzburger Nachrichten, Salzburg, 14. 6. 1955 in SV, Celovec, 17. 6. 1955. — Cit. po ponatisu teksta iz op. 29, str. 52.

⁶¹ SV, Celovec, 10. 2. 1956. — Cit. po ponatisu teksta iz op. 29, str. 53.

⁶² SV, Celovec, 2. november 1956, št. 44. — Cit. po ponatisu v »Pregledu predlogov in intervencij slovenskih manjšinskih organizacij na Koroškem pri avstrijskih oblasteh za izpolnitev člena 7 državne pogodbe«, ki ga je Tone Zorn objavil v RiG 1966, št. 4—5, str. 381—400. Citirani tekst na str. 383—384.

⁶³ SV, Celovec, 18. 1. 1957, št. 3 in Naš tednik — Kronika (odslej: NT-K), Celovec, 17. 1. 1957, št. 3. — Cit. po istem viru kot v op. 62, str. 384—385.

⁶⁴ SV, Celovec, 28. 6. 1957, št. 26 in NT-K, Celovec, 27. 6. 1957, št. 26. — Cit. po viru iz op. 62, str. 386—387.

⁶⁵ SV, Celovec, 4. 10. 1957, št. 40 in NT-K, Celovec, 3. 10. 1957, št. 40. — Cit. po viru iz op. 62, str. 387—388.

⁶⁶ SV, Celovec, 12. 9. 1958, št. 37 in NT-K, Celovec, 11. 9. 1958, št. 37. — Cit. po viru iz op. 62, str. 395.

skega zakona za čuvanje notranjega miru (dne 12. januarja 1962)⁶⁷ ter vloga zunanjemu ministru (16. marec 1965).⁶⁸

Brezuspešna je bila intervencija predsednika NSKS dr. Valentina Inzka pri kanclerju dr. Josefu Klausu leta 1967; Inzko je opozoril na škodljivost delovanja KHD (Kärntner Heimatdienst) proti avstrijskim državnim interesom in rešitvi manjšinskih vprašanj ter na nujnost prepovedi te organizacije.⁶⁹ Enako je bilo s posredovanjem obeh osrednjih slovenskih koroških organizacij pri avstrijskem predsedniku Franzu Jonasu in notranjem ministru v začetku leta 1971; minister je odgovoril, da je vlogo prepustil celovškemu državnemu pravdnistvu.⁷⁰ Po tem času je zahteva po prepovedi KHD in vanj vključenih organizacij postala »ceterum censeo...« koroških Slovencev v vseh vlogah oblastem. Ob začetku leta 1974 (15. januarja) je ZSO poslala zveznemu predsedniku Franzu Jonasu protest zaradi pomilostitve koroških »tafelsturmerjev« iz jeseni 1972,⁷¹ ob letu (2. januarja 1975) pa sta osrednji organizaciji v skupni izjavi javnosti ponovno pokazali na škodljivost nemško-nacionalističnega delovanja proti manjšini.⁷²

Pričujoče naštevaje je morda bolj izčrpljujoče kot izčrpno, dokazuje pa, da so manjšine kontinuirano in pogosto opozarjale odločilne avstrijske dejavnike na kršitev določb petega odstavka 7. člena avstrijske državne pogodbe.

Njihove proteste sta podprli obe evropski manjšinski organizaciji: AIDLCM (Mednarodna zveza za obrambo ogroženih jezikov in kultur) ter FUEV (Federalistična unija evropskih narodnostnih skupnosti),⁷³ v novejšem času še posebej glasno tudi nekatere napredne avstrijske organizacije, ki jih združuje solidarnostno gibanje za pravice koroških Slovencev.⁷⁴

V boju za izpolnitev določb petega odstavka člena 7 se v zadnjih letih predstavniki manjšine poskušajo posluževati tudi sodnih poti, žal brez večjega uspeha. Tako se je npr. z oprostitvijo končala tožba slovenskih študentov proti uredniku »Ruf der Heimat«, ki je oktobra 1970 objavil znani članek s pozivom na končni boj proti koroškim Slovincem.⁷⁵ Zaradi razpihovanja narodnostne mržnje v »Informacijskem pismu« Heimatdienta koroškim šolarjem in študentom ob zidanju slovenske gimnazije v Celovcu je ZSO januarja 1974 napravila prijavo na državno pravdnistvo v Celovcu.⁷⁶ V pravdi profesorjev slovenske gimnazije proti predsedniku KHD dr. Josefu Feldnerju zaradi napisa »Slovenska gimnazija — velik strup« na zborovanju, ki ga je organiziral KHD oktobra 1974, se prav tako kaže neučinkovitost sodišča.⁷⁶

Pač pa so predstavniki nemško-nacionalističnih organizacij doslej že večkrat dosegli sodne obsodbe koroških Slovencev in njihovih avstrijskih zaveznikov. Na dveh

⁶⁷ Za vse navedene vloge po dokumentaciji INV.

⁶⁸ Views of the Carinthian Slovenes submitted on March 16th 1965 to the Austrian foreign Minister dr. Bruno Kreisky. — Cit. po viru iz op. 62. str. 397—400, o nacionalizmu zlasti str. 400.

⁶⁹ Po članku T. Zorna iz op. 25, str. 23.

⁷⁰ Po D. Druškoviču, slovenska izdaja dela iz op. 15, RiG 1974, str. 36.

⁷¹ SV, Celovec, XXIX/1974, (25. jan.) št. 4, str. 2.

⁷² SV, Celovec, XXX/1975, (3. jan.) št. 1 (1691), str. 2 in 7.

⁷³ Npr. Avstrijska liga za človekove pravice, vrsta študentskih organizacij, Komunistična partija Avstrije itd. — Po dokumentaciji INV.

⁷⁴ O tem D. Druškovič v slovenski izdaji dela iz op. 15, RiG 1974, str. 36.

⁷⁵ Heimatdienst spet ščuva na narodnostno mržnjo. Kaj bo napravil državni pravnik? SV, Celovec, XXIX/1974 (1. feb.) št. 5, str. 1.

⁷⁶ Primerjaj: Zvone Zorko, Pravda v Celovcu, Delo, Ljubljana XVI/1974, št. 289, str. 4.

sodnih razpravah v letih 1967 in 1968 je bil odgovorni urednik »Slovenskega vestnika« denarno kaznovan, ker je list pisal o zloglasnem dr. Hansu Steinacherju kot o SA-Standartenführerju in protiaavstrijskem delavcu v okviru predvojnega Volksbunda für das Deutschland im Ausland in nacistične stranke, čeprav je toženeц dokazal nacistično miselnost dr. Steinacherja in njegovo članstvo v NSDAP.⁷⁷ 5. februarja 1968 je okrajno sodišče v Borovljah obsodilo tedanjega predsednika NSKS dr. Inzka zaradi žaljenja časti predsednika Heimatdiensta.⁷⁸ Pred celovškim sodiščem je bil 19. oktobra 1973 obsojen Herbert Guttenbrunner zaradi žalitve KHD, ker je v pismu bralcev, ki ga je 31. avgusta istega leta objavil »Slovenski vestnik« (in še nekateri celovški časopisi), zapisal, da je Heimatdienst »rakasta tvorba Koroške«.⁷⁹ Decembra 1973 je KHD spet tožil odgovornega urednika »Slovenskega vestnika« Andreja Kokota, ker je objavil odstavek iz govora predsednika ZSO dr. Francija Zwitterja na proslavi obletnice slovenskih kmečkih uporov v Globasnici. Dr. Zwitter je v inkriminiranem odstavku zapisal v zvezi z zahtevo po ugotavljanju manjšine, da grožnja in atentati niso nič drugega »kot pričetek uresničitve leta 1970 v »Ruf der Heimat« napovedane narodnostne politike s ciljem čimprejše iztrebitve naše narodnostne skupnosti in izpolnitve poznanega nacističnega povelja »Macht mir das Land deutsch!«, kar pomeni napoved boja na življenje in smrt.⁸⁰

Naštevaje naj zaključimo še z dvema najnovejšima primeroma, ki sta vsak zase dovolj pomenljiva. Zaradi članka v »Našem tedniku«, ki je označeval Heimatdienst za neonacističnega in terorističnega ter delujočega proti ustavi je dr. Feldner tožil odgovornega urednika slovenskega tednika Janka Tolmajerja. Bolj od končne sodbe je zanimiv sklep avstrijskega vrhovnega sodišča (3. januarja 1974), da zadevo odvzame koroškemu sodiščem in jo dodeli okrajnemu kazenskemu sodišču na Dunaju.⁸¹ V začetku maja 1974 je dr. Feldner predaval v Salzburgu, zaradi protestov levičarskih študentov pa je v dvorani prišlo do pretepa med njimi in pripadniki Heimatdiensta. Posredovati je morala tudi policija. Po dostopnih informacijah naj bi v kratkem moralo pred sodišče več levičarjev, med njimi tudi študent Reinhard Kanonier, ki je bil tedaj hudo poškodovan.⁸²

Vprašanje delovanja velenemških protimanjšinskih organizacij se v različnih avstrijskih deželah postavlja z različno ostrino. Naš prikaz se je omejeval predvsem na Koroško zaradi treh vzrokov: a) delovanje protimanjšinskih organizacij za koroške Slovence predstavlja osrednjo zapreko v boju za njihove pravice in za ohranitev njihove narodnostne skupnosti z vsemi konstitutivnimi elementi, b) protimanjšinske sile so na Koroškem razmeroma jasno identificirane, kar velja še posebej za krog »Kärntner Heimatdiensta«, c) njihovo delovanje je bilo v dosedanjih manjšinskih dokumentih ter znanstveni in politični publicistiki že razmeroma dobro obdelano.

Na Stajerskem in Gradiščanskem protimanjšinske organizacije delujejo bolj prikrito in zato morda še bolj uspešno kot na Koroškem. V znatni meri je prikriti-

⁷⁷ Podrobneje o celotnem primeru T. Zorn v delu pod op. 25, str. 29 in 30.

⁷⁸ Kleine Zeitung, Klagenfurt, 6. 2. 1968. — Cit. po delu T. Zorna iz op. 25, str. 23.

⁷⁹ Volkswille, Volkszeitung in Kleine Zeitung, vsi Klagenfurt, 20. 10. 1973 na straneh 3, 3 oz. 9. Zvone Zorko, Resnica: »žalitev«. Na Koroškem spet sodba v korist Heimatdiensta, Delo, Ljubljana, XV/1973, št. 287, str. 7.

⁸⁰ SV, Celovec, XXVIII/1973, (21. dec.) št. 51, str. 1.

⁸¹ Naš tednik, Celovec, 1974, (17. jan.) št. 3, str. 1 in Kleine Zeitung, Klagenfurt, 1974, (21. sep.) št. 217, str. 13.

⁸² Delo, 7. 5. 1974, št. 105 in dokumentacija INV.

tost posledica premale budnosti in prodornosti obeh prizadetih manjšin, svoj del »krivde« pa nosita tako avstrijska država kot demokratična javnost. Štajersko in »Südmark« — »Alpenländischer Kulturverband« smo že omenili. Za Gradiščansko naj poleg že omenjenih skupnih spomenic koroških Slovencev in gradiščanskih Hrvatov med opozorili na obstoj protimanjšinskih sil navedemo v časopisih razširjeno etiketiranje Hrvatov z ekstremisti in šovinisti, v deželnem zboru celo z veleizdajalci.¹¹ Veitrovo mnenje, da »gotovo obstoje na Gradiščanskem osebe in družbene skupine, ki teže k zmanjšanju uporabe hrvaškega jezika in s tem pripravljajo asimilacijo in to povsem namerno in izrazito« (Veiter tu nadaljuje z omenjenim razmišljanjem, češ da se ta propaganda odvija v okviru obstoječih zakonov)¹² ter tozadevne ugotovitve politologinje Mirjane Domini.¹³

* * *

Se pred podpisom avstrijske državne pogodbe je leta 1951 pri popisu prebivalstva avstrijska vlada popustila nacionalističnemu pritisku in dopustila, da je centralni avstrijski statistični urad sprejel popisne kategorije, ki jih je uvedel nacionalsocializem, pri čemer mislimo predvsem na pojav »vindišarjev«¹⁴ in popisovanje desetih jezikovnih kategorij na Koroškem. Ob naslednjih dveh ljudskih štetjih se je praksa ponovila, kljub izrecnim protestom slovenskih manjšinskih organizacij in dejstvu, da so vsak popis spremljale nacionalistične kampanje in da so se nacionalistične organizacije celo same javno hvalile s tem da so one »konigirale« popisne rezultate v škodo manjšini.¹⁵ Se več, avstrijske oblasti so same neposredno vzpodbujale vpisovanje diskriminacijske oblike »vindiš«.¹⁶ Rezultate štetij avstrijska vlada že nekaj let skuša po konceptu nacionalističnih organizacij uporabljati za upravičevanje skrčevanja obsega manjšinsko-varstvenih določb oz. celo za vzdrževanje načelnega dvoma o potrebnosti celotnega kompleksa manjšinske zaščite in obstoja manjšine sploh. V prvi vrsti naj tu omenimo na restriktivno izračunavanje jezikovnih podatkov štetij 1951 in 1961 vezano omejeno teritorialno veljavnost zakona o uporabi slovenščine pred sodišči iz leta 1959 in zakona o dvojezičnih topografskih napisih iz leta 1972.¹⁷ Kombinacije s številkami ljudskih štetij so še vedno aktualne pri delu takoimenovane »študijske komisije« in manipulacijah z načrtovanim ugotavljanjem manjšine. Takšna

¹¹ Dr. Ivan Müller v zborniku »Gradiščanski Hrvati«, Zagreb 1973, str. 315.

¹² Theodor Veiter, v op. 11 navedeno delo, str. 100, 101 in 230.

¹³ Primerjaj njeno razpravo v tej številki RiG-a.

¹⁴ Med številno literaturo naj omenimo le: Lojze Ude, Teorija o vindišarjih — Win-dische, Celovec — Borovlje 1956; Tone Zorn, Nekaj aspektov vindišarske teorije po drugi svetovni vojni, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, XIV/1966, št. 1 in v najnovejšem času razpravo »Kontinuiteta protislovenske propagande na Koroškem«, VKP, Ljubljana, VII—VIII/1974, št. 1, str. 57—72 ter v zadnjem RiG-u (1974, št. 6) povzetke D. Druškoviča na str. 15, 44 in 45. V kratkem bo v reviji Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani »Prispevki...« izšla razprava dr. Toneta Zorna o vindišarski teoriji po drugi svetovni vojni. Glede kritike jezikovnih štetij naj opozorimo na prispevek dr. Vladimira Klemenčiča v tej številki RiG-a in na tam navedeno literaturo.

¹⁵ Tako na občnem zboru »Kärntner Heimatdiensta« leta 1968; Die Kärntner Landsmannschaft, Klagenfurt, 1968, (maj) št. 5, str. 23—24.

¹⁶ Naročilo koroškega deželnega glavarja Zl. 6981-2/51 z dne 8. maja 1951.

¹⁷ Predstavniki osrednjega avstrijskega statističnega urada so v dunajskem časopisu »Lie Presse« 22. maja 1974 sami priznali, da so pri dosedanjih ljudskih štetjih manipulirali v škodo manjšine. O sprejemanju najbolj neugodnih kriterijev skrajnih nemških

negativna praksa je bila že večkrat kritizirana s strani manjšine,⁹⁰ dr. Theodor Veiter pa je npr. pred ljudskim štetjem leta 1971 zapisal, da imajo povojna avstrijska štetja s prevzemanjem jezika »windisch« isti namen kot nacisti, torej »razdrobitev« slovenske manjšine.⁹¹

Glede na to, da je v jezikovnem in narodnostnem smislu »vindišarstvo« nesmišljeno, je jasno, da sta čisto političnega značaja organizaciji, kakršen je bil »Bund der österreichischen Slowenen« v letu 1945 in je še zlasti »Bund der Kärntner Windischen« od leta 1957 dalje. Rezultati popisov kažejo na stalno upadanje pripadnikov »windisch« jezikovne skupine, novejši avstrijski podatki pa za vindišarsko organizacijo celo trde, da ima le še šest članov. Kljub temu sta v odboru te »organizacije« zastopani tako Avstrijska ljudska stranka — s predsednikom dr. Valentinom Einspielerjem, ki je hkrati podpredsednik KHD, kakor tudi Avstrijske svobodnjaške stranke — s podpredsednikom Erichom Sillo. Vseeno avstrijske oblasti slejkoprej sprejemajo »Bund« za sogovornika pri pogovorih o manjšinskem vprašanju, v posameznih primerih celo za bolj upoštevanega sogovornika kot sta osrednji organizaciji koroških Slovencev.⁹²

Avstrijski sociolog Ludwig Flaschberger je v svoji študiji o vindišarstvu in o vzrokih za asimilacijo na Koroškem navedel tudi ozračje, ki ga ustvarjajo »koroške samoumevnosti«. Po njem namreč na Koroškem ostaja »samo po sebi razumljivo, da

- v javnosti ne govoriš slovensko,
- ne prijavljaš svojih otrok k slovenskemu pouku,
- se sploh ne zmeniš za kulturne aktivnosti koroških Slovencev,
- mimaš pojma o slovenski kulturi in zgodovini,
- se trudiš turistom prikazati povsem »nemško« Koroško,
- problematiko odrivaš in misliš, da se bo problem v nekaj letih sam razrešil z asimilacijo.⁹³

Vprašanje ugotavljanja narodnostne slike na dvojezičnem področju Štajerske v tej številki RIG-a obravnava dr. Tone Zorn. Za Gradiščansko naj dodamo le opozorilo na koroški podobno prakso ugotavljanja vrste jezikovnih variant, pri čemer poleg nemščine, hrvaščine in madžarščine avstrijski statistiki tam še niso uvedli kakšnega jezika »wasser-kroatisch« ali česa podobnega. Pač pa politika poslanca Fritza Robaka v mnogih elementih presenetljivo spominja na koroško »vindišarščino«.

nacionalistov za sodni zakon: Janko Pleterski, v op. 7 navedeno delo, str. 41—46. Za zakon o topografskih napisih: Dušan Nečak, Geneza zakona o postavitvi dvojezičnih topografskih napisov na južnem Koroškem, VKP, Ljubljana, V/1972, (dec.) št. 4, str. 5—20; (Tone Zorn), Ugotavljanje manjšine in zakon o dvojezičnih topografskih napisih, VKP, Ljubljana, VII—VIII/1974, (jul.) št. 2—3, str. 45—61; v op. 12 navedeno delo T. Zorna in J. Pleterskega, RiG 6, str. 100.

⁹⁰ Tako npr. v skupni vlogi obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev zveznemu ministru glede izvedbe ljudskega štetja 1961 (16. november 1960) in v spomenici koroških Slovencev k ljudskemu štetju 1961 (jesen 1961) ter v vlogi notranjemu ministru v zvezi z ljudskim štetjem 1971 (20. april 1971).

⁹¹ Kärntner Tageszeitung, 21. april 1971.

⁹² Glede tega predvsem delo T. Zorna navedeno v op. 35 in še najnovejša razprava, ki bo pod naslovom »Pojav nemškega nacionalizma na Koroškem« objavljena v IX. letniku VKP leta 1975. Podatek o šestih organiziranih vindišarjih je objavil T. Veiter v delu »System eines internationalen Volksgruppenrechtes«, Wien 1970, Bd. 3/1.

⁹³ Ludwig Flaschberger, Die Windischen. Assimilation bei den Kärntner Slovenen, v brošuri Avstrijskega odporiškega gibanja pod op. 58, str. 15—22.

Na osnovi odredbe Provizorične koroške deželne vlade (3. oktobra 1945) oblikovana obvezna dvojezična šola na ozemlju južne Koroške je vseskozi predstavljala največji trn v peti oživilnemu nemškemu nacionalizmu. Zahtevam po uveljavitvi »pravice staršev«, ki jo je bilo moč razumeti le kot pravico do odjave otrok od slovenskega pouka, so se sprva upirale tako avstrijske oblasti kot tudi pretežen del javnosti, vključno s koroškimi strankami. Še ko so zahteve obnovljenih protimanjšinskih organizacij, ki sta se jim pridružili tako novo nastala stranka »neodvisnih« oziroma »svobodnjakov« (pretežno nekdanjih nacistov) kot tudi Avstrijska ljudska stranka, sprožile obširno stavkovno gibanje po nekaterih šolah, je prosvetno ministrstvo dne 21. 11. 1956 v posebnem opozorilu označilo nastopanje proti obstoječi dvojezični šoli za kaznivo dejanje.⁹⁴

Po nacionalistični kampanji pod neposrednim vodstvom »Kärntner Heimatdiensta« in njegovih organizacij (predvsem 19. septembra 1958 na novo ustanovljenega »Elternvereinigung der Pflichtschulen Kärntens«) ter po šolskem štrajku kot posledici te kampanje, so avstrijske oblasti odkrito kapitulirale in 22. septembra 1958 ukinile obveznost dvojezičnega šolstva na Koroškem z administrativnim odlokom koroškega deželnega šolskega sveta Zl. LSR 4337/58. Nastopanje nacionalistov je v obrazložitvi sklepa izrecno navedeno kot povod za ukinitve obvezne dvojezičnosti. Po sprejemu koroškega šolskega zakona (19. marca 1959) je celo sama avstrijska pravna znanost potrdila, da je bil odlok nezakonit in protiustaven.⁹⁵ To pa seveda v ničemer ne moti uradne Avstrije, da ne bi nemoteno uživala posledic odloka, to je odjave več kot štirih petin otrok dvojezičnega ozemlja od dvojezičnega pouka (od 12.774 otrok je k dvojezičnemu pouku ostalo prijavljenih le še 2.399); po lastnih avstrijskih podatkih je med odjavljenimi otroci tudi znaten del takih s slovensko materinščino. Še vse do podpisa državne pogodbe pa je Avstriji služilo dvojezično šolstvo kot argument za dokazovanje uspešno izvedenega manjšinskega varstva; poleg tega so znane s strani predstavnikov avstrijskih oblasti številne izjave o koristnosti in pedagoške uspešnosti take šolske ureditve.⁹⁶

Odprava obvezne dvojezičnosti je pripeljala do žive jugoslovansko avstrijske diplomatske aktivnosti. Vlada FLRJ je proti zmanjšanju pravic slovenske manjšine protestirala z noto 4. oktobra 1958, avstrijska nota je jugoslovanski protest 11. oktobra istega leta odbila kot »neosnovanega«. 3. novembra je jugoslovanska vlada ponovno opozorila na obstoj in aktivnost nacionalističnih organizacij na Koroškem in na njihov aktiven pritisk na slovensko manjšino. 26. januarja 1959 je vlada FLRJ nadalje predala vladi Republike Avstrije poseben memorandum o slovenski manjšini na Koroškem. Memorandum navaja številne primere iz gonje proti dvojezičnemu pouku. Tako je npr. občinski svet v Podkloštru/Arnoldstein iz občinskega proračuna plačeval koleke za prošnje za odjavo od slovenskega pouka. Na zborovanju v Dobrli vasi/Eberndorf je 28. septembra 1958 dr. Valentin Einspieler odjavo od dvojezičnega pouka označeval za merilo »zvestobe domovini«, tajnik Heimatdiensta Heribert Jordan pa je zagovornike dvojezičnega pouka imenoval

⁹⁴ O tem predvsem T. Zorn v delu pod op. 25. Za celotno problematiko šolstva glej tudi njegovo razpravo v tej številki RiG-a in tam navedeno literaturo.

⁹⁵ Še vedno največ o tem pri J. Pleterskem v delu pod op. 7, str. 19-22.

⁹⁶ Poleg razprave J. Pleterskega iz op. 7 še povzetek v poglavju o šolskem vprašanju v koroški publikaciji iz op. 1, str. 40-44.

⁹⁷ Po članku iz »Jugoslovenskega pregleda« pod op. 21.

za »titoiste in komuniste«. Najdlje je šel predsednik »Združenja staršev« Meier, ki je 2. oktobra 1958 v Škocjanu/St. Kanzian grozil Slovencem, ki ne bi odjavili otrok od slovenskega pouka, da bodo »poslani preko Karavank«. V kampanji so bili aktivni tudi številni javni uslužbenci, še posebej nekateri učitelji. Pritisk so vršili tudi mnogi nemški delodajalci, ki jih je memorandum nekaj tudi poimensko naštel.⁹⁷

Avstrijska družba je kljub protestom manjšine in sosednje Jugoslavije šla v svojem popuščanju nacionalističnim zahtevam še korak dalje. 19. marca 1959 so v parlamentu izglasovali zakon o manjšinskem šolstvu na Koroškem in zakon o uporabi slovenščine na sodiščih.

Zvezni manjšinski šolski zakon za Koroško (in na njem temelječi koroški deželni zakon z dne 10. julija 1959) pomeni v svojih bistvenih določbah radikalno diskriminacijsko poslabšanje pravnega položaja, ki ga je jezik slovenske manjšine imel ob podpisu državne pogodbe in celo v primeri z nezakonitim stanjem po 22. septembru 1958 ali z utraktivno šolo v predvojni avstrijski republiki.⁹⁸ Glede prevzemanja zahtev »Kärntner Heimatdiensta« v šolskem zakonu je manjšina povzela takole:

- sprejel je načelen dvom o tem, ali slovenska manjšina sploh obstaja;
- sprejel je načelo, da ozemlje njenega bivanja in jezika ni znano;
- sprejel je tolmačenje, da je treba zato izvesti »ugotavljanje« manjšine na njenem lastnem naseljenem prostoru kot pogoj za izvajanje določil avstrijske državne pogodbe;
- sprejel je pravilo, da se nihče ni dolžan učiti slovenskega jezika, da je slovenščina popolnoma neupoštevana kot pedagoški faktor;
- sprejel je pravilo, da mora biti pouk v načelu za vse učence zgolj nemški, izjema so tisti, ki jih starši prijavijo k dvojezičnem pouku.

Ta načela in pravila je zakonodajalec sprejel tudi glede jezika v verskem pouku.⁹⁹

Tudi zakonu o uporabi slovenskega jezika na sodiščih ni moč priznati značaja izvedbe določil 7. člena državne pogodbe, ampak mu je treba prej pripisati značaj protiustavnega spreminjanja teh določb. Slovenski jezik je z zakonom dobil le značaj pomožnega jezika in še to le v omejenih primerih in v zunanjem poslovanju. Uporaba slovenščine je omejena tudi instančno. Predvsem pa še vedno velja samo v treh od devetih dvojezičnih sodnih okrajev;¹⁰⁰ kot smo omenili so do redukcije števila okrajev avstrijske oblasti prišle z diskriminacijskim preračunavanjem rezultatov jezikovnega štetja leta 1951, še posebej z izločitvijo vin-dišarske skupine od skupnega števila pripadnikov manjšine.

Vse to nakljub številnim protestom prizadete manjšine same kot tudi matične države Jugoslavije. V jugoslovanski noti 17. marca 1959, v govoru zveznega sekretarja za zunanje zadeve Koče Popovića v zvezni ljudski skupščini 13. aprila in v ponovni noti 21. aprila 1959 je ponovno prišla do izraza zaskrbljenost zaradi legalne možnosti nemškonacionalističnih organizacij, da izvajajo pritisk na manjšino. Jugoslavija je posebej poudarila tudi nesprejemljivost kakršnegakoli »ugotavlja-

⁹⁷ Tako J. Pleterski v delu pod op. 7, na str. 47—50 objavlja popolno analizo šolskega zakona.

⁹⁸ Cit. po strani 44 v op. 1 omenjene koroške publikacije.

¹⁰⁰ Podrobnejša kritika zakona v razpravi J. Pleterskega iz op. 7, str. 54—57. Glede uradnega jezika več v razpravi Dušana Nečaka v tej številki RiG-a.

nja» manjšine. Zgovorno je dejstvo, da je tedanji avstrijski zunanji minister dr. Figl opravičeval ukrepe svoje vlade s tem, da stalno dobiva telegrame od najrazličnejših organizacij s Koroškega.¹⁰¹

Tudi Figlov naslednik dr. Bruno Kreisky je v bilateralnih pogovorih v naslednjem letu omenjal delovanje protimanjšinskih organizacij; bil je mnenja, da njihova prepoved ne bi bila najustreznejša rešitev.¹⁰² Prav on je pozneje razložil tajnost nekaterih vladnih navodil glede večje uporabe slovenščine v poslovanju nekaterih ministrstev in uradov z bojaznijo, da bi jih v primeru objave, »dobro poznane sile« na Koroškem ponovno skušale odpraviti.¹⁰³

* * *

Aktivnost protimanjšinskih in Jugoslaviji sovražnih sil se je na Koroškem in na Štajerskem še povečala v letu 1970. 24. novembra 1970 je moral namestnik državnega sekretarja za zunanje zadeve Ante Drndić uradno opozoriti avstrijsko vlado preko njenega ambasadorja v Beogradu Walterja Peinsippa na tri neljube dogodke: na odkritje spomenika v Gradcu/Graz, na izid takoiimenovane: »Totengedenkbuch« prav tako v glavnem mestu avstrijske Štajerske in na dogodke v zvezi s proslavo petdesetletnice koroškega plebiscita v Celovcu/Klagenfurt.

V prvem primeru je šlo za spomenik posvečen »neodrešeni domovini spodnji Štajerski«, na katerem so izpisana imena več krajev v slovenskem delu Štajerske, ki je že od prve svetovne vojne pod jugoslovansko suverenostjo. Avstrijske oblasti so ne le izdale dovoljenje za gradnjo takega spomenika, ampak so po svojih vidnih predstavnikih celo sodelovale pri njegovem odkritju. V »Spominski knjigi mrtvih« so izdajatelji med padle za nemško spodnjo Štajersko uvrstili tudi imena nekaterih štajerskih Slovencev, ki so med drugo svetovno vojno padli v boju zoper fašizem v vrstah NOV.¹⁰⁴ V obeh primerih je šlo za napade na čast in suverenost Jugoslavije ter za oživljanje duha nemškega nacionalizma.

Uvod v proslavo petdesetletnice plebiscita je na Koroškem pomenil znani genocidni poziv v »Ruf der Heimat«. Nemško nacionalistično časopisje je s svojim pisanjem od proslav že vnaprej izključilo pripadnike manjšine, ker je leta 1920 njen dobršen del glasoval za Jugoslavijo. Tako so proslave pomenile začetek oživljene kampanje proti slovenski manjšini na Koroškem. Značilno je, da so se osrednje plebiscitne proslave v Celovcu/Klagenfurt udeležili najvišji predstavniki avstrijske države, ves program pa so intonirale in izvedle že znane nemško-nacionalistične organizacije pod vodstvom enega izmed njihovih voditeljev, dr. Franza Korschierja, višjega avstrijskega uradnika, hkrati pa človeka, ki je bil že v času nacizma posebej zadolžen za proslave 10. oktobra.¹⁰⁵

Vsi trije opisani dogodki so v neskladju tako s 7. kot tudi z 9. členom avstrijske državne pogodbe, ki poleg prepovedi nacizma izrecno prepoveduje tudi »kakršnekoli dejavnosti, sovražne Združenim narodom« in zahteva takojšnjo uvedbo

¹⁰¹ Po članku iz »Jugoslovenskega pregleda« pod op. 21.

¹⁰² D. Druškovič na str. 36 slovenskega natisa dela cit. v op. 15.

¹⁰³ Po opombi 39 na str. 620 Veitrovega dela cit. v op. 13.

¹⁰⁴ Podrobneje dr. Tone Ferenc: Knjiga, ki nas je zelo vznemirila. »Totengedenkbuch der Deutsch-Untersteirer«, Naši razgledi, Ljubljana, 1971, (12. mar.) št. 5, str. 136.

¹⁰⁵ Dokumentacija INV. Posebej o poteku celovške proslave: Štefan Kališnik, Kärnten frei und ungeteilt. Reportažni zapiski o plebiscitnih proslavah v Celovcu. Naši razgledi, Ljubljana, XIX/1970, (13. nov.) št. 21 (452), str. 634—637.

kazenskih sankcij za take prestopke. Tako tedanji avstrijski ambasador v SFRJ W. Peinsipp kot pozneje v neuradni ali v poluradni obliki nekateri drugi predstavniki Avstrije so na intervencije Jugoslavije soglašali, da nemško-nacionalistične organizacije v Avstriji obstoje in da je zahteva po njihovi prepovedi razumljiva in upravičena. Izraženo je bilo obžalovanje, da nekateri uradni krogi v Avstriji »pogosto gledajo na te skupine kot na volilce«.¹⁰⁶

* * *

Takoimenovana »vojna za krajevne napise« (»Ortstafelkrieg«) jeseni leta 1972 je primer, kako so avstrijske oblasti v znatni meri popustile napadalnosti protimanjšinskih sil. Na podlagi 6. julija 1972 sprejetega zveznega zakona je bilo takrat v zelo omejenem številu koroških vasi postavljenih nekaj deset nemško-slovenskih krajevnih napisov.¹⁰⁷ Ne glede na to, da zakon sam, še manj pa njegova nepopolna izvedba, nista izpolnjevala zadevnih določb člena 7 v celoti in ga predstavniki manjšine zato niso odobraval, so nemški nacionalisti že ob sprejemu zakona napovedali aktivno nasprotovanje njegovi izvedbi. V nekaj organiziranih pohodih ter v številnih posamičnih akcijah so do obletnice koroškega plebiscita 10. oktobra istega leta nasilno odstranili prav vse dvojezične krajevne napise.¹⁰⁸

Navzlic formalnim policijskim ukrepom avstrijske oblasti niso preprečile programa na dvojezične table. Znani so celo primeri, da so akcije neposredno vodili predstavniki oblasti (tako je npr. župan v Škocjanu/St. Kanzian organiziral pohod nad dvojezične napise kar iz občinske pisarne), na objavljenih fotografijah pa je moč videti tudi policista, ki ploska odstranjevalcem napisov. Kljub prisotnosti varnostnih organov so bili napadom nemških prenapetežev izpostavljeni celo tedanji deželni glavar Hans Sima z ženo (v Velikovcu so ju 29. oktobra obmetavali z gnilimi jajci in podobnim, ne da bi orožništvo posredovalo; večkrat objavljena fotografija kaže nasprotno — da se dva žandarja napadenima Simi in ženi posmehujeta) in zvezni kancler dr. Bruno Kreisky (28. oktobra so ga v Celovcu pozdravili z žvižgi in psovkami kot »žid«, »židovska svinja« in »izdajalec«; pred poslopje delavske zbornice so v času njegovega govora pripeljali kar dva kamiona praznih okvirov dvojezičnih tabel, ob izhodu iz stavbe pa so ga obmetavali z jajci in paračniki; celo ob povratku na Dunaj 29. oktobra mu je množica hotela onemogočiti odhod z letališča).

V času »vojne za krajevne napise« je kancler dr. Kreisky dal vrsto izjav, ki jih velja zabeležiti, ker se njegova stališča pozneje niso uveljavila. Tako je dan po odstranitvi vseh dvojezičnih napisov 11. oktobra na sestanku vodstva

¹⁰⁶ Dokumentacija INV.

¹⁰⁷ Dušan Nečak, Geneza zakona o postavitvi dvojezičnih topografskih napisov na južnem Koroškem, VKP, Ljubljana, V/1972, št. 4, str. 5—20. (Dušan Nečak), Odmevi zakona o dvojezičnih topografskih napisih na južnem Koroškem, VKP, Ljubljana, V/1972, št. 4, str. 1—4. Povzeto tudi v razpravi T. Zorna in J. Pleterskega cit. v op. 12, RiG 6, str. 100 in 101.

¹⁰⁸ Ti in sledeči podatki pretežno po razmnoženem elaboratu Dušana Nečaka, Kronologija važnejših dogodkov na južnem Koroškem od septembra 1972 do avgusta 1973, INV, Ljubljana 1973, 85 str. V angleščini o »vojni za krajevne napise«: Janez Stergar in Dušan Nečak, Selected Chronology of Carinthian »War about Sign posters«. Info, Ljubljana, št. 3, str. 8—12. Wilhelm Filla, »Bemerkungen zur Ideologie des Kärntner Oktobers 1972«, v op. 58 omenjeni bilten avstrijskega odporniškega gibanja, str. 49—55.

avstrijske socialistične stranke v Hofgasteinu izjavil, da bodo table ponovno postavili in izpolnili zakon. Kot povzročiteljici neredov je označil koroško svobodnjaško stranko in NDP (nacionalno-demokratsko stranko). Pozneje je pripisal organizacijo demonstracij v Celovcu (28. oktobra) Heimatdienstu. Posebej pa je ob povratku na Dunaj očital policiji, da ima dvojna merila, češ da so ob obisku predsednika ZDA Nixona v Salzburgu demonstrante pretepali s palicami, njemu pa niso zagotovili niti varnega odhoda in prihoda. Že v govoru na celovski konferenci je izrecno poudaril, da v državni pogodbi ni govora o taki ali drugačni velikosti manjšine, ki naj bi bila pogoj za izpolnitev člena 7. Posebej je govoril še o pomenu in potrebnosti dobrih odnosov z Jugoslavijo za avstrijski ugled v svetu in za pomembno mesto v OZN.

Ob tem pregledu je treba ugotoviti:

— da na Koroškem ni postavljene nobene dvojezične table; zakon se torej ne izvaja;

— da se je omenjeno stališče glede strank in organizacij — povzročiteljic neredov spremenilo v toliko, da nismo le priče popuščanju stališčem omenjenih organizacij o bistvenih zadevah manjšine, ampak so tudi pri izmenjavi diplomatskih not ob odstranjevanju napisnih tabel (nota SFRJ 6. 11. 1972, odgovor Republike Avstrije 11. 1. 1973, ponovna nota SFRJ 14. 2. 1973) zanikali obstoj sil, ki bi v nasprotju z določbami 5. odstavka člena 7 delovale proti interesom manjšine;

— da avstrijska vlada ni kaznovala napadalcev na dvojezične napise in je bilo nekaj nad dvesto prijavljenih kršilcev zakona pomiloščenih.¹⁰⁹ s tem in z že omenjenimi primeri policijskega ravnanja pa se je do skrajnosti zaostriло vprašanje eksekutive, njenega odnosa do manjšine in njene sposobnosti, da manjšini zagotovi mirno uživanje pravic, ki ji gredo po mednarodnih in notranjih avstrijskih določbah;

— da avstrijske oblasti odstopajo od načela o nepotrebnosti »ugotavljanja« manjšine za izpolnitev določil 7. člena.

Načelno jasno in do danes nespremenjeno oceno dogodkov je med avstrijskimi strankami dala le komunistična partija, katere politburo je 18. oktobra objavil stališče, da gre za delovanje velikonemških šovinistov, ki se oprijemajo metode pritiska in nasilja nad pripadniki slovenske manjšine, za njimi pa stojijo nacistični elementi. Zahteval je zatrtje nacionalističnega ščuvanja in prepoved vseh organizacij, ki hočejo manjšini odvzeti njene pravice in njen značaj, predvsem pa prepoved »Kärntner Heimatdienst«-a.¹¹⁰

* * *

Protimanjšinska kampanja na Koroškem se je nadaljevala tudi ob priliki občinskih volitev spomladi leta 1973. Dve koroški politični stranki (ljudska in svobodnjaška) sta volilno propagando gradili skoraj izključno na nasprotovanju novični postavitvi dvojezičnih napisov in sta na volitvah uspeli. Tudi socialistična stranka je nemško-nacionalističnemu pritisku popustila in je npr. v Škocjanu/St. Kanzian ponovno kandidirala bivšega župana Vitusa Jesseja, za katerega smo

¹⁰⁹ Podrobneje o enem izmed primerov prijav: Nekaznovani storilci 85. paragrafa, 7 D (Sedem dni), Maribor, 1973, (19. apr.) št. 16, str. 16—19.

¹¹⁰ V op. 108 navedeno Nečakovo delo, str. 17.

že omenili, da je bil med organizatorji »Ortstafelsturm«-a (izkazal pa se je že tudi v času nacizma).¹¹¹ Zaradi splošnega neuspeha stranke je odstopil Hans Sima, ki so mu očitali predvsem to, da se je preveč zavzemal za manjšino in za postavitev dvojezičnih napisov, kot jih izrecno zahteva 7. člen avstrijske državne pogodbe.

Primer ozračja — kakršno je bilo na Koroškem ustvarjeno z nemškonačionalistično gonjo proti manjšini in tedaj posebej še proti nastopu samostojnih slovenskih list na občinskih volitvah — kažejo izjave štirih od osmih socialističnih odbornikov v občini Pliberk/Bleiburg, češ da se niso upali skupaj s slovenskimi mandatarji glasovati za lastnega županskega kandidata, ker so se bali napadov nemških šovinistov.¹¹²

Pri ocenjevanju vloge političnih strank pri ustvarjanju ali vsaj dopuščanju protimanjšinskega ozračja in akcij je v koroškem primeru treba poudariti, da večina strankarskih glasil v najširšem pomenu pogosto objavlja članke, ki niso naklonjeni narodni manjšini. V določenih primerih se niti ne razlikujejo od uradnih glasil tako imenovanih »patriotičnih« organizacij; tovrstne usmerjenosti tiska glede na peti odstavek člena 7 ni mogoče opravičevati s svobodo tiska.

Avstrijsko nasprotovanje trditvi v jugoslovanski noti, po kateri avstrijske stranke manipulirajo z manjšinskimi interesi, je najbolj zgovorno demantiralo glasilo vladajoče socialistične stranke na Koroškem »Kärntner Tageszeitung«, ki je 3. decembra 1974 (v isti številki, v kateri je objavilo izvlečke iz avstrijskega odgovora) objavilo tudi poročilo o zasedanju koroškega deželnega zbora pod naslovom »Manjšinsko vprašanje kot volilna municija« (»Die Minderheitenfrage als Wahlkampfmunition«) in z napovedjo istega članka na prvi strani »Koroški deželni zbor: stranke uporabljajo manjšinsko vprašanje kot temo za volilni boj« (»Kärntner Landtag: Parteien verwenden Minderheitenfrage als Wahlkampfthema«).

Glede posameznih strank je treba reči, da izstopa med njimi »svobodnjaška« (FPÖ), ki že od svoje ustanovitve ob koncu štiridesetih let podpira praviloma vse protimanjšinske akcije in je bila npr. med glavnimi dejavniki za začetek šolskih stavk, stalno je ponavljala zahtevo po ugotavljanju manjšine ipd. Razmišljanje o veljavnosti določb 5. odstavka člena 7 tudi za organizacije kot so politične stranke je treba nadaljevati z opozorilom, da Avstrijska ljudska stranka često ni dosti zaostajala za »svobodnjaki«, še zlasti v času odločilnega boja za obstanek obveznega dvojezičnega šolstva in od »vojne za dvojezične napise« (leta 1972) dalje. Večje ali manjše preusmeritve socialistične stranke glede naklonjenosti nemškim nacionalistom so postale s padcem Hansa Sime, predsednika SPÖ in deželnega glavarja, in s tem, ko je njegov naslednik na položaju v stranki Leopold Wagner leto navrh (spomladi 1974) postal tudi deželni glavar — resničnost koroške dnevne politike. Wagner je takoj po prevzemu nove dolžnosti sistiral le nekaj mesecev prej ustanovljeni slovenski referat pri uradu deželne vlade. V tekmovanju z meščanskima strankama je politični boj ob volitvah za koroški deželni zbor (2. marca 1975 prišel z izjavo, da je njegova stranka prav tako nacionalna kot drugi dve in da je bil povrh tega tudi sam »odličen Hitlerjev mladinec« (»hochgradiger Hitlerjunge«);¹¹³ to naj bi mu prineslo glasove »domovini zvestih« in absolutno večino v deželnem zboru, kar se je tudi zgodilo.

¹¹¹ Dokumentacija INV. Profil, Wien, IV/1973, (16. mar.) št. 6, str. 16 in 17.

¹¹² Arbeiter Zeitung, Wien, 1973, (14. april) št. 87, str. 2.

¹¹³ Dokumentacija INV.

Stališče Komunistične stranke Avstrije smo že navedli, posebej bi bilo tu potrebno opozoriti le še na obstoj tako imenovane NDP — »Nacionalne demokratične stranke« v Avstriji; njen voditelj dr. Norbert Burger se je v šestdesetih letih proslavil kot »dinamitar« na južnem Tirolskem. Celotno početje te neonacistične stranke je grobo kršenje členov 4, 6, 7 in 9 avstrijske državne pogodbe. Protimanjšinsko delovanje NDP na Koroškem in njena povezava s Heimatdienstem sta znana in dokazana. Kljub nekaterim sodnim preiskavam in prepovedim posameznih akcij, stranka kot organizacija še vedno ni prepovedana.¹¹⁴

* * *

Avstrijska vlada je popustila konceptu nemških nacionalističnih organizacij, proti željam in zahtevam manjšinskih predstavnikov, nadalje tudi z ustanovitvijo, sestavo in delovanjem tako imenovane »študijske komisije«; o komisiji v tej številki več Drago Druškovič, tu jo omenjamo le kot popuščanje protimanjšinskim organizacijam.

Stalna pripravljenost avstrijskih oblasti na pogovore in pogajanja s temi organizacijami ima že dolgo razvojno pot. Da so se ob pripravljanju sistemskih ukrepov glede položaja manjšin oblasti pogovarjale s protimanjšinskimi organizacijami, smo že omenili. Novejši primer tega ravnanja je poziv koroškega deželnega glavarja Leopolda Wagnerja, naj bi se predstavniki KHD in slovenske manjšine skupaj s predstavniki koroških strank dobili pri »koroškem omizju« in v »stvarni, s čustvi neobremenjeni« razpravi dosegli kompromisno rešitev.¹¹⁵ Manjšina takšno sodelovanje odklanja iz načelnih razlogov, predstavniki Heimatdiensta so to ponovno legalizacijo in uveljavitev seveda z veseljem sprejeli in se pred časom že pogovarjali s strankarskimi voditelji treh v koroškem deželnem zboru zastopanih strank.¹¹⁶

V »študijsko komisijo« so vključeni tudi predstavniki koroške katoliške in evangeličanske cerkve. Preizkus s stališča skladnosti delovanja teh dveh pravnih oseb — organizacij s petim odstavkom člena sedem kaže primere naklonjenosti evangeličanske cerkve narodni manjšini, medtem ko je vprašanje katoliške cerkve zapletenejše. Kljub njeni tradicionalni vplivnosti na koroške Slovence, nedvomnim zaslugam za njihov kulturni in narodnostni razvoj v preteklosti in še danes visokemu številu slovenskih duhovnikov, kažejo številne analize na negativno vlogo škofijskega ordinariata in nekaterih prenapetih nemškonacionalnih duhovnikov.¹¹⁷ Novi duh škofijske sinode, ki je pozvala k spravi in odpuščanju, na Koroškem še ni zavel z zaznavno močjo.

* * *

Kljub večkratnim izrecnim predhodnim zagotovilom, da vlada ne bo popustila zahtevam nemškonacionalnih organizacij po ugotavljanju manjšine, so v avstrij-

¹¹⁴ V op. 58 omenjeni članek H. Haasa. Dalje članek »10-Monate für NDP-Schmierer«, Kleine Zeitung, Klagenfurt, 1974, (2. avg.) št. 175, str. 10, 11 in 13. Omenjena izjava kanclerja Kreiskega in poročilo o sodnem pregonu v Nečakovem delu pod op. 108, str. 13, oz. 53.

¹¹⁵ »Pisano omizje?«, Delo, Ljubljana, XVI/1974, (5. sep.) št. 207.

¹¹⁶ »KHD sprach mit Parteiobmännern«, Kärntner Tageszeitung, Klagenfurt, 1974, (2. okt.) št. 229, str. 2.

¹¹⁷ Novejše razprave o koroški cerkvi in Slovencih so prispevali Tomaž Ogris (Mladje, Celovec, 1973, št. 14, str. 75—106), Vekoslav Grmič (Znamenje, Celje, 1973, št. 1, str. 1—9) in Viktor Omelko (v op. 58 omenjeni bilten avstrijskega odporniškega gibanja, str. 37—48).

skem zveznem parlamentu zastopane tri stranke (tako kot v koroškem deželnem zboru so to socialistična, ki ima v obeh domovih absolutno večino, ljudska in »svobodnjaška«) sprejele 17. septembra 1974 sklep o »štetju posebne vrste«. ¹¹⁸ S tem sklepom je bilo ugodeno skoraj dve desetletji stari osnovni zahtevi protimanjšinskih organizacij. Pod vprašaj ni bil postavljen le peti odstavek člena 7 avstrijske državne pogodbe o zaščiti etničnega značaja manjšinskih področij, ampak celotno varstvo manjšin, tako po členu 7 kot po drugih mednarodnih in notranjih pravnih obveznostih. Uzakonitev zahteve po ugotavljanju manjšine pomeni praktično uveljavljanje načelnega dvoma o obstoju manjšin nasploh.

Se leta 1972 pa je kancler dr. Kreisky o zbiranju podpisov za referendum glede ugotavljanja manjšine dejal, da je »čisto hitlerjansko glasovanje«; pozneje je dodal, da gre za »fašistične aktivnosti brez politične težave«. ¹¹⁹

* * *

Razlage petega odstavka člena 7 se strinjajo v tem, da z njim niso samo prepovedane protimanjšinske organizacije, ampak protimanjšinska dejavnost na splošno. Če angleški tekst priporočila Evropskega sveta št. 213 iz leta 1959 glede položaja narodnih manjšin v Evropi pravi, da Avstrijska državna pogodba »izrecno prepoveduje sodelovanje v kakršnikoli dejavnosti«, ki ima manjšini sovražnen namen (francoski tekst sicer govori o »kakršnikoli dejavnosti organizacij«). ¹²⁰ Poleg petega odstavka člena 7 razpihovanje rasne in narodnostne nestrpnosti izrecno prepoveduje še vrsta mednarodnih konvencij in avstrijskih notranjih dokumentov, o čemer v tej številki RiG-a posebej govori dr. Borut Bohte.

V ozračju, ki ga ustvarjajo organizacije, o katerih smo že govorili v tem pregledu, tako ni čudno, da prihaja do številnih nasilnih dejanj, ki jih sicer pripisujejo »neodgovornim posameznikom«. Že pred podpisom državne pogodbe so začeli »neznanci« ponoči razstreljevati in na druge načine skruniti spomenike padlim slovenskim koroškim partizanom. Učenci in dijaki, ki so prijavljeni k slovenskemu pouku, še posebej dijaki slovenske gimnazije v Celovcu, so izpostavljeni na poti v šolo in nazaj pogostim fizičnim napadom; v enem primeru so pred sstopjem slovenske gimnazije nanje celo streljali. Nekaznovano ostaja stalno ščuvanje proti manjšini, saj si je npr. leta 1955 celo sam namestnik deželnega glavarja dovolil izjavo, da je slovenščina »jezik smrtnih sovražnikov svobodne, nedeljene Koroške«. ¹²¹ Sedeži slovenskih ustanov in organizacij so izpostavljeni stalnim napadom, v zadnjem času celo z eksplozivom, ne da bi policija vsaj v enem primeru odkrila storilce. Nekaj je bilo tudi fizičnih napadov na Slovence, več pa zmerjanja z »izdajalci« in »čuši«; v nekem primeru so avstrijska sodišča označila napad le kot »spopad dveh pijancev«, pri čemer sta bila obsojena tako napadalec kot žrtev.

¹¹⁸ Problematiko ugotavljanja so obdelali Janko Pleterski v razpravi pod op. 7, Tone Zorn in Janko Pleterski v razpravi pod op. 12, posebej tudi Vladimir Klemenčič v tej številki RiG-a.

¹¹⁹ Die Presse, Wien, 4. 5. 1972, str. 73 in Arbeiter Zeitung, Wien, 14. 12. 1972, št. 288, str. 1 — Cit. po delu D. Druškoviča iz op. 15, str. 52. Druškovič tam navaja tudi oceno tedanjega avstrijskega zunanjega ministra dr. Rudolfa Kirchschlägerja, da so bili odstranjevalci napisov »sicer od emocij prevzeta, a nikakor ne šovinistična ali nacistična skupina«.

¹²⁰ Dokument št. 1002 posvetovalne skupščine Evropskega sveta, 30. april 1959, str. 7.

¹²¹ Allgemeine Bauern-Zeitung, 5. 2. 1955. — Cit. po razpravi J. Pleterskega iz op. 7.

Po našem pregledu sta bili izrečeni obsodbi podobnih nasilnih dejanj le dvakrat: v primeru razstrelitve novega partizanskega spomenika na Robežu in primeru NDP-jevskega mazača.¹²² Taka neučinkovitost avstrijskih policijskih in sodnih oblasti je več kot zgovorna.

* * *

Zoper avstrijsko zanikanje obstoja nemškega nacionalizma in razširjenega protimanjšinskega delovanja nasploh govori znano dejstvo, da sta se na predlog sedaj vladajoče stranke leta 1962 obe vodilni avstrijski stranki dogovorili o potrebnosti zakona, »ki naj bi pomagal sodiščem in državnim pravdnikom republike, da ob vsem spoštovanju pravne državnosti učinkoviteje postopajo proti antidemokracijskim akcijam in rasnemu ščuvanju, kot pa je mogoče po veljavnih predpisih«. Žal pa ta iniciativa, ki bi bila koristen prispevek odstranitvi situacije, danes občutene predvsem na Koroškem, in ki bi vplivala na dejansko izvedbo petega odstavka člena 7, ni bila sprejeta, ampak je bila preložena do generalne revizije kazenskega zakonika. Vendar tudi novi kazenski zakonik, veljaven od 1. 1. 1975 tu ni pri nesel bistvenih sprememb.¹²³

V občasnih deklaracijah so v preteklih dveh desetletjih avstrijske oblasti obsojale najbolj očitne primere nasilja nad manjšino. Znani so primeri, da so nekatere organizacije oblasti tudi prepovedale: še pred letom 1955 za vpis v društveni register priglasi zvezo plebiscitnih borcev z utemeljitvijo, da bi to bila militaristična organizacija,¹²⁴ Svetovno sindikalno zvezo pa sploh le na podlagi nebitvenih formalnih pomanjkljivosti.¹²⁵

Prav v zadnjem času je tako npr. jeseni leta 1972 koroška deželna vlada v sodelovanju s celovskim ordinariatom prepovedala provokativno delovanje ustaškega »Pliberškega častnega voda«, kmalu nato je zvezna vlada prepovedala akcijo NDP proti tujim delavcem, zaplenjena je bila majska izdaja veteranskega glasila »Kameradschaft«, prepovedana je bila neonacistična proslava v Kremsu¹²⁶ ipd.

Zato je toliko bolj čudno, da glede delovanja nemškonacionalnih organizacij na Koroškem za njihovo prepoved ne zadoščajo niti najbolj očitni dokazi o njihovem diskriminatoričnem značaju in delovanju. V takem položaju je možno celo vprašanje, ali bi za prepoved »Kärntner Heimatdienst«-a in njemu sorodnih organizacij res potrebovali le »Arier-paragraf« ali paragraf, ki bi izreono navajal, da organizacija deluje proti manjšini in proti njenim pravicam iz člena 7 avstrijske državne pogodbe.

Vse doslej niso bila upoštevana opozorila manjšine iz Spomenice leta 1955 glede zaščite etničnega značaja manjšinskega področja v spreminjanju meja upravnih enot (sprememba občinskih meja s 1. 1. 1973), šolskih okolišev in šolskih središč ipd. Dejstva, da na Koroškem živita dva naroda, uradna publicistika ni v zadostni meri upoštevala — v nasprotju z zahtevo manjšine v tolmačenju petega odstavka člena 7.

¹²² Dokumentacija INV.

¹²³ O zakonski iniciativi po razpravi J. Pleterskega iz op. 10, str. 34—36; glede kazenskega zakonika podrobneje v razpravi B. Bohteta v tej številki RiG-a.

¹²⁴ Tone Zorn, Der Kärntner Abwehrkämpferbund, VKP, Ljubljana, V./1972, št. 1, str. 36.

¹²⁵ Po razpravi J. Pleterskega iz op. 7. (J. Felaher), v op. 29, omenjena razprava, str. 53—54.

¹²⁶ Dokumentacija INV.

Jugoslovanska stran je bila prisiljena z noto (29. 10. 1974) ponovno poudariti svoja stališča, med njimi izrecno tudi ona o delovanju, neskladnem s petim odstavkom sedmega člena državne pogodbe. Avstrijska vlada ne samo, da je posredno ali neposredno vključila te organizacije v reševanje manjšinskega problema, ampak je skoraj v celoti tudi sama prevzela v svoji zadnji noti (2. 12. 1974) teze in argumentacijo nemških nacionalistov. Nasilja nad pravicami slovenske manjšine na Koroškem jeseni leta 1972 nikakor ni moč ocenjevati kot »z emocijami obteženo diskusijo«. Prav tako je nesprejemljiva teza, da je bila avstrijska vlada »odločna« v ravnanju z »neodgovornimi elementi«. V tem, da so bili tudi redki obsojeni nemški nacionalisti pomiloščeni, ni moč najti nobene »odločnosti«, prav tako pa za organizirano skupino, ki deluje pod očitnim vodstvom znanih šovinističnih organizacij, ni moč uporabljati hipoteze o nekakšnih »neodgovornih elementih«.

Nesprejemljiva je hkrati metoda, da avstrijska zvezna vlada v noto, celo v isti stavek, vpleta tako ekstremistična dejanja proti manjšini kot tudi nekatera kriminalna dejanja, ki so z manjšino v zvezi le v toliko, da so ob njih znani predstavniki znanih šovinističnih organizacij nekaznovano ta dejanja javno podtikali slovenski manjšini na Koroškem in s tem le dodatno neposredno kršili določbe petega odstavka člena 7.

Iz vsega povedanega izhaja, da Avstrija ni izpolnila določil petega odstavka člena 7 o zaščiti etničnega značaja manjšinskega oziroma dvojezičnega področja, ampak da je v vsem pustila proste roke za delovanje šovinističnim in praviloma hkrati neonacističnim in protijugoslovanskim organizacijam, ki postajajo s svojo razvejanostjo v vse sloje in oblike družbenega življenja, na Koroškem država v državi. S tem ne ogrožajo le slovenske manjšine, ampak celotno avstrijsko družbo, po državni pogodbi zamišljeno kot demokratično in odprto.

Tako se je po opravljeni analizi uresničevanja in kršitev petega odstavka člena 7 moč pridružiti znanemu mnenju nekdanjega avstrijskega predstavnika v OZN, avstrijskega zveznega poslanca prof. dr. Felixa Ermacore, »da neizvedba člena 7 državne pogodbe zaradi vseh mogočih nacionalističnih razlogov« ogroža celotni avstrijski ustavni red.¹⁷

Povzetek

Kršitve določb petega odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe.

V času prve avstrijske republike so s podporo oblasti nemške nacionalistične organizacije na Koroškem in na Štajerskem nemoteno delovale proti slovenski manjšini, iz njihovega širšega okolja pa izvirajo tudi načrti za dokončno uničenje manjšine ter za priključitev in germanizacijo mejnih slovenskih področij tedanje Jugoslavije. Po anšlusu so nacisti te organizacije v celoti prilagodili svojemu sistemu in vključili v nacistične organizacije, ki so med drugo svetovno vojno sodelovale pri izseljevanju in ponemčevanju slovenskega prebivalstva na obeh straneh nekdanje jugoslovansko-avstrijske meje.

Delovanje nemško-nacionalističnih organizacij je bilo zavezniškim zasedbenim silam v času sklepanja avstrijske državne pogodbe znano (med drugim je nanj opozarjala vrsta jugoslovanskih diplomatskih dokumentov) in so zato prepoved protimanjšinskega delovanja in zaščito narodnostnega značaja manjšine kot celote prevzele v peti odstavek člena 7 pogodbe, ki je zagotavljala obnovo demokratične republike Avstrije. Odstavek

¹⁷ Salzburger Nachrichten, Salzburg, 22. marec 1966, št. 67.

je organski del člena, ki predstavlja podlago sistema potrebnih zaščitnih ukrepov v korist slovenski in hrvaški manjšini v Avstriji.

Peti odstavek člena 7 je pomenil novost v avstrijskem ustavnem sistemu. Odstavek postavlja splošno normo o zaščiti manjšine kot človeške skupnosti. Manjšinska zaščita se ne nanaša samo na posameznike, ampak tudi na skupnost manjšine z vsemi njenimi konstitutivnimi elementi. Gre tako za prepoved asimilacije kot za odrekanje upravičenosti posledicam asimilacije: spremembi narodnostnega sestava in naselitvenega ozemlja manjšine. Za razliko od ostalih odstavkov člena 7 peti odstavek ni ozemeljsko omejen na Koroško, Štajersko in Gradiščansko, ampak velja za celotno avstrijsko ozemlje.

Uradna Avstrija ni sprejela takšnega tolmačenja prizadetih manjšin samih, lastne pravne znanosti in Jugoslavije kot sopodpisnice pogodbe in matične države obeh manjšin, ampak vztraja na absurdnem stališču, da so bile zahteve petega odstavka ob času podpisa Državne pogodbe že v celoti uresničene z določbami avstrijskega notranjega prava. To seveda praktično povsem onemogoča uresničitev direktnih in indirektnih zahtev petega odstavka.

Vrsta kršitev črke in duha petega odstavka člena 7 se je pričela že štiri dni po slovesnem podpisu pogodbe. 19. maja 1955 je bil namreč ustanovljen »Kärntner Schulverein«, organizacija, ki se je z nekaterimi drugimi ustanovljenimi oziroma obnovljenimi organizacijami 1957. leta združila v osrednjo protislovensko organizacijo na Koroškem »Kärntner Heimatdienst«.

Analiza vsebine javnih zborovanj nemško-nacionalističnih organizacij, vsebine pisanja njihovih glasil, izjav predstavnikov teh organizacij raznim sredstvom javnega obveščanja in oblike njihovih akcij, članske strukture, politične preteklosti vodij teh organizacij ipd. jasno izpričuje vsebino in bistvo protimanjšinskega delovanja, ki ga nemško-nacionalistične organizacije predstavljajo s patriotskim geslom o »narodnostnem delu domovini zvestega, od prastrahu vznemirjenega obmejnega prebivalstva«.

Avstrijske oblasti vztrajno trdijo, da nemško-nacionalističnih organizacij ni mogoče prepovedati, ker njihova od oblasti potrjena pravila ne vsebujejo protimanjšinskega delovanja.

Po trditvah samih protimanjšinskih organizacij je ena izmed prvih in poglavitnih za slug njihovega delovanja »korigiranje« rezultatom ljudskih štetij. Tu gre predvsem za ohranitev od nacistov uvedene diskriminacijske oblike hipotetičnega »vindiš« jezika. Po konceptu nemško-nacionalističnih organizacij skuša avstrijska vlada že desetletja uporabljati »korigirane« rezultate ljudskih štetij za upravičevanje skrčevanja obsega manjšinsko-varstvenih določb in celo za vzdrževanje načelnega dvoma o potrebnosti manjšinske zaščite ter sploh obstoja manjšine.

Po nacionalistični kampanji pod neposrednim vodstvom »Kärntner Heimatdienst-a« in njegovih organizacij, predvsem »Elternvereinigung der Pflichtschulen Kärntens«, in po šolskem štrajku kot posledici te kampanje, so avstrijske oblasti 22. septembra 1958 ukinile obveznost dvojezičnega šolstva na Koroškem. Vlada FLRJ je po dveh zaporednih notah v posebnem memorandumu 26. januarja 1959 zelo nadrobno in dokumentirano prikazala delovanje koroških protimanjšinskih organizacij.

Avstrijska vlada na jugoslovanske proteste zoper takšno očitno kršenje določb člena 7 ni ukrenila ničesar. Nasprotno, z utemeljevanjem, da je pod stalnim pritiskom koroških nemško-nacionalističnih organizacij, je 19. marca 1959 predložila avstrijskemu zveznemu parlamentu zakona o manjšinskem šolstvu in o uporabi slovenščine na sodiščih v nekaterih delih Koroške. Sprejeta zakona sta sprejela zahtevo protimanjšinskih organizacij po »ugotavljanju manjšine«.

Do ponovnega ojačanja protimanjšinske dejavnosti je prišlo v jeseni 1970 ob proslavah petdesetletnice koroškega plebiscita. Osrednje proslave v Celovcu so se udeležili najvišji predstavniki avstrijske države, ves program pa so intonirale in izvedle nemške nacionalistične organizacije.

Primer, ko so avstrijske oblasti v znatni meri popustile napadalnosti protimanjšinskih sil je takomenovana »vojna za krajevne napise« (»Ortstafelkrieg«) jeseni leta 1972. Takrat je bilo na podlagi 6. julija istega leta sprejetega zveznega zakona v zelo omejenem številu koroških vasi postavljenih nekaj deset nemško-slovenskih krajevnih tabel. Ne glede na to, da zakon sam, še manj pa njegova izvedba, nista izpolnjevala zahtevnih določb člena 7 v celoti, so nemški nacionalisti v nekaj organiziranih pohodih ter v številnih posamičnih akcijah do obletnice plebiscita 10. oktobra istega leta odstranili prav vse dvojezične napise. Navzlic formalnim policijskim ukrepom avstrijske oblasti

niso preprečile pogroma na dvojezične table; znani so celo primeri, da so akcije neposredno vodili predstavniki oblasti, na objavljenih fotografijah pa je moč videti tudi policista, ki ploska šovinističnim odstranjevalcem napisov. Napadom nemških prenapetežev so bili izpostavljeni tedaj kljub prisotnosti varnostnih organov izpostavljeni celo tedanji deželni glavar Hans Sima z ženo in zvezni kancler dr. Bruno Kreisky. Konec koncev ostaja dejstvo, da je tudi tokrat v celoti uspela akcija protimanjšinskih sil in da zato na Koroškem še dvajset let po podpisu Državne pogodbe ni niti enega dvojezičnega krajevnega napisa.

Protimanjšinska kampanja se je nadaljevala ob podpori nekaterih koroških političnih strank tudi ob priliki občinskih volitev spomladi leta 1973. Zaradi rezultatov teh volitev je bil prisiljen odstopiti šef koroške socialistične stranke in deželni glavar Hans Sima, ker je bil pobudnik postavitve dvojezičnih napisov. Primer vzdusja, ki je bilo na Koroškem ustvarjeno s protislovensko gonjo, kažejo izjave nekaterih socialističnih odbornikov v občini Pliberk (Bleiburg), češ da se niso upali skupaj s slovenskimi mandatarji glasovati za lastnega županskega kandidata, ker so se bali napadov nemških šovinstov.

Sama avstrijska vlada je sprejela koncept protimanjšinskih organizacij, dosledno proti željam in zahtevam manjšinskih predstavnikov, nadalje tudi z ustanovitvijo, sestavo in delovanjem takoimenovane »študijske komisije«. Kljub večkratnim izrecnim zagotovilom, da vlada ne bo popustila zahtevam nemško-nacionalističnih organizacij tudi glede ugotavljanja manjšine, so 17. 9. 1974 v avstrijskem parlamentu in koroškem deželnem zboru zastopane tri stranke sprejele sklep o »štetju posebne vrste«.

V zadnjem avstrijskem odgovoru (2. 12. 1974) na jugoslovansko noto glede položaja manjšin (29. 10. 1974) avstrijska vlada v znatni meri sprejema tako teze kot argumentacijo koroških nacionalistov z utemeljevanjem, da je treba upoštevati mnenja pretežnega dela prebivalstva.

Iz vsega povedanega izhaja, da Avstrija še zdaleč ni izpolnila določil petega odstavka člena 7 Avstrijske državne pogodbe glede zaščite etničnega značaja manjšinskega oziroma dvojezičnega področja, ampak je nasprotno v vsem pustila proste roke za delovanje nemško šovinističnim protimanjšinskim organizacijam, ki so hkrati praviloma tudi nazadnjaško, neonacistično in protijugoslovansko usmerjene. V konkretnem primeru organizacij »Kärntner Heimatdienst-a« postajajo le-te s svojo razvejanostjo v vse sloje in oblike družbenega življenja država v državi. S tem ne ogrožajo le slovenske manjšine, ampak celotno avstrijsko družbo, po Državni pogodbi zamišljeno kot demokratično in odprto.

Summary

Violations of the Provisions under Paragraph 5, Article 7, of the Austrian State Treaty.

Under the First Austrian Republic the German nationalist organisations with the blessing of the authorities were free to act against the Slovene minority in Carinthia and Styria and to make preparations for the destruction of the minority and for the annexation and germanisation of the Slovene areas bordering on the then Yugoslavia. After the *Anschluss* the Nazis reformed all these organisations according to their system and incorporated them into Nazi organisations that during the Second World War cooperated in carrying out the banishment and germanisation of the Slovene population on both sides of the former Yugoslav-Austrian border.

At the time of the signing of the Austrian State Treaty the Allied occupation forces were aware of the activities of the German nationalist organisations (they were reminded of these activities also by a series of Yugoslav diplomatic notes). For this reason they included the prohibition of anti-minority activities and the protection of the ethnic character of the minority as a whole in Paragraph 5, Article 7, of the State Treaty for the re-establishment of a democratic Austria. The above Paragraph is an integral part of the Article that serves as a basis for a system of necessary protective measures in favour of the Slovene and Croat minorities in Austria.

Paragraph 5 of Article 7 represented a novelty under the Austrian constitutional system. This Paragraph stipulates a general norm on the protection of the minority as a community. The minority protection applies not only to individuals, but also to

the community with all its constituent elements. This implies both the prohibition of assimilation and the negation of validity of the assimilation results: any change in the ethnic composition and the area settled by the minority. Unlike other Paragraphs of Article 7, Paragraph 5 is not territorially limited to Carinthia, Styria and Burgenland, but applies to all the Austrian territory.

The official Austria has not accepted this interpretation of the minorities concerned, of her own legal authorities, and of Yugoslavia as one of the signatories to the Treaty and mother country of both minorities, but insists upon the absurd view that the requirements under Paragraph 5 at the time of the signing of the State Treaty had already been implemented through the provisions of the Austrian internal acts. This practically precludes any implementation of direct or indirect requirements under Paragraph 5.

A number of violations of the letter and spirit of Paragraph 5, of Article 7 began no later than four days after the solemn signing of the State Treaty. On May 19, 1955, the »Kärntner Schulverein« was founded which in 1957 together with some other organisations merged with the central anti-Slovene organisation in Carinthia, the »Kärntner Heimatdienst«.

An analysis of the public meetings held by German nationalist organisations, the tone of their publications, statements by representatives of these organisations intended for mass media, an analysis of the essence and forms of their actions, membership, political record of the leaders of such organisations, and the like, clearly reveal the real essence of the anti-minority activities that the German nationalist organisations are pronouncing by the patriotic slogans about the »patriotic work of the loyal border population haunted by a primordial fear«.

Nevertheless, the Austrian authorities insist that the German nationalist organisations cannot be prohibited as their rules contain nothing that could be construed as anti-minority activity.

According to the anti-minority organisations themselves, one of the foremost and principal successes of their activities is the »correction« of the results obtained through public censuses. This implies, in the first place, the preservation of the »windisch« already introduced by the nazis as a discriminatory form of a hypothetical language. On the basis of the concept of the German nationalist organisations the Austrian government has now for decades been trying to use »corrected« results of public censuses to justify an increasing limitation of the scope of minority protective provisions, or even to entertain in principle — doubts about the necessity of minority protection and consequently about its very existence.

Following a nationalist campaign conducted directly by »Kärntner Heimatdienst« and its organisations, especially the »Elternvereinigung der Pflichtschulen Kärntens«, and following the school strike which resulted from this campaign, the Austrian authorities abolished compulsory bilingual schools in Carinthia on September 22, 1958. After two consecutive notes the Federal People's Republic of Yugoslavia documented in a special memorandum, on January 26, 1959, in great detail the activities of the anti-minority organisations in Carinthia.

The Austrian government did nothing in reply to Yugoslav protests against such clear violation of the provisions under Article 7. On the contrary, with the affirmation of being under constant pressure from German nationalist organisations in Carinthia, it introduced on March 19, 1959, in the Federal Parliament two bills; one on the minority schools, and the other on the use of the Slovene language in courts in some parts of Carinthia. By the two adopted bills the anti-minority organisations' demand for »an assessment of the minority« was met.

In autumn 1970, during celebrations on the fiftieth anniversary of the Carinthian plebiscite, there was another upsurge of anti-minority activities. The central celebration at Klagenfurt was attended by the highest officials of the Austrian State, and the entire programme was keyed to the occasion and executed by the German nationalist organisations.

A case when the Austrian authorities considerably succumbed to the anti-minority pressure is the so-called »topographical inscriptions war« (Ortstafelkrieg) in autumn 1972. On the basis of a federal act, passed the same year on July 6, a few tens of topographical inscriptions in German and Slovene were erected in a very limited number of Carinthian villages. Regardless of the fact that the act itself and its implementation in particular fell far short of meeting the applicable provisions under Article 7 in full,

the German nationalists, up to October 10, the anniversary of the plebiscite, destroyed every single bilingual topographical inscription. For all police measures the Austrian authorities did not prevent pogroms against bilingual inscriptions. There were even cases of similar actions being led by responsible officials, and on published photographs there was also a policeman applauding the chauvinist vandals pulling down an inscription. At that time even the head of provincial government, Hans Sima, and his wife as well as the federal chancellor became victims of attacks mounted by German chauvinists in spite of the presence of security agents. After all, there is no denying the fact that that was another fully successful action by anti-minority forces which also explains the fact that twenty years after the signing of the State Treaty there is not a single bilingual topographical inscription in existence.

The anti-minority campaign continued with the assistance of the political parties in Carinthia also during the municipal elections held in spring 1973. The election returns brought about the resignation of the leader of the Carinthian Socialist Party and head of the provincial government, Hans Sima, because he had advocated the erection of bilingual topographical inscriptions. Typical of the climate created in Carinthia through the anti-Slovene hysteria were the statements of some Socialist councilmen in the municipality of Pliberk (Bleiburg) that they had been too afraid of German chauvinists to vote together with the Slovene mandataries for their own mayoral candidate.

The Austrian government itself accepted the concept of anti-minority organisations, always contrary to the wishes and demands of the minority representatives, also by the establishment, composition and activities of the so-called »study commission«. In spite of repeated clear assurances that the government would not cede to the demands of German nationalist organisations to carry out an assessment of the minority, on September 17, 1974, the three political parties, represented in the Austrian federal parliament and in the Carinthian Diet, took the decision to hold »a census of a special kind«.

In its last reply (December 12, 1974) to the Yugoslav note (October 29, 1974) on the situation of the minority the Austrian government took over to a considerable extent the claims and arguments used by Carinthian nationalists, stating that the opinion of major part of population should be considered.

All the above facts make abundantly clear that Austria has fallen far short of meeting the provisions under Paragraph 5, Article 7, of the Austrian State Treaty regarding the protection of the ethnic character of the minority, i. e. bilingual territory. On the contrary, it gave free reins to the activity of German chauvinist anti-minority organisations which, as a rule, are also reactionary, neonazi and anti-Yugoslav. As far as the organisations affiliated to »Kärntner Heimatdienst« are concerned, they have become a state within the State thanks to their ramifications reaching all social strata and affecting all forms of social life. Thus they endanger not only the Slovene minority, but the entire Austrian society which under the State Treaty was supposed to be democratic and free.

UDK 342.725.3/.7(436.17=862):341.24(436):1955

Mirjana Domini

Diskriminacija Gradišćanskih Hrvata kao narodne manjine u Austriji

O pravnom položaju hrvatske narodne manjine u zapadnoj Ugarskoj prvi puta se raspravlja na Mirovnoj konferenciji 1919. u Saint-Germainu, zahvaljujući češkom projektu »Koridor«. Naime, češki revolucionarni pokret »Napredna omladina« u suradnji s hrvatskom naprednom omladinom razradjuje ideju, koja je niknula negdje oko 1890. godine, o stvaranju »mosta« između dvije buduće države — Čehoslovačke i Jugoslavije — koje bi nastale na ruševinama Austro-Ugarske. Po tom planu Koridor bi se protezao preko zapadne Ugarske (gdje je bio gro hrvatskih sela iz XV i XVI stoljeća), obuhvaćajući teritorij mošonske, šopronjske, željezanske i zaladske županije, a imao bi dvojaku ulogu — s jedne strane ojačao bi buduću čehoslovačku državu direktnim spajanjem s budućom ujedinjenom jugoslavenskom državom, a s druge strane razdvajanjem Austrije i Mađarske onemogućilo bi se obnavljanje Austro-Ugarske monarhije. Upravljanje Koridorom, po češkom prijedlogu, bilo bi dano Jugoslaviji, odnosno sjeverni dio bi bio pod upravom Čehoslovačke, a južni pod upravom Jugoslavije.

Sa tom idejom bile su upoznate evropske sile i SAD u formi memoranduma i prijedloga koje im je upućivala češka emigracija. Tisućudevetsto petnaeste godine Masarik također predlaže da se Čehoslovačka i Jugoslavija spoje preko »Koridora« u memorandumu »Independent Bohemia«.¹

Međutim, na samoj konferenciji 1919. Italija se oštro suprostavila stvaranju Koridora, u čemu su je podržale Engleska i SAD. Na taj način Austrija je mogla proći sa svojim prijedlogom da se pripoji taj dio Ugarske njenom državnom teritoriju. Svoj prijedlog bazirala je na činjenici da sporno područje u većini nastanju stanovnici njemačkog govornog jezika.

Provedeni plebiscit doveo je do razgraničenja 1921. godine između Austrije i Mađarske. Ishod provedenog referenduma uveliko je rezultirao iz propagandne djelatnosti kako Mađarske tako i Austrije. Ta aktivnost je bila naročito jaka u selima s hrvatskim stanovništvom, pa se dobiva dojam da im je dana uloga jezičca na vazi. Mađarska propaganda nastojala je zadržati spomenuti teritorij šireći deju o pripajanju tog područja Štajerskoj i Donjoj Austriji, tj. da će Austrija ukoliko dodje do pripajanja izvršiti asimilaciju Hrvata i Mađara. Austrijska vlada, parirajući takvoj propagandi, izjavljuje da će nakon provedenog plebiscita osnovati na tom teritoriju zasebnu i autonomnu pokrajinu.

Velike nade vezane uz Austriju ubrzo su se pretvorile u razočaranje. Naime, Austrija plebiscitom nije dobila Šopronj (Ödenburg) koji je bio prirodno, ekonomsko i prometno središte zapadne Ugarske, te Kiseg i Sombatelj koji su također bili važna prometna čvorišta. Na taj način Gradišće je ostalo odsječeno, što je prouzročilo ekonomsku krizu, zaostajanje privrede i brojno iseljavanje stanovništva (pogotovo južnog i srednjeg Gradišća).

¹ Memorandum vlade FNRJ o Slovenačkoj Koruškoj, pograničnim slovenačkim delovima Štajerske i Gradišćanskim Hrvatima, Beograd 1947.

Osjećaj nesigurnosti kod Gradišćanskih Hrvata za svoj status, kao i određene težnje za povratak u staro stanje, svoju potvrdu nalaze i u novinskim člancima u kojima se najavljuje vraćanje Gradišća Mađarskoj na osnovu nagodbe Austrije i Mađarske. Ponovno se javlja i ideja o podjeli Gradišća između pokrajina Štajerske i Donje Austrije.

Do diobe Gradišća zaista i dolazi, ali tek ulaskom Hitlerove vojske u Austriju 1938. godine. Tada je ukinuto Gradišće kao posebna pokrajina i podijeljeno je između druge dvije upravne pokrajine okupirane Austrije — Štajerske i Donje Austrije. Diskriminacija Gradišćanskih Hrvata kao manjine, osim što je učinjena podjelom Gradišća, kada se o njihovom integritetu ne vodi računa, prevodi se i raznim drugim sistematskim i administrativnim nasilnim mjerama kojima se nastoji iskonjiti hrvatski jezik iz škola i javnog života, bolje rečeno iskorijeniti manjinu kao takovu.

Nakon oslobođenja, zalaganjem onih koji su bili svjesni činjenice da manjina podijeljena između dvije različite pokrajine mora propasti, ponovno se uspostavlja Burgenland kao posebna savezna pokrajina Austrije. Ustavni zakon donesen je 29. 8. 1945. godine, da bi stupio na snagu 1. 10. 1946.

No time nisu prestali problemi za Gradišćanske Hrvate, jer je i nadalje njihova egzistencija na području koje su naselili prije više od 400 godina bila stavljena pod znak pitanja. Umjesto da im kraj II svjetskog rata donese smirenje oni su opterećeni strahom od preseljenja i prilagođavanja novim uvjetima života. Naime, mogućnost da Gradišće postane nova domovina njemačkih izbjeglica koje su do kraja II svjetskog rata živjela u susjednim zemljama Austrije, stavlja pred budućnost Gradišćanskih Hrvata veliko pitanje, a u njihove domove unosi neizvjesnost i dvoumljenje o vlastitoj samosvojnosti kao naroda. Takvoj diskriminatorskoj propagandi ide u prilog i stav vlade FNRJ koji je bio iznesen u Memorandumu upravo iz suprotnih pobuda.

Vlada FNRJ uviđajući težak položaj Slovenaca u Koruškoj i Štajerskoj i brižući za njihovu budućnost u svom Memorandumu od 1947. godine² predlaže dvije solucije. Prva je da se pitanje Gradišćanskih Hrvata riješi donošenjem jednog posebnog statuta koji bi im osiguravao egzistenciju kao etničkoj manjini. Druga predložena solucija bila je da se izvrši razmjena stanovništva, tj. da se zamjeni austrijsko stanovništvo, koje bi, novim razgraničenjem zahtjevanim od strane vlade FNRJ, došlo pod jugoslavensku državnu pripadnost (južna Koruška i dio Štajerske), sa Gradišćanskim Hrvatima.

To je i period ponovnog oživljavanja predrasuda i neprijateljstva prema slavenkim narodima kroz obnavljanje teorije o ekspanziji Slavena. Tako »Oesterreichische Neue Tages Zeitung« od 25. 9. 1955. godine u članku »Da li se grozi Austriji narodna smrt«, uspoređujući broj djece koja se rađaju u Beču i one rođene u Beogradu (odnos 8 naprama 31,8 na tisuću stanovnika) kaže doslovno, prema »Našem tajedniku«, slijedeće: »To ča se je kazalo na dugi čas kao strašilo u čitanka, naime da čedu nekada sjeverni i južni Slaveni načiniti za svoje združenje most preko Austrije, postalo je uoči ove činjenice već davno akutna pogibelj«.³

U takvoj situaciji koja je zaista pogodovala tendencijama germanizacije i asimilacije (a koje su i inače konstantno prisutne u razvoju Gradišćanskih Hrvata)

² Isto kao 1.

³ »Naš tajednik«, Beč, 1. 10. 1955., br. 40.

našli su se pojedinci koji su se uspjevali oduprijeti takvim priiscima i dapače formirati nova središta za njegovanje vlastite kulture i osjećaja nacionalne pripadnosti i na taj način vratiti hrvatskoj manjini samopouzdanje, kao osnovni preduvjet borbe za narodni opstanak.

Upravo to nastojanje da se održe kao etnička manjina i da se povežu sa svojim matičnim narodom i njegovim kulturnim institucijama, a u cilju obrane svoje kulture i jezika, bolje rečeno samosvojnosti, donosi Gradišćanskim Hrvatima epitet »izdajnika«, »neavstrijskih Hrvata«, »neodgovornih clemenata«, »otrovnika« i sl.⁴

Takvo etiketiranje Gradišćanskih Hrvata biva i predmetom razgovora dr. Grubera (ministar vanjskih poslova Austrije) i A. Beblera. Tom prilikom dr. Gruber se ogradio od odgovornosti Austrije za to, napominjući da austrijska vlada ne može odgovarati za pojedinačna mišljenja i napise.⁵

To je i period dogovora četiri velike sile o budućnosti Austrije, odnosno period formuliranja Državnog ugovora. Austrija, svojim stavom da Jugoslavija nije partner pregovora o Državnom ugovoru i naglašavanjem da vam toga u međusobnim odnosima dviju zemalja nema spornih pitanja, već su ti odnosi normalni, želi naglasiti i upozoniti Jugoslaviju da nema prava da se brine za pripadnike svojih manjina i time miješa u unutrašnje stvari Austrije.⁶ Suprotan stav zauzela je Austrija kada se radilo o njenoj manjini u južnom Tirolu. Naime, prilikom sklapanja talijanskog mirovnog ugovora došlo je do nagodbe između Avstrije i Italije o južnom Tirolu. U početku je Austrija htjela južni Tirol uključiti u svoj državni teritorij, no kada je bilo očito da to ne dolazi u obzir, ona nastoji da se austrijskoj manjini osigura u južnom Tirolu neka vrsta samouprave, u čemu i uspjeva. Doduše dr. F. Gschnitzer, narodni zastupnik, smatra da se ne može uspoređivati pitanje austrijske manjine u južnom Tirolu i manjina u Austriji, jer manjine u Koruškoj i Gradišću su samovoljno odlučile o svojoj pripadnosti Austriji, njihov teritorij je uveliko pokriven miješanim stanovništvom po nacionalnom odredjenju, one u Austriji nisu ugrožene od nijednog odnarođivanja i konačno austrijskoj manjini pripadaju, na temelju Pariškog ugovora između Italije i Austrije, posebna prava, a kao osnovno pravo autonomije.⁷

15. 5. 1955. g. zaključen je Državni ugovor o uspostavljanju nezavisne i demokratske Austrije, a stupio je na snagu 27. 7. iste godine. Jugoslavija je pristupila Ugovoru 28. 11. 1955. g. kao članica Ujedinjenih naroda i kao država koja je 8. 5. 1945. g. bila u ratu s Njemačkom.

Formalno pravno to Jugoslaviji daje pravo da od Austrije traži izvršenje obveza koje proizlaze iz Državnog ugovora, a da joj se ne prigovori da se miješa u unutrašnje poslove Austrije. (Čl. 37. st. 1 Državnog ugovora: »Svaki član Organizacije Ujedinjenih naroda koji je na dan 8. maja 1945. bio u ratu s Njemačkom i u to vrijeme imao status Ujedinjene nacije i koji nije potpisnik ovog ugovora, može pristupiti Ugovoru i smatrat će se, od dana pristupanja, Udruženom silom u svrhe ovog Ugovora«.⁸

⁴ »Naš tajednik«, Beč, 1947. g., 1948. g., 1949. g., br. 12. br. 33. br. 51.

⁵ »Naš tajednik«, Beč, 1948. g., br. 18.

⁶ »Naš tajednik«, Beč, 11. 3. 1949. g., br. 11.

⁷ »Österreichische Neue Tages Zeitung«, 28. 11. 1955. g.

⁸ Državni ugovor o uspostavljanju Nezavisne i demokratske Austrie, Beč, 15. maja 1955. g., izdanje DSIP-a, sveska br. 44, godina 1956., međunarodni ugovori Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Medjutim, smatramo da osnovno pravo Jugoslavije predleži u činjenici što se radi o njenim manjinama, o manjinama čiji je matični narod hrvatski i slovenski.

U tom Ugovoru Gradišćanski Hrvati kao i Slovenci u Koruškoj i Štajerskoj posebno su spomenuti u čl. 7 gdje im se garantira poseban status. Takvo koncipiranje Ugovora za pitanje manjina svoje ishodište ima jednim dijelom i u činjenici što nije udovoljeno zahtjevima Jugoslavije za revandikaciju dijelova teritorije Koruške odnosno Štajerske. Austrija, da bi se obnovila kao Savezna država u okviru granica od 31. 12. 1937. g. prihvatila je postavljene uvjete zajedno s obvezom da pruži pripadnicima hrvatske i slovenske manjine jednaka prava kao i svim ostalim građanima Austrije, plus posebnu zaštitu koja će im omogućiti da i nadalje zadrže i održavaju svoja obilježja narodne pripadnosti. Na taj način osim zaštite koja se Gradišćanskim Hrvatima pruža kao građanima Austrije — tu uključujemo pored unutarnje pravni pravila i sve međunarodne norme koje su za Austriju časom njihove ratifikacije postale obavezne (kao npr., Povelja UN, Opća deklaracija o pravima čovjeka, Konvencija o zabrani rasne diskriminacije, itd.) — oni uživaju i posebnu zaštitu kao pripadnici manjine koja je izričito spomenuta u članu 7 Državnog ugovora, Savezni kancelar Raab, prigodom debate u parlamentu o ratificiranju Državnog ugovora istaknuo je da »ako se odobri Državni ugovor, onda se mora odobriti i izvesti svaki pojedini član toga Ugovora«, a tako i član 7 koji glasi:

Član 7

Prava slovenačke i hrvatske manjine

1. »Austrijski državljani slovenske i hrvatske manjine u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj uživat će ista prava, uz jednake uvjete, kao svi ostali austrijski državljani, uključujući pravo na vlastite organizacije, sastanke i štampu na vlastitom jeziku.

2. Oni imaju pravo na osnovnu nastavu na slovenskom ili hrvatskom jeziku i razmjerni broj vlastitih srednjih škola; s tim u vezi školski nastavni planovi bit će revidirani i odsjek nadzorništva za nastavu bit će osnovan za slovenske i hrvatske škole.

3. U upravnim i sudskim kotarima Koruške, Gradišća i Štajerske, gdje se nalazi slovensko, hrvatsko ili mješovito pučanstvo, slovenski ili hrvatski jezik bit će prihvaćen kao službeni jezik uz njemački. U takvim kotarima bit će topografsko nazivlje i natpisi na slovenskom ili hrvatskom jeziku baš kao i na njemačkom.

4. Austrijski državljani slovenske ili hrvatske manjine u Koruškoj, Gradišću i Štajerskoj sudjelovat će u kulturnom, upravnom i sudskom ustrojstvu na tim područjima uz jednake uvjete s ostalim austrijskim državljanima.

5. Bit će zabranjena djelatnost organizacija kojima je cilj da liše hrvatsko i slovensko pučanstvo njihova manjinskog značaja ili prava.⁹

Prije nego krenemo u daljnju analizu potrebno je razlučiti dva osnovna momenta uređenja statusa narodnih manjina. S jedne strane tu su postojeća pravna načela koja u većem ili manjem obimu pružaju manjini pravnu zaštitu, a s druge strane je tumačenje i primjena tih pravila, odnosno sankcije za njihove neizvršavanje u praksi. Čini nam se da upravo ta druga strana pruža većinskom narodu

⁹ Isto kao i 8.

šansu za primjenu diskriminacije prema manjinskom narodu. Toga je bio svijetan i autor članka u »Timesu« 1948. g. kada je povodom Ugovora Italije i Austrije o položaju austrijske manjine u južnom Tirolu napisao: »Način kako će se upotrebljavati zakon biti će mnogo važniji nego same riječi zakona.«¹⁰

Promatramo li član 7 Državnog ugovora zajedno s ostalim članovima koji se posredno odnose na položaj i zaštitu hrvatske i slovenske narodne manjine u Austriji možemo zaključiti: formalnopravno položaj tih manjina je zadovoljavajući i ne postoji diskriminacija pripadnika manjine u odnosu na većinski narod — čak dapače — takav pristup pitanju manjina može poslužiti mnogim drugim zamjena za primjer. Međutim, ako pogledamo drugu stranu te zaštite, odnosno praksu i stvarni položaj navedenih manjina, smatramo da zadovoljstvu nema mjesta, jer je raskorak između proklamiranog i stvarnog statusa pripadnika hrvatske i slovenske manjine i suviše velik, a Austrija neispunjavanjem svojih međunarodnopravnih obveza koje proizlaze iz Državnog ugovora, u stvari onemogućava manjinama da uživaju Ugovorom zajamčena prava. Austrija svojim ponašanjem na međunarodnom planu potvrđuje da razloga za zabrinutost ima — naime na pojedinim međunarodnim forumima njeni službeni predstavnici izjavljuju da u Austriji ne postoje nacionalne, odnosno rasne manjine, već samo vjerske i jezične manjine (u UNESCO-u, odboru o zabrani rasne diskriminacije, Treći odbor Generalne skupštine UN). *Zatajivanjem nacionalnih manjina* Austrija želi, dobiva se takav dojam, skinuti sa sebe obvezu koju je preuzela časom potpisivanja Državnog ugovora, odnosno stvoriti pogodno tlo za derogaciju Državnog ugovora.

U daljnjem tekstu pokušati ćemo ustanoviti, na osnovu dostupnih podataka i izvora, kako Gradišćanski Hrvati ostvaruju svoja Državnim ugovorom garantirana prava, a u cilju zaštite i očuvanja svoje nacionalne samosvojnosti i kako se u odnosu na njihove potrebe i prava postavlja većinski narod.

Jezik je jedno od osnovnih obilježja pripadnika svake narodnosti. Za manjinu je vrlo značajno u kom odnosu je njihov jezik prema jeziku većinskog naroda. To nije samo pitanje pojedinca, već je to pitanje odnosa u društvu i uopće odnosa većinskog naroda prema manjini. Upravo zato nam odnos prema jeziku Gradišćanskih Hrvata i njegovoj upotrebi može poslužiti kao pokazatelj cjelokupnih odnosa većinskog naroda prema pitanju manjina. Naravno, samo ravnopravnost i jednak tretman jezika narodne manjine s jezikom većine pruža osnovu za skladan i nesmetan razvitak dotične manjine. Da li je to slučaj s hrvatskim jezikom u Gradišću? Nažalost nije, već se može reći upravo suprotno. Jezik Gradišćanskih Hrvata u Austriji odnosno u Gradišću je funkcionalno manje vrijedan od njemačkog jezika koji je jezik većine. Diskriminacija se očituje i u kritiziranju govora Gradišćanskih Hrvata, u nazivima »vodeni hrvatski« (razvodnjen) jezik, dokazivanjem da u jeziku Gradišćanskih Hrvata postoji mnogo dijalekata, a nema jedinstvenog književnog jezika, da je gradišćanski hrvatski arhaičan jezik ili narječje u kom se ne mogu izraziti moderni pojmovi i sl. Godine 1970. A. Kornfeind je autoru članka »Kroaten die gar keine sein wollen« Liebengu odgovorio između ostalog i sljedeće: »Mislite da pelja ovakov put u geto? Mi smo suprotne misli. Dva jezika otvaraju put širem vidokrugu i opširnijem poznavanju kulturnih dobara a ne nazadovanje u današnjem svijetu i boljem gospodarstvenom napretku. Što

¹⁰ »Naš tajednik«, Beč, 7. 2. 1948. g., br. 5.

se tiče različitih dijalekata, treba pokazati slične ili još bolje rečeno, na još gore pojave u njemačkom i u drugim jezicima. Svi dijalekte veže književni jezik, pa tako i naš.¹¹

Budućnost jednog jezika ne leži samo u njegovoj upotrebi u obiteljskom krugu, već i u njegovom razvoju kroz upotrebu u školama, javnom saobraćaju, masovnim medijima komunikacije, štampu i sl. Ukoliko je jedan jezik na tim područjima potisnut i tretiran kao jezik drugog reda diskriminacija prema onima koji se služe tim jezikom se vrši na najosjetljivijem području i ostavlja najdugotrajnije posljedice. Djelovanje predrasuda i diskriminacije može se vršiti na vrlo suptilan način koji nije mjerljiv pravnim instrumentima, a određena propaganda plasiрана iz bilo kog razloga i s bilo kojim ciljem može mnogo tome pridonijeti.

Državni ugovor je pitanju jezika manjina posvetilo dosta pažnje. Ono je prisutno u cijelom čl. 7, a posebno se u stavu 3 određuje ravnopravnost hrvatskog i slovenskog jezika sa službenim jezikom u sudstvu, upravi i topografskim oznakama u Gradišću, Koruškoj i Štajerskoj, tj. područjima koja nastavaju pretežno pripadnici hrvatske i slovenske manjine. Kako primjena tih ugovorom garantiranih prava izgleda u praksi i kako se austrijska većina postavlja u određenim situacijama, pokušat ćemo prikazati odnosom prema jeziku Gradišćanskih Hrvata u 1. dječjim vrtićima, 2. školstvu (samo u najgrubljim crtama, jer će detaljnije o školstvu odnosno primjeni jezika biti riječi u posebnoj dionici ovog elaborata), zatim u 3. sudstvu, 4. upravi, 5. topografskim oznakama i 6. u sredstvima masovnog komuniciranja.

1. Hrvatski jezik u dječjim vrtićima

U br. 21. Zakonika za Gradišće (Landesgesetzblatt für das Burgenland) od 31. 10. 1973. g. objavljen je zakon o dječjim vrtićima (Kindergartengesetz) sa stupanjem na snagu 1. 1. 1974. g. i Zakon o stručnom osposobljavanju odgojiteljica i odgojitelja u dječjim vrtićima. U tom zakonu koji regulira obrazovanje odgojiteljica i odgojitelja u gradišćanskim dječjim vrtićima, nema ni riječi o tom da bi oni odgojitelji koji rade u dječjim vrtićima u hrvatskim selima morali dokazati ispitom i svoje znanje hrvatskog jezika, već je ostavljeno hrvatskim općinama (jer su one zadužene za javne dječje vrtiće) da same riješe taj problem. Na taj način djeca se u najranijoj mladosti uče izražavanju samo na stranom jeziku (koji kasnije lakše prihvaćaju kao svoj) i dobivaju kompleks manje vrijednosti svog materinjeg jezika. Često puta to nepodučavanje u hrvatskom jeziku vodi do neznanja, a kasnije i zatajenja svog materinjeg jezika. Toga su bili svjesni oni koji su tražili da se u zakonu o dječjim vrtićima osiguraju prava hrvatske narodne manjine, a što se po njihovom mišljenju može izvesti i iz konteksta čl. 7 Državnog ugovora (konačno to su predškolske ustanove). Takvo nastojanje pribavilo im je epitet »ekstremista«.

Da Austrija nije spremna prihvatiti takav način razmišljanja i brinuti o očuvanju i zaštiti narodnih manjina na svom tlu, u duhu prihvaćenih obveza u Državnom ugovoru, dokazuje i njen stav o dječjim vrtićima izražen u Noti od 2. 12. 1974. g.,¹² gdje se doslovno kaže: »Državni ugovor ne sadrži nikakvu obavezu Re-

¹¹ »Hrvatske novine«, Eisenstadt, odgovor predsjednika Hrvatskog kulturnog društva na članak objavljen u »Die Neue Zeit«, 20. 11. 1970. g.

¹² Nota Austrijske vlade 510.02.00 upućena vladi SFRJ 2. 12. 1974. g.

publike Austrije za stvaranje dječjih vrtića za manjine. U Koruškoj sada postoje privatni slovenski dječji vrtići i ništa ne stoji na putu otvaranja daljih u koliko se za njima ukaže potreba».

2. Hrvatski jezik kroz škole

Kao što je naprijed spomenuto školska problematika (a samim tim i upotreba jezika, odnosno Gradišćanskih Hrvata kao pripadnika narodne manjine. ukratko osvrnuti na one elemente koji omogućavaju diskriminaciju hrvatskog jezika, odnosno Gradišćanskih Hrvata kao pripadnika narodne manjine.

Riječi Theodora Veitera izrečene na Symposiumu Croaticonu¹³ mogu nam poslužiti kao uvodna napomena, ali i kao opći pristup austrijske prakse u pitanju ispunjenja čl. 7 Državnog ugovora u vezi s pitanjem hrvatskog jezika u školstvu. On je rekao: »Član 7 Državnog ugovora ne potribuje, da se u Gradišću hrvatski jezik predaje kao tuđji — strani jezik, na peldu kao engleski, nego da hrvatski ima služiti kao nastavni jezik. Uljudnomu postupku prema manjini na području višega školstva u Gradišću nima ni slijeda ni traga. Jednomu školaru dati učiti svoj materinski jezik kao tuđji jezik predstavlja upravo donju granicu na polju manjinskoga prava.«

Nepovoljno stanje u školovanju hrvatske djece na materinjem jeziku očituje se i u tome što se nastava i u nekim dvojezičnim školama vodi na njemačkom jeziku; diskriminacija je prisutna i tamo gdje broj školskih polaznika pada ispod normale određene za otvaranje razreda, odjeljenja i škola. Organizacioni zakon obaveznih škola (LGBL, Nr. 42/1969) po kojem svakom školskom okrugu s manjinskim (dvojezičnim) nastavnim jezikom mora biti dodijeljeno i školsko područje s državnim nastavnim jezikom, pruža mogućnost njemačkoj većini da u svako vrijeme po volji odloži o napuštanju jedne manjinske škole, bez da se pita manjina, jer dozvolu za zatvaranje daje zemaljska vlada nakon konzultiranja školskog savjeta (o tome govori i T. Veiter u »Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien-Stuttgart 1970., str. 680).

Položaj hrvatskog jezika je nakon odredbe Zemaljskog školskog savjeta od 19. 6. 1974. najteži u gimnazijama, jer je za slušanje materinjeg hrvatskog jezika kao nastavnog predmeta potrebno najmanje 24 zainteresiranih Hrvata — diskriminacija je očita, jer je istovremeno za učenje starogrčkog jezika potrebno samo pet učenika.

Bilo je pokušaja da se i naučno dokaže kako pohanjanje dvojezične nastave koči djecu u napredovanju i onemogućava im dobro savladavanje i jednog jezika. Tome je trebalo poslužiti i ispitivanje, provedeno u okviru OECD-a, o sposobnostima učenika dvojezičnih škola kompariranih s kontrolnom grupom djece s njemačkim materinjim jezikom.¹⁴

O svemu tome biti će više riječi u navedenom referatu.

Jezik u sudstvu

Naprijed citirani stav 3 čl. 7 jasno i nedvojbeno ukazuje da se hrvatski jezik treba upotrebljavati kao službeni uz njemački jezik u sudskim kotarima gdje se nalazi hrvatsko ili miješano stanovništvo. Da je to neposredno uporabna ustavna

¹³ Symposium Croaticon, Beč, 1974. g., str. 106.

¹⁴ Beiträge zur pädagogischen Psychologie 171/184, Beč, 1966, str. 127—141 (Die Begabungsreserven des Burgenlandes).

odluka sud je presudio u sporu Većeslava Gregorića 5. XII. 1956. godine, kada je odlučio da stranka austrijskog državljanstva koja pripada manjini, a u sporu je, ima pravo na upotrebu svog materinjeg jezika u neposrednom kontaktu sa sudom. Presuda je pravilno tumačila smisao odluke stava 3 čl. 7., no u daljnjoj praksi to tumačenje nije poštivano. U prilog takvoj tvrdnji govori nam i napis iz »Ognjišća«, koji prenosimo gotovo u cjelosti, a u kome se opisuju dva sudska spora u kojima sud nije prihvatio hrvatski kao službeni jezik uz njemački.

»U Gradišću je trajalo neko vrime, dokle se je pružila zato prilika, a to je bila jedna tužba uprave Esterhazyjevih imanj protiv jednog Hrvata na ispražnjavanje stana. Tuženomu dostavljena je tužba u nimškom jeziku. Tuženi je poslije ovoga javio parničnom sudcu (Prozesrichter) da će se kod prvog ročišta (1. Tagstzung) služiti hrvatskim jezikom dosledno članu 7. državnoga ugovora. Sudac je saopćio tuženomu, da ne zna hrvatski i da će zato pozvati na raspravu tumača, ako on (tuženi) zaista mezna nimški. Tuženi je otklonio raspravu s tumačem i predao predlog na odbijanje i isključenje sudca (Ausschließungs und Ablehnungsantrag) i tumača u hrvatskom jeziku s nimškim prevodom. U predlogu je tuženi otklonio (abgelehnt) sudskega tumača s obrazloženjem, da zadaća tumača ne more biti, da tumači iz jednog uredovnog jezika u drugoga. Tuženi je predao sudu još jedno pisanje u hrvatskom jeziku naime, »Navještenje parnice Republioi Austriji« (Streitverkündung). Tim da je sud u Železnom primio spomenute predloge, je hrvatski jezik-barem ča se tiče predlogov — priznat po ustavni propisi kot uredovni (sudski) jezik. Protiv izjave tužiteljevoga advokata, da tuženi zlobno (mutwillig) kani razvlačiti proces i da se zato služi hrvatskim jezikom premda dobro govori nemški, uložio je zastupnik tuženog ukog (Rüge) s obrazloženjem, da obrana ustavno garantiranoga prava nikad nije zlobna.

Ročište (Tagsatzung) pred sudom u Železnom je završeno tako, da je parnični sudac (Prozesrichter) odlučio poslati parnični akt (Prozesakt) s obzirom na predlog na isključenje i odbijanje zbog nepoznavanja hrvatskoga jezika na viši sud i je odgodio raspravu na neodredjeno vrime.

S drugim ovakovim slučajem se je bavilo kotarsko poglavarstvo u Železnom, komu je predana jedna hrvatska pisana molba za dozvolu održanja jednoga javnoga spravišća. Kotarsko poglavarstvo nije riješilo molbe pošto je bila pisana hrvatski. Protiv ove očite nezakonite i protuustavne odluke poduzeti su potrebni koraci.¹⁵

Da se ništa bitno nije promijenilo u tretmanu hrvatskog jezika kao službenog uz njemački, govori nam i spor Huberta Rešetarića, u toku koga je on postavio zahtjev da se spor vodi u duhu čl. 7 Državnog ugovora, tj. na hrvatskom jeziku. Ovaj zahtjev H. Rešetarić je postavio pred prvim (dr. Kirchauer) i pred drugim (dr. Hergović) sucem i oba su ga odbila s obrazloženjem da nema izvršnih zakona (Durchführungsgesetze) za provedbu odredaba Državnog ugovora (te zakone je po njihovu mišljenju dužna donijeti Savezna vlada). Sudac Hergović je na Rešetarićevu opasku, da on ne mora uzeti na znanje što nema provedbenih zakona odgovorio da si onda mora sam za drugu raspravu dovesti tumača. Rešetarićev je odgovor bio jasan — on je gradjanin Austrije, a ne stranac i traži da se na njega primjeni čl. 7. DU. Parnica je odgodjena.¹⁶

¹⁵ »Ognjišće« kalendar za 1957. god., str. 91—92.

¹⁶ »Hrvatske novine«, Gornja Pulja, 8. II. 1974. i 22. III. 1974., br. 6, 12, 15.

I Veiter u »Symposionu Croaticone«¹⁷ navodi da su mu poznati »slučaji da izvan rasprave pregovora sudac, ki vlada hrvatskim jezikom — a takvih nije malo — s hrvatskimi strankami, ki nerazumu nimški, po hrvatsku, a po ponovnom otvaranju rasprave protikolira na nimškom i predaje presudu na nimškom, ar mu ne dozvoljava pravna situacija, da se služi kot spisa hrvatskim jezikom«. Prema tome možemo zaključiti da se takvim odnosom prema izričitoj zakonskoj obvezi u čl. 7. neposredno odražava i odnos prema Gradišćanskim Hrvatima — odnos diskriminacije i potiskivanja i tamo gdje im je zakon trebao pružiti posebnu zaštitu.

Hrvatski kao upravno-službeni jezik

Austrijski Državni ugovor nigdje ne govori o upravnim i sudskim organima, već o upravnim i sudskim kotarima gdje mora hrvatski biti u upotrebi kao drugi službeni jezik. To podrazumijeva, da hrvatski jezik mora biti drugi uporabni jezik u kotarevima gdje je hrvatsko ili miješano stanovništvo, na svim institucijama koje se služe njemačkim kao službenim jezikom. Znači hrvatski jezik bi morao biti ravnopravan s njemačkim u pošti, na željeznici, općinskim i kotarskim službama i uopće u javnom životu.

Već u listopadu 1955. godine u povodu izdavanja okružnice koruške zemaljske oblasti o upotrebi slovenskog jezika kao uredovnog jezika u skladu s čl. 7. »Naš tajednik« piše: »Bila bi stara dob, kada bi i ured naše gradišćanske zemaljske vlade konačno izdao naredbu u istom smislu. Iako je poznato da kod nas u Gradišću sve ide polaganije i treba dulje vremena, ipak kaže od odgovornosti, kad se sve učini u svoju dob.«¹⁸

Od tada je prošlo gotovo 20 godina, a internih službenih naredbi i preporuka općinama za upotrebu hrvatskog kao upravno-službenog jezika u Gradišću nema, a kamoli zakonske potvrde da bi hrvatski jezik bio priznat kao upravno službeni u upravnim kotarevima sa hrvatskim i miješanim stanovništvom.

U skladu sa dosadašnjom diskriminacijom hrvatske manjine na tom području međunarodno priznatih i prihvaćenih obaveza, austrijska vlada u svojoj Noti između ostalog kaže: »... pitanje službenog jezika u Gradišću treba da bude razmotreno u okviru Komiteta za vezu sa predstavnicima hrvatske nacionalne grupe i da bude privedeno rješenju.«¹⁹

Znači međunarodna obveza treba biti tek razmatrana da bi bila »privedena rješenju«, a ne provedena u život. Zar to ne znači nakon dosta dugog perioda od 20 godina pokušaj revizije Državnog ugovora i to najavljen u službenom dokumentu austrijske vlade?

Topografsko obilježavanje i hrvatski jezik

Za oznake i natpise topografskog karaktera u Noti²⁰ se kaže slijedeće: »Od obaveza postavljenih čl. 7 Državnog ugovora jedino se u praksi još neizvršen pojavljuje dio st. 3 koji se odnosi na oznake i natpise topografskog karaktera. Namjera Austrije da ispuni ovu odredbu Ugovora došla je jasno do izražaja donošenjem Saveznog zakona od 6. VII. 1972. iz razloga koji su poznati i jugoslavenskoj Vladi, nije dosad bilo moguće sprovesti ovaj zakon«.

¹⁷ »Symposion Croaticone«, Beč 1974., str. 106.

¹⁸ »Naš tajednik«, Beč, br. 41 od 8. X. 1955.

¹⁹ Nota austrijske vlade 510.02.00 upućena vladi SFRJ 2. XII. 1974. god.

Ova izjava se odnosi na topografske oznake i natpise u Koruškoj a ne i za Gradišće, jer je prigodom donošenja spomenutog zakona bilo rečeno da će se za Gradišće zakon istog značaja naknadno donijeti. Do danas on nije donesen.

Diskriminacija hrvatske narodne manjine može se vidjeti na zemljopisnoj karti — nema upisanih hrvatskih imena za čisto hrvatska sela i hrvatske općine, a i geografski nazivi (za rijeke, planine i sl.) su isključivo na njemačkom jeziku. O dvojezičnim putokazima i oznakama na seoskim tablama u Gradišću nema ni govora — pokušaji koji su učinjeni na tom planu okvalificirani su kao ilegalni i u protivnosti s krivičnim zakonom. Da li se to može okvalificirati tako u odnosu na čl. 7. stav 3. postoje različita mišljenja (usporedi T. Veiter i J. Andrassy).

Vlasti su otklonile te »dodatke« i time je kratak period dvojezičnih topografskih natpisa bio završen.

Hrvatski jezik u sredstvima masovnog komuniciranja

Značaj sredstava masovnog komuniciranja u svakodnevnom životu nije potrebno posebno isticati. Za Gradišćanske Hrvate taj značaj se očituje na dva kolosjeka. S jedne strane, stalna poplava njemačkih masovnih medija koji prodiru u sve pore života, pogoduje tendencijama asimilacije i germanizacije, pogotovo, ako nema protuteže korištenja tih medija na materinjem jeziku manjine. Pored toga »mi (Gradišćanski Hrvati) nimamo ni mogućnosti, da austrijske masovne medije mobiliziramo. Ako se javu oni ki želju mašu asimilaciju, onda čedu to svake nimške novine rado donesti. Ako se mi od Kulturnoga društva pojavimo i kažemo: 20 ljet je tomu, da se je potpisao Državni ugovor i ništa se mi do sada za nas učinilo, to nam ni jedne velike nimške novine nečedu donesti. I tako se više manje zašuti cijela problematika i skrb nas Hrvatov ovde u Gradišću.«²¹

S druge strane pred sredstva masovnog komuniciranja koja koristi manjina, postavlja se zadatak, ne samo neutraliziranja takvih tendencija, već još više da svojim utjecajem pospješuju jačanje narodne svijesti i potiču manjinu na očuvanje i daljnje razvijanje vlastitih obilježja, prvenstveno jezika i kulture. O izdavačkoj djelatnosti Gradišćanskih Hrvata i njenom značaju za manjinu biti će govora u posebnom referatu ovog elaborata, a ovdje ćemo se osvrnuti samo na upotrebu hrvatskog jezika na radiju i televiziji. Možda bi bilo bolje reći na neupotrebu, jer je austrijski radio i televizija (ÖRF) odbio zahtjev Gradišćanskih Hrvata za vlastitim emisijama. Naime Gert Bacher, nedugo po dolasku na položaj generalnog intendant Austrijskog radija odgodio je zahtjev Gradišćanskih Hrvata za vlastite emisije s obrazloženjem, da će se to pitanje riješiti kada se postavi vlastiti studio za Gradišće. Konačni odgovor je međutim bio negativan.²²

Čudno je i neprihvatljivo takvo stanovište (pogotovo ako bi postajala dobra volja da im se u duhu čl. 7 Državnog ugovora pruži pravo da pod jednakim uvjetima s ostalim austrijskim državljanima sudjeluju u kulturnom ustrojstvu područja koja nastavaju) da nema mjesta ni vremena čak ni za najskromnije kratke emisije na hrvatskom jeziku, pored činjenice da austrijske radio stanice imaju tri, a televizija dva programa. Odbijanje emisije na hrvatskom jeziku od strane

²⁰ Nota austrijske vlade 510.02.00 upućena vladi SFRJ 2. XII. 1974. god.

²¹ Izvod iz govora predsjednika HKD dr. Ivana Müllera na generalnoj sjednici HKD 1. X. 1974 u Donjoj Pulji, Hrvatske novine, Matrštof, 4. X. 1974, br. 37.

ÖRF-a ne može se pravdati (na što se oni pozivaju) podijeljenim stavom među samim Hrvatima da li su takve emisije potrebne ili ne.

Gradišćanske Hrvate u uvjerenju, da se prema njima vrši određena diskriminacija po pitanju prava upotrebe hrvatskog jezika na radiju i televiziji, podržava i odluka ÖRF da emitira program za radnike na privremenom radu u Austriji, kao i činjenica da se na stranim jezicima odašiljaju emisije za turiste (svojevremeno je Hrvatima prigovoreno da njihov jezik i tako većina stanovništva ne razumije, pa bi to za većinu bio nekorisno iskorišten termin u sredstvima masovnog komuniciranja). U njihovu traženju podržala ih je i austrijska Liga za ljudska prava koja je na svom generalnom zasjedanju u Beču 9. IV. 1972. god. zaključila da »...apelira na ustavno nadležnu Saveznu vladu, da bi Narodnomu vijeću predložila odgovarajuće zakone za izvršenje čl. 7 Državnog ugovora u korist Gradišćanskih Hrvata i pri tom obratila pažnju i na madjarsku narodnu grupu Gradišća: da apelira nadalje na Austrijski radio da uvede — po primjeru već dugo postojećih slovenskih emisija u Radio Klagenfurtu — i u gradišćanski zemaljski program periodične emisije na hrvatskom jeziku...«²²

Austrijska vlada prema mišljenju izraženom u Noti 1974. smatra da se »obveza emitiranja posebnih programa na pojedinim jezicima ne može izvesti iz državnog ugovora«.

Iz prikaza tih nekoliko područja primjene prava koja su gradišćanskim Hrvatima i Slovencima u Koruškoj i Štajerskoj kao posebno zaštićenim manjinama garantirana na osnovu Državnog ugovora proizlazi da Austrija nije zaštitila te manjine od diskriminacije i da nije donijela odgovarajuće odluke potrebne za provedbu posebne manjinske zaštite, što za pripadnike manjine ujedno znači i kršenje temeljnih ljudskih prava.

Problemi Gradišćanskih Hrvata jasno ukazuju da austrijske najviše zakonodavne i upravne institucije napuštaju malo po malo tretiranje manjinskih problema kao političkog pitanja Austrije i njenih međunarodnih obveza. U takvoj, gotovo novoj konstelaciji političkih odnosa pretvara se manjinsko pitanje od političkog u stranačko, što objektivno utječe na znatno slabljenje, podvajanje i međusobno sukobljavanje vodećih snaga te hrvatske manjine, a što rezultira čitavim nizom neriješenih pitanja Gradišćanskih Hrvata.

Sažetak

Diskriminacija gradišćanskih Hrvata kao narodne manjine u Austriji

Gradišćanski Hrvati su prolazili kroz različite etape u svojoj borbi za nacionalni integritet i očuvanje nacionalne samosvojnosti. Svaka etapa je na svoj način ostavljala pečat u njihovu razvitku i na određeni način utjecala na njihov položaj u sklopu većinskog naroda.

1919. godina i Mirovna konferencija u Saint-Germainu sa svojim odlukama bila je sudbonosna za daljnji razvoj Gradišćanskih Hrvata. Odbačena je ideja o stvaranju Koridora koji bi povezivao slavenske narode od Jugoslavije do Čehoslovaške. 1921. g. pro-

²² Veiter Theodor, *Das Recht der Volksgruppen...*, Wien-Stuttgart 1970, str. 737 i Hrvatske novine, Eisenstadt, br. 26 i 29, 27. VI. 70 i 18. VII. 1970.

²³ Das Menschenrecht, Wien, JG. 1972.

veden je plebiscit na kome se stanovništvo područja razgraničenja izmedju novonastalih država Austrije i Madjarske trebalo opredijeliti u sklopu koje države žele nadalje egzistirati. Pri tom su i madjarska i austrijska propaganda bile vrlo aktivne. Za Gradišćanske Hrvate koji žive u Burgenlandu — novoj pokrajini Austrije — nastali su novi problemi, jer je pokrajina ostala bez svojih prirodnih ekonomskih centara — Sopronja, Kisege i Sombatelja, te dolazi do jačeg iseljavanja Gradišćanskih Hrvata u prekomorske zemlje.

Period nacizma za Gradišćanske Hrvate je posebno teško razdoblje. Osim što je pokrajina Burgenland ukinuta i podijeljena izmedju Štajerske i Donje Austrije, vrši se i otvorena germanizacija i denacionalizacija, te progon onih koji nastoje da manjina sačuva svoju nacionalnu svijest.

Poslije rata, umjesto smirenja, Gradišćanski Hrvati imaju period neizvjesnosti, budući da je njihova egzistencija u Austriji dovedena u pitanje i to zbog mogućnosti da Gradišće postane nova domovina njemačkih izbjeglica iz susjednih zemalja Austrije.

1955. godina otvara novu stranicu u historiji Gradišćanskih Hrvata. Te godine sklopljen je Državni ugovor kojim je riješen status Austrije kao nezavisne demokratske države. Za slovensku i hrvatsku manjinu u Austriji, značajno je, da ih se izričito spominje u članu 7. Državnog ugovora koji je obvezao Austriju da manjinama pruži ravnopravni razvitak sa svim ostalim stanovnicima Austrije, te da im osigura potrebne uvjete koji će im omogućiti da i nadalje zadrže i održavaju svoja obilježja narodne pripadnosti.

20 godina nakon potpisivanja Državnog ugovora je dovoljno dug period da se mogu donijeti određeni zaključci o tome kako Gradišćanski Hrvati ostvaruju svoja Državnim ugovorom garantirana prava u cilju zaštite i očuvanja nacionalne samosvojnosti, te kako se u odnosu na njihove potrebe i prava postavlja većinski narod.

Jedno od osnovnih obilježja svake narodne manjine je i njihov materinji jezik. Prema tome odnos većinskog naroda prema jeziku manjine i mogućnostima njegove upotrebe u javnom životu predstavlja značajan indikator sveopćeg odnosa većinskog naroda prema nacionalnim manjinama u svojoj zemlji. Ako analiziramo taj odnos prema jeziku Gradišćanskih Hrvata možemo konstatirati da nema govora o jezičnoj ravnopravnosti hrvatskog i njemačkog jezika u područjima gdje živi hrvatsko odnosno miješano stanovništvo, iako samo ravnopravnost i jednak tretman jezika manjine s jezikom većine pruža osnovu za skladan i nesmetan razvitak dotične manjine. Hrvatski jezik je u Gradišću funkcionalno manje vrijedan od jezika većine tj. njemačkog, a njegovo nipodaštavanje se očituje i u pokušajima da ga se proglašuje arhaičnim sa mnoštvom dijalekata, a bez jedinstvenog književnog jezika, jezikom koji nema izraza za mnoge moderne pojmove i tome slično. Vrlo je malo onih koji priznaju da je znanje dva jezika prednost koja omogućava šire poznavanje različitih kultura, a time i obogaćivanje vlastite kulturne baštine.

Iako i Državni ugovor upotrebi jezika manjina u javnom životu posvećuje dosta pažnje, naročito u stavu 3 čl. 7. može se zaključiti na osnovu evidentnih činjenica da je Austrija učinila vrlo malo na ispunjavanju svojih obveza prema manjinama, a koje proizlaze iz Državnog ugovora. Vrlo suptilna diskriminacija Gradišćanskih Hrvata i njihovog jezika, koja se provlači od Zakona o stručnom osposobljavanju odgojitelja i odgojiteljica u dječjim vrtićima, preko diskriminacije hrvatskog jezika u sustavu školstva, svoju kulminaciju doživljava u potpunom ignoriranju obveza koje proizlaze iz Državnog ugovora. Hrvatski jezik (a time i Gradišćanski Hrvati kao manjina) je diskriminiran i potiskivan i tamo gdje postoji izričita zakonska obveza za Austriju da jezik manjine prihvati kao drugi službeni jezik. Zbog toga nije nimalo čudno da su se vodili sudski sporovi u kojima su stranke tražile, a nisu uspjele ostvariti svoje pravo na upotrebu hrvatskog jezika kao ravnopravno važećeg njemačkom, što ne postoje dvojezične topografske oznake, što se ne tretira jezik Gradišćanskih Hrvata kao upravno službeni jezik u upravnim kotarevima s hrvatskim, odnosno miješanim stanovništvom, a da se i ne govori o argumentima s kojima se odbija zahtjev Gradišćanskih Hrvata za upotrebu njihovog jezika na radiju i televiziji, tj. sredstvima masovne komunikacije.

Na kraju može se reći: Sva ta pitanja koja su ostala neriješena i nakon 20 godina od potpisivanja Državnog ugovora, kao i pojedine akcije (kao napr. popis stanovništva posebne vrste koji se namjerava provesti) ukazuju na činjenicu da u Austriji ne postoji dobra volja da se manjinama omogući normalan razvitak u duhu proklamiranih i Državnim ugovorom prihvaćenih međunarodnih obveza, već naprotiv da se želi čim prije prestati tretirati manjinsko pitanje kao političko pitanje Austrije.

Summary

The Burgenland Croats

The Burgenland Croats had lived through various stages in their struggle to preserve their national integrity and identity. Every stage left its mark in their development and in a certain manner affected their position in relation to the ethnic majority.

The year 1919 and the peace conference at Saint Germain were ill-fated for the future of the Burgenland Croats. The conference rejected the idea of creating a corridor stretching from Yugoslavia to Czechoslovakia to link the Slav peoples. In 1921 a plebiscite was held at which the populations living in the areas of demarcation between the new-born states of Austria and Hungary were to choose the country in which they wanted to live. The Hungarian and Austrian propaganda campaign was intense. The Croats living in Burgenland — a new province in Austria — were faced with new problems since the province had lost its natural economic centres, Sopron, Köszeg and Szombathely, so that more Burgenland Croats began to emigrate overseas.

The Nazi period was extremely harsh for the Burgenland Croats. Not only was the province of Burgenland abolished and divided between Styria and Lower Austria, but germanisation and denationalisation were also ruthlessly pursued and everybody who wanted the minority to preserve its national consciousness was persecuted.

After World War Two, instead of entering upon a period of tranquillity the Burgenland Croats lived in uncertainty since their existence in Austria was threatened by the possibility of Burgenland becoming the new home for German refugees from the neighbouring countries.

The year 1955 turned a new leaf in the history of the Burgenland Croats. This was the year of the conclusion of the State Treaty that solved the status of Austria as an independent and democratic state. As far as the Slovene and Croat minorities in Austria are concerned, it is significant that they are expressly mentioned under Article 7 of the State Treaty whereby Austria is obligated to ensure the minorities the same rights on equal terms as enjoyed by all other Austrian nationals as well as the necessary conditions for the preservation of the attributes of their ethnic status.

Twenty years that have elapsed since the signing of the State Treaty is a sufficiently long period to make possible a judgment on the manner in which the Burgenland Croats have enjoyed their rights, guaranteed under the State Treaty with a view to protecting and preserving their national identity, and on the attitude of the ethnic majority towards their needs and rights.

One of the basic attributes of every national minority is its mother tongue. Therefore the position taken by the ethnic majority to the language of the minority and its use in public life is an important indication of the general attitude of the majority to the national minorities in its own country. An analysis of this attitude to the language of the Burgenland Croats makes clear that there is no equality of the Croat with the German language in the areas where the Croat or mixed populations live, though only equality and the same treatment of both the minority and the majority languages provides a basis for a consistent and unimpeded development of a particular minority. Functionally the Croat language in Burgenland is less valued than the language of the majority, i.e. German, and this belittling attitude is reflected in the attempts to make it look archaic with a multitude of dialects, without a common standard form, a language lacking terms for many modern ideas, and the like. There are very few who admit that a knowledge of two languages is an advantage enabling one to study different cultures with a view to enriching one's own cultural heritage.

Thus the State Treaty places considerable emphasis on the use of the minority languages in public life, especially under its Paragraph 3, Article 7. Judging by evident facts Austria has done very little to fulfil her obligations to the minorities arising from the State Treaty. A very subtle discrimination of the Burgenland Croats and their language ranging from the Act on the training of the educational personnel in kindergartens to the discrimination against the Croat language in schools, reaches its culmination in a complete disregard for the obligations stemming from the State Treaty. The Croat language (including the Burgenland Croats as the minority population) is discriminated against and ignored even in those cases where there is an explicit legal obligation on the part of Austria to accept the minority language as the second official language. No

wonder so many people went to law asking in vain for the recognition of their right to use the Croat language as equal with the German, and arguing against the non-existence of bilingual topographical inscriptions as well as protesting against the refusal to accept the language of the Burgenland Croats as the administrative official language in the administrative districts with the Croat or mixed populations. Better not mention the arguments advanced against the demands of the Burgenland Croats for the use of their language on the radio and TV, i.e. in mass media.

The conclusion to be made is as follows: all these problems that have remained unsolved even twenty years after the signing of the State Treaty as well as individual actions (e.g. the envisaged census of »a special kind«) point to the fact that there is no good will in Austria to enable the minorities to develop normally in the spirit of the stated international obligations assumed under the State Treaty, but that, on the contrary, there is a tendency to stop treating as soon as possible the minority question as an Austrian political question.

UDK 323.15(436.5=863)

Dr. Tone Zorn

O Slovencih na avstrijskem Štajerskem

Za presojo avstrijskih pogledov na slovensko vprašanje in dobro voljo po zagotovitvi narodnostnih in jezikovnih pravic svojim državljanom slovenskega jezika, še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Dejstvo, da niso bili zanje na podlagi člena 7 avstrijske državne pogodbe po dvajsetih letih sprejeti nobeni zaščitni ukrepi iz območja navedenega člena, daje naši presoji še posebno veljavo, saj ne le prikazuje avstrijsko manjšinsko politiko v določenem območju, temveč tudi njene splošne težnje na manjšinskem področju. Pri tem je znano stališče Avstrije, da za štajerske Slovence veljajo nekatera določila senžermenske mirovne pogodbe,¹ ki so bila s podpisom avstrijske državne pogodbe dejansko derogirana že leta 1955! Odnos do štajerskih Slovencev pa še posebej očrtuje trditev avstrijske note izročene Jugoslaviji z dne 2. decembra 1974, da se manjšinski problem na Štajerskem vse do danes ni postavljaj.² Da temu ni tako, na primer priča po zmagi nad nacizmom vrsta nastopov slovenskega življa na območju avstrijske Radgone, na katerih so štajerski Slovenci terjali svoje narodnostne pravice.³ Značilno je, da omenjena avstrijska nota štajerskih Slovencev ne omenja, ter na splošno govori o manjšinah in ne z državno pogodbo definirani slovenski manjšini. Tako avstrijska uradna politika kakor stališče vodilnih političnih strank so si danes edina v tem, da slovensko štajersko vprašanje ne bi smelo priti v tekst državne pogodbe.⁴

Obmejni del Štajerske na katerem živijo Slovenci zajema predvsem območja mesta Radgona/Radkersburg (takoimenovani radgonski trikot) ter območji Lučan/Leutschach in Sobote/Soboth. Nakazano območje je bilo tudi predmet razprav na povojnih konferencah za sklenitev avstrijske državne pogodbe in kot tako tudi prišlo v zaščitna manjšinska določila pogodbe o obnovi neodvisne in demokratične Avstrije iz leta 1955.⁵ Značilno pa je, da je že prva avstrijska republika skušala zabrisati obstoj štajerskih Slovencev, saj jih šteje leta 1934 komajda omenja in še to z zbirnimi podatki po posameznih političnih okrajih. Politiko brisanja slovenskega življa je po letu 1938 nadaljeval tretji rajh, ki se je pri tem poslužil podobne delitve slovenskega življa kot je še danes najdemo na avstrijskem Koroškem, namreč na takoimenovane »Wenden« in na Slovence.⁶ Po drugi sve-

¹ Dokument odbora za odpravo rasne diskriminacije OZN, dok. CERD/C/R.50/Add 6 z dne 8. avgusta 1973.

² Avstrijska verbalna nota z dne 2. decembra 1974 izročena Jugoslaviji, Zl. 510.02.00/300-6/74.

³ Prim. Koledar zgodovine KPJ — ZKJ, Ljubljana 1969.

⁴ Gl. Theodor Veiter, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich, Wien-Stuttgart 1970, 258.

⁵ Memorandum vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije o Slovenačkoj Koroškoj, pograničnim slovenačkim delovima Štajerske i Gradiščanskim Hrvatima, Beograd (1949).

⁶ Tone Zorn, Prispevek k ljudskemu štetju leta 1939 na Zgornjem Štajerskem. Časopis za zgodovino in narodopisje (nova vrsta), Maribor 1971, št. 2, 329—335.

tovni vojni te delitve v nasprotju z avstrijsko Koroško na Štajerskem ne nademo več, dejstvo, ki kaže na njeno nekdanjo skonstruiranost. Za odnos oblasti do slovenske manjšine na Štajerskem je sedaj značilno, da v uradni objavi štetja leta 1951 Slovencev ne najdemo, ampak je del Štajercev slovenskega jezika vpisan v rubriko ostali »neznani« (299 oseb). Da je prav pri tem štetju prišlo do pritiskov na manjšino, priča dejstvo, da so v občini Dedonci/Dedenitz, kjer so našli največ oseb slovenskega jezika, župan in občinski svetovalci protestirali pri pristojnih oblasteh, češ da so jezikovni podatki štetja napačni, ker da se prebivalstvo iz političnih vzrokov odreka pripadnosti slovenstvu.⁷ Značilno je, da se je kljub kasnejšemu protestu predstavnikov občine med 116 občanmi vsega 14 prišlo k nemškemu občevelnemu jeziku, ne glede na to pa je očitno, da so oblasti uporabile nakazani protest za črtanje slovenskega življa pri uradni objavi podatkov tega štetja. Za vrednotenje dotedanjih in kasnejših štetij je značilno, da so 1939 leta našli v tem kraju vsega 48 oseb slovenskega jezika, da pa je 1951 leta naraslo to število na 102. Podoben primer je občina Žetinci/Sichelsdorf, kaj naj bi 1951 leta Slovencev sploh ne bilo, vendar pa so 1939 leta našli 189 oseb slovenskega jezika. Po jezikovnih podatkih štetja leta 1961 pa bi se na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru zmanjšalo število Štajercev slovenskega jezika na 229 od tega v okraju Radgona 135 in Lipnica 89.⁸ Leta 1971 so po sumarnih podatkih na celem Štajerskem v jezikovnih kategorijah s slovenisch našli 1684 oseb slovenskega jezika.⁹

V marsičem zavrača jezikovne navedbe dotedanjih avstrijskih popisov vir iz leta 1951, ki v nasprotju z uradno statistiko opozarja na prisotnost 9.700 oseb slovenskega jezika na celotnem avstrijskem Štajerskem, od tega večji del »v okraju Radgona«.¹⁰ Za spoznavanje asimilacijskega pristopanja oblasti do manjšine pa je značilna razprava v štajerskem deželnem zboru junija 1959 leta, med katero je bilo poudarjena težnja po krepitvi nemštva na obmejnem avstrijsko-jugoslovanskem prostoru, torej tam, kjer živi slovenska skupnost. Značilen je bil na seji protest proti temu, da se sploh govori o vprašanih tega prostora, opozoriti pa je tudi na izjavo takratnega deželnega glavarja Josefa Krainerja, po kateri so Štajerci v srečnem položaju, da jim ni treba »v kakršnikoli obliki« izpolniti obvez državne pogodbe, ker da število tistih, ki govore »slovensko« bi se dalo prešteti na prste ene roke. Ob tem pa je še pokazal na politično ozadje takratnega zamlčevanja manjšinskega vprašanja.¹¹

Tako kot na avstrijskem Koroškem, je tudi na štajerskem obmejnem prostoru vidno delovanje raznih nemških nacionalnih društev, med katerimi še posebej izstopa Alpenländischer Kulturverband Südmark (AKV Südmark). Društvo nastopa kot neposredni naslednik predvojnega in nacifiziranega društva Deutscher Schulverein Südmark; ob njegovi ustanovitvi leta 1952 pa so tudi poudarili, da

⁷ Ernst Erker u. Manfred Straka, Die volkspolitische Lage in steirischen Grenzland. Lot und Waage, Rundbrief des Alpenländischen Kulturverbandes Südmark, št. 2, 1963, 6.

⁸ Več o tem: Tone Zorn, Zamejski Slovenci v avstrijskem delu Štajerske po podatkih ljudskih štetij 1951 in 1961. Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, Ljubljana, 1967, zv. 1, 54—55 in tam cit. lit.; poleg tega še Franz Riedl, Die Ungarndeutsche, 21. januar 1973, št. 2.

⁹ Statistische Nachrichten, Wien, 1973, 8.

¹⁰ Walter Neunteufel v Die steirische Bevölkerung, Graz 1951, 69.

¹¹ 34. Sitzung des Steierm. Landtages, IV. Periode, 617.

se bo društvo zavzemalo za »iste cilje (kot Deutscher Schulverein Südmark), prilagojene današnjemu času».¹²

Med nalogami je AKV Südmark omenjajo obrambo narodnostnega prostora. Pravila društva zajemajo dalje utrjevanje narodnega prostora (Volksboden). Še posebno pozornost posveča društvo mladini.¹³ Povezanost sedanjega društva s predvojnimi kaže tudi dejstvo, da so pri njegovi ustanovitvi leta 1952 sodelovali sodelavci predvojne organizacije. O dejavnosti društva priča dejstvo, da je društvo ustanovilo vrsto podružnic na obmejnem štajerskem prostoru, kjer žive tudi Slovenci. Posebna skrb AKV in podobnih društev pa velja šolam na obmejnem področju. Tako je znano, da ima, vključno s šolo v koroškem Potoku pri Labotu/Bach bei Lavamünd, pokroviteljstvo nad 27 šolami 28 različnih društev, poleg njih pa tudi razne šole. Med društvi najdeno tudi razna študentska društva, poznamenovanja s kraji v osrednji Sloveniji (p. c. B! Allemania Marburg zu Graz ter Akad B! Carniola, Graz).¹⁴

Povzetek

O Slovencih na avstrijskem Štajerskem

Za presojo avstrijske pripravljenosti izpolniti določila člena 7 avstrijske državne pogodbe še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Tako niso bili do sedaj sprejeti nobeni zaščitni ukrepi na podlagi tega člena, po drugi strani pa stoji uradna Avstrija na stališču, da slovensko manjšinsko vprašanje na Štajerskem sploh ne obstaja. Ob tem skuša članek kritično pretresti dostopne jezikovne podatke dosedanjih ljudskih štetij na prizadetem ozemlju ter opozarja na prizadevanja po statističnem zmanjševanju števila pripadnikov slovenskega jezika. Posebej je v članku omenjene delovanje nemško-nacionalnih organizacij na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru.

Summary

The Slovenes in Austrian Styria

The attitude of the Austrian Republic towards Styrian Slovenes is highly symptomatic for the evaluation of the Austrian willingness to implement the provisions of Article 7 of the Austrian State Treaty. On the one hand, no protective measures have been adopted hitherto, and on the other, the official Austria is taking the view that the Slovene minority problem in the border region of Styria simply does not exist. The author makes a critical analysis of available linguistic data resulting from past censuses in the controversial area and draws attention to attempts at statistically reducing the number of the Slovene-speaking population. The activity of German nationalist organisations in the Austrian territory bordering on Yugoslavia is also mentioned.

¹² »Deutscher Schulverein — Südmark« in njegovi nasledniki v drugi avstrijski republiki. Slovenski vestnik, Celovec, 5. februar — 25. marec 1960, št. 6—13.

¹³ Glej vsakokratno objavo programa društva v njegovem glasilu Lot und Waage, Graz.

¹⁴ Prav tam.

GRADIVO

Prilog Našemu Tajedniku od 26. novembra 1955

Priloga 1

SPOMENICA HKD-a

Donašamo potpuni tekst spomenice, ku je HKD u Gradišću stavilo saveznoj vladi u Beču i našoj zemaljskoj vladi u Zeleznu o želja i zahtjevi hrvatske narodne manjine u Gradišću, izradjenji na temelju austrijskoga državnoga ugovora, član 7.

NA AUSTRIJSKU SAVEZNU VLADU BEC, I., BALLHAUSPLATZ

Gledeć na to, da je austrijski državni ugovor dne 27. jula 1955. stupio na snagu i gledeć na to, da su u članu 7 austrijskoga državnoga ugovora sadržane različne naredbe o pravi slovenske i hrvatske manjine u Austriji, ima Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću čast, da preda austrijskoj saveznoj vladi slijedeću

SPOMENICU

i prosi, da ispita temeljito od društva razložene želje i prijedloge i da naredi legislativne i upravnotehničke mjere, ke iz toga rezultiraju.

I.

Do sada nije postojala u Austriji nijedna vlast, čija zadaća bi bila da se brine za u državi živeće jezične manjine. Niti kod saveza niti kod saveznih zemalj bilo je službenih mjestov, kamo su se mogli pripadnici manjin ili njihovi zastupnici obratiti, da se posluhu njihove opravdane želje i brige. Istina, postojao je, a postoji možda i još nadalje, u uredu saveznoga kancelara — vanjski posli — jedan manjinski referat. Ali njegov djelokrug je više manje ostao zakrit svim pripadnikom manjin. Kontakt s manjinami ovi referat nije održavao. Njegove zadaće, kako izgleda, bile su pred svim statistične naravi. Radi toga je bio položaj manjin usprkos svim dobromišljecim ustavnim zakonom i naredbama mirovnoga ugovora nezadovoljavajuć. Istoga mišljenja bio je i pokojni savezni predsjednik dr. Karl Renner, kad je u oktobru 1950. prilikom jedne audijencije izjavio: »Situacija je nezadovoljavajuća i postavljanje jedne komisije za narodnost kao manjinski referat je potribno«.

Da bi se u budućnosti takovi nedostatki isključili, neka se uredu referati za manjine.

Radi toga predlaže Hrvatsko Kulturno Društvo:

- a) postavljanje referata za manjine u uredu saveznog kancelara i
- b) postavljanje referata za manjine kod nadležnih zemaljskih vladov.

Djelokrug ovih referatov bio bi skupni: pripravljanje i provedjenje svih zakonskih i upravnotehničkih mjerov, ke su potribne za izvršenje naredbov člana 7 austrijskoga državnoga ugovora po duhu i slova; Djelokrug referata u uredu saveznoga kancelara leži na saveznom području, a onoga kod zemaljske vlade na pokrajinskom području.

O sastavljenju ovih referatov glasi naše stanovišće ovako:

k a) Referat u uredu saveznoga kancelara:

Referat je neposredno podređen saveznomu kancelaru. Peljač referata je jedan od savezne vlade imenovan akademski naobražen činovnik, komu ima da asistira kao činovnik (sekretar) po jedan pripadnik hrvatske i slovenske manjine. Obadva činovnici neka budu akademičari. Ovim trim činovnikom ima se dodati kao savjetodavni organ jedan manjinski odbor, komu imaju pripadati po dva zastupnici Gradišćanskih Hrvatov i Koruških Slovencev kao i po jedan zastupnik dvih najvećih u Narodnom savjetu zastupanih strankov. Pred imenovanjem referenta u činovničkom stanju i njegovih dvih sekretarov imaju se čuti mjerodavne organizacije manjin. Pripadnici manjinskoga odbora bit čedu imenovani od organizacijov manjin, zastupnici strankov od političkih strankov.

k b) Referat kod zemaljske vlade:

Referati su podređeni zemaljskim poglavarom direktno. Peljač svakoga referata je jedan od zemaljske vlade imenovan akademski naobražen činovnik, ki mora u Gradišću

biti pripadnik hrvatske narodne grupe. Kao savjetodavni organ ima se dodati referentu jedan manjinski odbor, ki se u Gradišću ima sastaviti od četirih zastupnikov Gradišćanskih Hrvata kao i od pojedinoga zastupnika od dvih najvećih u zemaljskom saboru zastupanih strankov. O imenovanju referenta i njegovoga odbora valja to, ča se je k a) referat u uredu saveznoga kancelara, reklo.

II.

Jasno opisane djelokruga referata kod savezne vlade i onih kod zemaljskih vladov rezultira iz bližih naredbov člana 7 austrijskoga državnoga ugovora.

K ovomu glasi stanovišće Hrvatskoga Kulturnoga Društva:

K točki 1 člana 7:

Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću ustanovljuje, da su jezične manjine u Austriji i do sada jur imale pravo na vlastite organizacije, spravišća i štampu u svojem vlastitom jeziku.

K točki 2 člana 7:

Ča se tiče elementarnoga podučavanja mora se načelno ustanoviti, da se mora podučavanje u hrvatski osnovni škola vršiti u hrvatskom jeziku. Početo od drugoga školskoga ljeta će se zapeljati i podučavanje u nimškom jeziku, ko će se pak daljeiduć proširiti. Pri podučavanju ima se zeti obzir na metodiku dvojezične pouke, da po istupljenju iz škole svako prosječno nadareno dite more i mora vladati kako nimškim tako i hrvatskim jezikom u zadovoljavajućoj mjeri u riči i pismu. Da se postigne ov cilj, bit će reformiranje postojećih nastavnih planov neophodno potribno.

U svi gradišćanski glavni škola, ke poišćuje najmanje pet školarov hrvatskoga materinskoga jezika, ima se hrvatski jezik upeljati kao obligatorni nastavni predmet za svehrvatske školare, ukoliko to do sada još nije slučaj. Svim onim školarom nimškoga ili koga drugoga materinskoga jezika, ki se hoće učiti hrvatski jezik na mjesto koga drugoga tudjega jezika, mora se dati za to mogućnost.

Isto tako je na svi gradišćanski trgovački škola, na obrtni, seljački i domaćinski produžni škola za svu dicu hrvatskoga materinskoga jezika, ako iznaša broj dice pet, hrvatski jezik obligatan predmet s obzirom na njihovo zanatno izobraženje.

S obzirom nato, da podizanje jedne vlastite hrvatske sridnje škole u Gradišću o v č a s nije moguće, potribuje Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću, da se odmah upelja hrvatski jezik u svi gradišćanski srednji škola kao nastavni predmet i to u istom broju ur, kako kod svih tudjih jezikov, ki se do sada u Gradišću podučavaju. Provedjenje ove mjere je naročito iz zgleđanja na potpuno obistinjenje naredbov slijedeće točke 3 člana 7 bezuvjetno potribno, budući da se na sridnji škola izobrazuje većina budućih činovnikov. Iz provedjenja naredbov točke 3 člana 7 će se naime pokazati znatna potriboća u dvojezični činovnici u svi grana uprave i pravosudja.

U Gradišću ne postoj ovčas niti jedna preparandija za učitelje i učiteljice, samo jedna vjerska škola za učiteljice u Zeleznju. To je za gradišćanski učiteljski naraštaj povezano s mnogo štete. Potribno je, da se od strani saveza počne čim prije s podizanjem jedne državne preparandije za učitelje i učiteljice u Zeleznju. Gradišćanski Hrvati su u podizanje jedne državne preparandije za učitelje i učiteljice u Zeleznju osebito zainteresirani, budući da bi u ovom zavodu bilo jamčeno jednako izobraženje potribnoga hrvatskoga učiteljskoga naraštaja. Do postavljenja jedne posebne zgrade za državnu preparandiju za učitelje i učiteljice more se s postepenom izgradnjom ovoga zavoda već sada tako započeti, da se već u školskom ljetu 1956/57. u novoizgradjenoj saveznoj gimnazijalki u Zeleznju osnuje prvi razred preparandije za učitelje i učiteljice. Prostorije za ov cili su dane.

Da se učiteljski naraštaj za hrvatske škole u Gradišću postavi u položaj, da bude mogu ispuniti svoje zadaće, držimo za potribno, da se na preparandizja za učitelje i učiteljice mimo obligatnoga podučavanja hrvatskoga jezika kao nastavni predmet podučava u povoljnoj mjeri u četvrtom i petom razredu i metodika dvojezičnoga podučavanja.

Za školare i školarice nehrvatskoga materinskoga jezika, ki su si hrvatski jezik kako tudji jezik izibrali, otpada kao izjednačenje podučevanje u kom drugom tudjem jeziku.

U svi škola, u ki se podučava hrvatski jezik kako za školare hrvatskoga tako i za školare koga drugoga materinskoga jezika, ima se hrvatski jezik na dva načine poduča-

vati, ar donajaju školari hrvatskoga materinskoga jezika druge temelje za to, nego dica koga drugoga materinskoga jezika.

U budućnosti smidu na hrvatski škola u Gradišću samo takovi učitelji podučavati, ki su položili ispit zrelosti u hrvatskom jeziku s uspjehom. Za definitivno namješćenje potriban je ispit sposobnosti u hrvatskom jeziku po postojeći propisi za ov ispit pred jednom posebnom sekcijom jedne za ov posao predvidjenje ispitne komisije. To isto valja za učitelje, ki podučavaju hrvatski jezik kao nastavni predmet na drugi gradišćanski škola.

One učiteljske osobe, ke već podučavaju na hrvatski škola, moraju do 31. 12. 1958. položiti dodatni ispit iz hrvatskoga jezika.

Dječje čuvarnice u hrvatski općina imaju se peljati u hrvatskom jeziku. Odgojni personal mora vladati obadvimi jeziki.

Gledeć na to, da se u točki 2 člana 7 statuira jedno posebno odjelenje školske nadzorne oblasti za hrvatske škole, postavlja se potriboća izgradnje jednoga posebnoga odjelenja zemaljskoga školskoga savjeta u Gradišću. Peljać toga kod ureda zemaljske vlade osnovanoga referata za manjine ima pripadati zemaljskom školskom savjetu s mjestom i glasom.

Za uspješno školsko nadziranje bit će potribno, da se hrvatske osnovne škole oddilu od sadašnjih školskih nadzornih kotarov i združuju dva posebne hrvatske školske nadzorne kotare, i to jedan za kotare Niuzalj, Železno, Matrštof i jedan za kotare Gornja Pulja, Borta i Novi Grad. Vrhovno nadzorništvo pelja hrvatski zemaljski školski nadzornik, ki istodobno nadzira i podučavanje hrvatskoga jezika na svi drugi gradišćanski škola.

Gledeć na vjeronauk more se reći, da se ima u svi škola Gradišća, u ki se podučava vjeronauk, hrvatskoj dici predavati u materinskom jeziku, ako iznaša broj dice pet.

Potribne podloge za reformiranje nastavnih planov za hrvatske škole, kao i za podučavanje hrvatskoga jezika na drugi škola, ima izraditi jedna posebna komisija za nastavni plan.

Za održavanje ispitov sposobnosti za podučavanje u hrvatskom jeziku i za podučavanje hrvatskoga jezika drugi škola u Gradišću ima se u okviru postojeće ispitne komisije postaviti jedna posebna hrvatska sekcija.

K točki 3 člana 7:

Ov član ustanovljuje, da je hrvatski jezik u upravni kotari Gradišća dodatno k nimeškomu pripušćan kao uredni jezik.

S obzirom na izričiti manjak u dvojezični činovnici imaju se predaje u hrvatskom jeziku primiti, ali se more njihovo pismeno izvršenje obavljati do 31. 12. 1958 u nimeškom jeziku.

Vlasti, ke dolazu u pitanje, imadu zadaću, da stoji do ovoga časa dosta dvojezično naobraženih činovnikov na raspolaganje.

Manjinski referati kod ureda saveznoga kancelara i kod zemaljskih vladov kako i njim pridati manjinski odbori imadu s prikladnimi prijedlogi na saveznu i zemaljsku vladu kao i na korporacije javnoga prava za to skrbiti, da s daljeidućom izobrazbom dvojezičnih činovnikov kod svih saveznih i zemaljskih vlasti, kod eksekutive, kao i kod korporacijov javnoga prava u dvojezični kotari i općina bude stao potribni broj dvojezičnih činovnikov na raspolaganje.

Pri ustanovljenju autentičnih imen i natpisov topografske naravi u dvojezični kotari i općina moraju se u obzir zeti imena i natpisi, ke je ustanovila jedna komisija Hrvatskoga Kulturnoga Društva u Gradišću.

K točki 4 člana 7:

U budućnosti će biti potribno, da se državnomu referatu za narodnu prosvjetu pridoda i jedan referent za gajenje hrvatskoga narodnoga i kulturnoga dobra.

Gledeć diozimanja na upravni i sudbeni ustanova ustanovljujemo, da su nam ova prava bila ustavno garantirana, ali njevo provedjenje u praksu zbog velikega manjkanja dvojezičnih činovnikov — pred svim kod sudbenih oblasti — nije bilo jamčeno. Da se odstrani ov nedostatak pokazujemo na naše prijedloge k točkam 2 i 3 člana 7 državnog ugovora.

K točki 5 člana 7:

Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću pozdravlja prepoved djelovanja organizacijov, ke imadu za cilj, da zamu hrvatskomu i slovenskomu stanovničtvu njihovo svojstvo i prava kao manjina.

U pripadajućoj provednoj naredbi mora se ali jasno ustanoviti, ko djelovanje ima za posledicu takovu prepovid od strani direkcije za sigurnost na prijedlog manjinskoga referata.

III.

Hrvatsko Kulturno Društvo u Gradišću si je svisto poteškoć, ke ćedu provedjenje člana 7 državnoga ugovora kao i ispunjenje na temelju ovoga člana 7 od njega (društva) postavnih prijedlogov donesti sa sobom.

Mi smo ipak mišljenja, da se sa stalnim kontaktom dotičnih saveznih i zemaljskih vlasti s nadležnim zastupniki manjin more postignuti ostvarenje naredbov člana 7 državnoga ugovora na svestranu dobrobit i na svestrano zadovoljstvo.

Gradišćanski Hrvati su se u prošlosti uvijek pokazali kao vjerni i lojalni sini Austrije. Oni ćedu i u budućnosti čvrsto i vjerno stati uz domovinu Austriju.

Ravno iz ove lojalnosti donáša Hrvatsko Kulturno društvo u Gradišću saveznoj vladi na znanje, da je eno uoči naredbov čla. na34 (šefi disijov) državnoga ugovora stavilo ovu spomenicu na znanje ambasadorom četirih potpisnih sil državnoga ugovora u Beču.

Iganc Horvat, predsjednik

Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage

An die Österreichische Bundesregierung

Besorgt über die verworrenen Schulverhältnisse, die durch den Erlaß des Herrn Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. September 1958 hervorgerufen wurden, sehen wir uns veranlaßt, mit dieser Denkschrift an die Österreichische Bundesregierung heranzutreten.

Die Republik Österreich hat durch die Unterzeichnung und Ratifikation des Österreichischen Staatsvertrages im Artikel 7 die Verpflichtung zur Wahrung der nationalen, kulturellen und wirtschaftlichen Rechte der slowenischen Minderheit in Kärnten übernommen. Der Herr Bundeskanzler hat anlässlich der Ratifikation des Staatsvertrages ausdrücklich betont: »Ich muß aber betonen, daß die Abstimmung über den Staatsvertrag auch die Verantwortung für jeden einzelnen Paragraphen in sich trägt. Mit Reservationen für den einen oder anderen Paragraphen zu kommen und sich hinterher auszureden — das ist keine Art, den Staatsvertrag zu genehmigen. Ich muß betonen, daß bei der Abstimmung über diesen Staatsvertrag jeder Abgeordnete, der dafür stimmt, auch für alle Artikel und Paragraphen sein Votum ausspricht, daß sich keiner ausreden kann, sonst stimme er gegen den Staatsvertrag.«

Es wurde also auch der Artikel 7 des Staatsvertrages ohne jeden Vorbehalt angenommen, das heißt seinem gesamten Inhalte und Umfang nach.

Interpretation des Artikel 7

Für die richtige Interpretation der Bestimmungen des Artikel 7 ist es notwendig, kurz seine Entstehungsgeschichte zu betrachten. Zweifellos wurde der Österreichische Staatsvertrag als Resultat einer Reihe von Kompromissen zwischen den vier Großmächten und der Republik Österreich geschlossen. Zu den entscheidendsten Vereinbarungen über den Österreichischen Staatsvertrag gehört wohl der Beschluß der vier Großmächte vom 20. Juni 1949, der folgende Fragenkomplexe des Staatsvertrages einer Lösung zuführte:

- 1.) wurden die Grenzen von 1938 bestätigt;
- 2.) wurde die Einigung hinsichtlich des Deutschen Eigentums erzielt;
- 3.) wurden die Schutzbestimmungen für die slowenische Minderheit in Kärnten und Steiermark und für die kroatische Minderheit im Burgenland beschlossen.

Die Einigung über diese drei Fragenkomplexe war die Vorbedingung, die dann schließlich in einer günstigen internationalen Situation zur Wiederherstellung der Unabhängigkeit und Selbständigkeit Österreichs führte. Der Versuch, den Abschluß des Staatsvertrages ohne Berücksichtigung dieser Fragenkomplexe zu erreichen, der sogenannte Kurzvertrag, ging fehl.

Jede Teilfrage dieser Einigung spielte im Verlaufe der Befreiung und Erneuerung eine gleich wichtige Rolle, da die Einigung über eine Frage erst zur Einigung über die andere führte.

In Anbetracht ihrer Wichtigkeit war insbesondere die Frage des Minderheitenschutzgesetzes Gegenstand gründlicher Beratungen zwischen den Vertretern der vier Großmächte und Österreichs in den folgenden zwei Monaten des Jahres 1949. Die österreichischen Vertreter haben bei diesen Beratungen mitgewirkt und zu jeder Bestimmung separat auch die Einwilligung gegeben, wie dies der damalige österreichische Delegierte und Außenminister Dr. Karl Gruber ausdrücklich bekundet.

Kärnten und Burgenland sind Länder mit verschiedenen Traditionen und auch die Lage der slowenischen und der kroatischen Minderheiten war zur Zeit der Beratungen und Beschlußfassung über die Formulierung des Artikel 7 verschieden. Die wichtigste Besonderheit für Kärnten war das zweisprachige Schulwesen nach der Verordnung aus dem Jahre 1945, während die Situation im Burgenland eine andere war. Beide Regelungen aber waren nach den Erklärungen des österreichischen Vertreters zweckentsprechend, jede für ihr Gebiet. Die Kärntner Regelung der zweisprachigen Schule bezeichnete Außenminister Dr. Karl Gruber auf der Londoner Konferenz sogar ausdrücklich als vorbildliche Lösung. Die Vertreter der vier Großmächte haben deshalb gemeinsam mit dem Vertreter Österreichs als Grundlage der Minderheitenschutzbestimmungen die damals bestehende Regelung in Kärnten und im Burgenland genommen.

Der Artikel 7 wurde derart formuliert, daß er sowohl die Regelung in Kärnten als auch die im Burgenland umfaßte. Beide Regelungen werden durch den Artikel 7 noch erweitert hinsichtlich der Errichtung von Mittelschulen und der Schulaufsichtsbehörde. Die Zweisprachigkeit wird auf das gesamte öffentliche Leben ausgedehnt und der slowenischen bzw. kroatischen Sprache der Charakter einer zweiten Amtssprache zuerkannt. Schon damals aber sahen sie auch voraus, daß gegen die Zuerkennung einer derartigen Gleichberechtigung der Minderheit undemokratische Elemente Sturm laufen und versuchen werden, die bestehende Lage zu revidieren. Für diesen Fall haben sich die Verfasser des Staatsvertrages keineswegs auf den Standpunkt

einer formaldemokratischen Anerkennung des Willens der Gegner dieses erreichten Kompromisses gestellt, — derlei Gegner fehlen auch nicht bei allen anderen Staatsvertragsbestimmungen! — sondern haben die erzielte Einigung mit einer besonderen Bestimmung geschützt (Art. 7 § 5), die die Tätigkeit, die darauf abzielt, der slowenischen bzw. kroatischen Bevölkerung die Rechte und ihre Art als Minderheit zu nehmen, verbietet.

Der Widerstand der undemokratischen Elemente gegen das zweisprachige Schulwesen in Kärnten ist also nichts Neues oder Unvorhergesehenes, das die Lage derart verändern würde, daß eine Revision der durch den Staatsvertrag sanktionierten einverständlichen Regelung berechtigt wäre.

Auch die übrigen Bestimmungen des Artikel 7, insbesondere die konsequente Einführung der slowenischen Sprache als Amtssprache zusätzlich zum Deutschen in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens mit slowenischer und gemischter Bevölkerung, die zweisprachigen Aufschriften, eine angemessene Teilnahme der Slowenen an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen, worauf wir noch immer warten, sind eine logische Ergänzung des zweisprachigen Schulwesens, das dadurch eine noch größere, eine noch stärkere, natürliche Begründung im täglichen Leben erfährt.

Wir weisen daher erneut darauf hin, daß der Artikel 7 des Staatsvertrages eine Ganzheit bildet und als Ganzes seiner Lösung zugeführt werden muß. Dann wird auch die zweisprachige Schule in einem anderen, zweckentsprechenderem Lichte erscheinen. Die Kärntner Slowenen haben im Sinne dieser Interpretation in ihrem Memorandum zum Artikel 7 des Staatsvertrages vom 11. 10. 1955 daher auch die Beibehaltung und konsequente Durchführung der Verordnung über das zweisprachige Schulwesen vom 3. 10. 1945 in der Fassung vom 31. 10. 1945 gefordert. Wenn wir im Folgenden konkret zur Schulfrage Stellung nehmen, so deshalb, weil uns die letzten Ereignisse auf dem Gebiete des zweisprachigen Schulwesens in Kärnten dazu zwingen.

Wie sah die zweisprachige Schule in Wirklichkeit aus?

Die Verordnung vom 3. 10. 1945 in der Fassung vom 31. 10. 1945 sieht in den ersten drei Schulstufen für den Gesamtunterricht beide Landessprachen verpflichtend vor. Ab der vierten Schulstufe kann aber von einer zweisprachigen Schule überhaupt nicht mehr gesprochen werden, da Deutsch die alleinige Unterrichtssprache ist, das Slowenisch aber wird nur mehr in vier, ab der 5. Schulstufe nur mehr in drei Wochenstunden als Unterrichtsgegenstand geführt. (Siehe Anhang Nr. 5.)

Entsprechend der Verordnung aus dem Jahre 1945 müßte dieser Unterricht an 107 Volksschulen erteilt werden. Tatsächlich aber wurde die Verordnung an 8 Schulen überhaupt nicht durchgeführt, an weiteren 12 Schulen aber im Laufe der Jahre praktisch nicht berücksichtigt, ohne daß die zuständige Schulbehörde auf die Durchführung der Verordnung bestanden hätte.

Es mag sein, daß bei diesem System da und dort von nur deutschsprechenden Kindern eine Anpassung verlangt wird, doch darf es nicht übersehen werden, daß eine solche aber auch von slowenischen Kindern, die ohne Kenntnis der deutschen Sprache in die Schule kommen, gefordert wird. Der Grundsatz der gemeinsamen Erziehung der Jugend eines Schulortes ist aber zweifellos der gegenseitigen Anpassung wert.

Bei Berücksichtigung dieser Tatsache ergibt sich für alle acht Schulstufen zusammen das Resultat, daß die zweisprachige Schule zu zwei Dritteln deutsch und nur zu einem Drittel slowenisch ist und daher von einer Slowenisierung oder gar von einer Vergewaltigung der Mehrheit durch die Minderheit keine Rede sein kann. Hierbei sei noch bemerkt, daß auch in Südtirol die deutsche Sprache, also die Sprache der Minderheit, auch für die Italiener Pflichtgegenstand ist.

Die Schulverordnung aus dem Jahre 1945 hat sich bewährt

Die Verordnung über das zweisprachige Schulwesen in Kärnten umfaßt 107 Schulen des Gebietes mit slowenischer und gemischter Bevölkerung. Außenminister Dr. Gruber hat bei den Staatsvertragsverhandlungen in Moskau ausdrücklich erklärt, daß sich der Großteil der von der Verordnung betroffenen Gemeinden für die Einführung der zweisprachigen Schule entschieden hat. Tatsächlich wurde diese Schulregelung im Jahre 1945 fast widerstandslos angenommen, wobei allerdings bemerkt werden muß, daß sie in Schulsprengeln mit überwiegend deutscher Bevölkerung in der Umgebung von Klagenfurt und an der Sprachengrenze niemals durchgeführt worden ist. In der Tat wurde die Verordnung über das zweisprachige Schulwesen nur in 90 Schulsprengeln mehr oder minder in Geltung gesetzt.

Wir stellen fest, daß sie sich überall dort, wo sie tatsächlich durchgeführt wurde, das heißt dort, wo die Lehrer am Platze waren, nach dem Zeugnis zahlreicher unbefangener Zeugen voll bewährt hat. Wir verweisen in diesem Zusammenhang auf den Bericht des englischen Erziehungsbevollmächtigten Mister

Carling, auf den Bericht des Landesschulrates für Kärnten an das Bundesministerium für Unterricht aus dem Jahre 1946, auf die Enquete des Amtes der Kärntner Landesregierung am 6. 10. 1953 und auf die Lehrerkonferenz vom 8. 9. 1950. (Anhang Nr. 6.)

Es gab auch keine Unzufriedenheit oder Widerspenstigkeit gegen den zweisprachigen Unterricht und es hatte den Anschein, daß die nach dem Jahre 1945 eingeschlagene Schulpolitik wirklich der Beginn einer neuen Ära in der Minderheitenpolitik sei. Das beweisen zahlreiche Erklärungen der österreichischen Politiker sowohl in Wien als auch in Kärnten und viele Pressestimmen der beiden Regierungsparteien in den Jahren von 1945 bis zur Gründung des »Kärntner Schulvereines Südmark« im Jahre 1955. (Anhang Nr. 10)

Deutsch-nationale Vorarbeit zum Erlaß vom 22. September 1958

Wie es sich aus der in der Anlage angeschlossenen Dokumentensammlung ergibt, hat den »Papierkrieg« im Zusammenhang mit den Abmeldungen auf Grund des Erlasses des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 der »Kärntner Heimatdienst« übernommen. Es ist daher auch notwendig, der Entstehungsgeschichte dieses »Dachverbandes« nachzugehen.

Die zweisprachige Schule wurde im Jahre 1945 auf Grund der Verordnung vom 3. 10. 1945 eingeführt und waren mit dieser neuen Errichtung alle Parteien einverstanden. Auch die Bevölkerung Südkärntens hat dieser Verordnung Rechnung getragen und haben die Schulkinder ordnungsgemäß den vorgesehenen Unterricht besucht. Erst nach dem Jahre 1948 sind fallweise Unterschriftensammlungen und dergleichen Aktionen eingeleitet worden und fallen diese Erscheinungen mit dem Wiederaufleben und der Erneuerung deutsch-nationaler Organisationen zusammen.

Bereits vor dem Jahre 1938 hat sich in Kärnten der »Schulverein Südmark« zum Ziele gesetzt, das slowenische Element in Kärnten zum Verschwinden zu bringen. Da nach dem Jahre 1945 vorerst die Gründung solcher Vereine nach dem verlorenen Krieg nicht möglich war, hat man den Zeitpunkt des Abschlusses des Österreichischen Staatsvertrages abgewartet, um diese Vereine, die ausdrücklich gegen das slowenische Element gerichtet waren, wiederum ins Leben zu rufen. Auf der Gründungsversammlung der Proponenten des Kärntner »Schulvereines Südmark« in der Kammer der gewerblichen Wirtschaft in Klagenfurt am 19. Mai 1955, also 4 Tage nach der Unterfertigung des Staatsvertrages, wurde zweifelsfrei erklärt, daß man die Absicht hat, die traditionsgemäße Arbeit des ehem. »Schulvereines Südmark« fortzusetzen (Siehe Anhang Nr. 10). Wie diese traditionsgemäße Arbeit ausgesehen hat, wurde der Bevölkerung im allgemeinen bereits durch das Buch »Auslandsorganisationen, Tatsachen aus Aktenberichten der 5. Kolonne«, Verfasser Heinz Pol, der dieses Buch im Auftrag der Regierung der Vereinigten Staaten (USA) geschrieben hat, zur Genüge beleuchtet und nicht zuletzt diesbezüglich auf den in der Dokumentensammlung befindlichen Bericht des Landesschulrates für Kärnten an das Bundesministerium für Unterricht aus dem Jahre 1946 verwiesen. (Anhang 6.)

Die Organisationen der Kärntner Slowenen haben daher sofort nach der Gründung des »Kärntner Schulvereines Südmark« bei der Sicherheitsdirektion für Kärnten den Antrag auf Auflösung dieses Vereines unter Berufung auf § 5 des Artikels 7 des Österreichischen Staatsvertrages gestellt, doch hat die Sicherheitsdirektion für Kärnten erklärt, daß diesem Antrag mangels gesetzlicher Handhabe nicht stattgegeben werden könne. (Anhang 11). Auch eine Eingabe beim Bundesministerium für Inneres in Wien führte zu keinem greifbaren Resultat.

Durch dieses Vorgehen wurde der »Schulverein Südmark« weiter ermutigt, »seine traditionsgemäße Tätigkeit« fortzusetzen. Gemeinsam mit gleichgesinnten Verbänden, wie dem »Bund der Windischen« sowie der »Kärntner Landsmannschaft«, haben sie sich dann, um insbesondere für die Abschaffung der zweisprachigen Schule in Südkärnten Sorge zu tragen, zum »Kärntner Heimatdienst« zusammengeschlossen und wird nunmehr von diesem »Dachverband« eine Monatszeitschrift unter dem Titel »Die Kärntner Landsmannschaft — Mitteilungsblatt der Heimatverbände Kärntens« herausgegeben. Obwohl diese Zeitschrift in jeder Nummer offen gegen die slowenische Minderheit Hetze betreibt, haben es weder die Staatsanwaltschaft Klagenfurt noch die Sicherheitsdirektion als Vereinsbehörde für notwendig erachtet, die Auflösung dieser Dachorganisation zu bewirken, obwohl verfassungsmäßig gemäß § 5 des Artikels 7 des Österreichischen Staatsvertrages die notwendige Handhabe dazu gegeben wäre.

In dieser Dachorganisation mit den einzelnen Zweckverbänden fungieren als leitende Personen zum Großteil auch jene Leute, die im Jahre 1941 und später für die Verfolgung der Kärntner Slowenen und insbesondere deren Aussiedlung Sorge getragen haben. Diese haben in den verschiedenen Dörfern Ortsgruppen gegründet und lokale Vertrauensleute gesammelt und bereits in den Jahren nach 1945 mehrfach Streikparolen herausgegeben, um den zweisprachigen Unterricht in den Volksschulen zu sabotieren.

Obwohl bereits mit dem Erlaß des Bundesministeriums für Unterricht vom 21. 11. 1956, Zl. 93.887, Schulstreiks verboten und mit Strafe bedroht wurden, hat der »Kärntner Heimatdienst« gemeinsam mit dem Landtagsabgeordneten und Regierungsrat Dr. Mayerhofer, Vorsitzenden der ÖVP-Fraktion im Kärntner Landtag, sowie Dr. Valentin Einspieler in seiner Eigenschaft als Obmann des »Bundes der Windischen« die Bevölkerung zum Schulstreik aufgefordert und wurde eine solche Streikaktion auch im Juli 1958 ge-

startet. Es haben im Bezirk Völkermarkt jedoch von 43 Schulen nur an 7 Schulen, im Bezirk Villach-Land von 25 zweisprachigen Schulen an 5 und im Bezirk Klagenfurt-Land in keiner einzigen Schule solche Schulstreiks stattgefunden. Selbst an jenen Schulen, an welchen Schulstreiks durchgeführt wurden, sind diese bis auf Ablehnung nur in unzulänglichem Ausmaße durchgeführt worden und es kann mit Fug und Recht gesagt werden, daß dieser im Juli 1958 provozierte Schulstreik kläglich im Sande verlaufen ist. (Anhang Nr. 12.)

Es haben jedoch der »Kärntner Heimatdienst« und die angeschlossenen Organisationen dieses Ergebnis nicht zur Kenntnis genommen, sondern vielmehr in der Presse dauernd gegen die zweisprachige Schule losgezogen und im übrigen jeden, der an den Schulstreiks nicht teilgenommen hat, als Verräter bezeichnet und insbesondere zum Ausdruck gebracht, daß nur jene heimattreu wären, die sich ihnen angeschlossen haben. In einem haben sie auch über ihre wirtschaftlichen Organisationen und die ihren Verbänden angeschlossenen Gewerbetreibenden und Industriellen auf die Bevölkerung Südkärntens einen massiven Druck ausgeübt und schließlich beschlossen, im Herbst 1958 den Schulstreik fortzusetzen.

Auf Grund dieser massiven Drohungen sahen sich die Organisationen der Kärntner Slowenen gezwungen, in Klagenfurt am 19. 7. 1958 eine Pressekonferenz abzuhalten und auf die Abwegigkeit des Schulstreiks hinzuweisen. In der Diskussion hat sich auch der FPÖ-Gemeinderat der Landeshauptstadt Klagenfurt Alfons Vallon zu Wort gemeldet und schließlich sinngemäß erklärt: »Was im Juli nicht gelungen ist, wird bei einer besseren Organisation im Herbst gelingen.« Es sind in der Folge der »Kärntner Heimatdienst« und die ihm angeschlossenen Organisationen nicht müßig geblieben und es hat die Hetze gegen das zweisprachige Schulwesen fast täglich in irgendeiner Form in der Presse Niederschlag gefunden. Offenbar hoffte man, daß durch die geschaffene gespannte Atmosphäre zu Schulbeginn 1958 der proklamierte Schulstreik lückenlos durchgeführt werden würde; in Wirklichkeit erfaßte er aber mehr oder minder wiederum nur 15 Schulen. (Anhang 13.)

Obwohl durch den Erlaß des Bundesministeriums für Unterricht für den Landesschulrat die Handhabe zum Einschreiten gegen diese Streikparolen gegeben war und im übrigen selbst im Erlaß darauf verwiesen wurde, daß die Streikparole den Tatbestand der Aufwiegelung nach § 305 StG. darstellt, hat es der Landesschulrat in keiner Weise für notwendig gefunden, einzuschreiten. Der Schulstreik war für den 29. 9., 30. 9. und 1. 10. 1958 vorgesehen und es haben in der Zeit zuvor zahlreiche Versammlungen des »Kärntner Heimatdienstes« stattgefunden (die jedoch von der Bevölkerung kaum besucht wurden), um bei dem Schulstreik ein greifbares Resultat zu erzielen.

Die Organisationen der Kärntner Slowenen haben sich auf Grund dieser Streikparolen an den Herrn Bundeskanzler und an den Herrn Bundesminister für Unterricht sowie an den Herrn Landeshauptmann von Kärnten gewandt und ersucht, auf Grund des seinerzeitigen Erlasses vom 21. 11. 1956 den Streikhetzern Einhalt zu gebieten. Der Herr Landeshauptmann von Kärnten hat jedoch erklärt, daß er keine Möglichkeit sehe, den Streikparolen Einhalt zu gebieten, daß es sich seiner Meinung nach bei den Schulstreiks um ein demokratisches Mittel der Eltern handelt, ihre Wünsche durchzusetzen. Derselben Ansicht dürfte auch der Ministerrat und das Bundesministerium für Unterricht gewesen sein, das selbst wohl das Einlangen der Eingaben der Organisationen der Kärntner Slowenen bestätigte, jedoch verabsäumte, gegen den »Kärntner Heimatdienst« vorzugehen. (Anhang Nr. 17.)

Die Bevölkerung hat sich während dieser Versammlungswelle durchaus sachlich verhalten und es war damit zu rechnen, daß dieser 3. Schulstreik im wesentlichen im Sande verlaufen wird. Trotzdem hat jedoch der Landeshauptmann von Kärnten am 22. 9. 1958 sich bemüht, gesehen, auf dem Erlaßwege eine Änderung des verfassungsmäßigen Zustandes zu schaffen. In dieser Atmosphäre war zweifellos das Vorgehen des Landeshauptmannes von Kärnten kein taugliches Mittel, um eine Befriedung der beiden Volksteile herbeizuführen.

Der Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958

Regelung des zweisprachigen
Unterrichtes in Kärnten.

ERLASS

des Landeshauptmannes als Vorsitzenden des Landesschulrates Zl. LSR - 4337/58 vom 22. 9. 1958

Als Landeshauptmann und Vorsitzender des Landesschulrates für Kärnten bin ich verpflichtet, für einen ungestörten und wirkungsvollen Unterricht an den Volks- und Hauptschulen des Landes Sorge zu tragen. Dieses Ziel erscheint durch die Unruhe, die unter der Elternschaft des gemischtsprachigen Gebietes entstanden ist, gefährdet.

Die Schulverordnung der Provisorischen Kärntner Landesregierung vom Jahre 1945 ist änderungsbedürftig. Vor 13 Jahren dürfte man der Meinung sein, daß durch den damals binnen kurzer Zeit erwarteten Staatsvertrag dieses Provisorium bald

durch ein Definitivum abgelöst werden würde. Die Hoffnung hat sich als Irrtum erwiesen, Österreich mußte mehr als 10 Jahre auf den Staatsvertrag warten und als dieser endlich abgeschlossen wurde, konnten trotz der Hoffnungen Kärntens die Bestimmungen der Schulverordnung nicht durch ein österreichisches Gesetz ersetzt werden. Wir stehen am Beginn des dritten Schuljahres nach Abschluß des Staatsvertrages und es hat nicht den Anschein, daß die Gesetzgebung in kurzer Zeit zu einem Resultat gelangen wird.

Die von der Kärntner Landesregierung einstimmig geforderten Voraussetzungen — eine Befragung zur Feststellung der Minderheit und die Übernahme der durch die neue Schulregelung etwa entstehenden Mehrkosten durch den Bund — sind nicht geschaffen worden, ein Vorschlag, die Zahl der zweisprachigen Schulen zu vermindern, kann nicht zur Durchführung gelangen. Die Lage erfordert aber eine rasche Entscheidung.

Nach § 27 der Schul- und Unterrichtsordnung vom 29. 9. 1905, RGBl. Nr. 159 ex 1905 sind für die Befreiung von Lehrgegenständen die Bezirksschulbehörden zuständig. Über die dort genannten Lehrgegenstände hinaus hat das Bundesministerium im Unterricht mit Erlaß vom 18. 8. 1947, Zl. 32.000/4/12/17, die Befreiung vom fremdsprachigen Unterricht an Hauptschulen für zulässig erklärt, also eine Befreiung von einem verbindlichen Gegenstand während der Pflichtschulzeit. Als durch die Ungarnflüchtlinge ein ähnliches Problem auftauchte, wurde dies ebenfalls im Erlaßwege geregelt. Beide Beispiele zeigen, daß zur Behebung von Schwierigkeiten Erlasse verwendet wurden. Auch in Kärnten ist derzeit eine solche Situation. Wenn die Erziehung der Kärntner Jugend am Herzen liegt, der kann weder einen Schulstreik noch die Schließung von Schulen wünschen. Mein Erlaß schafft eine Lösung, die es ohne Zwang ermöglicht, eine endgültige gesetzliche Regelung abzuwarten.

„Ich sehe mich darum veranlaßt, die Bezirksschulbehörden der von der Schulverordnung aus 1945 betroffenen Gebiete anzuweisen, Anträge der Erziehungsberechtigten um Befreiung

vom Unterricht in der slowenischen Sprache raschestens zu erledigen.

Solche Gesuche sind bei den örtlich zuständigen Schulleitungen einzubringen und bis spätestens 7. Oktober 1958 den Bezirksschulbehörden zu übermitteln. Hierbei kann nur die freie persönliche Entscheidung der Erziehungsberechtigten maßgebend sein. Eine Beeinflussung durch das Lehrpersonal ist zu unterlassen. Wer also will, daß sein Kind weiterhin zweisprachigen Unterricht wie bisher erhält, hat gar nichts zu tun, wer dies nicht wünscht, reicht seinen Antrag ein. Damit bleiben alle Rechte der Minderheit gewahrt, ohne daß jemand gezwungen wird, sein Kind an einem Unterricht teilnehmen zu lassen, der als Belastung empfunden wird. Dieser Erlaß gilt sowohl für Volkswie für Hauptschulen, und zwar so lange, als nicht durch die Gesetzgebung eine endgültige und allgemein verbindliche Regelung getroffen wird.“

Klagenfurt, am 22. September 1958.

Der Landeshauptmann als Vorsitzender des Landesschulrates:
Ferdinand Wedenig e. h.

Ein Erlaß ohne rechtliche Fundierung

Der Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. September 1958 sieht die Abmeldung vom Slowenischunterricht vor und beruft sich dabei auf die Schul- und Unterrichtsordnung aus dem Jahre 1905, § 27, und auf den Hauptschülerlaß vom 18. 8. 1947. (Anhang Nr. 2 und Nr. 9.)

Die Schulverordnung aus dem Jahre 1945 regelt das Pflichtschulwesen und hat den Charakter eines Verfassungsgesetzes. Dies hat auch der Verfassungsgerichtshof in seinem Erkenntnis ausgesprochen. (Siehe Anhang Nr. 8.) Eine Änderung dieser Schulverordnung sowohl für den Einzelnen als auch für die Gesamtheit der betroffenen Subjekte, kann nur durch die in der Verfassung vorgesehene Prozedur erfolgen. Es handelt sich somit bei der Schulverordnung aus dem Jahre 1945 um eine Verfassungsbestimmung, die nach den einschlägigen Bestimmungen des BVG nur durch eine paktierte Gesetzgebung abgeändert oder neu geregelt werden kann. Es ist daher der Landeshauptmann von Kärnten als Vorsitzender des Landesschulrates in keiner Weise ermächtigt, im Erlaßwege einen verfassungsmäßig geschützten Zustand de facto zu ändern.

Ganz abgesehen davon ist der Hinweis auf den § 27 der Schul- und Unterrichtsordnung aus dem Jahre 1905, auf den sich Herr Landeshauptmann von Kärnten in seinem Erlasse vom 22. 9. 1958 stützt, rechtsirrig, da es sich in § 27 des vorerwähnten Gesetzes lediglich um die Befreiung von Fertigkeiten handelt, wobei im übrigen auch nur eine Befreiung auf Grund des ärztlich festzustellenden mangelhaften Gesundheitszustandes des Kindes möglich ist. Nicht anders verhält es sich beim Hinweis des Herrn Landeshauptmannes von Kärnten auf den Erlaß Nr. 2 vom 18. 8. 1947 (Fremdsprachenunterricht an Hauptschulen). Es handelt sich nämlich beim Fremdsprachenlaß nur um Hauptschulen, wobei im einzelnen lediglich an die Befreiung vom Fremdsprachenunterricht wegen völliger Unbegabung des Schulkindes gedacht ist. Antragsberechtigt ist nach diesem Erlaß im einzelnen lediglich der Lehrkörper, wobei das Gesuch vom Bezirksschulrat zu erledigen ist.

Weder nach den gesetzlichen Bestimmungen noch nach dem vorhin erwähnten Erlaß ist eine Befreiung von der Unterrichtssprache vorgesehen. Da Slowenisch nach der Verordnung für das zweisprachige Schulwesen aus dem Jahre 1945 Unterrichtssprache ist, kann daher im Erlaßwege eine anderslautende Regelung nicht herbeigeführt werden.

Es ist daher ein Erlaß, der eine andere Regelung trifft, einem Verfassungsbruch gleichzusetzen und daher auch die übergeordnete Behörde von Amts wegen verpflichtet, die entsprechenden Schritte einzuleiten, um die Einhaltung der österreichischen Verfassung zu gewährleisten.

Nicht zuletzt sei darauf verwiesen, daß Erlasse und Verordnungen nur den Zweck haben, Gesetze zu interpretieren bzw. für deren Durchführung Normen zu schaffen. Es kann jedoch weder durch eine Verordnung noch durch einen Erlaß ein Gesetz aufgehoben werden, weshalb dem Herrn Landeshauptmann von Kärnten auch die Legitimation zur Änderung der Schulverordnung aus dem Jahre 1945 fehlt. Es kann ja keinem Zweifel unterliegen, daß der Erlaß vom 22. 9. 1958 eine grundsätzliche Änderung der Verordnung aus dem Jahre 1945 und nicht zuletzt auch des Reichsvolksschulgesetzes aus dem Jahre 1869 darstellt, da durch den Erlaß 1958 der Schulbesuch von Pflichtgegenständen dem elterlichen Ermessen anheimgestellt wird. Nach dem Reichsvolksschulgesetz ist aber der Schulbesuch in allen Gegenständen Pflicht und kann daher schon gar nicht die Befreiung von der Unterrichtssprache im Erlaßwege bewirkt werden.

Dies sind nur einige Hinweise, um darzutun, wie unhaltbar die rechtliche Fundierung des Erlasses vom 22. 9. 1958 ist.

Die Zahlen sprechen

Amtlich wurden nur die folgenden Gesamtergebnisse der Abmeldeaktion vom Slowenischunterricht bekanntgegeben:

Bezirk Hermagor: Von 517 Schülern wurden 500 abgemeldet.

Bezirk Klagenfurt-Land: Von 2585 Schülern wurden 1953 Schüler abgemeldet, 632 Schüler werden den Slowenischunterricht weiter besuchen.

Bezirk Villach-Land: Von 4469 verpflichteten Schülern wurden 4003 abgemeldet, somit verbleibt ein Rest von 466 Schülern.

Bezirk Völkermarkt: Von 5021 verpflichteten Schülern wurden 3976 abgemeldet und 1045 Schüler sollen den Slowenischunterricht auch weiter besuchen.

Der Landesschulrat für Kärnten hat keine Detailzahlen über die Ergebnisse der Abmeldung vom Slowenischunterricht für die einzelnen Schulen veröffentlicht. Laut Erlaß vom 27. 10. 1958, Zl. 4964/58 ist den Schulleitungen ausdrücklich verboten, diese Ergebnisse bekanntzugeben. (Anhang Nr. 30.)

Dem Landesorgan der Freiheitlichen Partei Österreichs »Kärntner Nachrichten« konnten wir aber für die Bezirke Klagenfurt-Land und Völkermarkt einige Zahlen entnehmen. Die Zahlen wurden von amtlicher Seite weder bestätigt noch dementiert. Sie ermöglichen jedoch einen approximativen Vergleich mit dem amtlich geführten Stand in den zweisprachigen Schulen im Schuljahre 1955/56, wobei noch zu bemerken ist, daß in dem letzten die slowenischsprachigen Kinder nur zum Teil erfaßt sind, weil sie lediglich auf den unüberprüften, einseitigen Aufzeichnungen der Lehrer gelegentlich der Schülereinschreibung beruhen.

BEZIRK KLAGENFURT-LAND

Gemeinde	Schulsprengel	Schuljahr 1955/56			Schuljahr 1958/59		
		Summe der Schulpflichtigen	Deutsche	Slowenen	Summe der Schulpflichtigen	Abgemeldet	Nichtabgem.
Feistritz i. Ros.	Feistritz	100	81	19	93	80	13
	Bärenthal	14	1	13	17	17	—
	Suetschach	63	36	27	58	45	13
Ferlach	Ferlach	328	304	24	353	327	26
	Kappel/Drau	128	116	12	128	111	17
	Waidisch	29	18	11	33	10	23
Grafenstein	Grafenstein	182	167	15	165	163	2
Keutschach	Keutschach	108	43	65	103	30	73
Köttmannsdorf	Köttmannsdorf	149	101	48	162	137	25
Ludmannsdorf	Ludmannsdorf	143	23	130	168	93	75
Maria Rain	Maria Rain	59	50	9	68	67	1
	Göltschach	27	11	17	31	30	1
Mieger*	Mieger	92	16	76	99	86	13
Radsberg	Radsberg	55	5	50	53	22	31
St. Margarethen i. R.	St. Margarethen	98	39	59	121	103	18
Schiefling/See	Schiefling	152	72	80	163	128	35
Unterferlach	Glainach	49	19	30	26	18	8
Weizelsdorf	St. Johann i. R.	61	11	55	56	26	30
Windisch Bleiberg	Windisch Bleiberg	39	1	38	39	6	33
	Loiblital	24	4	20	24	2	22
Zell	Zell	75	—	75	87	1	86
	Zell-Winkel	32	2	30	30	1	30

*) Die »Volkszeitung« vom 18. 10. 1958, Seite 15, schreibt: »Mieger: Volksentscheid'. Eine bemerkenswerte Entscheidung trafen die Eltern am 7. Oktober. Von 99 Schülern wurden 86 vom slowenischen Zwangsunterricht abgemeldet. 86% der Eltern entschieden sich also vollkommen unbeflüßt für die deutsche Unterrichtssprache. Dieses Ergebnis ist deshalb interessant, weil in fast allen Familien Miegers das uralte ehrwürdige Windisch gesprochen wird.«

BEZIRK VOLKERMARKT

Gemeinde	Schulsprenzel	Schuljahr 1956/57			Schuljahr 1957/59		
		Summe der Schulpflichtigen	Deutsche	Slowenen	Summe der Schulpflichtigen	Abgemeldet	Nichtabgem.
Bleiburg	Bleiburg	164	122	42	151	121	30
Diex	Diex	97	42	55	89	85	4
	Grafenbach	44	25	19	36	35	1
Eberndorf	Eberndorf	192	129	63	189	157	32
	Kühnsdorf	164	144	20	188	174	14
	Edling	100	22	78	112	85	27
Eisenkappel	Eisenkappel	223	141	82	235	162	73
Feistritz b. Bleiburg	St. Michael	160	27	133	156	56	100
Gallizien	Gallizien	89	67	22	98	95	3
	Möchling	63	17	46	54	51	3
	Abtei	19	1	18	19	16	3
Globasnitz	Globasnitz	157	23	134	187	55	132
Griffen	Griffen	268	222	46	258	258	—
	Greutschach	54	29	25	49	43	6
Haimburg	Haimburg	154	114	40	147	136	11
Leifling	Neuhaus	46	9	37	58	36	22
	Bach	45	4	41	32	26	6
Loibach	Loibach	105	29	76	105	63	42
	St. Margarethen	40	6	34	47	—	47
Moos	Hl. Grab	89	9	80	87	28	59
	Kömelgupf	20	—	20	25	—	25
	Rinkenbergr	66	15	51	52	17	35
Ruden	Ruden	100	80	20	93	88	5
	Untermitteldorf	63	39	24	63	49	14
	Lippitzbach	14	13	1	19	17	2
St. Kanzian	St. Kanzian	190	126	64	176	153	23
	St. Primus	94	2	92	98	62	36
St. Peter a. Wallersb.	St. Peter	151	77	74	140	110	30
Schwabegg	Schwabegg	63	4	59	53	17	36
Sittersdorf	Sittersdorf	103	40	63	123	99	24
	St. Philippen	61	3	58	70	58	12
Tainach	Tainach	127	112	15	141	132	9
Vellach	Bad Vellach	20	3	17	15	4	11
	Ebriach	55	—	55	42	3	39
	Remschenig	12	—	12	15	3	12
	Leppen	51	—	51	50	—	50
Waisenberg	St. Margareten	56	42	14	55	52	3
	St. Michael	47	46	1	52	52	—
	Mittertrixen	80	69	11	73	60	13
	Klein St. Veit	64	64	—	56	56	—
	St. Georgen	47	47	—	43	42	1

Die Abmeldungen — keine demokratische Entscheidung

Nach dem oben Gesagten ist der Widerstand gegen die zweisprachige Schule in erster Linie und fast ausschließlich das Resultat der Tätigkeit der deutschnationalen Organisationen gegen die im Staatsvertrag gewährleistete Gleichberechtigung der slowenischen Minderheit in Kärnten. Die Berufung des Landeshauptmannes im Erlaß auf den Widerstand gegen die Schulregelung aus dem Jahre 1945 ist daher genau so unberechtigt, wie der Erlaß selbst an und für sich nicht das geeignete und zweckentsprechende Mittel dar-

stellt, die Verwirrung in der Kärntner Schulfrage zu beenden. Durch den Erlaß sind nämlich nicht die Streikhetzer gestraft worden, sondern jene, die sich für die gesetzliche Regelung und damit für das friedliche Zusammenleben beider Völker im Lande einsetzten.

Es ist nur zu verständlich, daß damit diese Organisationen nur noch mehr ermutigt wurden und ohne jedwede Rücksicht auf staatsvertragliche und verfassungsmäßige Bestimmungen gegen die Gleichberechtigung der slowenischen Minderheit im allgemeinen und gegen die Verordnung über das zweisprachige Schulwesen im besonderen zu Felde zogen.

Unter Ausnützung der Zeit unmittelbar vor dem 10. Oktober wurde auf Grund der schon vorher geschaffenen slowenenfeindlichen Psychose die Propaganda für die Abmeldungen mit Parolen aus dem Jahre 1920 geführt. Das in Kärnten von nationalen Kreisen so mißbrauchte Wort von der »Heimattreue« wurde wiederum zum Hauptschlager. Wer seine Kinder vom Zweisprachenunterricht abmeldete, wurde zum »Heimattreuen«, wer sie nicht abmeldete, zum »Nichtheimattreuen«, also zum Staats- und Hochverräter, bzw. Titoisten, der in Kärnten nichts zu suchen hätte, gestempelt. So wurde auf Versammlungen, wie zum Beispiel in St. Kanzian im Jauntal am 2. 10. 1958 vom Obmann der in Abmeldezeit nur zu diesem Zweck gegründeten Elternvereinigung Maier offen erklärt, daß alle, die ihre Kinder auch Slowenisch unterrichten lassen wollen, auswandern können, man würde ihnen sogar eine Schnellzugskarte 1. Klasse kaufen, um sie möglichst rasch zu befördern, während in der Versammlung in Eberndorf am 28. 9. 1958 der ÖVP Abgeordnete und Obmann des Bundes der Windischen Dr. Valentin Einspieler und der Sekretär des Kärntner Heimatdienstes Direktor Heribert Jordan sprachen. Erster vertrat als Mittelschullehrer für Slowenisch die Theorie der windischen Sprache und bezeichnete die Leute, die die Kinder abmelden werden, als »heimattreu«, die übrigen als Staatsfeinde. Direktor Jordan als zweiter Redner sprach mit aller Schärfe gegen die Slowenen, die er einfach als Titoisten, Kommunisten und Panslawisten abtat, gegen die alle heimattreuen Deutschen und Windischen insbesondere jetzt gegen die »Schandverordnung« von 1945 zum Kampf antreten müssen.

Der Ernst solcher Ausfälle und Drohungen ist erst recht verständlich, wenn man bedenkt, daß vor der Nazizeit immer wieder ähnliche Erklärungen abgegeben wurden, die dann in der Zeit der Gewalt Herrschaft des Nationalsozialismus mit der Aussiedlung und Vertreibung von über 300 slowenischen Familien aus Kärnten ihre Verwirklichung fanden. Oder wie soll man sonst die Begebenheit in St. Jakob i. Rosental verstehen? Die Frau eines dort ansässigen slowenischen Arztes wurde telefonisch angerufen, ob sie Abmeldungsformulare für ihre schulpflichtigen Kinder benötige. Auf ihre Antwort, daß sie solche nicht bräuhete, da sie nicht die Absicht hätte, ihre Kinder vom zweisprachigen Unterricht abzumelden, erklärte der Anrufer: »Danke schön, ich wollte Sie nur aufmerksam machen, damit Sie zu gegebener Zeit keine Ausrede haben!«

Der Ernst wird noch dadurch unterstrichen, daß diese Drohungen vielfach von denselben Leuten ausgesprochen werden, die an der Aussiedlung der Kärntner Slowenen Schuld tragen. Bekanntlich hat der Prozeß gegen den Hauptschuldigen Alois Maier-Kaibitsch erwiesen, daß die Aussiedlung vom sogenannten Ortsdort, das ist Ortsgruppenleiter—Bürgermeister—Ortsbauernführer, ausgegangen war, von denen jedoch niemand zur Verantwortung gezogen wurde. Im Gegenteil wurde sogar Alois Maier-Kaibitsch, der als Hauptschuldiger an der Aussiedlung nach dem Kriegsverbrechergesetz zum lebenslänglichen Kerker verurteilt wurde, schon vor Jahren amnestiert, während z. B. Hauptmann K. Fritz, obwohl der ehemalige Bundespräsident Dr. Karl Renner in einem Schreiben an die Kärntner Slowenen persönlich die Zusage gegeben gab, daß dieser vor das Gericht gestellt werden wird, niemals zur Verantwortung gezogen wurde.

Wenn nun solche Leute heute sich wiederum aktiv gegen die Rechte der slowenischen Minderheit betätigen, ist die Verängstigung der Generation, die das Leid und die Unbill der Aussiedlung am eigenen Leibe verspürt hat, mehr als verständlich. Diese Leute bilden aber das Gros der deutschnationalen Organisationen, die die gesamte Organisation und den gesamten »Papierkrieg« der Abmeldeaktion übernehmen. Von diesen Organisationen wurden vervielfältigte Abmeldeformulare an die Erziehungsberechtigten verteilt und auch gleich eingesammelt, so daß sich der Landeshauptmann gezwungen sah, für die Abmeldungen die Stempelpflicht einzuführen und die persönliche Abgabe dieser durch die Erziehungsberechtigten oder zumindest durch die Kinder bei den Schulleitungen vorzuschreiben. Daraufhin wurden von den Organisationen zum Großteil auch die Stempelpflichten getragen und die Abmeldeformulare den Erziehungsberechtigten schon mit Stempeln versehen zur Unterschrift vorgelegt. (Anhang Nr. 19.)

Aber ganz abgesehen von diesem speziellen Gesichtspunkt der Aussiedlung ist eine der Hauptbedingungen für eine wirklich demokratische Lösung einer Streitfrage durch Befragung der Bevölkerung, daß sich alle Befragten wirtschaftlich, sozial, kulturell und psychologisch tatsächlich in der gleichen Lage befinden müssen. In Kärnten jedoch von einer wirtschaftlichen, sozialen, kulturellen und psychologischen Gleichstellung der Deutschen und Slowenen zu sprechen, ist abwegig. Die deutsche Sprache hat in Kärnten seit jeher eine privilegierte und dominierende Position inne.

Ebenso sind die Deutschen in Kärnten sowohl wirtschaftlich als auch im kulturellen und politischen Leben in einer beherrschenden Stellung. Die Kärntner Slowenen hingegen haben seit jeher sowohl bezüglich ihrer Muttersprache als auch im wirtschaftlichen, kulturellen und politischen Belangen nur eine untergeordnete Position. Dabei wurde von nationalistischen deutschen Kreisen seit jeher und wird nicht zuletzt auch im momentanen Schulstreit der Kampf um die Erhaltung dieser im Laufe der Geschichte erworbenen privilegierten Position als deutsch-nationaler Abwehrkampf gegen das Vordringen der Slowenen bezeichnet,

während in Wirklichkeit nur der Kampf der slowenischen Minderheit um ihre Lebensrechte den Charakter eines Abwehrkampfes gegen die Entnationalisierung hat. Der Kampf um die nationalen Rechte der Kärntner Slowenen ist zudem in vieler Hinsicht, dies wird auch von sozialistischer Seite zugegeben, geradezu ein sozialer und wirtschaftlicher Kampf.

In Anbetracht dieser Verhältnisse ist es daher nicht verwunderlich, daß bei einem Teil der Slowenen ein Gefühl der Minderwertigkeit gegenüber den Deutschen entstand und daß auch die slowenische Sprache, nicht zuletzt durch eine unduldsame Schulerziehung, als minderwertig betrachtet wurde und wird. Gerade dieses psychologische Moment, noch besonders genährt durch die vorher erwähnte Hetze der deutschnationalen Organisationen, muß sich natürlich bei jeder Abstimmung für die Interessen der slowenischen Minderheit äußerst negativ auswirken. Es wäre daher weder ehrlich noch aufrichtig, wenn man sich diesen Tatsachen verschließen und sie nicht anerkennen wollte. Unter diesen Aspekten mußte sich der Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 von vornherein gegen die Slowenen auswirken und können die Abmeldungen vom zweisprachigen Unterricht keine demokratische Entscheidung darstellen.

Tatsächlich wurde bei der Propaganda für die Abmeldung vom zweisprachigen Unterricht diese politisch, wirtschaftlich, sozial, kulturell und psychologisch untergeordnete Position der Kärntner Slowenen von den chauvinistischen Organisationen in jeder Hinsicht ausgenutzt:

a) Landeshauptmann Ferdinand Wedenig war sich dieser Tatsache scheinbar bewußt, da er schon in seinem Erlaß eine Beeinflussung der Erziehungsberechtigten durch die Lehrerschaft verboten hat. Trotzdem haben mancherorts auch die Lehrer offen ihre Stellung dazu benutzt, um möglichst viele Abmeldungen zu erreichen.

Wir verweisen dabei nur auf Kappel an der Drau, wo Schuldirektor Polzer Viktor den Kindern die Abmeldeformulare verteilte und nach dem Stempelerlaß die Abmeldungen den Kindern nicht ausfolgte, sondern lediglich den Auftrag erteilte, die Kinder hätten den Stempel von 6 S zu bringen. Ebenso hat sich im Schulsprengel Görtschitz die Lehrerin Perching Anna offen in die Abmeldeaktion eingeschaltet. Der Lehrer Plankauer Heinz in Ludmannsdorf erklärte den Kindern, die nicht abgemeldet wurden, daß sie in die benachbarte Schule nach Köttmannsdorf gehen müssen, die anderen Kinder aber inzwischen Rodeln und Spielen werden. Der Schuldirektor Kraßnitzer Franz in St. Niklas an der Drau glaubte mit der Mitteilung, daß nur zwei Erziehungsberechtigte ihre Kinder noch nicht abgemeldet haben, zu erreichen, daß das Slowenische völlig aus seiner Schule verschwinde. Weitere Beeinflussungen der Erziehungsberechtigten durch die Lehrer sind uns aus Rosseg und Velden bekannt, um von den Lehrern, die versteckt Propaganda für die Abmeldung gemacht hatten, überhaupt zu schweigen.

b) Vor der Gendarmerie und vor Gerichten hat der einfache Mensch seit jeher eine gewisse Scheu und will mit ihnen nichts zu tun haben. Es ist daher kaum verwunderlich, daß sich diesen bei ihrer Werbung für die Abmeldung vom Slowenischunterricht kaum jemand ernstlich zu widersetzen getraute. Es ist im Gegenteil sogar auffallend, daß dort, wo sich die Gendarmerie-, Zoll- und Gerichtsorgane in die Aktion einschalteten, besonders viele Abmeldungen erfolgten.

In diesem Zusammenhang verweisen wir auf die Schulsprengel Sittersdorf und St. Philippen, wo der Rayonsinspektor Andreas Moser besonders eifrig warb und in einem Falle sogar für einen Erziehungsberechtigten — wohl in seiner Gegenwart — die Abmeldung unterfertigte; weiters auf den Schulsprengel Rosseg, wo der Gendarmeriebeamte Pichler und der Gerichtsbeamte Steiner den Eindruck erwecken wollten, daß der gesamte Staatsapparat die Abmeldung vom Slowenischunterricht forcire. In gleicher Weise warben für die Abmeldung vom Slowenischunterricht im Schulsprengel Eisenkappel und in der Umgebung die Gendarmeriebeamten Kovajnik und Reiter, in Kappel an der Drau der Gendarm Klas, in Ledentzen der Gendarmeriebeamte Koreimann und der Zollwachbeamte Hauser und im Schulsprengel Görtschitz der Gendarmeriebeamte B. Schaubach, während in Feistritz an der Gail sich der Zollwachoberrevisor Leo Scharf schon bei den angekündigten Schulstreiks und später bei der Abmeldung besonders bemühte. Es sei nur nebenbei bemerkt, daß Leo Scharf auch als Obmann der Ortsgruppe der »Südmark« fungiert.

Von den Exekutiv- und Gerichtsorganen müßte man doch eine zumindestens neutrale Einstellung, wenn schon nicht das Eintreten für das Recht und die geltenden Gesetze, erwarten.

c) In Südkärnten gelten jedoch scheinbar andere Gesichtspunkte, da auch Bundes- und Landesangehörige in der Dienstzeit ausfüllte, im Schulsprengel Köttmannsdorf, wo sich der Gemeindevizepräsident Valentin Moswitzer besonders aktiv beteiligte, und im Schulsprengel Ludmannsdorf, wo der dortige Bürgermeister seinen Einfluß bei der Werbung für die Abmeldung ausnützte, Postbeamte (wie der Postvorstand Paul Schlemitz und der Postbote Josef Kelich in Weizelsdorf) und Bundesbahn-Bedienstete (wie Lautmann und Sommergerger in Ledentzen) beteiligten, hat man fast den Eindruck, daß auch heute noch der Appell des ehemaligen Landeshauptmannes Dr. Lemisch, an der Germanisierung der Slowenen mitzuwirken, gilt. Das sprechendste Beispiel dafür ist wohl die Tatsache, daß sich das Bezirksjugendamt Klagenfurt als Erziehungsberechtigter das Recht anmaßte, das von ihm betreute außereheliche Kind Olga Ternjak vom Besuch des Slowenischunterrichtes abzumelden und trotz des Widerspruches der Großmutter,

bei der das Kind in slowenischer Umgebung lebt, — die Mutter ist in der Schweiz — bei der Abmeldung beharrte. Nur nebenbei sei hiezu noch bemerkt, daß bei dieser Abmeldung auch der Lehrer des Kindes in Küttmannsdorf mitwirkte. (Anhang Nr. 3.)

d) Am schlimmsten aber wirkte sich ohne Zweifel der wirtschaftliche Druck aus. Dieser wurde derart massiv ausgeübt, daß dies selbst ein Teil der österreichischen Presse zugehen mußte. Großgrundbesitzer und Industrielle, Kaufleute und Gewerbetreibende nutzten ihre Machtpositionen aus, um die von ihnen abhängigen slowenischen Kleinbauern, Kuschler, Pächter, Land-, Holz- und Industriearbeiter zur Abmeldung vom zweisprachigen Unterricht zu bewegen. Aus der Vielzahl von Beispielen wirtschaftlichen Druckes seien hier nur einige konkrete Beispiele angeführt:

Der Großgrundbesitz in Südkärnten ist fast ausschließlich in deutschen Händen. Dieser hat sich auch fast ausnahmslos in die Propaganda für die Abmeldung vom zweisprachigen Unterricht eingeschaltet. Wir verweisen in diesem Zusammenhang auf den Großgrundbesitzer und Bürgermeister von Bleiburg Hermann von Metnitz, der sogar im Rundfunk gegen die zweisprachige Schule sprach und den Bleiburger Schulstreik verteidigte. Sein Verwalter Ing. Schick warb aktiv für den Schulstreik und für die Abmeldungen vom Slowenischunterricht. Daß dabei die wirtschaftliche Position des Großgrundbesitzers und Industriellen, der als Hauptabnehmer der Kartoffelernte von den Kleinbauern der Umgebung fungiert, eine Rolle spielte, ist selbstverständlich.

In ähnlicher Weise übte die Machtposition des Großgrundbesitzes die Firma Leitgeb durch ihren Förster Pleiner in Gorenjschach/Ruden aus. Dort gibt es nur Kleinbauern und Arbeiter, die über keine Waldungen verfügen und daher das Wort eines Försters gewichtig nehmen. Ebenso haben die wenigen Großbauern in diesem Gebiete den kleinen Kuschlern damit gedroht, daß sie für diese keine Arbeit mit dem Traktor mehr leisten werden, wenn sie ihre Kinder nicht vom Slowenischunterricht abmelden werden.

In St. Philippen warben für die Abmeldung der Förster Johann Juritsch und der Angestellte Josef Pollaschek der Gutsverwaltung Rosenberg.

In Eisenkappel und in der Umgebung von Eisenkappel bearbeitete die Eltern Josef Tomaschitz, der Angestellte des Grafen Thurn, der dort große Waldungen besitzt und viele Wald- und Sägearbeiter, aber auch andere kleinere Besitzer beschäftigt, die dadurch alle von ihm wirtschaftlich abhängig sind.

Im Rosental hat der Großgrundbesitzer Maresch große Besitzungen. Was der wirtschaftliche Druck ausmacht, ist wohl am besten am Beispiel des Schulsprengels Bärenthal ersichtlich. Dort hat für die Abmeldung vom Slowenischunterricht der Förster der Gutsverwaltung Maresch Kranewetter geworben. Obwohl dort die Erziehungsberechtigten überwiegend Slowenen sind und die Kinder im vorschulpflichtigen Alter kaum ein Wort Deutsch sprechen, erfolgte die Abmeldung in der Schule vom Slowenischunterricht hundertprozentig. Dies ist nur dadurch verständlich, daß sämtliche Leute dort vom Großgrundbesitzer Maresch Liegenschaften gepachtet haben und auch als Arbeiter vollständig in wirtschaftlicher Abhängigkeit stehen. Diesen Fall griff sogar die sozialistische Tageszeitung in Kärnten auf und wurden dann von der Staatspolizei Erhebungen gepflogen; allerdings nur mit dem Erfolg, daß die Leute noch mehr eingeschüchtert wurden. Dieser Fall ist umso bezeichnender, weil der dortige Schulleiter vor dem Problem stand, wie die Kinder zu unterrichten und diesbezügliche Weisungen von der Schulbehörde einholte mit der Begründung, daß manche abgemeldete Kinder in der deutschen Unterrichtsprache dem Unterricht nicht folgen können. Ohne Zweifel ist dies ein krasses Beispiel, wie die »Freiwilligkeit« bei der Abmeldung tatsächlich aussieht.

Nicht weniger aktiv waren die Industriellen in Südkärnten. So versuchten die Arbeiter der Firma Glawar in Loibach und zwar Simon Grilz in St. Georgen und Anton Grobelnik in Unterort, die Unterschriften der Eltern auf bereits gestempelte und vorgeschriebene Abmeldungsformulare zu gewinnen. Sowohl von diesen, wie auch vom Arbeiter Rupitz des Ziegeleibesitzers Ullmann in St. Margarethen bei Völkermarkt erzählt man, daß sie von ihren Firmen für diese Aktion frei bekommen haben und sogar bezahlt worden sind.

In Feistritz im Rosental sind die meisten Arbeiter von der Firma Jungfer, die die bekannten Bärenbatterien erzeugt, abhängig. Es ist verständlich, wenn sich daher die Leute von den Angestellten dieser Firma Josef Jakopitsch, Betriebsrat Ferdinand Inzko und Johann Andrejčič, die sowohl in der Fabrik als auch außerhalb derselben für die Abmeldung warben, beeinflussen ließen.

Derlei Beispiele des wirtschaftlichen Druckes könnten noch und noch angeführt werden. Es gibt noch zahlreiche Beispiele offener Beeinflussung, während der versteckte Druck noch viel stärker war.

Nicht unerwähnt sei in diesem Zusammenhang die Tatsache, daß bei allen diesen Aktionen vor allem die Zugewanderten in das gemischtsprachige Gebiet tätig waren. Die Zugewanderten sind auch zum Großteil Funktionäre der vorher genannten deutschnationalen Organisationen. So z. B. fungiert in der Elternvereinigung in St. Kanzian im Jauntal der Sudetendeutsche Karl Hönk, ehemaliges Mitglied der NSDAP und SS und persönlicher Freund Hitlers, der während des Krieges zum SS-Obersturmführer avanciert ist; in Bleiburg der schon erwähnte Ing. Schick, in Feistritz an der Gail der Zollwachoberevisor Leo Scharf und die weiteren Funktionäre der »Südmark« Wilmann, Bodner und Fuchs, in Rosegg der vor zwei Jahren zugewanderte Gerichtsbeamte Steiner. — Auch hier könnten zahlreiche weitere Namen angeführt werden.

Dazu muß erwähnt werden, daß sich alle diese Organisationen bzw. deren Funktionäre gar nicht für die Abmeldung der nur deutschsprachigen Kinder bemühten, sondern im Gegenteil war es ihnen von vorn-

herein nur darum zu tun, die wirtschaftlich abhängigen Slowenen, deren Nationalbewußtsein infolgedessen nicht ausgeprägt ist, für die Abmeldung vom zweisprachigen Unterricht zu gewinnen. — Der Zweck ist klar: Es soll die Zahl der slowenischen Minderheit derart heruntergedrückt werden, daß die Durchführung des Art. 7 des Staatsvertrages für die in Südkärnten noch verbliebenen slowenischen »Sprachinseln« gegenstandslos wäre.

Andererseits ist es mehr als eine Ironie, wenn der eifrigste Widersacher des zweisprachigen Schulwesens, der UVP-Landtagsabgeordnete und Regierungsrat Dr. Wolfgang Mayrhofer, seine eigenen Kinder nach der erfolgten Abmeldung wieder zum Slowenischunterricht anmeldete. Dies ist wohl der sprechendste Beweis dafür, daß die Parolen von der Nutzlosigkeit der slowenischen Sprache eben nur Parolen sind, die politische Ziele verfolgen. Soweit die Herren persönlich betroffen sind, wollen sie die Wohltat des Erlernens der slowenischen Sprache den eigenen Kindern nicht vorenthalten. Es geht diesen Leuten eben nicht um den Schutz der deutschsprachigen Kinder vor der Slowenisierung durch den Zwangsunterricht und auch nicht um eine demokratische Lösung, sondern es geht ihnen einzig und allein darum, den Kärntner Slowenen ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, wobei dieser Kampf auf dem Rücken der Jugend und sogar der Kinder ausgetragen werden soll.

Unter diesen Umständen von einer demokratischen Entscheidung zu sprechen ist wirklich mehr als abwegig. Die Kinder, die nicht abgemeldet worden sind, sind denn auch nachweislich fast ausschließlich Kinder von mehr oder minder wirtschaftlich und sozial unabhängigen mittleren Bauern und der wenigen selbständigen Gewerbe- und Handelstreibenden slowenischer Volkszugehörigkeit und hat daher diese Zahl mit der zahlenmäßigen Stärke der slowenischen Minderheit nichts zu tun. Diese Zahl besagt lediglich, wieviele Erziehungsberechtigte in Kärnten wirtschaftlich und sozial unabhängig sind, um dem politischen, wirtschaftlichen und psychologischen Druck Stand zu halten.

Die Entscheidung bzw. die Abmeldungen sind aber auch aus rein formellen Gründen undemokratisch. Die Abmeldungen konnten die Schüler in die Schule bringen, ohne daß es kontrolliert werden konnte, ob die Erziehungsberechtigten wirklich selbst und ohne Druck und Beeinflussung ihre Unterschrift gaben. Es ist auch ein Beispiel aus St. Jakob im Rosental bekannt, daß man dem Herrn Schuldirektor der Volksschule ein ganzes Paket solcher Abmeldungen am letzten Tag einfach in den Briefkasten warf. Wir wissen nicht, ob auch diese Abmeldungen in der Zahl der Abgemeldeten enthalten sind. Die Abmeldungen erfolgten weiters ohne jede Begründung, ebenso die Erledigung der Abmeldungsansuchen, weshalb die Bestimmung über die Entscheidung durch die Bezirksschulbehörde im Erlaß von vornherein eine Farce war. Es ist uns auch nicht bekannt, daß irgendeine Abmeldung durch die Bezirksschulbehörde zurückgewiesen worden wäre. Auf diese Weise waren Unregelmäßigkeiten und verschiedenen Machenschaften ohne jede Reklamationsmöglichkeit Tür und Tor geöffnet.

Angesichts dieser Tatsache ist es somit zumindest unsachlich die Abmeldungen vom Zweisprachenunterricht nach dem Erlaß des Landeshauptmannes vom 22. 9. 1958 als demokratische Lösung zu bezeichnen.

Dies beweisen am besten die in letzter Zeit sich häufenden Widerrufe der Abmeldungen und die neuerlichen Anmeldungen der Kinder zum zweisprachigen bzw. Slowenisch-Unterricht, die von Leuten erfolgen, die erst nachträglich das dunkle Spiel der deutschnationalen Kreise durchschaut haben — eine Tatsache, die sogar zwei neue Verordnungen des Landesschulrates für Kärnten notwendig machte.

Die pädagogische Seite des Erlasses vom 22. 9. 1958

Mit dem Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 wurden die Eltern Südkärntens zum »unbeeinflussten und freiwilligen« Entscheid aufgerufen und aufgefordert; auf der anderen Seite wurde auf die gleichen Eltern, wie dies bereits dargestellt wurde, von Seiten der Verwaltungsbehörden und auch von der wirtschaftlichen Seite her der massivste Druck ausgeübt, um eine möglichst hohe Zahl von Abmeldungen zu erreichen. Obwohl diese Abmeldungen zum Großteil nur durch den Druck seitens verschiedener Verwaltungsorgane und der Wirtschaftskreise zustande gekommen sind, wurden diese von den Bezirkshauptmannschaften in ihrer Eigenschaft als Bezirksschulräte zur Kenntnis genommen und auch die Abmeldungen selbst bescheidmäßig erledigt.

Der Durchführungserlaß, welchen der Landeshauptmann von Kärnten auf Grund des Erlasses vom 22. 9. 1958, am 27. 10. 1958 erließ, versucht nun der neuen Situation gerecht zu werden, schafft jedoch in Wirklichkeit eine Unzahl von Schultypen und bildet demnach jeder Schulbereich für sich ein Unikum. Im übrigen ergibt sich jedoch aus dem Durchführungserlaß vom 27. 10. 1958 zweifelsfrei die Tatsache, daß auch viele Kinder abgemeldet wurden, die die deutsche Sprache entweder überhaupt nicht oder zumindest nur sehr mangelhaft beherrschen. Dadurch allein schon scheinen auch die Pressebehauptungen, daß die Minderheit die Mehrheit vergewaltigt, widerlegt, zumal es in einem solchen Falle undenkbar wäre, daß Kinder abgemeldet werden, die dem deutschen Unterricht nicht folgen können. (Anhang Nr. 30.)

Im Pkt. 3) des Durchführungserlasses vom 27. 10. 1958 heißt es, daß Kinder, die der deutschen Sprache nicht mächtig sind oder diese nur mangelhaft beherrschen, in der dem Kind eigenen Mundart zu unterweisen sind, um dem Kind die deutsche Sprache und den Lehrstoff beizubringen. Daraus ergibt sich schon, daß man das »Slowenische« einfach als Mittel zum Zweck machen wollte, jedoch auf der anderen Seite »das Kind« nicht beim richtigen Namen nennen will. Man hat es nämlich beschämt unterlassen, im Erlaß selbst auszuführen, daß man Kinder, die dem deutschen Unterricht nicht folgen können, in der slowenischen Mundart unterrichten möge, um ihnen die deutsche Sprache und den vorgeschriebenen Lehrstoff beizubringen. Es soll demnach der Lehrer das Kunstwerk zustandebringen, in deutscher Sprache Kinder zu unterrichten, die dieser Sprache überhaupt noch nicht mächtig sind. Allein daraus ergibt sich schon, daß die Abmeldungen zum Großteil den sprachlichen Verhältnissen in Südkärnten widersprechen:

Wenn wir daher die pädagogische Seite des Erlasses vom 22. 9. 1958 bzw. den Durchführungserlaß vom 27. 10. 1958 anschneiden wollen, müssen wir feststellen, daß der Durchführungserlaß des Landesschulrates für Kärnten allen pädagogischen Weisungen zuwiderläuft. Der Lehrer hätte nämlich insbesondere nach dem Durchführungserlaß die Verpflichtung, die slowenische Mundart lediglich zum Zwecke der Germanisierung zu verwenden, da er ja bei Kindern, die von den Eltern abgemeldet wurden, jedoch der deutschen Sprache nicht mächtig sind, verpflichtet ist, diesen in ihrer eigenen Mundart die deutsche Sprache beizubringen. Auf der anderen Seite wird jedoch in einem dem Lehrer die Weisung erteilt, daß er auf der Tafel kein slowenisches Wort aufschreiben dürfe und daß auch im Schulheft ein solches nicht aufzuscheinen hat. Demgegenüber hat man jedoch zuvor die Lehramtskandidaten bei Besuch der 5 Jahrgänge an der Lehrerbildungsanstalt in Klagenfurt angehalten, daß sie sorgfältig jede Stunde im sogenannten »Stundenbild« vorzubereiten haben und daß diesem Studienbild das Tafelbild und in der Folge das Heftbild des Schülers zu entsprechen haben. Der Lehrer ist daher durch diese widersprechenden Anweisungen vor ein Dilemma gestellt, mit dem er wohl nicht fertig werden kann.

Nicht zuletzt verweisen wir auf einen Auszug aus einem Artikel der »Kärntner Landeszeitung«, in welchem ebenfalls zur Frage der zweisprachigen Schule in pädagogischer Hinsicht Stellung genommen wird. (Anhang Nr. 4.)

Die Befürchtungen, die Schüler würden durch das Auflösen der zweisprachigen Schule in zwei feindliche Lager gespalten, haben sich nach dem Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 bereits bewahrheitet. Die Aufspaltung der Schulklassen nach nationalen Gesichtspunkten hat es mit sich gebracht, daß sich wie z. B. in Loibach bei Bleiburg nicht nur die Kinder schon gegenseitig mit diskriminierenden Bezeichnungen wie Serben, Tschuschen, Titoisten und dergleichen belegen (diese Bezeichnungen werden für die Kinder, die nicht abgemeldet wurden, gebraucht), sondern es ist in anderen Orten sogar zwischen erwachsenen Personen zu schwersten Auseinandersetzungen gekommen. (Anhang Nr. 26.)

Schließlich sei auch hier nochmals darauf verwiesen, daß verschiedene Lehrer den Erlaß vom 22. 9. 1958 zum Anlaß genommen haben, um in pädagogischer Hinsicht auf die Kinder und die Erziehungsberechtigten dahingehend einzuwirken, daß die Abmeldung von Schulkindern in einer möglichst großen Zahl erfolgte. So wurde z. B. in Velden am Wörthersee von Seiten der Lehrer den Eltern geraten, Abmeldungen vorzunehmen, da es ja ohnehin keinen Lehrer gäbe, der der slowenischen Sprache mächtig wäre. — In Ludmannsdorf z. B. hat der Lehrer Plankenauer Heinz erklärt, daß die Kinder, die sich vom slowenischen Unterricht nicht abmelden, nach Köttmannsdorf in den Slowenischunterricht gehen werden müssen. Ludmannsdorf befindet sich von Köttmannsdorf ca. 6 km entfernt und wollte daher der Lehrer durch diese Bemerkung erreichen, daß möglichst viele Kinder abgemeldet werden. — Nicht zuletzt sei auch hier auf den Fall Bärntal verwiesen. Dort besuchen die einklassige Schule 17 Kinder, von denen nur 1 Kind nach der amtlichen Schulstatistik aus dem Jahre 1956 der deutschen Sprache mächtig ist. Abgemeldet wurden nunmehr nach dem Erlaß vom 22. 9. 1958 alle Schulkinder, so daß der Gesamtunterricht in deutscher Sprache zu erfolgen hat.

Daß solche Verhältnisse auch in pädagogischer Hinsicht untragbar sind, liegt auf der Hand. Der Lehrer hat schließlich 8 Schulstufen zu meistern und dazu noch mit Kindern, die in der vorgeschriebenen Unterrichtssprache nicht zu Hause sind, wobei er sich zwar des dem Kinde eigenen Dialektes bedienen darf, auf der Tafel und im Heft hingegen nur dem Kinde unverständliche Worte aufgeschrieben werden.

Eines der Hauptargumente von Seiten der Nichtpädagogen gegen die 2-sprachige Schule war immer wieder, daß den Kindern in den zweisprachigen Schulen die deutsche Sprache nicht entsprechend beigebracht wird. Allein aus dem Durchführungserlaß vom 27. 10. 1958 ergibt sich aber schon die Grundlosigkeit dieser Behauptung, daß nämlich z. B. ab der 4. Schulstufe an Stelle von 4 bzw. 3 Wochenstunden Slowenisch nicht, wie man vielleicht erwartet hätte, Deutschstunden angeordnet wurden, sondern vielmehr eine Stunde Rechnen und eine Stunde Zeichnen, der Rest hingegen schulfrei gegeben wurde.

Es hat demnach zu einer Änderung der Verhältnisse in pädagogischer Hinsicht kein wie immer gerateter Anlaß bestanden und sei nicht zuletzt auf die Erklärung des Herrn Unterrichtsministers Dr. Drimmel in der Budgetdebatte 1958 verwiesen, in welcher dieser erklärte, daß der Lernerfolg durch den zweisprachigen Unterricht in keiner Weise beeinträchtigt werde.

Zusammenfassend soll folgendes festgehalten werden:

Das slowenische bzw. gemischtsprachige Gebiet wurde durch die Schulverordnung des Jahres 1945 festgelegt und bildete als geltendes Gesetz die Grundlage für die Abfassung des Artikel 7 des Staatsvertrages. Die in der Schulverordnung verankerte Zweisprachigkeit sollte durch die weiteren Bestimmungen des Art. 7 auch auf die anderen lebenswichtigen Gebiete ausgedehnt werden, um der Minderheit als Ganzheit ihre Existenz zu sichern.

Durch den Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 ist aber de facto eine neue Lage geschaffen worden, die dieser Tatsache nicht Rechnung trägt und der Durchführung der Bestimmungen des Art. 7 nicht nur auf dem Schulsektor, sondern auch auf anderen Gebieten vorgreift.

Der Verlauf der Abmeldeaktion hat eindeutig gezeigt, daß sich in Kärnten die deutschnationalen Elemente in der Minderheitenpolitik wieder eine dominierende Rolle verschaffen konnten und eine Atmosphäre gegen die slowenische Minderheit zu schaffen verstanden haben, in der eine den objektiven Tatsachen entsprechende Feststellung der Minderheit unmöglich ist. Es hat sich dabei auch gezeigt, daß der Verwaltungsapparat selbst von deutschnationalen Elementen durchsetzt ist und deswegen keineswegs geeignet erscheint, den tatsächlichen Stand der Minderheit zu ermitteln.

Eine Ermittlung der Minderheit ist aber gar nicht notwendig, da bei der Abfassung des Art. 7 des Staatsvertrages allen daran Beteiligten die Stärke und das Gebiet der Minderheit genau bekannt waren. Wenn es nämlich irgend welche Zweifel darüber gegeben hätte, dann hätte dies von den zuständigen Stellen in Wien und Klagenfurt schon damals vorgebracht und geltend gemacht werden müssen. So aber hat sich die österreichische Delegation damals ausdrücklich auf die bestehende Verordnung über das zweisprachige Schulwesen berufen und sie als vorbildlich bezeichnet. Es ist wohl kaum anzunehmen, daß die Österreichische Regierung Verpflichtungen übernommen hätte, deren Inhalt und Umfang sie nicht genau kannte. Aus diesem Grunde ist aber der Erlaß des Landeshauptmannes vom 22. 9. 1958 nichts anderes als ein Vorgehen, das darauf abzielt, die durch den Staatsvertrag übernommenen Verpflichtungen gegenüber der Minderheit einzuschränken oder gar zu beseitigen, indem die Minderheit durch Aufspaltung in Slowenen und Windische künstlich dezimiert wird. Wir verwahren uns daher ausdrücklich gegen diese wissenschaftlich unhaltbare, von der parteipolitischen Ebene hineingetragene Aufspaltung der slowenischsprechenden Bevölkerung Südkärntens in Nationalslowenen und Windische, wobei die ersten Staatsfeinde und die letzteren Heimatstreuen gleichgesetzt werden. Wir sind der Meinung, daß die Treue zu Österreich nicht mit der ehebaldigsten Eindeutschung identifiziert werden kann.

Nun aber erfordert der derzeitige unhaltbare und ungesetzliche Zustand eine möglichst baldige brauchbare endgültige gesetzliche Regelung des gesamten Artikel 7 des Staatsvertrages. Eine solche ist jedoch so lange nicht möglich, solange man bei der Lösung auf der von den deutschnationalen Kreisen Kärntens propagierten äußerst individualistischen nationalen Theorie, die wie oben dargelegt, auch die Möglichkeit der Anwendung von Gewaltmethoden in sich schließt und alle objektiven Merkmale außer acht läßt, beharrt und die Tätigkeit der vorne genannten Organisationen gegen die Eigenschaft und die Rechte der slowenischen Minderheit duldet. Wir weisen in diesem Zusammenhang ausdrücklich auf die Stellungnahme der Tiroler Landesregierung zum Minderheitenfeststellungsgesetz hin, die auch die Wichtigkeit und Bedeutung der objektiven Merkmale betont. (Siehe Anhang Nr. 23.)

Um den im Staatsvertrag enthaltenen rechtlichen und sachlichen Status wieder herzustellen, erachten wir folgende Maßnahmen als dringend:

1. Der Artikel 7 des Österreichischen Staatsvertrages bildet, wie anfangs ausgeführt, eine Einheit und muß in einem durchgeführt bzw. verwirklicht werden.

2. Der verfassungswidrige Erlaß des Landeshauptmannes von Kärnten vom 22. 9. 1958 und der Durchführungserlaß vom 27. 10. 1958 sind aufzuheben und der zweisprachige Unterricht nach der Verordnung aus dem Jahre 1945 grundsätzlich beizubehalten, wobei wir auf unsere Vorschläge in der Eingabe vom 20. 1. 1958 an den Präsidenten des Nationalrates Dr. Felix Hurdes hinweisen.

In der Überzeugung, daß eine zufriedenstellende Lösung aller Minderheitenfragen nur im Zusammenwirken mit der betroffenen Minderheit gefunden werden kann, bringen wir als Vertretung der slowenischen Minderheit in Kärnten erneut unsere Bereitschaft zum Ausdruck, bei der Realisierung des Artikel 7 des Staatsvertrages loyal mitarbeiten zu wollen.

Klagenfurt, den 15. November 1958.

Für:

Narodni svet koroških Slovencev
Rat der Kärntner Slowenen

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem
Zentralverband slowenischer Organisationen in
Kärnten

Janko Janežič c. h.
Obmannstellvertreter

Dr. Josef Tischler c. h.
Obmann

Janko Ogris c. h.
Obmannstellvertreter

Dr. Franz Zwitter c. h.
Obmann

A N N A N G

1

HISTORIAT DER KÄRNTNER VOLKSSCHULE

Neben der „Lateinischen Schule“, die die höhere Bildung zu vermitteln hatte, bestand die österreichische Volksschule bis 1848 unter der Bezeichnung „Deutsche Schule“.

Von einer slowenischen Schule in Kärnten kann nur in der Zeit nach der Märzrevolution 1848 bis ca. 1870 gesprochen werden. Im Jahre 1868 gab es in Kärnten 24 slowenische und 70 slowenisch-deutsche Schulen. In den letzteren war auf den ersten Schulstufen Slowenisch die Unterrichtssprache, auf den obersten Schulstufen hielten sich die slowenische und die deutsche Sprache das Gleichgewicht.

Im Jahre 1856 hat das zuständige Staatsministerium den Landesbehörden die Weisung erteilt, in slowenischen Gemeinden die Einführung der deutschen Sprache in der Volksschule „mit Festhaltung des Grundsatzes, daß der Religionsunterricht in der slowenischen Sprache zu erteilen, dagegen aber in den übrigen Gegenständen die deutsche und die slowenische Sprache gleichmäßig zu betrachten ist“, zu handhaben.

(Erlaß vom 29. 6. 1856, No. 3956/C. U. ex 1864)
(LG. und VIII. 1867, S/19)

Mit dem Reichsvolksschulgesetz vom 14. Mai 1869 hat sich auf dem Schulgebiete die Lage für die Slowenen wesentlich verschlechtert, zumal der § 6 des Reichsvolksschulgesetzes zu einem Kautschukparagrafen in den Händen der regierenden deutschen Mehrheit im Lande wurde.

Die ungeklärte Lage aber wurde durch den Artikel XIX der Staatsverfassung geschaffen, der wohl von der Gleichberechtigung aller Sprachen der Monarchie spricht, für die zwei- und mehrsprachigen Kronländer aber keine eindeutigen Bestimmungen bringt, so daß die sprachliche Mehrheit der sprachlichen Minderheit diktieren konnte.

Mit Erlaß vom 14. 7. 1872, Zl. 1842 und vom 2. 8. 1875, Zl. 1249 wurde praktisch in Kärnten die slowenische Schule liquidiert und die utraquistische Schule geschaffen. Diese sah das Slowenische nur mehr als Hilfssprache für die Erlernung des Deutschen vor. Mit Erlaß des Landeslehrers für Kärnten vom 11. 4. 1877, Zl. 867 wurden Quinquennaltuglagen jenen Lehrern gewährt, die im Unterrichte der deutschen Sprache besondere Erfolge aufzuweisen hatten.

In der Zeit von 1875 bis 1891 bestand für die utraquistische Schule überhaupt kein Lehrplan, so daß es dem Lehrer überlassen blieb, nach eigenen Ermessen zu unterrichten, soweit nicht die Quinquennaltuglagen maßgebend waren.

»DIE ÖSTERREICHISCHE PFLICHTSCHULE«

Hofrat Viktor D u s s, I. Teil
(Seite 52, § 27)

Befreiungen von der Teilnahme am Unterricht in den verbindlichen Lehrgegenständen Gesang und Zeichnen, vom Turnen bei Knaben und von den weiblichen Handarbeiten bei Mädchen, dann von den Arbeiten im Schulgarten, wenn sie nicht als Freigegenstand eingeführt sind, können, von der im dritten Absatz

DR. LEMISCH 1920

Rede des Landesverwesers Dr. Arthur Lemisch in der Festsetzung des Kärntner Landtages am 25. November 1920:

„Nur ein Menschenalter haben wir Zeit, diese Verführten zum Kärntentum zurückzuführen; in der Lebensdauer einer Generation muß das Erziehungswerk vollendet sein. Das werden nicht

Zahllose Beschwerden der politischen und der Schulgemeinden des Kärntner Unterlandes an den Landeslehrerrat in Klagenfurt, an den Reichsrat in Wien und andere Schulbehörden sprechen eine beredete Sprache. Der Landeslehrerrat für Kärnten hat nun im Jahre 1891 einen Lehrplan für die utraquistischen Schulen erlassen, wonach das Slowenische in den ersten zwei Schuljahren die Unterrichtssprache zu sein habe, ab dem 3. Schuljahr aber ist das Slowenische unverbindlicher Unterrichtsgegenstand. Die Durchführungsbestimmung zu diesem Erlaß aber besagt:

„(1. und 2. Schuljahr) Lese- und Sprachübungen. Anschauungs- und Sprachübungen, ausgehend von der Betrachtung der Gegenstände aus der Umgebung des Kindes. An diesen in slowenischer Sprache behandelten Anschauungsstoff knüpfen sich systematisch geordnete deutsche Sprechübungen behufs Einführung in die deutsche Sprache an. Einführung der Laute und deren Zeichen in slowenischer und deutscher Schreib- und Druckschrift. Langsames, lautrichtiges Lesen mit Beachtung der Silbentrennung und der Satzzeichen; planmäßig geleitete Übungen im Abschreiben und im Niederschreiben leichter im Anschauungsunterricht gewonnener Sätze; Besprechung des Lesestoffes. Memorieren und Vortragen passender Musterstücke.“

Berechnend für die Kärntner Schulgeschichte ist wohl die Tatsache, daß in der Zeit von 1874 bis 1892 beim Kärntner Landeslehrerrat, 41 Schulbeschwerden von der slowenischen Seite eingereicht worden, im Reichsrat waren es deren 107 und bei anderen für die Schulfragen zuständigen Stellen 55. Diese Ansuchen und Beschwerden sind größtenteils überhaupt nicht erledigt worden, oder zog sich die Erledigung auch über ein Jahrzehnt hinaus, wie z. B. gerade St. Jakob i. R.

Im Jahre 1927 gab es in Kärnten 86 utraquistische Schulen mit 205 Klassen. (Siehe Dokument Nr. 27.)

Praktisch ist die utraquistische Schule schon 1908 über einen Lehrerbeschluß und theoretisch 1941 über behördliche Weisung aufgehoben worden.

Der Weisungszug der Verhältnisse an der utraquistischen Schule war wohl auch die Tatsache, daß ein und dieselbe Lesebibel über 40 Jahre im Gebrauch war, daß es an anderen Lehrbehelfen überhaupt fehlte. Aber auch dieser schon sowieso beschränkte Slowenischunterricht wurde von Jahr zu Jahr noch gekürzt. Bereits im Herbst 1934 war es schon so weit, daß der Landeslehrerrat für Kärnten dem Bundesministerium für Unterricht einen Bericht unterbreitete, der besagt, daß nur mehr an 7 Schulen der Unterricht im Sinne der Verordnung vom Jahre 1891 geführt werde.

2

des § 201 der Schul- und Unterrichtsordnung erwähnten Ausnahme abgesehen, nur mit Rücksicht auf den ärztlich festgestellten Gesundheitszustand des Kindes bewilligt werden, wenn das Kind an dem betreffenden Lehrgegenstände nicht einmal in einem beschränkten Maße teilnehmen kann.

Ansuchen um derartige Befreiung sind in der Regel gleich bei der Anmeldung des Kindes zur Aufnahme in die Volksschule zu stellen und vom Schulleiter der Bezirksschulbehörde zur Entscheidung vorzulegen.

3

die Behörden und Regierungen machen können, das Kärntner Volk selbst muß es besorgen; Haus, Schule und Kirche müssen sich am Heilungswerk beteiligen.

Was die öffentliche Verwaltung hinsichtlich der Schule tun kann, wird sie tun, und zwar bei aller Rücksichtnahme auf die durch den Friedensvertrag geschützte Minorität. Was aber die

Kirche hinsichtlich der Reinigung des öffentlichen Geistes beitragen kann, uns von jenem widerkärntnerischen Denken zu befreien, der dem Lande so unheilvolle Wunden geschlagen, das muß die kirchliche Gewalt besorgen, wir können nur raten und fordern.

Die Kultur des deutschen Volkes hat Kärnten zur südlichen Mark gemacht, die Kultur Mitteleuropas gegenüber süd-

licher Hyperkultur soll es und wird es auch schaffen, mitzu- helfen, daß Kärnten ungeteilt bleibt.

Mit deutscher Kultur und Kärntner Gemütlichkeit wollen wir, wenn Schule und Kirche das ihre tun, in einem Menschen- alter die uns vorgestreckte Arbeit geleistet haben."

(„Kärntner Landmannschaft" von 15. Dezember 1920, Nr. 83, S. 2.)

«KÄRNTNER LANDESZEITUNG» vom 18. 12. 1953 Nr. 49, Seite 3

„Die Einführung der zweisprachigen Schule in Kärnten war das Besondere eines neuen Weges. Wer es jemals miterlebt hat, was das bedeutet, wenn in einem Ort Schulen verschiedener Sprachen geführt werden, kann das Aufleben eines solchen Systems nicht wünschen. Überall wo dies vor sich geht, beginnen schon die Kinder beim Nachhausegehen aus der Schule einander

VERORDNUNG

der Prov. Kärntner Landesregierung vom 3. Oktober 1945 zur Neugestaltung der zweisprachigen Volksschulen im südlichen Gebiete Kärntens (in der Fassung des Beschlusses vom 31. Oktober 1945).

A.

Im südlichen Gebiete des Landes Kärnten bestehen zweisprachige Volksschulen. Der Unterricht wird hier in den ersten drei Schulstufen grundsätzlich in der Muttersprache des Kindes erteilt, doch wird die zweite Landesprache auch schon vom Schulbeginn an in mindestens sechs Wochenstunden gepflegt. Auf der vierten Schulstufe erfolgt der Übergang zur deutschen Unterrichtssprache, die nun bis zum Schluß der Schulpflicht verbleibt. Daneben werden auf der vierten Schulstufe vier und weiterhin drei Wochenstunden in slowenischer Sprache gegeben. Der Religionsunterricht ist ausschließlich in der Muttersprache des Kindes zu erteilen.

Auf den ersten drei Schulstufen wird der Gesamtunterricht zur Hälfte in deutscher und slowenischer Sprache erteilt. Hier sind zum Sprachunterricht auch der Sachunterricht, Lesen und Schreiben zu zählen.

B.

Zweisprachige Volksschulen sind zu führen in den nachstehenden Gemeinden (nach der Bezirkseinteilung am 1. Jänner 1938):

des politischen Bezirkes Hermagor: Egg, Götschach, St. Stefan und Vorderberg.

des politischen Bezirkes Villach: Feistritz a. d. Gail, Hohen- thurn, Emmerdorf, Arnoldstein, Finkenstein, Maria Gall, Led- nitz, Rosegg, Lind a. Velden, Wernberg, Klattenberg, Velden, Augdorf und St. Jakob i. R.

des politischen Bezirkes Klagenfurt-Land: St. Martin am Teichberg, Schleifling, Oberdörf, Lußmannsdorf, Keutschach, Viktring, Köttmannsdorf, Maria Rain, Ebental, Radsberg, Mieger, Grafenstein, Hörtenhof, Poggersdorf, St. Thomas a. Zeiselberg, Maria Wörth, Feistritz i. R., Windisch Bleiberg, Weizeldorf, Unterlach, St. Margarethen i. R., Zell und Ferlach.

des politischen Bezirkes Völkermarkt: alle Gemeinden mit Ausnahme von Pustritz.

Schüler, die aus zweisprachigen Volksschulen kommen, haben in den Haupt- und Mittelschulen der genannten Gemeinden sowie im Hermagor, Villach und Klagenfurt den Slowenisch-

zu beschimpfen und zu prügeln. In Kärnten wollte man nirgends zwei verschiedene Schulen nebeneinander haben, sondern man entschloß sich, die Kinder im zweisprachigen Gebiet beide Landessprachen lernen zu lassen, ohne Rücksicht auf die Nationalität, zu der sich die Eltern bekennen. Überall dort, wo die Lehrer am Platze sind und von Seiten des Elternhauses der Erlernung der zweiten Sprache kein Widerstand entgegengesetzt wird, sind die Ergebnisse der zweisprachigen Schule erfreulich."

5

unterricht im Ausmaß von drei Wochenstunden verbindlich zu besuchen.

C.

An Lehrbüchern sind eine Lesebibel in deutscher und slowenischer Sprache, eine deutsche und eine slowenische Sprachbibel, ein Rechenbuch für die ersten drei Schulstufen in deutscher und slowenischer Sprache, ein slowenisches Lesebuch für die Mittelstufe und eines für die Oberstufe zu verfassen und herauszugeben. Außerdem werden ein eigener Lehrplan und Stoffverteilungspläne für jede Schulgattung verfertigt.

D.

Als Lehrkräfte an der Unter- und Mittelstufe sind alle Lehrer und Lehrerinnen Kärntens heranzuziehen, die die notwendigen Kenntnisse in der slowenischen Sprache besitzen, und, solange ihre Zahl nicht genügt, auch die nach Kärnten zugewanderten Lehrpersonen. Bei der Anstellung der Lehrkräfte im gemischtsprachigen Gebiet ist der Vertreter der Slowenen im Landtag zu hören.

E.

Für die vorhandenen Lehrkräfte der zweisprachigen Volksschulen werden Ausbildungskurse zur Einführung in den zweisprachigen Unterricht abgehalten und kleine Arbeitsgemeinschaften eingerichtet. An den Lehrerbildungsanstalten ist Unterricht in slowenischer Sprache mit drei Wochenstunden zu erteilen. Im vierten Jahrgang wird die Fremdsprachmethode als neues Fach mit zwei Wochenstunden eingeführt.

F.

Als Leiter der zweisprachigen Volksschulen sind Lehrkräfte anzustellen, die die slowenische Sprache beherrschen. In gleicher Weise werden die zweisprachigen Schulen von Inspektoren betreut, die für die zweite Landesprache lehrbefähigt sind. Schließlich ist auch dem Landeschulinspektor für Volksschulen ein Fachmann der zweisprachigen Volksschulen als Referent und Sachbearbeiter beizustellen.

G.

Oberleistungen der Lehrkräfte an zweisprachigen Schulen sind ebenso zu entlohnen. Die Schülerzahl der einzelnen Klassen soll fünfzig nicht überschreiten.

H.

Diese Verordnung tritt mit ihrer Verkündung in Kraft.

Aus dem Bericht des Landesschulrates für Kärnten an das Bundesministerium für Unterricht aus dem Jahre 1916 entnehmen wir:

„Ein kleiner Teil der Bevölkerung des doppelsprachigen Gebietes, der besonders aus ehemaligen Nationalsozialisten besteht, versucht durch verschiedene Maßnahmen den zweisprachigen Unterricht zu unterbinden. So wurde beispielsweise in der Gemeinde Gallitzien ein Schulstreik inszeniert, der allerdings nach einer Woche zusammenbrach. Aus zahlreichen Gemeinden lägen bei der Landesregierung Eingaben, belegt mit Unterschriften ein, die sich gegen die Einführung des zweisprachigen Unterrichtes wenden. Es konnte festgestellt werden, daß dahinter stets ehemalige Nationalsozialisten in wirtschaftlich einflußreicher Position stehen. Die Kärntner Landesregierung hat in allen diesen Fällen dem Verlangen nicht stattgegeben und besteht auf der strikten Durchführung der Verordnung.“

Die Gegner behaupten, die Durchführung der Verordnung käme einer Slowenisierung des zweisprachigen Gebietes gleich. Dieser Geist stammt nicht erst aus der Nazizeit, sondern ist älteren Datums und wurde durch die deutschnationale Bewegung nach Südkärnten getragen. Seit etwa 1890 wurde in Kärnten Sturm gegen die uraustrische Schule gelaufen. Der Verein Südmark, der Deutsche Schulverein, deutschnationale Turn- und Gesangsvereine entwickelten ihre Tätigkeit in dieser Richtung, welche in der Nazizeit das Gaugrenzland und der Kärntner Heimatbund unter Führung Maier-Kalbitsch's in verstärktem Maße übernahmen.“

EINE HISTORISCHE LANDTAGSSITZUNG

Der Kärntner Landtag fordert einstimmig das ungeteilte Kärnten. „Volkszeitung“ vom 29. Jänner 1917, Nr. 23, Seite 1/2.

„Klagenfurt, 28. Jänner. In der ersten Stunde, in der die österreichische Delegation in London weilte, um für die Unteilbarkeit des Kärntner Landes einzutreten, trat in Klagenfurt zu feierlicher Sitzung der Kärntner Landtag zusammen.“

„Der Landtagspräsident Sereinigg eröffnet die Festsetzung und erinnert in seiner Ansprache an die Ereignisse in Kärnten nach dem ersten Weltkrieg, die Volksabstimmung, und verwies auf das friedliche Nebeneinanderleben der beiden Landestämme. Er sprach von der nationalsozialistischen Eroberungspolitik, deren erstes Opfer Österreich wurde, und wies darauf hin, daß die Kärntner deutscher Zunge unter der nationalsozialistischen Gewaltherrschaft genau so litten wie die Slowenen. Der Vernichtungskrieg gegen die slowenischen Kärntner Landsleute wurde auf Befehl der Berliner Sielen begonnen, wobei man sich darüber beklagt hat, daß die Österreicher dazu zu weich und zu objektiv wären. Den Vernichtungskrieg führten die Renegaten Maier-Kalbitsch, führten Reichsdeutsche und verräterische Österreicher. Wir erwarten, daß ihre Verbrechen ihre Sühne finden werden. Niemals kann Österreich dafür verantwortlich gemacht werden.“

Der Herr Landeshauptmannstellvertreter Hans Feilisch sprach für den in London weilenden Landeshauptmann Ferdinand Wednig und gab namens der Landesregierung folgende Erklärung ab:

„Die nach den Bestimmungen der Bundes- und Landesverfassung frei gewählte Kärntner Landesregierung ist sich vom ersten Tage ihrer Wirksamkeit an bewußt gewesen, welche bedeutungsvolle Aufgabe gerade die Lösung der Slowenenfrage in Kärnten darstellt. Folgende Tatbestände lagen hier vor:

1. Wiedergutmachung an den ausgesiedelten Slowenen.
2. Wiedereinführung des slowenischen Unterrichtes an den Schulen.

6

„Ein kleiner Teil der Lehrerschaft des zweisprachigen Gebietes nimmt gegen die Einführung des zweisprachigen Unterrichtes eine ablehnende Haltung ein. Seit etwa 1890 wurde im gemischtsprachigen Gebiete eine Politik der nationalen Unversöhnlichkeit verfolgt. Leider ließen sich sehr häufig die Lehrer dafür mißbrauchen. An der Lehrerbildungsanstalt wurden sie durch die nationalen Burschenschaften zu dieser Haltung der Unduldsamkeit gegenüber den Slowenen erzogen. Schüler aus dem doppelsprachigen Gebiet standen gerat unter Druck, daß sie sich fürchteten, Slowenisch als ihre Muttersprache anzugeben. Darauf ist es auch zurückzuführen, daß die Anmeldungen für den slowenischen Kurs von Jahr zu Jahr zurückgingen, so daß er während des 1. Weltkrieges aufgelassen werden mußte. Seit 1890 ging die Zahl der uraustrischen Schulen durch „Deutscherklärung“ zurück. In der nationalsozialistischen Zeit wurde diese Schultypen vollkommen abgeschafft. Das Ergebnis dieser Schulpolitik war, daß die Kinder der Kärntner Slowenen weder ihre Muttersprache noch die deutsche Sprache vollkommen beherrschten. Dieses Unzustand bedroht sich nun besonders die slowenischen Aktivisten im politischen Kampf.“

Die Schulaufsichtsbeamten, besonders der provisorische Inspektor für das zweisprachige Schulwesen, bemühen sich nun, durch Vorträge in den Lehrerbildungsgemeinschaften eine erträgliche Atmosphäre zu schaffen. Leider finden sie in dieser Hinsicht bei anderen öffentlichen Dienststellen wenig Verständnis. So läßt beispielsweise die Staatspolizei den Inspektor für zweisprachige Schulen in seiner vortragenden Tätigkeit durch unbeherrschbare Lehrer und Lehrerinnen beobachten, welche dann vollkommen entstellte Berichte liefern.“

7

„Das Dritte Reich hat die Minderheitenschulen zerschlagen und jeden Lehrernachwuchs verhindert. Wir haben nach Schweizer Vorbild in einem bestimmten Gebiet des Landes in allen Gemeinden, wo auch nur ein kleiner Bruchteil der Bevölkerung slowenischer Muttersprache ist, ein zweisprachiges Schulsystem eingeführt und fragen das Kind nicht, ob deutsch oder slowenisch, sondern fordern die Erlernung beider Sprachen von jedem Schüler. Wir sind der Überzeugung, daß dies zum Vorteil der Völker ist, die unser Land bewohnen. Wenn es uns unmöglich war, unter den Erschwerissen der heutigen Zeit in knapp einhalb Jahren zu dem erwünschten Ziele zu gelangen, so muß jeder Einsichtige verstehen, daß mehr nicht durchzuführen war. Die Unterlassungen von sieben Jahren können in der heutigen Zeit nicht mit einem Schlage durchgeführt werden.“

3. Koalitionsfreiheit der Slowenen.
4. Entnationalisierung wird nicht geguldet.
5. Recht auf Muttersprache.

Keinem österreichischen Staatsbürger ist es verwehrt, sich bei Gericht und den Behörden der Muttersprache zu bedienen, die er beherrscht, hier können keine Schwierigkeiten auftauchen.“

Präsident der ÖVP Hermann Gruber erklärte in diesem Zusammenhang: „Die ÖVP stehe auf dem Standpunkt der absoluten Gleichheit zwischen Deutschen und Slowenen in Kärnten. Es darf in der Behandlung auf politischem, wirtschaftlichem, kulturellem, sozialem Gebiete rechtlich und praktisch keine Unterschiede geben. Ein andere Grundsatz wäre auch unvereinbar mit dem Charakter der Einheit des Landes Kärnten. Die Volkspartei erklärt, daß sie auch in Zukunft streng darüber wachen werde, daß an diesem Grundsatz nichts geändert, er in jeder Hinsicht restlos angewandt wird.“

Landeshauptmannstellvertreter Herke erklärt namens der SPÖ, daß jede Ablehnung einer Entnationalisierung auf das schwerste bekämpft wird.“

8

DER UNTERRICHTSMINISTER ANTWORTET

Die Abgeordneten des VdU stellten an den Unterrichtsminister eine Anfrage bezüglich der zweisprachigen Schule in Kärnten.

Der Unterrichtsminister Dr. Hurdles gab nun folgende schriftliche Antwort auf die gestellte Frage:

„Die Schulverordnung wurde am 5. 10. 1945 von der provisorischen Landesregierung beschlossen, somit zu einer Zeit, als die Zuständigkeit der Bundesregierung noch nicht nach Kärnten reichte. Erst nach dem Beschluß des Alliierten Rates vom 20. 10. 1945 fiel Kärnten wieder unter die Zuständigkeit der Bundesregierung in Wien. Die Britische Besatzungsmacht in Kärnten aber vertrat den Standpunkt, daß die Bundesregierung erst dann für die Britische Besatzungszone zuständig wurde, als die obige Tatsache veröffentlicht wurde, das geschah am 1. Februar 1946.“

Der Unterrichtsminister führt weiter aus:

„Der Verfassungsgerichtshof hat mit seinem Erkenntnis vom 8. November 1948 in der Sache der zweisprachigen Schule der Verordnung Gesetzeskraft zuerkannt. Weil somit die Schulverordnung Gesetzeskraft hat, ist ihre Änderung nur mit einem österreichischen Gesetz möglich, nicht aber durch eine Verordnung. Weil aber das gültige Gesetz die Schule betrifft, ist seine Änderung nach der Verfassung durch den Landtag nicht möglich, sondern nur einvernehmlich durch einen Beschluß des Landtages und des Nationalrates.“

Auf die zweite Frage des VdU, ob es dem Verfassungsgerichtshof möglich wäre, die genannte Verordnung, die nach dem ersten Erkenntnis Gesetzeskraft hat, als ungesetzlich zu bezeichnen und zu ändern, stellte der Verfassungsgerichtshof fest, daß er nicht zuständig ist, weil es sich in diesem Falle um eine Verordnung der Besatzungsmacht handelt und der Verfassungsgerichtshof nur zuständig ist über Gesetze zu entscheiden, die von den österreichischen Behörden erlassen wurden.

Auf die dritte Frage des VdU, ob der Minister bereit sei, Anweisungen über Elternbefragung zu erlassen, stellt der Minister fest, daß für eine solche Elternbefragung keine gesetzlichen Grundlagen vorhanden sind.

Der Minister stellt in seiner Antwort ausdrücklich fest, daß diese Frage sowohl eine politische als auch eine pädagogische sei. Die Regelung der Schulfälle in Kärnten sei nach Ansicht der Bundesregierung von außerordentlicher politischer Wichtigkeit, weil diese Frage im Einvernehmen mit den Vertretern der Slowenen, des Landes und des Staates gelöst werden müsse. All das erfordert gewissenhafte Vorbereitung, sowohl in politischer als auch in pädagogischer Hinsicht.

Bei dieser Beantwortung der VdU-Anfrage stellte der Minister ausdrücklich fest, daß er die Antwort im Namen der Bundesregierung erteilt habe.

9

»Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten«
Jahrgang 1951, Jänner/Februar 1951, Stück I/II
Seite 4, Erlaß Nr. 2

FREMDSPRACHUNTERRICHT AN
HAUPTSCHULEN

(ME Z. 78.165-IV/18/50 vom 27. 12. 1950)

„Aus konkretem Anlaß findet sich das BMfU. bestimmt, bezüglich des Fremdsprachunterrichtes an Hauptschulen folgende Bestimmungen neuerdings in Erinnerung zu rufen:

Lt. Vdg. des BMfU. vom 18. 10. 1946, Zl. 28.520-IV/12 (prov. Lehrplan für die Hauptschulen) ist nur im 1. Klassenzug der Unterricht in der Fremdsprache verpflichtend. Es ist demnach der Fremdsprachunterricht in den 2. Klassenzügen in Hinkunft ausnahmslos als nicht verbindlicher Gegenstand zu führen und

der Öffentlichkeit gegenüber auch als solcher zu bezeichnen.

Ferner wird darauf hingewiesen, daß lt. Erl. vom 18. 8. 1947, Zl. 32.000-IV/12, Hauptschüler, die wegen völliger Unbegabung den Forderungen des Lehrplanes in der verbindlichen Fremdsprache nicht genügen, auf Grund eines Antrages des Lehrkörpers durch den Bezirksschulrat vom Besuche dieses Gegenstandes befreit werden können.

Vom Fremdsprachunterricht befreite Schüler müssen die durch den Ausfall der Fremdsprachstunden gewonnene Unterrichtszeit durch einen verstärkten Unterricht in der Unterrichtssprache und Mathematik ausfüllen. Dieser Unterricht wird durch Stillarbeit erteilt. Für die zweckdienliche Förderung dieser Schüler mit Hilfe der Stillarbeit sind die Fachlehrer für Unterrichtssprache und Mathematik verantwortlich.

(Zl. 491/51/Lschr.)

10

EIN HORT DER HEIMATTREUEN

Gründung des „Kärntner Schulvereines Südmärk“

Im Festsaal der Handelskammer in Klagenfurt fand am Donnerstag, den 19. Mai, die Gründungsversammlung des „Kärntner Schulvereines Südmärk“ statt. Der Verein wird die Tradition des früheren „Deutschen Schulvereines Südmärk“ fortsetzen. Seine Hauptziele sind die Wahrung der Rechte der heimatlichen Bevölkerung und die Errichtung von Schulen und Kindergärten. Die Statuten wurden einstimmig angenommen, und die Ausschussmitglieder einstimmig gewählt. Bei der Gründungsversammlung sprachen Dr. Walter Lakomy, Handelskammerdirektor i. R., und der Bauer Josef Hus aus Feistritz i. R. Außerdem meldeten sich Direktor Auswald vom „Alpenländischen Kulturverband Graz“ und Gemeinderat Vallon zum Wort. Die „Emmerdorfer Sängerrunde“ unter Chorleiter Siehler um-

rahmte die Tagung mit heimatlichen Liedern. Der Ausschuß des „Kärntner Schulvereines Südmärk“ setzt sich wie folgt zusammen: Obmann Dr. Walter Lakomy, Handelskammerdirektor i. R., weiter Alex Eisenwenger, Klagenfurt, Direktor Heribert Jordan, Klagenfurt, Alois Kaplaner, Klagenfurt, Dr. Einspieler, Ludmannsdorf, Hans Glantschnig, Haimburg, Dipl.-Ing. Hermann v. Meinitz, Bleiburg, Valentin Deutschmann jun., Grafenstein, Frau Wilma Jobst, Völkermarkt, Albin Petschnig, Maria-Ekand, Franz Kraigher, Feistritz i. R., Josef Hus, Reßnig bei Ferlach, Dir. Andreas Fischer, Nötsch, R. Lutschounig, Maria-Rain, Dipl.-Ing. Kleinberger, Klagenfurt.

„Volkszeitung“ Nr. 117 vom 22. Mai 1955, Seite 4.

„Allgemeine Bauernzeitung“, Nr. 21 vom 28. Mai 1955, Seite 7.

11

SICHERHEITSDIREKTION
für das Bundesland Kärnten
Gesch.-Zeichen: 1-589/1/56

KLAGENFURT, den 21. 1. 1956

Betr.: Antrag auf Verbot des Vereines
„Kärntner Schulverein Südmark“.

An den
Zentralverband Slowenischer Organisationen
in Kärnten
Klagenfurt Gasometergasse 10

Zu dortiger Eingabe vom 6. 10. 1955 wird mitgeteilt, daß nach durchgeführter Prüfung der vorgebrachten Umstände durch die Tätigkeit des Vereines „Kärntner Schulverein Südmark“ mit dem Sitz in Klagenfurt keine Verletzung der Bestimmungen des Artikels 7 des Staatsvertrages gegeben erscheint. Es besteht somit kein Anlaß zu einer vereinsbehördlichen Maßnahme gegen den genannten Verein.

Der Sicherheitsdirektor:
Dr. Odasek e. h.

12

(Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten,
November/Dezember 1956. St. XI/XII, Seite 85)
Nr. 67

SCHULSTREIK (LSR. Zl. 7892/56)

Das Bundesministerium für Unterricht hat mit dem Erlasse Zl. 93.887-12/1956 vom 21. November 1956 im Gegenstande folgendes mitgeteilt:

Das Bundesministerium für Unterricht hält es aus einem besonderen Anlaß (Schulstreik) für erforderlich, auf die Bestimmungen der §§ 13 und 14 des Reichsschulpflichtgesetzes vom 6. 7. 1938, RGBl. Nr. 1, S. 799, in der Fassung des Gesetzes zur Änderung des Reichsschulpflichtgesetzes vom 16. Mai 1941,

RGBl. Nr. 1, S. 282, und die Bestimmungen „Zu § 13“ Abs. 1 und „Zu § 14“ der Ersten Verordnung zur Durchführung des Reichsschulpflichtgesetzes vom 7. 3. 1939, RGBl. Nr. 1, S. 438, in der Fassung der Zweiten Verordnung zur Durchführung des Reichsschulpflichtgesetzes vom 16. 5. 1941, RGBl. Nr. 1, S. 283, zu verweisen. Darnach ist die vorsätzliche oder fahrlässige Verletzung der Schulpflichtbestimmungen ebenso wie die Anstiftung hierzu über Antrag des Schulleiters strafbar. Gegebenenfalls kann sogar eine gerichtliche Verfolgung gemäß § 65 STG. stattfinden, sofern nicht etwa gar § 65 STG. anzuwenden wäre.

Das Bundesministerium für Unterricht empfiehlt, hierüber bei passender Gelegenheit auch die Eltern in geeigneter Weise aufzuklären.

13

ERKLÄRUNG DER VERTRETER DER KÄRNTNER SLOWENEN auf der Pressekonferenz am 19. Juli 1958 in Klagenfurt

Der Rat der Kärntner Slowenen und der Zentralverband der Slowenischen Organisationen in Kärnten erachten es angesichts der tendenziösen Berichterstattung in einem Teil der Presse über den sogenannten Schulstreik gegen das „Zwangsslowenisch“ für notwendig, die Öffentlichkeit über die wahren Verhältnisse um den erwähnten Schulstreik zu unterrichten.

Bekanntlich soll nach der Verordnung der Kärntner Landesregierung über das zweisprachige Schulwesen vom Oktober 1945 in Kärnten an 107 Schulen in den unteren drei Schulstufen der Unterricht je zur Hälfte in der deutschen und slowenischen Unterrichtssprache erteilt werden, während ab der 4. Schulstufe und an den Hauptschulen dieses Gebietes 4 bzw. 5 Stunden Slowenisch für alle Kinder als Pflichtgegenstand vorgeschrieben sind. Tatsächlich wurde jedoch an 8 Schulen der Zweisprachenunterricht nach dieser Verordnung überhaupt niemals eingeführt, während er an 12 Schulen sogar auf kaltem Wege einfach wieder abgeschafft wurde. Heute wird an 80 Schulen mehr oder minder nach der Verordnung vom Oktober 1945 unterrichtet.

Das ist die tatsächliche Lage.

Trotzdem wird immer wieder von einer Gefahr der Slowenisierung gesprochen und wurde an insgesamt 12 Schulen gegen diese sogar der letzte Schulstreik inszeniert.

Wie sieht es nun mit dem Slowenischunterricht an diesen Schulen aus?

In St. Georgen am Weinberg wird z. B. Slowenisch überhaupt nicht unterrichtet; in Thörl fast nicht, in St. Margarethen am Tellerberg findet man z. B. auf 50 Heftseiten der zweiten Schulstufe 5½ Seiten Slowenisch, in Görlich auf der zweiten Schulstufe in einem Heft 14 Zeilen, in einem anderen Heft ganze 4 Zeilen.

Und nicht viel anders sieht es an den anderen Schulen aus, wo gestreikt wurde.

Abgesehen davon, daß der Großteil der Bevölkerung gegen eine nationale Hetze und gegen eine Aufspaltung der Ortschaft ist, ist für den Schulstreik in diesen Schulen, wo der Zweisprachenunterricht kaum durchgeführt wurde, wahrlich kein Grund vorhanden. Die Bevölkerung hat denn daran auch kaum Anteil genommen.

Der Streik ist vielmehr ausschließlich von einigen wenigen Leuten, die den Ausführungen des Landtagsabgeordneten und Regierungsbeamten Dr. Wolfgang Mayrhofer in Bleiburg horechten, ausgegangen. Auf der sogenannten Elternversammlung in Bleiburg waren 10-12 Leute anwesend, die dann im Namen von 299 Schülern den Schulstreik ausriefen und dazu noch das gesamte zweisprachige Gebiet aufforderten. Der Großteil der Eltern der Bleiburger Schüler wußte gar nichts davon und schickte die Kinder am nächsten Tag in der Früh zur Schule. Erst am Schulweg an der Brücke vor dem Hause des Bürgermeisters Metnitz vom im Dienste des Herrn Metnitz stehenden Ing. Schick und in Ebersdorf von einem anderen Mann, hörten die Kinder vom Schulstreik und von der Behauptung, daß kein Unterricht stattfinden würde.

Trotz Pressemeldungen und Rundfunkausendungen über den Aufruf der Bleiburger Elternvereinigung hat die unmittelbare Umgebung von Bleiburg davon kaum Notiz genommen, und nur an 7 von 43 zweisprachigen Schulen des Bezirkes Völkermarkt und zwar vor allem in den Randgebieten nördlich von Völkermarkt sowie in Kühnsdorf und Oberloibach kam es im späteren Verlaufe zum Streik, wobei in Kühnsdorf von 171 Schülern 70 Schüler, in Oberloibach von 98-50, in Haimburg von 41-15, in Markt Griffl von 252 Schülern 125 anwesend waren. Selbst da also ist der Schulstreik nur teilweise gelungen.

Im Bezirk Klagenfurt-Land hat sich am Schulstreik überhaupt kein Schulsprengel beteiligt.

Im Bezirk Villach-Land war von 25 zweisprachigen Schulen an 5 Schulen eine Streikbewegung, wobei lediglich in Gadersdorf, Thörl Maglern und Görlich der Schulstreik beachtenswerte

Formen annahm. Dabei muß nochmals festgestellt werden, daß an diesen Schulen das Slowenische kaum zu Worte kommt.

In Feistritz a. d. Gail sind am 1. Juli ca. 45% der Schüler zum Unterricht, am 2. Juli die Hälfte, am 3. Juli ungefähr 60% erschienen und am 4. Juli fehlten gar nur mehr ungefähr 15% der Schüler. Somit ein eindeutiger Neinsager der Eltern und Schüler und dies, obwohl sogar ein Zollbeamter für den Bleiburger Aufruf war.

In Latschach haben zwei Drittel der Schüler am Unterricht teilgenommen, wenn wir berücksichtigen, daß am 3. Juli 2 Klassen auf einem Schulausflug waren, der ja genau so obligatorisch ist wie der Unterricht. Auch in Görz haben am 1. Streiktag sämtliche Schüler am Schulausflug teilgenommen.

Das sind die tatsächlichen Zahlen vom „Umsichgreifen“ und von der „Ausweitung“ des Schulstreikes und dies trotz des Aufrufes, trotz des berechnend ausgewählten Zeitpunktes am Ende des Schuljahres, trotz offensichtlich getarnter Lenkung und trotz der „Ungeschicklichkeit dieser Demonstration, weil kein Mensch in Kärnten daran denkt, dagegen einzuschreiten“.

Wir stellen fest, daß fast durchwegs fremde, zugewandene Personen sich für den Streik einsetzten und an einigen Schulen sogar die Lehrer erklärten, die Kinder bräuchten in den nächsten Tagen nicht in die Schule kommen.

Bruck an der Mur, 6. 9. 1958

An die
Österreichische Bundesregierung
in Wien I.
Ballhausplatz

Die Vertreter des Kroatischen Kulturvereins im Burgenland, des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten müssen auf ihrer heutigen Beratung in Bruck an der Mur neuerdings feststellen, daß im Gegensatz zu den öffentlichen Erklärungen, der Staatsvertrag vom 15. Mai 1955 sei zur Gänze erfüllt, der Artikel 7, noch nicht realisiert ist.

Hingegen duldet man, daß vor allem in Kärnten Organisationen eine Tätigkeit entfalten, die das friedliche Zusammenle-

ben beider Volksteile untergräbt und nach § 5 des Artikels 7 verboten ist.

Wir stellen weiters insbesondere fest, daß die Sprache der Eltern und der Schüler im gesamten Zweisprachigen Gebiet den Organisatoren des Schulstreikes eine Abfuhr erteilt hat, wie sie sie niemals erwartet hatten.

Wenn daher zum Schluß des Streikes die den Streik unterstützende Presse und neuerdings die „Salzburger Nachrichten“ mit einem umfassenden Schulstreik zu Beginn des nächsten Schuljahres drohen, dann sei schon heute festgestellt, daß der eventuelle Streik genau so wenig den „spontanen Willen“ der Eltern darstellen wird, wie beim gegenständlichen Streik von einem „spontanen Schritt“ der Bevölkerung gesprochen werden kann. Wenn mit einem erneuten Schulstreik zu Beginn des Schuljahres gedroht wird, so geht diese Drohung ausschließlich von Leuten und Kreisen aus, die in Kärnten nicht den Frieden zwischen den beiden Landesvölkern wollen und aus diesem Grunde auch die gemeinsame Erziehung der Jugend, das gegenseitige Sichkennen- und Verstehenlernen in der zweisprachigen Schule und die Vermittlung beider Sprachen unterbinden wollen. Aus diesen Erwägungen ist die Zweisprachenverordnung entstanden, hat sich überall dort, wo sie durchgeführt wurde, bewährt und gerade der Verlauf des Schulstreikes beweist, daß die Bevölkerung in ihrer überwältigenden Mehrheit sie gut heißt.

ben beider Volksteile untergräbt und nach § 5 des Artikels 7 verboten ist.

Die sofortige Realisierung des Artikels 7 des Staatsvertrages erscheint daher im Interesse einer friedlichen Entwicklung dringend geboten.

Wir ersuchen die Österreichische Bundesregierung nachdrücklich, dafür Sorge zu tragen, daß die gesetzgebenden Körperschaften die Durchführungsgesetze im Sinne unserer Vorschläge und Eingaben ehest beschließen und daß bereits im Haushaltsplan für das Jahr 1959 die entsprechenden finanziellen Mittel bereitgestellt werden.

Kroatischer Kulturverein
Rat der Kärntner Slowenen
Zentralverband slowenischer
Organisationen in Kärnten

REPUBLIK ÖSTERREICH

— Bundeskanzleramt —

Zl. 7685-PrM/58

Resolution, betreffend Realisierung des Artikels 7 des Staatsvertrages.

An

die Leitung des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten
in Klagenfurt

REPUBLIK ÖSTERREICH

— Bundeskanzleramt —

Zl. 7684-PrM/58

Telegramm, betreffend Regelung der Schulfälle in Kärnten

An

die Leitung des Rates der Kärntner Slowenen
und
des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten
in
Klagenfurt

Das Präsidium des Bundeskanzleramtes bestätigt das Einlan-

gen des an die Bundesregierung gerichteten Telegrammes vom 7. September 1958, betreffend Regelung der Schulfälle, mit dem Beifügen, daß der Ministerrat in der Sitzung am 9. September 1958 hievon Kenntnis genommen hat.

15

Das Präsidium des Bundeskanzleramtes bestätigt auftragsgemäß das Einlangen der seitens des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten gemeinsam mit dem Rat der Kärntner Slowenen und mit dem Kroatischen Kulturverein in Burgenland an die Bundesregierung gerichtete Eingabe, betreffend Realisierung des Artikels 7 des Staatsvertrages, mit dem Beifügen, daß der Ministerrat in der Sitzung am 9. September 1958 hievon Kenntnis genommen hat.

Die Eingabe wird unter einem dem Bundesministerium für Unterricht bekanntgegeben.

Es wird darauf verwiesen, daß sich die Regierungsvorlage, betreffend ein Minderheitenschutzgesetz in Kärnten, bereits in parlamentarischer Behandlung befindet.

16. September 1958.

Für den Bundeskanzler:

Chaloupka

16

Die Eingabe wird unter einem dem Bundeskanzleramt – Außenwärtige Angelegenheiten – sowie dem Bundesministerium für Unterricht zwecks Prüfung übersendet.

16. September 1958.
Für den Bundeskanzler:
Chaloupka

17

Klagenfurt, 22. September 1958

An
den Herrn Bundesminister für Unterricht
Dr. Heinrich Drimmel
in Wien I.
Minoritenplatz 5.

Für den 29. und 30. September sowie 1. Oktober 1. J. bereiten die im Heimatdienst vereinigten Organisationen neuerdings einen Schulstreik vor, der das gesamte Gebiet der zweisprachigen Schule, nach der Meldung der „Unterkräntner Nachrichten“ sogar ganz Kärnten erfassen will.

Diese Aktion ist ein Mißbrauch der Schuljugend zu politischen Zwecken. Unso verwunderlicher erscheint es, daß die verantwortlichen Behörden bis heute diese Aktionen dulden. Wir haben schon wiederholt darauf hingewiesen, daß bei den in den einzelnen Schuljahren organisierten Schulstreiks zum Schulschluß und zum Schulbeginn Erwachsene, ja sogar amtliche Organe als Streikposten schulpflichtige Kinder vom Schulbesuch ab-

hielten, ohne dafür zur Verantwortung gezogen worden zu sein.

Die bodenständige Bevölkerung Südkärntens ist am friedlichen Zusammenleben beider Volksteile interessiert und erwartet dasselbe auch von anderen in diesem Gebiete lebenden Bevölkerungskreisen, insbesondere auch von der dort tätigen Beamtenschaft.

Falls die verantwortlichen Landes- und Bundesbehörden nicht gewillt sind, den ungesetzlichen Handlungen Einhalt zu gebieten, ist die bodenständige Bevölkerung nicht bereit, ihre Kinder auf die Barrikaden zu schicken, andererseits aber fest entschlossen zur Selbsthilfe zu schreiten.

Daher fordern wir die verantwortlichen Landes- und Bundesbehörden auf, über Presse und Rundfunk unzweideutig die Bevölkerung dahingehend in Kenntnis zu setzen, daß es sich beim Schulstreik um eine Gesetzeswidrigkeit handelt und daß sowohl die Organisationen, als auch alle Personen, die sich am Streik beteiligen, nach den Gesetzen zur Verantwortung gezogen werden.

Rat der Kräntner Slowenen Zentralverband slowenischer Organisationen in Kärnten

18

An
die Österreichische Bundesregierung

Wien

Im Zusammenhange mit dem Vorschlag der Kräntner Landesregierung vom 5. September und dem Antwortschreiben des Herrn Bundesministers für Unterricht vom 6. September 1958

verweisen wir nochmals auf unsere, die Schule betreffenden Lösungsvorschläge vom 20. Jänner 1958 und ersuchen im Interesse des Friedens im Lande um eine Regelung der Schulfrage in diesem Sinne.

Rat der Kräntner Slowenen.
Zentralverband slowenischer Organisationen
in Kärnten.

19

LANDESSCHULRAT FÜR KÄRNTEN
in Klagenfurt
Zahl: 4485/58

Klagenfurt, den 26. 9. 1958

Befreiung vom Unterricht in
der slowenischen Sprache.

Zur Durchführung des Erlasses des Landeshauptmannes von Kärnten, Ferdinand Weidenig, als Vorsitzenden des Landesschulrates, Zl. LSR. 4337/58 vom 22. 9. 1958 werden den Bezirkschulräten folgende Richtlinien zur verwaltungsmäßigen Durchführung gegeben:

1. Die Gesuche um Befreiung vom Unterricht in der slowenischen Sprache müssen in schriftlicher Ausfertigung, die vom Erziehungsberechtigten eigenhändig gezeichnet und mit der vor-

geschriebenen Stempelmarke von S 6.- versehen ist, bei der Schulleitung entweder vom Erziehungsberechtigten persönlich oder in dessen Vertretung durch die seiner Erziehung anvertrauten Schüler bis zum 7. Oktober 1. J. abgegeben werden.

2. Unzulässig ist die Entgegennahme gesammelter Anträge, möge die gesammelte Vorlage von welcher Seite immer erfolgen.

3. Die Anträge sind von den Schulleitungen unverzüglich den zuständigen Bezirkschulbehörden bis spätestens 7. Oktober 1958 zur Entscheidung zu übermitteln.

4. Alle Schulleitungen sind von diesem Erlasse unverzüglich in Kenntnis zu setzen.

Für den Vorsitzenden:
Dr. Kristler e. h.

20

Klagenfurt, den 29. 9. 1958

Der Landeshauptmann von
Kärnten
Zahl: LH-15/15/58
Artikel 7, Staatsvertrag.

- 1.) An den Zentralverband der slowenischen Organisationen in Kärnten, Klagenfurt, Gasometergasse 10.
- 2.) An den Rat der Kräntner Slowenen, Klagenfurt, Viktringerring 26.

Den Erhalt des so. Schreibens vom 22. 9. 1958, betreffend die Stellungnahme Ihrer Organisationen zum angekündigten Schul-

streik, bestätige ich. Ich habe das Schreiben zuständigkeitshalber dem Bundesministerium für Unterricht zur Kenntnisnahme und weiteren Veranlassung zugeleitet.

Bemerken möchte ich, daß die Kräntner Landesregierung in einem Schulstreik ein untätiges Mittel sieht, verschiedene Wünsche durchzusetzen. Ich habe aber keinerlei Möglichkeit, einen solchen Schulstreik zu verhindern, da die Eltern darin ein demokratisches Mittel sehen, ihre Wünsche durchzusetzen.

Der Landeshauptmann:
Weidenig e. h.

An die

Österreichische Bundesregierung

z. H. d. Herrn Bundeskanzlers Ing. Julius Raab

in Wien I.

Ballhausplatz

In der Anlage übersenden wir der Österreichischen Bundesregierung die von über 600 Delegierten aus allen Orten Süd-

Die Delegierten aus allen Orten Südkärntens, versammelt auf einer gemeinsamen Versammlung des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten, haben die Lage der slowenischen Bevölkerung in Kärnten nach dem Erlaß des Landeshauptmannes vom 22. 9. 1958 überprüft und nachstehende

Resolution

an die Bundes- und Landesregierung beschlossen:

1. Mit großer Besorgnis stellen wir die Tatsache fest, daß die zuständigen Behörden den chauvinistischen Bestrebungen der unduldsamen deutschen Organisationen, die im „Kärntner Heimatdienst“ vereinigt sind, nachgegeben und damit einen schweren Schlag der nach dem Kriege begonnenen Politik des friedlichen Zusammenlebens der beiden Völker im Lande versetzt haben.

2. Mit Entrüstung protestieren wir gegen die Verletzung des Verfassungsgesetzes und fordern, daß die Bundesregierung im Sinne des Art. 139 des Bundesverfassungsgesetzes beim Verfassungsgerichtshof den Antrag stellt, den verfassungswidrigen Erlaß vom 22. September 1958 für ungültig zu erklären.

3. Die slowenische Sprache ist nach dem Staatsvertrag in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen und kann deswegen nicht Fremdsprache sein. Es ist Pflicht aller Zugewanderten in diesem Gebiet, daß sie beide Amtssprachen auf diesem Gebiete kennen, wie dies auch Pflicht der einheimischen Bevölkerung ist.

DIE STELLUNGNAHME DER TIROLER LANDES- REGIERUNG

(Aus „Berichte und Informationen“, Heft 637 vom 5. 10. 1958.)

Andererseits bemerkt die Tiroler Landesregierung in ihrer Äußerung zum Kärntner Entwurf die Auffassung, daß die objektiven Merkmale auch von Bedeutung sind, zum Beispiel dann, wenn eine Personengruppe sich aus bestimmten Gründen — etwa finanziellen oder parteipolitischen — nicht zur slowenischen Minderheit bekennt. Die oberösterreichische Landesregierung macht in ihrer Äußerung auch ein weiteres Bedenken gegen den Kärntner Entwurf in dieser Richtung geltend, nämlich dagegen, daß das Bekenntnis nur von dem Landtag Wahlberechtigten abgefordert wird, wäh-

REPUBLIK ÖSTERREICH

— Bundeskanzleramt —

Zl. 8352-PrM/58

Eingabe betreffend Schulstreik in Kärnten

An die Leitung des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten Klagenfurt

Das Präsidium des Bundeskanzleramtes bestätigt das Einlangen der gemeinsamen Eingabe des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten und des Rates der Kärntner Slowe-

21

nen auf der gemeinsamen Versammlung des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten am 30. September 1958 in Klagenfurt, beschlossene Resolution zur Kenntnisnahme und der darin geforderten Veranlassung.

Klagenfurt, den 1. Oktober 1958.

22

Im Gegenteil aber müssen wir feststellen, daß bei den verfassungswidrigen Unterschriftenaktionen nach Weisungen nationalistischer Organisationen vor allem zugewanderte Fremde mit- und, unter ihnen auch Staatsbeamte und sogar Sicherheitsorgane, und auf diese Art einen Druck auf unseren wirtschaftlich zurückgesetzten und sozial abhängigen Menschen ausübten.

4. Unter diesen Umständen und angesichts der undemokratischen Methoden müssen wir schon von vornherein den wie immer gearteten Resultaten der unkontrollierbaren und unkontrollierten Abmeldungen jede Gültigkeit absprechen und erklären, daß wir keine Lösung anerkennen werden, die nicht auch die Vorschläge der Minderheit berücksichtigt. Wir verlangen, daß endlich die zahlreichen bekannten Organisationen, deren Tätigkeit darauf abzielt und auch tatsächlich in der Richtung entfaltet wird, der slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, verboten werden. Wir betonen, daß wir im Fördern der Rechte, die uns nach der Verfassung und dem Staatsvertrag zukommen, solange nicht nachlassen werden, bis die Regierung tatsächlich die Gleichberechtigung der Kärntner Slowenen im Sinne unserer Vorschläge für die Verwirklichung der Bestimmungen des Art. 7 des Staatsvertrages anerkennen und verwirklichen wird.

Klagenfurt, am 30. September 1958.

(Übersetzung der am 30. 9. 1958 von über 600 Delegierten aus allen Orten Südkärntens beschlossenen Resolution.)

23

rend nicht wahlberechtigte Minderjährige selbstredend auch den Schutz des Art. 7 StV. genießen (Anspruch auf Elementarunterricht in ihrer Sprache), also nicht durch das Bekenntnis ihrer Erziehungsberechtigten einem bestimmten Volkstum zugewiesen werden können, da es doch gerade um ihre Lebensentwicklung als Angehörige einer Volksgruppe geht. Ganz läßt sich also von den objektiven Merkmalen nicht absehen. Das Problem ist sehr vielgestaltig und gar nicht leicht zu lösen. Eine Lösung kann wohl nur durch ein in der kühleren Atmosphäre der Bundeskompetenz erlassenes Bundesgesetz gefunden werden, bei dem vom Bekenntnisprinzip auszugehen ist, bei dem aber ein Reklamationsverfahren offenbar mit den Tatsachen und dem Bekenntnis nicht in Einklang zu bringende Befragungsergebnisse revidierbar macht.

24

nen vom 22. September 1958, betreffend Schulstreik in den gemischtsprachigen Gebieten des Bundeslandes Kärnten, mit dem Beifügen, daß der Ministerrat in der Sitzung am 23. September 1958 hiervon Kenntnis genommen hat.

Die Eingabe wird unter einem dem Bundesministerium für Unterricht zwecks Prüfung übersendet.

2. Oktober 1958.

Für den Bundeskanzler:

Chaloupka

REPUBLIK ÖSTERREICH

— Bundeskanzleramt —

Zl. 8592-PrM/1958

Resolution, betreffend diverse Forderungen der Kärntner Slowenen.

An

die Leitung des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten

Klagenfurt

Das Präsidium des Bundeskanzleramtes bestätigt auftragsgemäß das Einlangen der seitens des Zentralverbandes und des Rates der Kärntner Slowenen gemeinsam an den Herrn Bundeskanzler gerichteten Eingabe vom 1. Oktober 1958 sowie der

25

Eingabe angeschlossenen Resolution, betreffend die Schultage in den gemischtsprachigen Gebieten Kärntens, mit dem Beifügen, daß der Herr Bundeskanzler in der Sitzung am 7. Oktober 1958 dem Ministerrat den Inhalt dieser Eingabe und der Entscheidung zur Kenntnis gebracht hat.

Die Resolution wird unter einem den in Betracht kommenden Bundesministerien zwecks Prüfung bekanntgegeben.

10. Oktober 1958.

Für den Bundeskanzler:

Chaloupka

Für die Richtigkeit

der Ausfertigung:

Unterschrift unl.

26

»Die Neue Zeit« vom 1. 10. 1958, Nr. 224,
DIE »DREI GERECHTEN« AUF DER
LOIBLSTRASSE

Störfeuer auf die Durchführung des Erlasses zur Befreiung vom zweisprachigen Unterricht

Klagenfurt, 30. September (NZ). Gemäß dem Erlaß vom 22. September über die Möglichkeit der Befreiung vom zweisprachigen Unterricht im Wege der unbeeinflussten Entscheidung der Erziehungsberechtigten laufen die entsprechenden Anträge bei der Schulbehörde ein. Die Behörde hat dafür gesorgt, daß alle Erziehungsberechtigten mit dem Inhalt des Erlasses vertraut gemacht werden.

So haben die Kinder in den betroffenen Schulen auf Anleitung der Lehrer das in ihre Hefte geschrieben, was ihre Eltern über den Erlaß wissen müssen. Überraschend hat nun der sogenannte »Heimatsdienst« ein Rundschreiben erlassen, in dem die Funktionäre u. a. aufgefordert werden, die Anträge zu sammeln und geschlossen den Schulleitungen zu übergeben, die die Anzahl der abgegebenen Anträge zu bescheinigen hätten.

Schablonenanträge

Streng genommen muß sich hier der Heimatsdienst Amtscharakter an, da er durchaus nicht das Recht hat, von den Schulleitungen Bestätigungen zu verlangen oder auch nur zu erbitten. Diese Aktion hat zustande gebracht, daß stollweise Anträge mit ein und derselben Handschrift abgeliefert wurden. Der Erlaß

schreibt aber eindeutig vor, daß die Erziehungsberechtigten — wer denn auch sonst? — den Antrag selbst oder durch ihre Kinder den Schulleitungen zu übergeben haben. Der erlaßwürdige Eingriff des Heimatsdienstes müßte die Schulbehörde nun zwingen, die Schablonenanträge auf Echtheit und Identität der Unterschrift zu überprüfen, was natürlich ein langwieriges und nicht im Sinne der Erziehungsberechtigten gelegenes Verfahren erfordern würde. Der Erlaß war doch so klar und seine Anwendung so unkompliziert, daß die Aktion des Heimatsdienstes durchaus keinen guten Dienst an der Heimat bedeutet.

Aktionen Unbelehrbarer

Geradezu von Indianerromantik zeugte es, wenn auf der Loiblstraße in großen Lettern die Aufschrift angebracht wurde: »Niemals beugen wir uns der Minderheit — Die drei Gerechten«.

Es wird auch ein Fall bekannt, daß Kinder, die während des proklamierten Schultreiks doch die Schule besuchten, mit Stockschlägen und Steinwürfen verletzt wurden; Eltern wurde aus demselben Grunde mit der Dienstentlassung gedroht. (In Loibach bei Bleiburg).

Wir warnen vor dem Eingreifen Unberufener, auch wenn sie Funktionäre des Heimatsdienstes sind. Je unbeeinflusster und reibungsloser die Durchführung des Erlasses vor sich geht, um so wirkungsvoller wird das Ergebnis sein. Vereinssieger aus Langeweile sollen ihre Finger heraushalten und die Sicherheitsdirektion soll ihre Augen aufhalten.

27

»Arbeiter-Zeitung« vom 5. 10. 1958, Nr. 231, Seite 5
DAS MINDERHEITENPROBLEM IN KÄRNTEN
v. Nat. Rat Dr. Dr. Max Neugebauer

Der Staatsvertrag verpflichtet Österreich, Elementarunterricht in der Muttersprache für die slowenische Minderheit in Kärnten einzuführen, eine verhältnismäßige Anzahl eigener Mittelschulen und eine slowenische Abteilung der Schulaufsichtsbehörde zu errichten. Zur Durchführung dieser Schulbestimmungen des Staatsvertrages ist es bisher nicht gekommen. Die Verhandlungen über das vor einiger Zeit vom Unterrichtsministerium ausgearbeitete und von der Regierung vorgelegte Minderheitenschulgesetz für Kärnten haben gezeigt, daß die Ansichten über die Realisierung der Rechte der slowenischen Minderheit in Kärnten, wie sie der Artikel 7 des Staatsvertrages verlangt, nicht gleichartig sind und daß es länger, als man geglaubt hatte, dauern dürfte, bis eine Einigung zustande kommen wird.

Die Verhandlungen im Parlament haben das Problem in den Vordergrund des öffentlichen Interesses gerückt. Von vielen Bel-

ten regnet es Vorschläge, Drohungen und auch Verleumdungen. Minderheitenprobleme sind den Österreichern nicht fremd. In der Donaumonarchie waren sie in reichem Ausmaß vorhanden, aber auch in der Ersten Republik existierten sie. Zum erstenmal versuchte man durch den Schulerlaß des Jahres 1891 das Schulproblem in den sprachlich gemischten Gebieten Kärntens zu lösen, und zwar durch die Einführung der »ultraquistischen« (zweisprachigen) Schulen. Im ersten Schuljahr gebrauchte man neben der deutschen Sprache die slowenische Sprache, um die Kinder slowenischer Abkunft zur deutschen Sprache hinzuführen. Vom zweiten Schuljahr an räumte man der slowenischen Sprache drei Wochenstunden ein. Diese ultraquistischen Schulen blieben auch in der Ersten Republik bestehen, da sie den Bestimmungen des Staatsvertrages von Saint-Germain entsprachen. Anfang 1927 bestanden 86 ultraquistische Schulen mit 205 Klassen. Die Slowenen haben diese Schulen zunächst gutgeheißen, jedoch später abgelehnt, weil, wie sie behaupteten, die sprachliche Befähigung der Lehrer nicht ausreichte und die Schulen immer mehr und mehr ein Instrument der Germanisierung geworden seien. Die ultraqu-

sischen Schulen bestanden bis zum Jahre 1938, das nationalsozialistische Regime schaffte sie ab.

Im Jahre 1918, nachdem Österreich wiedererstand war, mußte das Schulproblem neuellig gelöst werden. Unter dem Einfluß der englischen Besatzungsmacht erließ die Provinzialische Kärntner Landesregierung am 3. Oktober 1918 eine Schulverordnung für die gemischtsprachigen Bezirke. Die Verordnung stützt sich auf das Territorialitätsprinzip und legt die rund hundert Standorte der zweisprachigen Schulen in den Bezirken Hermagor, Villach-Land, Klagenfurt-Land, und Völkermarkt fest. In diesen Schulen wird der Unterricht in deutscher und slowenischer Sprache geführt und von den Schülern die Erlernung beider Sprachen gefördert. Alle politischen Parteien Kärntens haben diese Regelung gutgeheißen.

Bei den Staatsvertragsverhandlungen spielte diese Verordnung eine große Rolle. Die Südgrenze Kärntens blieb unverändert, jugoslawische Landansprüche wurden abgewiesen. Man war damals der Meinung, daß der nationale Friede durch die Schulordnung hergestellt sei. Im Dezember 1953 schrieb die amtliche „Kärntner Zeitung“ darüber: „Die Einführung der zweisprachigen Schule in Kärnten war das Beschreiten eines neuen Weges. Wer es jemals miterlebt hat, was es bedeutet, wenn in einem Ort Schulen verschiedener Sprachen geführt werden, kann das Aufleben eines solchen Systems nicht wünschen. Überall, wo

das vor sich geht, beginnen schon die Kinder beim Nathausgehen aus der Schule einander zu beschimpfen und zu pöbeln. In Kärnten wollte man nirgends zwei verschiedene Schulen nebeneinander haben, sondern entschloß sich, die Kinder im zweisprachigen Gebiet beide Landessprachen lernen zu lassen.“ Für die Deutschen in Kärnten bedeutet die Schulverordnung sicherlich ein Opfer, aber ein Zusammenleben beider Völker ohne Spannungen und ohne Haß und die verhinderte Teilung Kärntens waren dieses Opfer wert.

Jahrelang gab es auch keinerlei Schwierigkeiten. Erst als die nationalistischen Kreise es wieder wagten, aufzutreten, und besonders nachdem Österreich seinen Staatsvertrag erhalten hatte, wurden Stimmen laut, die sich gegen die „Zwangsverordnung“ richteten. Heimat, Volk, Vaterland sind Begriffe, die für jeden Menschen einen hohen Wert haben — aber auch die andere Nation hat eine Heimat, eine Muttersprache, ein Schrifttum, das sie liebt. Die Nationalisten sind überall und in jeder Zeit hochmütig und anmaßend bis zum Rassenwahn. Sie haben es einmal ausgesprochen, daß für sie Recht ist, was ihnen nützt. Die Extremisten, die immer ihre eigenen „nationalen Belange“ hoch gewertet und die eines anderen Volkes gering geachtet haben, sind die Zerstörer des alten Vielvölkerstaates Österreich, das ein Kleuropa hätte werden können. Sie sind auch die Friedensstörer und Drahtzieher in Kärnten.

28

SPATE WARNUNG

In der Volkszeitung vom 5. 10. 1958, Nr. 228, Seite 1, unter

»EUROPA UND DIE KÄRNTNER SPRACHEN-FRAGE«

(von Nationalrat Dr. Ing Ludwig Weiß) heißt es u. a.:

„Nun ist durch den Erlaß des Herrn Landeshauptmannes zur Kärntner Minoritätenschulfrage eine Situation eingetreten, die größte Aufmerksamkeit erfordert. Diese Verordnung, deren Rechtmäßigkeit allerdings umstritten bleibt, gibt den Erziehungsberechtigten das von ihnen seit Jahren verlangte Mitspracherecht in der hart umkämpften Frage der Unterrichtssprache. Damit ist sie aber zu einem Prüfstein für das demokratische Denken der Kärntner Bevölkerung geworden. Jetzt wird zu beweisen sein, daß es in dem Streit um die Unter-

richtssprache ausschließlich um das Abschütteln des Zwanges, um Freiheit und Gerechtigkeit gegangen ist, und daß es nicht nationalistische Tendenzen auf beiden Seiten waren, die ihn so sehr verschärft haben. Es gilt nunmehr, der Welt zu beweisen, daß es in den jahrelangen Auseinandersetzungen nicht um einen Kampf gegen eine Sprache und schon gar nicht um einen Kampf gegen Menschen gegangen ist, daß es den Deutschen dieses Landes nicht um eine Diskriminierung der slowenischen Sprache und den Slowenen nicht um eine Propaganda staatsfeindlicher Art zu tun war. Es kann nicht eindringlich genug davor gewarnt werden, aus der Schulfrage einen Nationalitätenkampf zu machen. Man muß an jene denken, die die Hauptbetroffenen sind, nämlich unsere Kinder, auf deren Köpfen weder politische noch nationale Streitigkeiten ausgetragen werden dürfen und die für die Geschehnisse der Vergangenheit keine Verantwortung tragen.“

29

„Salzburger Nachrichten“, 12. 11. 1958.

AUCH LEHRAMTSKANDIDATEN GEGEN SLOWENISCH

Wie erst jetzt bekannt wird, sah sich die Leitung der Klagenfurter Lehrerbildungsanstalt schon zu Beginn des Schuljahres der Schwierigkeit gegenüber, daß sich kaum Schüler für die Ausbildung an zweisprachigen Schulen melden wollten. Neun

Schüler hatten heuer die Aufnahmeprüfung auch in slowenischer Sprache abgelegt und waren daraufhin aufgenommen worden. Als von den Eltern aber eine schriftliche Bestätigung verlangt worden war, daß die Schüler statt des englischen den Slowenischunterricht besuchen sollen, verweigerten die Eltern von sechs Schülern diese Bestätigung.

30

ERLASS

des Landesschulrates für Kärnten
vom 27. Oktober 1958, Zl. 4964/58.

In Durchführung des Erlasses des Landeshauptmannes als Vorsitzenden des Landesschulrates von Kärnten vom 22. September 1958, Zl. 4337/58, betr. die Regelung des zweisprachigen Unterrichtes in Kärnten, werden für die Unterrichtsstellung an den zweisprachigen Schulen bis zur endgültigen Regelung folgende Richtlinien gegeben:

1. Den einzelnen Schulleitungen ist es verboten, Teilergebnisse der Statistischen Erhebungsbogen bekanntzugeben. Die Bezirksschulräte werden aufgefordert, die Schulleitungen davon umgehend in Kenntnis zu setzen.

2. Es ist Vorsorge zu treffen, daß jedes deutsch- und slowenischsprachige Kind das Lehrziel in vollem Ausmaße erreicht.

3. Der Gesamtunterricht für die abgemeldeten Schüler und Schülerinnen wird auf der ersten bis einschließlich dritten Schulstufe nur in der Deutschen Sprache erteilt,

wobei für jene Schüler und Schülerinnen, die die Deutsche Sprache nicht oder nur mangelhaft beherrschen, die dem Kinde eigene Mundart mündlich vermittelnd anzuwenden ist.

4. Schülern und Schülerinnen, die nicht abgemeldet wurden, ist der Gesamtunterricht auf den ersten drei Schulstufen in Deutscher und Slowenischer Sprache mündlich und schriftlich zu erteilen.

5. Von der vierten bis achten Schulstufe ist die Slowenische Sprache für die nicht abgemeldeten Schüler und Schülerinnen ein eigener Unterrichtsgegenstand, wobei auf der vierten Schulstufe diesem Gegenstand 4, ab der fünften Schulstufe 3 Wochenstunden zugemessen sind.

6. Sowohl für die abgemeldeten als auch für die nichtabgemeldeten Schüler(-innen) gilt die Studentafel, die durch den Erlaß des Landesschulrates vom 9. November 1945, Zl. 9406, (Verordnungsblatt für das Schulwesen in Kärnten, Stück I, Jahrgang 1946) verordnet worden ist.

Auf der vierten bis achten Schulstufe treten für die abgemeldeten Schüler(-innen) an Stelle der Slowenischstunden eine Zeichen- und eine Rechenstunde.

7. Für Volksschulen, an denen sich alle Schüler(-innen) vom Slowenischunterricht abgemeldet haben, gelten die Lehrpläne für allgemeine Volksschulen (Sonderabdruck) als die dem Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Landesministeriums für Unterricht, Stück XIII, vom Jahre 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693, 2694, 2695, 2696, 2697, 2698, 2699, 2700, 2701, 2702, 2703, 2704, 2705, 2706, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711, 2712, 2713, 2714, 2715, 2716, 2717, 2718, 2719, 2720, 2721, 2722, 2723, 2724, 2725, 2726, 2727, 2728, 2729, 2730, 2731, 2732, 2733, 2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739, 2740, 2741, 2742, 2743, 2744, 2745, 2746, 2747, 2748, 2749, 2750, 2751, 2752, 2753, 2754, 2755, 2756, 2757, 2758, 2759, 2760, 2761, 2762, 2763, 2764, 2765, 2766, 2767, 2768, 2769, 2770, 2771, 2772, 2773, 2774, 2775, 2776, 2777, 2778, 2779, 2780, 2781, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786, 2787, 2788, 2789, 2790, 2791, 2792, 2793, 2794, 2795, 2796, 2797, 2798, 2799, 2800, 2801, 2802, 2803, 2804, 2805, 2806, 2807, 2808, 2809, 2810, 2811, 2812, 2813, 2814, 2815, 2816, 2817, 2818, 2819, 2820, 2821, 2822, 2823, 2824, 2825, 2826, 2827, 2828, 2829, 2830, 2831, 2832, 2833, 2834, 2835, 2836, 2837, 2838, 2839, 2840, 2841, 2842, 2843, 2844, 2845, 2846, 2847, 2848, 2849, 2850, 2851, 2852, 2853, 2854, 2855, 2856, 2857, 2858, 2859, 2860, 2861, 2862, 2863, 2864, 2865, 2866, 2867, 2868, 2869, 2870, 2871, 2872, 2873, 2874, 2875, 2876, 2877, 2878, 2879, 2880, 2881, 2882, 2883, 2884, 2885, 2886, 2887, 2888, 2889, 2890, 2891, 2892, 2893, 2894, 2895, 2896, 2897, 2898, 2899, 2900, 2901, 2902, 2903, 2904, 2905, 2906, 2907, 2908, 2909, 2910, 2911, 2912, 2913, 2914, 2915, 2916, 2917, 2918, 2919, 2920, 2921, 2922, 2923, 2924, 2925, 2926, 2927, 2928, 2929, 2930, 2931, 2932, 2933, 2934, 2935, 2936, 2937, 2938, 2939, 2940, 2941, 2942, 2943, 2944, 2945, 2946, 2947, 2948, 2949, 2950, 2951, 2952, 2953, 2954, 2955, 2956, 2957, 2958, 2959, 2960, 2961, 2962, 2963, 2964, 2965, 2966, 2967, 2968, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977, 2978, 2979, 2980, 2981, 2982, 2983, 2984, 2985, 2986, 2987, 2988, 2989, 2990, 2991, 2992, 2993, 2994, 2995, 2996, 2997, 2998, 2999, 3000, 3001, 3002, 3003, 3004, 3005, 3006, 3007, 3008, 3009, 3010, 3011, 3012, 3013, 3014, 3015, 3016, 3017, 3018, 3019, 3020, 3021, 3022, 3023, 3024, 3025, 3026, 3027, 3028, 3029, 3030, 3031, 3032, 3033, 3034, 3035, 3036, 3037, 3038, 3039, 3040, 3041, 3042, 3043, 3044, 3045, 3046, 3047, 3048, 3049, 3050, 3051, 3052, 3053, 3054, 3055, 3056, 3057, 3058, 3059, 3060, 3061, 3062, 3063, 3064, 3065, 3066, 3067, 3068, 3069, 3070, 3071, 3072, 3073, 3074, 3075, 3076, 3077, 3078, 3079, 3080, 3081, 3082, 3083, 3084, 3085, 3086, 3087, 3088, 3089, 3090, 3091, 3092, 3093, 3094, 3095, 3096, 3097, 3098, 3099, 3100, 3101, 3102, 3103, 3104, 3105, 3106, 3107, 3108, 3109, 3110, 3111, 3112, 3113, 3114, 3115, 3116, 3117, 3118, 3119, 3120, 3121, 3122, 3123, 3124, 3125, 3126, 3127, 3128, 3129, 3130, 3131, 3132, 3133, 3134, 3135, 3136, 3137, 3138, 3139, 3140, 3141, 3142, 3143, 3144, 3145, 3146, 3147, 3148, 3149, 3150, 3151, 3152, 3153, 3154, 3155, 3156, 3157, 3158, 3159, 3160, 3161, 3162, 3163, 3164, 3165, 3166, 3167, 3168, 3169, 3170, 3171, 3172, 3173, 3174, 3175, 3176, 3177, 3178, 3179, 3180, 3181, 3182, 3183, 3184, 3185, 3186, 3187, 3188, 3189, 3190, 3191, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196, 3197, 3198, 3199, 3200, 3201, 3202, 3203, 3204, 3205, 3206, 3207, 3208, 3209, 3210, 3211, 3212, 3213, 3214, 3215, 3216, 3217, 3218, 3219, 3220, 3221, 3222, 3223, 3224, 3225, 3226, 3227, 3228, 3229, 3230, 3231, 3232, 3233, 3234, 3235, 3236, 3237, 3238, 3239, 3240, 3241, 3242, 3243, 3244, 3245, 3246, 3247, 3248, 3249, 3250, 3251, 3252, 3253, 3254, 3255, 3256, 3257, 3258, 3259, 3260, 3261, 3262, 3263, 3264, 3265, 3266, 3267, 3268, 3269, 3270, 3271, 3272, 3273, 3274, 3275, 3276, 3277, 3278, 3279, 3280, 3281, 3282, 3283, 3284, 3285, 3286, 3287, 3288, 3289, 3290, 3291, 3292, 3293, 3294, 3295, 3296, 3297, 3298, 3299, 3300, 3301, 3302, 3303, 3304, 3305, 3306, 3307, 3308, 3309, 3310, 3311, 3312, 3313, 3314, 3315, 3316, 3317, 3318, 3319, 3320, 3321, 3322, 3323, 3324, 3325, 3326, 3327, 3328, 3329, 3330, 3331, 3332, 3333, 3334, 3335, 3336, 3337, 3338, 3339, 3340, 3341, 3342, 3343, 3344, 3345, 3346, 3347, 3348, 3349, 3350, 3351, 3352, 3353, 3354, 3355, 3356, 3357, 3358, 3359, 3360, 3361, 3362, 3363, 3364, 3365, 3366, 3367, 3368, 3369, 3370, 3371, 3372, 3373, 3374, 3375, 3376, 3377, 3378, 3379, 3380, 3381, 3382, 3383, 3384, 3385, 3386, 3387, 3388, 3389, 3390, 3391, 3392, 3393, 3394, 3395, 3396, 3397, 3398, 3399, 3400, 3401, 3402, 3403, 3404, 3405, 3406, 3407, 3408, 3409, 3410, 3411, 3412, 3413, 3414, 3415, 3416, 3417, 3418, 3419, 3420, 3421, 3422, 3423, 3424, 3425, 3426, 3427, 3428, 3429, 3430, 3431, 3432, 3433, 3434, 3435, 3436, 3437, 3438, 3439, 3440, 3441, 3442, 3443, 3444, 3445, 3446, 3447, 3448, 3449, 3450, 3451, 3452, 3453, 3454, 3455, 3456, 3457, 3458, 3459, 3460, 3461, 3462, 3463, 3464, 3465, 3466, 3467, 3468, 3469, 3470, 3471, 3472, 3473, 3474, 3475, 3476, 3477, 3478, 3479, 3480, 3481, 3482, 3483, 3484, 3485, 3486, 3487, 3488, 3489, 3490, 3491, 3492, 3493, 3494, 3495, 3496, 3497, 3498, 3499, 3500, 3501, 3502, 3503, 3504, 3505, 3506, 3507, 3508, 3509, 3510, 3511, 3512, 3513, 3514, 3515, 3516, 3517, 3518, 3519, 3520, 3521, 3522, 3523, 3524, 3525, 3526, 3527, 3528, 3529, 3530, 3531, 3532, 3533, 3534, 3535, 3536, 3537, 3538, 3539, 3540, 3541, 3542, 3543, 3544, 3545, 3546, 3547, 3548, 3549, 3550, 3551, 3552, 3553, 3554, 3555, 3556, 3557, 3558, 3559, 3560, 3561, 3562, 3563, 3564, 3565, 3566, 3567, 3568, 3569, 3570, 3571, 3572, 3573, 3574, 3575, 3576, 3577, 3578, 3579, 3580, 3581, 3582, 3583, 3584, 3585, 3586, 3587, 3588, 3589, 3590, 3591, 3592, 3593, 3594, 3595, 3596, 3597, 3598, 3599, 3600, 3601, 3602, 3603, 3604, 3605, 3606, 3607, 3608, 3609, 3610, 3611, 3612, 3613, 3614, 3615, 3616, 3617, 3618, 3619, 3620, 3621, 3622, 3623, 3624, 3625, 3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633, 3634, 3635, 3636, 3637, 3638, 3639, 3640, 3641, 3642, 3643, 3644, 3645, 3646, 3647, 3648, 3649, 3650, 3651, 3652, 3653, 3654, 3655, 3656, 3657, 3658, 3659, 3660, 3661, 3662, 3663, 3664, 3665, 3666, 3667, 3668, 3669, 3670, 3671, 3672, 3673, 3674, 3675, 3676, 3677, 3678, 3679, 3680, 3681, 3682, 3683, 3684, 3685, 3686, 3687, 3688, 3689, 3690, 3691, 3692, 3693, 3694, 3695, 3696, 3697, 3698, 3699, 3700, 3701, 3702, 3703, 3704, 3705, 3706, 3707, 3708, 3709, 3710, 3711, 3712, 3713, 3714, 3715, 3716, 3717, 3718, 3719, 3720, 3721, 3722, 3723, 3724, 3725, 3726, 3727, 3728, 3729, 3730, 3731, 3732, 3733, 3734, 3735, 3736, 3737, 3738, 3739, 3740, 3741, 3742, 3743, 3744, 3745, 3746, 3747, 3748, 3749, 3750, 3751, 3752, 3753, 3754, 3755, 3756, 3757, 3758, 3759, 3760, 3761, 3762, 3763, 3764, 3765, 3766, 3767, 3768, 3769, 3770, 3771, 3772, 3773, 3774, 3775, 3776, 3777, 3778, 3779, 3780, 3781, 3782, 3783, 3784, 3785, 3786, 3787, 3788, 3789, 3790, 3791, 3792, 3793, 3794, 3795, 3796, 3797, 3798, 3799, 3800, 3801, 3802, 3803, 3804, 3805, 3806, 3807, 3808, 3809, 3810, 3811, 3812, 3813, 3814, 3815, 3816, 3817, 3818, 3819, 3820, 3821, 3822, 3823, 3824, 3825, 3826, 3827, 3828, 3829, 3830, 3831, 3832, 3833, 3834, 3835, 3836, 3837, 3838, 3839, 3840, 3841, 3842, 3843, 3844, 3845, 3846, 3847, 3848, 3849, 3850, 3851, 3852, 3853, 3854, 3855, 3856, 3857, 3858, 3859, 3860, 3861, 3862, 3863, 3864, 3865, 3866, 3867, 3868, 3869, 3870, 3871, 3872, 3873, 3874, 3875, 3876, 3877, 3878, 3879, 3880, 3881, 3882, 3883, 3884, 3885, 3886, 3887, 3888, 3889, 3890, 3891, 3892, 3893, 3894, 3895, 3896, 3

An die
Bundesregierung der Republik Österreich
Wien

Der Rat der Kärntner Slowenen und der Zentralverband slowenischer Organisationen in Kärnten unterbreiten als Vertretung der slowenischen Volksgruppe in Kärnten in Erfüllung des vom Herrn Bundeskanzler bei der letzten Aussprache am 19. März 1975 geäußerten Wunsches, neuerlich Vorschläge zur Regelung der offenen Fragen des Artikels 7 des Staatsvertrages vom 15. Mai 1955 vorzulegen, der Bundesregierung der Republik Österreich das

Memorandum der Kärntner Slowenen

anlässlich des 20. Jahrestages der Unterzeichnung des Staatsvertrages

Memorandum der Kärntner Slowenen

anlässlich des 20. Jahrestages der Unterzeichnung des Staatsvertrages

Die beiden Zentralorganisationen der Kärntner Slowenen bekunden nochmals ihre Bereitschaft zur konstruktiven Mitwirkung an der Lösung der offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe in der festen Überzeugung, daß eine zufriedenstellende Regelung nur im Einvernehmen und im Zusammenwirken zwischen der betroffenen Minderheit und der zuständigen Bundesregierung sowie dem Bundesgesetzgeber getroffen werden kann.

Diesen Grundsatz haben wir auch bisher immer vertreten und der Bundesregierung daher in den letzten zwanzig Jahren seit der Unterzeichnung des Staatsvertrages 1955 neben den vielen mündlichen Vorschlägen anlässlich der seinerzeitigen zeitweiligen Kontaktgespräche und der Sitzungen des Kontaktkomitees zahlreiche Memoranden, Eingaben und Urzügen mit konkreten Vorschlägen zur Regelung der Fragen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten übermittelt.

Wir verweisen in diesem Zusammenhang nur auf die wichtigsten Dokumente in der zeitlichen Reihenfolge ihrer Übermittlung:

11. Oktober 1955 das Memorandum der Kärntner Slowenen;
11. Juli 1957 Eingabe betreffend Errichtung einer eigenen Mittelschule;
13. Dezember 1957 Eingabe an die Unterausschüsse des Nationalrates betreffend die Schulregelung;
20. Jänner 1958 Stellungnahme zu den Regierungsvorlagen betreffend das Minderheitenschulgesetz und das Bundesgesetz zur Durchführung der die Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen des Art. 7 § 3 des Staatsvertrages mit ausführlichen eigenen diesbezüglichen Gesetzentwürfen;
20. Jänner 1958 Eingabe an den Präsidenten des Nationalrates;
4. Februar 1958 Eingabe an den Bundespräsidenten;
21. Februar 1958 Eingabe an den Bundesminister für Finanzen betreffend Entschädigung der ehemaligen ausgesiedelten Kärntner Slowenen;
1. Oktober 1958 Resolution gegen die Hetze im Zusammenhang mit der Schulregelung an die Bundesregierung;
15. November 1958 Memorandum der Kärntner Slowenen zur Schulfrage;
20. Jänner 1959 Übermittlung des Entwurfes eines Minderheitengerichtssprachengesetzes an das Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten;
14. März 1959 Eingabe an den Bundesminister für Unterricht betreffend die Schulregelung;
31. August 1959 Eingabe wegen der minderheitenfeindlichen Umtriebe und Hetze gegen die Schulregelung an den Bundesminister für Inneres;
8. November 1959 konkrete Vorschläge zur Regelung der Minderheitenfrage an die Bundesregierung;
11. Oktober 1960 ausführliche Stellungnahme zum Entwurf eines Minderheitenverwaltungssprachengesetzes für Kärnten an das Bundeskanzleramt;
16. November 1960 Forderung nach globaler Lösung aller Minderheitenbestimmungen an das Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten;
16. Februar 1961 Eingabe an den Bundesminister für Inneres betreffend die Durchführung der Volkszählung 1961;
3. März 1961 Eingabe an den Bundesminister für Justiz wegen der geplanten Auflösung der kleinen Bezirksgerichte;
25. Mai 1961 Vorlage des slowenischen Ortsnamenverzeichnisses an das Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten;
- Herbst 1961 Denkschrift der Kärntner Slowenen zur Volkszählung 1961;
12. Jänner 1962 Eingabe an die Bundesministerien für Auswärtige Angelegenheiten, für Justiz und für Unterricht betreffend die slowenische Mittelschule, die Minderheitenschulaufsichtsbehörde und die geplante Straßengesetznovelle zum Schutze des inneren Friedens;
15. Juni 1962 Stellungnahme zum Schulgesetzprogramm der Bundesregierung mit konkreten Schulforderungen;
16. März 1965 ausführliche Eingabe an das Bundesministerium für Auswärtige Angelegenheiten zu aktuellen Fragen der slowenischen Minderheit in Kärnten;
4. April 1966 Stellungnahme zu den Lehrplanentwürfen für Mittelschulen;
13. Jänner 1967 Eingabe an den Bundeskanzler betreffend die Regelung der offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe;
22. Mai 1967 Eingabe an den Bundeskanzler betreffend die Mitwirkung bei der Regelung der Minderheitenfragen;

14. September 1969 Eingabe an den Bundesminister für Finanzen betreffend die Berücksichtigung der Vorhaben der slowenischen Volksgruppe im Bundesvoranschlag;
21. Oktober 1969 Eingabe an den Bundesminister für Unterricht betreffend die Schulbelange der slowenischen Minderheit;
26. Oktober 1970 Resolution an die Bundesregierung;
27. Oktober 1970 Eingabe an den Bundespräsidenten betreffend Fragen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten;
20. April 1971 Eingabe an die Bundesregierung betreffend die offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten;
20. April 1971 Eingabe an den Bundesminister für Inneres im Zusammenhang mit der Volkszählung 1971;
9. November 1971 ausführliche Stellungnahme zum Amtsvorschlag des Amtes der Kärntner Landesregierung über die Neuordnung der Gemeindestruktur in Kärnten;
3. Februar 1972 Eingabe an den Bundesminister für Justiz betreffend den Entwurf eines Bundesgesetzes zur Verhinderung der Diskriminierung aus nationalen, rassischen, religiösen und ähnlichen Gründen sowie das Minderheitengerichtssprachengesetz;
4. März 1972 Eingabe an die Bundesregierung mit Urgenz betreffend die Regelung der offenen Fragen;
22. Juni 1972 Stellungnahme zum Entwurf eines Bundesgesetzes, mit dem Bestimmungen über die Anbringung von zweisprachigen topographischen Bezeichnungen und Aufschriften getroffen werden;
21. August 1972 Stellungnahme zum diesbezüglichen Gesetzesbeschluss;
15. Mai 1973 Resolution der Ausschußmitglieder und Vertrauensleute der slowenischen Organisationen mit Forderung nach globaler Lösung aller offenen Fragen;
6. Oktober 1974 Resolution der Ausschußmitglieder und Vertrauensleute der slowenischen Organisationen gegen die geplante Minderheitenfeststellung;
2. Jänner 1975 die gemeinsame Erklärung der beiden zentralen Organisationen der Kärntner Slowenen an die Öffentlichkeit zur derzeitigen Lage der slowenischen Volksgruppe in Kärnten;

Aus den aufgezählten Dokumenten geht wohl klar hervor, daß sich die beiden Zentralorganisationen der Kärntner Slowenen seit der Unterzeichnung des Staatsvertrages redlich und mit über großer Geduld bemüht haben, eine wenn schon nicht zufriedenstellende, so doch wenigstens erträgliche Lösung des Artikels 7 des Staatsvertrages vom 15. Mai 1955 zu erwirken.

Tatsächlich haben jedoch die Bundesregierung und der Gesetzgeber bei der bisherigen Regelung einzelner Bestimmungen des Art. 7 des Staatsvertrages in keinem einzigen Falle die zahlreichen Vorschläge der Zentralorganisationen der Kärntner Slowenen berücksichtigt, ja im Gegenteil alle bisherigen Regelungen ohne Beziehung der Minderheit und gegen ihre ausdrücklichen Bedenken beschlossen.

Wir können uns daher des Eindruckes nicht erwehren, daß unsere bisherigen Vorschläge überhaupt nicht gelesen und studiert wurden, weshalb wir es nicht für notwendig und zweckdienlich erachten, neue Vorschläge zu unterbreiten. Dies umso mehr, als die Republik Österreich mit der Erfüllung des Artikels 7 des Staatsvertrages stark im Verzug geblieben ist und die bisherige Regelung von Teilproblemen zum Großteil nicht den Vorstellungen und Bedürfnissen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten entspricht. Wir haben fünf Monate nach Unterzeichnung des Staatsvertrages, also zu einer Zeit, als die Signatarmächte noch in Österreich als Besatzungsmächte waren, der Regierung der Republik Österreich sowie den diplomatischen Vertretern der Signatarmächte und der Föderativen Volksrepublik Jugoslawien das Memorandum der Kärntner Slowenen vom 11. Oktober 1955 mit einer präzisen Interpretation des Artikels 7 des Staatsvertrages und mit konkreten Vorschlägen für dessen Erfüllung unterbreitet und ist dieses von allen Empfängern un widersprochen zur Kenntnis genommen worden.

Dieses erste, unmittelbar nach Unterzeichnung des Staatsvertrages verfaßte Dokument einer präzisen Interpretation und vollständiger Darstellung der im Artikel 7 des Staatsvertrages zu Gunsten der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Österreich verbrieften Rechte und konkreter Vorschläge zu deren Verwirklichung hat angesichts der bisherigen säumigen schrittweisen und nur partiellen, äußerst restriktiven Regelungsweise an seiner Aktualität nichts verloren und hat nach wie vor seine Gültigkeit. Wir erlauben uns daher dieses Memorandum, wie wir schon in der gemeinsamen Erklärung anläßlich des Jahreswechsels 1974/75 betont haben, der Bundesregierung nochmals in unveränderter Form zu unterbreiten:

Memorandum der Kärntner Slowenen

Die Opfer österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit im Verlaufe des Zweiten Weltkrieges waren außerordentlich groß. Daher begrüßen wir Kärntner Slowenen mit Recht die Tatsache, daß unsere Rechte im Artikel 7 des Staatsvertrages vom 15. Mai 1955 besonders verbrieft sind.

Gerade aus diesem Grunde hat uns die Erklärung des Herrn Bundeskanzlers anlässlich der Ratifikation des Staatsvertrages besonders befriedigt, als er ausführte: „Ich muß aber betonen, daß die Abstimmung über den Staatsvertrag auch die Verantwortung für jeden einzelnen Paragraphen in sich trägt. Mit Reservation für den einen oder anderen Paragraphen zu kommen und sich hinterher auszureden — das ist keine Art, den Staatsvertrag zu genehmigen. Ich muß betonen, daß bei der Abstimmung über diesen Staatsvertrag jeder Abgeordnete, der dafür stimmt, auch für alle Artikel und Paragraphen sein Votum ausspricht, daß sich keiner ausreden kann, sonst stimme er gegen den Staatsvertrag.“

Wir Kärntner Slowenen sind uns der Tatsache voll bewußt, daß es der Geist und nicht der Buchstabe ist, der einem Verträge Leben verleiht. Der Wortlaut bleibt ein toter Buchstabe, der einer wohlwollenden oder einer böswilligen Interpretation unterworfen ist, wenn ihm der richtige Geist fehlt. Gerade deswegen erinnern wir an die Erklärungen des Außenministers Herrn Dr. Karl Gruber gelegentlich der Verhandlungen um den österreichischen Staatsvertrag, als er im Namen des Staates die Versicherung abgab, daß Österreich in jeder Hinsicht die kulturellen und wirtschaftlichen Lebensrechte der Kärntner Slowenen wahren wird und der am 19. Juni 1952 erklärte: „Es wäre ein außerordentlicher und bedeutungsvoller Fortschritt im internationalen Leben, wenn wir in den Minderheiten nicht mehr ein Element, das trennt, sondern ein Element, das verbindet, sehen würden.“ Des weiteren verweisen wir auf die feierliche Erklärung des Kärntner Landtages vom 28. Jänner 1947, in der ausdrücklich betont wurde, „daß der Landtag im vollen Umfange die kulturellen und wirtschaftlichen Rechte der Kärntner Slowenen anerkenne.“

Die Rechte, die Artikel 7 des Staatsvertrages beinhaltet, haben wir Kärntner Slowenen uns durch unseren unbeugsamen Lebenswillen, insbesondere noch durch unseren entschlossenen Widerstand und Aufstand gegen den Nazismus an der Seite der Verbündeten und mit ungeheuren Opfern, die das slowenische Volk erbracht hatte, erkämpft.

Daher ist es nur natürlich, daß die Alliierten und Assoziierten Mächte im Einvernehmen mit der demokratischen Regierung Österreichs den Artikel 7 in den Staatsvertrag aufnehmen, der auch die demokratische Entwicklung in unserem Lande verbürgen soll.

Wir Kärntner Slowenen erwarten, daß wir ein demokratisches Verständnis und den guten Willen auch beim österreichischen Nationalrat, beim Kärntner Landtag, ganz besonders aber bei der Bundesregierung und bei der Kärntner Landesregierung finden werden, insbesondere bei der Durchführung der Bestimmungen und der Beachtung der Rechte, die zu unseren Gunsten der Staatsvertrag enthält.

Wir Kärntner Slowenen haben und werden alles unternehmen, um nationale Gegensätze im Lande zu unterbinden. Wir sind bereit, eine Brücke zu bilden, die die beiden Nachbarvölker und die beiden Nachbarstaaten verbindet, was in diesem Teile Europas ein neues und festes Element des Friedens werden wird. Eine erfolgreiche Erfüllung dieser unserer Aufgabe hängt aber auch vom guten Willen des österreichischen Staates ab, der das grundlegende natürliche Recht und das Streben jeder ethnischen Gruppe und jedes Volkes, daß es leben will, und daß es einen kulturellen und wirtschaftlichen Fortschritt anstrebt, anerkennen muß. Da wir ferner der Überzeugung sind, daß die Frage des Inhaltes, somit die Auslegung eines Vertrages, vor allem auch das Recht desjenigen ist, auf den sich der Vertrag bezieht und zu dessen Gunsten der Vertrag geschlossen wurde, gestatten wir uns daher jetzt, nachdem mit dem Staatsvertrag auch die Rechte Gültigkeit erlangt haben, die im Artikel 7 verankert sind, der Regierung unsere Stellungnahme und unsere Vorschläge zur Ausführungsgesetzgebung zum Artikel 7 zu unterbreiten und sie bei dieser Gelegenheit auf einige unserer Forderungen aufmerksam zu machen, die auf dem Naturrecht beruhen und auch mit den Bestimmungen des Staatsvertrages im Einklang sind.

Artikel 7

Rechte der slowenischen und kroatischen Minderheiten Gleichberechtigung slowenischer Staatsbürger

§ 1. „Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark genießen dieselben Rechte auf Grund gleicher Bedingungen wie alle anderen österreichischen Staatsangehörigen einschließlich des Rechtes auf ihre eigenen Organisationen, Versammlungen und Presse in ihrer eigenen Sprache.“

Der Genuß dieser Gleichberechtigung umfaßt vor allem:

1. Den Genuß der Gleichheit mit den übrigen Staatsbürgern hinsichtlich der politischen und staatsbürgerlichen Rechte sowie der sonstigen Menschenrechte und Grundfreiheiten, die im Staatsgrundgesetz, im Staatsvertrage von St. Germain, der einen Bestandteil der Verfassung bildet, in den sonstigen verfassungsrechtlichen Bestimmungen und in den Artikeln 6 und 7 des österreichischen Staatsvertrages vom 15. Mai 1955 verankert sind.
2. Den Genuß gleicher Rechte bei der Erlangung und Führung öffentlicher Ämter, Funktionen und Berufe.
3. Den Genuß gleicher Rechte beim Eintritt in öffentliche Ämter nach dem Grundsatz, daß die Kärntner Slowenen in den Verwaltungs-, Gerichts- und anderen Stellen, insbesondere in den Zweigen, die in dem § 2 und § 4 des Artikels 7 des Staatsvertrages bezeichnet werden, gerecht vertreten sind.

4. Den Genuß der Gleichheit in der Behandlung, die die Berufstätigkeit, sei es in der Landwirtschaft, im Handel, in der Industrie oder auf einem anderen Sektor betrifft, sowie bei der Organisation und Durchführung der Tätigkeit wirtschaftlicher Vereinigungen und Organisationen, die zu diesem Zwecke gegründet wurden. Der Genuß dieser Gleichheit in der Behandlung wird sich auch auf alle Steuern und Abgaben erstrecken.

5. Den Genuß der Gleichheit in der Behandlung im Gebrauch der Sprache, wie dies im § 3 Artikel 7 des Staatsvertrages bestimmt ist.

6. Diese Gleichheit bedeutet auch, daß für österreichische Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit, und zwar sowohl für das Volksganze als auch für den einzelnen, der Genuß des verhältnismäßigen Anteiles an den finanziellen Mitteln des Staates, des Landes, der Selbstverwaltungskörperschaften, deren Unternehmungen und Institutionen sowie die Berücksichtigung bei Förderungsmaßnahmen zum Wohle der Allgemeinheit entsprechend gesichert sein muß.

7. Den Genuß der Gleichheit mit den übrigen Staatsbürgern auf dem Gebiete der Sozialfürsorge, der Ruhegehälter und der Versorgung der Kriegs- und politischen Opfer.

Alles das verstehen wir unter Gleichberechtigung und alles das garantiert tatsächlich die Verfassung allen Staatsbürgern ohne Unterschied der Volkszugehörigkeit, der Sprache, des Geschlechtes, der Rasse und des Glaubensbekenntnisses.

Der in den österreichischen Staatsvertrag aufgenommene Artikel 7 ist an sich schon ein Beweis, daß die in der Verfassung und in den Gesetzen verankerte Gleichberechtigung nicht immer beachtet wurde.

*

Dies gilt insbesondere für die Regelung des Schulwesens, da wir der Überzeugung sind, daß eine einvernehmliche Regelung der Schulfrage einen Prüfstein für eine tatsächliche Demokratie bedeutet.

Regelung des Schulwesens

§ 2. „Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark haben Anspruch auf Elementarunterricht in slowenischer oder kroatischer Sprache und auf eine verhältnismäßige Anzahl eigener Mittelschulen; in diesem Zusammenhang werden Schullehrpläne überprüft und eine Abteilung der Schulaufsichtsbehörde wird für slowenische und kroatische Schulen errichtet werden.“

Wir berufen uns auf die diesbezüglichen Erklärungen des seinerzeitigen Herrn Außenministers Doktor Karl Gruber gelegentlich der Verhandlungen für den österreichischen Staatsvertrag, auf die feierliche Erklärung des Kärntner Landtages und auf die Rede des Herrn Landeshauptmannstellvertreters vom 28. Jänner 1947 und sind der Ansicht, daß auf dem Gebiete der Schule nachstehende Regelung notwendig ist:

Für den Unterricht in den Volks- und Hauptschulen im Gebiete mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung muß die Verordnung der Kärntner Landesregierung über die zweisprachigen Schulen vom 3. Oktober 1945 in der Fassung vom 31. Oktober 1945 durchgeführt werden.

Diese Forderung entspricht in ihrem Wesen auch der Tatsache, daß das in der Verordnung bezeichnete Territorium zweisprachig ist und es somit den Grundsätzen der Gleichheit entspricht, daß beide Völker beide Landessprachen kennenlernen. Nach dem Abschluß des Staatsvertrages ist die Kenntnis beider Sprachen notwendig, weil der § 3 Artikel 7 für dieses Territorium zusätzlich zum Deutschen auch die slowenische Sprache als Amtssprache bestimmt.

Auf dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung sind auch alle haus- und landwirtschaftlichen Fortbildungsschulen sowie die Landes-(staatlichen)Landwirtschafts- und Haushaltungsfachschulen zweisprachig.

In den Gebieten mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung sind auch die öffentlichen Kindergärten zweisprachig.

Im Sinne des § 2 Artikel 7 sind in Klagenfurt für österreichische Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit ein eigenes Gymnasium und eine eigene Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalt mit einem besonderen Lehrplan zu errichten.

Im Sinne der obigen Verordnung über die zweisprachigen Schulen ist auf dem Gebiete mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung Slowenisch Unterrichtsgegenstand auch an den übrigen Schulen. Dasselbe gilt für Schüler aus dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung auch für die Schulen in Klagenfurt, Villach und Hermagor.

Wir behalten uns das Recht vor, im Sinne des § 2 Artikel 7 bei Bedarf die Errichtung weiterer slowenischer bzw. zweisprachiger Schulen vorzuschlagen.

In diesem Zusammenhang ist eine Überprüfung der Lehrpläne notwendig, die auf der Achtung des Volkscharakters der Schüler basieren müssen. Dies gilt auch für alle Lehrbücher, die für die oben genannten Schulen herauszugeben sind. Die Lehrpläne dieser Schulen sollen den Lehrplänen entsprechender Schulen angeglichen werden. Solche Lehrpläne hat eine besondere Kommission unter Mitarbeit der kulturellen Organisationen der Kärntner Slowenen auszuarbeiten.

An den genannten Schulen dürfen nur Lehrer und Professoren unterrichten, die dafür die fachliche und sprachliche Eignung aufweisen.

Mittelschullehrer, die ihre Studien nach dem Jahre 1956 beenden und an den Mittelschulen, die für die Minderheit bestimmt sind, werden unterrichten wollen, werden ihre sprachliche Befähigung durch eine Prüfung vor einer besonderen Kommission nachzuweisen haben.

Auch die Lehrbefähigungsprüfung für den Unterricht an zweisprachigen Schulen haben die Lehrkräfte in beiden Unterrichtssprachen vor einer besonderen Prüfungskommission, die die für das slowenische bzw. zweisprachige Schulwesen zuständige Schulaufsichtsbehörde namhaft macht, abzulegen.

Für die österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit werden besondere Erleichterungen für die Nostrifizierung der Zeugnisse und Diplome, die sie an slowenischen Schulen in anderen Staaten erreicht haben, gewährt.

Im Sinne des § 2 Artikel 7 wird bei der Kärntner Landesregierung eine besondere Abteilung der Schulaufsichtsbehörde für alle slowenischen bzw. zweisprachigen Schulen errichtet. Diese Abteilung ist von der Aufsichtsbehörde für die deutschen Schulen getrennt und in der Führung der pädagogischen, ökonomisch-administrativen und personellen Angelegenheiten selbständig.

Entsprechende besondere Abteilungen der Schulaufsichtsbehörde werden auch bei den Bezirkshauptmannschaften des Gebietes mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung errichtet.

Die Leiter und die Angestellten dieser Abteilungen müssen fachlich qualifizierte österreichische Staatsbürger mit nachgewiesener Befähigung in beiden Sprachen sein.

Der Landesschulinspektor für die slowenischen bzw. zweisprachigen Schulen muß ein fachlich und sprachlich befähigter österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit sein.

Ein besonderes Referat für das Minderheitenschulwesen wird beim Bundesministerium für Unterricht errichtet.

Gleichberechtigung der slowenischen Sprache

§ 3. „In den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung wird die slowenische oder kroatische Sprache zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen. In solchen Bezirken werden die Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur sowohl in slowenischer oder kroatischer Sprache wie in Deutsch verfaßt.“

Aus den Erläuternden Bemerkungen zu den einzelnen Artikeln im Besonderen Teil II (zu 517 der Beilagen zu den stenographischen Protokollen des Nationalrates (VII. GP.) ersieht man, daß die Bestimmung über die slowenische Sprache als zusätzliche Amtssprache zum Deutschen ohne besondere Ausführungsgesetzgebung unmittelbar anwendbar ist, während bezüglich der Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur noch entsprechende Ausführungsgesetze des Bundes bzw. des Landes notwendig sind.

Aus den Bestimmungen des § 3 Artikel 7 folgt somit:

Auf dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung ist das Slowenische Amtssprache neben dem Deutschen bei allen Verwaltungs- und anderen Staats-, Landes- und Selbstverwaltungsämtern, öffentlich-rechtlichen Körperschaften und Institutionen und somit Gerichtssprache im Sinne der Gerichtsordnung (Geo.) sowohl in der ersten als auch in den höheren Instanzen im Lande.

Unter dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung verstehen wir das Territorium, das in der Verordnung über das zweisprachige Schulwesen aus dem Jahre 1945 bezeichnet ist, einschließlich der Verwaltungs-, Gerichts-, Selbstverwaltungs- und anderer Ämter in Klagenfurt, Villach und Hermagor, die für das genannte Gebiet zuständig sind.

Sowohl in der ersten als auch in den höheren Instanzen im Lande ist in der Sprache der Partei zu verhandeln. Schriftliche Erledigungen müssen in der Sprache der Partei bzw. der Eingabe erfolgen.

Beamte und Angestellte auf diesem Territorium haben beide Sprachen zu beherrschen.

Daher sind der Staat und das Land verpflichtet, für die entsprechende sprachliche Ausbildung der Beamten und Angestellten zu sorgen.

Die Matriken und die Grundbücher müssen zweisprachig sein, desgleichen alle Gesetze, alle amtlichen Verlautbarungen, Kundmachungen und alle Urkunden und Formulare und die Amtsblätter im Lande.

In den Bezirken mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung sind die Ortsbezeichnungen im gesamten amtlichen Verkehr und in allen Amtsbezeichnungen in beiden Amtssprachen. Das gleiche gilt für die Aufschriften und Bezeichnungen öffentlicher Ämter. Privatpersonen können sich für die Bezeichnung der Orte und der Ämter entweder der deutschen oder der slowenischen Bezeichnung bedienen.

Im Sinne des Artikels 6, § 2, des Staatsvertrages ist das Kärntner Landesgesetz vom 22. Dezember 1950 (LGBl. Nr. 24/1951), betreffend die Kammer für Land- und Forstwirtschaft (Landwirtschaftskammergesetz 1950), welches trotz Einspruch die diskriminierende Bestimmung enthält, daß gemäß § 15, Abs. 2, und § 37 nur das Deutsche die Amtssprache sei, abzuändern¹.

¹ Das Landwirtschaftskammergesetz 1950 wurde durch die Kundmachung der Kärntner Landesregierung vom 10. Februar 1950, Zl. Verf.-15/1/1950, LGBl. Nr. 12/1950, als „Landwirtschaftskammergesetz 1950“ wiederverlautbart. § 15, Absatz 2 ist auch in der heutigen Fassung unverändert geblieben, während die Geschäftssprache bei den Bezirksbauernkammern nunmehr in § 40 in bisheriger Weise geregelt ist.

Die Bezeichnungen und die Aufschriften topographischer Natur sind im Sinne des letzten Satzes des § 3 Artikel 7 in beiden Sprachen, und zwar in der gleichen Größe und in der gleichen Form und in der orthographischen Schreibweise der Schriftsprache in lateinischen Lettern zu verfassen. Das gleiche gilt auch für die Bezeichnungen auf den topographischen Karten des Territoriums mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung.

Die formelle sprachliche Gleichberechtigung bedeutet noch nicht die tatsächliche Gleichberechtigung beider Völker. Daher ist die Bestimmung des § 4 Artikel 7 des Staatsvertrages wichtig, die über die bisherigen Bestimmungen hinausgeht, wie dies ausdrücklich in den Erläuternden Bemerkungen im Besonderen Teil II der Regierungsvorlage hervorgehoben wird.

Teilnahme an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen

§ 4. „Österreichische Staatsangehörige der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Kärnten, Burgenland und Steiermark nehmen an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen in diesen Gebieten auf Grund gleicher Bedingungen wie andere österreichische Staatsbürger teil.“

Schon § 1 Artikel 7 des Staatsvertrages bestimmt in Verbindung mit Artikel 3 des StGG. und mit Artikel 66 des Staatsvertrages von St. Germain die Gleichheit der Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit mit allen übrigen Staatsbürgern bezüglich des Zutrittes zu öffentlichen Ämtern. Die obige Bestimmung aber fordert nicht nur die Gleichheit bezüglich des Zutrittes, sondern die Gleichheit auch in der tatsächlichen Besetzung der Ämter und die Gleichheit bezüglich der Teilnahme an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen selbst.

Aus § 4 Artikel 7 folgern wir somit:

In den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen und in allen übrigen öffentlichen Ämtern und Einrichtungen ist die notwendige Anzahl österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit anzustellen.

Für die Zweige, die unmittelbar in das kulturelle und wirtschaftliche Leben der österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit eingreifen, sind besondere Abteilungen bei den entsprechenden Ämtern, Institutionen, Organen und Kommissionen zu errichten.

Des weiteren ist bei den Selbstverwaltungskörperschaften, Kammern, Berufsorganisationen und von diesen kontrollierten Ämtern und Institutionen die Zusammensetzung des Beamtenapparates eine solche, daß auf allen diesen Gebieten die Gleichberechtigung der österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit berücksichtigt und gewährleistet ist.

Bei der Kärntner Landesregierung wird für die österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit ein eigenes Volksbildungsreferat errichtet.

Im Sinne § 4 Artikel 7 des Staatsvertrages und im Sinne der Statuten der UNESCO-Kommission für Österreich sind die österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit in der UNESCO-Kommission für Österreich vertreten. Diese Vertretung wird im Einvernehmen mit den slowenischen kulturellen Organisationen ernannt.

Für die österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit wird beim Radio Klagenfurt eine besondere Abteilung gebildet und es ist ihnen eine entsprechende Vertretung im Radiobeirat gesichert. Für die slowenischen Sendungen sind genügende Sendezeiten und die notwendigen finanziellen Mittel zur Verfügung zu stellen.

Die slowenischen kulturellen Bildungs-, Sport- und andere Organisationen und Institutionen haben formell und tatsächlich das gleiche Recht auf Benützung verschiedener öffentlicher Einrichtungen, Säle usw. und auf Förderungsmaßnahmen und Subventionen aus öffentlichen finanziellen Quellen wie andere entsprechende Organisationen und Institutionen.

Der Gleichberechtigung entspricht es, daß auch der Verband slowenischer Genossenschaften in Klagenfurt durch eine Virilstimme in der Kammer für Land- und Forstwirtschaft in Kärnten vertreten ist, gleich wie der Landesverband der landwirtschaftlichen Genossenschaften in Kärnten. Daher ist die Änderung des § 9 des Kärntner Landesgesetzes betreffend die Kammer für Land- und Forstwirtschaft erforderlich (LGBl. Nr. 24/1951)².

Die wirtschaftliche Entwicklung der österreichischen Bevölkerung slowenischer Volkszugehörigkeit muß ohne Diskriminierung und unter gerechter Verteilung der zur Verfügung stehenden öffentlichen finanziellen Mittel gewährleistet sein.

*

Alle Bestimmungen über den Schutz der Minderheit aber wären unwirksam, wenn nicht gleichzeitig die Tätigkeit gegen die Rechte der Minderheit verboten wäre.

Daher bestimmt § 5 Artikel 7:

² Die Bestimmung des § 9 hinsichtlich eines weiteren Mitgliedes, das vom Landesverband der landwirtschaftlichen Genossenschaften in Kärnten entsendet wird, ist auch im derzeit geltenden Landwirtschaftskammergesetz 1959, LGBl. Nr. 12/1959, unverändert geblieben.

Schutz des ethnischen Charakters

§ 5. „Die Tätigkeit von Organisationen, die darauf abzielen, der kroatischen oder slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen, ist verboten.“

Es handelt sich hier ohne Zweifel nicht nur formell um Organisationen im Sinne des Vereinsgesetzes, die als Vereinszweck eine entnationalisierende Tätigkeit haben, vielmehr ist hier wohl analog den Bestimmungen der Artikel 4 und 9 des Staatsvertrages jede organisierte Tätigkeit gegen die Rechte der österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit zu verstehen. Somit entsprechen die Ausführungen in den Erläuternden Bemerkungen im Besonderen Teil II der Regierungsvorlage nicht den Tatsachen, daß die Bestimmung dieses Paragraphen bereits durch die bisherigen Gesetze gewährleistet wäre. Im Gegenteil sind besondere gesetzliche Bestimmungen mit Strafsanktion notwendig.

Nach diesen Bestimmungen muß jedes Schüren des nationalen, Sprachen- oder Rassenhasses verboten und strafbar sein.

Analog dem Erlaß des Landesschulrates für Kärnten vom 10. April 1946, Zl. 3829, ist auch im gesamten amtlichen Verkehr die Verwendung der Bezeichnung „Windische“ bzw. „Windische Sprache“ für die Benennung österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit und der slowenischen Sprache zu verbieten.

Die Volkszählungen in Kärnten werden in Zukunft auch nach dem Kriterium der Sprache, die in der Familie gesprochen wird, durchgeführt. In den Zählungskommissionen muß auch die Mitwirkung der Vertreter der Minderheit gewährleistet sein.

Die Förderung und ungehinderte Pflege kultureller Beziehungen österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit mit den Volksangehörigen in anderen Staaten auf der Grundlage des Naturrechtes und der Prinzipien der Demokratie ist zu gewährleisten. Das gilt insbesondere für gegenseitige Gastspiele, Ein- und Ausfuhr von Büchern, Publikationen, Filmen usw.

Der ethnische Charakter und die ethnische Zusammensetzung des Territoriums mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung darf im Sinne des Artikels 7 und im Sinne des einstimmigen Beschlusses der Kärntner Landesregierung vom Herbst 1945 nicht geändert werden.

Die slowenischen Familiennamen und ihre der Rechtschreibung entsprechende Schreibweise darf ohne ausdrückliches Verlangen des Namensträgers nicht vorgenommen werden.

Auf dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung ist eine gebietsmäßige Änderung der Verwaltungs-, Gerichts-, Schul- oder anderer territorialer Einheiten nicht zulässig, wenn die Gefahr besteht, daß der ethnische Charakter und die ethnische Zusammensetzung dieser Einheiten oder die Minderheitenrechte der Bevölkerung dadurch gefährdet werden. In diesem Zusammenhang verweisen wir im Sinne unserer seinerzeitigen Eingaben auf die Notwendigkeit der Änderung des § 1 der Verordnung der Kärntner Landesregierung vom 16. Mai 1951 (LGBl. Nr. 25/1951), der in der Durchführung des § 30 des Gesetzes betreffend die Kammer für Land- und Forstwirtschaft (LGBl. Nr. 24/1951) die früheren Bezirkswahlbezirke zum Nachteile der Kärntner Slowenen ändert³.

Auf die Rechte, die durch die Verfassung, durch Bundes- und Landesgesetze gewährleistet sind, insbesondere auf das Recht der Gleichheit der Staatsbürger, der Gleichberechtigung der Volksgruppen, der rassischen, ethnischen und sprachlichen Gruppen und auf die Rechte, die diesen Gruppen der Staatsvertrag gewährt, kann sich jeder betroffene oder beteiligte Staatsbürger berufen, ohne den Nachweis der Zugehörigkeit zur Volks- oder Sprachgruppe erbringen zu müssen.

Die Tatsache, daß in Kärnten zwei Völker leben und daß Artikel 7 des Staatsvertrages den ethnischen Charakter des Territoriums mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung schützt, ist auch in der amtlichen Landespublizistik zu berücksichtigen.

Mitbestimmung der Minderheit

Die Regelung der Minderheitenfrage kann sich insbesondere in der Demokratie nicht allein auf die internationalen Verpflichtungen beschränken, sondern muß auch die Mitbestimmung der Minderheit beinhalten. Ohne die Verpflichtung, daß vor Regierungsbeschlüssen auch die betroffene Minderheit zu hören ist, müßte die Lage der Minderheit außerordentlich unsicher erscheinen. Daher ist es nur natürlich und notwendig, daß den Slowenen in Kärnten bei den Entscheidungen über ihre Belange die Mitbestimmung gesichert ist.

Unverzüglich aber wäre im Sinne des Schreibens des Herrn Landeshauptmannes Ferdinand Wedenig vom 27. November 1950 beim Bundeskanzleramt und beim Amte der Kärntner Landesregierung unter der Führung eines höheren Beamten zumindest ein besonderes Volkstumsreferat zu errichten. Der Leiter dieses Amtes im Lande und die Beamten des Amtes müssen österreichische Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit, im Bundeskanzleramt aber österreichische Staatsbürger slowenischer oder kroatischer Volkszugehörigkeit sein.

³ Im wiederverfaßten Landwirtschaftskommerngesetz 1950, LGBl. Nr. 12/1950, ist die im Landwirtschaftskommerngesetz 1950 im § 30 geregelte Errichtung der Bezirkskammern im § 33 festgelegt. Sitz und Sprengel der Bezirkskammern werden aber noch wie vor durch die Verordnung der Kärntner Landesregierung vom 10. Mai 1951, LGBl. Nr. 25, bestimmt.

Die Aufgabe dieses Amtes bzw. Referates ist:

Die Interessen der Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit und ihrer Organisationen bei allen staatlichen, Landes- und Selbstverwaltungsbehörden zu vertreten und auf die Mängel in der Durchführung der Minderheitenschutzbestimmungen des Staatsvertrages aufmerksam zu machen und Maßnahmen zur Beseitigung dieser Mängel vorzuschlagen.

Petitionen, Beschwerden, Vorschläge und Einsprüche zur Einleitung von Verwaltungsverfahren nach eigenem Ermessen oder über Ersuchen einer Partei einzubringen, als gesetzlicher Intervenient in ein schwebendes Verwaltungsverfahren in allen Instanzen einzuschreiten sowie Beschwerden oder Klagen wegen unrichtiger rechtlicher Beurteilung sowohl im Verwaltungsverfahren als auch im Verwaltungsstrafverfahren in allen Fällen einzubringen, wenn Rechte verletzt werden, welche durch die Bestimmungen des Artikels 7 des Staatsvertrages gewährleistet sind.

Alle angeführten Bestimmungen zum Schutze des Volkscharakters und der Volkstumsrechte sollen in ihrem Ziel schließlich Inhalt eines besonderen Minderheitengesetzes werden, das über die verfassungsrechtlich gewährleistete individuelle Gleichberechtigung der Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit hinaus die Gleichberechtigung der slowenischen Minderheit als Volksganzes verwirklicht und unsere Forderung berücksichtigt, daß wir Kärntner Slowenen als Gleichberechtigte unter Gleichberechtigten leben wollen.

Besondere Bestimmungen

Die zuständigen Bundes- bzw. Landesbehörden mögen umgehend verlaublichen, daß mit dem Inkrafttreten des Staatsvertrages die Bestimmung des § 3 Artikel 7 sofort anwendbar ist, daß in den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken in Kärnten, Steiermark und Burgenland mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung die slowenische bzw. kroatische Sprache als Amtssprache zugelassen ist.

Durch eine Verordnung sind die Beamten und Angestellten des Territoriums mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung zu verpflichten, daß sie wenigstens im Laufe von drei Jahren nach dem Inkrafttreten des Staatsvertrages den Beweis erbringen, daß sie in ihrer Amtsstellung in der Lage sind, die Bestimmungen des Artikels 7 durchzuführen.

Umgehend sind von Amts wegen alle Bestimmungen in Gesetzen und Verordnungen als verfassungswidrig auszuscheiden, die den Bestimmungen des Artikels 7 des Staatsvertrages widersprechen.

Umgehend sind Ausführungsbestimmungen für die Durchführung der §§ 1 und 4 des Artikels 7 zu erlassen.

Da in Kärnten auf dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung bereits mit einer besonderen Verordnung dekretierte zweisprachige Schulen bestehen, ist umgehend die im § 2 Artikel 7 vorgesehene Abteilung der Schulaufsichtsbehörde im Sinne der obigen Vorschläge zu errichten.

Das Bundesministerium für Unterricht erläßt umgehend das Dekret bezüglich der Errichtung eines eigenen Gymnasiums und einer eigenen Lehrer- und Lehrerinnenbildungsanstalt im Sinne der obigen Forderungen und zwar so, daß alle nötigen Vorbereitungen so rechtzeitig getroffen werden können, daß im Herbst 1956 die Eröffnung der beiden Schulen erfolgen kann.

Mit gesetzlichen Bestimmungen ist dafür Sorge zu tragen, daß innerhalb eines Jahres nach Inkrafttreten des Staatsvertrages im Sinne der obigen Forderungen die Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur in beiden Sprachen auf allen öffentlichen Gebäuden, auf den Bundes-, Landes-, Bezirks- und Gemeindeämtern, Institutionen, Schulen, Post- und Eisenbahneinrichtungen, an den Dienststellen und Ämtern der Selbstverwaltungskörperschaften, an den Orts-, Haus-, Straßen- und Wegbezeichnungen angebracht werden.

Im Sinne des § 4 Artikel 7 des Staatsvertrages ist für die österreichischen Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit umgehend das vorgeschlagene Volksbildungsreferat zu errichten.

Um die Durchführung der Bestimmungen des Artikels 7 zu sichern, ist umgehend beim Bundeskanzleramt und beim Amte der Kärntner Landesregierung ein Volkstumsreferat zu errichten.

Eindeutig ist festzustellen, daß für das Verbot der Organisationen im Sinne des § 5 Artikel 7 nicht die Statuten, sondern die Tätigkeit der Organisationen, ihrer Funktionäre und Mitglieder maßgebend sind.

Zur Realisierung der oben angeführten Forderungen sind die notwendigen finanziellen Mittel im Bundesvoranschlag und im Landesvoranschlag sicherzustellen.

Aus der Durchführung der Bestimmungen des Artikels 7 des österreichischen Staatsvertrages dürfen österreichischen Staatsbürgern slowenischer Volkszugehörigkeit keine zusätzlichen finanziellen oder andere Lasten erwachsen.

* * *

Die Bilanz der Frage der Durchführung der Bestimmungen des Artikels 7 zwanzig Jahre nach der Unterzeichnung des Staatsvertrages ist wenig ermutigend. Der zunächst positiven Entwicklung des Zusammenlebens der slowenischen Volksgruppen mit dem Mehrheitsvolk, wie es vor allem auf dem Schulsektor sichtbar war, wurde durch das Wiederaufleben und Erstarken der deutschnationalistischen Verbände und Vereine bald ein Ende bereitet. Durch die säumige, nur partielle und durchwegs restriktive Vorgangsweise bei der Lösung der Lebensfragen der slowenischen Volksgruppe und insbesondere durch den ständigen Druck seitens der deutschnationalistischen Kräfte ist diese heute tatsächlich schon in ihrem Kern bedroht. Dazu kommen die starken Veränderungen der Strukturen auf dem politischen, kulturellen und wirtschaftlichen Sektor, wo die Minderheit mangels an entsprechender Unterstützung und Förderung ins Hintertreffen gedrängt wurde. Und nicht zuletzt trägt auch die zum Teil zu Ungunsten der Minderheit erfolgte Neuordnung der Gemeindestruktur dazu bei, daß sich die Lage der slowenischen Volksgruppe im Verhältnis zur Ausgangsbasis bei Unterfertigung des Staatsvertrages wesentlich verändert hat. Wir verschließen uns dieser Tatsache nicht.

Obwohl im Sinne der internationalen Rechtsgrundsätze Staatsverträge auf der Basis der Lage zur Zeit ihrer Vereinbarung erfüllt werden sollen — Dr. Richard Bemberger verfielt im „Österreichischen Lexikon“ (Wien 1966) den Grundsatz ausdrücklich auch hinsichtlich der Ausführung der Minderheitenbestimmungen des Staatsvertrages 1955 — kann man über tatsächliche geänderte Verhältnisse nicht hinweg sehen und muß dieser Realität Rechnung tragen. Insofern ist eine Anpassung der im neuerlich unterbreiteten Memorandum der Kärntner Slowenen vom 11. Oktober 1955 enthaltenen Vorschläge an die heutige Situation erforderlich, wozu wir zu den einzelnen Sachgebieten konkret ausführen:

Gleichberechtigung österreichischer Staatsbürger slowenischer Volkszugehörigkeit

Die Gleichberechtigung im formellen Sinne ist sicherlich gegeben, doch ist selbst der Grundsatz der Rechtsgleichheit aller Staatsbürger positiv rechtlich nur dahingehend klargestellt, daß die in Österreich geltenden Gesetze weder in ihrem Inhalt noch in ihrer Anwendung zwischen Personen österreichischer Staatsbürgerschaft auf Grund ihrer Geburt, ihres Geschlechtes, ihrer Rasse, Abstammung, Sprache, Religion und dergleichen diskriminierende, das heißt willkürliche Unterschiede machen dürfen, darüber hinaus ist die Rechtsgleichheit aller Staatsbürger ein unbestimmter verfassungsrechtlicher Begriff, der im Streitfall nicht selten mehr oder weniger nach dem Gutdünken interpretiert wird.

Über die Rechtsgleichheit in der Praxis aber könnten wir viele Beispiele auch aus der allerletzten Vergangenheit aufzählen. Dies gilt sowohl für Diskriminierungen einzelner Angehöriger der slowenischen Volksgruppe bei Stellenbesetzungen, bei Subventionszuteilungen und z. B. beim Ankauf von Grundstücken als auch der Volksgruppe als Ganzes, deren Existenz z. B. auch in der neuen Landesverfassung und — trotz der Bestimmungen des Artikels 67 des Staatsvertrages von Saint Germain — insbesondere in den Budgets der Gemeinden und des Landes einfach übersehen wird, ganz abgesehen davon, daß die jetzige Pflichtschulregelung mit der Pflicht zur besonderen Anmeldung der slowenisch sprechenden Kinder zum zweisprachigen Unterricht eine ausgesprochene Verletzung des Gleichheitsprinzips darstellt.

Regelung des Schulwesens

In Ausführung der Bestimmungen des Artikels 7 § 2 des Staatsvertrages erging das Bundesgesetz vom 19. März 1959, BGBl. Nr. 101, womit für das Bundesland Kärnten Vorschriften zur Durchführung der Minderheiten-Schulbestimmungen des österreichischen Staatsvertrages getroffen werden (Minderheitenschulgesetz für Kärnten). Die Kärntner Slowenen bzw. der Rat der Kärntner Slowenen und der Zentralverband slowenischer Organisationen in Kärnten als deren Vertretung haben dazu niemals ihre Zustimmung gegeben. Wir betonen nachdrücklich, daß wir nach wie vor der Meinung sind, daß die Pflichtschulregelung im Sinne der Verordnung des Amtes der Kärntner Landesregierung über das zweisprachige Schulwesen vom 3. Oktober 1945, in der Fassung vom 31. Oktober 1945, die beste war. Da aber die Mehrheit, es sei dahingestellt, ob aus eigenem oder unter dem Einfluß der bekannten nationalistischen Kräfte, eine solche Regelung ablehnt, sind wir reell genug, daß wir von der Forderung nach Wiedereinführung einer solchen Regelung Abstand nehmen. Wir stellen jedoch ausdrücklich fest, daß sich die Situation auf dem Schulsektor durch die Abschaffung der Verordnung über das zweisprachige Schulwesen und die Neuregelung durch das sogenannte Minderheitenschulgesetz vom 19. März 1959 wesentlich zu Ungunsten der Minderheit verschlechtert hat. Nach unseren Untersuchungen genießen bei der derzeitigen Regelung mindestens zwei Drittel der im Vorschulalter nachweislich slowenischsprechenden Schulkinder keinen Unterricht in der Muttersprache und lernen die eigene Muttersprache nicht einmal als Gegenstand. Das bedeutet nach den Erziehungsrichtlinien der UNESCO, nach der Deklaration der Kinderrechte und nach den neuesten Erkenntnissen der Soziolinguistik, die in der mangelnden Kenntnis der Unterrichtssprache schon im Hinblick auf die Dialektsprache, ja sogar in der Sprache der unterprivilegierten sozialen Schichten eine „Sprachbarriere“ für die weiterführenden Lern- und Bildungsprozesse sehen, jedenfalls eine Bildungsbarriere und damit eine Chancenungleichheit. Es handelt sich somit um eine Diskriminierung im Vergleich mit den Kindern, die den Grundunterricht in ihrer Muttersprache genießen.

Wir schlagen daher vor, die slowenische Sprache in den Volksschulen wenigstens als Unterrichtsgegenstand für alle im Vorschulalter nachweislich slowenisch sprechenden und nicht zum zweisprachigen Unterricht angemeldeten Schulkinder verpflichtend einzuführen. Das ist im Hinblick auf die Schulversuche, die englische Sprache als Pflichtgegenstand schon in den Volksschulen einzuführen, sicherlich keine übermäßige Forderung im Interesse der Chancengleichheit der slowenisch sprechenden Kinder bei der Weiterbildung.

Aus den gleichen Gründen fordern wir, daß in den öffentlichen Kindergärten die slowenisch sprechenden Kinder von Kindergärtnerinnen in ihrer Muttersprache betreut werden. Heute, wo die Kindergärten fast schon allgemein die vorschulische Erziehung übernehmen, ist dies eine selbstverständliche Forderung, die folgerichtig in den Bestimmungen des Artikels 7 §§ 2 und 4, wenn dort auch Kindergärten nicht ausdrücklich genannt werden, ihre Deckung findet.

Das Bundesgymnasium für Slowenen in Klagenfurt, das in Ausführung der Bestimmung des Artikels 7 § 2 errichtet wurde, kann mit seiner derzeitigen Struktur nicht mehr alle Bedürfnisse der slowenischen Volksgruppe auf dem Mittelschulsektor befriedigen. Sinn und Zweck der Bestimmungen des Artikels 7 § 2 können nur sein, den Angehörigen der Minderheiten das Ergreifen sämtlicher staatlicher Lern- und Bildungsangebote zu ermöglichen. Zusätzlich zur bisherigen allgemeinen bildenden Mittelschule ist daher unbedingt eine entsprechende eigene berufsbildende mittlere oder höhere Schule für die slowenische Minderheit in Kärnten zu errichten. Um den Kärntner Slowenen mit Maturareife den Besuch der Hochschulen in der Sozialistischen Republik Slowenien zu ermöglichen, soll in der Kulturkonvention zwischen der Republik Österreich und der SFR Jugoslawien die gegenseitige Anerkennung der Hochschuldiplome vereinbart werden. Für die Schüler mit slowenischer Muttersprache muß der Unterricht im sogenannten Polytechnischen Schuljahr, da es sich um die Pflichtschule handelt, für die zum zweisprachigen Unterricht angemeldeten zweisprachig erfolgen, für die nicht angemeldeten müßte die slowenische Sprache als Pflichtgegenstand eingeführt werden.

Gleichberechtigung der slowenischen Sprache

Mit dem „Bundesgesetz vom 19. März 1959, BGBl. Nr. 102, zur Durchführung der die Amtssprache bei Gericht betreffenden Bestimmungen des Artikels 7 § 3 des Staatsvertrages“ sind die Bestimmungen über die Gleichberechtigung der slowenischen Sprache zusätzlich zum Deutschen bei Gericht weder hinsichtlich seines sachlichen noch hinsichtlich seines örtlichen Geltungsbereiches erfüllt. So wurde der örtliche Geltungsbereich auf die kleinen, unmittelbar an der südlichen Staatsgrenze gelegenen Gerichtsbezirke Bleiburg, Eisenkappel und Ferlach und der sachliche Geltungsbereich lediglich auf bezirksgerichtliche Zuständigkeiten beschränkt und die slowenische Sprache durch die Bestimmung, daß sich das Gericht zur Erfüllung dieser staatsvertraglichen Bestimmung auch eines Dolmetschers bedienen kann, nicht als gleichberechtigte Amtssprache anerkannt, sondern tatsächlich zu einer Hilfsp Sprache degradiert. Dieses Bundesgesetz hat daher auch niemals die Zustimmung der slowenischen Volksgruppe gefunden.

Ganz abgesehen davon, daß dieses Bundesgesetz in der Praxis äußerst restriktiv und selbstherrlich gehandhabt wird, kann der tatsächlichen sinnvollen Erfüllung dieser Bestimmung des Staatsvertrages nur durch eine vollständige gesetzliche Neuregelung im Sinne unserer diesbezüglichen früheren Vorschläge Rechnung getragen werden. Die in letzter Zeit erfolgten Maßnahmen zur praktischen Durchführung dieses Gesetzes genügen jedenfalls nicht.

Noch viel weniger zufriedenstellend ist die Frage der Gleichberechtigung der slowenischen Sprache vor den Verwaltungsbehörden gelöst. Die Regierung begnügt sich mit unveröffentlichten Erlässen, die der Partei bei Nichtbeachtung ihres Rechtes auf Gebrauch der slowenischen Amtssprache keine Beschwerdemöglichkeit sichern. Zudem sind diese Erlässe der Öffentlichkeit und zum Teil auch den Ämtern und Dienststellen, für die sie gelten sollen, kaum bekannt und werden, falls sich eine Partei auf diese beruft, wenn nicht überhaupt sabotiert, nur widerwillig und engherzig gehandhabt. In der letzten Zeit häufen sich derartige Beispiele, die die sowieso dürftige und vollständig ungenügende, den Bestimmungen des Art. 7 § 3 des Staatsvertrages keineswegs entsprechende Regelung tatsächlich zu einer Farce machen. Schließlich haben diese Erlässe für die kleinste Verwaltungseinheit, das ist für die Gemeinden überhaupt keine Gültigkeit. Auch hier ist daher eine sinnvolle Regelung der diesbezüglichen staatsvertraglichen Bestimmungen nur durch ein neues Gesetz, das im Zusammenwirken mit der betroffenen Minderheit geschaffen werden soll, dringend geboten.

Jedenfalls sind der Bund und das Land verpflichtet, für die notwendige Anzahl sprachbefähigter Beamten und Angestellten zu sorgen, damit die Verwaltungs- und Gerichtsaufgaben auch in der slowenischen Amtssprache zusätzlich zum Deutschen ohne Beiziehung von Dolmetschern abgewickelt werden können.

In Ausführung der Bestimmungen über die Einführung der doppelsprachigen Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur hat der Gesetzgeber das Bundesgesetz vom 6. Juli 1972, mit den Bestimmungen über die Anbringung von zweisprachigen topographischen Bezeichnungen und Aufschriften in den Bezirken Kärntens mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung getroffen werden, beschlos-

sen. Wegen des bekannten, von den deutschnationalistischen Kräften organisierten sogenannten „Ortsaufstandes“ hat die Bundesregierung dieses Bundesgesetz als angeblich nicht exekutierbar wiederum sistiert und damit vor diesen Kräften kapituliert, anstatt durch energische Maßnahmen gegen die Anstifter dieser gesetzwidrigen Aktionen dem Gesetze Geltung zu verschaffen.

Diese staatsvertragliche Bestimmung ist damit wieder zur Gänze unerfüllt.

Gerade bei den Bestimmungen des Artikels 7 § 3 erachten wir es für notwendig, nachdrücklich zu betonen, daß der Staatsvertrag und insbesondere dessen Artikel 7 in diesem Zusammenhang keinerlei „relevante Zahl“ der Angehörigen der Minderheiten vorsieht und somit der Versuch des Hineininterpretierens des Begriffes als Bedingung für die Zulassung der slowenischen Amtssprache in den zweisprachigen Gerichts- und Verwaltungsbezirken sowie für die Anbringung doppel sprachiger Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur — was in der geplanten „Minderheitenfeststellung“ oder „Volkszählung besonderer Art“ klar zum Ausdruck kommt — letzten Endes dem Versuch einer Abänderung dieser Bestimmung des Staatsvertrages gleichkommt.

Wir lehnen eine Minderheitenfeststellung in welcher Form immer, somit auch die vorgesehene „Volkszählung besonderer Art“ als Voraussetzung oder Bedingung für die Erfüllung der offenen Fragen des Artikels 7 des Staatsvertrages auch aus diesem Grunde als staatsvertrags- und verfassungswidrig und darüber hinaus den Grundsätzen eines fördernden Minderheitenrechtes widersprechend grundsätzlich ab. Die Ausführungsgesetzgebung zum Artikel 7 des Staatsvertrages mittels eines solchen Lösungsmodells ist außerdem in vorhinein gegen die Minderheit gerichtet und dazu angetan, der Minderheit die ihr zustehenden Rechte statt in vollem Umfang zu gewähren, wesentlich zu beschneiden und die Minderheit weiterhin aufzuspalten und zu dezimieren. Eine Minderheitenfeststellung würde angesichts des ständigen Druckes durch die deutschnationalistischen Kräfte auf die Minderheit, die zudem bis heute noch nicht das Trauma der zwangsweisen Aussiedlung im Jahre 1942 überwunden hat, auch nicht die tatsächlichen nationalen Verhältnisse in Kärnten aufheben. Vor allem aber ist eine solche Minderheitenfeststellung nicht notwendig, weil das Siedlungsgebiet der slowenischen Volksgruppe in Kärnten geschichtlich und tatsächlich bekannt ist und in der Rechts- und Minderheitenliteratur, aber auch in der Rechtspraxis, das heißt in den einzelnen Gesetzen, klar umrissen erscheint.

Teilnahme an den kulturellen, Verwaltungs- und Gerichtseinrichtungen

Die Errungenschaften auf dem kulturellen und technischen Gebiet in den letzten Jahrzehnten müssen natürlich auch der Minderheit entsprechend zu Gute kommen, soll sie nicht diskriminiert werden. Wir verweisen vor allem auf die rasche Entwicklung auf dem Gebiete der Massenmedien, insbesondere des Rundfunks und des Fernsehens, aber auch auf dem schulpädagogischen Sektor und im Bereich der Erwachsenenbildung. Die Medienpolitik ist heute ja praktisch die Kulturpolitik, deren Einfluß sich niemand, auch nicht die Minderheit entziehen kann. Wir fordern daher eine entsprechende Mitwirkung bei der Gestaltung der slowenischen Rundfunksendungen, ferner das Recht auf eigene Belangsendungen und vor allem auch eine entsprechende Berücksichtigung der Bedürfnisse der slowenischen Volksgruppe im österreichischen Fernsehen. Daß dies bisher überhaupt nicht geschehen ist, ist umso unverständlicher, als ja der ORF für die österreichische Minderheit in Italien im Einvernehmen mit der Regierung durch den Ausbau von Sendeanlagen den reibungslosen Empfang der Programme des österreichischen Fernsehens gesichert hat, damit diese auch auf diesem Gebiet am kulturellen Schaffen ihres Muttervolkes beteiligt ist.

Die gleichen Möglichkeiten müssen auch für die slowenische Volksgruppe in Kärnten geschaffen werden.

Rundfunk und Fernsehen sind nämlich heute als Bildungsinstitutionen auch für die Minderheit nicht mehr wegzudenken. Soll eine Minderheit kulturell nicht verkümmern und vor einer geistigkulturellen Assimilation bewahrt bleiben, muß sie die Verbindung zum Muttervolk auch auf diesem Sektor aufrechterhalten können.

Das natürliche Recht der Minderheiten auf ungehinderte Beziehungen zum Muttervolk ist heute ein allgemein anerkannter Grundsatz, wie andererseits den Staaten Schutzmachtfunktionen für ihre Minderheiten zuerkannt werden. Diesen Standpunkt haben auch die Republik Österreich und die österreichische Minderheit in Südtirol stets vertreten und ausgiebig praktiziert, weshalb es unverständlich ist, daß ähnliche Kontaktnahmen der slowenischen Minderheit in Kärnten zu ihrem Muttervolk und zu dessen Staat als Träger der Schutzmachtfunktion als Irredenta und mangelnde Staatstreue gedeutet und kritisiert werden. Was man der eigenen Minderheit als selbstverständliches Recht zubilligt, darf für anderssprachige Minderheiten im eigenen Staat nicht unbillig sein.

Die beiden Zentralorganisationen der Kärntner Slowenen stellen mit Bedauern fest, daß die erlassene Dienstanweisung für das Büro für Beratung, Information, kulturelle Betreuung und Volksbildung der slowenischen Volksgruppe in Kärnten im Rahmen der Abteilung 5 — Kultur — des Amtes der Kärntner Landesregierung sistiert wurde, bevor es überhaupt mit der Arbeit begonnen hat. Wir fordern daher, die Zuständigkeiten dieses Büros ehest wieder herzustellen und ihm darüber hinaus die allgemeinen Angelegenheiten der Minderheit, soweit sie von der Kärntner Landesregierung bzw. vom Amte der Kärntner Landesregierung zu besorgen sind, sowie die Agenden der Förderungsstelle des Bundes für Erwachsenen-

bildung in Klagenfurt, soweit sie die Erwachsenenbildung innerhalb der slowenischen Volksgruppe in Kärnten betreffen, dem jeweiligen Leiter dieses Büros zu übertragen.

Schließlich wiederholen wir innerhalb dieses Sachbereiches unsere Bitte, das Vorhaben der slowenischen Volksgruppe in Kärnten zur Errichtung eines eigenen Kulturheimes in Klagenfurt, das für ihre weitere kulturelle und nationale Entwicklung von außerordentlicher Bedeutung ist, zwecks baldiger Verwirklichung sowohl finanziell als auch in jeder anderen Weise zu unterstützen.

Schutz des ethnischen Charakters

Wir haben schon vorne bemerkt, daß die zunächst positive Entwicklung der Minderheitenpolitik nach dem Kriegsende durch die Neuformierung der deutschnationalen Verbände und Vereine unmittelbar nach der Unterzeichnung des Staatsvertrages bald ein Ende gefunden hat. Es ist bezeichnend, daß diese Verbände sofort nach Unterzeichnung des Staatsvertrages ihre „traditionelle“ Tätigkeit aufnehmen. So formierten sich der Kärntner Schulverein „Südmark“ bereits am 19. Mai 1955, der Kärntner Abwehrkämpferbund am 18. Dezember 1955, die Arbeitsgemeinschaft für Südkärnten im Februar 1956 und im Laufe desselben Jahres noch einige weitere Vereine mit ähnlichen Zielsetzungen, sodaß bereits am 24. Jänner 1957 der Kärntner Heimatdienst als Dachverband gegründet werden konnte. Damit wurde die sogenannte Kärntner Frage neu entfacht. Schon auf der Tagung der deutschnationalen Verbände in Maria Trost bei Graz am 28. und 29. September 1957 wurde die Forderung nach der sogenannten Minderheitenfeststellung unter Zugrundelegung einer 20prozentigen Quote als Voraussetzung für die Erfüllung des Artikels 7 des Staatsvertrages an die Regierung gestellt, die dann nach den organisierten Schultreiks prompt auch in die beiden einzigen Durchführungsgesetze des Artikels 7 vom 19. März 1959 aufgenommen wurde. Wir betonen, die beiden einzigen Durchführungsgesetze, da ja das dritte, das sogenannte Ortstafelgesetz, nach dem von diesen Verbänden organisierten „Ortstafelsturm“ von der Bundesregierung als angeblich nicht durchführbar wieder sistiert wurde.

Somit scheint die Minderheitenpolitik wiederum wie in der ersten Republik nicht von der Regierung, sondern von den deutschnationalistischen Verbänden bestimmt zu werden. Wie uns die Geschichte lehrt — nicht zum Vorteil der Minderheit.

Die oben aufgezeigten Tatsachen und die verstärkten nationalistischen Aktivitäten dieser Kräfte in den letzten Jahren seit 1970 zwingen geradezu zur Schlußfolgerung, daß es diesen Verbänden und Vereinen und deren treuhändigen Führern offensichtlich darum geht, der slowenischen Bevölkerung ihre Eigenschaft und ihre Rechte als Minderheit zu nehmen. Eine solche Tätigkeit aber ist nach Artikel 7 § 5 ausdrücklich verboten.

Nun haben diese Verbände dies wohlweislich nicht als ihre Aufgabe und als ihr Ziel in die Statuten aufgenommen. Die Regierung geht daher irre, wenn sie in ihren Stellungnahmen zur Tätigkeit dieser Organisationen auf diese Tatsache hinweist und meint, daß damit keine Handhabe für Maßnahmen nach den Bestimmungen des Artikels 7 § 5 gegen diese gegeben sei. Artikel 7 § 5 des Staatsvertrages verbietet aber nicht die formelle Bestätigung einer solchen Tätigkeit in den Statuten, die ja auch verfassungswidrig und gegen die Bestimmungen des Vereinsgesetzes wäre, sondern tatsächliche Aktivitäten in dieser Richtung.

Wir Kärntner Slowenen haben aus der leidvollen Geschichte genug Erfahrungen, wie gerade nationalistische Bewegungen und insbesondere die nazistische Bewegung immer wieder die nationalen Vorurteile zu ihrem Nutzen zu mißbrauchen verstanden. Solche nationalistische Vorurteile haben aber gerade in der heutigen Zeit als Triebkraft für rechtsradikale und neonazistische Strömungen eine viel größere Bedeutung als es die Regierung wahr haben will. Die internationalen Querverbindungen solcher Strömungen treten immer deutlicher zutage, weshalb es sich hier nicht nur um eklatante Verstöße gegen die Bestimmungen des Artikels 7 handelt, sondern auch um solche gegen die Bestimmungen der Artikel 6 und 9 des Staatsvertrages von Belvedere.

Es ist den slowenischen Zentralorganisationen daher kaum zuzumuten, daß sie über ihre Lebensfragen mit Organisationen verhandeln sollen, die nach den Erfahrungen aus der Geschichte immer gegen die Rechte der slowenischen Minderheit auftraten und Aktivitäten setzten, die der Regierung nur zu oft ein willkommenes Alibi boten, die Lösung der offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten hinauszuschieben oder überhaupt zu unterlassen mit der Ausrede: sieht, die Regierung könne nicht anders, sie stehe auch unter dem Druck der nationalistischen Kräfte in Kärnten!

In einer solchen Situation ist leider ein Dialog kaum möglich und die Konfrontation schier unausweichlich.

Solange daher diese Verbände und Vereine unter dem Vorwand der Wahrung der Interessen der Mehrheit ungehindert ihre Tätigkeit entfalten können, ist eine auch nur erträgliche Lösung der offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten wohl nicht zu erwarten. Es liegt an der Regierung, hier zweckdienlich einzugreifen, um den Bestimmungen des Staatsvertrages gerecht zu werden.

Darüber hinaus haben die Art und die Durchführung der Volkszählungen von 1961 und 1971 sowie die Vorgänge bei diesen und nicht zuletzt die mit 1. Jänner 1972 in Kraft getretene Neuordnung der Ge-

meindestruktur in Kärnten die nationalen Verhältnisse zum Nachteil der Minderheit geändert, da alle erwähnten Maßnahmen ohne Rücksicht auf die besonderen Bedürfnisse der Minderheit und auf die nationalen und sprachlichen Strukturen des gemischtsprachigen Gebietes Kärntens vorgenommen wurden, die somit auch auf begründete Bedenken und Vorbehalte, ja zum Teil auf ausdrückliche Ablehnung der slowenischen Volksgemeinschaft stießen.

Ähnlich verhält es sich auch beim Entwicklungsprogramm Schulstandorte des Amtes der Kärntner Landesregierung, bei dessen Verwirklichung im zweisprachigen Gebiete augenscheinlich in erster Linie solche Volksschulen aufgelöst werden sollen, an denen durchschnittlich eine größere Anzahl von Schülern zum zweisprachigen Unterricht angemeldet wird. Die Tendenz der obigen Maßnahmen und Pläne ist unverkennbar gegen die Interessen der slowenischen Volksgruppe in Kärnten gerichtet.

Mitbestimmung der Minderheit

Dieses neue Memorandum der Kärntner Slowenen anlässlich des 20. Jahrestages der Unterzeichnung des Staatsvertrages manifestiert nochmals deutlich die Bereitschaft der Minderheit, an der einvernehmlichen Lösung ihrer offenen Fragen konstruktiv mitzuwirken.

Wir verkennen keineswegs die Schwierigkeiten, können uns aber angesichts der Tatsache, daß es um die elementaren Rechte der slowenischen Volksgruppe geht, die infolge der bisherigen säumigen und nur partiellen Lösungsversuche des Artikels 7 des Staatsvertrages und infolge des aufgezeigten ständigen Druckes durch die deutschnationalistischen Kräfte heute tatsächlich schon in ihrem Kern bedroht ist, mit der „Politik der kleinen Schritte“ nicht mehr zufrieden geben, sondern müssen die umgehende globale Lösung aller Lebensfragen fordern.

Da der Wunsch nach Unterbreitung eines neuen Memorandums zum Zwecke der Regelung der offenen Fragen der slowenischen Volksgruppe von der Bundesregierung ausging, erwarten wir, daß sie bereit ist, dieses zur Grundlage für die künftigen Durchführungsmaßnahmen des Artikels 7 des Staatsvertrages zu nehmen und damit sofort zu beginnen.

Für die Setzung der vorgeschlagenen Maßnahmen und Durchführungsakte ist ein präziser und mit den slowenischen Zentralorganisationen abgesprochener Terminkalender erforderlich, da der slowenischen Volksgruppe nicht mehr zugemutet werden kann, daß die Erfüllung des Artikels 7 des Staatsvertrages von Belvedere und damit die Sicherung ihrer Lebensrechte von Zufällen abhängig gemacht oder vielleicht sogar weitere zwanzig Jahre hinausgezögert wird.

Schließlich sollen die in diesem Memorandum und in den zahlreichen früheren, der Bundesregierung übermittelten Eingaben enthaltenen Grundsätze und Vorstellungen in das von der Bundesregierung ins Auge gefaßte Bundes-Minderheitenförderungsgesetz aufgenommen werden, durch das eine regelmäßige Förderung der slowenischen und kroatischen Minderheiten in Österreich sichergestellt werden soll. Unter einer solchen Förderung verstehen wir aber nicht nur regelmäßige finanzielle Förderungen aus Bundesmitteln und anderen Budgets, sondern in erster Linie eine umfassende Förderung der Volksgruppen auch durch andere positive Mittel zum Schutze des Volkscharakters und der Volkstumsrechte in sämtlichen Bereichen der heutigen modernen Gesellschaft, um ihre Existenz und ihre eigenständige Entwicklung zu sichern.

Klagenfurt, am 14. Mai 1975

Für:

Narodni svet koroških Slovencev
Rat der Kärntner Slowenen

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem
Zentralverband slowenischer Organisationen
in Kärnten

Dr. Josef Tischler e. h.
Vorsitzender

Dr. Franz Zwitter e. h.
Obmann

Filip Warasch e. h.
Zentralsekretär

Janko Ogris e. h.
Obmannstellvertreter

Priloga 4

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem in Narodni svet koroških Slovencev sta na seji Koordinacijskega odbora dne 2. januarja 1975 po temeljiti presoji trenutnega položaja in v zvezi z nestvarnimi trditvami avstrijske vlade o stanju naše narodne skupnosti sklenila, da ob vzstopu v novo leto naslovita na javnost naslednjo

skupno izjavo:

V letu 1974 smo bili koroški Slovenci konfrontirani s tolikimi vprašanji, da je odgovor vsaj na nekatera nujno potreben.

Tako koroški Slovenci z vso odločnostjo zavračamo trditve predstavnikov republike Avstrije na raznih mednarodnih forumih, da v Avstriji ni etničnih skupin. Naša narodna skupnost živi že več stoletij avtohtono na podedovani domači zemlji na zgodovinsko in dejansko poznanem ozemlju Južne Koroške, je s členom 7 avstrijske državne pogodbe z dne 15. 5. 1955 na poseben način mednarodno zaščitena, je v vsej zgodovini in še posebej po plebiscitu 1920 skozi vso dobo prve republike, tudi pod nasiljem nacistične strahovlade in ponovno po drugi svetovni vojni z lastnim, samorastniškim narodnim, kulturnim in gospodarskim prizadevanjem dokazala svojo trdno voljo do obstoja in nadaljnega razvoja ter danes po dvajsetletnem zamudnem in nezadovoljivem reševanju člena 7 državne pogodbe odločno terja svoje pravice.

Odločno zavračamo trditve, kakor da bi bili Slovenci vse do zadnjih let zadovoljni, ker se baje nismo dovolj pritoževali. Dejstvo pa je, da smo že dne 11. oktobra 1955 predali zvezni vladi republike Avstrije obširno in temeljito Spomenico koroških Slovencev s stvarnimi predlogi, kako si zamišljamo znosno rešitev našega vprašanja. To spomenico, ki ima slej ko prej tudi v današnjih razmerah svojo tehtnost, zato vladi hkrati še ponovno posredujemo, ker smo morali ugotoviti, da se vlada vse do danes še ni seznanila z njeno vsebino, da bi jo lahko upoštevala pri reševanju naših odprtih vprašanj.

Z razočaranjem ugotavljamo, da zvezna vlada in avstrijski zakonodajalec pri dosedanjih treh zakonih v izvajanju v korist slovenske manjšine z državno pogodbo prevzetih obveznosti nista niti enkrat upoštevala predlogov prizadete manjšine in sta vse tri zakone — to so tako imenovani manjšinski šolski zakon, zakon o uporabi slovenskega jezika pri sodiščih in zakon o dvojezičnih topografskih napisih in označbah — s kolikor mogoče ozko in formalistično interpretacijo sklenila brez predhodnega posvetovanja in sodelovanja z manjšino. Zato manjšina tudi nikdar ni pristala na te zakone, marveč je proti vsem trem neposredno po njihovem sklepu in v nadaljnjem neprestano vedno spet vse do svojih tozadevnih postavljanj v kontaktnem komiteju in njegovih pododborskih iznašala svoje pomisleke in svoje odklonilno stališče.

Zato je povsem nepošteno in dejansko neresnično, da koroški Slovenci ne bi bili iznašali svojih pritožb; pač pa jih vlada nikdar ni upoštevala, marveč je proti izrecnim protestom prizadete manjšine ugodila nemškonacionalističnim krogom ter v predmetne zakone sprejela določilo o tako imenovanem ugotavljanju manjšine. S tem pa je dala nacionalističnim silam tako rekoč proste roke za rovarjenje proti zajamčenim pravicam koroških Slovencev, kar je vzrok povsem nestrpnega vzdušja ter bolj ali manj prikritega in tudi neprikritega pritiska na manjšino. Pri tem nikakor ni brez pomena dejstvo, da na Koroškem po drugi svetovni vojni oblast nove vlade ni izhajala iz njenega odpora proti nacizmu, marveč ji je bila — kar je edinstven primer v Avstriji in verjetno v svetu sploh — izročena neposredno iz rok nacističnega oblastnika Gauhauptmanna Natmessniga, ki ji je ob tej priložnosti v imenu Gauleiterja Rainerja naročil tudi izrecne naloge v pogledu na slovensko manjšino in v pogledu na ravnanje s pristaši nacističnega režima, ki je bil v Avstriji najbolj zakoreninjen prav na Koroškem in Štajerskem. Izredno površna denacionalističnih organizacij neposredno po podpisu državne pogodbe sta najbolj zgovoren dokaz, da je vlada poslušno upoštevala »oporoko« nacističnih veljakov.

Kljub temu ali prav zaradi tega, da bi prispevali svoj del k demokratizaciji koroške družbe, k odpravi nestrpnega vzdušja in k ustitvitvi mirnega sožitja ter s tem potrebnih pogojev za sporazumno rešitev odprtih vprašanj smo koroški Slovenci dosledno in potrpežljivo iskali možnosti in poti skupnega znosnega reševanja.

Na žalost pa moramo trideset let po zlomu nacizma in dvajset let po podpisu državne pogodbe ugotoviti, da se vzdušje na Koroškem ni izboljšalo, marveč danes nacionalistične sile dejansko spet predstavljajo »vlado v vladi«, kadar gre za reševanje manjšinske problematike.

Zato je naravnost zlobna in proti dobri veri trditev, da koroški Slovenci odklanjamo sodelovanje pri reševanju manjšinskih problemov. Ravno obratno smo koroški Slovenci že leta 1967 predlagali ustanovitev kontaktnega komiteja in javili svoje predstavnike, vendar vlada našega predloga takrat ni uresničila. Proti čemur pa smo se vedno odločno protivilili, je bilo le to, da nismo hoteli nasesti preizkušeni taktiki vlade, da bi prepustila reševanje našega vprašanja spet tistim nacionalističnim silam, ki so v vsej zgodovini uspele preprečiti vsakršno rešitev.

Koroški Slovenci izrecno ugotavljamo, da do sedaj nobeno določilo člena 7, ni zadovoljivo rešeno po duhu in črki državne pogodbe. Tako je neizpodbitno dejstvo, da se je stanje na šolskem področju z odpravo odredbe o dvojezičnem šolstvu z dne 3. oktobra 1945, v besedilu z dne 31. oktobra 1945, in s sprejetjem novega tako imenovanega manjšinskega šolskega zakona z dne 19. marca 1959 bistveno poslabšalo, ker od tedaj naprej najmanj dve tretjini slovensko govorečih otrok dejansko ne uživata pouka v materinščini, kar po ugotovitvah UNESCO in sociologov nasploh pomeni bistveno vzgojno bariero in s tem diskriminacijo v primerjavi z otroki, ki uživajo osnovni pouk v svojem materinem jeziku.

Gonja proti Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu, kakor je prišla do izraza na zborovanju Kärntner Heimatdiensta dne 13. oktobra 1974, pomeni nov kričeč primer kršenja 5. odstavka člena 7 državne pogodbe, ki prepoveduje dejavnost organizacij, ki merijo na to, da odvzamejo slovenskemu prebivalstvu njegov značaj in pravice kot manjšine. Ta primer je samo nadaljevanje doslednega hujskanja proti pravicam slovenske narodne skupnosti na področju šolstva, ki ga je že leta 1957 in 1958 in potem ponovno leta 1972 proti dvojezičnim krajevnim napisom in označbam organiziral KHD.

Zato smo koroški Slovenci globoko upropaščeni, da tudi zvezna vlada poskuša z neokretnim prikazom stanja na področju splošno-vzgojnega in poklicno-vzgojnega šolstva tolmačiti ustanovitev in obstoj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu kot velikodušno favoriziranje slovenske narodne skupnosti preko tozadevnih določil člena 7. V resnici pa na Koroškem ni samo 16 takih šol, od katerih ena da je tudi slovenska gimnazija, marveč obstoja poleg 16 nemških gimnazij s 367 razredi in 10.363 učenci v šolskem letu 1973/74 še 9 trgovskih akademij, 4 poklicne šole za dekleta z maturo in 3 višje tehnične šole z maturo, torej skupno 32 učnih zavodov značajem prejšnjih srednjih šol. Neko rektini prikaz torej služi samo podpori nemških nacionalističnih hujskatev proti slovenski gimnaziji, v kolikor ni sploh kapitulacija pred temi silami. Razmerje je torej tudi ob upoštevanju ljudskih štetij 1951, 1961 in 1971 z umetno razkrojitvijo naše narodne skupnosti na številne različne jezikovne kategorije tudi v smislu določila o »sorazmernem številu« srednjih šol dano, v ostalem pa je ob vsakršni interpretaciji tega pojma to določilo razumeti tako, da ima manjšina najmanj pravico vsaj do ene srednje šole.

Državna pogodba sicer ne omenja izrecno otroških vrtcev, toda so po našem mnenju spriču poudarjanja kravice do osnovnega pouka v materinščini brez dvoma implicite zapodeni v 1. in 4. odstavku člena 7.

Enako ni zadovoljivo rešeno vprašanje uporabe slovenskega jezika pred sodišči v tozadevnem zakonu z dne 19. marca 1959. Koroški Slovenci zaradi tega tudi nikdar nismo dali svojega pristanka k temu zakonu in to zlasti zaradi tega, ker zajema le krajevno območje sodnih okrajev Železna Kapla, Pliberk in Borovlje, medtem ko v ostalih sodnih okrajih Koroške s slovenskim ali mešanim prebivalstvom slovenski uradni jezik ni dopuštěn. In celo pri okrajnih sodiščih, ja katere velja zakon, se le-ta izvaja skrajno restriktivno in samovoljno kar smo dokazali v svoji zadnji tozadevni vlogi na zvezno vlado in z dne 14. marca 1974 s številnimi konkretnimi primeri.

Najboljši dokaz, kako se izvaja ta sodni zakon, pa je dejstvo, da vlada 15 let po sprejetju zakona ni bila sposobna ali voljna, da bi tem sodiščem dala na razpolago slovenske ali vsaj dvojezične sodnijske obrazce in jih je dala prevesti šele v zadnjih mesecih. Čeprav nikakor ne odgovarja členu 7 (3) državne pogodbe, da se za primer, da sodnik ali sodno osebje ne obvladata slovenskega jezika, sodišče po potrebi lahko poslučuje tolmača — s tem je sklenščina dejansko degradirana v pomožni jezik — tudi večina tolmačev ne obvlada slovenskega jezika, kaj šele strokovno-pravnega izrazoslovja.

Se slabše je urejeno vprašanje enakopravnosti slovenskega jezika pred upravnimi oblastmi, kjer se avstrijska vlada zadovoljuje z neobjavljenimi odloki, to je z navodili nadrejenih oblasti podrejenim oblastem, tako da stranka nima možnosti pritožbe, če se njena zahteva po uporabi slovenskega uradnega jezika ne upošteva. Sam kancler dr. Kreisky je za to, da se naj ta odlok o možnosti uporabe slovenskega jezika pred uprav-

nimi oblastmi ne objavi, ker bi z objavo — kakor izjavlja — »dobro poznane sile« bile samo vzpodbujene, »da bi znova inhibirale korake, ki se podvzemajo za izvedbo določil avstrijske državne pogodbe«. Ob takem stališču vlade same vendar ne more biti govora o zadovoljivi rešitvi tega vprašanja, ko nekatera ministristva sploh niso nikdar dala tozadnega navodila svojim podrejenim oblastem na Koroškem in ta ureditev — tako imenovani Hauerjev odlok — niti ne velja za osnovno upravno enoto, to je občino.

Samo ob robu poudarjamo, da državna pogodba v tej zvezi nikjer ne predvideva »relevantnega števila« pripadnikov manjšine in pomeni poskus vnašanja tega pojma kot pogoj za uvedbo slovenskega uradnega jezika pri sodiščih in upravnih oblasteh ter za dvojezične napise in označbe topografskega značaja konec konca težnjo po spremembi tega določila državne pogodbe.

Kot nerešeno priznava vlada edinole vprašanje dvojezičnih napisov. Vendar pa priznavanje samo še ne zadostuje, če po drugi strani ni pripravljena, da bi to obveznost iz državne pogodbe izvedla tudi — če potrebno — proti volji in nasprotovanju šovinističnih nestrpnostev. V tej smeri pa vlada ni napravila niti poskusa, marveč je mirno gledala, kako se zakon krši, ne da bi izvajala sankcije proti poznanim storilcem samim in njihovim napeljevalcem. Gre za poznane nemškonacionalistične organizacije, ki sicer v svojih statutih nimajo zapisanega namena in ne označujejo kot svoj cilj, da bi slovenskemu prebivalstvu odvzele njegov značaj in pravice kot manjšine, katerih dejavnost pa očitno meri na to. Taka dejavnost pa je po 5. odstavku člena 7 izrecno prepovedana.

Koroški Slovenci imamo iz zgodovine izkušnje dovolj, kako je prav nacistično gibanje vedno spet znalo zlorabljati nacionalne presodke v svojo korist. Taki presodki pa imajo v današnjem času še vse večji pomen kot dejavnik, ki ustvarja pogoje za desničarsko-radikalne pojave. Tako gledano imamo na Koroškem brez dvoma opraviti s pojavi neonacizma, pa če vlada to dejstvo prizna ali ne.

Če avstrijska vlada misli, da državna pogodba ne vsebuje nobene obveznosti glede slovenskih radio oddaj, potem opozarjamo na 4. odstavek člena 7 in smo mnenja, da njegova vsebina velja tudi za vse take ustanove, ki so bile ustanovljene ali ustanavljajo v zvezi s tehničnim in splošnim znanstvenim razvojem za večinski narod tudi po državni pogodbi. Pri radiu in televiziji gre brez dvoma za tako kulturno ustanovo, ki ima v današnjem času še posebno pomembno vlogo v družbi in to tudi kar se tiče manjšine. Zato pri slovenskih oddajah v avstrijskem radiu ne gre za neki privilegij, ki gre preko določil člena 7, marveč obratno 4. odstavek člena 7 glede udeležbe slovenske narodne skupnosti pri ORF in v celoti izpolnjen, ker avstrijskih državljanov slovenske manjšine ORF npr. v televiziji sploh ne upošteva, medtem ko je za avstrijsko manjšino na Južnem Tirolskem v sporazumu z vlado poskrbel, da avstrijska manjšina v Italiji lahko sprejema spored avstrijske televizije in je tako udeležena tudi na tem področju na ustvarjanju svojega matičnega naroda. Isto mora biti zagotovljeno tudi slovenski narodni skupnosti na Koroškem.

Drži, da imamo koroški Slovenci svoja kulturna društva, svoje gospodarske ustanove in svoj tisk. Pri tem pa je treba poudariti, da gre za izključno samorastniško ustvarjanje in da nam vlada pri ustanavljanju in obnavljanju društev ni ničesar pomagala; da je bilo treba za obnovo naših zadrug voditi številne povračilne pravde, da smo lahko obnovili firme in prejeli povrnjena od nacistov zaplenjena posestva, da pa ustanove, ki so prevzele tudi naše bivše člane in denarne vloge, le-teh niso vrnile in tudi članov ne izpuštile iz svojega članstva. Nasprotno so po vseh naših krajih, kjer smo imeli pred nacizmom le slovenske zadrugne ustanove in hranilnice, ustanovili konkurenčna podjetja, in to z velikimi subvencijami iz Marshallovega plana, iz katerega pa slovenske gospodarske ustanove niso prejele niti enega šilinga. Zato prikaz tega našega samorastniškega kulturnega in gospodarskega prizadevanja kot izraz pospeševalne politike vlade ni le zgrešen, marveč ob dejanskem nerazumevanju pristojnih uradov za naše kulturne in gospodarske težnje naravnost izzivalen.

Zelo značilno je tudi in nikakor ni znak pospeševalnega manjšinskega prava, da je oblast ukinila delovno navodilo uradu za svetovanje, informiranje, pospeševanje kulture in ljudske izobraževanje za slovensko narodno skupnost na Koroškem pri uradu koroške deželne vlade, preden je le-ta sploh začel z delom.

Podobno negativno stališče je vlada vsaj doslej zavzemala tudi do vprašanja izgraditve Kulturnega doma v Celovcu, ki je za nadaljnji kulturni in narodni razvoj koroških Slovencev nujno potreben.

Tako postavljanje nikakor ni v skladu z načeli pospeševalne manjšinske politike, ki jo vlada ob vsaki priložnosti ponavlja.

Zlasti pa s tako politiko ni v skladu poskus izvedbe tako imenovanega ugotavljanja manjšine. Koroški Slovenci smo v številnih vlogah in s številnimi izjavami v kontaktnem komiteju nedvoumno izpovedali, da je taka oblika reševanja odprtih vprašanj člena 7 za nas absolutno nesprejemljiva. Taka oblika reševanja najbolj jasno dokazuje, da nas vlada smatra le kot objekt in ne kot subjekt pravic iz državne pogodbe, ki najbolje pozna svoje težnje in potrebe in kakšna oblika rešitve je zanj sprejemljiva oziroma nesprejemljiva. Smatramo, da v tem vzdušju, ki je podobno vzdušju rasističnih nemirov v Ameriki in poznanih dogodkov v zvezi z diskriminacijami na Irskem, ni mogoče pričakovati od naših ljudi objektivno in svobodno izjavo o narodni pripadnosti. Naše ljudstvo poleg tega še ni preživelo travmo nasilne izselitve in drugih nacističnih nasilij, da bi spričo podobnih pojavov o priložnosti šolskih štrajkov, spričo vsakoletne gonje proti dvojezičnemu šolstvu, spričo nekaznovanih izgrede ob trganju dvojezičnih napisov, še posebej pa posebej spričo dinamičnih napadov na partizanske spomenike in sedež Zveze slovenskih organizacij na Koroškem ter spričo resnih groženj proti življenju in imetju koroških Slovencev in končno spričo ponovnega kapituliranja vlade pred nemškonalističnimi silami ne klonilo pod tem moralnim in dejanskim pritiskom.

To so bistveni vzroki, zakaj koroški Slovenci odklanjamo tako obliko reševanja, ki tudi v državni pogodbi nikjer ni predvidena kot pogoj za reševanje manjšinskih vprašanj.

Kljub temu Zveza slovenskih organizacij na Koroškem in Narodni svet koroških Slovencev kot predstavnika slovenske narodne skupnosti na Koroškem ponovno izjavljata svojo pripravljenost, da se skupno s pristojno vlado in zakonodajalcem pogajata za sporazumno znosno rešitev odprtih vprašanj, toda brez pogoja predhodnega ugotavljanja ali preštevanja manjšine, ki je — kakor je bilo zgoraj povedano — v danih razmerah za koroške Slovence povsem nesprejemljivo in zlasti tudi nepotrebno, ker je dobro poznano, kje koroški Slovenci avtohtono živimo ter kulturno in gospodarsko ustvarjamo na podedovani domači zemlji.

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem

Narodni svet koroških Slovencev
Priloga 5

Stellungnahme

des Rates der Kärntner Slowenen und des Zentralverbandes slowenischer Organisationen in Kärnten als Vertreter der slowenischen Minderheit in Kärnten zum Entwurf des Bundesgesetzes zur Durchführung der die Amtssprache bei Dienststellen der Verwaltung im Lande Kärnten betreffenden Bestimmungen des Art. 7 § 3 des Staatsvertrages (Minderheiten-Verwaltungssprachengesetz für Kärnten)

ERLÄUTERENDE BEMERKUNGEN

§ 3 Art. 7 des Staatsvertrages lautet:

»In den Verwaltungs- und Gerichtsbezirken Kärntens, des Burgenlandes und der Steiermark mit slowenischer, kroatischer oder gemischter Bevölkerung wird die slowenische oder kroatische Sprache zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen. In solchen Bezirken werden die Bezeichnungen und Aufschriften topographischer Natur sowohl in slowenischer oder kroatischer Sprache wie in Deutsch verfasst.«

Der vorliegende Entwurf entspricht ebenso wenig dieser klaren Bestimmung des Staatsvertrages wie das seinerzeitige Gerichtssprachengesetz. Wir verweisen in diesem Zusammenhang auf unsere am 8. März 1960 der Bundesregierung unter dem Titel »Die Problematik des Gerichtssprachengesetzes« zugemittelte Stellungnahme (vom 8. März 1960) zum Gerichtssprachengesetz, die mutatis mutandis auch für diesen Gesetzentwurf Geltung hat. Insbesondere gilt dies für die dortigen Ausführungen unter Pt. I über die Interpretation des § 3 Art. 7 des Staatsvertrages, über die Verfassungswidrigkeit gewisser Gesetzesbestimmungen, über die Landesüblichkeit einer Sprache, über den Begriff und Charakter der Amtssprache, über die einheitliche Regelung sämtlicher Bestimmungen des Art. 7 des Staatsvertrages gem. dem Erkenntnis des Verfassungsgerichtshofes K II-3/57 vom 19. 3. 1958 und schliesslich über die Unhaltbarkeit und Untauglichkeit der Regelung des Minderheitenschutzes durch die sogenannte Minderheitenfeststellung.

Ebenso verweisen wir auf unsere Vorschläge für die Ausführungsgesetzgebung des § 3 Art. 7 des Staatsvertrages im Memorandum der Kärntner Slowenen vom 11. Oktober 1955, die bei der Realisierung dieser Staatsvertragsbestimmung die Beachtung nachstehender Grundsätze ins Auge fassen:

»Auf dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung ist das Slowenische Amtssprache neben dem Deutschen bei allen Verwaltungs- und anderen Staats-, Landes- und Selbstverwaltungsämtern, öffentlich-rechtlichen Körperschaften und Institutionen und somit auch Gerichtssprache im Sinne der Gerichtsordnung sowohl in der ersten als auch in den höheren Instanzen im Lande.

Unter dem Territorium mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung verstehen wir das Territorium, das in der Verordnung über das zweisprachige Schulwesen aus dem Jahre 1945 bezeichnet ist, einschliesslich der Verwaltungs-, Gerichts-, Selbstverwaltungs- und anderer Ämter in Klagenfurt, Willach und Hermagor, die für das genannte Gebiet zuständig sind.

Sowohl in der ersten als auch in den höheren Instanzen im Lande ist in der Sprache der Partei zu verhandeln. Schriftliche Erledigungen müssen in der Sprache der Partei bzw. der Eingabe erfolgen.

Beamte und Angestellte auf diesem Territorium haben beide Sprachen zu beherrschen. Daher sind der Staat und das Land verpflichtet, für die entsprechende sprachliche Ausbildung der Beamten und Angestellten zu sorgen.

Die Matriken und die Grundbücher müssen zweisprachig sein, desgleichen alle Gesetze, alle amtlichen Verlautbarungen, Kundmachungen und alle Urkunden und Formulare und die Amtblätter im Lande.

In den Bezirken mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung sind die Ortsbezeichnungen im gesamten amtlichen Verkehr und in allen Amtsbezeichnungen in beiden Amtssprachen zu führen. Das gleiche gilt für die Aufschriften und Bezeichnungen öffentlicher Ämter. Privatpersonen können sich für die Bezeichnung der Orte und der Ämter entweder der deutschen oder der slowenischen Bezeichnung bedienen.

Die Bezeichnungen und die Aufschriften topographischer Natur sind im Sinne des letzten Satzes des § 3 Art. 7 in beiden Sprachen, und zwar in der gleichen Grösse und in der gleichen Form und in der orthographischen Schreibweise der Schriftsprache in lateinischen Lettern zu verfassen. Das gleiche gilt auch für die Bezeichnungen auf den topographischen Karten des Territoriums mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung.

Der vorliegende Entwurf geht über alle diese Vorschläge und Grundsätze hinweg.

Zum gegenständlichen Gesetzentwurf unterbreiten wir zu den einzelnen Abschnitten folgende Stellungnahme:

Geltungsbereich

Die sogenannte Minderheitenfeststellung als Grundlage des Geltungsbereiches und überhaupt des Minderheitenschutzes lehnen wir grundsätzlich ab, weil der Staatsvertrag, insbesondere im § 5 Art. 7 den dauernden Schutz der slowenischen Bevölkerung in Österreich und in Kärnten besonders und in aller erster Linie im Siedlungsgebiet der Minderheit garantiert und nicht erst von einer Minderheitenfeststellung abhängig macht und weil das Gebiet mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung objektiv gegeben und bekannt ist. Es erscheint sowohl völkerrechtlich in den Protokollen der Friedensverhandlungen von Saint Germain nach dem ersten Weltkrieg und der Staatsvertragsverhandlungen nach 1945 als auch innerstaatlich in der Verordnung über das zweisprachige Schulwesen vom Oktober 1945 klar umschrieben.

Nicht zuletzt stellt die sogenannte Minderheitenfeststellung wegen der von uns schon des Öfteren dargelegten besonderen geschichtlichen, wirtschaftlichen und sozialen Verhältnisse der slowenischen Minderheit in Kärnten, insbesondere in der Art einer geheimen Abstimmung, wie sie die nationalistischen deutschen Verbände immer wieder fordern, nicht nur nach unserer Meinung, sondern auch nach internationaler Praxis und nach Meinung anerkannter Minderheitsrechtstheoretiker ein ganz und gar untaugliches Mittel für die Lösung und Regelung von Minderheitenfragen dar.

Auf Grund der klaren Staatsvertragsbestimmung und des bekannten Minderheitenterritoriums muss das Minderheiten-Verwaltungssprachengesetz für das gesamte Gebiet mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung Geltung haben und sind die im Entwurf

enthaltenen einschränkenden Bestimmungen des örtlichen, sachlichen und personellen Geltungsbereiches staatsvertrags- und verfassungswidrig.

Selbst der im Gesetzentwurf vorgesehene örtliche Geltungsbereich mit dem Hinweis auf § 10 Abs. 2 des Minderheitenschulgesetzes für Kärnten, BGBI. Nr. 101/1959, ist bis heute nirgends genau umschrieben und lässt verschiedene Auslegungen zu, so dass er praktisch illusorisch ist.

Träger der öffentlichen Verwaltung im Sinne der Verfassung sind die staatlichen Behörden, die Organe der Selbstverwaltung und die öffentlichen Anstalten. Die Herausnahme der Träger der auf personeller Grundlage gebildeten Selbstverwaltung bildet daher ebenso eine verfassungswidrige Einschränkung und sind somit diese in die Regelung einzubeziehen; ebenso die öffentlichen Anstalten.

Die besondere Regelung für die Amtssprache im amtlichen Verkehr mit den Schulen bzw. mit der besonderen Abteilung der Schulaufsichtsbehörde für die Minderheitenschulen beim Landesschulrat für Kärnten ist unnötig, da die Schulen schon unter den Dienststellen des Bundes und des Landes inbegriffen sind, die Einschränkung des Rechtes auf Gebrauch der slowenischen Amtssprache nur im Verkehr mit den Minderheitenschulen sowie mit der diesbezüglichen Abteilung der Schulaufsichtsbehörde und nur auf die Eltern und Erziehungsberechtigten sind zudem staatsvertrags- und verfassungswidrig, da die Inanspruchnahme der Minderheitenrechte auf freiwilliger Basis beruht, also in einem Fall in Anspruch genommen werden kann, im anderen Fall aber auch nicht in Anspruch genommen zu werden braucht. Ausserdem bedeutet die Nichtanmeldung eines Kindes zum Besuch einer Minderheitenschule, die in der jetzigen Regelung bekanntlich von der Minderheit sogar abgelehnt wird, noch keineswegs die Aufgabe der Zugehörigkeit zur Minderheit. Schliesslich wäre nach dem Entwurf sogar slowenischsprechenden Eltern und Erziehungsberechtigten, die ihre Kinder mangels einer entsprechenden slowenischen Mittelschule in entsprechende deutsche Mittelschulen schicken müssen, der Verkehr mit der Schulaufsichtsbehörde in der slowenischen Amtssprache verwehrt.

Nicht zuletzt ist die Einschränkung des Gebrauches der slowenischen Amtssprache nur auf Personen, die ihren ordentlichen Wohnsitz oder in Ermangelung eines solchen ihren ständigen Aufenthaltsort in einer in § 10 Abs. 2 des Minderheitenschulgesetzes für Kärnten ex 1959 erfassten Gemeinde haben, staatsvertrags- und verfassungswidrig, da der Staatsvertrag einen auf diese Personen beschränkten Minderheitenschutz nicht vorsieht und andererseits die verfassungsmässig garantierte Freizügigkeit der Kärntner Slowenen nach dieser Bestimmung des Gesetzentwurfes nur mit der Aufgabe gewisser ebenfalls staatsvertrags- und verfassungsmässig garantierter Minderheitenrechte ausgeübt werden könnte.

Der Geltungsbereich des Minderheiten-Verwaltungsamtssprachegesetzes für Kärnten hat also ohne jede örtliche, sachliche oder personelle Einschränkung das gesamte bekannte Gebiet mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung zu umfassen und ist anzuwenden

a) auf alle Dienststellen der Verwaltung (und deren Organe)

aa) des Bundes und des Landes Kärnten ohne Unterschied ihrer organisatorischen Verwaltungsstufe,

bb) und der Gemeinden,

die ihren Sitz im Lande Kärnten haben, sofern sie örtlich und sachlich als erste Instanz oder als Rechtsmittelinstanz für das Minderheitenterritorium zuständig sind und von slowenischsprechenden österreichischen Staatsbürgern in Anspruch genommen werden,

b) auf Dienststellen (und deren Organe) der auf personeller Grundlage gebildeten Selbstverwaltungskörperschaften (Körperschaften des öffentlichen Rechtes) einschliesslich der Dienststellen (und deren Organe) der Sozialversicherungsträger im Lande Kärnten, sofern im übrigen die Voraussetzungen der lit. a zutreffen;

c) auf Dienststellen (und deren Organe) der Verwaltung der Österreichischen Bundesbahnen, sofern im übrigen die Voraussetzungen der lit. a zutreffen;

d) auf die entsprechenden öffentlichen Heil- und Pflegeanstalten unter den gleichen Voraussetzungen;

e) auf sämtliche kulturellen, wirtschaftlichen und politischen Organisationen der slowenischen Minderheit in Kärnten mit dem Sitz im Lande Kärnten im Verkehr mit den oben erwähnten Dienststellen und deren Organen.

Anbringen

Aus der im § 2 des Entwurfes enthaltenen Regelung ist zu ersehen, dass die slowenische Amtssprache nur als sogenannte äussere Amtssprache zugelassen wird, obwohl diese Einschränkung aus dem Wortlaute des Staatsvertrages keineswegs abgeleitet werden kann. Jedenfalls müsste zumindestens bei den Gemeinden der Gebrauch der slowenischen Amtssprache auch im inneren Dienstverkehr zugelassen werden.

Die Bestimmung »oder übersetzen zu lassen« am Schluss des ersten Satzes des § 2 (1) im Entwurf hat zu entfallen, weil § 4 Art. 7 des Staatsvertrages in den Verwaltungseinrichtungen die Anstellung einer entsprechenden Anzahl von österreichischen Staatsangehörigen der slowenischen Minderheit fordert. Die darin erwähnte »Teilnahme an den Verwaltungseinrichtungen« erfordert, dass zumindestens für die Behandlung der mündlichen und schriftlichen Anbringen in slowenischer Amtssprache bei allen Dienststellen, bei denen die slowenische Amtssprache Geltung haben muss, entsprechend qualifizierte slowenischsprechende österreichische Staatsbürger als Angestellte bzw. Beamte vorhanden sind.

Werden in slowenischer Sprache eingebrachte Anbringen anderen Personen, also nicht Anbringern zugestellt, sind diesen von amtswegen deutsche Übersetzungen anzuschliessen.

Wir verweisen in diesem Zusammenhang auf die diesbezügliche Regelung in Südtirol, wie sie im Memorandum der italienischen Regierung vom 30. Jänner 1957 an die Österreichische Bundesregierung festgestellt wird (Wiener Zeitung Nr. 55 vom 6. März 1957) und schlagen die Verwirklichung der selben Grundsätze im gegenständlichen Verwaltungsamtssprachengesetz vor.

Mündliche Verhandlungen

Die im § 3 (1) und (2) des Entwurfes aufgestellten grundsätzlichen Bestimmungen hinsichtlich der mündlichen Verhandlungen und Vernehmungen würden genügen, wenn sie nicht durch die Bestimmung des Absatzes (3) desselben Paragraphen und des § 4 wieder zur Gänze hinfällig gemacht würden.

Die Bestimmungen bezgl. der Zuziehung eines Dolmetsches bzw. der unverzüglichen Übersetzung der von einem nicht der slowenischen Sprache mächtigen Schriftführer in deutscher Sprache verfassten Verhandlungsniederschrift tragen der klaren Bestimmung des Staatsvertrages über die Zulassung der slowenischen Amtssprache keineswegs Rechnung, sondern degradieren die slowenische Sprache in vorhinein zu einer blossen Hilfssprache.

Das Wesen der Zulassung einer Sprache als Amtssprache liegt darin, dass die Partei bzw. der Beteiligte die Möglichkeit besitzt, in dieser Amtssprache mit der Verwaltungsgdienststelle bzw. mit dem Verwaltungsorgan unmittelbar in Kontakt zu treten.

Damit dies möglich wird, muss gleichzeitig, wie schon vorher erwähnt § 4 Art. 7 des Staatsvertrages wenigstens hinsichtlich der Verwaltungseinrichtungen verwirklicht, das heisst, es muss bei diesen die erforderliche Zahl slowenisch sprechender österreichischer Staatsbürger angestellt werden, damit die Verhandlungen, Vernehmungen und Vernehmungsniederschriften ohne Beiziehung eines Dolmetsches und ohne spätere Übersetzung in beiden zugelassenen Amtssprachen erfolgen können.

Die Bestimmungen über die Möglichkeit der Beiziehung eines Dolmetsches und einer späteren Übersetzung der Niederschrift einer auch in slowenischer Sprache durchgeführten Verhandlung oder Vernehmung müssen wir daher grundsätzlich ablehnen.

Erledigungen

Die Bestimmungen in den § 5 und 6 des Entwurfes, dass mündliche und schriftliche Erledigungen sowie die Verkündung von Bescheiden nur in deutscher Sprache erfolgen können und offenbar nur in dieser Sprache rechtswirksam sind, sind diskriminierend, widersprechen dem Begriff und Charakter einer Sprache als Amtssprache und sind somit staatsvertrags- und verfassungswidrig.

Die Erledigungen müssen vielmehr in der Sprache der Verhandlung bzw. des Anbringens rechtswirksam erfolgen, wurde zweisprachig verhandelt, so müssen die Erledigungen in beiden Sprachen erfolgen, wobei die Ausfertigungen in beiden Sprachen die gleiche Gültigkeit besitzen.

Rechtsmittel

Die im § 7 des Entwurfes enthaltenen Bestimmungen, dass Rechtsmittel und sonstige Eingaben an übergeordnete Ämter nur in deutscher Sprache abgefasst sein dürfen, widerspricht der Staatsvertragsbestimmung, dass die slowenische Sprache als gleichberechtigte Amtssprache zugelassen wird.

Gemäss unserer Stellungnahme zu § 1 des Entwurfes wären die Bestimmungen des § 7 hinsichtlich der Abfassung der Rechtsmittel in deutscher Sprache nur in jenen Fällen anzuwenden, in denen Rechtsmittel bei einer Dienststelle bzw. Behörde ausserhalb des Landes Kärnten erledigt werden. Dies gilt insbesondere für alle Rechtsmittel, für deren Erledigung die Bundesverwaltungsbehörden in Wien zuständig sind.

Personenstandsbücher

Die diesbezüglichen Bestimmungen im Entwurf müssen als diskriminierend und dem Wesen einer Amtssprache widersprechend grundsätzlich ablehnen. Der Staatsvertragsbestimmung, dass die slowenische Sprache im Gebiet mit slowenischer oder gemischter Bevölkerung zusätzlich zum Deutschen als Amtssprache zugelassen wird, entspricht es vielmehr, dass Personenstandsbücher zweisprachig zu führen sind. Dazu sind zweisprachige Urkundenformulare zu verwenden.

Abschriften und Auszüge aus Personenstandsbüchern sind in der Sprache der Eingabe bzw. des bezüglichen Begehrens ein- oder zweisprachig zu erteilen. Auch in diesem Zusammenhang verweisen wir auf die diesbezügliche Regelung in Südtirol (Decreto ministeriale 20. Mai 1959, Gazzetta Ufficiale, 7. August 1960, Nr. 189).

Schulzeugnisse und Schulnachrichten

Die Einschränkung, dass zweisprachige Schulnachrichten und Schulzeugnisse der Minderheitenschulen nur auf Verlangen der Eltern bzw. sonstigen Erziehungsberechtigten der Schüler ausgestellt werden dürfen, ist unverständlich und widerspricht dem verfassungsmässig verankerten Gleichheitsprinzip vor dem Gesetze, weil von einem Teil der slowenischen Eltern bzw. Erziehungsberechtigten etwas verlangt wird, was von einem anderen Teil ebenso slowenischer Eltern und Erziehungsberechtigter nicht verlangt wird.

Deshalb hat diese Einschränkung bezgl. der Schulen gem. § 12 lit. b oder c des Minderheitenschulgesetzes für Kärnten hinsichtlich der Zeugnisse der zum zweisprachigen oder slowenischen Unterricht angemeldeten Schüler zu entfallen, das heisst, dass auch die Schulnachrichten und Schulzeugnisse der zum zweisprachigen Unterricht an Schulen gem. § 12 lit. b oder c des Minderheitenschulgesetzes, BGBI. Nr. 101 ex 1959 angemeldeten Schüler zweisprachig ausgestellt werden müssen.

Zum Schluss bemerken wir noch, dass im Entwurf keinerlei Bestimmungen enthalten sind, dass niemand wegen des Gebrauches der slowenischen Amtssprache benachteiligt werden darf. Solche Bestimmungen wären aber im Hinblick auf die Erfahrungen bei den bisherigen Eingaben in slowenischer Sprache bei Verwaltungsbehörden und bei Gerichten unbedingt erforderlich, weil die Verfechtung des Rechtes bis zum Verwaltungs- und Verfassungsgerichtshof viel Zeit und vor allem viel Geld erfordert, was sich kaum einer leisten kann. Solche Bestimmungen enthält zum Beispiel auch das Dekret der italienischen Regierung vom 3. Jänner 1960 für Südtirol, um Verletzungen der Sprachenvorschriften durch Organe und Dienststellen vorzubeugen.

Die beiden unterzeichneten zentralen Organisationen der Kärntner Slowenen sind sich bewusst, dass die Durchführung des Minderheiten-Verwaltungsamtssprachengesetzes für Kärnten im vollen Umfange sofort nicht möglich ist und deswegen Übergangsbestimmungen notwendig sein werden. Sie stehen jedoch auf dem Standpunkt, dass das Durchführungsgesetz selbst kein Provisorium, wie es das Minderheitenschulgesetz für Kärnten, BGBI. Nr. 101/1959, und das Gerichtssprachengesetz für Kärnten, BGBI. Nr. 102/1959, sind und nach diesem Entwurf auch das Minderheiten-Verwaltungsamtssprachengesetz für Kärnten zu werden scheint, sein darf. In diesem Sinne wurde auch die Stellungnahme zum Entwurf des Minderheiten-Verwaltungsamtssprachengesetzes für Kärnten ausgeführt und fordern wir in diesem Zusammenhang, dass auch das Gerichtssprachengesetz für Kärnten bezüglich des örtlichen Geltungsbereiches wenigstens dem vorgesehenen örtlichen Geltungsbereich des Minderheiten-Verwaltungsamtssprachengesetzes für Kärnten

angepasst wird, wobei wir nochmals auf unsere ausführliche Stellungnahme zum Gerichtssprachengesetz vom 8. März 1960 verweisen.

Klagenfurt, am 11. Oktober 1960.

Für:

Priloga 6

Denkschrift

der Kärntner Slowenen zur Volkszählung 1961

Die Geschichte der Volkszählung in unserer Republik, soweit sie die Kärntner Slowenen betreffen, insbesondere die Volkszählung 1951 und die Vorfälle anlässlich dieser, sowie schliesslich die unterschiedlichen Kriterien bei der Volkszählung 1961 und ihre Methodologie, die in der Kärntner Öffentlichkeit ihren Ausdruck fand, veranlassen die beiden unterzeichneten Zentralorganisationen der Kärntner Slowenen zu dieser Denkschrift an die Bundesregierung.

Wenn auch das Bundesministerium für Inneres bei der Volkszählung 1961 in seiner Verordnung (BGBl. Nr. 29/60) in der Spalte 14 der Haushaltsliste unter dem Begriff »Umgangssprache« noch »Sprache, die im Umgang mit den Familienangehörigen gesprochen wird« gesetzt hat und damit den Begriff »Umgangssprache« als »Sprache, die im Umgang mit den Familienangehörigen gesprochen wird«, interpretierte, hat die Tatsache, dass die Definition nicht, wie im ursprünglichen Entwurf vorgesehen, in den Erläuterungen zur Spalte 14 sondern in der Spalte 14 der Haushaltsliste selbst erfolgte, doch gewisse Zweifel offen gelassen, da darunter auch eine Doppelfragestellung verstanden werden konnte, was sich logischerweise nur bei der Bevölkerung, die im täglichen Leben zwei Sprachen zu gebrauchen gezwungen ist, irgendwie auswirkte.

Ebenso war die von den Beamten des Statistischen Zentralamtes vor den Vertretern der mit der Durchführung betrauten Gemeinden anlässlich der Besprechungen auf der Bezirkshauptmannschaft Klagenfurt und Villach erwähnte Möglichkeit, dass auch das sogenannte »Windische« als Sprache angegeben werden kann, nicht gerade dazu angetan, bei der Volkszählung 1961 die tatsächlichen Sprachenverhältnisse in Kärnten zu ermitteln. Trotzdem hätten eine tolerante Durchführung der Volkszählung und objektive Ermittlung der Sprachenverhältnisse zweifelsohne zur notwendigen Befriedigung im Lande beigetragen.

Die tatsächliche Durchführung der Volkszählung in Unterkärnten, insbesondere soweit sie die Ausfüllung der Spalte 14 der Haushaltsliste betrifft, steht jedoch im krassen Gegensatz zur oben erwähnten Auslegung des Begriffes »Umgangssprache« durch das Bundesministerium für Inneres und zur Feststellung des Landeshauptmannes im Schreiben vom 21. 3. 1961 an den Rat der Kärntner Slowenen, dass »entsprechende Vorkehrung getroffen worden ist, dass sich die Zählkommissäre jeder wie immer gearteten Beeinflussung der Bevölkerung strengstens zu enthalten haben«. Die deutschnationalen Kreise im Lande haben die nach dem Gesetz rein statistischen Zwecken dienende Feststellung mit ihrer Ermittlung auch der sprachlichen Verhältnisse sogar zu einer eminent politischen Frage gemacht.

So erschien vor der Volkszählung im Kommissionverlag der Buchhandlung Carinthia in Klagenfurt eine vom pseudonymen Schreiber Hermagoras Schribar verfasste Broschüre »Minderheit ohne Maske« mit dem Untertitel »Zur Sprachenfrage in Kärnten«.

In dieser werden die Begriffe »slowenische Sprache« und »slowenischer Staat« im Gegensatz zu Österreich identifiziert. Die Slowenen werden allgemein und insgesamt zu Irrenden gestempelt. So wird abschliessend darin sogar behauptet (Seite 54): »Die Sprachenfrage in Südkärnten hat ihrem Wesen nach mit Deutsch oder Slowenisch selbst wenig zu tun, sondern ist eine vorwiegend politische Frage: ob Südkärnten weiterhin zu Kärnten und zum freien Westen gehören oder in Zukunft ein drittes Mal in Gefahr kommen soll, als »Slowenisch — Kärntner« zum Balkan geschlagen zu werden. Deshalb gibt es in dieser Frage kein Zurück«.

Dieselbe Unterschlebung einer staatspolitischen Unverlässlichkeit der Slowenen enthalten auch die vom »Kärntner Heimatdienst« und vom »Bund der heimattreuen Südkärntner« herausgegeben und in allen Ortschaften Unterkärntens vor der Volkszählung verbreiteten Flugzettel, die wir in der Anlage beifügen. Darin wird der Bevölkerung einge-

schärft, nur »deutsch« oder »windisch« als Umgangssprache anzugeben und wehens behauptet, dass nur diese Art der Angabe die Freiheit der Heimat sichert.

Dadurch wurden in der Öffentlichkeit die Voraussetzungen für eine völlige Verwirrung des tatsächlichen Sprachbildes in Unterkärnten durch die Volkszählung 1961 geschaffen.

Die Tatsache, dass im Gegensatz zu Paragraph 3 der Anleitung zur Volkszählung (Kärntner Gemeindeblatt 1951, Nr. 2), die als übliche Methode die selbständige Ausfüllung der Volkszählungsdrucksorten vorsieht, die nur als Ausnahme gekennzeichnete Methode mittels amtlicher Zählkommissäre im ganzen Kärntner Unterland fast ausnahmslos angewendet wurde, ist an und für sich diskriminierend, da damit die ganze Bevölkerung als unverlässlich oder zumindestens als unfähig, die Ausfüllung der Drucksorten vorzunehmen, angesehen wird.

Die beiden unterzeichneten Organisationen haben aus zahlreichen Gemeinden, die auch von Slowenen besiedelt sind, Mitteilungen über gesetzwidrige und unkorrekte Vorfälle anlässlich der Durchführung der Volkszählung 1961 erhalten. Es handelt sich hier um nachfolgende Gemeinden: Feistritz/Gail, Hohenthurn, Lind, Augsdorf, Rosegg, St. Jakob i. R., Feistritz i. R., Weizelsdorf, Ferlach, Windisch-Bleiberg, Zell ob Ferlach, Schiefing/Sec, Mieger, St. Kanzian, Eberndorf, Sittersdorf, Eisenkappel, Vellach, Feistritz ob Bleiburg, Moos bei Bleiburg, Völkermarkt, Griffen.

Wir führen in der Folge nur einige konkrete Beispiele solcher Vorfälle an, die jedoch gleichzeitig beweisen, dass es sich um eine über das gesamte Kärntner Unterland ausgehende einseitige Beeinflussung der Bevölkerung hinsichtlich der Ausfüllung der Spalte 14 der Haushaltsliste handelt.

In Feistritz/Gail wurde die Volkszählung im Gemeindeamt selbst in Gegenwart und Hörweite mehrerer Parteien vorgenommen, wodurch weder die im Par. 4 des Volkszählungsgesetzes vom 5. 7. 1951, BGBI. Nr. 159, zu beobachtende Geheimhaltung noch das im Par. 7 leg. cit. enthaltene Verbot durch Handlungen oder Unterlassungen die Richtigkeit oder Vollständigkeit der Zählung sowie ihre Durchführung überhaupt zu gefährden oder die Geheimhaltungspflicht zu verletzen gewährleistet erscheinen. In gleicher Weise wurde auch in Windisch-Bleiberg im Gemeindeamt gezählt, wo die Zählkommissäre an einem Tisch sassen zeitweise sogar ein Gendarmeriebeamter in Uniform den Vorgang überwachte. Bei der oben geschilderten Psychose wurden die Erklärungen dadurch sicherlich irgendwie beeinflusst.

In Draschitz in der Gemeinde Hohenthurn erklärte der Gendarmeriebeamte Hubert Schaubach als Zählkommissar beim Haushaltsvorstand Josef Schnabl, vgl. Stutz, dass er »Slowenisch«, das dieser als Umgangssprache seiner Familie angab, nicht eintragen könne, ja nicht zur Kenntnis nehmen dürfe und verliess, als Josef Schnabl auf der Eintragung seiner Erklärung bestand, sogar das Haus, so dass Josef Schnabl zur Abgabe der Erklärung über seine Umgangssprache auf das Gemeindeamt zitiert werden musste.

Der BB-Angestellte Waldner versuchte als Zählkommissar in der Gemeinde Lind ob Velden Siegfried Pitschek, vgl. Dersoutz in St. Lambrecht, zu beeinflussen, dass dieser als Umgangssprache Deutsch eintragen lassen möge. Nach Angabe des Siegfried Pitschek hat der erwähnte Zählkommissar dann wahrscheinlich »Deutsch« und »Slowenisch« in der Spalte 14 eingetragen.

In der Gemeinde Augsdorf versuchte der Zählkommissar Leschnig Frau Anna Urbajs in Selpritsch zu überzeugen, dass die Sprache, die in Kärnten gesprochen wird, nicht slowenisch sei, sondern windisch und dass sie daher »Windisch« eintragen lassen solle.

In St. Jakob i. R. Belehrt GR Josef Klement als Zählkommissar die Befragten, dass auch »Windisch« zugelassen sei und versuchte sie damit zur Erklärung für »Windisch« zu gewinnen. Klement teilte auch vor der Volkszählung Flugblätter des »Kärntner Heimatdienstes« an die Bevölkerung aus, in denen ausdrücklich an Landsleute und heimatreue Kärntner und Kärntnerinnen appelliert wird, bei der Volkszählung »Deutsch« oder »Deutsch und Windisch« oder »Windisch und Deutsch« einzutragen.

Ebenso propagierte der Lehrer Othmar Baurecht als Zählkommissar in der Gemeinde Feistritz i. R. für das Windische.

In St. Johann in der Gemeinde Weizelsdorf waren als Zählkommissäre der Gemeindegemeinsekretär Johann Müller und seine Frau Paula Müller tätig. Beide versuchten die Befragten zur Eintragung für das Windische zu gewinnen. Dass ihnen in manchen Fällen dies auch gelang, sieht man am besten am Beispiel der Familie Krasnik, wo der Grossva-

ter an der Eintragung des »Slowenisch« beharrte, der Sohn »Windisch« eintragen liess und für dessen Kinder »Deutsch« als Umgangssprache vermerkt wurde.

In Ferlach wurde in der Stadt selbst die Ausfüllung der Drucksorten von den einzelnen Personen vorgenommen. In den umliegenden Ortschaften wurde die Zählung jedoch durch Zählkommissäre durchgeführt. So war Fanni Rauter als Zählkommissär in Dornach tätig, wo sie in Begleitung eines Lehrers des Kinderheimes »Rosental« in Görttschach bei Ferlach bei der Familie Kuhar erklärte, dass die Mundart, die in Kärnten gesprochen wird, nicht slowenisch, sondern windisch sei. Sie hat dann angeblich bei dieser Familie in der Spalte 14 der Haushaltsliste »Deutsch-Slowenisch« eingetragen.

Der Bürgermeister von Windisch-Bleiberg erklärte die Zählkommissäre in dem Sinne auf, dass sie nur nach der Umgangssprache fragen dürfen und dass auch bei denen, die nur die slowenische Sprache beherrschten, ohne weiteres »Deutsch« eingetragen werden könne. Dort wurde bei der im Gemeindeamt vorgenommenen Volkszählung von den meisten Zählkommissären die Erklärung der Haushaltsvorstände, dass ihre Umgangssprache »slowenje« sei, einfach mit »Windisch« übersetzt.

Der Lehrer Roman Bergner versuchte Frau Waldhauser in Penken in der Gemeinde Schiefeling/See einzureden, dass sie »Kärntner Windisch« als Umgangssprache angeben solle. Nur durch das Hinzukommen ihres Mannes Rudolf Waldhauser, der energisch die Eintragung des »Slowenisch« verlangte, unterblieb obige Eintragung. Der GR Johann Lapusch redete als Zählkommissär Franz Stessl in Alberdorf in der Gemeinde Schiefeling ein, dass er als Umgangssprache »Deutsch« oder »Windisch« erklären solle, Franz Stessl widersetzte sich diesem Ansinnen, weiss jedoch nicht, was der erwähnte Zählkommissär dann tatsächlich eingetragen hat.

In der Gemeinde Mieger hat der Gemeindesekretär als Zählkommissär die Drucksorten überhaupt schon vorher selbst ausgefüllt und liess sie von den Haushaltsvorständen nur noch unterschreiben. Viele unterschrieben ohne überhaupt nachzusehen, was in der Spalte 14 der Haushaltsliste vom Zählkommissär eingetragen wurde.

In der Gemeinde Zell ob Ferlach wurden mit der Ausfüllung der Drucksorten unter anderen als Zählkommissäre die beiden Lehrer Josef Jaklitsch und Herman Velik betraut. Weil sie die Erklärungen wahrheitsgetreu ohne jedwede Beeinflussung der Parteivornahme, wurde vom Obmann des »Kärntner Heimatdienstes« Dr. Walter Lakomy, Klagenfurt, Gabelsbergerstrasse 19, unter Berufung auf angebliche Vertrauensleute dieses Vereines in Zell beim Bezirkshauptmann von Klagenfurt gegen sie die Anschuldigung erhoben, dass sie die Leute zur Eintragung des »Slowenisch« bewegen hätten. Über telefonische Weisung des Bezirkshauptmannes von Klagenfurt hätten sie daraufhin als Zählkommissäre enthoben werden sollen, doch hatte die Überprüfung ergeben, dass diese Beschuldigungen zu Unrecht erfolgt sind und sie genau nach dem Gesetz gehandelt haben.

In diesem Zusammenhang wäre auch das Beispiel von St. Jakob i. R. anzuführen wo der Bürgermeister als zuständiges Organ zunächst im Sinne der Anweisungen zur Völkzzählung 1951 im Kärntner Gemeindeblatt Nr. 2/51 verlässliche und unparteiische Personen als Zählkommissäre ernannte, die jedoch später auf Intervention unbekannter Kreise abberufen wurden. Als Zählkommissäre wurden daraufhin ehemalige Nationalsozialisten als Zählkommissäre ernannt.

In einigen Gemeinden, wie in Hohenthurn der schon erwähnte Gendarmeriebeamte Hubert Schaubach, oder in der Gemeinde Ferlach der Gendarmeriebeamte Klas, fungierten als Zählkommissäre Personen, die sich schon bei den Abmeldeaktionen vom Slowenisch-Unterricht hervortaten.

Der Zählkommissär Truschner Erich verlangte von Frau Katherina Stern, Eisenkappel 264, dass diese in die Spalte 14 des Zählbogens als Umgangssprache »Windisch« eintrage. Als sie dies ablehnte, verlangte er von ihr die Beantwortung der Frage nach der Umgangssprache mit »Deutsch«. Er sagte, dass es bei uns kein Slowenisch gebe. Falls er Slowenisch eintrage, würde Tito Anspruch auf unser Land erheben.

Kuhar Peter, wohnhaft in Eisenkappel 102, erkundigte sich vor der Volkszählung im Gemeindeamt Vellach über deren Durchführung. Er fragte den Gemeindebediensteten Klavara Bruno, wohnhaft in Eisenkappel, ob mit der Beantwortung der Spalte 14 die Minderheitenfeststellung verbunden sei. Dieser sagte, dass dies nicht der Fall wäre, das aber die Spalte 14 mit »Deutsch« und »Windisch« ausgefüllt werden müsse. Wörtlich meinte er: »Bei uns gibts es keine slowenische Sprache und auch keinen einzigen Slowenen!«. Dieser Mann war in der überwiegend von Slowenen bewohnten Gemeinde Vellach

Zählkommissär. Bei den Angehörigen der Familie Plesnik Peter, die erst vor einigen Jahren aus Jugoslawien eingewandert sind, trug er in der Spalte 14 als Umgangssprache »Deutsch — Slowenisch« ein, obwohl die der deutschen Sprache nicht kundig sind.

Ein Angestellter des Grafen Thurn, der als Zählkommissär in Ebriach, in der Gemeinde Vellach fungierte, weigerte sich bei Karničar Agnes »Slowenisch« als Umgangssprache mit der Begründung einzutragen, dass er dies nicht tun dürfe. Schliesslich füllte er alle Fragen im Bogen mit Tinte aus, die Spalte 14 jedoch mit Bleistift.

In der Gemeinde St. Kanzian i. J. drohte der Zählkommissär Lohmann Herrn Frantar Josef aus Nagelschach, Post. St. Veit i. J. mit der Aussiedlung, falls er als Umgangssprache »Slowenisch« angebe.

Die Zählkommissärin Schmiedhofer versuchte Frau Maria Lamprecht, wohnhaft in St. Kanzian, dahingehend zu beeinflussen, dass sie nicht »Slowenisch« als Umgangssprache eintrage.

Die Zählkommissärin Remschnig Maria verlangte von Frau Maria Hobel aus St. Marxen, dass sie nicht »Slowenisch« sondern »Windisch« als Umgangssprache eintrage. Als sie dies ablehnte und die Eintragung von »Slowenisch« als Umgangssprache verlangte, wollte Frau Remschnig statt dessen »Deutsch« eintragen.

Frau Schmidhofer wollte auch bei Herrn Ruch in St. Kanzian als Umgangssprache statt »Slowenisch« »Windisch« eintragen.

Der Zählkommissär Laussegger, Gemeinde St. Kanzian, meinte gegenüber Frau Katharina Wutte, wohnhaft in St. Kanzian, als diese verlangte, er möge bei ihr »Slowenisch« als Umgangssprache eintragen, dass er bei ihr diesem Falle die österreichische Staatsbürgerschaft streichen und statt dieser die jugoslawische eintragen müsse.

Der Zählkommissär Sorgar hat bei den Angehörigen der Familie Prunč in St. Kanzian ohne nähere Befragung als Umgangssprache »Windisch — Deutsch« eingetragen. Als Frau Prunč statt dessen die Eintragung von »Slowenisch« als Umgangssprache verlangte, verweigerte er dies mit der Begründung, dass er nur bei jenen »Slowenisch« eintragen dürfe, die slowenische Schriftsprache sprechen.

Franz Partelj, vlg. Sapotnik in Gösselsdorf, Gemeinde Eberdorf, gab dem Zählkommissär Leopold Tratnig »Slowenisch« als Umgangssprache an. Dieser warf ihm jedoch vor, dass er nicht slowenisch könne. Wortwörtlich sagte Herr Tratnig: »Gehe nach Laibach und sage dort »Bahnhof«, dann wirst du sehen, ob dich dort wer verstehen werde«. Als Umgangssprache aber trug er im Fragebogen »Deutsch« ein. Herr Partelj verweigerte jedoch die Unterschrift. Der Vorfall wurde auch dem Bürgermeister von Eberndorf gemeldet.

Frau Köstinger, Zählkommissär in der Gemeinde Sittersdorf, stellte Frau Agnes Skutl, als dies »Slowenisch« als Umgangssprache angab, höhnisch die Frage: »So, wer gibt Ihnen denn die Rente?«.

Der GR Max Posekar, Gemeinde Moos bei Bleiburg, unterwies die Ortseinwohner von Replach, dass man bei der Beantwortung der Umgangssprache »Deutsch« und »Slowenisch« angeben müsse. Dies wäre ein Bekenntnis zu Oesterreich. Wer nur »Slowenisch« angibt, bekenne sich zu Jugoslawien.

Solche Versuche von Beeinflussung erfolgten z. B. bei Frau Apolonia Jop und ihrem Sohn Anton Jop.

Der Gemeindeangestellte Hudl, der in Komel in der Gemeinde Moos als Zählkommissär eingesetzt war, drohte mehreren Personen, man würde ihnen die Rente entziehen, wenn sie »Slowenisch« als Umgangssprache anführen.

Die Zählkommissärin Jernej, Gemeinde Völkermarkt, meinte gegenüber Frl. Schaffer in St. Ruprecht bei Völkermarkt, als diese »Slowenisch« als Umgangssprache angab, dass sie die slowenische Schriftsprache nicht beherrsche.

In der Gemeinde Feistritz ob Bleiburg wurde in vielen Fällen nicht nach der Familiensprache gefragt, sondern nach der Sprache, der man sich bei den Ämtern und im Verkehr mit den Behörden bedient. Absichtlich wurde die Amtssprache mit der Umgangssprache identifiziert. Die Zählkommissärin Angela Kurasch z. B. vertrat die Auffassung, »Slowenisch« wäre gleich Windisch, sie trug jedoch in die Zählbögen statt Slowenisch meistens »Windisch« oder »Windisch — Deutsch« ein.

Der Zählkommissär Franz Wogel trug bei der Familie vlg. Urch in Dolintschach, Gemeinde Feistritz ob Bleiburg, als Umgangssprache »Windisch-Deutsch« ein, obwohl diese »Slowenisch« als Umgangssprache angab.

Ako ne boste vložili ugovora, je kazn v teku 8 dneh plačljiva, in plačilo lahko izvršite zu priloženo položnico ali pa osebn z predlogom kazenskega odloka v pisarni. V nasprotnem slučaju bo kazn siloma izterjena. Če je v ugovoru izrečena samo mera naložene kazni ali pa odločitev čez stroške je ugovor za videti kot vzklic in je za položiti pred vzklicni urad.

Celovec, 1974 11. 13.

Za okrajnega glavarja:

F. d. R. d. A.

Bezirkshauptmannschaft Klagenfurt

Postleitzahl 9010

Zahl: 55.775/1/74-5

An Herrn Felix Wieser, Student

in Windisch Bleiberg Nr. 59

9163 Unterbergen

Strafverfügung

Sie sind am 24. 10. 1974 um 09,20 Uhr, als Lenker des PKW's K-170.939 aus Jugoslawien kommend am Grenzkontrollbereich Loibltunnel eingereist. Die Aufforderung, sich der Eingangsabfertigung zu stellen, verweigerten Sie mit dem Verlangen um Abfertigung in slowenischer Sprache, worauf Sie Ihren Reisepass dem diensthabenden Zollwachebeamten nicht aushändigten. Der Aufforderung, sich auf den PKW-Abstellplatz zu begeben und dort das Eintreffen eines slowenischsprechenden Beamten abzuwarten kamen Sie wohl nach, fuhren jedoch ungefähr 10 Minuten ohne pass- und zollrechtlicher Abfertigung in Richtung Klagenfurt weiter.

Sie haben dadurch eine Verwaltungsübertretung nach den §§ 9 lit. c) u. 10 (1) des Grenzkontrollgesetzes BGBI. 423/69 begangen.

Gemäss § 15 (1) lit. c) leg. cit. wird gegen Sie in Anwendung des § 47 des Verwaltungsstrafgesetzes eine Geldstrafe von S 200, — verhängt.

Im Falle der Uneinbringlichkeit der Geldstrafe tritt an deren Stelle eine Ersatzarreststrafe in der Dauer von 48 Stunden.

Gegen diese Strafverfügung können Sie gemäss § 49 VSTG. binnen einer Woche nach der Zustellung schriftlich, telegraphisch oder mündlich beim Amte Einspruch erheben. Im Einspruch können Sie sich rechtfertigen und zugleich die Ihrer Verteidigung dienlichen Beweismittel vorbringen.

Wird kein Einspruch erhoben, so haben Sie binnen acht Tagen nach Ablauf der Einspruchsfrist den Strafbetrag und die Barauslagen mittels des beiliegenden Erlagscheines einzusenden oder unter Vorweisung der Strafverfügung bei diesem Amte einzuzahlen, widrigens die zwangsweise Eintreibung veranlasst werden würde.

Wird im Einspruch ausdrücklich nur das Ausmass der auferlegten Strafe oder die Entscheidung über die Kosten in Beschwerde gezogen, so ist er als Berufung anzusehen und der Berufungsbehörde vorzulegen.

Klagenfurt, 74-11-13

Für den Bezirkshauptmann:

Mnenje univ. prof. dr. Jožeta Toporišiča

»Kazenski odlog« Okrajnega glavarja iz Celovca (št. 9010) je prevod nemškega izvirnika Strafverfügung itd. Prevod je napisan v popolnoma neustreznih knjižni slovenščini: ima številne napake v pravopisu, rabi in tvorbi besed, v oblikoslovju in skladnji, na več mestih pa ne ustreza niti tekstno, tj. to in ono iz nemške predloge je ostalo ali neprevedeno ali pa je podano tako slabo (npr. zadnji stavek zadnjega odstavka), da dejansko ni razumljivo. Prevajalec torej slovenščine ne obvlada kot knjižnega jezika, še manj kot t. im. strokovne funkcijske zvrsti, za kar pri pravniškem besedilu v bistvu gre. Tako ta slovenski prevod ob nemški predlogi,

ki ima po našem mnenju običajno uradno uglajenost, učinkuje beraško, neoglajeno-docela brez vsake kulture.

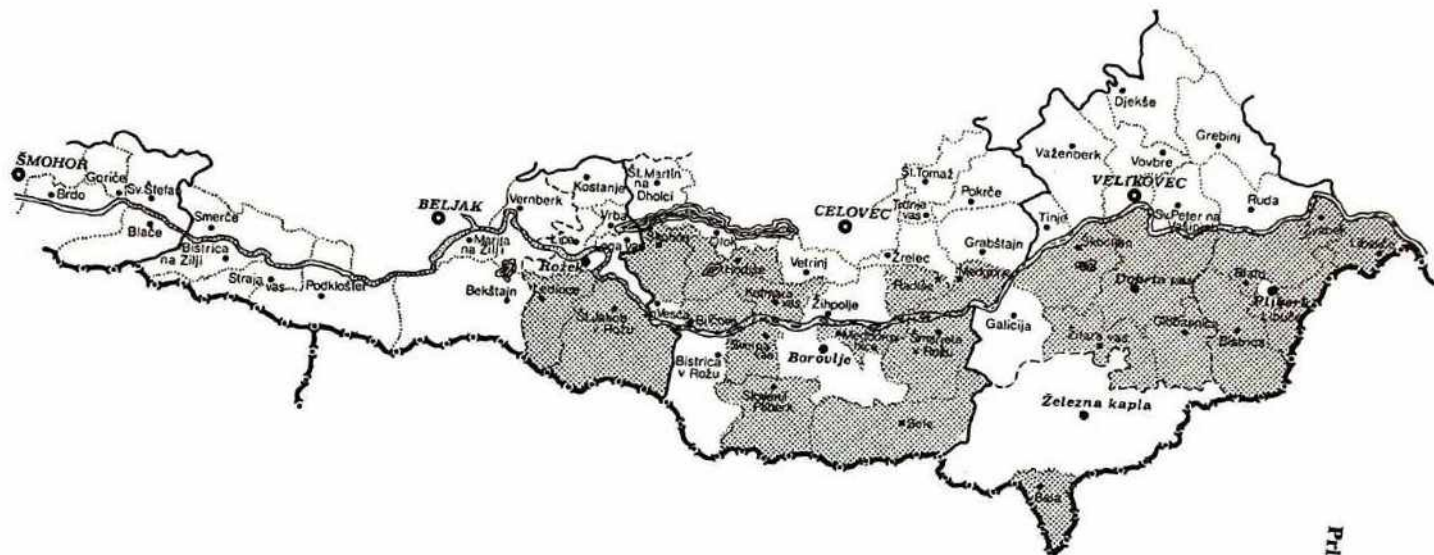
Samo najvažnejša ponazoritev za povedano.

Pravopisne pomanjkljivosti: *student*, *odlog*, *stroške*, *z predlogom*, *zu*, *telegraficno*, *pretršenje*, *izterjena*: manjkata tudi 2 vejici.

Nenavadne pomenske rabe in besedne tvorbe (v oklepaju pravilni izrazi): *mejni pregled* (prehod), *uprava polnega lista* (pregled), *pretršenje* (prekršek), *Primerno* (v skladu z, ali po), *v uporabi* (po), *z predlogom* (s predložitvijo), *mera* (višina), *vzklic* (priziv), *za videti* (naj se smatra/ima za), *stopi na njeno mesto* (se zamenja), *čez stroške* (proti stroškom).

Skladanja: napačen besedni red na mnogih mestih, ne upošteva se t. i. nikalni rodilnik, besede imajo večkrat napačno predložno vezavo, zapletenejše nominalne fraze »aleksandrovska« poenostavljene z izpuščanjem.

Spominjanje besedila z izpuščanjem: v naslovu podatki o mestu prebivanja in pošti (verjetno zaradi bega pred slovenskimi nazivi), ali npr. namesto »v osmih dneh po preteku pritožnega roka« kar »v teku osmih dneh (sic!)«. O nerazumljivem zadnjem stavku, v veliki meri zaradi izpuščanja, je že bil govor.

Avtorji — Authors

Dr. VLADO BENKO se je rodil 25. VI. 1917 v Krškem. Diplomiral na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in postal doktor političnih ved. V NOB je sodeloval od leta 1941, postal redni profesor in dekan Fakultete za sociologijo, politologijo in novinarstvo. Napisal knjige: »Uvod v teorijo mednarodnih odnosov«, »Mednarodni odnosi od francoske revolucije do blokove polarizacije«, »Mednarodni odnosi I«, kakor tudi več razprav, študij in sestavkov v knjižnih in periodičnih tiskih. Danes se največ ukvarja z problemi mednarodnih odnosov in mednarodnega prava.

Dr. VLADO BENKO, born on June 25, 1917, at Krško. He took his degree at the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University and became D. of Pol. Sc. He took part in the National Liberation Struggle since 1941. He was elected to professorship and became the Dean of the Faculty of Sociology and Journalism. Books: »Introduction to the Theory of International Relations«, »International Relations from the French Revolution to the Bloc Polarisation«, »International Relations I« as well as several treatises, studies and contributions published in book form or in periodicals. At present he is mostly occupied with problems concerning international relations and International Law.

Dr. BORUT BOHTE roj. 20. 10. 1932 v Ljubljani. Docent za mednarodno javno pravo in predstojnik Inštituta za mednarodno pravo in mednarodne odnose pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Maturiral v Ljubljani 1951 in diplomiral na Pravni fakulteti v Ljubljani 1956; dobitnik Prešernove nagrade za študente 1956; doktorat znanosti 1965. Izpopolnjeval se je v Nancy-ju (1958) in Parizu (1962), na Akademiji za mednarodno pravo v Haagu (1963, 1964) ter v Inštitutu OZN za izpopolnjevanje in raziskovanje v New Yorku — UNITAR (1967). Bil republiški (1963—1967) in zvezni poslanec (1969—1974). Jugoslovanski delegat v več odborih Generalne skupščine OZN in na diplomatski konferenci o pomorskem pravu. Objavil več razprav in člankov o raznih problemih mednarodnega prava, zlasti s področja človekovih pravic, (vesoljskega prava) ter pomorskega mednarodnega prava, s čimer se še sedaj znanstveno-raziskovalno ukvarja.

Dr. BORUT BOHTE, born on October 20, 1932, in Ljubljana. He is Docent for International Public Law and Head of the Institute for International Law and International Relations with the Ljubljana Law Faculty. After receiving his secondary education in Ljubljana in 1951 he read Law and took his degree at the Ljubljana Law Faculty in 1956. He received the Prešernova nagrada award for students in 1956 and became D. Sc. in 1965. He took further studies at Nancy (1958), in Paris (1962), at the Academy for International Law at the Hague (1963, 1964), and at the UN Institute for Training and Research in New York — UNITAR. Over the period 1963—1967 he was Republic's deputy and during 1969—1974 federal deputy. Also Yugoslav delegate to several committees of the UNO General Assembly and took part in the International Conference on Sea Law. He published several treatises and articles on various problems relating to International Law, especially in the field of human rights, Space Law and International Sea Law, subjects into which he is still doing research.

Dr. BUDISLAV VUKAS rođen je u Rijeci, 1. 1. 1938., gdje je završio gimnaziju (1956.). Na pravnom fakultetu u Zagrebu diplomirao je 1961., a postdiplomski studij iz Međunarodnog javnog i privatnog prava i međunarodnih odnosa na istom Fakultetu završio je 1965. godine. 1973. stekao je doktorat nauka obranivši disertaciju »Načelo pacta tertiis nec nocent nec prosunt u međunarodnom pravu« (Pravni fakultet u Zagrebu). Docent je Pravnog fakulteta u Zagrebu na katedri za Međunarodno javno pravo. Važnije radove objavio je u : Zborniku Pravnog fakulteta u Zagrebu, Jugoslovenskoj reviji za međuna-

rodno pravo, Političkej misli, Ravue belge de Droit international, Revue des droits de l'homme. 1975. objavio je knjigu »Relativno djelovanje međunarodnih ugovora« (»Školska knjiga« — Zagreb).

Dr. BUDISLAV VUKAS, born on January 1, 1938, at Rijeka where he received his secondary education (1956). He read Law at the Zagreb University and took his degree in 1961, finishing four years later his postgraduate studies in International Public and Civil Law at the same faculty. In 1973 he became D. Sc. on the basis of his dissertation, »The Principle of Pacta Tertiis nec Nocent nec Prosunt in International Law« (Zagreb Law Faculty). He is Docent of the Zagreb Law Faculty occupying the chair of International Public Law. His major works were published in: Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu (Chronicle of the Zagreb Law Faculty), Jugoslovenska revija za međunarodno pravo (The Yugoslav Review for International Law), Politička misao (The Political Thought), Revue belge de Droit international, Revue des droits de l'homme. In 1975 he published his book, »The Relative Operation of International Treaties« (»Školska knjiga«, Zagreb).

Dr. JANKO PLETERSKI se je rodil v Mariboru 1. II. 1923. Maturiral je v Ljubljani leta 1941, končal diplomatsko šolo v Beogradu 1947, diplomiral na oddelku za zgodovino filozofske fakultete Univerze v Ljubljani 1957 in postal doktor zgodovinskih znanosti 1963. Od avgusta 1941 do novembra 1943 v italijanskih zaporih. Od 1947 do 1951 delal v ministrstvu za zunanje zadeve, nato na Radio Ljubljana (do 1954), Inštitutu za narodnostna vprašanja (do 1970). Od tedaj dalje na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je bil 1974 izvoljen za rednega profesorja. Knjige: »Progressivna Slovenija, Trst in Koroška« 1964 (soavtor), »Narodna in politična zavest na Koroškem«, 1965 »Koroški plebiscit«, 1970 (soavtor), »Komunistička partija Jugoslavije i nacionalno pitanje 1919—1941«, 1971, »Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo«, 1971, »Politična in socialna zgodovina Jugoslavije«, 1975 (soavtor).

Dr. JANKO PLETERSKI, born in Maribor on February 1, 1923. After graduating from the Ljubljana grammar-school in 1941, he finished the Diplomatic School in Belgrade in 1947, took his degree in history at the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University in 1957 and became D. Hist. Sc. in 1963. He spent more than two years, from August 1941 till November 1943, in Italian prisons. Over the period 1947—1951 he worked in the Ministry for Foreign Affairs, and then with Radio Ljubljana (until 1954). Thereafter, until 1970, he was employed with the Ljubljana Institute for Ethnic Problems. Since then he has taught at the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University where he has been occupying a chair since 1974. He wrote the following books: »Progressive Slovenia, Trieste and Carinthia«, 1964 (co-author); »Ethnic and Political Awareness in Carinthia«, 1965; »The Carinthian Plebiscite«, 1970 (co-author); »The Communist Party of Yugoslavia and the Ethnic Question 1919—1941«, 1971; »The First Decision of the Slovenes to Join Yugoslavia«, 1971; »The Political and Social History of Yugoslavia«, 1975 (co-author).

DRAGO DRUSKOVIC, se je rodil v Slovenj Gradcu 30. IX. 1920; gimnazijo je obiskoval v Mariboru in v Ljubljani, kjer je nadaljeval tudi visokošolski študij. V narodnoosvobodilni vojni sodeloval od leta 1941 do 1945. Diplomiral na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani 1956. leta iz slovenskega jezika, literarne zgodovine in primerjalne svetovne zgodovine in teorije književnosti. Od 1959 do 1974 znanstveni sodelavec in ravnatelj Inštituta za narodnostna vprašanja, kjer je postal tudi raziskovalni svetnik. Od 1959 dalje urednik štirinajst dnevnika »Naši razgledi« in od 1960. leta dalje urednik zbranih del Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca (doslej 10 zvezkov); razprava »Nekaj vprašanj koroških Slovencev« (v francoščini 1972, v angleščini 1973, v slovenščini 1974); v RIG, št. 6 in v samostojnih brošurah, založnik INV Ljubljana). Zda samostojni svetovalec pri IS SR Slovenije.

DRAGO DRUSKOVIC was born in Slovenj Gradec on 30 September, 1920; he attended secondary schools in Maribor and in Ljubljana where he continued his studies at the university. He was a participant in the National Liberation War from 1941—45. In 1956 he graduated from the Faculty of Arts at Ljubljana University in Slovene Language, History of Literature and Comparative Literary History and Theory. From 1959 to 1974 he was director of the Institute of Ethnic Problems where he did scientific research and also become a scientific advisor. Since 1959 he has been editor of the bi-monthly maga-

zine »Naši razgledi« and since 1960 he has been editing the collected works of Lovro Kuhar (Prežihov Voranc) of which ten volumes have been published so far: at present he is an advisor to the Executive Council of Slovenia.

Dr. VLADIMIR KLEMENČIČ se je rodil 10. VII. 1926 v Ljubljani, tu je končal gimnazijo in 1951 diplomiral na geografskem oddelku. Asistent na geografskem inštitutu Univerze v Ljubljani je postal 1951, 1957 je obranil doktorsko tezo, 1958 pa je postal docent geografije. V letih 1960 in 1961 je bil na izpopolnjevanju na geografskem inštitutu Tehniške visoke šole v Münchnu. Leta 1962 je bil zvoljen za ravnatelja Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani, 1966 za izrednega, 1972 pa za rednega profesorja geografije. Sodeluje z Inštitutom za narodnostna vprašanja, pripravil je več strokovnih razprav o problemih slovenskega zamejstva ter madžarske-italijanske narodnosti v Sloveniji.

Dr. VLADIMIR KLEMENČIČ is Professor of Geography in the Faculty of Arts and Letters in Ljubljana. He was born on 10 July, 1926 in Ljubljana, where he finished Grammar School and graduated in geography in 1951. In the same year he became assistant at Ljubljana University's Geographical Institute. In 1957 he took his doctorate and was appointed lecturer in geography the following year. During 1960-61 he continued his studies at the Geographical Institute of the Munich Institute of Technology. In 1962 he became director of the university's Geography. Dr. Klemenčič is a collaborator of the Institute of Ethnic Problems. He has written a number of commentaries on the population problems of the Slovene minority in Carinthia.

Dr. TONE ZORN, doktor zgodovinskih znanosti, rojen 28. junija 1934 v Ljubljani. Po končani srednji šoli je študiral zgodovino (narodno in svetovno) na Univerzi v Ljubljani. Po krajši zaposlitvi kot kustos za NOB v Muzeju v Skofji Loki, se je leta 1961 zaposlil kot asistent na Inštitutu za narodnostna vprašanja, kjer je še danes. Leta 1972 mu je filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani priznala naziv znanstveni sodelavec za zgodovino. Težišče njegovega dela je na študiju manjšinske problematike in novejši zgodovini koroških Slovencev. Najvažnejša objavljena knjižna dela so: zbornika »Koroški plebiscit«, Ljubljana 1970 (sourednik in soavtor), in »Koroška in koroški Slovenci«, Maribor 1971 (sourednik in soavtor) ter knjiga Tone Ferenc, Milica Kacin-Wohinz, Tone Zorn, »Slovenci v zamejstvu«, Pregled zgodovine 1918-1945, Ljubljana 1974.

Dr. TONE ZORN, D. of Hist. Sc., born on June 28, 1934, in Ljubljana. After receiving his secondary education he read history (national and world history) at the University of Ljubljana. After a brief employment as keeper of the Museum of the National Liberation Struggle at Skofja Loka he joined as assistant (1961) the Institute for Ethnic Problems in Ljubljana and has worked with the Institute ever since. In 1972 the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University awarded him the title of scientific collaborator in history. His work is mostly devoted to the study of minority problems and to the modern history of the Carinthian Slovenes. His major works are: »The Carinthian Plebiscite«, 2 chronicles, Ljubljana 1970 (co-editor and co-author) and »Carinthia and the Carinthian Slovenes«, Maribor 1971 (co-editor and co-author) as well as the book written by Tone Ferenc, Milica Kacin-Wohinz and Tone Zorn, »The Slovenes Beyond the Borders, A Historical Survey 1918-1945«, Ljubljana 1974.

DUSAN NEČAK se je rodil 21. I. 1948 v Ljubljani, kjer je leta 1966 končal gimnazijo in leta 1971 diplomiral na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani iz zgodovine in umetnostne zgodovine. Istega leta se je zaposlil v zunanjepolitičnem uradništvu »Dela« in bil zadolžen za spremljanje razvoja slovenskih narodnih manjšin. Leta 1972 je postal asistent na Inštitutu za narodnostna vprašanja, na oddelku, ki se ukvarja s položajem naših manjšin za severno mejo. Napisal je več razprav, člankov, recenzij in elaboratov iz manjšinske problematike. Največ se ukvarja z vprašanji koroških Slovencev po drugi svetovni vojni.

DUSAN NEČAK, born on January 21, 1948, in Ljubljana, where in 1966 he graduated from grammar-school and in 1971 took his degree at the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University in history and art history. The same year he joined the foreign desk of the Slovene national daily, »Delo«, with the assignment to follow the development of

the Slovene ethnic minority. In 1972 he became assistant to the Institute for Ethnic Problems working for the department doing research into the position of our ethnic minorities in Austria. He wrote several treatises, articles, reviews and studies on minority problems. He is mostly interested in developments concerning the Carinthian Slovenes after World War Two.

JANEZ STERGAR se je rodil 11. 7. 1948 v Ljubljani, kjer je leta 1967 končal gimnazijo in leta 1973 diplomiral na filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani iz zgodovine in geografije. Leta 1972 se je zaposlil na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani in tu leta 1973 postal asistent.

JANEZ STERGAR, born on July 11, 1948, in Ljubljana where he received his secondary education (1967) and took his degree at the Faculty of Philosophy of the Ljubljana University in history and geography in 1973, in 1972 he joined the Ljubljana Institute for Ethnic Problems and became an assistant to the Institute in 1973.

MIRJANA DOMINI, se je rodila 14. 5. 1943 v Zagrebu, kjer je leta 1962 končala gimnazijo in leta 1968 fakulteto političnih ved, Vseučilišča v Zagrebu. Absolvirala je tudi pravno fakulteto Vseučilišča v Zagrebu. Leta 1970 se je zaposlila v Zavodu za migracije in narodnosti v Zagrebu kot strokovni sodelavec za sodobne migracije, leta 1974 pa se je začela ukvarjati tudi z hrvatskimi manjšinami v zamejstvu. Objavila je več člankov in razprav iz problematike sodobne migracije in hrvaških manjšin v sosednih državah.

MIRJANA DOMINI, born on May 14, 1943, in Zagreb where she graduated in 1962 and took her degree at the Faculty of Political Sciences in 1968, and at the Law Faculty of the Zagreb University. In 1970 she joined the Zagreb Institute for Migrations and Ethnic Communities as scientific collaborator for modern migrations. In 1974 she began to study also the problems of Croat minorities in neighbouring countries. She published several articles and treatises concerning modern migrations and Croat minorities in neighbouring countries.

VUKAS dr. Budislav, docent pravnog fakulteta u Zagrebu

YU — 41000 Zagreb, Trg Maršala Tita 14

Pravila međunarodnog prava o pravnom položaju Gradišćanskih Hrvata u Austriji

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 49—68, cit. 46

Uz prikaz međunarodnih ugovora o općoj zaštiti prava čovjeka koji su primjenjivi i na zaštitu Gradišćanskih Hrvata u Austriji, posebno se prikazuje Mirovni ugovor s Austrijom (10. 9. 1919) i austrijski Državni ugovor (15. 5. 1955). Ta dva ugovora sadrže posebna pravila o manjinama: prvi o zaštiti svih manjina u cijeloj Austriji, a drugi o zaštiti Slovenaca i Hrvata u Stajerskoj, Koruškoj i Gradišću. S obzirom da su odredbe Senžermenskog mirovnog ugovora još i danas dio Saveznog austrijskog ustava (st. 1, čl. 149.), autor tvrdi da se one moraju primjenjivati u onim pitanjima zaštite Hrvata u Austriji koja nisu riješena Državnim ugovorom. Obveze Austrije prema manjinama na temelju Državnog ugovora ne ovise o određenim brojevima pripadnika manjina, kao ni o postojanju internih austrijskih propisa za njihovo provođenje, zaključuje pisac.

Avtorski izveček

PLETERSKI dr. Janko, redni profesor filozofske fakultete u Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

O teritorijalnoj zasnovanosti manjinske zaštite in o protipogodbenih stališih in praksi Avstrije

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 69—82, cit. 2

Avtor obravnava enega temeljev zaštite slovenske in hrvaške narodne manjšine, njeno teritorijalno pogojevanost, ki izhaja iz 7. člena avstrijske državne pogodbe. Avstrija sicer teritorijalno načelo v neki obliki priznava, hoče pa ga kolikor mogoče razvrednotiti, obiti ali skriti. Avtor v članku pokaže na oblike zanikanja teritorijalnega načela s strani avstrijskih oblasti, obenem pa prikazuje kako je do teritorijalnega načela v 7. členu avstrijske državne pogodbe prišlo. Ugotavlja, da je glede Koroške in Stajerske člen 7 način rešitve teritorijalnega vprašanja, neposredna posledica dejstva, da je bilo vprašanje, kakšna bo meja Avstrije z Jugoslavijo, ob koncu druge svetovne vojne mednarodno pravno odprto.

D. Nečak

BENKO dr. Vladimir, redni profesor fakultete za sociologijo, politične vede in novinarstvo v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Titova 102

Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 11—17, cit. 6

V svojem prispevku z naslovom »Specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja naših narodnih manjšin v Avstriji« je pisec utemeljil stališče, da ima 7. člen državne pogodbe — hkrati z ostalimi njenimi členi — značaj državnih konstitutivnih obveznosti, v čemer je prva specifičnost ureditve pravnega in dejanskega položaja teh manjšin v Avstriji. Druga specifičnost je — po njegovem mnenju — v tem, da je dobila Jugoslavija kot zavezniška država in sopolisnica te pogodbe — posebne pravice nasproti Avstriji na temelju tega člena. Drugi del prispevka se nanaša na spreminjajoči se odnos Avstrije do ureditve manjinskega varstva pred in po državni pogodbi in razlago razlogov zanj.

Avtorski izveček

BOHTE dr. Borut, docent na pravni fakulteti u Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Trg revolucije 11

Nekateri mednarodnopravni vidiki avstrijskih obveznosti glede slovenske manjšine.

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 19—47, cit. 86

Avtor obravnava v luči stališč, ki so prišla do izraza v diplomatskih notah med SFR Jugoslavijo in Republiko Avstrijo, nekatere aspekte dolžnosti, ki jih ima Avstrija po določenih členih ADP in v zvezi z drugimi mednarodnimi pogodbami kot n. pr. zlasti po konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije. Po prikazu avstrijske prakse, kot se je pokazala tudi v OZN in v odboru za odpravo vseh oblik rasne diskriminacije, pride do sklepa, da Avstrija ni izvedla načela o nediskriminaciji manjšin, niti ni storila zadostnih ukrepov za uresničenje posebne manjinske zaštite za slovensko manjšino. To veže pisec z neizvedbo denacionalizacije oz. neizruvanjem korenin nacizma, kar je prispevalo k okrepljeni protislovenskega vzdušja, zlasti zaradi delovanja organizacij, ki težijo za tem, da vzamejo pripadnikom manjšin njihov narodnostni značaj in manjinske pravice. To ugotovitev osvetli tudi z navedbo o neonacističnih pojavih ter o sovražnih dejavnostih proti Jugoslaviji iz avstrijskega teritorija. V sklepu oceni celovito avstrijsko neizvajanje mednarodnopravnih obveznosti kot delitev po občem in partikularnem mednarodnem pravu, za katerega je odgovorna avstrijska država.

Avtorski izveček

BENKO dr. Vladimir, Professor at Ljubljana Faculty for Social and Political Sciences and Journalism

YU — 61000 Ljubljana, Titova 102

Specific Solution of the Legal and Actual Position of Our National Minorities in Austria

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 11—17, cit. 6

In his article entitled, »Specific solution of the Legal and Actual Position of Our National Minorities in Austria«, the author makes out a case for the view that Article 7 of the Austrian State Treaty — together with other articles of this Treaty — has the effect of state binding constitutional obligations which, in the first place, call for a specific solution of the legal and actual position of these minorities in Austria. The other specific point — in his opinion — lies in the fact that Yugoslavia as an Allied Power and co-signatory to this Treaty had acquired special rights in relation to Austria under this Article. The second part of the article deals with the changing attitude of Austria to the settlement of minority protection prior to, and after the signing of the State Treaty, as well as with the reasons for this change.

Author's abstract

VUKAS dr. Budislav, Docent at the Zagreb Law Faculty

YU — 41000 Zagreb, Trg Maršala Tita 14

The International Law Provisions affecting the Legal Status of the Burgenland Croats in Austria

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 49—68, cit. 46

Beside discussion on the international conventions for the general protection of human rights, applicable also to the protection of the Burgenland Croats in Austria, the author deals with the Peace Treaty with Austria (September 10, 1919) and with the Austrian State Treaty (May 15, 1955). These two treaties contain special provisions regarding the minorities: the former provides for the protection of all the minorities throughout Austria, while the latter stipulates the protection of the Slovenes and Croats in Styria, Carinthia and Burgenland. In view of the fact that the provisions of the Peace Treaty of St. Germain are still an integral part of the Austrian Federal Constitution (Para 1, Article 149), the author argues that they must be applied to those questions of the protection of the Croats in Austria that were left unsolved by the State Treaty. Austria's obligations toward the minorities under the terms of the State Treaty do not depend on a specific number of persons belonging to the minorities nor on the existence of internal Austrian regulations for their implementation, concludes the author.

Author's abstract

BOHTE dr. Borut, Docent at the Ljubljana Law Faculty

YU — 61000 Ljubljana, Trg revolucije 11

Some International Aspects of the Austrian Obligations towards the Slovene Minority

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 19—47, cit. 85

In view of the attitudes reflected in the diplomatic notes exchanged between the Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Austria, the author deals with certain aspects of the Austrian obligations under the terms of the Austrian State Treaty and other international conventions, such as the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination in particular. After surveying the Austrian practice as evidenced before the United Nations and before the Committee on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, the author concludes that Austria has not taken adequate measures to ensure the implementation of a special protection of the Slovene minority. This is connected by the author with lack of denazification, or the fact that the roots of nazism have not been destroyed, which has strengthened the anti-Slovene atmosphere. This is due particularly to the activities of organisations designed to rob members of the minority of their ethnic character and of their minority rights. This claim is substantiated by cases of neonazi activity as well as by hostile activities conducted from Austrian territory against Yugoslavia.

In the end, the author qualifies the overall Austrian non-implementation of obligations in international law as a crime under the general and particular international law for which the Austrian State shall be held liable.

Author's abstract

PLETERSKI dr. Janko, Professor at Ljubljana Faculty of Philosophy

YU — 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

Territorially Based Minority Protection and the Austrian Views and Practice in Violation of the State Treaty

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 69—82, cit. 2

The author deals with one of the fundamental elements of the protection of the Slovene and Croat national minorities, its territorial principle resulting from Article 7 of the Austrian State Treaty. It is true that Austria has, in a way, recognised the territorial principle, but she tries to dilute, circumvent, or limit this principle as much as possible. The author points to various forms of negation of the territorial principle on the part of the Austrian authorities, while explaining the genesis of the territorial principle under Article 7 of the Austrian State Treaty. He concludes that as far as Carinthia and Styria are concerned, Article 7 in solving the territorial question came as a direct result of the fact that at the end of World War Two the delimitation between Austria and Yugoslavia had been a controversial question in International Law.

D. Nečak

ZORN dr. Tone, znanstveni sodelavec inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Manjšinska šolska problematika na avstrijskem Koroškem

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 125—133, cit. 26

Šolstvo je na avstrijskem Koroškem najbolj občutljivo področje manjšinskega varstva. Prispevek uvodoma opozarja na položaj manjšinskega šolstva v prvi avstrijski republiki. V tem času so na avstrijskem Koroškem delovale takomenovane utrakvistične šole, katerih namen je bil ponemčevanje slovenskih otrok. Po zmagi nad nacizmom so oblasti kot povračilo za škodo, ki so jo utrpeli koroški Slovenci v letih 1938—1945 ustanovile obvezno splošno dvojezično šolo. Razprava se dotika problematike tega šolstva in še posebej opozarja na prizadevanja koroških nemških nacionalistov, da bi oblasti odpravile to šolo. Leta 1958 jim je ta odprava tudi uspela. V nadaljevanju se razprava dotika posledic tega diskriminacijskega ukrepa.

Avtorski izveček

NEČAK Dušan, asistent inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Manjšinsko varstvo v Avstriji po točki 3 člena 7 avstrijske državne pogodbe

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 135—146, cit. 9

Članek se dotika tistega dela člena 7 avstrijske državne pogodbe, ki govori o uporabi materinega jezika oziroma o dvojezičnosti na avstrijskem Koroškem. Zajel je predvsem zakonodajo in prakso na področju dvojezičnosti pri topografskih napisih, sodstvu in pred upravnimi oblastmi. Ob analizi ranju naslovne teme je iz članka razvidno, da manjšinsko varstvo na avstrijskem Koroškem na nobenem od teh področij ni zadovoljivo. Deloma zaradi pomankanja zakonskih določb, deloma zaradi neizpolnjevanja že sprejetih zakonov, največ pa zaradi restriktivnega in manjšini nenaklonjenega pojmovanja tozadevnih manjšinsko varstvenih norm. Na posameznem področju so v članku pokazane tudi konkretne diskriminacije koroških Slovencev na področju sodstva, uprave in dvojezičnih topografskih napisov.

Avtorski izveček

DRUSKOVIC Drago, raziskovalni svetnik inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

O upoštevanju manjšine kot subjekta lastne usode

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 83—100, cit. 23

Prispevek o avstrijskem upoštevanju koroških Slovencev temelji na izhodišču o splošnem napredovanju misli, da je treba manjšinske etnične skupnosti upoštevati kot pravne osebe — subjekte njim namenjenih pravic. Pri dogovarjanju sosednih držav Avstrije in Jugoslavije se je uveljavilo stališče, da so za urejanje manjšinskega vprašanja koristni neposredni dogovori med manjšino in državno oblastjo. Razen v nekaj izjemah pa so Avstrijci iskali dogovor le pri praktičnih vprašanjih, medtem ko so pogosto manjšini vsilili rešitve institucionalne narave (manjšinski zakon). Ne samo, da ne upoštevajo dovolj manjšine kot subjekta, še bolj se oddaljujejo od pozitivnih rešitev, ko še vnaprej izhajajo v svoji politiki iz načelnega dvoma o kvantiteti in lokaliteti manjšine in odklanjajo drugačne oblike in poti pri urejanju omenjenega vprašanja.

Avtorski izveček

KLEMENCIC dr. Vladimir, redni profesor filozofske fakultete v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

Kritika uradnih avstrijskih popisov prebivalstva 1951, 1961 in 1971 glede na slovensko manjšino in slovenščino kot občevelni jezik

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 101—124, cit. 30

Avtor kritično analizira celotno zasnovano in faze treh popisov prebivalstva (priprave, izvedbo popisa, statistične obdelave, interpretacije podatkov). Popisi so zaradi vpliva protislovenskih elementov izvedeni nestrokovno, na kar opozarja protislovnost podatkov jezikovne strukture prebivalstva. Jedro študija je analiza in primerjava objavljenih podatkov vseh treh in še posebej za izbrane občine narodnostno mešanega ozemlja Koroške. Uvedba tretje (poleg slovenske in nemške), lingvistično in strokovno statistično neutemeljene jezikovne skupine »windisch« in popis po desetih statistično nedefiniranih jezikovnih skupinah je tako popačila statistične podatke o jezikovni strukturi prebivalstva, da jih znanstveno ni možno komentirati. Interpretacijo podatkov je zapletla statistična predelava omenjenih podatkov na še dodatnih več kot 15 novih nedefiniranih jezikovnih skupin. Avtor meni, da s takim načinom dela avstrijska statistika ni sposobna sprejemanjem prebivalstva posebne vrste na Koroškem zbrati objektivne podatke o jezikovni strukturi prebivalstva na narodnostno mešanem ozemlju Koroške.

Avtorski izveček

UDC 323.15.001 (436.6=863): 341.24 (436) »1955«

DRUSKOVIC Drago, Research Counsellor of the Ljubljana Institute for Ethnic Problems

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

The National Minority as a Subject

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 83—100, cit. 23

The article on the treatment of the Carinthian Slovenes by Austria is based on the general progress of the realisation that national minorities should be recognised as legal entities, as subjects enjoying all the necessary rights. During talks between the two neighbouring countries, Austria and Yugoslavia, the view has gained ground that direct understandings between the minority and the Austrian State authorities are a useful way to reach settlements of various minority problems. With few exceptions, however, the Austrians have been looking for solutions only in practical questions, while imposing upon the minority settlements of institutional character (minority legislation). Not only are they giving insufficient consideration to the minority as a subject, but also increasingly avoiding positive solutions by insisting — in principle — on their policies of questioning both the numerical strength and geographical location of the minority, and rejecting other means and ways for the solution of this question.

Author's abstract

UDC 376.744 (436.6=863) »1920/1975«

ZORN dr. Tone, Scientific Collaborator of the Ljubljana Institute for Ethnic Problems

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Minority School Problems in Austrian Carinthia

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana 1976, 7—8, pp. 125—133, cit. 26

Education in Austrian Carinthia is one of the most delicate areas of minority protection. The author introduces the subject by drawing attention to the position of the minority schools in the First Austrian Republic. At that time so-called ultra-queist schools existed in Slovene Carinthia with the purpose to germanize the Slovene children. After the victory over nazism the authorities, as a measure to redress the wrongs suffered by Carinthian Slovenes over the 1938—1945 period, had established general compulsory bilingual schools. The author discusses the problems attending these schools and takes special notice of the efforts of the German nationalists in Carinthia to persuade the authorities to close down these schools. In 1958 they succeeded in achieving their goal. The author further describes the consequences of this discriminatory measure.

Author's abstract

UDC 312.953/.954 (436.6=863) »1951/1971«

KLEMENCIC dr. Vladimir, Professor at Ljubljana Faculty of Philosophy
YU — 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12

A Critical Analysis of the Austrian Censuses Taken in 1951, 1961, and 1971 concerning the Slovene Minority and the Slovene Language as the Language of Communication

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 101—124, cit. 30

The author subjects to a critical analysis the entire rationale and various phases of three censuses (preparations, execution, processing of statistical data, interpretation of data). Because of the pressure exerted by anti-Slovene elements the censuses were carried out unprofessionally which is borne out by contradictory data regarding the linguistic structure of the population. The major part of this study is taken up by an analysis and comparisons between published data obtained at all the three censuses, especially in selected municipalities in the ethnically mixed territories of Carinthia. The introduction of a third (in addition to Slovene and German) linguistic group, »windisch«, which has no linguistic nor professional basis statistically speaking, and the use of ten statistically undefined linguistic groups distorted the statistical data about the linguistic structure of the population to such a degree that no scientific comment is possible. The data interpretation was further complicated by a statistical processing of the above data based on additional 15 or more undefined linguistic groups. With such methods — concludes the author — the Austrian statistical service is not capable of gathering objective data about the linguistic structure in the ethnically mixed territories of Carinthia by taking a census of a special kind in Carinthia.

Author's abstract

UDC 342.725.3/.7 (436.6=863): 341.24 (436) »1955«

NECAK Dušan, Assistant of the Ljubljana Institute for Ethnic Problems

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Minority Protection in Austria Under Paragraph 3, Article 7 of the Austrian State Treaty

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 135—146, cit. 9

The author discusses the part of Article 7 of the Austrian State Treaty that stipulates the use of mother tongue or bilingualism in Austrian Carinthia. He has dealt primarily with legislation and actual practice, as far as the bilingual principle is concerned, in topographical inscriptions, courts, and in the administration. After analysing this problem the author concludes that in none of these fields has the minority protection been satisfactorily implemented due partly to a lack of legislation and partly to non-observance of laws already enacted, but mostly due to restrictive interpretation of applicable protective norms so that minority rights are violated. Individual cases serve as concrete evidence of discrimination against the Carinthian Slovenes in courts, in the administration and in bilingual topographical inscriptions.

Author's abstract

UDK 323.15 (436.5=863)

ZORN dr. Tone znanstveni sodelavec inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

O Slovencih na avstrijskem Štajerskem

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 195—197, cit. 14

Za presojo avstrijske pripravljenosti izpolniti določila člena 7 avstrijske državne pogodbe še posebej izstopa pogled republike Avstrije na štajerske Slovence. Tako niso bili do sedaj sprejeti nobeni zaščitni ukrepi na podlagi tega člena, po drugi strani pa stoji uradna Avstrija na stališču, da slovensko manjšinsko vprašanje na Štajerskem sploh ne obstaja. Ob tem skuša članek kritične pretresti dostopne jezikovne podatke dosedanjih ljudskih štetij na prizadetem ozemlju ter opozarja na prizadevanja po statističnem zmanjševanju števila pripadnikov slovenskega jezika. Posebej je v članku omenjeno delovanje nemškonacionalnih organizacij na avstrijsko-jugoslovanskem prostoru.

Avtorski izvleček

UDK 323.15 (436=862/=863): 323.12: 341.24 (436) »1955«

STERGAR Janez, asistent inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Kršitve določb 5. odstavka člena 7 avstrijske državne pogodbe

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 147—179, cit. 127

Na podlagi negativnih zgodovinskih izkušenj so štiri velesile-podpisnice državne pogodbe o obnovitvi neodvisne in demokratične republike Avstrije (15. 5. 1955) v petem odstavku člena 7 prepovedale delovanje proti slovenski in hrvaški manjšini v Avstriji. Avstrijska vlada je kljub temu dvajset let dopuščala delovanje nemških nacionalističnih organizacij na Koroškem, na Štajerskem in na Gradiščanskem. Članek navaja vrsto primerov protimanjšinskega delovanja in ugotavlja, da je avstrijska uradna politika kljub manjšinskim in jugoslovanskim opozorilom celo sama prevzela številne teze in uresničila vrsto zahtev protimanjšinskih organizacij.

Avtorski izvleček

UDC 342.725.3/.7 436.17=862): 341.24 (436) »1955«

DOMINI Mirjana, stručni suradnik zavoda za migracije i narodnosti u Zagrebu

YU — 41000 Zagreb, Trnjanska b. b.

Diskriminacija gradišćanskih Hrvata kao narodne manjine u Austriji

Razprave in gradivo, Ljubljana, 1976, 7—8, str. 181—194, cit. 20

U tekstu je, nakon kraćeg osvrta na položaj Gradišćanskih Hrvata od 1919. — 1955. godine, pažnja posvećena Državnom ugovoru i pravima koja taj ugovor garantira hrvatskoj i slovenskoj manjini u cilju očuvanja njihovog nacionalnog identiteta. Budući da Državni ugovor pitanju upotrebe materinjeg jezika manjine posvećuje dosta pažnje, autor upravo kroz to obilježje manjine ukazuje na prisutnu diskriminaciju većinskog naroda prema Gradišćanskim Hrvatima. Na kraju autor konstatira da Austrija dosada nije pokazala dobru volju, da u duhu proklamiranih i Državnim ugovorom prihvaćenih obveza, osigura manjinama potrebne uvjete za očuvanje i daljnje razvijanje njihove nacionalne samosvojnosti.

Avtorski izvleček

UDC 323.15 (436=862/=863): 323.12: 341.24 (436) »1955«

STERGAR Janez, Assistant of the Ljubljana Institute for Ethnic Problems
YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

Violations of the Provisions under Paragraph 5, Article 7, of the Austrian State Treaty

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 147—179, cit. 127

On the basis of negative historical experience the four Allied Powers, co-signatories to the Austrian State Treaty on the Re-establishment of an Independent and Democratic Austria (May 15, 1955) under Paragraph 5, Article 7, prohibited any activities directed against the Slovene and Croat minorities in Austria. Nevertheless, the Austrian government has over a period of twenty years tolerated the activities of German nationalistic organisations in Carinthia, Styria and Burgenland. The article describes several cases of anti-minority activity and concludes that in spite of minority's and Yugoslav protests even the official Austrian policies has assimilated numerous claims of the anti-minority organisations and met a series of their demands.

Author's abstract

UDC 323.15 (436.5=863)

ZORN dr. Tone, Scientific Collaborator of the Ljubljana Institute for Ethnic Problems

YU — 61000 Ljubljana, Cankarjeva 5

The Slovenes in Austrian Styria

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 195—197, cit. 14

The attitude of the Austrian Republic towards Styrian Slovenes is highly symptomatic for the evaluation of the Austrian willingness to implement the provisions of Article 7 of the Austrian State Treaty. On the one hand, no protective measures have been adopted hitherto, and on the other, the official Austria is taking the view that Slovene minority problem in the border region of Styria simply does not exist. The author makes a critical analysis of available linguistic data resulting from past censuses in the controversial area and draws attention to attempts at statistically reducing the number of the Slovene-speaking population. The activity of German nationalist organisations in the Austrian territory bordering on Yugoslavia is also mentioned.

Author's abstract

UDK 342.725.3/.7 (436.17=862): 341.24 (436) »1955«

DOMINI Mirjana, expert collaborator of the Zagreb Institute for Migrations and Nationalities

YU — 41000 Zagreb, Trnjanska b. b.

Discrimination against the Burgenland Croats as a National Minority in Austria

Razprave in gradivo (Treatises and Materials), Ljubljana, 1976, 7—8, pp. 181—194, cit. 20

After a brief survey of the position of the Burgenland Croats over the period 1919—1955, the author discusses the State Treaty and the rights under this treaty of the Croat and Slovene minorities which serve as a means of preserving their ethnic identity. Since the State Treaty places considerable emphasis on the use of the mother tongue, the author, by choosing this very characteristic of the minority, points to the existing discrimination practised by the majority population against the Burgenland Croats. The author concludes that so far Austria has failed to show goodwill in order to ensure the necessary conditions for the preservation and development of the minorities' ethnic identity in the spirit of the proclaimed obligations which had been assumed under the State Treaty.

Author's abstract

NEKAJ POMEMBNEJSIH ERRATA

UDK označitev, UDK 323 15 (100) (058): UDK 323. 15 (100) (058)

V kazalu sta zamenjana ime in priimek avtorjev prve in druge našete razprave; prvi avtor je dr. Vlado Benko in drugi dr. Borut Bohte.

Druga stran kazala, prva vrstica — narodne manjšine: narodne manjine

Pri gradivu — Materials, 3, Staatsvetrages: Staatsvertrages
5, Staatsvetrages : Staatsvertrages
6, Denkschrift: Denkschrift

Cetrta vrsta naslova t. j. 12. vrsta kazala, Some International Aspects: Some International Law Aspects

Str. 6, zadnja vrstica, svoje načelne poglede tako pač: svoje načelne poglede; tako pač

Str. 12, 8. vrstica, pogoji so tudi naslednji: prisatnek: pogoji so tudi naslednji: pristanek

Str. 16, 23. vrstica, narodna tudi z ozemlja: napadena tudi z ozemlja

Str. 19, druga in tretja vrsta, izraza OZN: izraza v OZN

Str. 26, 28. vrsta, neposredno: nesporno

Str. 28, 22. vrsta, o: v

Str. 30, 17. vrsta, vojn: vojni

Str. 31, 11. vrsta, odobrila. Njih: odobrila; njih

Str. 33, 39. vrsta, (5e), (VI): (5e)(VI)

Str. 35, 22. vrsta, tardiciji: tradiciji

Str. 40, 9. vrsta, dane: da ne
jeideologija: je ideologija

Str. 41, citat 35/: citat 85/
citat 36/: citat 86/

Str. 42, 26. vrsta, temeljnih pravic: temeljnih človekovih pravic

Str. 44, 6. vrsta, predstvaljajo: predstavljajo

40. vrsta, odsotnosti: odsotnost

52. vrsta, področja: področju

Str. 70, 17. vrstica, predsiopv: predpisov

Str. 83, opomba, 2. vrstica, Néraud: Héraud

Str. 84, 29. vrstica, meddržavnih pogojih: meddržavnih pogajanjih

30. vrstica, manjšine: manjšine

Opomba, 10. vrstica, distinctifs: distinctifs

Str. 87, opomba, zadnja vrstica, ser: der

Str. 89, 20. vrstica, Socialno-prihološko: Socialno-psihološko

Str. 92, 15. — 16. vrstica, velja imeti pred očmi pač vzroke in ne samo posledic določenih ravnanj s strani prevladujoče večine in države: velja imeti pred očmi s strani prevladujoče večine in države pač vzroke in ne samo posledic določenih ravnanj

Str. 93, 30. vrstica, slovenske: slovanske

Str. 105, 12. vrstica, deutsch-windisch: deutsch-windisch

28. vrstica, stitistično: statistično

- Str. 113, 10. vrstica, Slovenji-Windisch: Slovenji Plejberk**
 Plajberg-Bleiburg: Windisch Bleiburg
- Str. 130, 7. vrstica, poslabšanje. V nasprotju: poslabšanje v nasprotju**
- Str. 131, 40. vrstica, slovenski manjšini, dejansko veljati le kot izhodišče za: slo-**
 venski manjšini, le izhodišče za
- Str. 135, 31. vrstica, Posebej do: Posebej so**
- Str. 136, opomba 1, beziehungsweise der Länder: beziehungsweise der Länder**
- Str. 137, 22. vrstica, o primernih olajšavah nemških državljanom: o primernih olaj-**
 šavah nenemškim državljanom
- Str. 138, 26. vrstica: Lipica/Leibnitz: Lipnica/Leibnitz**
- Str. 139, opomba 3b, prof. dr. Jožeta Topovišiča: prof. dr. Jožeta Toporišiča**
- Str. 142, 10. vrstica, slovenskem prebivalstvu: slovenskega prebivalstva**
- Str. 143, 32. vrstica, naj bi bil izvedeni zakon: naj bi bil izvedbeni zakon**
- Str. 144, 5. in 6. vrstica, zamenjati vrstici 5 in 6**
- Str. 144, 34. vrstica, znamenite programe: znamenite programe**
- Str. 153, opomba 28, kot v opombi 26: kot v op. 25**
- Str. 162, op. 75, državni pravnik: državni pravdnik**
- Str. 177, vrstica 4, so bili izpostavljeni tedaj: so bili tedaj**
- Str. 181, vrstica 29, šireči deju: šireči ideju**
- Str. 183, vrstica 16, da vam toga: da van toga**
- Str. 186, vrstica 12, posvetilo dosta pažnje: posvetio dosta pažnje**
- Str. 259, 26. vrsta, (vesoljskega prava): vesoljskega prava**
 36. vrsta, UNITAR: UNITAR (1967)
 38. vrsta, Sea Law: Law of the Sea
 40. vrsta, International Sea Law: International Law of the Sea
- Str. 258, Priloga 8, Občine s 25 % slovenskega prebivalstva po štetju 1971. v občin-**
 skih mejah pred 1. 1. 1973 (izdelal Hilarij Frančeškin)
- Str. 261, vrstica 18, university's Geography: university's Institute for Geography**
- Sinopsis — str. 263, Bohte dr. Borut, 20. vrsta, delitev: delikt**
- Str. 264 Bohte dr. Borut, 3. vrsta, International Aspects: International Law As-**
 pects
 20. vrsta, rob: deprive
 25. vrsta, crime: delinquency
 27. vrsta, liable: responsible